Els manresans que van acollir Sant Ignasi a través dels protocols notarials (1485-1585)

Premi Pare Ignasi Puig i Simon 2018

Josep Galobart i Soler

Sia per gràcia de nostre senyor Déu,
de cos i de pensament volent a l'esdevenidor proveir-ho,
i desitjant entre els meus fills i altres persones quietud, tranquil·litat i repòs,
veient majorment que al peu de la meva soca
està ja posada la destral per ser ja hora,
vull, i en senectut constituït, sabent que a tots els homes
està constituït una volta morir, volent a l'esdevenidor proveir-lo,
faig i ordeno testament [...]

Fragment del testament de Ramon Pere Capdepòs i Sitjar, fuster de Manresa.
17 de gener de 1563
Notaria d'Antic Sala (AHPM 4267, s.f.)

Índex

Agraïments pàgina 8
Abreviatures pàgina 9

Part I

1.- Introducció pàgina 11
1.1.- Objectiu i mètodes pàgina 11
1.2.- Estructura pàgina 13

2.- Els protocols notarials pàgina 15
2.1.- Tipus d'instruments notarials pàgina 16
2.1.1.- El testament pàgina 16
2.1.2.- Mort “ab intestato” o intestada pàgina 28
2.1.3.- El codicil pàgina 29
2.1.4.- Els capítols matrimonials pàgina 29
2.1.5.- Inventari de béns pàgina 38
2.1.6.- Encant de béns pàgina 40
2.1.7.- Àpoca pàgina 41
2.1.8.- Debitori pàgina 41
2.1.9.- Censal mort pàgina 41
2.1.10.- Establiment pàgina 46
2.1.11.- Contracte de lloguer pàgina 47
2.1.12.- Fidejussor pàgina 47
2.1.13.- Sentència arbitral pàgina 47

3.- Les institucions i esferes de poder de la Manresa d'Ignasi pàgina 49
3.1.- Els braços i la Cort pàgina 50
3.2.- Els sistema insaculatori pàgina 52
3.3.- El Consell de la ciutat pàgina 53
3.4.- Els càrrecs municipals “menors” pàgina 58
3.5.- Els càrrecs reials ordinaris: el batlle reial i el veguer pàgina 60
3.6.- El lloctinent del batlle general pàgina 65

3.7.- Diputat local de la Diputació del General de Catalunya pàgina 65
3.8.- Les Quotidianes distribucions de misses i aniversaris pàgina 67
3.9.- El mercat de treball: aprendre un ofici i formar part d'una confraria pàgina 69

Part II

El matrimoni Amigant-Seguí: Àngela Seguí i Pere Amigant pàgina 72
Els orígens familiars d'Àngela: els Seguí i els Torre pàgina 73
El orígens familiars de Pere: els Amigant pàgina 80
El matrimoni de Pere Amigant i Àngela Seguí pàgina 92
Els fills del matrimoni Amigant-Seguí pàgina 101
Els últims anys d'Àngela Seguí pàgina 113

Brianda de Brihuega i Peguera: noble, néta de l'amant de Carles de Viana, monja, esposa i senyora de Vilanova de l'Aguda i d'Olost de Lluçanès pàgina 115
Brianda de Vega: àvia materna de Brianda de Brihuega, amant i mare del primer fill mascle del Príncep de Viana pàgina 116
Els antecedents familiars de Pere de Peguera i Vilanova pàgina 123
Brianda de Brihuega es fa monja pàgina 124
Una reflexió sobre Brianda de Brihuega i Sant Ignasi de Loiola pàgina 127
El matrimoni entre Brianda de Brihuega i Pere de Peguera pàgina 128
Brianda de Brihuega, la connexió barcelonina d'Ignasi pàgina 137

Agnès Pujol Garriguella: l'Ínyiga més fidel pàgina 139
Els orígens familiars d'Agnès Pujol Garriguella pàgina 141
Sagristana i Pasquala: Agnès Pujol, mare i dues vegades vídua pàgina 146
Joan Sagristà Pujol: un testimoni poc consistent pàgina 156
La disputa entre Agnès i el seu germà Francí Pujol pàgina 160
Una connexió entre Ínyigues pàgina 162

Els Caldoliver: un doble contacte amb Ignasi pàgina 164
Els Caldoliver, una nissaga de fusters pàgina 165

Pere Caldoliver Bastardes pàgina 170
Agnès Caldoliver, muller de Pere Claver Prat pàgina 178

Bernat Roviralta Soler, un prohom de la Manresa del sis-cents pàgina 186
La vida de Bernat "*infant e pubill*" pàgina 188
El Bernat Roviralta paraire pàgina 197
El Bernat Roviralta mercader i prohom pàgina 203
No tenir fills mascles, la maledicció d'un home ric pàgina 209
La llegenda del prohom centenari pàgina 214

Bibliografia

Llibres pàgina 216
Articles pàgina 217

Annexos

Annex I - Taula dels diversos instruments notarials de l'AHPM i de l'ASM que han estat buidats per fer el present treball pàgina 220
Annex II - Testament de Pere Llorenç Canyelles, prevere beneficiat de la Seu pàgina 223
Annex III - Inventari dels béns de l'hospital de Santa Llúcia de l'any 1524 pàgina 231
Annex IV - Manifest de Simeó Seguí, mercader de Manresa pàgina 235
Annex V - Manifest de Joan Amigant, sastre de Manresa pàgina 237
Annex VI - Capítols matrimonials entre Pere Amigant i Àngela Seguí pàgina 239
Annex VII - Inventari *post-mortem* dels béns de Simeó Seguí pàgina 243
Annex VIII - Còpia autèntica de la sentència arbitral pels béns de Francesc Amigant pàgina 250
Annex IX - Testament d'Àngela Seguí Torre pàgina 255
Annex X - Codicil d'Àngela Seguí Torre pàgina 259
Annex XI - Inventari de béns d'Àngela Seguí Torre, vídua de Pere Amigant pàgina 263
Annex XII - Testament de Damiata de Peguera i Vega pàgina 269

Annex XIII - Manifest de Pere Pujol, assaonador de Manresa pàgina 273
Annex XIV - Manifest de Bartomeu Sagristà, capeller de Manresa pàgina 276
Annex XV - Sentència arbitral entre Agnès Pujol i els tutors de Joan Sagristà pàgina 278
Annex XVI - Rearbitració entre Agnès Pujol i els tutors de Joan Sagristà pàgina 282
Annex XVII - Inventari i encant de béns de Pere Sagristà, difunt blanquer pàgina 285
Annex XVIII - Capítols matrimonials entre Pere Pujol i Agnès Sagristà pàgina 293
Annex XIX - Inventari de béns de Pere Pasqual, difunt cotoner pàgina 295
Annex XX - Sentència arbitral entre Francí Pujol i Agnès Pujol pàgina 300
Annex XXI - Manifest de Joan Caldoliver, fuster de Manresa pàgina 305
Annex XXII - Inventari de béns de Pere Caldoliver, difunt fuster pàgina 307
Annex XXIII - Capítols matrimonials entre Pere Claver i Agnès Caldoliver pàgina 313
Annex XXIV - Inventari de béns de Pere Claver Prat, difunt paraire pàgina 316
Annex XXV - Testament d'Agnès Caldoliver, muller de Pere Claver Prat pàgina 321
Annex XXVI - Testament d'Agnès Caldoliver, vídua de Pere Claver Prat pàgina 324
Annex XXVII - Inventari de béns d'Agnès Caldoliver, vídua de Pere Claver Prat pàgina 329
Annex XXVIII - Inventari de béns de Bernat Roviralta, difunt sabater de Manresa pàgina 336
Annex XXIX - Capítols matrimonials entre Bernat Roviralta i Elisabet Pallarès pàgina 349
Annex XXX - Sentència arbitral entre els tutors dels fills d'Antoni Anglada, difunt mercader de Manresa, i Eufrasina Rossella, vídua i ara muller de Bernat Roviralta pàgina 353
Annex XXXI - Inventari de béns de la casa de Francesc Ramon Fiveller al Born pàgina 356
Annex XXXII - Capítols matrimonials entre Bernat Anglada i Elisabet Roviralta pàgina 359
Annex XXXIII - Capítols matrimonials entre Bernat Roviralta i Montserrada Vives pàgina 366
Annex XXXIV - Inventari de béns de Bernat Roviralta, difunt mercader pàgina 368

Imatges, taules i arbres genealògics

Imatge 1 (Plànol de la planta baixa de l'hospital i de la capella de Santa Llúcia) pàgina 40
Imatge 2 (Límits de la vegueria) pàgina 62
Imatge 3 (Àngela Seguí Torre tenia quinze anys el 1510) pàgina 77
Imatge 4 (Fotografia de 1929 del casal dels Amigant) pàgina 89
Imatge 5 (Exemple de simultaneïtat entre els oficis de paraire i mercader) pàgina105
Imatge 6 (Anotació de la mort de Carles de Viana als dietaris de la Generalitat) pàgina 118
Imatge 7 (Plànol de planta del convent de Montsió de Barcelona vers 1860) pàgina 126
Imatge 8 (Imatge actual de l'església del convent de Montsió de Barcelona) pàgina 129
Imatge 9 (Fragment de la dispensa matrimonial de Pere de Peguera i Brianda de Brihuega) pàgina 130
Imatge 10 (Placa de 1956 al carrer de Sant Ignasi de Barcelona) pàgina 140
Imatge 11 (Plànol anterior a 1851 on es veu on era la casa d'Agnès Pujol a Barcelona) pàgina 141
Imatge 12 (Document que acredita el casament d'Agnès Pujol i Pere Sagristà vers 1498) pàgina 146
Imatge 13 (Deixa testamentària per construir la capella de la Guia) pàgina 166
Imatge 14 (Procura de l'abat de Montserrat a favor de Pere Caldoliver) pàgina 172
Imatge 15 (Fragment del testament de Pere Caldoliver) pàgina 176

Taula 1 (llista de batlles i sotsbatlles de Manresa a partir de fons notarials) pàgina 64
Taula 2 (diputats locals de la col·lecta de Manresa de 1494 a 1599) pàgina 66

Arbre genealògic nº 1 (Antecedents d'Àngela Seguí) pàgina 80
Arbre genealògic nº 2 (Antecedent de Pere Amigant) pàgina 91
Arbre genealògic nº 3 (Descendents Amigant-Seguí) pàgina 112
Arbre genealògic nº 4 (Antecedents de Brianda de Brihuega) pàgina 122
Arbre genealògic nº 5 (Ancestres comuns Peguera-Brihuega) pàgina 124
Arbre genealògic nº 6 (Descendència Peguera-Brihuega) pàgina 136
Arbre genealògic nº 7 (Antecedents d'Agnès Pujol) pàgina 145
Arbre genealògic nº 8 (Antecedents Pere Sagristà i Pere Pasqual) pàgina 156
Arbre genealògic nº 9 (Descendència Pujol-Garriguella fins a la tercera generació) pàgina 163
Arbre genealògic nº 10 (Genealogia dels Caldoliver durant el segle XVI) pàgina 169
Arbre genealògic nº 11 (Descendència de Pere Caldoliver) pàgina 177
Arbre genealògic nº 12 (Antecedents de Pere Claver) pàgina 180
Arbre genealògic nº 13 (Antecedents materns de Bernat Roviralta) pàgina 190
Arbre genealògic nº 14 (Antecedents paterns de Bernat Roviralta) pàgina 192
Arbre genealògic nº 15 (Germanastres de Bernat Roviralta) pàgina 197
Arbre genealògic nº 16 (Antecedents d'Elisabet Pallarès) pàgina 200
Arbre genealògic nº 17 (Els tres matrimonis de Bernat Roviralta) pàgina 214

Agraïments

El treball que presento a continuació no hauria estat possible sense l'aquiescència, la comprensió i la paciència de la meva família, a la qual durant més d'un any he furtant temps per dedicar-lo a la recerca documental. Així doncs, el primer agraïment i el més genuí és per a la Irene, però també per a l'Andreu, la Júlia i el Bernat, que més d'un cop es deuen haver preguntat on és el papa i què és un Arxiu.

També vull agrair l'atenció, la generositat i el bon ofici de l'Abel Rubió i Serrat, l'arxiver de la Seu. Més enllà de la seva professionalitat com a arxiver, he d'agrair-li que hagi posat al meu servei els seus extensos coneixements de paleografia, de llatí i de pràctica notarial altmoderna. Sense la seva atenció, de ben segur que el present treball no seria tant precís.

També li dec un agraïment a la Montserrat Salvador García, la priora en funcions del convent de Montsió d'Esplugues de Llobregat. Malgrat el trasbals de trobar-se immersa en el trasllat al convent de Santa Clara de Manresa, agraeixo a aquesta petita comunitat de monges dominiques i especialment a la seva priora que em permetessin trencar la clausura del monestir i me n'obrissin les portes per a consultar-ne l'arxiu i intentar trobar alguna pista de la vida monàstica de Brianda de Brihuega.

L'últim agraïment ha de ser per a l'Ajuntament de Manresa. Que una administració destini diners i esforços al foment de la recerca històrica sempre és una excel·lent notícia.

Abreviatures

ACA – Arxiu de la Corona d'Aragó

ACBG – Arxiu Comarcal del Bages

ADB – Arxiu Diocesà de Barcelona

AHPB – Arxiu Històric de Protocols de Barcelona

AHPM – Arxiu Històric de Protocols de Manresa

ASM – Arxiu de la Seu de Manresa

DCVB – Diccionari català-valencià-balear Alcover i Moll.

LIV – Torras i Serra, Marc. *El Llibre Verd de Manresa (1218-1902)*. Fundació Noguera. Barcelona, 1996.

MI F. Narr. 3 – *Monumenta Ignatiana. Series quarta. Scripta de Sancto Ignatio. Altera editio ex integro refecta, novo ordine disposita et aucta. Tomus III. Fontes narrativi de Sancto Ignatio de Loyola et de Societatis Iesu initiis. Volum III. Romae, apud "Monumenta Historica Societatis Iesu",* 1960.

MI Scripta 1 – *Monumenta Ignatiana ex autographis vel ex antiquioribus exemplis collecta. Series quarta. Scripta de Sancto Ignatio de Loyola Societatis Jesu Fundatore. Tomus Primus*. Tipografía de Gabriel López del Horno. Madrid, 1904.

MI Scripta 2 – *Monumenta Ignatiana ex autographis vel ex antiquioribus exemplis collecta. Series quarta. Scripta de Sancto Ignatio de Loyola Societatis Jesu Fundatore. Tomus Secundus*. Tipografía de Gabriel López del Horno. Madrid, 1918.

Part I

1. Introducció

1.1. Objectiu i mètode

El present treball té per objectiu saber el màxim de detalls possibles de la vida dels manresans que van acollir Ignasi de Loiola durant la seva estada a la ciutat entre març de 1522 i febrer de 1523. Aquest objectiu no és merament retòric i la denominació "manresans que van acollir Sant Ignasi" no tan sols inclou, en un sentit general, tots els habitants de la capital del Bages de principis del segle XVI. Coneixem amb nom i cognom qui van ser alguns d'aquests pretèrits conciutadans nostres que es van relacionar amb el pelegrí. La pregunta aleshores és doble: com sabem qui van ser aquestes persones; i a través de quin mètode fidedigne podem saber detalls vitals d'algú que va existir fa cinc-cents anys?

La resposta a la primera qüestió la trobem en els processos de canonització d'Ignasi de Loiola. Essencialment aquests processos van consistir en fer davant notari diverses preguntes preestablertes a alguns ciutadans de Manresa que sabien els detalls de l'estada del cavaller guipuscoà a la seva ciutat. Parlem de processos en plural perquè a Manresa se'n van fer dos: el de 1595 i el de 1606. En el cas de 1595, cal destacar que encara eren vives dues persones que havien conegut personalment Ignasi quan eren infants: Bernat Matella i Damiana Culla (Fabrés), ambdós nonagenaris. No obstant, allò que van declarar la major part dels deposants no ho havien viscut en primera persona, si no que ho havien sentit a explicar als seus familiars més directes (pares i/o avis) o a altres conciutadans que havien conegut i tractat el pelegrí. Així doncs, els processos de Manresa, que han estat pertinentment publicats pels jesuïtes[1], ens permeten conèixer els noms dels manresans que van conviure amb Ignasi.

Ara que ja sabem els noms d'aquestes persones cal explicar la manera de conèixer-ne tants detalls vitals com sigui possible. Manresa té la sort de conservar, gairebé en la seva totalitat, el fons de protocols notarials, entre els quals hi ha llibres específics com ara testaments, capítols matrimonials, inventaris de béns, etc., però també els manuals notarials, és a dir, els llibres comuns en què els notaris registraven abreujadament tots els actes dels quals donaven fe durant un any. Per tant, una manera científica d'aproximar-se a la vida dels manresans que sabem que es van relacionar amb Ignasi durant la seva estada a la ciutat és a través del buidatge i l'anàlisi dels protocols

1 MI Scripta 2, p. 352-391 per al procés informatiu.
MI Scripta 2, p. 697-753 per al procés remissorial.

notarials.

Així doncs, en les pàgines successives, el lector trobarà el resultat d'aplicar aquest mètode de recerca documental per tal d'aconseguir l'objectiu establert presentat en forma de prosopografia. Aquest transcórrer per la vida dels manresans de fa mig mil·lenni inclourà personatges amb reminiscències tant genuïnament ignasianes com les Ínyigues, els Amigant, el Peguera, etc. Cal indicar que més enllà de trobar-ne detalls vitals i arrels familiars i constatar si les relacions familiars que contenen els processos són veraces o no, el buidatge de protocols notarials també ens permet conèixer altres detalls interessants sobre l'organització social, política i econòmica de la Manresa del segle XVI: qui i com s'impartia justícia, com s'estructurava el poder municipal i qui n'ocupava els càrrecs, quin pes tenia la religió i les seves institucions, com s'accedia als oficis menestrals i en quines condicions, quin paper jugaven les confraries, etc. En definitiva, una valuosa informació que va més enllà de l'estricta enumeració de fets vitals i que ajuda a interpretar la societat manresana que va acollir el futur Sant.

No obstant, cal indicar que l'estudi del protocols notarials com a font d'informació té una mancança que cal no perdre mai de vista. Les dades que aporta el seu anàlisi no solen ser mai sistemàtiques ni quantitatives, és a dir, que és una informació parcial i molt concreta, i per tant qualitativa, de la qual no es poden fer grans generalitzacions si no es contextualitza molt bé. Per fer-ho entenedor: al segle XVI, tal com passa avui en dia, a cal notari només s'hi anava per donar força jurídica a fets importants. Per això, en els protocols notarials hi trobarem testaments, capítols matrimonials, inventaris de béns d'algú que s'ha mort, compravendes, reconeixements de deutes, contractes d'aprenentatge, concòrdies per solucionar un plet, etc., és a dir, fets que tenien una rellevància jurídica destacable i que necessàriament havien de quedar registrats. Això implica que, per una banda, a les fonts notarials hi trobarem molt pocs actes quotidians. Només en seran una excepció els inventaris de béns, que proveeixen una imatge molt rica de com eren i què contenien els habitatges. Per altra banda, dels protocols en quedarà pràcticament exclosa aquella part de la societat més pobra i majoritària la qual no tenia necessitat de deixar constància d'actes jurídics rellevants perquè prou feines tenia a maldar per sobreviure. Per a l'objectiu del nostre estudi, aquest fet no és gaire destorb, perquè, com veurem, tots els manresans que apareixen als processos de canonització van ser ciutadans econòmicament pròspers. Però cal no oblidar que les vides que coneixerem amb cert detall eren només les de persones de la porció benestant de la

societat manresana de principis de l'edat moderna que ocupaven els càrrecs de poder que oferia una ciutat de la Catalunya interior.

1.2. Estructura

El present treball, sense negligir el rigor científic, vol ser accessible al gran públic. Per tant, cal que s'estructuri de manera que expliqui i faci entenedors conceptes històrics que en cas d'anar dirigit a un públic més especialitzat seria molt inconvenient. Per això s'ha considerat oportú dividir-lo en dos grans blocs.

La primera part descriurà tots aquells aspectes que el lector cal que conegui per entendre la segona part, que és el moll de l'os del present treball, és a dir, la vida dels manresans que van tractar Ignasi. Així doncs, la primera part explicarà tot allò relacionat amb els protocols notarials. Tothom sap què és un testament o unes capitulacions matrimonials, però cal explicar les particularitats d'aquests tipus de documents durant l'època estudiada i les raons legals establertes en el dret civil català que hi havia darrere. De la mateixa manera, segur que no tothom sap què és una àpoca, un debitori o un censal mort. Per tant, no tindria sentit citar que gràcies a un d'aquest documents sabem algun detall vital d'un d'aquells manresans que van conèixer Ignasi sense haver explicat prèviament què era.

En segon aspecte que descriurà breument aquest primer bloc serà què sabem de l'estat socioeconòmic de la ciutat durant l'època estudiada i les diverses esferes de poder que hi existien. Igual com en el cas dels protocols notarials, explicar què eren, com s'escollien, i com es desenvolupaven càrrecs com el de batlle, veguer, conseller de la ciutat, canonge, paborde, confrare, prevere beneficiat, diputat local de la Generalitat, etc. és indispensable. Per una banda, això ens permetrà fer-nos una idea força precisa de l'organització política, econòmica i social de la ciutat en aquella època, i per l'altra, també ens serà molt útil per veure que els manresans que sabem que van acollir Ignasi formaven part o tenien una relació molt estreta amb aquesta elit dirigent. No obstant, cal advertir que l'aproximació a l'economia de la ciutat a començaments de l'Edat Moderna serà merament descriptiva i quantitativament molt feble perquè les fons notarials no aporten sèries sistemàtiques d'informació que permetin obtenir dades quantificades. Creiem que altres fonts documentals de caire municipal que s'han conservat fragmentàriament com ara els llibres del clavari i el racional permetrien una aproximació econòmica quantitativament molt més robusta. Així mateix, l'anàlisi de fonts de caire judicial com els

fons del veguer i del batlle, les quals hem utilitzat molt tangencialment, també podrien aportar informació qualitativa sobre aspectes com la conflictivitat social i el grau de litigació de l'època. Tanmateix, l'extensió d'aquestes fonts i el necessari buidatge que caldria per interpretar-les correctament és incompatible amb el temps disponible per fer el present treball. Suggerim, tanmateix, que aquests serien aspectes de recerca molt interessants per emprendre a l'empara de futures edicions del premi Ignasi Puig i Simon.

Com ja s'ha dit, la segona part, que en realitat serà la que culminarà l'objectiu principal d'aquest estudi, consistirà en exposar els detalls biogràfics i genealògics que haguem pogut documentar sobre aquells ciutadans de Manresa que van tractar el pelegrí durant la seva estada a la nostra ciutat. En funció de la informació notarial que haguem pogut recollir per a cada cas, la biografia serà més o menys extensa. No obstant, cal dir que en molts casos aquesta informació ens ha permès remuntar-nos a dues generacions anteriors i a dues generacions posteriors. Aquest fet és el que explica que l'abast cronològic de la nostra recerca comprenguin els cent anys que transcorren entre 1485 i 1585. Per últim, cal deixar constància que el gran volum d'informació que hem trobat i la consegüent feina d'elaboració que comporta no ens ha permès incloure en el present treball la biografia de molts manresans que van conèixer el pelegrí de Loiola. Ens ha quedat al tinter la trajectòria vital de manresans amb remarcables reminiscències ignasianes com la família Canyelles (Jaume Canyelles i Miquela Sitjar) i d'altres molt més desconeguts però igualment importants en el tracte amb el Sant com els ja citats Bernat Matella, Damiana Culla (Fabrés) però també els Riudor, els Sala, els Matella o els Capdepòs.

2.- Els protocols notarials

Tal com bé indica el títol, les principals fonts històriques primàries a partir de les quals s'ha elaborat el present estudi són els protocols notarials. Així doncs, i atès que hom vol que el seu contingut sigui entenedor per al gran públic, és pertinent començar fent diversos aclariments previs sobre aquestes fonts. Sempre parlarem en passat perquè el marc cronològic que ocupa la nostra recerca va de finals del segle XV i el dos primers terços del segle XVI, però cal tenir present que molts dels aspectes exposats són igualment vàlids per la baixa Edat Mitjana i per la resta de l'Edat Moderna.

El terme protocol notarial fa referència als diversos tipus de documents formals que generava un notari en qualitat de fedatari públic i que estava obligat a custodiar. Atès que aquests documents eren actes jurídics, havien de continuar essent conservats més enllà de la mort del notari que els havia generat. Aquesta obligatorietat en la conservació explica dos fets. El primer és que un notari, quan feia testament, sempre solia indicar a quin notari llegava els protocols que havia generat[2]. Més enllà de la conservació pròpiament dita, aquesta costum també tenia una altra vessant més pràctica: cada còpia d'un protocol que es sol·licités, calia que fos pagada. Per tant, els protocols generats per un notari tenien un potencial valor econòmic considerable i és una de les raons per les quals els protocols notarials han arribat als nostres dies pràcticament en la seva totalitat. En el cas de Manresa, el gruix de tots aquests protocols notarials es conserven avui en dia a l'Arxiu Històric de Protocols de Manresa, integrat a l'Arxiu Comarcal del Bages, i també una petita part a l'Arxiu de la Seu de Manresa.

Encara que no ens hi estendrem gaire, cal explicar una mica les diverses formes que prenien els documents que generaven els notaris. Els instruments que diàriament generava un notari durant l'època estudiada eren anotats abreujadament, és a dir, sense totes les clàusules legals que sí que havia de contenir el document original, en un “llibre” anomenat manual. Així doncs, els manuals notarials contenen en una sèrie cronològica que va des del dia de Nadal i fins el dia 24 de l'any següent (cal recordar que hom datava en aquella època segons la Nativitat de Jesucrist i, per tant, l'any començava el dia de Nadal) tots aquells instruments que havia validat el notari. Les àpoques, els debitoris, les

2 Un exemple es pot trobar en el testament del notari Bernat Torra, que en el seu testament llega les seves escriptures al notari manresà Antoni Lluís Avellà. AHPM 4128, s.f., [15/09/1558].
Un altre exemple similar és el codicil que fa el notari Antic Sala en què llega les seves escriptures al també notari manresà Jaume Gomar un cop ell sigui mort. AHPM 4384, s.f., [31/08/1570].

compravendes, els capítols matrimonials, etc. eren recollits en els manuals. No obstant, els testaments, els inventaris i els encants de béns no es recollien en els manuals. Aquests tipus d'instruments es conservaven individualment i en molts casos ens han arribat sense enquadernar i en forma de lligalls. En altres casos (sobretot en cas de notaris manresans de finals del segle XVI), aquests tipus d'instruments sí que van ser aplegats segons el notari que els havia generat i posteriorment enquadernats. Aleshores parlem de llibres específics de testaments, d'inventaris, etc. Un tercer cas força comú és que per la seva elevada freqüència de consulta es fessin còpies autèntiques aplegades en llibres específics de testaments i capítols matrimonials. Així, sota la denominació de "llibres de testaments / capítols matrimonials de l'escrivania pública" hom troba llibres que en realitat són trasllats de testaments o capitulacions validades per diversos notaris. Per aquesta raó, ens alguns casos existeixen dues còpies d'un mateix instrument, la que va generar i custodiar el notari i una còpia traslladada als llibres de l'escrivania.

2.1- Tipus d'instruments notarials

A continuació exposem els diversos tipus de documents notarials que hem fet servir en la nostra recerca. Atès el major pes que han tingut els capítols matrimonials i els testaments alhora de descriure l'origen de les famílies que van acollir Ignasi, aquests dos tipus d'instruments són descrits amb major profunditat. Com hem dit, són precisament aquests dos tipus de documents notarials els que, sobretot al darrer terç del segle XVI, es troben agrupats en llibres notarials especials[3]. Els altres tipus de documents notarials que s'han fet servir en el present estudi es descriuen més superficialment i sempre es troben continguts en els manuals comuns on el notari els anotava cronològicament.

2.1.1- El testament[4]

Des d'un punt de vista jurídic, el testament del segle XVI, igual com el d'avui en dia, era un acte jurídic a través del qual una persona disposava la successió al capdavant dels seus béns un cop ocorregut el seu "*obte*" (defunció). Podien fer testament els nois a partir de catorze anys i les noies a partir de dotze anys. En cas nens o nenes amb edats

3 Per conèixer els llibres especials de testaments i capítols matrimonials de l'escrivania que s'han buidat, així com els manuals, vegi's l'annex I.

4 Per conèixer els detalls del dret successori i el seu origen en el dret romà, vegi's Martí i Miralles, Joan. *Principis del dret successori aplicats a fórmules d'usdefruit vidual i d'herència vitalícia*. Impremta La Renaixença. Barcelona, 1925. Edició facsímil a càrrec de Textos Jurídics Catalans. Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1925.

inferiors, era el pare qui podia fer testament per ells[5]. En el dret successori català, la institució d'hereu universal era un fet indispensable per tal que el testament fos jurídicament vàlid[6]. El testament era un acte unilateral, és a dir, que només depenia del testador, i revocable, perquè se'n podia fer un de nou sempre que es volgués, el qual necessàriament anul·lava els anteriors. L'hereu universal instituït pel testador era el successor universal de tots els seus béns i drets però també de totes les obligacions contretes (deutes, restitucions, etc). És ben sabut que la tradició catalana, que té les arrels en el dret romà, privilegiava la figura de l'hereu universal perquè un cop pagada la legítima a la resta de fills del testador, l'hereu es quedava amb els béns d'aquest amb l'únic objectiu d'esdevenir el continuador del llinatge familiar i de no diluir-ne el patrimoni aplegat per les generacions anteriors. Com veurem, aquesta voluntat última de mantenir el llinatge familiar és el que explica la introducció d'una clàusula de substitució fideïcomissària per part del testador en què es disposava la substitució de l'hereu universal inicialment establert en cas que aquest o aquesta no tingués "*fills legítims i naturals de carnal matrimoni procreats*". També veurem que l'ordre de primogenitura i la prevalença dels fills mascles sobre les femelles alhora d'esdevenir l'hereu universal s'expliquen per aquest objectiu essencial de mantenir el llinatge per via masculina. De la mateixa manera i pel mateix anhel de mantenir l'estirp i evitar l'alienació del patrimoni, en cas que el testador morís sense fills, era freqüent que en els capítols matrimonials que s'havien signat en el moment del seu casament ja es contemplés aquesta possibilitat i s'hagués establert la restitució total o parcial del dot (en el cas femení) o l'heretament (en el cas masculí) a algun altre membre del llinatge. Existia així un lligam entre el testament i els capítols matrimonials, que es pot dir que eren els dos actes jurídics més importants en la vida d'una persona durant l'època estudiada.

Pel que fa als tipus de testament, cal dir que el més habitual era l'obert o nuncupatiu, és a dir, aquell testament que es feia en presència del notari, que el redactava. Cal fer notar que en el moment d'escriure les voluntats del testador, el notari o el seu escrivà no redactaven el testament amb totes les clàusules i formalitats legals necessàries, sinó que simplement prenien nota de la voluntat del testador i més endavant escrivien el testament formal. Aquest esborrany de testament es coneix amb el nom d'aprísia i sobretot a partir de la segona meitat del segle XVI, sovint també era conservat

5 Maspons i Anglasell, Francesc. *Nostre dret familiar segons els autors clássichs y les sentencies del antich suprem tribunal de Catalunya.* Llibrería d'Álvar Verdaguer. Barcelona, 1907, p. 128.
6 Ibídem, p. 129.

pel notari. En alguns casos, fins i tot és l'única forma en què ha perviscut el testament. Per altra banda, el testament obert no sempre el feia el notari. Com que Manresa disposava d'escrivania pública, no es donava mai aquest cas, però cal indicar que en aquelles viles o llocs on no hi havia notari el testament obert es feia davant del rector de la parròquia (o del seu vicari) i tenia la mateixa validesa jurídica[7]. Un exemple de testament atorgat davant d'un prevere és el de Bernat Padró, ciutadà de Manresa, que va fer-lo el dia 16 de novembre de 1554 davant de Joan Bolsarines, "*presbiterum et apostolica autoritate notarius*"[8] de la parròquia de Sant Andreu del Palomar[9]. Encara que en el document on hem trobat aquesta referència no s'explica, el més probable és que Bernat Padró, anant o tornant de Barcelona, veiés que es moria i per no deixar aquest món sense haver disposat hereu, l'atorgués davant el citat prevere.

El segon tipus de testament era el clos o secret, és a dir, aquell que el testador portava ja escrit al notari per tal que el protocol·litzés. Si, a més, el testament l'havia redactat el mateix testador, aleshores s'anomena hològraf. Aquest últim tipus de testament era poc freqüent, però quan el trobem, ens indica sense cap dubte que el testador sabia escriure.

Així mateix, també existia un tercer tipus de testament anomenat sagramental. Molt poc freqüent, consistia en fer públic i jurar davant del degà de Manresa i del Bages (el delegat del bisbe de Vic a la demarcació) les últimes voluntats que el testador havia dit de paraula a un mínim de dos testimonis cridats expressament i reunits en la seva cambra poc abans de morir. És a dir, era la ratificació davant del degà del contingut del testament que el difunt havia comunicat oralment a diversos testimonis cridats expressament poc temps abans de la defunció "*com no tingués allí notari qui son testament prengués*". En el cas de Manresa, la sacramental publicació es feia sempre a l'altar de Sant Joan de la Seu. En tots els casos s'hi feia constar que la publicació es feia abans dels sis mesos que la legislació donava de termini màxim, i la litúrgia de l'acta també incloïa el fet que "*los sagrats quatre sants evangelis*" havien de ser "*de les nostres mans* [dels testimonis] *corporalment tocats*", és a dir, que els testimonis havien de sagramentar la seva declaració sobre els evangelis. Un exemple molt eloqüent de com es feia un testament sagramental és el de Francina, vídua de Francesc Garau, difunt tireter, publicat el dimecres 31 de juliol de 1549[10] i jurat pels testimonis Antoni Padró, pagès, Joan Ferrer, carnisser i Bernat Potó: "*Ço és que entorn la festa de Sant Pere proppassada, poc més o*

7 Ibídem, p. 129.
8 prevere i notari per autoritat apostòlica (traducció del mateix autor)
9 AHPM m-386, s.f., [05/05/1555].
10 ASM V-162, s.f.

manco, trobant-se tots tres ells testimonis en la carnisseria de la Plaça de la present ciutat, los vingué a cercar madona Cases per a què anassen a casa na Francina Garau, perquè ella los demanava que hi pujassen allà per fer-los un testimoni; i així hi anaren tots tres. I així essent dalt, dins la cambra on era dita Garau, estant asseguda en lo llit, amb bony seny i bona parleria que tenia, i les paraules ben ordenades, los dix i pregà que li fessen testimoni; que volia [segueixen les disposicions testamentàries]".

Hem de dir que al llarg del període estudiat l'estructura dels tres tipus de testaments va variar molt poc. Només les fórmules notarials canviaven lleugerament d'un notari a un altre, però l'estructura del testament no variava gens. De fet, es ben sabut que aquesta estructura va mutar molt poc durant la baixa edat Mitjana i Moderna, i que els fonaments del dret successori català es basaven en el dret romà. Així, és prou coneguda la divisió en tres parts del testament i el seu contingut, que exposem i comentem a continuació:

1. *Protocol*

   1.1. *Invocació*: crida a la protecció divina de tot allò que s'escriurà.
   Una fórmula molt freqüent era: "*En nom de Déu i de la gloriosa Verge Maria, mare sua, amén*".

   1.2. *Intitulació*: nom del testador i antecedents familiars.
   Per raons evidents sempre contenia el nom del testador, la seva professió en el cas dels homes, i qui eren els seus pares, encara que en els testament de finals del segle XV no sempre consta aquesta informació. Cal dir que el fet de citar el nom dels pares ens és molt útil alhora de reconstruir la genealogia del testador.

   1.3. *Preàmbul*: justificació de les raons per les quals es fa el testament, de la capacitat física i mental per testar i de la imprevisibilitat de l'hora de la mort.
   Fer constar la capacitat física i mental de testar tenia molta importància perquè assegurava que el testament no podria ser impugnat per aquesta raó en cas de disputa dels possibles successors.
   La fórmula més habitual era: "*detingut / detinguda de malaltia corporal de la qual tem morir*, *estant emperò amb mon bo i ple seny, sana e integra memòria i ferma loqüela*[11]*, fas i orden mon testament i última voluntat*".

11 Loqüela: llenguatge; exercici de la facultat de parlar.

2. *Disposicions*

El contingut de la part dispositiva era òbviament la més important i depenia enterament del testador. Moltes de les decisions que es prenien només s'entenen si tenim present que ens trobem davant d'una societat profundament religiosa que sobretot creia en la salvació de l'ànima per mitjà del penediment, encara que aquest arribés al final de la vida. Així, el testament era considerat l'última oportunitat d'expiar els pecats, purificar l'ànima i de congraciar-se amb Déu. Per això invariablement el testador disposava el rescabalament dels deutes contrets, les deixes en forma d'almoines, la celebració de misses en salvament de l'ànima i en el cas de persones amb cert nivell econòmic la institució de fundacions espirituals com els aniversaris i/o i d'auxili social com les causes pies.

Una altra característica, que era indestriable del fet que existís testament, era la institució d'hereu. Com hem dit, no existia testament vàlid sense institució d'hereu. Per una banda, cal remarcar l'origen en el dret romà d'aquest fonament del dret successori català i, per l'altra, incidir en el fet que en altres regnes de la península ibèrica, no era així, és a dir, que no calia instituir hereu per fer testament[12]. Com hem dit, cal entendre que l'hereu universal instituït pel testador es feia càrrec de tots els seus béns i drets però també de les càrregues i obligacions que pogués tenir.

2.1. *Disposicions jurídiques*

2.1.1. *Marmessoria*: nomenament del càrrec de marmessor, és a dir, de la persona o persones encarregades de fer complir la voluntat del testador un cop mort.

Sempre es solia nomenar més d'un marmessor per assegurar el compliment de la voluntat del difunt per si un o més marmessors es morien. Sol ser una informació important perquè ens indica que el testador confiava en les persones que nomenava, que sovint eren familiars directes, la qual cosa ens és molt útil per refermar genealogies. A vegades s'indicava els diners, normalment cinc sous, que el testador donava a cada marmessor en paga per les tasques de marmessoria. En el cas que el testador fos una dona, el més habitual era que hi inclogués

12 Martí i Miralles, Joan. *Principis del dret successori aplicats a fórmules d'usdefruit vidual i d'herència vitalícia*. Impremta La Renaixença. Barcelona, 1925. Edició facsímil a càrrec de Textos Jurídics Catalans. Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1925, p. 12 a 20.

el marit i el pare si aquests encara eren vius.

2.1.2. *Reparació*: ordre de reparar els deutes i possibles injúries un cop mort el testador, és a dir, les ofenses al bon nom del difunt per culpa dels deutes.

Una fórmula habitual era: "*vull, orden i man que tots els deutes els qual el dia de mon òbit jo deuré, sien pagats i totes les injúries a restitució dels quals jo sigui tingut i obligat, siguin esmenades de mos béns, breument, sumàriament i de pla, sense estrèpit ni figura de judici*".

2.1.3. *Inhumació*: elecció de sepultura.

És una informació interessant perquè sovint les nissagues familiars tenien un "*vas o carner*", que era el nom que rebien les sepultures a l'època. També cal dir que quan algú no disposava de sepultura pròpia, solia indicar que volia ser enterrat al cementiri parroquial. Atès que Manresa només tenia una parròquia, el cementiri en aquests casos sempre era el de la Seu, que estava situat a l'actual Parc de la Seu. A vegades el testador també volia fer-se enterrar en algun dels monestirs de la ciutat, que en l'època estudiada eren els del Carme i de Predicadors. Un altre cas curiós que sovint ens trobem, sobretot amb els gentils (cavallers o donzells), és que indiquessin una sepultura per si es trobaven dins el Principat de Catalunya el dia de la seva mort, que solia coincidir amb la de la família, i una altra de diferent per si eren fora del país, que sempre solia ser el cementiri de la parròquia estrangera on es trobessin. Això indica una certa mobilitat geogràfica i el fet que habitualment els cossos dels difunts, encara que visquessin gentilment, no eren "repatriats".

2.2. *Disposicions pies o pietoses*

2.2.1 *Per als pobres*: deixes en forma d'almoina.

A Manresa, a partir de la segona meitat del segle XVI, era freqüent deixar almoines a l'hospital de Sant Andreu. En altres casos, també hem constatat que es deixava una certa quantitat de pa pastat per repartir entre els pobres[13].

2.2.2 *Per a la salvació de la pròpia ànima i la dels familiars*: eren els diners que el testador llegava per a misses destinades al salvament de la

13 Un bon exemple de llegat en forma de pa pastat per caritat el dia de la novena i capdany el trobem en el testament de Jaume Marcet, hereu del Mas de les Marcetes de Viladordis. AHPM 4128, s.f., [22/12/1549].

seva ànima i sovint també dels seus familiars de primer grau de parentiu (sobretot progenitors, parella i fills).

Durant el període estudiat, i a menys que el testador fos molt pobre, el més habitual era que deixés diners per pagar la extremunció i les misses del dia de la sepultura, la novena o novenari, és a dir, les misses que es celebraven durant nou dies consecutius des de la sepultura, i capdany, és a dir, la missa en l'aniversari de la defunció. També era freqüent deixar diners per pagar el "*trentenari vulgarment dit de Sant Amador*", que consistia en trenta misses durant trenta dies seguits en sufragi del difunt. També era freqüent que les persones amb un nivell econòmic mitjà i alt instituïssin un aniversari perpetu, que consistia en deixar un capital o certs béns per tal que perpètuament es digués missa un cop l'any en sufragi del testador. En una societat catòlica com la catalana del segle XVI, especialment preocupada en la redempció de l'ànima per evitar la condemna eterna a l'infern, perpètuament volia dir per sempre més, fins a la fi dels temps. Per fer-ho possible, aquest capital o béns llegats pel testador o bé es cedien a un tercer que perpètuament es comprometia i comprometia als seus successors a pagar-ne un cens (una pensió anual), o bé es cedien directament al clergat, tant secular com regular, que al seu torn es preocupava de buscar aquest "*pagador perpetu*". Atès que l'estament eclesiàstic tenia el monopoli de la celebració de misses, l'ús i explotació financera que l'església feia d'aquests capitals o béns que li eren llegats per pagar totes aquestes misses i aniversaris perpetus li suposaven uns sucosos ingressos econòmics que explicarem com es gestionaven més endavant. Aquesta explotació econòmica que feia l'església de les deixes per misses i aniversaris està explicat en detall a l'apartat "les Quotidianes distribucions de misses i aniversaris".

2.2.3 *Per a una causa pia "per puelles a maridar"*[14]: En els casos en què el testador tenia un patrimoni important i tanmateix no tenia descendència directa, ja fos perquè el matrimoni no havia tingut fills, aquests s'havien mort o bé perquè el testador s'havia dedicat a la vida religiosa, a vegades instituïa una causa pia per donzelles a maridar. La

14 Un exemple de causa pia per puelles a maridar que venia d'un matrimoni sense fills és la instituïda en el testament de Francesc Sala, mercader, i de Caterina, la seva muller. AHPM 4126, f. 99-100 i f. 319-321, respectivament.
Un exemple de causa pia per puelles a maridar instituïda per un religiós es pot trobar al testament de Pere Llorenç Canyelles. ASM V-162, s.f.

causa pia consistia en encarregar als marmessors que venguessin tots els seus béns a l'encant públic i col·locar aquest capital en forma de rendes perpètues (normalment censals morts) per tal d'augmentar el dot de les futures donzelles de la família. És important destacar que aquest ajut "social" anava destinat exclusivament "*a puellis de genere et parentela dicti viri mei et mea*", és a dir, a donzelles de la parentela del testador i del seu cònjuge i no pas a qualsevol donzella de la ciutat.
També és important deixar clar que el fet d'instituir una causa pia, a la pràctica suposava fer hereu universal dels béns als marmessors, perquè aquests eren els administradors de la causa fins a la seva mort, moment en què el testador ja havia previst qui serien els seus successors. Un bon exemple de com s'instituïa testamentàriament una causa pia per a donzelles a maridar es pot trobar en la transcripció del testament de Pere Llorenç Canyelles, prevere beneficiat de la Seu, transcrit en l'Annex II.

2.3. *Disposicions patrimonials*

2.3.1. *Legataris*: persones a qui el testador deixava un llegat, també anomenats hereus particulars.
Quan el testador estava casat, els llegats sovint requeien sobre els fills que no eren els hereus universals o els néts. En canvi, quan el testador no tenia fills, era freqüent que els legataris fossin parents o amics. En el cas de persones riques, també era freqüent fer un llegat a la minyona o serventa que hom tenia a casa o, en casos excepcionals, donar la llibertat i llegar cert capital a l'esclau propietat del testador.
En aquesta disposició també era freqüent que el marit reconegués el dot que la seva muller li havia aportat en el moment del casament i "*l'escreix o augment per noces*" que ell li havia promès. Aquest fet era important per a la futura vídua perquè en cas de voler casar-se de nou podia reclamar aquests diners a l'hereu universal. Aquest aspecte és tractat amb més profunditat a l'apartat de capítols matrimonials.

2.3.2 *Usufructuari*: reconeixement al cònjuge del dret de gaudir dels béns del testador un cop aquest sigui mort.
A partir de les Corts de Perpinyà de 1359, des de la mort del marit i durant un any, la vídua havia de ser degudament mantinguda per l'hereu del seu marit segons la seva condició i dignitat. Per gaudir de l'anomenat

"*any de plor*", la vídua havia de fer fer inventari en el termini màxim de dos mesos des de la mort del marit, no viure deshonestament (sinònim de no mantenir relacions amb un altre home) i no casar-se durant l'any[15]. Transcorregut el primer any de viduïtat o "*any de plor*", el testador podia establir en aquesta clàusula que volia que la seva muller continués essent "*senyora majora, poderosa i usufructuària de tots i sengles béns i heretaments meus universals tot el temps de la sua vida natural*" sempre que alimentés els fills i que "*estarà emperò la dita muller mia casta i sens marit, conservant el meu nom*". És a dir, que el testador podia disposar explícitament la seva voluntat que la seva muller quedés com a usufructuària dels seus béns fins que es morís sota condició que no es tornés a casar i que cuidés els seus fills (si era el cas). Quan aquesta disposició no s'incloïa, la vídua continuava essent usufructuària dels béns del seu marit fins el moment en què l'hereu universal li restituïa el dot i escreix, un fet que legalment es denominava *tenuta*. Dit en altres paraules, si l'hereu universal tornava el dot i l'escreix a la vídua, aquesta havia de marxar de casa del seu difunt marit i establir-se pel seu compte amb el capital rebut[16]. La restitució de dot per part de l'hereu era molt més freqüent quan la vídua no era la mare de l'hereu universal, cosa que només passava quan el testador s'havia casat més d'una vegada i la vídua era la madrastra de l'hereu.

En el cas que el testador fos la muller, no calia incloure la clàusula de l'usdefruit perquè els seus béns ja havien passat a mans del marit en qualitat d'administrador i usufructuari en el moment de la boda.

2.3.3 *Hereu universal*: hereu de tots els béns, drets i obligacions del testador que no hagués deixat a cap altre legatari. Cal insistir en la idea que un testament només era vàlid si contenia la institució d'hereu i, per tant, aquesta era la disposició més important.

En cas de testadors amb fills, l'hereu universal es solia designar per primogenitura masculina, és a dir, que requeia en el fill mascle més gran. Els mascles sempre tenien preferència sobre les femelles. La preeminència masculina podia arribar a l'extrem que si el testador tenia

15 Maspons i Anglasell, Francesc. *Nostre dret familiar segons els autors clássichs y les sentencies del antich suprem tribunal de Catalunya.* Llibrería d'Álvar Verdaguer. Barcelona, 1907, p. 48 i 49.

16 Brocà i de Montagut. Guillem Maria de. *Historia del derecho de Cataluña*. Edició facsímil a càrrec del Departament de justícia de la Generalitat de Catalunya. Textos jurídics catalans. Escriptors I/ 1. Barcelona, 1995, p. 364-365.

una filla ja adulta i fins i tot casada però la seva muller estava embarassada en el moment de fer el testament, es feia constar que en cas de naixement d'un mascle, el nadó passava a ser l'hereu universal i es revocava l'heretament universal inicialment fet a la filla adulta. En cas de no tenir fills mascles, aleshores la designació es feia per primogenitura femenina.

També era freqüent que s'indiqués explícitament l'ordre d'heretament universal, és a dir, es deia que l'hereu universal seria el fill mascle més gran, però que si no volia ser-ho o no acabava tenint fills legítims "*de carnal matrimoni procreats*", aleshores era substituït pel segon fill més gran, etc. Aquesta clàusula és coneguda amb el nom de substitució fideïcomissària. La llista podia ser llarga i com ja s'ha exposat, la seva inclusió només buscava que l'hereu universal tingués fills legítims per assegurar la successió i la continuïtat del llinatge familiar. Un altre cas que es podia donar, encara que no era gaire freqüent, és que el testador es saltés una generació de la família i fes hereu universal al seu nét enlloc del seu fill. En aquests casos es pot intuir una desconfiança del testador vers el seu fill.

Quan el testador no tenia fills, el més freqüent era que designés hereu universal al cònjuge.

Quan el testador no tenia fills i ja era vidu o vídua, aleshores podia designar hereu universal a un parent o més freqüentment podia deixar tots els seus béns a l'església o instituir una causa pia. En aquest cas les possessions del difunt eren inventariades, venudes a l'encant (subhastades) i els diners que se'n treien eren entregats a l'església o als administradors de la causa pia.

Un altre aspecte important que cal destacar de l'heretament universal és que el testador solia deixar indicat el llegat que feia als fills si aquests encara eren menors i, per tant, no havien rebut la part legítima de l'herència. És a dir, que si el testador feia hereu al fill gran o al cònjuge però tenia fills més petits que encara no havien estat heretats, aleshores el testador solia indicar els diners o béns que l'hereu universal estava obligat a donar-los en el moment del casament o de l'entrada a la vida religiosa si era el cas.

2.3.4 *Tutors i curadors*: quan el testador era un home que tenia fills petits que estaven sota la seva pàtria potestat, sempre s'instituïen tutors i curadors, que havien de ser homes (a menys que declarés tutors la mare i/o alguna de les àvies), ser majors de vint-i-cinc anys, no ser sords-muts ni disminuïts intel·lectuals[17]. La diferència entre un tutor i un curador era l'edat del menor, ja que el tutor ho era fins que el tutelat arribava a la pubertat (catorze anys en el cas dels nois i dotze anys per a les noies[18]), moment en què es finia la tutela i s'iniciava la curadoria[19], que s'acabava quan el púber arribava a la majoria d'edat (vint-i-cinc anys) o s'emancipava. Les obligacions del tutor eren l'administració dels béns dels fills del testador, dels quals havien de respondre amb el propi patrimoni en cas de reducció negligent. Si el testador en designava més d'un (cosa habitual), aleshores els tutors actuaven solidàriament. Així, els tutors els trobarem fent l'inventari de béns del difunt en nom dels fills, un fet al qual estaven legalment obligats. També els trobem venent béns dels menors en cas que hagin de pagar despeses derivades de les obligacions econòmiques contretes pel testador; o en cas que els menors fossin creditors, els trobem cobrant i gestionant aquest peculi. Així mateix, quan el menor arribava a la pubertat, els tutors havien de respondre de l'administració que havien fet dels béns del testador. Per això, la designació testamentària de tutoria denota una elevada confiança vers el tutor o tutors designats.

La designació de curador no era obligatòria, però en el cas de designació testamentària, el tutor designat passava a esdevenir el curador quan el menor arribava a la pubertat. La diferència entre el tutor i el curador era que aquest últim només defensava els fills del testador en cas de plet fins que eren majors d'edat[20]. Cal deixar clar que la mare dels fills menors no era la seva tutora a menys que el marit testador així ho designés, moment en què passava a respondre de l'administració amb els seus propis béns. Així mateix, en cas de contraure segons matrimoni, perdia automàticament la qualitat de tutora dels seus fills[21].

17 Maspons i Anglasell, Francesc. *Nostre dret familiar segons els autors clássichs y les sentencies del antich suprem tribunal de Catalunya.* Llibrería d'Álvar Verdaguer. Barcelona, 1907, p. 222.
18 Ibídem, p. 246
19 Ibídem, p. 234.
20 Ibídem, p. 222-234.
21 Ibídem, p. 224.

3. *Escatocol*

3.1 *Clàusules legals*: comunes a tots els testaments com a mers formalismes legals.

3.1.1 *Anul·lació*: clàusula que invalidava i anul·lava els possibles testaments i codicils anteriors que hagués fet el testador.

3.1.2 *Valor*: es declarava que el testament valia com a última voluntat del testador.

3.1.3 *Còpies*: aquesta clàusula generalment només apareix a partir de la segona meitat del segle XVI i era l'autorització del testador a fer tantes còpies com fos necessari a sol·licitud dels interessats.

3.2 *Datació i signatura*: s'indicava sempre el lloc on es fa el testament (i a partir de la segona meitat del segle XVI a vegades fins i tot el carrer on vivia el testador), la data i es signava el document.

3.3 *Validació*: es feia constar que el notari havia rebut el testament i qui eren els testimonis que havien presenciat l'acte.

Un cop el notari rebia el testament, ja fos obert o tancat, el protocol·litzava, és a dir, l'escrivia en un manual en el cas del testament obert o el custodiava en el cas del testament clos. Un cop ocorreguda la mort del testador, els interessats en heretar o els marmessors avisaven el notari, que davant de testimonis publicava el testament. La publicació volia dir que se'n feia públic el contingut. Més freqüentment a partir del primer terç del segle XVI, el notari escrivia al revers del testament la data de publicació, el lloc, i els testimonis presents a l'acte. Aquesta anotació ens és doblement valuosa. Per una banda, perquè un testament sense anotació notarial de publicació pot indicar que no és l'últim testament del difunt. Per altra banda, com que els llibres parroquials de defuncions de la Seu de Manresa van ser en gran part cremats a principis de la Guerra Civil espanyola, localitzant el testament sabem la data en què el testador va atorgar-lo però no tenim manera eficaç de conèixer la data de la seva defunció perquè podia transcórrer molt temps entre l'atorgament del testament i la defunció. Tanmateix, com que la publicació del testament es solia fer molt poc temps després de l'òbit, l'anotació notarial de la publicació l'acota molt en el temps i ens ofereix una dada que altrament seria encara més difícil de conèixer.

2.1.2.- Mort "*ab intestato*" o intestat

Encara que no sigui un document notarial, per la seva rellevància cal exposar què passava quan algú es moria sense haver fet testament, allò que es coneixia com a mort "*ab intestato*" o vulgarment intestat/da. Cal dir que hom també es moria intestat quan havent fet testament, l'hereu designat no adia l'herència, és a dir, la refusava; o bé, havent-la acceptat, no complia alguna condició testamentària[22]. Hem dir que aquest dos últims casos deurien ser molt poc freqüents perquè durant la nostra recerca no n'hem localitzat cap cas.

El primer que cal dir és que en una ciutat com Manresa, en què hi havia diversos notaris, i sobretot amb persones amb una certa capacitat econòmica, morir intestat no era gaire freqüent. Quan passava, podem atribuir aquest fet a una mort sobtada provocada per afeccions mèdiques fulminants com ara un atac de cor, apoplexia cerebral, una infecció com ara la pesta, etc. La gent que tenia béns i propietats i estava conseqüentment interessada en deixar clara la seva successió, habitualment feia un o diversos testaments al llarg de la vida i no s'arriscava pas a morir sense designar hereu universal, encara que òbviament, anar a cal notari tenia un cost econòmic. Tanmateix, si es veia que la mort sense haver atorgat testament vàlid era una possibilitat i l'afecció permetia unes hores de vida, sempre existia el recurs de fer un testament sacramental. Sigui com sigui, si finalment succeïa la mort "*ab intestato*", la legislació preveia que els béns del difunt s'havien de repartir a parts iguals entre els fills, fossin mascles o femelles, que eren els primers cridats a succeir-lo[23]. En el cas que el finat no tingués fills, aleshores eren cridats a succeir-lo en parts iguals els ascendents, és a dir, els germans (o els seus respectius fills en cas de premort) i els pares. Els avis també hi prenien part en cas que els pares del difunt intestat haguessin mort. Els germans unilaterals (només germans de pare o de mare), només entraven a succeir en absència de germans bilaterals i dels pares del difunt[24]. Sigui com sigui, aquest repartiment equitatiu dels béns entre diversos cridats a succeir, sense distinció de sexe ni privilegi de primogenitura, era òbviament indesitjable perquè equivalia a fragmentar el patrimoni del llinatge i contravenia frontalment els usos i costums successoris catalans.

22 Maspons i Anglasell, Francesc. *Nostre dret familiar segons els autors clássichs y les sentencies del antich suprem tribunal de Catalunya.* Llibrería d'Álvar Verdaguer. Barcelona, 1907, p. 210.
23 Ibídem, p. 211.
24 Ibídem, p. 211.

2.1.3.- El codicil

El codicil era un acte jurídic que complementava el testament, és a dir, que modificava o afegia voluntats del testador. Encara que no era obligatori, el més freqüent era que un codicil alterés algun aspecte d'un testament previ. No hem trobat cap cas en què s'hagués atorgat un codicil sense que el codicil·liant hagués fet prèviament un testament. La utilitat d'aquest tipus d'instrument notarial era el fet de no haver de redactar tot un testament nou en cas que el testador volgués alterar o afegir alguna disposició testamentària concreta. Tanmateix, existia una restricció important alhora de fer un codicil: aquest no podia anul·lar un testament i mitjançant el codicil no es podia revocar i/o nomenar hereu universal perquè, com hem vist, la institució d'hereu era un acte intrínsec al testament[25]. El codicil també tenia una diferència important amb el testament: mentre que només podia existir un únic testament vàlid, sí que podien existir diversos codicils amb validesa legal[26].

L'estructura del codicil era molt similar a la que hem exposat pel testament però més breu. Es mantenia el protocol i l'estatocol, i les disposicions només incloïen les voluntats que es volien modificar o afegir. Cal fer notar que l'anotació de publicació també s'incloïa en el cas dels codicils.

2.1.4.- Capítols matrimonials

Juntament amb el testament i del codicil, es pot dir que els capítols matrimonials eren l'acte jurídic més important en la vida d'una persona. Les capitulacions matrimonials eren el contracte civil que s'establia entre la família del nuvi i de la núvia i en què es deixaven clares les obligacions pactades entre les parts, essencialment referides a l'aportació econòmica de cada part a la creació de la futura família i el retorn d'aquests diners en cas de diversos supòsits com ara la viduïtat, la mort sense fills, etc. La inclusió de clàusules específiques en les capitulacions matrimonials sobre com procedir en aquests supòsits d'obligació de restitució econòmica tenien una íntima relació amb el testament i el codicil perquè, com ja hem apuntat i desenvoluparem en aquest apartat, si un matrimoni no tenia fills, cap dels membres de la parella no era desitjable que fos hereu universal atès que necessàriament quedava estroncat el llinatge. Cal afegir que,

25 Maspons i Anglasell, Francesc. *Nostre dret familiar segons els autors clássichs y les sentencies del antich suprem tribunal de Catalunya.* Llibrería d'Álvar Verdaguer. Barcelona, 1907, p. 136.

26 Martí i Miralles, Joan. *Principis del dret successori aplicats a fórmules d'usdefruit vidual i d'herència vitalícia*. Impremta La Renaixença. Barcelona, 1925. Edició facsímil a càrrec de Textos Jurídics Catalans. Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1925, p. 31.

òbviament, les capitulacions s'atorgaven sempre davant d'un notari, que les protocol·litzava, i de diversos testimonis.

Malgrat el nom de matrimonials, i remarcant el caràcter de contracte privat entre dues parts, cal deixar clar que les capitulacions no tenien res a veure amb la boda, és a dir, amb la formalització del matrimoni, obligatori, davant l'Església. Eren dos aspectes relacionats però absolutament independents. El més freqüent era fermar, és a dir, establir amb força i seguretat jurídica, les capitulacions entre ambdues parts i posteriorment "*solemnitzar*" el matrimoni davant l'Església. De fet, el temps dins del qual la parella havia de celebrar la boda era un dels pactes que invariablement apareixen en els capítols matrimonials. Tanmateix, i encara que no era gaire habitual, a vegades les capitulacions es feien un cop la boda ja s'havia celebrat "*en faç de santa mare Església*"[27]. Per tant, és prou clar que els capítols matrimonials era un acte jurídic privat entre les parts que tenia relació però que no depenia en absolut del matrimoni catòlic.

Un altre aspecte que cal remarcar és l'interès econòmic i material de les dues parts que signaven capítols matrimonials. És evident que el casament d'un home i una dona únicament es feia per motius econòmics que emanaven de la voluntat de les respectives famílies d'unir els seus descendents. Les motivacions emocionals o sentimentals dels contraents sempre en quedaven al marge. És a dir, que l'objectiu de casar un fill o una filla era mantenir o augmentar l'estatus socioeconòmic de la família i, òbviament, només es feia amb algú que pogués assegurar aquest manteniment o millora. Dit en altres paraules, en cas que fos necessari, l'interès personal dels contraents era sacrificat pel bé superior que representava l'interès de la família, i per tant, del llinatge, d'unir-se amb un altre família que assegurés la promoció econòmica i/o social. És ben sabut que una de les eines més freqüents de manteniment de l'estatus social i de poder de la família eren les estratègies matrimonials. Com veurem més endavant, aquestes estratègies d'unió de famílies a través del matrimoni també van ser seguides per les famílies manresanes que van acollir Ignasi. En relació amb aquest tema, i atesa la coincidència temporal del període estudiat i fins i tot de l'origen manresà d'una família estretament lligada a Sant Ignasi com van ser els Peguera, és molt escaient prendre de referència, si es vol

27 Exposem dos exemples de capítols matrimonials fets posteriorment a la celebració de la boda davant l'Església en què el text és prou eloqüent. Matrimoni entre Llorenç Corbera, candeler de cera i de sèu de Manresa i Agnès Pedrissa. AHPM 708, s.f., [03/02/1460]. "*Capítols fets i concordats junts i pactats en lo matrimoni ja en faç de Santa Mare Església ja celebrat e per còpula carnal confirmat*".
Matrimoni entre Joan Font, mercader de Tàrrega i Elisabet Ripoll. AHPM 4123, s.f., [12/10/1497]. "*Sobre lo matrimoni [...] tractat i contingut, e ja temps ha en faç de Santa Mare Església solemnitzat*".

aprofundir en aquestes estratègies, la tesi doctoral publicada en forma de llibre revisat que l'any 1996 va presentar Maria Adela Fargas Peñarrocha[28].

Cal dir que les capitulacions que es signaven davant notari molt probablement eren la culminació d'un acord que prèviament havia implicat una discussió, més o menys aferrissada i llarga, de les condicions econòmiques del matrimoni. Així, un dels requisits bàsics per a poder casar-se era disposar de patrimoni, poc o molt, que assegurés la viabilitat econòmica de la nova família. Aquest patrimoni, tant del nuvi com de la núvia, provenia dels seus progenitors (i del treball del nuvi en cas que ja hagués començat a treballar) i variava en funció de si el contraient era l'hereu o l'hereva o no. Com hem vist en els testaments, la tradició catalana, basada en el dret romà, privilegiava la figura de l'hereu universal (o de l'hereva en cas d'absència de fills mascles) sobre la resta dels fills, que s'anomenaven cabalers / cabaleres o fadristerns / fadristernes. Per tant, el fet de ser l'hereu assegurava un major nivell patrimonial que no pas la resta de germans alhora del matrimoni. Dit en altres paraules, hi podia haver una diferència molt gran entre el grau de riquesa de l'hereu i de la resta de fills. El fet de ser l'hereu també implicava que la nova parella se n'anava a viure a casa dels pares del nuvi. Mentre que l'hereu rebia la major part dels béns de la família, la resta de germans s'havien de repartir la legítima, que des de 1333 estava fixada com la quarta part del patrimoni de la casa, encara que sovint aquest percentatge es negligia a la baixa[29]. En el cas de les dones, la legítima que rebien en casar-se s'anomenava dot. Disposant de molt menys patrimoni que l'hereu, els fadristerns tenien diverses opcions arribats a l'edat adulta. Una de freqüent era entrar a la vida religiosa. En casos de famílies riques, es podia arribar a l'extrem que per mantenir l'estatus de la família, algun dels fills, especialment les dones, hagués de renunciar a casar-se perquè el patrimoni familiar no era suficient per assegurar-los un bon matrimoni[30]. En aquests casos, la vida religiosa era el camí que es feia prendre a aquests fills. El cas de Brianda de Peguera, una de les "*Íñigues*" més cèlebres, il·lustra a la perfecció aquesta situació (veure l'apartat "Brianda de Brihuega es fa monja"). Més enllà de la vida religiosa, encara existien dues possibilitats més per als fills que no eren l'hereu. En el cas dels cabalers, quan aquests rebien la legítima, podien dedicar-se a la pagesia o

28 Fargas Peñarrocha, Maria Adela. *Família i poder a Catalunya, 1516-1626. Les estratègies de consolidació de la classe dirigent*. Fundació Noguera. Barcelona, 1997.

29 Brocà i de Montagut. Guillem Maria de. *Historia del derecho de Cataluña*. Edició facsímil a càrrec del Departament de justícia de la Generalitat de Catalunya. Textos jurídics catalans. Escriptors I/ 1. Barcelona, 1995, p. 368-369.

30 No és objecte del present treball analitzar el per què d'aquesta tradició de privilegiar l'hereu per sobre de la resta de germans. Un estat de la qüestió acadèmic i recent es pot trobar a:
Rosa Ros Massada (ed.). *Els capítols matrimonials. Una font per a la història social*. Centre de recerca d'història rural. Col·lecció fonts nº 6. Girona, 2010.

establir-se a la ciutat i aprendre un ofici amb què guanyar-se la vida. Una segona possibilitat, més freqüent en el cas dels homes, era quedar-se solter a la casa familiar sense cobrar la legítima i convertir-se en un conco. En el cas de les fadristernes, el més comú es que es casessin encara que això impliqués baixar en l'escala social.

Un altre aspecte que cal destacar i que demostra el caràcter d'unió patrimonial entre famílies que tenia el matrimoni, és que casar-se sense el consentiment explícit del pare, o de la mare en absència d'aquest últim o dels parents més pròxims en absència d'ambdós progenitors, implicava la privació en la successió dels béns paterns i materns. Dit en altres paraules, casar-se sense el consentiment dels pares (o de la família si els progenitors eren morts) implicava no rebre cap herència. De la mateixa manera, si un fill decidia entrar a la vida religiosa sense el consentiment explícit dels pares (o dels familiars directes si era el cas), legalment era considerat com a mort i, per tant, no tenia dret a percebre herència[31].

Durant el període estudiat l'estructura dels capítols matrimonials es va mantenir immutable, i sempre seguia la pauta que es detalla a continuació:

1. *Invocació*

   1.1. *Invocació*: crida a la protecció divina de tot allò que s'escriurà.
   Era freqüent invocar l'Esperit Sant mitjançant la fórmula "*En nom de nostre Senyor Déu. Tractar és estat i mitjançant la gràcia de l'Esperit Sant concordat que matrimoni sia fet entre"*, encara que també trobem que sovint no s'hi feia referència i la invocació es reduïa a Déu i la Verge Maria: "*En nom de Déu sia i de la humil Verge Maria, mare sua, Amén*".

   1.2. *Intitulació*: nom del futur marit, qui eren els seus pares i si aquests eren vius o morts. Seguidament el nom de la futura muller, sovint si era "*donzella*", és a dir, soltera i per tant verge, de qui era filla i si els seus progenitors eren vius o morts. En el cas que la mare del nuvi o la núvia s'hagués quedat vídua i s'hagués casat de nou, normalment també se solia indicar.
   Cal dir que el fet de citar el nom i cognom del pare i la seva professió (de la mare només se'n indicava el nom de pila), així com si era viu o mort, sovint ens és molt útil alhora de reconstruir la genealogia dels contraents.

31 Brocà i de Montagut. Guillem Maria de. *Historia del derecho de Cataluña*. Edició facsímil a càrrec del Departament de justícia de la Generalitat de Catalunya. Textos jurídics catalans. Escriptors I/ 1. Barcelona, 1995, p. 361.

2. *Disposicions*

Aquesta part era òbviament la més important, i malgrat que la quantitat de pactes o disposicions a què s'havia arribat variava en cada matrimoni concret, es pot dir que sempre n'existien unes de fixes i seguint un ordre establert.

2.1. *Heretament*: aquesta disposició només apareixia quan el nuvi era heretat pels seu pare, és a dir, quan estant sota la seva pàtria potestat, li feia donació dels béns que li pertocaven en herència, moment en què també el donava per emancipat i, per tant, el fill quedava lliure de la tutela paterna. Cal recordar que excepte en cas explícit d'emancipació prèvia o de premort paterna, el pare mantenia la pàtria potestat fins que el fill feia els vint-i-cinc anys, moment en què passava a ser considerat major d'edat[32]. La idea de contracte econòmic entre parts queda reforçada pel fet que l'heretament sempre estava subjecte al fet que el receptor tingués fills "*de legítim e carnal matrimoni procreats*", és a dir, que tingués descendència. En cas de morir sense fills, "*lo que Déu no vulla [vulgui]*", sempre es feia constar que el receptor es quedava amb una petita part dels béns dedicada sobretot a l'enterrament, però que la heretat i la major part dels béns tornaven al donador o als seus hereus. Per tant, l'heretament, més que una donació de béns era en realitat una successió al capdavant de l'heretat que no tenia sentit si l'hereu es moria sense fills.

Es pot dir que l'heretament podia ser de dos tipus. Quan el nuvi era l'hereu, aleshores el seus pares li donaven tots els seus béns, és a dir, li feien heretament universal. Aquesta donació podia ser de dues menes. La més habitual era la que disposava que els béns continuaven sent dels progenitors fins a la seva mort. D'aquesta manera ells s'asseguraven que el fill no els desposseiria. En aquest cas, fins i tot se solia estipular la quantitat que rebria l'hereu en cas de no conviure sota el mateix sostre. Una segona modalitat de donació, més arriscada pels progenitors, era donar tots els béns a l'hereu i quedar-se amb una certa quantitat de diners per disposar-los a la seva voluntat, sovint destinats a la pròpia sepultura, sota condició que l'hereu els havia de "*proveir tots los dies de la sua vida natural en totes*

32 Un bon exemple d'emancipació que fa un pare del seu fill menor de vint-i-cinc anys és el que fa Jaume de Malagarriga, traginer, que dóna tots els seus béns i drets, reservant-se'n l'usdefruit, al seu fill Joan, en què consta explícitament que és menor de vint-i-cinc anys, per la qual cosa el dóna per emancipat. Cal remarcar que l'acte es fa en presència de Jordi de Peguera, veguer i batlle de Manresa, per la força legal que comportava aquest acte. AHPM m-673, s.f., [07/01/1495].

coses a ells necessàries, així en calçat, vestir, menjar i beure, sans i malalts"[33]. Com que els pares deixaven de ser els propietaris dels béns, també era freqüent que en aquesta disposició es detallés els diners que l'hereu estava obligat a donar en dot en cas de matrimoni o d'entrada a la vida religiosa dels germans i germanes que encara no haguessin estat heretats.

En cas que el nuvi fos fadristern, aleshores se li feia donació de la part dels béns paternals i maternals que hom considerava que li corresponien. És el que s'anomenava la legítima.

Relacionat amb l'heretament, i encara que sovint no s'especificava, es sobreentenia que l'heretament incloïa aquells diners o béns que el nuvi hagués guanyat treballant mentre estava sota la pàtria potestat del seu pare i el rendiment que aquest últim n'hagués tret com a usufructuari. És a dir, posem per cas que si el noi havia començat a treballar als disset anys i no es casava fins els vint-i-tres, els diners que hagués guanyat treballant i el possible rendiment que el seu pare n'hagués tret administrant-los, també anaven inclosos en l'heretament[34].

2.2. *El dot*: A diferència de l'heretament, el dot era un clàusula que sempre apareixia en les capitulacions matrimonials. Era l'heretament que rebia la núvia dels seus progenitors, però a diferència de l'heretament masculí, estava destinat a ser entregat immediatament i en la seva totalitat al nuvi. És a dir, que en el mateix acte jurídic que representaven els capítols matrimonials els dot era entregat pels pares a la seva filla i aquesta el donava immediatament al seu marit, que en gaudiria i els administraria a partir de la boda. Igual com hem vist en el cas masculí, podia ser que la núvia fos l'hereva o només una fadristerna.

La núvia podia ser "*donzella*", és a dir, verge, i per tant, estava davant el seu primer matrimoni. Tanmateix, també podia passar que la núvia fos vídua d'un matrimoni anterior (o més d'un). En tots els casos, el dot que aportava al matrimoni provenia de la donació paterna i materna i, només en cas de viduïtat prèvia, a vegades el dot era més gran si la núvia era l'hereva del seu

33 AHPM m-4123, s.f. Capítols matrimonials entre Bartomeu Riudor, traginer, i Magdalena Ferran.

34 Un bon exemple de la inclusió dels diners guanyats pel nuvi en l'heretament que li fa el seu pare és: "*Lo senyer en Pere Rondós, per contemplació del dit matrimoni lo qual lo dit Francí, fill seu, fa amb voluntat i consentiment seu e d'altres parents i amics seus, promet que li donarà i de present li dóna trenta lliures barceloneses, compreses en dites trenta lliures tot ço e quant per ell, dit Francí, és estat adquisit en sa pàtria potestat*". AHPM m-353, f. 96, [16/05/1524].
Un altre exemple molt explícit el trobem a AHPM m-427, s.f., [01/12/1555]: "*[el pare] li dóna, absol, defineix e remet lo peculi o cabal [que] té lo dit Tomàs, lo qual ha guanyat estant en son poder o pàtria potestat*"

anterior o anteriors marits o si havia rebut l'escreix del seu primer matrimoni. El dot s'ha d'interpretar com l'aportació econòmica que els pares (o els seus hereus si eren difunts) feien a la seva filla per tal que ella l'aportés al matrimoni amb l'objectiu de suportar les càrregues econòmiques que suposava. El marit passava a ser l'administrador del dot i, per tant, el podia administrar discrecionalment com a usufructuari i quedar-se amb els rèdits que pogués produir. Com veurem més endavant, només calia que assegurés la integritat del valor del dot (però no el rendiment econòmic que en pogués treure) per tornar-lo a la seva muller (restitució) en cas que ell es morís. En cas de mort del cònjuge, el dot retornava a la núvia, que li assegurava la subsistència, ja fos com a part del nou dot per tornar-se a casar o com a garantia de la capacitat econòmica suficient per mantenir-se com a vídua.
Igual com passava amb l'heretament, el dot era més gran o petit en funció de si la núvia era l'hereva universal dels seus pares o no. Atès que en el moment d'heretar la prelació sempre feia prevaldre els mascles sobre les femelles, les núvies no eren mai les hereves universals si tenien un germà, encara que fos més petit. Només en cas que la parella no hagués tingut fills mascles, una de les filles esdevenia aleshores l'hereva universal, i l'ordre de prelació en l'heretament normalment es feia seguint l'ordre de primogenitura.
Una diferència entre l'heretament i el dot és que aquest últim solia tenir una part de "*joies, o avaries, acostumades de donar en Manresa*". Malgrat el nom sumptuós de joies, aquesta denominació feia referència a un seguit de béns mobles com ara un cofre per guardar la roba, estovalles, tovallons, llençols, una flassada, etc., que variava en funció del grau de riquesa de la família de la núvia, però que essencialment consistia en el parament bàsic d'una llar del segle XVI que la nova família necessitava per fornir-la.
Tal com passava amb l'heretament del nuvi, el dot es podia entregar en metàl·lic, "*diners comptants*" si fem servir la denominació de l'època, o en forma de béns com ara camps, vinyes, cases, etc[35]. Sobretot a finals del segle XV i principis del segle XVI, quan la ciutat s'estava recuperant dels estralls de la Guerra Civil catalana (1462-1472), sovint aquests béns immobles no es donaven sinó que s'empenyoraven, és a dir, que se'n cedia

35 Un bon exemple de dot pagat en metàl·lic i béns és el de Caterina Roca, futura muller de Salvador Garau, pagès. Els pares de Caterina eren ambdós difunts, i Antoni Roca, prevere de la Seu i oncle patern, li dóna 15 lliures barceloneses en metàl·lic i un camp valorat en 20 lliures. Per la seva banda, Antoni Roca, germà de Caterina, li dóna un hort i una vinya estimats en 25 lliures, de manera que el dot que rep Caterina és de 60 lliures. AHPM m-378, s.f., [16/02/1544].

l'usdefruit fins al moment que els pares o els seus hereus paguessin el preu en què estava taxat el bé. Dit en altres paraules, si els pares de la núvia li donaven en dot 30 lliures barceloneses, 5 de les quals en metàl·lic i per les 25 lliures restants li empenyoraven una vinya per aquest valor, això volia dir que el seu marit podia conrear la vinya i explotar-ne els fruits fins que els seus pares o els hereus d'aquests no li paguessin les 25 lliures que li devien. Per altra banda, normalment el dot no es pagava mai d'una sola vegada, si no que en els capítols s'indicava els terminis en què es faria efectiu el pagament. Quan la filla havia rebut la totalitat del dot i l'havia entregat al seu marit, aleshores es firmava davant de notari l'àpoca, també anomenada carta dotal i d'espoli, que era el document que certificava que els nuvis havien rebut la integritat dels béns promesos en dot.

2.3. *Acceptació de marit*: La núvia, "*de consell i voluntat dels dits seus pares i altres parents i amics*" pren explícitament per marit el nuvi i li aporta el dot i les joies que li han donat els seus pares "*per los càrrecs del present matrimoni suportadors aquell durant, a ús i costum de Manresa*". Per reforçar encara més la fermesa del compromís, finalment "*ho jura*".

2.4. *Acceptació de muller i escreix*: El nuvi, "*de consell i voluntat dels dits seus pares i altres parents i amics*" pren explícitament per muller la núvia i accepta explícitament el dot i les joies que li aporta.

Immediatament després, i en cas que la núvia sigui "*donzella*", li fa escreix, també anomenat augment de dot o donació per noces. Encara que habitualment no s'explicitava, l'escreix es feia en reconeixement i recompensa de la virginitat de la núvia[36]. Pel que hem pogut constatar, a partir del primer terç del segle XVI, l'escreix que el marit li feia a la seva muller habitualment corresponia a la meitat del valor del dot que ella li havia aportat. Creiem que aquesta proporció era la norma, perquè sovint s'indicava que l'escreix es feia "*a ús i costum de Manresa*". Tanmateix, a finals del segle XV, l'escreix solia ser inferior al 50% del valor del dot. Pensem que les penúries econòmiques relacionades amb els estralls de la Guerra Civil catalana podrien ser-ne l'explicació.

La relació de l'escreix amb la virginitat implica que si la núvia es casava en segones núpcies, és a dir, si era vídua d'un o més matrimonis anteriors,

36 Per veure alguns dels pocs casos en què s'explicitava la relació de l'escreix amb la virginitat, vegi's els capítols matrimonials entre Bernat Roviralta i Agnès Soler "*E fa-li escreix e donació per noces, per causa de sa virginitat".* AHPM 708, s.f., [06/09/1493]; i els capítols matrimonials entre Jaume Gibert i Joana Junyent: "*li fa escreix per sa lloable virginitat*". AHPM m-386, s.f., [01/05/1555].

aleshores no rebia cap augment per noces. Així doncs, l'escreix era clarament un premi que el marit donava a la seva muller per la virginitat. Després de fer l'escreix, el marit li assegurava tant el dot com l'augment amb els seus béns, és a dir, que els hi garantia. Així, en cas de mort del marit, els hereus li restituïen el dot i l'escreix a la vídua, però és important remarcar que la vídua gaudia de la meitat de l'escreix com a usufructuària. Per tant, si es casava de nou, la vídua en perdia l'usdefruit d'aquest 50% de l'escreix i només podia aportar com a dot el que originalment li havien llegat els seus pares i l'altra meitat de l'escreix. Si no es casava de nou, un cop morta la vídua, l'escreix tornava als hereus del marit.

Per reforçar encara més la fermesa del compromís amb el pacte contret, finalment el nuvi jurava la disposició.

2.5. *Renúncia de futura legítima*: Aquesta disposició no sempre es feia constar, però quan apareixia era per indicar que el nuvi i/o la núvia "*fa i ferma llarga i bastant absolució, definició, remissió i renunciació de tota part heretat i legítima paternal i maternal i suplement d'aquella i qualsevol causes pies o llegats, salvat emperò a ella dret de vincle i successió amb intestat*". És a dir, que hom acceptada com a completa el dot o l'heretament i renunciava a reclamar-ne cap més quantitat en el futur.

2.6. *Esposalles per paraules*: Aquesta disposició deixava clar que en el moment de fermar capítols, els nuvis es comprometien a fer matrimoni, és a dir, que es prometien. Això implicava que el compromís ja era ferm i que per perfeccionar el matrimoni només quedava celebrar la boda davant "*la santa mare Església*".

2.7. *Data de la boda*: Immediatament després de les esposalles per paraules es fixava el període de temps dins del qual s'havia de celebrar la boda. La data màxima de celebració de la boda sempre solia coincidir amb dates assenyalades del calendari com ara Nadal, Santa Maria d'agost, Pasqua, etc. No obstant, en aquesta clàusula també era freqüent que es preveiés un escurçament o un allargament d'aquest període i per això sempre es solia designar dues persones, una per la banda del nuvi i l'altra per la part de la núvia, amb el consentiment de les quals es podia fer aquesta variació de la data de la boda.

En el cas de Manresa, el buidatge sistemàtic de capítols matrimonials ens

aporta una informació molt interessant: quan es fixava que la boda s'havia de celebrar el mes de febrer, en cap cas no hem trobat que la data coincidís amb la festa de la Llum, sempre es fixava per Carnestoltes o per Pasqua. Encara que sigui una prova indirecta, tot sembla indicar que la festivitat de la Llum és posterior al període que estudiem o que, almenys, no gaudia d'un protagonisme destacat en el calendari.

2.8. *Arres*: Per donar força als capítols pactats, les parts "*s'imposen graciosament*" una pena, que solia ser de 25 o 50 lliures (100 lliures en el cas de les famílies més benestants). Aquesta disposició també preveia la distribució d'aquesta multa, que havia de pagar la part que no complís algun o tots els pactes: la meitat la cobraria la part perjudicada i l'altre meitat la cort que en faria l'execució, que habitualment era el batlle de Manresa.

3. *Escatocol*

3.1 *Clàusules legals*: comunes a tots els testaments com a mers formalismes legals.

3.2 *Datació i signatura*: indicava la ciutat o vila on es fermaven els capítols així com la data i qui els signava.

2.1.5.- Inventari de béns

Aquest instrument notarial consistia en fer una llista exhaustiva de tots els béns que tenia una persona en un moment determinat. Els inventaris tenen un interès enorme perquè ens forneixen una imatge exacta dels béns i propietats que hom tenia en un moment concret així com la distribució de la llar on es contenien totes aquestes pertinences. Així doncs, pel seu interès han estat profusament utilitzats en el present estudi.

El tipus més freqüent d'inventari era l'anomenat *post-mortem*, que tal com indica el seu nom es feia algú s'havia mort. El dret civil català preveia que si la muller del difunt volia gaudir de l'*any de plor*, havia de fer fer aixecar inventari de béns dins dels dos mesos següents al dia que li constés la mort del marit. No obstant, si no el feia fer, i malgrat perdre el dret de l'any de plor, no perdia la *tenuta*[37].

37 Maspons i Anglasell, Francesc. *Nostre dret familiar segons els autors clássichs y les sentencies del antich suprem tribunal de Catalunya.* Llibrería d'Álvar Verdaguer. Barcelona, 1907, p. 47.

Sovint també veiem que qui feia fer l'inventari dels béns del difunt eren els tutors i curadors del fills menors del finat. Ells també hi estaven obligats per llei amb l'objectiu de poder demostrar, si era el cas, que sota la seva tutela havien fet una gestió patrimonial correcta[38].

No obstant, i malgrat que no fos tan habitual, també es feia aixecar inventari de béns quan algú havia de ser embargat. En aquest cas l'objectiu era saber de quins béns disposava el deutor per tal de procedir a embargar-los.

Hi havia un tercer cas en què sovint es feia fer un inventari de béns: en institucions de caire privat en què els administradors feien aixecar inventari al començament del seu mandat per tal de demostrar una eventual bona gestió si era necessari. Aquest cas, encara que poc habitual a la Manresa de l'època estudiada, té relació amb Ignasi perquè era freqüent a l'hospital de Santa Llúcia. En efecte, en la recerca del present treball hem localitzat inventari dels béns que contenia l'hospital dels anys 1509[39], 1524[40], 1533[41] i 1555[42]. Per l'interès que té conèixer què contenia i quines eren les estances de l'hospital de Santa Llúcia que va acollir el pelegrí de Loiola, en l'Annex III hom trobarà transcrit l'inventari de béns de 6 de febrer de 1524.

38 Ibídem, p. 225.
39 ASM V-68, s.f., [08/08/1509].
40 Ibídem, [06/02/1524].
41 ASM V-67, s.f., [21/11/1533].
42 ASM V-73, s.f., [04/06/1555].

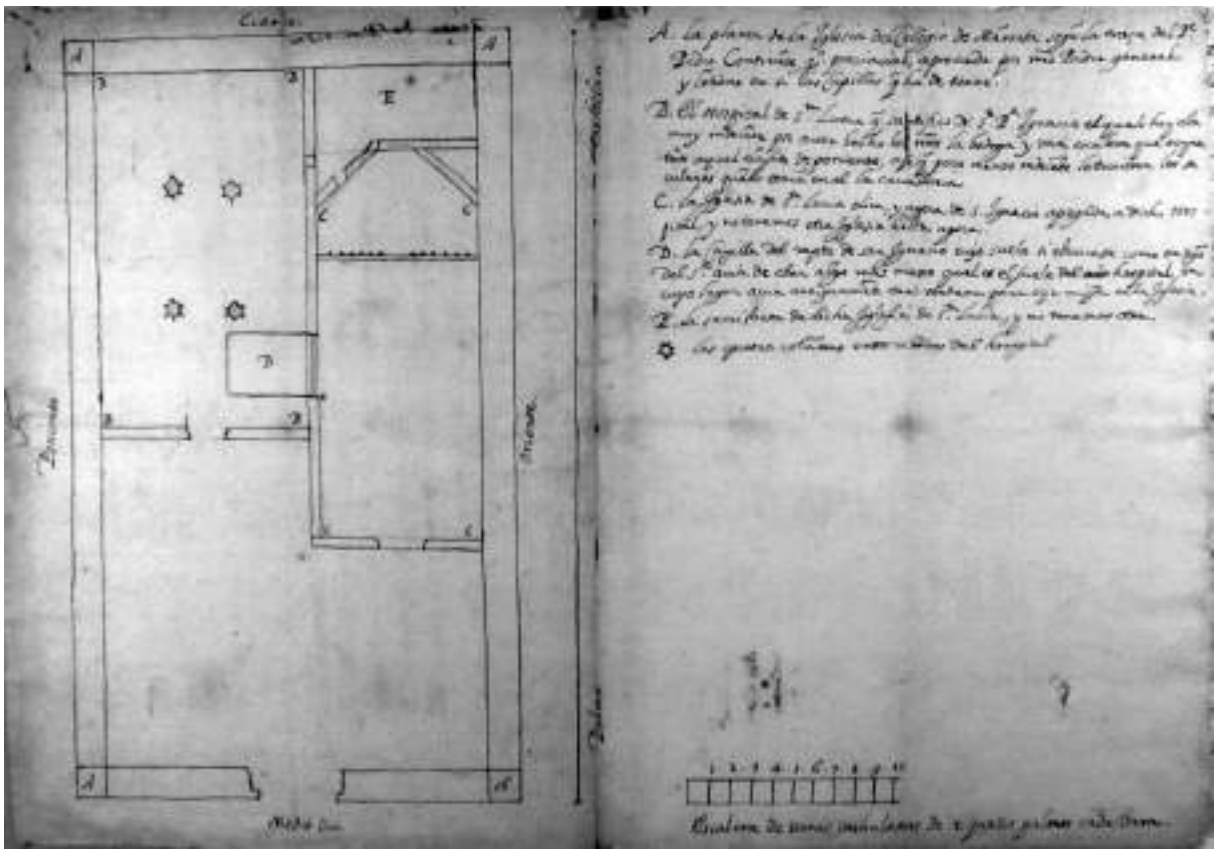

Imatge 1.- Plànol de 1632-1635 de la planta baixa de l'hospital i de la capella de Santa Llúcia conservat a l'*Archivum Romanum Societatis Iesu*, *Fondo jesuitico, Collegia 1465/7/1*. Font: Estudi històric, arquitectònic i constructiu de l'àmbit oest de l'antic Col·legi de Sant Ignasi a Manresa, fet per Jordi Morros i Cardona.

2.1.6.- Encant de béns

Molt relacionat amb l'inventari de béns, l'encant era la subhasta pública al millor postor que es feia d'una part o la totalitat dels béns inventariats i consistia en anotar què s'havia venut, a qui s'havia venut i per quin import. L'encant es feia per part d'un corredor, que era la persona que podia dur a terme la subhasta, i era freqüent quan calia obtenir diners en efectiu per pagar quelcom. Per això era freqüent que els tutors dels fills menors del difunt encantessin part dels seus béns per pagar deutes o per obtenir diners en metàl·lic. L'encant també era freqüent quan el finat havia llegat part o la totalitat dels seus béns a un aniversari perpetu, una causa pia, etc. Aleshores, els marmessors, subhastaven els béns i esmerçaven els diners en fer complir la voluntat del difunt.

2.1.7.- Àpoca

L'àpoca era el document legal que acreditava que un deutor havia pagat un deute i que el creditor n'havia rebut l'import. Seria allò que avui en dia en diríem un rebut o una carta de pagament. En els casos que les àpoques es fessin davant notari, sempre hi havia una explicació de l'origen del deute. De manera genèrica es pot dir que hi havia de dos tipus d'àpoca. La més coincident amb un rebut actual era la feta mitjançant escriptura privada entre les parts, que sovint coincidia amb un deute baix; en canvi, l'àpoca més coincident amb una carta de pagament actual era la feta mitjançant escriptura pública davant notari, que se solia fer quan el deute era econòmicament rellevant i convenia deixar clar que el deutor l'havia pagat i el creditor l'havia rebut.

Un cas específic d'àpoca mitjançant escriptura pública era l'àpoca de dot, que era aquella en què el nuvi reconeixia haver rebut per part de la núvia i de la seva família una part o la totalitat del dot promès en les capitulacions matrimonials. Aquests instrument notarial ens és molt útil en el cas de no haver localitzat les capitulacions matrimonials perquè ens indica la data en què segur que els nuvis havien celebrat la boda.

2.1.8.- Debitori

El debitori o reconeixement de deute, com el seu nom indica, era el reconeixement d'un deute que un deutor feia vers un creditor. En aquest instrument sempre hi consta una informació molt rellevant perquè ens permet sabem a quines activitats es dedicava el creditor: la raó del deute. A més, en el document també hi apareix invariablement el termini en què el deutor es comprometia a fer efectiu el pagament així com les conseqüències legals de no complir-ho.

2.1.9.- Censal mort

El censal mort va ser la principal eina creditícia des de la seva implantació massiva a principis del segle XIV i fins ben entrat el segle XIX. De fet, es pot dir que el censal mort encara perdura amb plena vigència legal sota la denominació de *censal* com una relíquia en l'ordenament civil català vigent[43]. Per tant, i atesa la seva profusa presència en els protocols notarials que em buidat, ens entretindrem a explicar amb cert detall en què consistia i quines eren les institucions i persones que en feien ús durant l'època estudiada.

43 En concret en la secció primera del capítol VI (articles 626-1 a 626-7) de la Llei 3/2017, del 15 de febrer, del llibre sisè del Codi civil de Catalunya, relatiu a les obligacions i els contractes, i de modificació dels llibres primer, segon, tercer, quart i cinquè.

Tanmateix, per entendre ben bé què era i com funcionava la compravenda de censals morts cal exposar prèviament quin va ser el seu origen i per què va esdevenir un instrument financer massiu juntament amb el violari, un producte que, tanmateix, a finals del segle XV ja havia pràcticament desaparegut i del qual en parlarem molt tangencialment[44].

Des de l'alta Edat Mitjana, el préstec de diners amb lucre era considerat usura per l'Església (que ho tenia pertinentment articulat en el dret canònic). Així doncs, i en consonància amb el poder que tenia aquesta institució, prestar diners amb interès (lucre), era prohibit per la llei dels homes i de Déu, i els cristians que s'atrevien a exercir aquesta prestació de capital amb interès eren processats i excomunicats a menys que fossin banquers. Aquesta persecució legal i religiosa de la usura explica que les comunitats jueves presents en moltes ciutats i viles medievals catalanes exercissin aquesta necessària activitat econòmica atès que estaven fora del control de l'Església i sota la propietat directa del monarca. Segurament aquesta dedicació al préstec amb lucre de diners sigui l'origen de la fama sempiterna d'usurers dels jueus, que arriba fins a l'extrem que el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans recull l'accepció de la paraula jueu com a "*usurer, persona que no mira sinó el guany, dit abusivament*". Tanmateix, a principis del segle XIV, va arribar un moment en què l'economia de les institucions públiques necessitava comptar amb un instrument creditici jurídicament segur i a gran escala per tal de garantir la pròpia supervivència, evitar els interessos abusius dels banquers i demés prestadors, i que alhora pogués esquivar les prevencions religioses i legals contra la usura. De fet, el primer interessat en que així fos va ser el rei Pere III, que per a finançar les seves guerres necessitava emetre deute públic a través, entre d'altres, de les ciutats i viles d'adscripció reial[45]. Aquesta emissió a gran escala de deute públic a través de censals morts i violaris, que en realitat no era més que l'adopció per part del dret públic d'uns instruments ja existents en el dret privat des de la segona meitat del segle XIII, es coneix en l'àmbit de la història econòmica com la revolució financera de la Corona d'Aragó[46]. Cal dir que la licitud d'ambdós instruments en relació amb la usura va suscitar una controvèrsia jurídica considerable. I entre els detractors d'aquests instruments

44 Per tal que en quedi constància, en el buidatge de tots els fons notarials que hem fet en el present treball, no hem trobat cap compravenda de violaris i només hem trobat dos instruments relacionats amb aquest tipus de préstec: una àpoca de pagament del cens anual d'un violari AHPM m-353, f. 186r-187r, [27/09/1524]; i un apoderament per cobrar deutes en forma de censals i violaris AHPM m-378, s.f., [07/03/1544].

45 L'evolució en l'aplicació massiva dels censal i violaris com a via per a crear deute públic a la Manresa del segle XIV i XV ha estat minuciosament estudiat per Torras i Serra, Marc. *El deute públic a la ciutat de Manresa a la baixa Edat Mitjana.* Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña medieval. Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Institució Manuel Milà i Fontanals. Barcelona, 1999, p. 155-184.

46 Així ho defensa almenys Manuel Sánchez Martínez, el gran coordinador d'aquest tipus d'estudis en l'àmbit de la Corona d'Aragó. *La deuda pública en la Cataluña bajomedieval.* Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Institució Manuel Milà i Fontanals. Barcelona, 2009, p. 7-20.

crediticis destaca la figura de l'eminent jurisconsult manresà Ramon Saera[47], cèlebre per haver encarregat i llegat el frontal d'altar florentí de la Seu o haver participat en la resolució del plet de la Sèquia.

Així doncs, ara que ja sabem els orígens històrics del censal mort i les motivacions que el van convertir en un instrument financer massiu, el podem definir: un censal mort era la compravenda entre un comprador i un venedor en què el comprador, a canvi d'un import (capital), adquiria el dret a percebre de manera perpètua i redimible una pensió anual anomenada cens per part del venedor. No cal dir que el preu que pagava el comprador era en realitat el capital que necessitava el venedor. Cal entendre que és en aquesta inversió dels papers entre comprador i venedor és on rau el tripijoc per esquivar la censura de l'Església, perquè el préstec es camuflava sota l'aparença d'un contracte de compravenda. També convé explicar que, durant l'època estudiada, l'import del cens o pensió anual corresponia sempre al 5% del preu o propietat de censal mort (o de 1.000 parts per cada 20.000 si fem servir el llenguatge de l'època).

Per fer mes entenedor el funcionament del censal mort, podem posar un exemple real en què aprofitarem per fer servir el llenguatge coetani i que mantindrem en el present treball: el dia 27 d'abril de 1563, en Bernat Roviralta, mercader de Manresa, venia a en Pere Vila, teixidor de lli de Manresa, un solar situat al cap del carrer del Born, davant del monestir de Predicadors (segurament en algun punt de l'actual plaça de Sant Domènec) per un preu de 25 lliures barceloneses. Després d'aquesta compravenda, el següent instrument que trobem en el manual notarial és la venda per part de Pere Vila d'un censal mort de 25 sous de *cens o pensió anual* que cada any en aquella data (7 d'abril) havia de pagar perpètuament a en Bernat Roviralta, que n'era el comprador[48]. El *preu o propietat* d'aquest censal mort, és a dir, el preu que Bernat Roviralta, com a comprador del cens o pensió anual pagava a Pere Vila, que era el venedor, era de 25 lliures, que com hem vist, al seu torn era l'import pel qual Bernat Roviralta havia venut el solar del cap del carrer del Born a Pere Vila. Noti's que el 5% de 25 lliures barceloneses eren 1,25 lliures, és a dir, 25 sous (20 sous feien 1 lliura). En aquesta compravenda de censal mort, com en totes, es feia constar tres aspectes que són essencials per entendre aquest tipus de producte creditici. El primer és el caràcter perpetu de l'obligació que contreia el venedor de pagar el cens o pensió anual al comprador. Què vol dir perpetu? Doncs vol dir per sempre més,

47 Hernando i Delgado, Josep. *Un tratado sobre la licitud del contrato de compraventa de rentas vitalicias i redimibles ("violaris"). Allegationes iure factae super venditionibus violariorum cum instrumento gratiae. Ramon Saera (siglo XIV). Introducción, transcripción y notas*. Acta historica et archaeologica mediaevalia, nº 11. Barcelona, 1991, p. 9-74.

48 AHPM m-534, s.f., [27/04/1563].

eternament, fins a la fi dels temps! Per això en aquests instruments sempre hi apareix la fórmula “[nom del venedor] per mi i el meus, concedeixo a [nom del comprador], als seus i a qui ells vulguin”, perquè era la manera legal de dir que la compravenda afectava no només el comprador i el venedor, sinó també als respectius successors. El segon aspecte és el caràcter redimible del censal mort, que volia dir que el venedor sempre tenia dret a deixar de pagar el cens o pensió anual. Com? Doncs retornant el preu o propietat del censal mort al comprador o als seus successors. En aquest punt convé entendre que a diferència del que passa avui en dia, en què una quota d'un préstec comprèn el retorn d'una part del capital prestat i una altra part correspon a l'interès sobre el capital pendent, en un censal mort en cap cas el pagament del cens o pensió anual no suposava el retorn del capital (preu o propietat) del censal mort. Dit en altres paraules i reprenent l'exemple que hem vist: si suposem que l'hereu d'en Pere Vila, després de cinquanta anys havent pagat religiosament els 25 sous de cens o pensió anual (que si fem números, equivalien a 62 lliures i mitja), volia redimir (o *lluir*, si emprem el llenguatge de l'època) el censal mort al successor d'en Bernat Roviralta, havia de tornar-li íntegrament i de cop les 25 lliures, que eren el preu o propietat del censal mort. En cap cas aquelles 62 lliures i mitja pagades durant cinquanta anys no suposaven el retorn de les 25 lliures de preu o propietat del censal.

Més enllà de ser redimibles, els censals morts també tenien una altra qualitat que convé exposar perquè tenia una aplicació pràctica molt utilitzada: eren transmissibles, és a dir, el comprador d'un censal mort el podia transmetre a qui volgués. Què vol dir transmetre'l? Doncs, per una banda, vendre'l. Si recuperem l'exemple, en qualsevol moment Bernat Roviralta podia vendre's el censal mort a una tercera persona pel mateix preu o propietat que n'havia pagat. És a dir, Bernat Roviralta podia vendre's per 25 lliures el censal mort a un tercer i aleshores Pere Vila i els seus successors quedaven obligats a pagar el cens o pensió anual de 25 sous a aquesta tercera persona i als seus successors i, en cas voler lluir-lo, retornar-li el preu o pensió a aquest tercer. Per altra banda, Bernat Roviralta també podia transmetre el censal mort sense cobrar-lo però com a aportació de capital. Per entendre-ho, i reprenent l'exemple, podem suposar (perquè era un fet freqüent) que en el moment de donar-li el dot a la seva filla, Bernat Roviralta li transmetés el censal mort que li havia comprat a Pere Vila. D'aquesta manera, la filla de Roviralta rebia en dot (i ella el transmetia al seu futur marit) un censal mort de 25 lliures de propietat, encara que a efectes pràctics, només rebria el cens o pensió anual de 25 sous

fins que Pere Vila o els seus successors no lluïssin el censal mort, moment en què la núvia i el gendre com a administrador dels béns rebrien *de facto* les 25 lliures promeses. Cal dir que aquest ús dels censals morts com a forma d'aportació de capital era molt freqüent en l'estament noble o en els mercaders rendistes, que eren els principals compradors d'aquest tipus de producte creditici. Quan casaven les filles, sovint ens trobem que el dot que rebien les núvies era en part o fins i tot en la seva totalitat aportat en forma de censals morts i no pas en metàl·lic o béns d'altre tipus com immobles. Un altre institució que rebia freqüentment capital en forma de transmissió de censals morts era l'Església. Una manera freqüent de fer efectius els llegats testamentaris per a misses o aniversaris perpetus era precisament transmetre un censal mort propietat del difunt a les quotidianes distribucions o als monestirs de Predicadors o del Carme per tal que el cens o pensió anual servís de pagament de les misses que el difunt havia instituït en el seu testament.

Per cloure aquest extens apartat dedicat als censals morts, només ens queda explicar quines institucions i persones de la Manresa del segle XVI feien ús d'aquest instrument creditici. I la resposta general és que tothom qui tenia un capital immobilitzat al qual desitjava treure rendiment. Amb la informació notarial es fa impossible poder quantificar en valors absoluts quina era la persona o institució que més capital rebia en forma de censals morts, però sens dubte les Quotidianes distribucions de misses i aniversaris (veure l'apartat "Les Quotidianes distribucions de misses i aniversaris") en feien un ús molt considerable. A la ja explicada manera de rebre per via de transmissió un censal mort per part d'un testador, el cens o pensió anual del qual servia per pagar el servei de misses, aquesta institució de la Seu sovint també rebia directament el capital (i només el capital) llegat pel difunt i que calia esmerçar en misses pel salvament i repòs de la seva ànima. En aquest casos, eren directament les Quotidianes qui posaven a la venda aquest capital per tal de comprar un censal mort el cens o pensió anual del qual serviria per pagar el servei de misses. De la mateixa manera, encara que amb capitals molt més reduïts i amb menys freqüència, actuaven, per exemple, les confraries. Entre particulars, també eren abundants les compravendes de censals morts així com les transmissions. Pel que fa a les persones i institucions que venien censals morts, hi destaquen, a més dels particulars que, com hem vist, el feien servir per a poder pagar béns immobles, institucions públiques com el Consell de la ciutat que emetien deute públic. Però no només les corporacions municipals emetien deute públic en forma de censals morts.

Altres ens com la Corona, la Diputació del General (Generalitat de Catalunya), etc. feien un ús profús d'aquest instrument creditici per finançar-se.

2.1.10.- Establiment

Un altre tipus d'instrument notarial que trobem amb relativa freqüència i que cal que expliquem bé per la possible confusió que pot generar per comparació amb el censal mort és l'establiment d'un bé immoble, que no és res més que un contracte d'emfiteusi. L'establiment (habitualment una casa o un bé agrari com ara un camp o un hort) era el contracte pel qual el senyor del bé, que en tenia el *domini real*, cedia a una altra persona el *domini útil* d'aquell bé a canvi d'un cens o pensió anual. Des d'aquell moment, el possessor del domini útil del bé immoble en podia fer ús i transmetre'l a qui volgués. Un cas pràctic ens ajudarà a entendre-ho més clarament: el dia 30 d'abril de 1541, Joan Seguí, Pere Caldoliver, Joan Gispert i Francesc Bals, consellers de la ciutat de Manresa, establien a Miquel Vives, paraire de llana de Manresa, les torres del portal de Valldaura i el sostre de sobre el dit portal. L'establiment es feia sots condició que Vives i els seus successors tinguessin els béns en condicions i que la ciutat pogués recuperar-los en cas de guerra o d'altres necessitats. El cens o pensió anual que Vives havia de pagar anualment per Santa Maria d'agost era de 8 diners[49]. Per tant, els consellers de Manresa, com a senyors del domini real o alouers de les torres del portal de Valldaura, en cedien el seu ús (establien) sota certes condicions i a canvi del pagament d'un cens o pensió anual de 8 diners a Miquel Vives i els seus successors, que aleshores passava a tenir-ne el domini útil, és a dir, que podia anar-hi a viure. Cal remarcar que el cens o pensió anual és el que pot portar a error i fer confondre un establiment amb un censal mort. En ambdós casos la paraula cens fa referència a una pensió anual, però és evident que la raó que motivava l'obligació de fer efectiu el cens era molt diferent en un i altre cas.

Tal com passava amb els censals morts, quan hom tenia el domini útil d'un bé immoble també podia transmetre'l. Si seguim l'exemple anterior, en qualsevol moment Miquel Vives o el seu successor podia transmetre les torres del portal de Valldaura a un tercer. En aquest cas, en l'instrument notarial hi constaria clarament l'obligació del tercer de fer efectiu el cens de 8 diners als consellers de Manresa, que en tenien el domini real o alou.

49 AHPM m-367, f. 87v-88r, [30/04/1541].

2.1.11.- Contracte de lloguer

Durant l'època estudiada, els inquilins de la major part dels habitatges de la ciutat pagaven anualment un petit cens al possessor del domini real de casa seva. Dit en altres paraules, la major part dels habitants de Manresa vivien a casa seva com a senyors útils i, per tant, havien de pagar un cens o pensió anual a l'alouer (que sovint era el paborde de la Seu). El cens era reduït perquè l'establiment original segurament era molt antic, la qual cosa permetia viure als inquilins a canvi d'una pensió anual força baixa.

No obstant, cal dir que el lloguer d'un habitatge com el coneixem avui en dia també es donava durant l'època estudiada. Un exemple ens ajudarà a veure-ho més clarament: el dia 18 d'abril de 1545, Lluís de Boixadors, donzell domiciliat a Barcelona, lloga per cinc anys comptadors des del dia de Sant Bernabé (11 de juny) de 1543 una casa amb diverses bótes i amb un hort contigu que té a la Plana de Sant Miquel (l'actual Plana de l'Om) a Bernat Roviralta, ciutadà de Manresa, per un preu anual de 5 lliures pagadores a meitats cada mig any[50]. Cal dir que els lloguers, a diferència dels establiments, que eren perpetus, tenien un temps limitat que, pel que hem constata, mai no anaven més enllà dels cinc anys. Així mateix, el preu del lloguer sempre era molt més elevat que no pas el cens d'un establiment.

2.1.12.- Fidejussor

Malgrat que no es tracti de cap tipus d'instrument notarial, cal que expliquem què era un fidejussor i què implicava ser-ne. Un fidejussor, conegut més comunament a l'època estudiada amb el nom de *fermança*, era la persona o persones que hom aportava com avalador en contractes de caire econòmic, etc. Els fidejussors eren doncs les persones que subsidiàriament i de forma solidària farien front als deutes contrets pel principal en cas que quest no pogués pagar-los. Cal dir que aquesta figura la podem trobar en debitoris, censal morts, compravendes, etc.

2.1.13.- Sentència arbitral

En plets de naturalesa civil, les dues parts enfrontades estaven legalment obligades a dirimir la seves diferències a través d'una sentència arbitral o laude. Per fer-ho, cada part triava i nomenava un àrbitre o amigable componedor que era qui, juntament amb

50 AHPM m-396, f. 88v-89r, [18/04/1545].

l'àrbitre de l'altra part i després d'una deliberació, emetia la sentència, que era inapel·lable i d'obligat compliment. L'acte de nomenament d'àrbitres es solia fer davant notari, que generava el corresponent instrument. A més del nom del àrbitres, aquest document solia preveure el temps màxim que tenien els escollits per emetre sentència i la pena que s'imposaria a les parts en cas de no respectar-la. Així, transcorregut el termini previst i havent donat veu a les parts per tal que presentessin les al·legacions convenients, els àrbitres emetien la sentència, que atès que era un acte relacionat amb la justícia, quedava habitualment recollit a la cúria del batlle (o del veguer) i no pas en cap manual notarial. La sentència, tot i ser inapel·lable i d'obligat compliment, sovint també preveia la possibilitat de noves rearbitracions per part dels àrbitres en aquells aspectes que no haguessin estat prou aclarits.

3.- Les institucions i esferes de poder de la Manresa d'Ignasi

En aquest capítol descriurem superficialment el funcionament de les institucions públiques i eclesiàstiques manresanes més destacades durant el període estudiat. La raó, ja exposada en la introducció, és doble. Per una banda, té interès en sí mateix conèixer el funcionament de totes les esferes de poder de la ciutat que va acollir Ignasi. Per l'altra, veurem com, en major o menor mesura, tots els ciutadans manresans que sabem que van tenir relació amb el futur Sant formaven part d'aquesta oligarquia urbana que es perpetuava en els centres de poder i de riquesa de la ciutat. En relació amb aquest fet, veurem que molts membres d'aquesta oligarquia urbana encadenaven càrrecs públics adscrits a diverses jurisdiccions. El requisit fonamental per entrar a formar part d'aquesta classe dirigent sembla que seria comptar amb un poder econòmic suficient. No obstant, i malgrat que alguns d'aquests càrrecs com batlle, veguer o diputat local tenien associat un assessor amb la capacitació formació jurídica necessària, creiem que aquesta elit també havia de tenir uns coneixements legals i econòmics mínims per a poder exercir els càrrecs amb garanties. No cal dir que és molt probable que tots ells sabessin llegir i escriure.

Alhora d'escriure aquesta part del treball, i malgrat que en molts aspectes encara ens manquen obres definitives sobre el funcionament de moltes d'aquestes institucions, convé destacar la rellevància de dues obres de Marc Torras sobre el Llibre Verd de Manresa, el document que conté còpia legalment vàlida de tots els privilegis reials atorgats a la ciutat des del segle XIII i fins al segle XX. El primer és la transcripció, que va fer juntament amb el recentment desaparegut mossèn Josep Maria Gasol i Almendros, de tots aquest privilegis a fi de fer-los accessibles als investigadors[51]. Lligada a aquesta transcripció i al fet que coetàniament es fes una edició facsímil del Llibre Verd, Marc Torras va publicar dos anys més tard una altra obra enormement interessant per la nostra ciutat sobre la qual tenim la sensació que és injustament desconeguda fins i tot en els cercles més versats en la història local. Aquest llibre, que consisteix en un comentari extens i documentat però escrit en un to molt divulgatiu de cada privilegi[52], és el que ens ha servit de base per conèixer el funcionament de les institucions municipals i reials de la Manresa d'aquella època. Esperem que aquestes línies puguin contribuir a la major difusió d'una obra tan valuosa per la informació que conté.

51 LIV
52 Torras Serra, Marc. *Els privilegis del "Llibre Verd" de Manresa*. Parcir edicions selectes. Manresa, 1998.

3.1.- Els braços i la Cort

De cara a comprendre com estava estructurada la societat durant l'època estudiada, convé exposar molt breument que des de l'alta Edat Mitjana, el general del Principat de Catalunya, és a dir, la totalitat dels seus habitants, es dividien en tres estaments o braços: l'eclesiàstic, el nobiliari i el reial.

L'estament eclesiàstic estava format per tots els homes que pertanyien a l'Església. Malgrat la dedicació als afers espirituals, el cert és que l'Església mantenia molts privilegis en forma de rendes, delmes, etc. sobre grans extensions del Principat en qualitat de senyor d'aquestes terres, que incloïen moltes viles. No cal dir que totes aquestes institucions eclesiàstiques, organitzades sota diverses formes i noms, treien un profit econòmic molt considerable d'aquesta posició de privilegi.

El braç nobiliari estava integrat pels gentils, és a dir, el nobles. Alhora, la noblesa es dividia en alta noblesa, integrada per tots aquells que tenien títol major com ducs, marquesos, comptes i vescomtes; i baixa noblesa, composta per cavallers i donzells. Igual com el braç eclesiàstic, les arrels de la noblesa en la revolució feudal explica que encara durant el segle XVI els nobles visquessin (en part o totalment) de les rendes que obtenien com a senyors de diversos termes i castells. No obstant, i malgrat residir a les ciutats, l'accés als càrrecs públics municipals els estava vetat. En contrapartida, molt sovint gaudien del privilegi de no pagar impostos municipals.

Per últim, el braç reial estava format per aquelles viles i ciutats que pertanyien a la corona, com era el cas de Manresa. Malgrat que aquestes viles i ciutats pertanyien a un senyor, que era el rei, la seva situació i privilegis solien ser millors que aquelles viles pertanyents a l'Església. El rei, sempre a canvi de diners i no pas mogut per la magnanimitat, solia atorgar privilegis a les seves viles i ciutats, cosa que era més difícil en poblacions de senyoriu eclesiàstic. De fet, a partir de començaments del segle XIV i sota l'impuls del rei Jaume II, es van articular la major part de les estructures i càrrecs del poder municipal i també dels representants ordinaris del rei a la ciutat (el batlle reial i el veguer). Amb diverses modificacions legals per intentar corregint els problemes de funcionament que anaven sorgint, aquestes estructures es van mantenir durant tota l'època estudiada i de fet fins a la seva supressió per causa de la derrota de 1714.

Per entendre millor les biografies que exposarem a la segona part d'aquest treball, cal entendre que dins dels tres braços en què es dividia la societat hi havia un intent constant d'ascens social. Les classes socials més baixes d'una ciutat com Manresa anhelaven entrar a formar part de l'oligarquia que, com veurem, dirigia la ciutat. La

manera de fer-ho era enriquir-se prou a través del treball menestral com per poder accedir-hi. En canvi, aquells que ja formaven part d'aquest selecte grup dirigent, tenia com a objectiu enriquir-se encara més, sobretot a través del comerç, per tal de viure de renda i poder accedir així, si era possible, a la baixa noblesa. Al seu torn, la baixa noblesa perseguia incrementar els seus senyorius amb l'objectiu d'ascendir dins la seva classe social i augmentar la seva presència en els càrrecs que el rei els reservava. El braç eclesiàstic topava amb l'impediment que els seus càrrecs no podien passar de pares a fills perquè, en principi, el homes de l'Església no podien tenir descendència (encara que abans de la reforma trentina, ja veurem que aquest precepte no era pas estrictament observat). No obstant, l'interès del braç nobiliari i de les capes més privilegiades del braç reial per accedir al braç eclesiàstic eren les rendes que els diversos càrrecs eclesiàstics podien oferir. Com veurem, accedir a un benefici eclesiàstic o a una canongia de la Seu, la màxima expressió de la qual era la pabordia, suposava que aquell membre de la família passés a percebre anualment unes rendes considerables. La perpetuació sobre aquests càrrecs, malgrat l'impediment de la transmissió per via patern-filial, s'aconseguia per altres vies igualment efectives com ara el patronatge de beneficis o la “compra” dels càrrecs com ara les canongies directament designats des de Roma.

Ara que ja sabem les divisions socials existents durant l'època estudiada i de les quals en trobarem diversos exemples en les biografies, convé exposar com interaccionaven per dirigir el país. El monarca, fent ús de la seva potestat exclusiva, podia convocar Corts. Des del segle XIII i fins a la seva abolició amb el Decret de Nova Planta, la Cort era la reunió dels tres braços amb el monarca en una vila o ciutat reial amb l'objectiu de legislar. Aquest acord necessari per a poder fer lleis entre el monarca i la societat catalana es coneix amb el nom de *pactisme*. Com que a més de comte de Barcelona, el rei també era rei d'Aragó i rei de València, podia convocar només Corts catalanes o reunir tots els territoris sota la seva obediència i fer-los Corts simultàniament. En aquest últim cas, hom parla de Cort general. Durant l'època estudiada succeïa amb més freqüència que el rei convoqués Cort general i aleshores la vila escollida solia ser Montsó, a la Franja, per la seva equidistància amb els tres territoris. Òbviament, durant els més de quatre-cents anys en què es van celebrar Corts als catalans, el procés va variar considerablement, però es pot dir que en tots els casos el monarca, a canvi de promulgar les lleis (constitucions, capítols o actes de cort), rebia per part dels braços un donatiu econòmic. De fet, la Diputació del General de Catalunya o Generalitat, va néixer l'any

1359 i es va articular definitivament l'any 1413 com la institució encarregada de cobrar el donatiu que els braços prometien al monarca a cada Cort.

De tot aquest procés legislatiu que acabem d'exposar molt sumàriament ens n'interessa un fet: com a ciutat reial, Manresa tenia dret a enviar un síndic a la Cort. Sovint aquesta presència del delgat manresà davant del rei s'aprofitava per sol·licitar-li privilegis, molts dels quals van ser essencials per estructurar i perfeccionar el sistema municipal.

3.2.- El sistema insaculatori

Abans de començar a descriure els diversos centres de poder amb què comptava la Manresa del segle XVI convé que expliquem breument què era el sistema d'elecció de càrrecs basats en la insaculació perquè molts dels dirigents d'aquests nuclis de poder eren elegits seguint aquesta tècnica. Malgrat el so tan ostentós d'aquesta paraula, en realitat insaculació volia dir elegir la persona que havia d'ocupar un càrrec per atzar. Insacular prové del llatí i vol dir posar dins un sac. I què s'hi posava dins del sac? Doncs els noms dels diversos aspirants a ocupar el càrrec escrits en un paper i posats dins d'una bola de cera anomenada rodolí. Pertinentment barrejats, un del rodolins era escollit per un infant amb les mànigues ben arremangades per evitar suspicàcies. Existien diverses variants d'aquest esquema bàsic (en lloc de sac els rodolins es posaven dins un gibrell ple d'aigua, l'edat de l'infant variava entre els set i deu anys, etc.), però la idea és que els diversos candidats fossin elegits per atzar.

I abans de la insaculació, implantada massivament a finals del segle XV, com s'escollien els càrrecs públics? Doncs molt sovint per cooptació, és a dir, que el càrrec sortint elegia directament i sota el seu criteri qui havia de ser el seu successor. En altres ocasions el sistema era denominat “a més veus”, és a dir que quan el càrrec era escollit per una pluralitat de membres, es feia votant i l'escollit era la persona que treia més vots. És evident que ambdós sistemes propiciaven moltíssim l'aparició de bàndols dins de les institucions (anomenades “*bandositats*”), el nepotisme i allò que avui en dia anomenem tràfic d'influències.

La insaculació es va anar imposant de manera gradual a totes les institucions del Principat a partir del regnat de Ferran el Catòlic. La raó és que el seu pare, Joan II el sense Fe, s'havia hagut d'enfrontar militarment a les institucions del país, amb la Generalitat i el Consell de Cent de Barcelona al capdavant, en la Guerra Civil catalana (1462-1472). Una de les raons que van provocar aquest desastrós conflicte va ser el

control absolut que tenia una reduïda oligarquia urbana sobre les institucions del país. En una escalada gradual, el conflicte va arribar fins al punt que els interessos d'aquesta oligarquia van esdevenir completament divergents i irreconciliables amb els interessos del monarca i només es va poder arribar a una solució amb la derrota militar de l'oligarquia després de deu llargs anys de devastador conflicte bèl·lic. La forma que va trobar el Catòlic de posar fi a aquest ferri control institucional per part d'unes quantes famílies del país va ser instaurar el sistema insaculatori. D'aquesta manera el monarca es garantia l'aleatorietat de l'accés als càrrecs públics i controlava també qui era inclòs dins la llista dels possibles candidats[53].

3.3.- El Consell de la ciutat

El règim municipal vigent durant el període estudiat (1485-1585) es va reformar substancialment a l'inici del segle XVI, de manera que hem de parlar de dos règims municipals diferents. El 3 d'abril de 1480, seguint ordres del rei Ferran II, Antoni de Bardají, doctor en lleis i regent de la cancelleria reial, i Joan Eimeric, cavaller domiciliat a Manresa, havien imposat un nou sistema d'elecció de la corporació municipal a causa, d'una banda, de la davallada demogràfica que havia patit la ciutat que impedia que es pogués arribar als cent jurats i, de l'altra, de l'aparent negativa d'aplicar la insaculació per part dels manresans que havia portat fins al robatori de la matrícula i les bosses amb els rodolins[54]. Aquesta reforma en profunditat, que tanmateix duraria pocs anys, posava fi al règim municipal que s'havia instaurat amb les ordinacions de l'any 1393 i de 1458 i establia la reducció del número de cent jurats del consell general a vint-i-vuit. De fet, una reducció de cent jurats a trenta ja havia estat ordenada pel futur rei Ferran II l'any 1476[55] a causa del declivi demogràfic de la ciutat.

Les noves ordinacions proveïen que s'havien de fer sis bosses o matrícules diferents: consellers de la primera mà, consellers de la segona mà, consellers de la tercera mà, consellers de la quarta mà, jurats i sequiers. Les bosses dels diversos consellers havien de ser de vuit homes, les "*més bones, aptes e sufficients per a regir lo offici de conseller*". La nòmina de jurats era de seixanta homes, mentre que la de sequier

53 Una excel·lent síntesi històrica del procés que va portar a la insaculació, estudiada pel cas concret de la Diputació del General però que conceptualment pot ser aplicada a moltes altres institucions es pot trobar a la introducció de Serra i Puig, Eva (coord.). *Els llibres de l'ànima de la Diputació del General de Catalunya (1493-1714)*. Memòries de la secció històrico-arqueològica, XCIX/1. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, 2015, p. 7-120.

54 LIV, p. 471-492.
L'explicació sobre els diversos règims municipals es pot trobar a Torras Serra, Marc. *Els privilegis del "Llibre Verd" de Manresa*. Parcir edicions selectes. Manresa, 1998, p. 411-464.

55 LIV, p. 466-468.

també era de vuit. La decisió de qui eren aquells manresans bons, aptes i suficients va recaure en exclusiva en els mateixos Bardají i Eimeric, la qual cosa és una constatació més de la voluntat de control reial sobre les nòmines d'insaculats que sempre s'ha adduït com a defecte d'aquest sistema d'elecció imposat pel rei Catòlic. Un cop decidits els noms de cada bossa, eren escrits en un pergamí i introduïts en un rodolí de cera, que havien de tenir tots el mateix pes. Aleshores, els respectius rodolins de cada nòmina eren introduïts en les respectives bosses i segellats amb el segells de Bardají i Eimeric, amb el segell del batlle de Manresa i amb el segell dels consellers de la ciutat, de manera que existia una bossa segellada de consellers primer, segon, tercer i quart amb vuit rodolins cada una, una bossa de jurats segellada amb seixanta rodolins i una bossa de sequiers segellada amb vuit rodolins. Per major seguretat, aquestes sis bosses s'havien de guardar dins d'una capsa segellada amb els respectius segells anteriorment enumerats. Al seu torn, aquesta capsa havia de ser guardada dins d'una caixa amb cinc panys diferents i alhora ficada dins d'una segona caixa encara més gran amb cinc panys diferents més. La custòdia d'una clau de la caixa petita i d'una clau de la caixa gran requeia respectivament en el conseller primer, segon, tercer i quart, i el cinquè joc de claus l'havia de tenir el notari escrivà del consell. Així mateix, la caixa havia de ser guardada a la sagristia de la Seu per major seguretat.

Les ordinacions proveïen que a partir de l'any 1481, el primer dia del mes de maig i després d'haver oït missa en honor de l'Esperit Sant a la Seu, es procedís a portar la caixa amb les bosses a la casa de la ciutat (que estava situada en el lloc que actualment ocupen els jutjats vells) i es posés sobre la taula. En presència del batlle, dels consellers i del consell, el notari havia de procedir a traure de la bossa de consellers de la primera mà els vuit rodolins d'un en un, posar-los dins d'un bací ple d'aigua i cobrir-lo amb un drap de lli. Aleshores, un infant d'edat menor de vuit anys, amb el braç descobert, havia de fer tres voltes amb la mà dins l'aigua per remenar els rodolins, traure'n un i donar-lo al batlle. Aquest obria el rodolí, en treia el pergamí i en llegia el nom de l'escollit, el qual exerciria el càrrec de conseller primer. Acte seguit, el nen, seguint el mateix procediment, treia una altre rodolí que donava al batlle. El nom que aquest pronunciava esdevenia jurat. Aquesta operació es repetia dues vegades més, de manera que de la bossa de conseller primer en sortia elegit el càrrec de conseller primer o en cap i tres jurats. Un cop fet això, el batlle posava els noms de nou dins dels rodolins, recollia els altres quatre que hi havia al bací i els posava de nou dins la bossa, que un cop pertinentment segellada amb tots els segells, era de nou col·locada dins la capsa. La mateixa operació es repetia amb el conseller

segon, però amb una excepció: el nom contingut dins del segon rodolí que el nen treia, a més de jurat, esdevenia obrer dins la ciutat els anys imparells o mostassaf dins la ciutat els anys parells. En el cas de la bossa del conseller tercer, el nom contingut dins del segon rodolí que el nen treia, a més de jurat, esdevenia mostassaf dins la ciutat els anys imparells o obrer dins la ciutat els anys parells. En el cas de la bossa del conseller quart, el nom contingut dins del segon rodolí que el nen treia, a més de jurat, esdevenia obrer dins la ciutat els anys imparells o mostassaf fora la ciutat els anys parells.

Aleshores es procedia de la mateixa manera amb la bossa de jurats, que recordem que estava formada per seixanta rodolins. L'infant n'havia d'escollir dotze, els noms dels quals es convertien en dotze jurats. Així mateix, el nom del primer rodolí, a més de jurat, esdevenia mostassaf fora ciutat els anys imparells o obrer dins la ciutat els anys parells, i els noms del segon i tercer rodolí extrets pel nen, a més de jurats es convertien també en obrers fora ciutat. Conclosa l'elecció dels dotze jurats, la bossa de jurats era pertinentment segellada i guardada d'igual forma com es feia amb les bosses de consellers.

Per últim, de la bossa de sequiers se n'extreia un primer rodolí, el nom del qual esdevenia el sequier durant un any. Tanmateix, si aquell nom ja havia sortit per ocupar el càrrec de conseller, mostassaf o obrer, s'anul·lava la nominació i es tornava a traure un nou rodolí. Això no passava si l'home elegit sequier havia estat elegit jurat. Cal destacar que a diferència dels altres càrrecs, les ordinacions de 1480 preveien la possibilitat que, atesa la importància de la Sèquia, el consell de la ciutat pogués destituir el sequier si no feia bé la seva feina. Per això imposava que almenys dos dels quatre consellers havien de fer una visita trimestral al canal per assegurar-se de la feina del sequier sota pena de 10 lliures.

Així doncs, la composició del consell general provenia dels dotze jurats elegits de les bosses dels consellers, dels dotze jurats elegits de la bossa de jurats i els quatre consellers. Perquè les decisions del consell fossin vàlides, s'establia una presència i un quòrum mínim: la presència mínima necessària per fer consell general havia de ser de quinze jurats, i el quòrum necessari era d'onze vots; si hi assistien entre setze i vint-i-un jurats, el quòrum mínim era de dotze vots; si hi assistien entre vint-i-dos i vint-i-sis jurats, el quòrum quedava establert en catorze vots; i si la presència de jurats era de vint-i-set o vint-i-vuit, el quòrum havia de ser de setze vots.

El consell especial estava format per deu jurats que provenien del segon i tercer rodolí de la bossa del conseller primer, del tercer i quart rodolí de la bossa del conseller segon, del tercer i quart rodolí de la bossa del conseller tercer i del tercer i quart rodolí de

la bossa del conseller tercer. La presència mínima perquè el consell especial fos vàlid era de set jurats, i les decisions que es prenguessin no podien comptar en cap cas amb dos o menys jurats en contra. Si això passava, aleshores l'afer havia d'anar al consell general.

Aquestes ordinacions sobre l'elecció i composició del consell de la ciutat i els diversos càrrecs que el conformaven que acabem d'exposar tan detalladament i que es van començar a aplicar l'abril de 1480, van servir de base de funcionament d'aquesta institució de manera permanent a partir de 1527. No obstant, abans d'aquell any, el règim municipal va ser variat diverses vegades més. La primera va ser tretze anys després, el 29 d'abril de 1493, quan el rei Ferran, a sol·licitud de la ciutat, donava permís per tal que la ciutat es pogués regir o bé per les ordinacions de 1480 i bé per les de 1393. No exposarem amb detall les ordinacions de 1393[56], però la diferència substancial, més enllà del nombre de jurats, era que en les ordinacions de finals de segle XIV, els jurats eren escollits per un sistema mixt entre cooptació i insaculació (cooptació: cada jurat i conseller proposava tres noms per substituir-lo al final del seu mandat; insaculació: un nen de set anys havia d'escollir un dels tres rodolins amb el nom dels candidats proposats per cooptació). Aquesta convivència de règims municipals en què òbviament s'aplicaven exclusivament les ordinacions de 1393 es va acabar l'any 1500. L'abril de l'any de 1499 el rei Ferran va manar al seu lloctinent que reformés els règim municipal de totes les ciutats i viles reials i que hi apliqués d'una vegada per totes el mètode de la insaculació. I així es va fer. Prenent com a base les ordinacions de 1480, les ordinacions de 1500 van ser-ne una simplificació i serien les que amb lleugeres variacions s'acabarien aplicant a partir de 1527:

- Es mantenia el primer de maig com a dia designat per a l'elecció dels càrrecs municipals, els quals eren d'obligat compliment sots pena de 500 sous (que van ser rebaixats a 200 sous l'any 1504.
- Es van mantenir les sis bosses però la matrícula d'insaculats la va decidir directament Joan d'Aragó, el lloctinent del Principat de Catalunya. No obstant, s'establia que cada quatre anys els consellers havien de revisar les bosses de tots els oficis excepte les de consellers (que quedava reservat al rei o al seu delegat, extrem que va quedar derogat per una modificació de les ordinacions municipals de 1504). L'objectiu era substituir els noms de les persones mortes i substituir-los per nous noms escollits per unanimitat o en cas de discòrdia, per insaculació.

56 Si hom té interès per conèixer-les pot consultar l'obra citada de Marc Torras Serra sobre els comentaris del Llibre Verd, p. 411-425.

- El nen que havia de treure els rodolins havia de tenir entre cinc i deu anys.
- De les bosses de consellers (primer, segon, tercer i quart) només se n'extreia un rodolí que corresponia a cada conseller.
- Es mantenia la figura del consell general, però amb variacions. El consell general estaria format per quaranta jurats. El quòrum necessari per tal que les decisions fossin vàlides era de trenta jurats. La composició del consell general incloïa els quatre consellers sortints, els quatre consellers entrants i trenta-dos jurats escollits consecutivament per insaculació de la bossa de jurats.
- Es mantenia la figura del consell especial, però amb variacions. Passava a estar format per vint membres, que eren els vuit consellers (els quatre sortints i els quatre entrants) i els dotze primers rodolins escollits durant l'elecció dels membres del consell general. El quòrum necessari per tal que les decisions fossin vàlides era de deu jurats.
- Es creava una bossa pròpia pels càrrecs municipals dels mostassaf dins ciutat, del mostassaf fora ciutat, dels dos obrers dins ciutat i dels dos obrers fora ciutat (d'aquests càrrecs en parlarem en el següent apartat) per tal que fossin escollits per insaculació.
- Els càrrecs de racional, clavari i sequier (dels quals parlarem en el següent apartat) quedaven fora de la insaculació i eren escollits per votació del consell general. Així mateix, el consell general podia decidir prorrogar la persona que ocupava cada càrrec durant un any més.
- Pel que fa a les incompatibilitats, havien de passar dos anys abans de poder tornar a exercir el càrrec de conseller, mostassaf o obrer. Així mateix, pel que fa als càrrecs de consellers, en un mateix mandat no hi podien coincidir parents (pare i fill, gendre i sogre o germans).
- L'edat mínima per ser conseller en cap era de trenta-cinc anys, mentre que per la resta de càrrecs es fixava en trenta. En tots els casos calia estar casat o vidu.

Però l'expressa voluntat del monarca d'introduir la insaculació a tots els règims municipals del Principat, així com les penes de tres mil florins (equivalents a unes estratosfèriques mil nou-centes setanta-cinc lliures) previstes per tots ciutadans i oficials reial que no observessin les ordinacions de 1500, l'any 1527 va caldre ratificar i reformar lleugerament de nou el sistema municipal perquè les ordinacions de 1500 no es complien!

Així doncs, i de manera definitiva, les ordinacions de 1500 es van acabar imposant en el règim municipal de la ciutat de Manresa amb les següents variacions:

- Només els càrrecs de clavari, dipositari, obrers de la Seu i administradors de la lluminària de la Seu podien ser escollits per votació del consell general.
- S'imposava la incompatibilitat entre el càrrec de batlle reial i el de conseller, de manera que no es podien exercir simultàniament.
- Es retornava la potestat exclusiva de revisar les bosses de consellers al rei o al seu delegat.
- Seguint el privilegi reial de 1510 que veurem quan parlem del batlle, s'incorporava la creació de la bossa del batlle per la qual el consell de la ciutat proposaria tres candidats al càrrec de batlle de Manresa d'entre els quals el rei o el seu delegat n'escolliria un.

Aquestes ordinacions de 1527, inspirades en les de 1480 i 1500 serien les que s'acabarien imposant al llarg de tot el període que estudiem amb l'excepció de lleugeres modificacions els anys 1533, 1542 i 1547.

3.4.- El càrrecs municipals “menors”

En l'apartat anterior ens han aparegut diversos càrrecs municipals a més dels consellers i jurats. Com que també els trobarem en les biografies, cal explicar breument en què consistia la seva tasca. La distinció de “menors” segurament no s'esqueia a la realitat. És cert que els quatre consellers exercien una funció de presidència de la corporació municipal en actes públics com processons, però altres càrrecs com el racional o el clavari tenien un paper essencial en el bon funcionament del municipi.

Els obrers, en plural perquè sempre eren dos, eren els encarregats de supervisar les obres públiques menors com ara l'estat dels camins, dels carrers, del clavegueram, dels edificis que amenacessin ruïna, les disputes urbanístiques entre veïns, etc. A Manresa, els càrrec d'obrer es va crear per privilegi reial l'any 1315 i va suposar llevar aquesta competència al batlle, que l'exercia fins aleshores, i passar-la al règim municipal. L'any 1338, el rei va autoritzar el càrrec d'obrers fora ciutat, també en número de dos. La diferència entre els obrers dins ciutat i fora ciutat, tal com indica el seu nom, deuria ser el

perímetre de la ciutat perquè en el privilegi de creació dels obrers fora ciutat se'ls encarrega vetllar per les obres incloses en el territori de la batllia i vegueria de Manresa. Cal deixar clar que, malgrat el nom, els obrers no eren pas qui treballaven a les obres (paleta, manobre, etc.) si no que eren els supervisors de les obres[57].

El mostassaf era l'encarregat de vetllar pel control del mercat, de la seva seguretat pública així com dels carrers de la ciutat. Malgrat ser una figa estesa a tota la corona d'Aragó, l'origen del càrrec era musulmà i també el seu nom: *al-muhtasib*. A Manresa, aquest càrrec es va instaurar per privilegi reial l'any 1337, i per analogia amb altres ciutats, les seves funcions eren el control metrològic dels pesos i mesures de les parades del mercat, que cada producte es vengués a la parada correcta, vetllar per la higiene pública, prevenir els fraus, etc. Per desenvolupar les seves competències, el mostassaf tenia potestat sancionadora i, per tant, podia imposar multes, de les quals provenia el seu sou (sabem del cert que, a partir de ., el mostassaf es quedava un terç de l'import de cada multa que aplicava)[58].

El càrrec de dipositari es va crear per privilegi reial l'any 1358 i la seva tasca era la de guardar i custodiar els dipòsits en forma de béns o en metàl·lic que haguessin imposat el batlle o el veguer en exercici de les seves funcions jurisdiccionals. És a dir, que si a un ciutadà de Manresa immers en un procés a la cúria del batlle, aquest li imposava una fiança en metàl·lic, aleshores el dipositari custodiava aquests diners fins que el batlle no li ordenés retornar-los al seu propietari[59].

El càrrec de sequier ja s'havia previst en el privilegi de construcció de la Sèquia de 1339 i sabem que ja actuava l'any 1380, quan l'aigua del Llobregat encara no havia arribat a la ciutat però les obres estaven tan avançades que ja deurien regar el camps i horts dels voltants. La ratificació definitiva de les competències del càrrec de sequier li van ser atorgades l'any 1385, dos anys després que l'aigua hagués arribat a la ciutat de Manresa. Així, el sequier era l'encarregat de fer complir les disposicions municipals relacionades amb la Sèquia així com cobrar les multes que tenia potestat per imposar. Com que el canal transcorria per jurisdiccions que sobrepassaven les competències de la ciutat, l'infant Joan i duc de Girona també manava al batlle i al veguer que si era necessari

57 Torras Serra, Marc. *Els privilegis del "Llibre Verd" de Manresa*. Parcir edicions selectes. Manresa, 1998, p. 133-140.
58 Ibídem p. 158-167.
59 Ibídem p. 251-255.

posessin a disposició del sequier un dels seus homes per fer complir les seves decisions. Relacionat amb aquest suport judicial que havien de prestar al sequier el batlle reial i el veguer de Manresa i atès que la Sèquia passava per territoris que no estaven sota jurisdicció reial (com era el cas de Balsareny, Sallent, Sant Fruitós de Bages i Sant Iscle i Santa Victòria de Bages), el privilegi també preveia que si la contrafacció era comesa fora de la jurisdicció reial, aleshores el batlle i el veguer de Manresa havien de reclamar al batlle o a l'oficial jurisdiccional del terme que fessin pagar a l'infractor una multa de 200 sous. Així mateix, i atès que l'aigua de la Sèquia pertanyia a la ciutat de Manresa, l'infant imposava a tothom qui volgués fer-ne ús abans de l'arribada a la ciutat i territori que havia de sol·licitar-ho prèviament al sequier sota pena de 200 sous[60].

El racional va ser una figura que es va implantar en moltes institucions a imatge i semblança del *mestre racional* del rei de la Corona d'Aragó, el qual se sap que ja existia a finals del segle XIII[61]. Les seves funcions consistien en vetllar pel bon funcionament de les finances municipals i tenien moltes similituds amb les funcions actuals de l'interventor, és a dir, la persona que fiscalitza la gestió econòmic-financera i comptable de la institució.

El nom de clavari deriva de la paraula claus i fa referència a la competència que aquest càrrec tenia sobre el tresor de la ciutat. És a dir, que el clavari exercia les funcions de tresoreria i com a tal controlava l'accés a les finances municipals, fent els ingressos i despeses i controlant-ne la comptabilitat.

3.5.- Els càrrecs reials ordinaris: el batlle reial i el veguer

Abans d'exposar en què consistien aquests dos càrrecs d'adscripció reial, cal dir que resta per fer l'estudi definitiu sobre la seva evolució històrica tant a nivell català com manresà. A nivell de Catalunya existeix un bon estudi del càrrec de veguer però circumscrit al segle XIV[62], mentre que en l'àmbit local manresà existeixen un parell d'articles publicats per Marc Torras[63] que ens permeten fer-ne una bona aproximació. Per tant, i malgrat que en tinguem una idea general prou clara, molts detalls sobre la vida institucional d'ambdós càrrecs encara ens són desconeguts. No obstant, cal dir que el

60 Ibídem, p. 255-262.

61 La figura del mestre racional ha estat profundament estudiada per Montagut Estragués, Tomàs. *El mestre racional a la Corona d'Aragó (1283-1419)*. Fundació Noguera, 2 volums. Barcelona, 1987.

62 Sabaté Curull, Flocel. *El veguer a Catalunya. Anàlisi del funcionament de la jurisdicció reial al segle XIV*. Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, nº 6. Barcelona, 1995, p. 39-62.

63 Torras Serra, Marc. *L'extensió territorial de la vegueria i batllia de Manresa*. Revista Dovella nº 47. Manresa, 1994, p. 16-21. Torras Serra, Marc. *Història de l'arxiu del veguer i el batlle de Manresa*. Revista Dovella nº 51. Manresa, 1996, p. 48-50.

nostre interès sobre la figura del veguer i el batlle es centra sobretot en saber qui va ocupar ambdós càrrecs, sobretot el de batlle, i la manera com eren escollits a partir de la reforma de 1515.

El batlle reial era el representant ordinari del rei a la ciutat de Manresa i com a tal, una de les funcions essencials era la d'impartir justícia, que era una competència exclusiva del monarca. La segona funció, més protocol·lària, era representar el rei en aquells actes que ho requerissin. El veguer era l'homòleg del batlle però amb jurisdicció a tota la vegueria de Manresa i Bages, Berga i Berguedà i Lluçà i Lluçanès[64]. Si ens fixem en l'abast territorial de la jurisdicció del batlle i del veguer ens adonarem de seguida que ambdues es solapen a la ciutat de Manresa. En principi, l'extensió de la batllia estava delimitada per les creus que hi havia als afores de la ciutat, algunes de les quals han arribat als nostres dies (creu del Tort, de la Guia, del Pont Nou, etc.). Per tant, tot allò que passava a l'interior del territori delimitat per aquestes creus era competència del batlle, mentre que creus enllà, era jurisdicció del veguer. No obstant, la gravetat del fets també tenia relació directa amb qui es feia càrrec del cas: la norma general era que el batlle feia justícia en temes menors, d'escassa gravetat, mentre que en casos penals greus que requerien penes amb càstigs corporals o la mort, corresponien al veguer[65]. Un altre aspecte que convé saber sobre aquests càrrecs reials és el temps que durava. En ambdós casos, el mandat era triennal i s'iniciava, com veurem, el dia 1 de març. També cal dir que si l'ocupant del càrrec es moria durant aquests tres anys de servei, aleshores es designava un substitut per cloure el mandat.

64 L'extensió de la vegueria que es regia des de Manresa i que incloïa el Bages, el Berguedà i el Lluçanès la trobem en els registres notarials quan es cita per complet el càrrec de veguer. Cal dir que habitualment el notari no escrivia tota l'extensió geogràfica de la vegueria. Hom pot trobar-ne dos exemples a AHPM m-381, s.f., [03/02/1550] i AHPM m-418, s.f., [09/09/1557].

65 Torras i Serra, Marc. *L'extensió territorial de la vegueria i batllia de Manresa*. Revista Dovella nº 47. Manresa, 1994, p. 16-17.

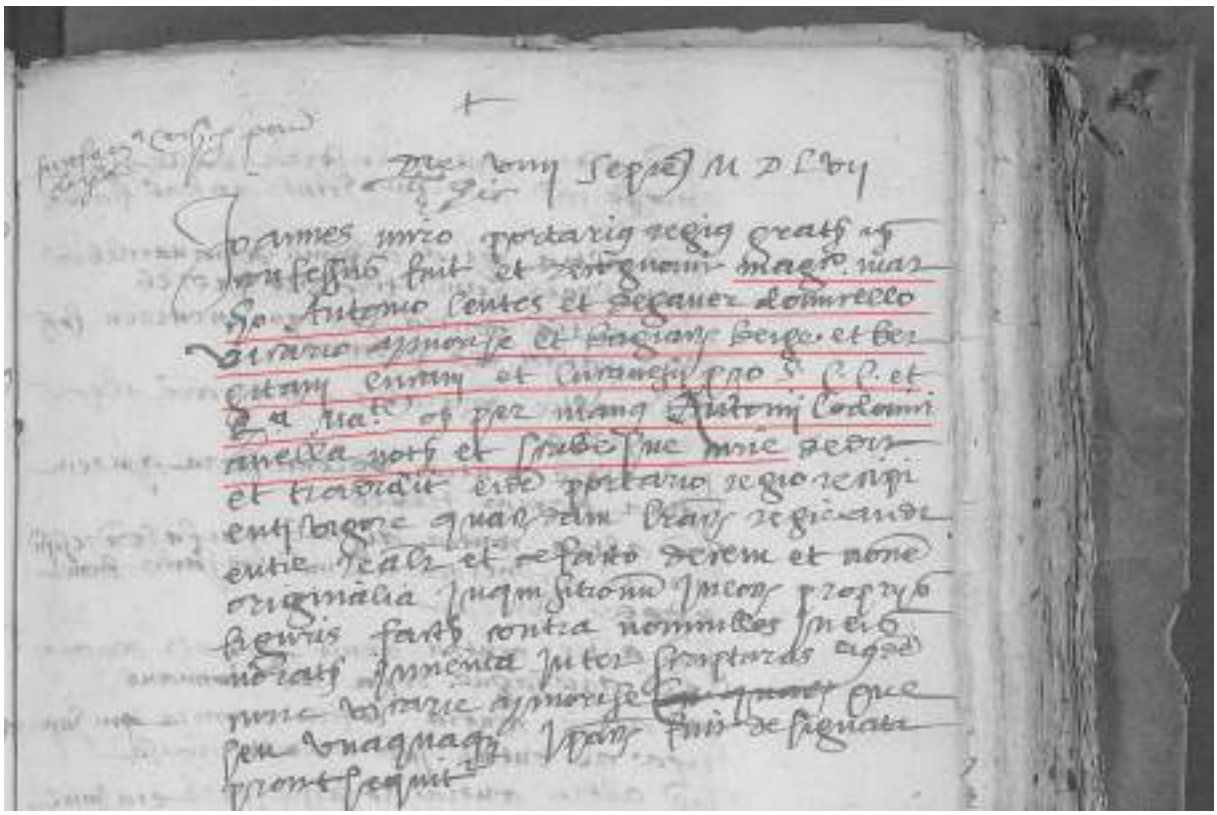

Imatge 2.- Instrument notarial on en llatí hi consta que Marc Antoni Llentes i de Gàver, donzell, és veguer de Manresa i Bages, Berga i Berguedà i Lluçà i Lluçanès. També hi consta que Antoni Lluís Avellà és notari i escrivà de la seva cúria. "*magnifico Marcho Antonio Lentes et de Gaver, domicello, vicario Minorise et Bagiaris, Berge et Bergitanii, Lucani et Lucanesii, pro sacra, cesarea, catolica et regia magestate, etc., per manus Antoni Lodovici Avella, notarius et scribe sue curie*". Font: AHPM m-418, s.f., [09/09/1557].

Però allò que realment ens interessa sobre el càrrec de batlle reial i veguer és la manera com s'escollia i qui l'ocupava. El dia 16 de juliol de 1510, en el marc de la Cort general celebrada a la vial de Montsó, el rei Ferran II concedia a la ciutat de Manresa el privilegi de reformar el càrrec de batlle i veguer[66]. Fins aquell moment, sembla que el càrrec de veguer i de batlle requeia sobre la mateixa persona. A més, existia una pluralitat de subordinats d'ambdós càrrecs, ja que en la documentació trobem el *sotsbatlle*, el *sotsveguer*, el *lloctinent del batlle* i el *lloctinent del veguer*. Amb aquest privilegi i a instàncies de la ciutat, sembla que el monarca volia separar definitivament ambdós càrrecs i reduir el seu subordinat a només una altra persona (sotsveguer i sotsbatlle). A més, en aquesta nova regulació d'ambdós càrrecs hi intuïm també la voluntat de reservar l'ocupació dels càrrecs de sotsveguer, batlle i sotsbatlle als ciutadans, mentre que el càrrec de veguer sembla que només el podia ocupar un noble establert a la vegueria. Per fer-ho, el rei va ordenar que un cop acabat el trienni present (1515-1518) i durant el mes

66 LIV, p. 525-528.

de gener anterior a l'acabament del mandat de cada trienni, la ciutat de Manresa pogués presentar-li a ell o al seu regent (lloctinent o capità general) una terna de candidats per ocupar el càrrec de batlle de Manresa. Seria el monarca o el seu regent qui escolliria d'entre els tres noms la persona més adequada per a ocupar el càrrec de batlle reial de Manresa. Per tant, a partir del trienni de 1518-1521, qui ocupava el càrrec de batlle havia estat proposat (juntament amb dos homes més) per la ciutat de Manresa i escollit pel rei o el seu regent[67]. A més, havia de ser el batlle qui escollís la persona que hauria d'ocupar el càrrec de sotsbatlle durant el seu trienni (designació directa). Cal dir que aquesta proposta dels tres aspirants a ocupar la batllia que feia la ciutat va ser esmenat per un privilegi de 1527, moment en què aquesta terna també va passar a ser escollida per insaculació[68].

Pel que fa a l'ofici de veguer, el privilegi de 1510 no fixa la manera d'escollir-lo, possiblement perquè era una prerrogativa reial. Sí que hi consta que el sotsveguer havia de ser designat directament pel veguer.

67 Torras Serra, Marc. *Els privilegis del "Llibre Verd" de Manresa*. Parcir edicions selectes. Manresa, 1998, p.544-547.
68 LIV p. 525-528.

	Batlle de Manresa		Sotsbatlle de Manresa	
Triennі	**Nom** (fons)	**Professió** (fons)	**Nom** (fons)	**Professió** (fons)
1485-1488	**Bernat Sallent** (AHPM m-671, s.l. [17/02/1488]) **Pere de Peguera** (AHPM m-671, s.l. [11/01/1488])	Donzell (AHPM m-671, s.l. [17/02/1488])	**Maurici Valldaura** (AHPM m-671, s.l. [17/02/1488]) **Pere Vilella** (AHPM m-671, s.l. [11/01/1488])	
1488-1491				
1491-1494	**Lluís d'Ivorra** (ASM 84, s.l., [20/06/1493]; AHPM m-311, s.l., [09/06/1493])	Donzell (AHPM m-311, s.l. [04/06/1493])	**Joan Calvó** (AHPM m-311, s.l., [04/06/1493])	Mercader (AHPM m-311, s.l., [20/12/1493])
1494-1497	**Gerard de Peguera** (AHPM m-673, s.l., [28/08/1494]; AHPM m-673, s.l., [07/01/1495])		**Cristofol Riembau** (AHPM m-673, s.l., [28/08/1494])	Espacier (AHPM m-673, s.l., [20/11/1494])
1497-1500				
1500-1503	**Rafael Eimeric** (AHPM 788, s.l. [14/07/1503])	Donzell (AHPM 4103, s.l., [22/01/1503])	**Matias Pla** (ASM V-67, s.l., [29/10/1500], inventari de béns de Bernat Ferrerès; ASM 26, s.l., [31/10/1500], testament de Felip Rupit)	
1503-1506	**Rafael Eimeric** (ASM V-67, s.l. [17/02/1504], inventari de béns de Violant, difunta vídua de Joan Solendes; AHPM m-323, s.l., [18/01/1506])	Donzell (AHPM m-323, s.l., [18/01/1506])	**Joan Calvo** (AHPM m-323, s.l., [20/04/1506])	Mercader (AHPM m-323, s.l., [24/04/1506])
1506-1509	**Perot Doneja** (ASM V-73, s.l., [03/11/1507], inventari d'Elisenda, vídua de Pau Casanova, blanquer; AHPM 4228, s.l., [28/12/1506], inventari de béns de Joana Puig; ASM V-181, s.l., [24/10/1506], inventari de béns de Jaume Gosc)	Donzell (AHPM m-328, s.l., [06/02/1506])		
1509-1512	**Jaume Tallada** (AHPM m-339, s.l., [29/06/1509]; AHPM m-341, s.l., [09/02/1511]; ASM 84, s.l., [14/06/1509])	Donzell (AHPM m-341, s.l., [09/02/1511])	**Joan Gispert** (AHPM m-341, s.l., [23/02/1512]) **Guerau Calvó** (AHPM m-341, s.l., [09/02/1511]; ASM V-73, s.l., [16/08/1509], inventari de béns de Bernat Estove)	Pardaire (AHPM m-353, f. 77r-193v) Pardaire (AHPM m-342, s.l., [04/04/1511])
1512-1515	**Francesc Mateu** (AHPM m-342, s.l., [10/12/1512]; AHPM m-343, s.l., [02/11/1513])	Mercader (AHPM m-341, s.l., [23/01/1511])	**Joan Reo** (AHPM m-343, s.l., [01/12/1513])	Sastre (AHPM m-342, s.l., [12/02/1512])
1515-1518	**Ramon de Planella** (AHPM m-346, s.l., [07/01/1516])	Donzell (AHPM m-346, s.l., [17/01/1516])	**Joan Monjo** (AHPM m-346, s.l., [07/01/1516]) **Joan Reo** (AHPM m-347, s.l., [28/09/1517])	Pardaire (AHPM m-353, f. 239, [16/11/1524]) Pardaire (AHPM m-473, s.l., [26/10/1498])
1518-1521	**Gabriel Ros** (AHPM m-348, s.l., [08/08/1518])	Cotoner (AHPM m-348, s.l., [18/08/1518])		
1521-1524	**Bernat Soler** (ASM V-70, s.l., [14/12/1521], inventari de béns del Mas de la Riera; AHPM 4200, s.l., [06/04/1522], inventari de béns de Pere Pasqual)		**Joan Vila** (ASM 84, s.l., [09/02/1524])	
1524-1527	**Jaume Canyelles** (AHPM m-353, f. 50 [31/05/1524]; ASM V-78, s.l., [14/04/1524], inventari de béns de Gabriel Ros, cotoner)		**Pere Joan Canyelles** (AHPM m-353, f. 86 [14/05/1524]; f. 180 [18/06/1524])	
1527-1530	**Llorenç Gener** (AHPM 4200, s.l., [24/06/1528], inventari de béns de Pere Solendes; AHPM 4200, s.l., [03/06/1528]; AHPM 4200, s.l., [06/02/1529]) **Matias Benetes** (ASM V-68, s.l., [28/01/1530], inventari de béns de Pere Ulrich)		**Onofre Sitjar** (AHPM 4229, s.l., [24/08/1528], inventari de béns de Pere Solendes)	Pardaire (AHPM m-368, f. 246, [13/11/1540], pág. 486)
1530-1533	**Bernat Soler** (ASM V-67, s.l., [13/06/1530], inventari de béns de Pere Travessa)		**Bartomeu Amigó** (ACA, Generalitat, serie general (IV), 125, s.l., deliberació del 23/07/1530)	
1533-1536	**Bernat Roviralta** (ASM V-67, s.l., [28/11/1535], inventari de béns de Sebastià Canyelles)	Pardaire (AHPM m-380, f. 20r [16/01/1531])		
1536-1539	**Francesc Palasa** (AHPM m-384, f. 92 [14/04/1537])		**Joan Monjo** (ASM V-70, s.l., [03/01/1537], inventari de béns de Joan Picalqués, ferrer)	Pardaire (AHPM m-367, s.l., [20/12/1536])
1539-1542	**Bernat Soler** (AHPM m-386, f. 57v, [26/02/1540]; ASM V-67, s.l., [10/08/1541], inventari de béns de Joan Tovia; AHPM m-367, f. 87v, [07/02/1541])		**Rafael Serra** (AHPM m-386, f.92r, [25/01/1540]; AHPM m-367, f. 47v, [22/02/1541])	Sabater (AHPM m-368, f. 207r, [05/05/1540])
1542-1545	**[Antoni] Lluís Saborra** (AHPM m-398, f. 19r [25/12/1544]; ASM V-70, s.l., [02/01/1543], inventari de béns de Bernat Minora, fustaner)	Pardaire (AHPM m-398, f. 20v [07/01/1545])	**Salvador Gibert** (AHPM m-398, f. 1v, [26/12/1544])	Pardaire (AHPM m-386, f. 25v, [01/01/1545])
1545-1548	**Jaume Plandesans** (AHPM m-399, f. 56r, [06/03/1546]; AHPM m-397, f. 63 [23/02/1546]; AHPM m-376, f. 4, [26/12/1546]; AHPM m-380, f. 24 [18/01/1546]; ASM V-73, s.l., [07/12/1547], inventari de béns de Joan Calvó, pasaner)	Mercader (AHPM m-376, s.l., [08/07/1545])	**Rafael Serra** (AHPM m-398, f. 90v, [28/02/1546]; AHPM m-376, s.l., [27/09/1546]; AHPM m-378, f. 3r, [17/04/1547]; AHPM m-398, f. 95 [04/01/1546])	Sabater (AHPM m-367, s.l. [25/07/1546])
1548-1551	**Bernat Roviralta** (AHPM m-399, f. 55-59 [09/04/1549]; AHPM m-389, f. 107 [11/07/1549]; AHPM m-391, s.l. [18/01/1550]; AHPM m-422, s.l. [23/11/1550])	Mercader (AHPM 4219, s.l., [05/12/1549])	**Jaume Cardona** (AHPM m-399, f. 119 [03/05/1549]; AHPM m-380, f. 58 [23/04/1549]; AHPM m-422, s.l. [19/01/1551]) **Rafael Marc** (AHPM m-413, s.l. [17/02/1551])	
1551-1554	**Pere Corrons** (AHPM m-413, s.l. [27/04/1551]; AHPM m-415, s.l. [01/12/1552]; AHPM m-426, s.l. [04/12/1553], pág. 355; AHPM m-416, s.l. [27/12/1553])	Mercader (AHPM m-397, f. 37r [22/12/1549])	**Rafael Serra** (AHPM m-413, s.l. [18/05/1551]; AHPM m-415, s.l. [07/02/1553]; AHPM m-426, s.l. [08/12/1553])	
1554-1557	**Francesc Monjo** (AHPM m-385, s.l., [09/05/1554])	Pardaire (AHPM m-388, s.l., [04/02/1557])	**Bernat Pagès** (AHPM m-426, s.l. [18/08/1554]; AHPM m-385, s.l., [09/01/1554]; AHPM m-428, s.l., [24/04/1554])	
1557-1560	**Joan Canyelles** (AHPM m-416, s.l., [03/03/1557])		**Gaspar Alinons** (AHPM m-386, s.l., [05/04/1557]; AHPM m-430, s.l. [26/05/1558])	
1560-1563				
1563-1566	**Gabriel Plandesans** (AHPM m-437, s.l. [12/07/1565]; ASM V-67, s.l., [06/01/1566], inventari de béns de Joan Dalmau)			
1566-1569	**Cristòfol Soler** (AHPM m-534, s.l. [15/01/1567]; ASM V-67, s.l., [02/05/1566], inventari de béns de Mauro Casanellas)		**Bernat Pages** (AHPM m-532, s.l., [19/12/1566]; AHPM m-536, s.l. [08/06/1567]) **Jaume Molió** (ASM V-67, s.l., [26/05/1566], inventari de béns de Joan de la Riera)	
1569-1572	**Francesc Sala** (ASM V-69, s.l., [28/02/1569])	Donzell (ASM V-85, s.l., [26/02/1569])		
1572-1575	**Valenti Coromines** (ASM, V-71, s.l., [08/04/1573], inventari de béns d'Anna Casanova; ASM V-71, s.l., [19/02/1575], inventari de béns de Margarida, vídua de Ramon Capdepon)			
1575-1578	**Nicolau Gomis** (ASM V-71, s.l., [20/02/1576], inventari de béns de Melcior Gomis)	Mercader (ASM V-71, s.l., [20/02/1576], inventari de béns de Nicolau Gomis)	**Nicolau Arlegaet** (ASM 26, s.l., [05/12/1576], inventari de Pere Martí Lladó, difunt)	
1578-1581	**Francesc Dalmau** (ASM 8, s.l., [27/10/1580], testament de Miquel Dalmau)			
1581-1584			**Jaume Gali** (ASM 26, s.l., [07/10/1583], inventari de béns de Pere Travessa, magíster)	
1584-1587				
1587-1590	**Antoni Maria** (ASM 111, s.l., [02/06/1589])		**Jaume Trias** (AHPM 4336, f.120, [03/04/1587])	Sabater (AHPM 4336, f.120, [03/04/1587])
1590-1593	**Joan Corrons** (AHPM 4461, f. 67 [06/07/1590])			
1593-1596	**Salvador Oller** (AHPM 4548, s.l., [20/12/1594], pág. 139-140)	Mercader (AHPM 4548, s.l., [20/12/1594])		
1596-1599				

Taula 1.- Batlles i sotsbatlles de Manresa per triennis que hem pogut reconstruir a partir de fons notarials.

3.6.- El lloctinent del batlle general

Aquest càrrec ens és molt desconegut però convé citar-lo perquè ens apareixerà en les biografies. Sabem que el batlle general de Catalunya era un càrrec reial adscrit a l'administració del patrimoni del monarca. Suposem que tal com passava amb altres càrrecs reials, existia un delegat del batlle general a cada vegueria i per això trobem el "*loctinentis bajuli generalis in civitate et vicarie Minorise*"[69]. Hem constatat que aquest lloctinent del batlle general a la ciutat i vegueria de Manresa feia, entre altres coses, establiments de zones adscrites al patrimoni reial. No obstant, no sabem ni quan durava el seu mandat (encara que creiem que era vitalici a menys que fos destituït) ni de quina manera s'elegia la persona.

3.7.- Diputat local de la Diputació del General de Catalunya

La Diputació del General de Catalunya és la institució que avui en dia coneixem amb el nom de Generalitat de Catalunya. Malgrat compartir la denominació, la institució actual no té res a veure amb la institució creada el 19 de desembre de 1359 a la Cort de Cervera i suprimida després de la derrota de 1714. No obstant, i d'aquí la recuperació del nom a partir de 1931, ambdues institucions van ser i són l'òrgan de govern més genuí del país i, això sí, comparteixen la mateixa seu: el palau de la Generalitat. Òbviament, el funcionament, les competències i les vicissituds històriques que va afrontar la Diputació del General durant els més de tres-cents anys de vida sobrepassen l'objecte del nostre treball. No obstant, a la Manresa de l'època estudiada existia un càrrec anomenat diputat local que, pel poder que tenia, ens interessa esbrinar qui va ocupar-lo[70].

La Diputació del General de Catalunya estava dirigida per un consistori format per tres diputats, que a partir de la intervenció reial de 1488 eren escollits per insaculació. Cada diputat representava un braç o estament social: diputat eclesiàstic, militar i reial. El consistori es renovava cada tres anys, que tal com hem vist amb el càrrec de veguer i batlle, era el temps que durava el mandat. El dia de Santa Magdalena (22 de juliol) de l'últim any de mandat es feia l'elecció del nou consistori, que començava el seu exercici el dia 1 d'agost[71]. El consistori era l'òrgan rector de les competències de la Diputació, que en

69 AHPM m-350, f. 163, [02/11/1520].

70 Hom pot trobar més detalls del funcionament de la diputació local a la col·lecta de Manresa a Galobart Soler, Josep. *Notícia sobre el càrrec de diputat local de la Generalitat a la col·lecta de Manresa durant el segle XVI.* Dovella, nº 124. Manresa, 2018, p. 35-43.

71 Aquests i altres actes quotidians de la Diputació del General es va dur a terme a la capital del Bages en el trasllat de la institució de 1533. Per saber-ne més detalls vegi's Galobart Soler, Josep. *El sojorn de la Diputació del General de Catalunya a Manresa de 1530*. Dovella, nº 120. Manresa, 2017, p. 23-31.

gran mesura eren de caire fiscal i que consistien en cobrar i gestionar uns impostos anomenats *generalitats*. Existien diversos impostos que gestionava la Diputació, però els més importants tenien relació amb la fabricació de roba (bolla de plom) i la seva comercialització (segell de cera). Cal dir que aquesta institució no s'encarregava del cobrament directe d'aquests impostos sinó que els "*encantava* (subhastava) *al més pagant*" per triennis. Per fer més fàcil el cobrament d'aquests impostos encantats i la seva gestió, la Diputació havia dividit el territori del Principat en col·lectes o estacions, que al segle XV coincidien aproximadament amb els territoris de la vegueria. Així, Manresa era el cap de la col·lecta que portava el seu nom. Al capdavant de cada col·lecta hi havia un diputat local, que tenia les mateixes prerrogatives que els diputats principals però restringides al territori de la seva col·lecta. Dins dels quinze dies següents des del jurament del càrrec de diputat de la Diputació del General, els consistori havia de designar els diputats locals de cada col·lecta, homes que havien de ser "*de bona fama i fiables*" i podien pertànyer a qualsevol dels tres braços. El mandat dels diputats locals, igual com el dels diputats principals que els havien escollit, era de tres anys, i els requisits que se'ls demanava, a més de ser "*persones notables i de molta autoritat i confiança*"[72], era residir durant el temps del seu mandat a la ciutat o vila on radicava la seva col·lecta, fer el pertinent jurament de servir bé i lleialment la institució i prestar les seguretats (fiances) necessàries[73]. Els diputats locals no podien tornar a ostentar el càrrec fins que no hagués passat un trienni i igual com en altres càrrecs de responsabilitat com el veguer o el batle, el diputat local comptava amb una petita cúria formada per un assessor i un escrivà.

72 *Llibre dels quatre senyals del General de Cathalunya*. En casa de Hyeronim Margarit. Barcelona, 1634, p. 276.
73 ACA, Generalitat, sèrie G (25), f. 37.

Trienni	Nom (fons)	Professió (fons)
1494-1497	**Francesc Segrau** (AHPM m-313, s.f., [11/02/1495]; AHPM m-314, s.f., [05/10/1496])	Mercader (AHPM m-673, s.f., [01/03/1496])
1497-1500	**Andreu Segui** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/118,1.1))	Canonge i sagristà de la Seu (AHPM m-376, s.f.)
1500-1503	**Francesc Segrau** (AHPM m-318, s.f., [12/10/1500])	Mercader (AHPM m-673, s.f., [12/02/1494])
1503-1506	**Joan Gispert** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/119,1.8))	Paraire de draps de llana (AHPM m-353, f. 77r i 182v)
1506-1509	**Gabriel Ros** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/120, f.1) [trienni 1506-1509])	Cotoner (AHPM 4126, f.180-183)
1509-1512	**Jaume Salt** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/120, f.1) [trienni 1509-1512])	Teixidor de draps de llana (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/120,1.1))
1512-1515	**Joan Gispert** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/121, f.1) [trienni 1512-1515])	Paraire de draps de llana (AHPM m-455, s.f., [08/03/1515])
1515-1518	**Joan Miquel** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/121, f.7) [trienni 1515-1518])	Mercader (AHPM 4125, f.182)
1518-1521	**Joan Gispert** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/122, f.2))	Paraire de draps de llana (AHPM m-353, f. 77r i 182v)
1521-1524	**Salvador Ferrer** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/123, 1.4))	Notari (AHPM 4267, Tom I, s.n.; AHPM 4126, f.333)
1524-1527	**Joan Navès** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/124, 1.3))	Prevere beneficiat de la Seu (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/124, 1.3))
1527-1530	**Bernat Navès** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/125, 1.6))	Blanquer (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/125,1.6))
1530-1533	**Onofre de Gàver** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/126, 1.8))	Donzell (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/126, 1.8; AHPM 4126, f.329-336))
1533-1536	**Franci Mateu** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/127, 1.6))	Cavaller (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/127,1.6))
1536-1539	**Bernat Rovralta** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/16, f.9) [trienni 1539-1542])	Paraire de draps de llana / Mercader (AHPM m-366, f.10; AHPM m-380, f.57)
1539-1542	**Francesc [Ricard I] de Sorribes** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/18, 1.4) [trienni 1542-1545])	Donzell (AHPM 4128, s.n.)
1542-1545	**Francesc Bastardes** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/18, 1.5) [trienni 1545-1548])	Paraire de draps de llana / Mercader (AHPM m-353, f.9; AHPM m-366, f.268)
1545-1548	**Bernat Rovralta** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/128, 1.320))	Paraire de draps de llana / Mercader (AHPM m-366, f.10; AHPM m-380, f.57)
1548-1551	**Jaume Coromines** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/129, f.278))	Sabater (AHPM m-403, s.f., [20/08/1551])
1551-1554	**Miquel Cucurella** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/130, f.203))	Sabater (AHPM 4128, f.180)
1554-1557	**Pere Llorenç Canyelles** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/131, f.208))	Prevere beneficiat de la Seu (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/131, f.208))
1557-1560	**Antic Clerga** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/132, f.319))	Mercader (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/132, f.319))
1560-1563	**Bernat Rovralta** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/133, 1.431))	Paraire de draps de llana / Mercader (AHPM m-366, f.10; AHPM m-380, f.57)
1563-1566	**Pere Llorenç Canyelles** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/134, 1.592))	Prevere beneficiat de la Seu (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/131, f.208))
1566-1569	**Antoni Coromines** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/135,1.436))	Prevere beneficiat de la Seu (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/135,1.436))
1569-1572	No localitzat	-
1572-1575	**Gabriel Plandesans** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/138, f.1111))	Paraire de draps de llana (AHPM m-379, f.154)
1575-1578	**Joan Miquel Puig** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/143, f.1368))	Prevere beneficiat de la Seu (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/142, f.1066))
1578-1581	**Jaume Coromines** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/144, f.741))	Mercader (AHPM 4208, f.6)
1581-1584	**Josep Vinyes** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/148, f.690))	Prevere beneficiat de la Seu (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/150, f.898))
1584-1587	**Joan Miquel Puig** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/148, f.777))	Prevere beneficiat de la Seu (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/142, f.1368))
1587-1590	**Josep Vinyes** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/158, f.690))	Prevere beneficiat de la Seu (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/158, f.690))
1590-1593	**Maurici Calvó** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/153, 1.1403))	Mercader (AHPM 4344, f.139)
1593-1596	**Bernat [Joan] Ros** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/157, 1.1318))	Mercader (AHPM 4346, f. 13)
1596-1599	**Martí Morell** (ACA,Generalitat, sèrie general,(N/160, f.884))	Cotoner (AHPM 4349, f.21-22)

Taula 2.- Diputats locals i les seves professions a la col·lecta de Manresa des de 1494 fins a 1599.

3.8.- Les Quotidianes distribucions de misses i aniversaris[74]

Ja hem vist que la societat del tombant del segle XVI era profundament religiosa i creia en la redempció dels pecats i en la pervivència de l'ànima més enllà de la mort corporal. Per això fer deixes testamentàries de major o menor import destinades al sufragi de l'ànima del difunt era una pràctica molt estesa a totes les capes de la societat. Qui podia, a més, llegava diners per fundar un aniversari perpetu, és a dir, un capital que habitualment invertit en un censal mort donés la renda anual suficient per poder pagar una missa d'aniversari perpètuament. La institució que tenia en exclusiva el monopoli de poder celebrar misses era i continua essent l'Església. Fins a la segona meitat del segle XIX, la Seu de Manresa va ser l'única parròquia de la ciutat i durant l'època estudiada (des de molt temps abans, en realitat), hi convivien dos cossos eclesiàstics ben diferenciats: la comunitat de canonges amb el paborde o canonge en cap al capdavant, que des del segle

74 Encara que estigui centrat en els segle XVIII i XIX, existeix un excel·lent article que analitza la funció econòmica i social que tenien les Quotidianes i que en gran part és aplicable a l'època que estudiem.
Ferrer Alòs, Llorenç. *L'Església com a institució de crèdit: les quotidianes. distribucions de la Seu de Manresa als segles XVIII i XIX.* Revist. Barcelona, a Recerques: història, economia, cultura nº 18. Barcelona, 1986, p. 7-46.

XI controlava la major part dels ingressos d'origen feudal adscrits a la Seu, i la comunitat de preveres beneficiats, que eren tots aquells eclesiàstics que es feien càrrec de sengles beneficis eclesiàstics, altrament anomenats benifets o capellanies. Els beneficis eclesiàstics eren figures jurídiques contemplades pel dret canònic que consistien en grans llegats econòmics que sobretot durant el segle XIII i XIV havien deixat les famílies més benestants o corporacions poderoses com les confraries a perpetuïtat per tal que les rendes que produïssin es dediquessin al manteniment d'un prevere dedicat en exclusiva a la celebració d'actes de culte en un altar de la Seu en sufragi de la seva ànima[75]. Aquests beneficis eren dirigits per patrons (familiars dels fundadors o confrares en el cas de confraries) i les rendes permetien que diversos clergues que no havien pogut accedir a una canongia de la Seu visquessin còmodament tot rebent-les a canvi de celebrar oficis religiosos. D'aquí el nom de benefici. En algun moment que desconeixem, els diversos preveres beneficiats es van unir en un cos eclesiàstic anomenat comunitat de preveres beneficiats i l'any 1419[76] la comunitat de canonges i la de preveres beneficiats van crear una institució comuna anomenada Quotidianes distribucions de misses i aniversaris. Tal com diu el seu nom, l'objectiu del nou òrgan era distribuir de manera reglada qui havia de dir (i cobrar) les misses d'enterrament, novenaris (exèquies celebrades generalment el novè dia de la defunció), trentenaris (sèrie de trenta dies dedicats a una sèrie de misses celebrades en trenta dies seguits en sufragi d'algun difunt o difunts), capdanys (ofici funeral que se celebra en l'aniversari d'una defunció), aniversaris perpetus (ofici funeral que se celebra cada any) i demés serveis religiosos que cada manresà havia llegat en testament. Per tant, les Quotidianes van néixer com un ens en què canonges i beneficiats es repartien les tasques i els ingressos que derivaven del seu monopoli. Com a tal, les Quotidianes també rebien els llegats testamentaris destinats a aquest fi i, com hem vist, era un institució que comprava, venia i traspassava censals morts amb profusió. Com que molts llegats testamentaris eren de poc import (habitualment 5 lliures per a les misses d'enterrament, novenari, trentenari i capdany), el paper de les Quotidianes en el mercat creditici manresà era destacat perquè hi accedien les persones amb menys capacitat econòmica de la ciutat.

75 A manca d'un estudi concret pel cas manresà, una bona aproximació pot ser el cas de Barcelona al segle XIV. Borau Morell, Cristina. *El sistema beneficial de la Barcelona del segle XIV. La conjunció de la religiositat, l'economia i l'art*. Revista Anuario de Estudios Medievales. Volum 28. Barcelona, 1998, p. 709-728.

76 Les ordinacions que regulaven el funcionament de les Quotidianes és d'aquesta data i es pot consultar a l'Arxiu de la Seu de Manresa.

3.9.- El mercat de treball: aprendre un ofici i formar part d'una confraria

Un instrument que apareix recurrentment en els manuals notarials és el contracte d'aprenentatge que el pare (o el tutor) d'un noi jove signava amb un menestral ja qualificat per tal que aquest últim li ensenyés l'ofici que exercia. Com que en algunes ocasions es feia constar, sabem que habitualment el noi tenia uns catorze anys. Hem de dir que la durada de l'aprenentatge no era constant i variava d'un contracte a l'altre, però podem dir que entre tres i cinc anys de formació era el període més habitual. Pot sorprendre que aquest tipus de contracte es fes davant notari, però calia que les condicions pactades quedessin per escrit i tinguessin valor jurídic. Els pactes habitualment contemplaven que el minyó residís a casa del mestre durant el temps de formació, que fos pertinentment alimentat, vestit i hostatjat (sa i malalt) i que, a canvi, el minyó obeís el mestre i a la seva muller en totes les ordres "*lícites i honestes*", és a dir, que els fes de mosso. Un cop acabat el període de formació, es pactava que el mestre havia de donar-li una certa quantitat de diners en efectiu (habitualment menys de 10 lliures) i/o vestir-lo i calçar-lo amb roba i calçat nous. Així mateix, i atès que mentre residís a casa del mestre el minyó podia fugir i causar danys a tercers o als propis béns del mestre, el pare o els tutors del minyó obligaven els seus béns en cas que el jove provoqués estralls.

Per posar un exemple concret, podem citar el contracte d'aprenentatge que Francesc Sala, fill de Celdoni Sala, difunt de Sant Mateu de Bages, i de Joana, vivint, fa durant cinc anys comptadors des del proppassat dia 1 de maig de 1554 amb Jaume Coromina, sabater de Manresa, per tal que li ensenyi l'ofici de sabater. Francesc Sala, del qual es fa constar que té catorze anys, es compromet a obeir les ordres del mestre i la seva dona, a no fugir ni marxar sense llicència i permís del mestre i a donar-li en fidejussor a Sebastià Sala alies Rabassola, de Sant Mateu de Bages, germà seu. Al seu torn, Jaume Coromina es compromet a ensenyar-li l'ofici de sabater, a tenir-lo a casa sa i malalt, a alimentar-lo i, un cop acabat el període de formació, a donar-li 10 lliures sense dilació[77].

Així doncs, entre els divuit i vint anys, un noi jove ja havia après un ofici i amb l'ajut dels diners que hagués pogut guanyar i la legítima o l'heretament dels seus pares podia començar a exercir-lo, mantenir-se i casar-se al cap de poc temps. Si encara estava sota la pàtria potestat del seu pare (encara no s'havia emancipat), els diners que guanyés els administrava el seu progenitor, i és freqüent que en els capítols matrimonials es fes

77 AHPM m-316, s.f., [07/06/1554].

constar que el seu pare li donava “*tots los cabals que ha guanyat estant en ma pàtria potestat*”.

Els fons notarials que hem buidat no ens permeten saber en quin moment hom entrava a formar part d'un gremi o confraria. Tampoc no ens permet conèixer quin era el funcionament intern de la confraria ni com s'escollien els administradors (habitualment quatre) que anualment eren triats per dirigir-la. No obstant, coneixent la vida d'aquests administradors, sembla que sempre es tractava d'homes que tenien una projecció i respectabilitat pública contrastada. Malgrat ser una organització privada, ser escollit com a administrador d'una confraria intuïm que tenia certs paral·lelismes amb l'ocupació de càrrecs públics. Per altra banda, els instruments notarials sí que ens permeten constatar el paper que les confraries tenien en el mercat creditici manresà de l'època. Encara que a menor escala que les Quotidianes, aquest paper sembla que era important per a les capes més desafavorides de la societat perquè és abundant la compravenda de censals morts de petites quantitats que solien variar entre les 5 i 10 lliures. Com en el cas de les Quotidianes, aquests petits capitals provenien sovint de deixes testamentàries en favor de la confraria, que les explotava econòmicament a través de censals morts per obtenir-ne rendes perpètues.

Part II

El matrimoni Amigant-Seguí: Àngela Seguí i Pere Amigant

És ben sabut que aquest matrimoni va tenir un paper destacat en l'acollida d'Ignasi durant la seva estada a la capital del Bages. Una acollida que queda reflectida encara avui en dia amb l'edifici de la capella de Sant Ignasi malalt, restaurada per l'Ajuntament de Manresa l'any 2015. A diferència d'altres indrets ignasians menors de Manresa com la casa dels Canyelles, de la qual n'és impossible demostrar documentalment la ubicació exacta, la casa on el matrimoni Amigant Seguí va acollir Ignasi malalt i que al segle XVIII es convertiria en l'actual capella, sí que molt probablement és l'indret on en aquella època hi havia l'edifici dels Amigant. Com veurem, la família Amigant vivia ja a finals del segle XV al carrer "*que va o puja de la Plaça de la predita ciutat al nostre monestir [del Carme]*". Així mateix, el juny de 1574, la mateixa Àngela Seguí, ja molt vella (tenia vuitanta anys) i descrita com "*la senyora que va acollir Ignasi a casa seva quan aquest patia una gravíssima malaltia*" va ensenyar a Joan Pla i un company seu, ambdós jesuïtes enviats a Manresa pel provincial de l'orde, "*l'habitació i el llit en què Ignasi va jeure malalt*"[78]. Així mateix, en el processos de 1606, Galceran de Peguera, fill de Berenguer de Peguera i d'Àngela de Gàver i, per tant, nét per via paterna de l'Ínyiga Brianda de Peguera, deposà que "*e així mateix, trobant-se ell testimoni un dia en Manresa en casa de mossèn Amigant, que pot haver tres o quatre anys poc més o manco, on era també lo pare Llorenç de Santjoan, de la Companyia, mossèn Amigant, Francesc Gàver i una germana de mossèn Amigant i molts altres, los noms dels quals no li recorden, per ço que los havien dit que en la casa de mossèn Amigant hi havia una cambra i un llit o postamen*[79] *de llit on lo pare Ignasi havia dormit; i pujaren ell testimoni amb los sobrenomenats i altres per a veure lo que era, i se recorda ell testimoni que quan hi entraren fonc amb molt respecte i devoció i acato tenien al Sant; i allí veeren l'estància o aposento ordinari i lo llit encaixat*[80] *de post, i en la paret de la cambra, a la part dels peus del llit, veeren pintades tres creus a modo de Monte Calvari, que deien los de la casa que havien oït a dir a sos passats que les havia pintades de sa mà lo pare Ignasi, que com a tal les reverenciaven i honraven; i estaven de manera que quan lo pare Ignasi estava en lo llit, li venien de cara, i que los de la casa encara avui les tenen en gran veneració, com a coses del pare Ignasi; i deien que molta gent pujaven en dita estança per molta devoció tenen a dit pare Ignasi,*

78 "*Vivit matrona quae Ignatium gavissimo morbo laborantem excepit in domum suam. Vidimus cubiculum et cubile idem, in quo Ignatius aegrotus iacebat*". MI F. Narr. 3, p. 2.

79 La paraula *postamen*, malgrat que no aparegui als diccionaris, fa sens dubte referència al conjunt de posts que formen un llit, és a dir, a cadascuna de les peces de fusta damunt les quals es posa el matalàs o la màrfega d'un llit.

80 Llit encaixat: el que té cuixeres i va clavat amb perns.

per a veure la cambra i lo llit i les creus allí pintades, i que los que hi pujaven, a trossos com a relíquies s'emportaven del guix junt al capçal del llit; i també deien los de la casa que hi havia hagut una caixa on lo pare Ignasi posava la sua pobra roba i altres coses, i que a trossos los que hi eren pujats se l'havien portada per relíquies; i que ell testimoni, quan fonc en dita cambra, també s'emportà un tros de guix de la paret, lo qual ara de present amostra a dits senyors bisbes, lo qual lo té amb molta veneració com a relíquia santa; i lo mateix feren lo pare Llorenç i los altres que en companyia d'ell testimoni pujaren"[81].

Els orígens familiars d'Àngela: els Seguí i els Torre

La vida d'Àngela Seguí, coneguda com a Àngela Amigant pel seu casament amb Pere Amigant, és una de la més interessant de les de totes les Ínyigues que es van relacionar amb Ignasi a Manresa. A la seva biografia s'hi fan presents diversos aspectes quotidians de l'existència femenina del segle XVI com són l'orfenesa precoç i el conseqüent heretament de tots els béns familiars en plena adolescència, l'ascens social causat per aquest enriquiment sobtat que alhora implicava un casament a l'alçada de la nova situació, la viduïtat sobrevinguda a una dona jove mare de set fills petits, la conseqüent administració d'un patrimoni conjugal encara més gran (i que permetria la projecció del llinatge familiar fins a assolir l'estament nobiliari tres generacions més tard), així com arribar als vuitanta-quatre anys de vida havent vist morir gairebé tots els fills.

El pare d'Àngela era Simeó Seguí, originalment paraire[82] i posteriorment mercader de Manresa. La seva mare era Francina Torre, filla de Feliu Torre, ferrer de Manresa, i molt probablement de Clareta, segona muller[83]. Els capítols matrimonials entre Simeó Seguí i Francina Torre s'havien signat davant el notari manresà Pere Sala el dia 11 de juny de 1488, encara que l'àpoca de pagament de dot no es va fer fins el 7 de juliol de 1490[84]. Hem intentat localitzar els capítols matrimonials dels pares d'Àngela però malauradament

81 MI Scripta 2, p. 649, 650.

82 Així surt citat en un debitori que fa de 17 florins equivalents a 9 lliures i 7 sous per un bou de pèl blanquinós el 29/01/1480. AHPM m-308, s.f.

83 La sospita que la mare de Francina es deia Clareta prové dels següents documents. Pere Torre, fill de Feliu Torre, ferrer de Manresa, i d'Agnès, difunta primera muller, va fermar capítols matrimonials el 07/11/1492 amb Margarida Puig, filla de Joan Puig, botiguer, i de Tecla. AHPM m-708, s.f.. Pere Torre va fer testament davant Bernat Satorra el 14/06/1508; per altra banda, Miquel Torre, fill de Feliu Torre, ferrer de Manresa, i de Clareta, difunta, va fermar capítols matrimonials amb Margarida Guix, filla de Bartomeu Guix, de Calaf, i de Violant, difunta, el 31/03/1498. AHPM 4123, s.f.; No hi ha cap dubte que Francina Torre, mare d'Àngela, i Pere Torre eren germans perquè Francina així ho fa constar en el seu testament fet davant Bernat Satorra el 11/06/1508. ASM 32, s.f. i AHPM 4126, f. 71-72.

84 Àpoca de pagament de 70 lliures que fa Simeó Seguí, mercader, al seu sogre Feliu Torre, ferrer, pel dot promès a Francina Torre, muller i filla respectivament. AHPM m-708, s.f.

no ha perviscut el manual de 1488 d'aquest notari. Tanmateix, aquesta àpoca ens indica que el dot aportat pel pare de Francina era de 70 lliures, una quantitat força elevada. Així mateix, a més d'aquest dot respectable, tenim diversos indicis que ens deixen clar que els Seguí eren una família benestant manresana del tombant del segle XV. L'avi patern d'Àngela era Pere Seguí, també mercader de Manresa, del qual sabem que havia format una societat per vendre bestiar amb Bernat Clergue, un dels llinatges més rics de la Manresa de finals del segle XV[85]. La seva muller, anomenada Madona, àvia paterna d'Àngela, intuïm que potser era de la família Massadella perquè en testament fet davant el notari manresà Joan Saragossa el 26 de juliol de 1484 feia marmessors al seu marit i a Bernat Massadella, canonge de la Seu. A través dels llegats que conté aquest testament també sabem que Andreu Seguí, oncle patern d'Àngela, era canonge i sagristà de la Seu, i que Agnès Seguí, tia paterna d'Àngela, era vídua de Pere Benetes, difunt sabater de Manresa[86]. D'Andreu Seguí, l'oncle patern d'Àngela, canonge i sagristà de la Seu, que també acabaria essent el vicari general del paborde Bernat Almogàver[87], cal destacar-ne que va ser el diputat local de la Generalitat de Catalunya per la col·lecta de Manresa durant el trienni 1497-1500[88], càrrec que ja consta que havia ocupat el seu pare Pere Seguí l'any 1482[89]. Un altre indici del grau de riquesa dels Seguí és precisament el dot que va rebre Agnès Seguí, tia d'Àngela, per l'esmentat casament amb Pere Benetes el 24 de desembre de 1460, que va ser de 80 lliures[90]. Pel que fa a la branca familiar materna d'Àngela, el fet que Pere Torre, oncle matern, també fos mercader, inequívocament ens indica una posició econòmica benestant, juntament amb el fet que fos conseller de la ciutat almenys els exercicis de 1503-1504[91] i 1508-1509[92].

Però tornem a Simeó Seguí, pare d'Àngela. El llibre de manifestos de 1490-1493 ens forneix una imatge exacta de la riquesa i grau d'endeutament que tenia. El dia 1 de setembre de 1490, els seus béns estaven valorats en 265 lliures, 17 sous i 6 diners, mentre que els seus deutes pujaven a 127 lliures, 7 sous i 4 diners[93]. Per ponderar el

85 Àngela Seguí, muller de Pere Amigant, com a hereva del seu pare Simeó Seguí, que al seu torn era fill i hereu del seu pare Pere Seguí, paga a Maurici Clergue, fill i hereu de Bernat Clergue, difunt mercader de Manresa, per raó de la societat que tenien Pere Seguí i Bernat Clergue, en forma de renúncia als drets que pogués tenir sobre aquelles 13 lliures i 17 sous que restaven pendents d'un total de 23 lliures i 11 sous per la venda feta a Calaf a Pere Malagarriga, de la parròquia de Sant Jaume de Malagarriga, d'una mula. AHPM m-342, s.f., [01/03/1512].

86 Testament de Madona, muller de Pere Seguí, mercader de Manresa. ASM 32, s.f.

87 AHPM m-339, s.f., [14/12/1509].

88 ACA, Generalitat, sèrie general, (N)118, f. 2.

89 AHPM m- 672, s.f., [14/08/1482].

90 La donació de béns per heretament que fa Pere Benetes, sabater, al seu fill Pere Benetes, sabater, pel seu matrimoni amb Agnès Seguí, així com l'àpoca de 80 lliures de dot que fa Agnès Seguí al seu pare Pere Seguí, mercader, pel dot promès pel casament amb Pere Benetes, sabater, es troben a AHPM 708, s.f., [24/12/1460].

91 AHPM m-321, s.f., [10/01/1504].

92 AHPM m-338, s.f., [24/05/1508].

93 AHPM / AM-I. 171, f. 46, [01/09/1490]..

poder econòmic de Seguí, convé recordar que la mitjana de riquesa per cap de casa segons els manifestos de 1490-1493 era de 131 lliures[94], la qual cosa ens indica que era el doble de ric que la mitjana de la ciutat. A l'Annex IV hom pot trobar la transcripció del manifest de Simeó Seguí. De la informació que conté, en destaca que vivia al carrer de Vilanova, la llar on molt probablement va néixer i passar la seva infantesa Agnès Seguí. També en destaquen les diverses propietats agrícoles que tenia: una vinya a Queralt (és a dir, al topònim que actualment coneixem com a Coll Manresa[95]), un camp al Cós, un altre camp al Torrent [de Predicadors], un oliverar a la Serra (a l'actual zona de Can Font) i un camp, segurament un hort, a l'Era d'en Ventaiol (a la zona propera a l'actual via de Sant Ignasi, a l'alçada de la passarel·la que connecta el carrer d'en Galceran Andreu amb les Escodines)[96]. També disposava de diversos utensilis com bótes i folladors relacionats amb la verema, una mula jove, provisions alimentàries com ara blat, civada o oli i diverses joies d'argent, or i corall. En el vessant institucional, a Simeó Seguí el trobem de jurat del consell de la ciutat l'any 1495[97] i exercint de conseller tercer l'exercici de 1506-1507, juntament amb Pere Sala, notari, Joan Amigant, sastre i Antoni Ferran, ferrer[98]. Atès que no hem buidat els registres municipals, no podem assegurar-ho, però és molt probable que Simeó Seguí hagués ocupat amb anterioritat el càrrec de conseller així com altres càrrecs municipals importants. Pel que fa als seus negocis, l'any 1505 el trobem comprant una casa al carrer d'en Serarols per la minsa quantitat de 6 lliures, la qual cosa ens porta a pensar que com molts altres mercaders i més enllà de la verema i del comerç, Seguí tenia en l'especulació immobiliària un altre de les seves fonts d'ingressos regulars[99]. En aquesta faceta professional de mercader, tal com molts altres companys de professió, també el trobem venent bestiar (el qual havia hagut de comprar prèviament). En podem exposar quatre casos, encara que en tenim més de documentats. El primer és un debitori de 20 florins d'or equivalents a 11 lliures que fa Miquel Puig alies Angle, del mas de l'Angle de Manresa, per dos bous que li havia comprat[100]. De fet, dos anys abans, trobem un debitori de 30 florins d'or entre els mateixos protagonistes per una mula de pèl "*quasi castany*"[101]; el segon és un debitori de 36 florins que li fa el fuster manresà Antoni Planes per una mula de pèl negre i que es comprometia a pagar-li en un any fent-li un pagament

94 Torras Serra, Marc. *La crisi del segle XV a Manresa. Una aproximació als llibres de manifests*. Angle editorial. Manresa, 1996, p. 104.
95 "*in loco dicto* Queralt *alies* Coll Manresa". AHPM m-437, s.f., [05/11/1565].
96 *"in territorio Minorise, prope turrim* d'en Galceran Andreu*, vulgo dictus* l'Era d'en Ventaiols*".* AHPM m-378, s.f., [02/12/1544].
97 AHPM m-313, s.f., [26/04/1495]
98 AHPM m-323, s.f., [15/10/1506].
99 Compravenda d'una casa en alou al carrer de Serarols que fa Pere Asbert, pagès de Manresa, a Simeó Seguí, mercader, per 6 lliures. AHPM m-322, s.f., [12/06/1505].
100 AHPM m-312, s.f., [17/09/1494].
101 AHPM m-310, s.f., [14/01/1492].

cada quatre mesos[102]; el tercer és un altre debitori de 27 florins que li fa Pere Cortès, forner de Manresa, i la seva muller Càndia per la venda d'una mula de pèl falb (color gris fosc)[103]; i l'últim també és un debitori de 34 florins que li fa el traginer Bartomeu Riudor per una mula de pèl negre que li havia comprat[104]. Per últim, encara podem afegir una altra font d'ingressos de Simeó Seguí, que consistia en l'arrendament de les rendes del terme de Castelladral. El 27 d'abril de 1500, Simeó Seguí i Joan Calvó, ambdós mercaders de Manresa, arrendaven per tres anys comptadors a partir del dia de Sant Joan propvinent a Brígida de Peguera, muller i apoderada de Bernat de Peguera, donzell de Manresa, les dècimes, rendes i altres drets que aquest matrimoni tenia en el terme de Castelladral com a senyor d'aquest territori. En el document també hi consta que tots els drets estan recollits en un capbreu, que el preu anual de l'arrendament és de 25 lliures pagadores el dia de Sant Joan, que l'arrendament s'havia fet per encant públic a la ciutat de Manresa i que els arrendadors aporten com a fidejussor a Joan Gispert, carnisser de Manresa[105]. Podem estar segurs que l'arrendament es va dur a terme almenys el primer any perquè el 4 d'agost de 1501, Berenguer de Peguera, ja vidu de la seva difunta muller Beatriu de Peguera, va fer àpoca a favor d'ambdós mercaders manresans pel pagament de 25 lliures el proppassat dia de Sant Joan corresponents a l'arrendament del primer any[106]. De fet, una àpoca de pagament de 25 lliures com la que acabem de descriure ja la trobem l'any 1495, la qual cosa ens fa suposar que l'arrendament per triennis de les rendes del castell de Castelladral per part de Joan Calvó i Simeó Seguí era un fet habitual[107].

Del matrimoni entre Simeó Seguí i Francina Torre en van néixer, almenys, tres fills. Ho sabem gràcies al testament de Francina, fet davant Bernat Satorra el 11 de juny de 1508[108]. En aquella data ja consta que Simeó Seguí era difunt, encara que no podia fer gaire temps que s'havia mort perquè el 25 de setembre de 1506 encara el trobem fent una procura a favor de Pere Puig, prevere de Manresa, per reclamar deutes[109] i el 15 d'octubre de 1506, com ja hem dit, era conseller tercer de la ciutat. Allò que sí que sabem del cert és que Simeó Seguí es va morir intestat[110], un fet que, sense sospitar-ho, contribuiria a canviar radicalment la vida d'Àngela Seguí. Els altres fills del matrimoni, a més d'Àngela,

102 AHPM m-319, s.f., [11/10/1502].
103 AHPM m-318, s.f., [30/05/1500].
104 AHPM m-318, s.f., [22/07/1500].
105 AHPM m-318, s.f., [27/04/1500].
106 AHPM m-319, s.f., [04/08/1501].
107 AHPM m-313, s.f., [25/06/1495].
108 El testament original es troba a ASM 32, s.f.
Una còpia amb més bona lletra feta al llibre de testaments de l'escrivania pública es troba a AHPM 4126, f. 71-72.
109 AHPM m-323, s.f., [25/09/1506].
110 "*Angela, filia Simeonis Seguí, quondam mercatoris civis Minorise, heres universalis eiusdem patris mei, ab intestato defuncti, in etate quindecim annorum constituta [..]*". AHPM m-340, f. 32v.

eren Ramon i Jaume Seguí Torre. Ambdós germans apareixen citats sempre per aquest ordre en el testament de la seva mare, la qual cosa molt probablement indica, per analogia amb altres testaments que sabem del cert que era així, que Ramon era més gran que Jaume. Tanmateix, no sabem l'ordre de naixement dels tres fills, de manera que qualsevol possibilitat seria possible. Però com que sabem que els capítols entre Simeó i Francina s'havien fermat el juny de 1488, en cap cas ni Ramon ni Jaume no podien ser majors de vint anys (amb prou feines si Ramon hauria pogut fer els divuit anys si comptem la data de pagament del dot, fet el 1490). En canvi, sí que sabem que el 4 de gener de 1510, Àngela tenia quinze anys, la qual cosa ens permet situar el seu naixement entre 1494 i 1495[111]. Relacionat amb l'edat dels fills de Simeó i Francina, un altre fet que seria vital en l'enfilall d'esdeveniments que portaria a Àngela a esdevenir l'hereva única de tots els béns familiars és que molt probablement ni Ramon ni Jaume no estaven casats i que segur que encara no tenien fills. Però el testament de Francina Torre encara ens aporta tres dades interessants més: la testadora llegava 15 lliures a la seva filla Àngela en el moment del casament; feia hereus universals (a parts iguals) als seus fills mascles Ramon i Jaume (a condició que tinguessin fills); i establia l'ordre de substitució hereditària en la seqüència Ramon i Jaume (a condició de tenir fills), seguit d'Àngela i en últim cas Pere Torre, el germà mercader de Francina.

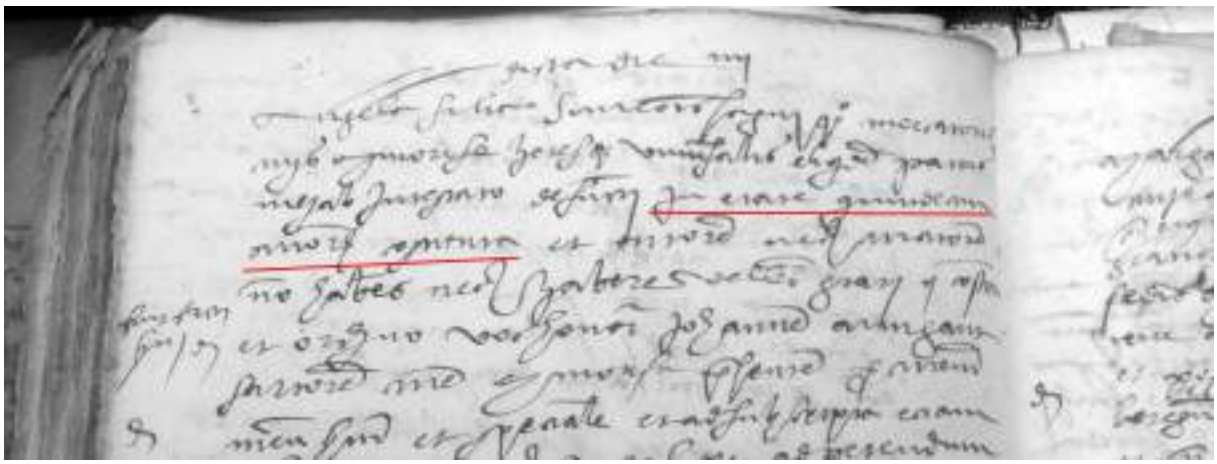

Imatge 3.- Instrument de 4 de gener de 1510 on consta que Àngela Seguí Torre tenia quinze anys (*in etatem quindecim annoris constituta*), la qual cosa ens permet situar el seu naixement entre 1494 i 1495. Font AHPM m-340, f. 32v.

111 Ibídem.

L'ordre de la substitució hereditària que havia establert Francina Torre en el seu testament la trobem reflectida en el testament de Ramon Seguí Torre, fet un mes i mig després[112]. Seguint el designis de la seva mare (per imperatiu legal), Ramon institueix al seu germà Jaume com a hereu universal, i designa la seva germana Àngela en la substitució hereditària. Aquestes disposicions són un fet més que ens indiquen que Ramon probablement no estava encara casat i que segur que no tenia fills, perquè en cas de tenir-los, hauria nomenat hereu el primogènit mascle.

Els fets que van passar a la família Seguí Torre a partir del juliol de 1508 són desoladorament clars i es poden resumir en el fet que Àngela Seguí va ser l'única supervivent de la unitat familiar amb el consegüent heretament total dels béns del llinatge. Tal com s'ha suggerit, l'epidèmia de pesta de 1508 a la ciutat podria ser la raó d'aquesta devastació familiar[113] que va provocar la mort de la mare i els dos germans d'Àngela. Certament, llegint el manual del consell de la ciutat d'aquell any, és molt probable que l'epidèmia fos la causa de l'anorreament familiar. El 13 de febrer, el consell donà "*poder als honorables consellers que per pregar a nostre senyor Déu, que ens vulla guardar de pestilència e d'altres mals, que puguen ordonar les professons que ells coneixeran, e que fassan fer dir misses al clero per pregar a nostre Senyor nos guard, [...] e que [el clero] hi duguen los gloriosos Cossos Sants si a ells [a]parrà*"[114]. El primer de març sembla que la malaltia ja s'havia fet present[115] i s'anava estenent, fins al punt que el 12 de març el consell va decidir que "*per causa de la concorrença de les pestilències, les caritats generals qui es donen a les festes de Pasqua, no es poran donar*"[116]. El 2 d'abril consta que l'apotecari Jaume Pallarès "*ha tancat la porta [de l'especieria] i se n'és anat*". Per aquesta raó el consell decretà que "*sia request lo dit Pallarès e en Gabriel Puig [també apotecari] tingan la botiga oberta de l'especieria e donen compliment en la dita botiga al que serà mester*"[117]. El primer de maig sembla que Pallarès ja havia tornat a la ciutat perquè va ser escollit com a jurat del consell especial, però després del dia 10 de maig ja no hi torna a haver cap anotació al manual fins a principis de desembre, la qual cosa podria ser un símptoma d'abandonament de la ciutat. Abans de Nadal es confirma que encara hi havia epidèmia, que la gent havia fugit de la ciutat i que fins aquell moment se n'havien controlat els accessos: "*per quant essent la pesta en la present ciutat, per los*

112 Testament de Ramon Seguí Torre fet el 24/07/1508. AHPM m-4126, f. 156.
113 Vila Cortina, Mireia. *Les Ínyigues. L'entorn femení de Manresa d'Ignasi de Loiola a Manresa*. Zenobita edicions. Manresa, 2019, p. 109, a partir d'altres autors.
114 AHCM-A.M.-I 26, s.f., [13/02/1508].
115 "les veroles e mortaldats qui es comença a mostrar en la ciutat". Ibídem [01/03/1508].
116 Ibídem [12/03/1508].
117 Ibídem [02/04/1508].

honorables consellers e persones electes per lo honorable Consell que es trobaven en la present ciutat aquelles hores, fou [...] permès e votat que d'aquí avant no fos vedada entrada a qualsevulla persona sana qui vingués en la present ciutat"[118]. De fet, segons una petita carta datada el 7 de maig de 1508 que hi ha intercalada al full cent setanta-quatre del llibre de manifestos de 1490-1493, el tancament de les portes de la ciutat ja es feia en aquell moment: "*Desliberaren que atès que l'honorable consell havia desliberat que los portals de la present ciutat de Manresa se tancassen e per los honorables consellers eren estades comenades les claus a ciutadans per tancar-les, e mossèn veguer se diria havia tancat la tancadura de la porta del portal d'en Planeta [...]*"[119]. Així doncs, certament és molt probable que l'epidèmia que durant gairebé tot l'any 1508 va afectar Manresa fos la causa de la mort de la família d'Àngela Seguí.

Anés com anés, el que és segur és que el 17 de desembre de 1509, Àngela Seguí, "*filla i hereva successiva amb intestat de Simeó Seguí, difunt mercader ciutadà de Manresa, pare meu, i de la senyora Francina, muller seva, mare meva*", transmetia a Joan Torre, canonge, sagristà i vicari general de Bernat Almogàver, paborde de la Seu, les 10 lliures que la seva mare havia llegat en testament al capítol de canonges per un aniversari perpetu en forma d'un censal mort de 10 lliures de propietat i 10 sous de cens que li havia de pagar l'hereu del mas Conangle de Sallent al seu difunt pare[120]. Aquest text deixa clar que Francina Torre s'havia mort, i que necessàriament Ramon i Jaume Seguí també, perquè Àngela era l'hereva successiva per la mort intestada del seu pare i també l'hereva de la seva mare. De fet, és segur que a l'agost de 1509 la mare i els germans d'Àngela Seguí ja eren morts[121]. Així doncs, l'Àngela Seguí adolescent no va tenir més remei que afrontar el fet que la vida, a canvi d'anorrear-li la família, li havia permutat la poc engrescadora expectativa vital de ser la filla cabalera d'un mercader per la d'una jove donzella que inesperadament s'havia convertit en la possessora de tots els béns del seu llinatge. Aquest canvi imprevist (i segur que en cap cas desitjat) havia incrementat molt notablement la seva cotització en el mercat matrimonial de la societat manresana de l'època i li obria les portes a un matrimoni patrimonialment molt més fructífer. Tanmateix, aquest no seria l'únic gir vital imprevist que Àngela hauria d'afrontar en els vuitanta-quatre anys de la seva existència.

118 Ibídem [20/12/1508].
119 AHCM-A.M.-I 171, f. 174 [08/05/1508].
120 "*filia et heres successive ab intestato Simeonis Seguí, quondam mercatoris civis Minorise, patris mei, et domina Francine, eius uxor, matris me*". AHPM m-339, s.f., [17/12/1509].
121 ASM V-77, s.f. Capítols matrimonials entre Pere Amigant i Àngela Seguí.

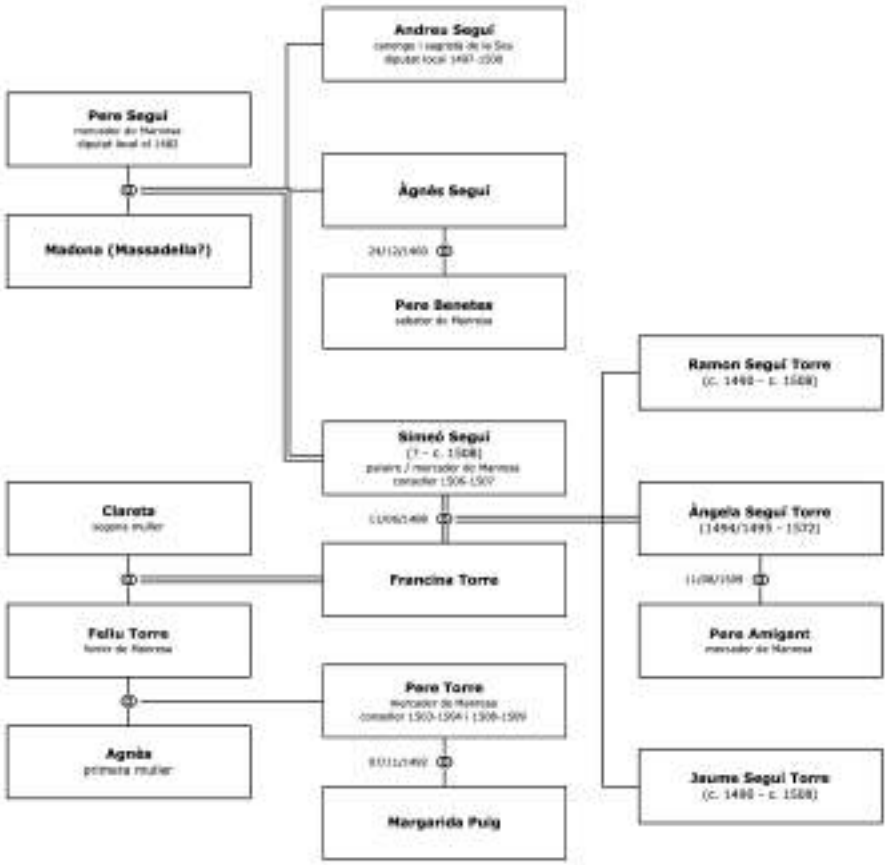

Arbre genealògic nº 1.- Antecedents familiars d'Àngela Seguí Torre

Els orígens familiars de Pere: els Amigant

Pere Amigant era descendent directe per via paterna d'una nissaga de sastres manresans des d'almenys dues generacions anteriors. El pare de Pere era Joan Amigant, sastre de Manresa, el qual s'havia casat en primeres núpcies amb Joana Beneta de la Cort. El dot que consta en els capítols matrimonials, signats el 9 de setembre de 1482[122], consistia en una casa amb hort situats al carrer de Santa Maria, un hort a les Tortonyes (a tocar de l'actual plaça de la Creu [Guixera]), tots els mobles que la núvia tenia com a hereva del seu pare i 20 lliures, 15 de les quals li havia donat el seu oncle matern Pere Trull, monjo del Carme, i 5 que provenien de l'almoina d'Aldonsa de Ribes.

122 Capítols matrimonials entre Joan Amigant, sastre, i Joana Beneta de la Cort, filla d'Eloi de la Cort, difunt sastre de Manresa, i de Francina Trull, ara muller de Guillem de la Fita, calceter de Manresa. AHPM 4123, s.f., [09/09/1482].

Tanmateix, Sarret ens informa que en algun moment anterior a 1495, Joan Amigant es va casar en segones núpcies amb Caterina[123]. Atès que no hem trobat els capítols matrimonials ni l'àpoca de pagament del dot, de Caterina no en sabem ni el cognom. No obstant, seguint el que explica Sarret, sabem que va ser la mare dels tres fills de Joan Amigant: Pere, Guillem i Agnès. Seguint el fil del que explica l'historiador manresà, Pere Amigant era el fill gran i l'hereu, Guillem Amigant va ser batejat el 10 de novembre de 1495 i Agnès Amigant el 19 de febrer de 1497. Si Sarret té raó, és molt probable que Pere Amigant nasqués vers 1493 o 1494. Atès que els registres de baptisme de la Seu van ser cremats a l'inici de la Guerra Civil espanyola, no podem constatar les paraules de Sarret, però a menys que cometés algun *lapsus calami*, fet que com veurem també podia ocórrer, podem donar per bones aquestes informacions. D'altra banda, confiem que la recerca posterior a la redacció del present treball ens aporti llum sobre qui era la mare de Pere Amigant.

Pel que fa a la presència del llinatge Amigant a la capital del Bages, Sarret ens diu que el primer cop que constata el cognom Amigant en un document manresà és en un manifest de 1453[124]. Certament, en el manifest de 1408-1411, no hi apareix el cognom Amigant[125], la qual cosa ens porta a coincidir amb Sarret que aquest llinatge molt probablement va arribar a la capital del Bages durant la primera meitat del segle XV. També podem estar força segurs que l'arribada dels Amigant a Manresa no va respondre a la concessió d'una franquesa per part del consell de la ciutat. Les franqueses, que el poder municipal tenia la facultat de concedir amb l'objectiu de pal·liar la crisi demogràfica provocada per deu anys de Guerra Civil catalana (1462-1472) i afavorir l'arribada de nous manresans, consistien en l'exempció temporal o de per vida del pagament dels impostos reials directes a favor dels afranquits, els quals els acabava assumint la ciutat. Atès que la llista dels afranquits per la ciutat de Manresa entre 1363 i 1512 ha estat pertinentment buidada i publicada i no hi apareix el cognom Amigant, ens porta a pensar que l'establiment d'aquest llinatge a la capital del Bages no va ser causa d'un enfranquiment[126]. Sigui com sigui, el més que probable origen forà dels avantpassats tant paterns com materns de Pere Amigant no van ser pas obstacle per a la seva prosperitat

123 Sarret i Arbós, Joaquim. *Història de Manresa. Monumenta historia civitatis Minorisae. Volum V. Història de l'estat polític-social de Manresa.* Imprenta de Sant Josep. Manresa, 1925, p. 202.
124 Ibídem
125 Torras Serra, Marc. *Els caps de casa de Manresa d'inicis del segle XV*. Butlletí Interior nº 102. Societat d'Onomàstica. Barcelona, 2006, p. 359-373.
126 Torras Serra, Marc. *Els noms dels immigrants a la Manresa medieval*. Butlletí Interior nº 102. Societat d'Onomàstica. Barcelona, 2006, p. 343-358.

econòmica. El manifest de 21 de maig de 1492[127] dels béns del pare de Pere Amigant, i que hom pot trobar transcrit a l'Annex V, així ens ho revela. El patrimoni del sastre Joan Amigant era en aquell moment de 315 lliures, 19 sous i 8 diners, mentre que el seu endeutament era de només 41 lliures i 3 sous. Per situar aquestes dades, convé recordar que la riquesa mitjana de la ciutat segons el manifest de 1490-1493 era de 131 lliures. A més, veiem que la situació econòmica dels Amigant era millor que la dels Seguí. En consonància amb aquesta posició social privilegiada, Joan Amigant va ser durant diversos anys rector i administrador de l'hospital de Sant Andreu. En aquest càrrec de gestor dels béns de l'hospital, que va exercir conjuntament amb Gabriel Ros, cotoner, Pere Amergós, paraire de draps de llana i Bernat Sitjar, carder, el trobem fent procures, acceptant llegats testamentaris a favor de la institució, comprant censals morts o fent establiments de béns de l'hospital almenys des de 1503 i fins a 1515[128]. L'any 1513 també el trobem exercint el càrrec de regent de la confraria de Sant Nicolau de la Seu i entregant aquesta capellania a Francesc Planxés, clergue, per la mort de Salvador Vila, l'últim possessor[129]. Com a servidor públic, ja hem dit que Joan Amigant va ser conseller segon el mandat de 1506-1507, juntament amb el seu futur difunt consogre Simeó Seguí[130]. També havia estat conseller durant l'exercici 1495-1496[131].

Una altra faceta que hem pogut documentar de Joan Amigant, encara citat com a "*juniori*" per diferenciar-lo del seu pare, també anomenat Joan Amigant, és la d'ampliador de la casa familiar. Pels volts de 1483 el trobem comprant una casa als monjos del Carme al carrer "*que va o puja de la Plaça de la predita ciutat al nostre monestir*" i que havia pertangut a Tomàs Ferrer, difunt. Creiem que els Amigant, en arribar a Manresa, s'haurien establert a l'actual baixada del Carme, en el solar on avui dia hi ha la capella de Sant Ignasi malalt. Ho creiem així perquè en les afrontacions de la citada compra de la casa hi consta que aquesta termenava amb la casa dels Amigant: "*I afronta amb la casa de la vostra propietat, [...] amb la casa de Bernat Obiols, ferrer [...] i amb el carrer del forn de la Plaça*"[132]. Així mateix, el 22 de maig de 1506, de nou trobem a Joan Amigant ampliant la casa pairal i comprant a Bernat Obiols, ferrer "*una part de casa que antigament solia ser*

127 AHPM / AM-I. 171, f. 158.

128 AHPM m-320, f. 121v, [26/06/1503]; AHPM m-321, s.f., [05/07/1504]; AHPM m-338, s.f., [29/10/1508]; AHPM m-340, s.f., [09/03/1510]; AHPM m-341, s.f., [19/08/1511]; AHPM m-342, s.f., [20/06/1512]; AHPM m-343, s.f., [20/05/1513] i AHPM m-345, s.f., [21/09/1515].

129 AHPM m-343, s.f., [08/04/1513].

130 AHPM m-323, s.f., [15/10/1506].

131 AHPM m-673, s.f., [19/09/1495] i AHPM m-314, s.f., [24/04/1496].

132 Joan Amigant, "*juniori sartori civis Minorise*" compra per 20 lliures una casa que els monjos del Carme tenien en alou per execució dels béns del difunt Tomàs Ferrer ordenada pel batlle "*in quodam vico quo itur seu assenditur de platea publica predicte civitatis Minorise ad dictum nostrum monasterium*". Aquesta casa afrontava "*cum hospicio vestre dicta emptionis, et cum hospicio Franciscii Garau d'Oluja, palliparii, et cum hospicio Bernardii Obiols, fabri, et cum hospicio sive hostal Petri Ferrari, quod fuit antiquitus Petri Ulzina, quondam, et cum quodam vico furnii de la Plaça, et cum hos[picio] patio domorus heredum Jacobii Sitjar, quondam mercatoris, et cum dicto vico quo ascenditur a dicta plateoa publica ad nostrum monasterium*" AHPM m-672, s.f.

la latrina o la bescambra de casa vostra, que era d'en Tomàs Ferrer, difunt, i que aquesta latrina és entre casa meva i casa vostra, situada en aquesta ciutat, al carrer que puja de la Plaça al monestir del Carme"[133]. Gràcies a les afrontacions no hi ha cap dubte que es tracta del mateix edifici. En conseqüència, és molt probable que fos en aquesta casa on Pere Amigant va passar la seva infantesa.

Per últim, també podem documentar el vessant professional de sastre de Joan Amigant. L'any 1502 el trobem acceptant a Mateu Fontcalda, germà d'Antoni Fontcalda, fuster de Cardona, com a aprenent seu durant quatre anys i mig. Com en tots els contractes d'aprenentatge de l'època, l'aprenent residia a casa del mestre i prometia obeir-lo "*en tots els serveis lícits i honestos*". A canvi, el mestre li ensenyava l'ofici i un cop acabat el període li pagava unes sabates i un vestit nous[134] (veure apartat "El mercat de treball: aprendre un ofici i formar part d'una confraria")

Però més enllà de la situació econòmica i social del pare de Pere Amigant, tenim encara més indicis de la posició benestant del llinatge a finals del segle XV. Com ja hem apuntat, l'avi patern de Pere també es deia Joan Amigant i també feia de sastre. La seva àvia era Joana Obiols. Sembla que per ambdós era el segon matrimoni, perquè Joana s'havia casat en primeres núpcies amb Joan Puig, sabater de Manresa[135]. A més de Joan Amigant, sastre i pare de Pere Amigant, d'aquest matrimoni en va néixer almenys Eulàlia, Agnès, Francesc i Lluís Amigant. D'Eulàlia Amigant és de qui tenim menys informació. Només sabem que va existir perquè hem localitzat dos documents de 1518 en què consta que el seu germà Lluís Amigant és l'hereu testamentari d'Eulàlia Ràfecs, germana seva, la qual havia fet testament davant el notari manresà Pere Utrolis l'any 1516[136]. Esperem que futures recerques ens aportin més informació sobre aquesta dona. De l'altra filla del matrimoni, Agnès Amigant Obiols, tia paterna de Pere, sí que en sabem més coses. Va fermar capítols el 3 de gener de 1480 amb Pere Amergós, paraire manresà[137]. En aquest document, Joan Amigant pare dóna en dot a la seva filla 25 lliures en metàl·lic i una vinya a Trullols, un patrimoni respectable per una filla cabalera si tenim en compte que feia pocs

133 Bernat Obiols, ferrer major de dies de Manresa, i la seva muller Nicolaua, venen per 2 lliures i 8 sous a Joan Amigant, sastre de Manresa, "*quodam parte sive partita domus quod antiquitus esse solibat latrina sive la bescambre domus vestra quod fuit Thome Ferrari, quondam, et est dicta latrina inter domum meam et vestram, sita in dicta civitate, in vico qui assendit de platea ad monasterium beate Maria de Monte Carmelo [...]. Et affrontatur dicta bescambre sive latrina cum domo Petri Ferrarii, et cum dicta domo mia et cum dicta domo vestra*". AHPM m-323, s.f., [22/05/1506].

134 AHPM m-319, s.f., [20/09/1502].

135 Tota aquesta informació es desprèn dels capítols matrimonials entre Pere Ràfecs, sabater, fill de Pere Ràfecs, difunt sastre de Manresa, i de Caterina; i Joana Puig, filla de Joan Puig, difunt sabater de Manresa, i de Joana Obiols, germana de Bernat Obiols, ferrer de Manresa, i ara muller de Joan Amigant, sastre de Manresa. AHPM 708, s.f., [23/05/1473].

136 AHPM m-370, s.f., [10/01/1518] i [24/04/1518].

137 Capítols matrimonials entre Pere Amergós, paraire, i Agnès Amigant, filla de Joan Amigant, sastre, i de Joana. AHPM m-308, s.f., [03/01/1480].

anys que s'havia acabat la Guerra Civil catalana. Aquests capítols també ens informen d'un fet interessant: poc temps abans Agnès Amigant havia estat promesa per muller mitjançant capítols matrimonials (amb el compromís d'aportar aquell mateix dot) amb Jaume Miquel, fill de Jaume Miquel, paraire de Manresa. Tanmateix, la mort del nuvi abans de la confirmació del matrimoni va impossibilitar-lo i va fer que el seu pare l'acabés casant amb Pere Amergós. Hem localitzat l'àpoca de pagament d'aquest dot, datada el 29 d'agost de 1483[138], i el beneficiari de l'àpoca és Joan Amigant, cunyat de Pere Amergós, i no pas Joan Amigant, el seu sogre, la qual cosa ens indica sens dubte que a finals d'agost de 1483 Joan Amigant pare ja s'havia mort.

Si passem als fills mascles dels matrimoni Amigant-Obiols, avis paterns de Pere Amigant, essent Joan Amigant el fill gran i l'hereu de la família, els seus germans Francesc i Lluís, oncles paternals de Pere, es van encaminar cap a la vida eclesiàstica, una prova més del poder econòmic de la família. Francesc Amigant Obiols va esdevenir canonge de la Seu. Dins del capítol de canonges el trobem exercint l'ofici d'infermer l'any 1483[139], i abans de 1490 ja havia ascendit a camarer[140], el càrrec jeràrquic immediatament inferior al de paborde. Així mateix, a més de canonge i camarer, per relacions familiars que detallarem a continuació, l'any 1512 també era prevere beneficiat del benefici sots invocació de Sant Francesc de la Seu[141], benefici que ja ocupava l'any 1494[142]. Per últim, de Francesc Amigant en podem dir que el juny de 1519 vivia al carrer de Francesc Andreu, el carrer que avui dia coneixem com a carrer de Galceran Andreu[143].

Lluís Amigant Obiols, l'altre oncle paternal del nostre protagonista, va ser prevere beneficiat. L'any 1509 el trobem ocupant el benefici sots invocació de Sant Miquel Arcàngel del monestir de Pedralbes de Barcelona[144]. L'any següent fa procura al seu germà Joan Amigant i al seu nebot Pere Amigant per reclamar tots els diners pendents de cobrar de dit benefici[145]. Sabem que encara ocupava aquest benefici el 1516[146], quan el trobem arrendant-ne les rendes per dos anys i per un preu de 30 lliures. Així mateix, el

138 Àpoca de 25 ll i una vinya a Trullols que Pere Amergós, paraire de Manresa fa al seu cunyat Joan Amigant, sastre de Manresa, pel dot promès a Agnès Amigant, muller i germana respectivament. AHPM m-672, s.f., [29/08/1483].
139 Maurici Valldaura, fuster de Manresa, ven a Pere Molins, pagès de Manresa, una casa al carrer d'Urgell el senyor alodial de la qual és la infermeria de la Seu, ocupada en aquell moment per Francesc Amigant. AHPM m-672, s.f., [17/10/1483].
140 AHPM m-673, s.f., [16/10/1490].
141 AHPM m-369, s.f., [11/11/1512].
142 AHPM m-312, s.f., [17/03/1494].
143 AHPM m-349, s.f., [19/06/1519].
144 Lluís Amigant, prevere beneficiat de la Seu de Manresa i del benefici sots invocació de Sant Miquel arcàngel del monestir de Pedralbes, fora muralles de Barcelona, fa procura a Perot Doneja, donzell de Manresa, perquè cobri deutes en nom seu. AHPM m-369, s.f., [26/07/1509].
145 AHPM m-369, s.f., [17/07/1510].
146 Lluís Amigant, prevere beneficiat del benefici sots invocació de Sant Miquel Arcàngel del monestir de Pedralbes de Barcelona, arrenda per dos anys i 30 lliures totes les rendes d'aquest benefici a Sadurní Ferrer alies Parada. AHPM m-30, s.f., [24/07/1516].

novembre de 1512 havia passat a ocupar el benefici de Sant Francesc de la Seu per renúncia del seu germà Francesc Amigant. Aquest document de renúncia és el paradigma de les relacions familiars en la gestió del poder social i econòmic del llinatge[147]. Pere Amigant és el procurador del seu oncle Francesc Amigant Obiols, canonge, camarer i beneficiat, i en nom seu compareix davant el patró d'aquest benefici per renunciar-hi. El patró del benefici és, ni més ni menys, que Joan Amigant Obiols, pare i germà respectivament. Per descomptat, la renúncia al benefici es fa a favor de Lluís Amigant Obiols, oncle i germà. Pel seu interès i pel fet que sigui parcialment en català, en transcrivim la part que està en aquesta llengua, que és prou eloqüent: "*Notari [Pere Utrolis], continuau-me o feu-me acte públic com jo [Pere Amigant], com a procurador de mossèn Francí Amigant, canonge i camarer i beneficiat del benifet de Sant Francesc en l'església major de la present ciutat de Manresa instituït, a mestre Joan Amigant, patró de dit benefici, de poder resignar aquell en favor de mossèn Lluís Amigant, prevere beneficiat en dicta església, ha do, açò vos ne requir".* Al seu torn, Joan Amigant, patró del benefici, germà de Francesc i de Lluís i pare de Pere, va contestar *"notari, continuau com jo so molt content de dicta resignació se fassa"*. Gràcies a l'apartat d'efemèrides de la revista catòlica manresana publicada a principis del segle XX "*la Covadonga catalana*" sabem que el patronat del benefici de Sant Francesc de la Seu havia passat a mans dels Amigant el 18 de gener de 1478[148].

Encara que aquesta és la prova documental més explícita del paper que jugaven els diversos actors del llinatge Amigant en la gestió i manteniment de la seva posició econòmica i social, no és pas l'única. Caldria confirmar-ho amb una recerca més profunda però és probable que Francesc Amigant Obiols, canonge de la Seu, malgrat aquesta condició d'eclesiàstic, hagués tingut una filla il·legítima anomenada Beneta, la qual segurament va ser criada a casa de Joan Amigant Obiols. Així ens ho fa pensar el fet que en els capítols matrimonials entre Lluís Picalqués, ballester natural de Sallent, i Beneta Amigant no hi consti qui eren els pares de la núvia. En aquest document, qui a la pràctica actua com a pare i dota la núvia amb 42 lliures "*per alguns serveis per ells [Beneta Amigant] a ell [Joan Amigant] fets*" és el seu oncle Joan Amigant[149]. L'altre candidat conegut a ser el pare de la noia hauria pogut ser Lluís Amigant Obiols, prevere beneficiat de la Seu. Tanmateix, en el seu testament de 3 de març de 1528 hi consta el llegat d'una

147 AHPM m-369, s.f., [11/11/1512].
148 "*18 Janer 1478 – N'Agnès Buxona deixa lo patronat del benefici de Sant Francisco, fundat en l'iglesia de la Seo á la noble família de Amigant*". Revista La Covadonga catalana any II, número 48, 11/02/1902, p. 4.
149 L'àpoca de pagament de dot es troba a AHPM m-321, s.f., [26/08/1504].

vinya al Coll Manresa que fa a la seva neboda Beneta, muller de Lluís Picalqués[150]. El fet que Lluís i Joan Amigant apareguin com a oncles paterns de Beneta i en canvi Francesc Amigant no sigui citat enlloc ens fa pensar que podria haver estat el pare de Beneta, un fet gens extraordinari entre el clergat d'aquell temps.

Un altre exemple d'aquesta actuació concertada del clan familiar en favor dels interessos del llinatge és el citat testament de Lluís Amigant, fet el 3 de març de 1528[151]. El prevere llegava casa seva a Guillem Amigant, prevere beneficiat i nebot seu, a condició que hi pogués viure primer el seu germà Francesc Amigant durant tota la seva vida i llavors passés a mans de Guillem Amigant. Un cop mort aquest últim, la casa havia d'anar a parar "*a l'hereu de la casa de n'Amigant*". Una disposició semblant feia amb la carnisseria de la Plaça, el local on s'ubicava aquest equipament municipal i que era de la seva propietat. Lluís Amigant disposava el següent: "*Ítem vull que la carnisseria de la plaça sia d'en Pere Amigant, condició que de dita carnisseria sia senyor lo camerer [Francesc Amigant] de sa vida, germà meu, e fassa lo que li plaurà lo dit germà meu*" sots condició "*E si lo dit Pere Amigant feia ninguna qüestió en dit testament o mos béns, en tal cas sia de nostra Dona de la Claustra dita carnisseria de la Plaça e haian de proceir en fer dir misses en dita capella*". Així doncs, tal com era comú a l'època, i malgrat certes condicions molt severes pensades perquè es respectés la voluntat del testador, els fills cabalers encaminats a la vida eclesiàstica acabaven revertint una part important del seu patrimoni a l'hereu del llinatge.

Per cloure amb els oncles paterns de Pere Amigant, deixem constància que Lluís Amigant Obiols no deuria trigar gaire temps a morir-se perquè l'inventari de béns es féu el 3 de setembre de 1528 i l'encant el dia 29 d'aquell mateix mes[152]. També constatem que Lluís Amigant va ser prevere beneficiat del benefici de Sant Francesc de la Seu de Manresa fins el dia de la seva mort[153].

Ara que ja hem vist tots els ascendents paterns i materns de Pere Amigant podem centrar-nos en la vida del Pere Amigant abans del seu casament amb Àngela Seguí i de la del seu germà Guillem. Si comencem per Guillem Amigant, el 18 de juny de 1509, Joan Amigant Obiols, sastre, pare i procurador seu, prenia possessió en nom del seu fill davant de Joan Marfà, batxiller en sacra teologia, monjo i vicari general del prior del monestir de

150 AHPM 4126, f. 234v i 235r.
151 AHPM
152 Inventari de béns de Lluís Amigant, prevere beneficiat de la Seu. ASM V-73, s.f., [07/09/1528].
Encant de béns de Lluís Amigant, prevere beneficiat de la Seu. ASM V-67, s.f., [29/07/1528].
153 AHPM 4206, s.f., [03/09/1528].

Sant Benet de Bages, del benefici de Sant Andreu, que vacava per la mort d'Antoni Capdepòs, últim possessor[154]. La clau per comprendre l'absència de Guillem en la presa de possessió del benefici de Sant Andreu del monestir de Sant Benet de Bages la podem intuir en la procura per cobrar censos que va fer a favor del seu germà Pere Amigant el 10 d'agost de 1511[155] i en què consta que Guillem era també prevere beneficiat del benefici de Sant Gabriel Arcàngel del claustre de la Seu de Barcelona, un càrrec que continuava exercint el 30 de maig de 1514[156]. En algun moment que desconeixem però anterior al 23 d'octubre de 1524[157], Guillem Amigant va esdevenir també prevere beneficiat de la Seu de Manresa, un càrrec que encara ocupava l'any 1553, quan va fer testament[158]. Una nova prova de la concertació familiar en el manteniment de l'estatus econòmic i social el trobem en el traspàs del benefici de Sant Francesc de la Seu a favor seu el setembre de 1528[159], just després de la mort del seu oncle i últim possessor Lluís Amigant. Com hem vist, el patronatge d'aquest benefici requeia en els Amigant, i com era d'esperar, el següent prevere en ocupar aquest benefici seria Guillem. Però a més de prevere beneficiat de la catedral de Barcelona, de Sant Benet de Bages i de la Seu, Guillem Amigant també va ser almenys des de 1537[160] rector de la parròquia de Sant Julià d'Altura, una desapareguda parròquia del terme de Terrassa avui inclosa al terme municipal de Sabadell. L'ocupació de diversos càrrecs eclesiàstics simultanis i la seva explotació econòmica a través de l'arrendament era un fet molt freqüent durant l'època estudiada. Un bon exemple n'és el mateix Guillem Amigant, que el 27 d'abril de 1547 el trobem arrendant per tres anys comptadors des del propvinent dia de Sant Joan les rendes, censos, i altres drets de la parròquia de Sant Julià d'Altura i del benefici de Sant Gabriel Arcàngel de la Seu de Barcelona a Melcior Folguerola, prevere de Mollet[161]. El gens menyspreable preu anual de 90 lliures posa de manifest els considerables ingressos que Guillem Amigant obtenia per dos càrrecs eclesiàstics que exercia en absència i que estaven en línia amb el poder econòmic del seu llinatge. Cal dir també que abans de ser rector d'aquesta parròquia, l'any 1516 ja trobem a Guillem Amigant sent el prevere titular del benefici sots invocació de Santa Maria. A més, en el document que ens permet saber-ho, hi consta que el seu oncle Francesc Amigant Obiols actua com a apoderat seu[162]. Per últim, gràcies al citat

154 AHPM m-369, s.f., [18/06/1509].
155 AHPM m-369, s.f., [10/08/1511].
156 AHPM m-369, s.f., [30/05/1514].
157 Guillem Amigant, és prevere beneficiat del benefici de Santa Anna, instituït en aquesta mateixa capella de la Seu de Manresa. AHPM m-353, f. 215r.
158 Testament de Guillem Amigant, prevere beneficiat de la Seu de Manresa. L'original és a ASM V-77, s.f., [17/05/1553] i una còpia autèntica copiada al llibre de testaments és a AHPM 4128, s.f., [17/05/1553].
159 AHPM 4206, s.f., [03/09/1528].
160 Guillem Amigant és prevere rector de l'església parroquial de Sant Julià d'Altura. AHPM m-364, f. 164v, [12/08/1537].
161 AHPM m-379, f. 24v a 27v, [27/04/1547].
162 Francesc Amigant, canonge de la Seu, com a procurador de Guillem Amigant, prevere beneficiat del benefici sots invocació de

testament de 1553 sabem un parell de detalls importants més sobre Guillem Amigant. El primer és que vivia en aquell moment en una casa establerta pel donzell manresà Bernat Eimeric i situada "*al cap del carrer d'en Rigolf*", és a dir, al final del carrer que avui en dia coneixem com carrer d'Amigant. Com veurem, un any més tard, quan Guillem Amigant ja era mort (l'òbit havia ocorregut entre el 27 de juny i el 24 d'agost de 1538[163]), la casa va ser comprada per Àngela Seguí, vídua de Pere Amigant i, per tant, cunyada de Guillem. Tot sembla indicar que la "*domibus magnis*" citada en el document[164] de compra seria la casa que avui dia coneixem com el casal dels Amigant. El segon detall interessant de la vida de Guillem és que malgrat la seva condició d'eclesiàstic havia tingut un fill. En el testament hi consta un llegat al seu "*fill meu legitimat*", és a dir, reconegut, anomenat Maurici Amigant, menor de catorze anys, al qual "*per lo molt amor aport[o] envers ells, com encara per molts servicis he rebuts d'ell i açò també per caritat e amor a obs de poder-se alimentar e viure a honra sua e mia, bé e honestament*" li llegava com a usufructuari un hort al Pont Vell. Cal dir que gràcies al testament de Maurici Amigant[165] sabem que va acabar essent prevere beneficiat de la Seu, molt probablement gràcies al suport dels Amigant. També sabem qui va ser la dona amb qui Guillem Amigant, malgrat ser prevere, havia tingut un fill. Es deia Caterina, l'any 1570 habitava a Terrassa i tenia el cognom de casada Vicenç. Gràcies a un segon testament que Maurici Amigant va fer el novembre d'aquell mateix any podem deduir que molt probablement la seva mare Caterina s'havia mort feia poc perquè ja no apareix en aquest segon document[166]. Cal afegir que l'hort al Pont Vell que li havia llegat al seu pare, Maurici Amigant el va llegar a Lluís Amigant Seguí, hereu de Pere Amigant i Àngela Seguí, complint així la voluntat que l'hort revertís al llinatge principal dels Amigant un cop ell s'hagués mort.

Santa Maria instituït a l'església de Sant Julià d'Altura, atès que té la potestat de canviar els procuradors del seu principal, designa a Pere Saragossa, notari barceloní, per tal que cobri els diners que hi hagi del seu principal a la taula de comuns dipòsits de Barcelona. AHPM m-370, s.f., [10/03/1516].

163 Procura que fa Guillem Amigant, prevere beneficiat dels beneficis sots invocació de Sant Francesc de la Seu i de Sant Andreu de l'església de Sant Andreu de Manresa. AHPM m-425, s.f., [27/06/1553].
Procura que fa Lluís Amigant, patró d'ambdós beneficis, a favor de Francesc Amigant, canonge i camarer de la Seu, per tal que sol·liciti al vicari general del bisbe de Vic que anomeni els beneficiats per Francesc Amigant ben vistes atès que ambdós beneficis estan vacants per la mort de Guillem Amigant. AHPM m-425, s.f., [24/08/1553].

164 AHPM m-426, s.f., [04/10/1554].

165 ASM V-77, s.f., [22/12/1570].

166 AHPM 4384, f. 6, [23/11/1570].

Imatge 4.- Fotografia de 1929 feta per Antoni Gallardo i Garriga on es veu l'entrada de la Casa Amigant. Creiem que l'edifici, que a principis del segle XVI era propietat del donzell manresà Bernat Eimeric, va passar als Amigant l'any 1554 quan el va comprar Àngela Seguí. Anteriorment hi vivia Guillem Amigant, cunyat d'Àngela. Font: Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya, identificador AFCEC EMC X 2352.

Veient que Guillem Amigant es va dedicar a la vida religiosa, hom podria pensar que el seu germà Pere Amigant va ser preparat per esdevenir l'hereu de la família des de ben petit. Si hi sumem el fet que el marit d'Àngela Seguí sempre ha estat conegut per la seva faceta professional de mercader, aquesta previsió semblaria plenament encertada. Tanmateix, a vegades la recerca documental aporta sorpreses. I és que fins a l'agost de 1509, Pere Amigant era clergue tonsurat i prevere beneficiat d'un benefici fundat per Pere Salvatge a l'altar major de l'església de Sant Andreu de Manresa del qual el seu pare n'era el patró[167]. En aquella data el trobem fent tres actes notarials consecutius molt reveladors. El primer és la procura al seu oncle Pere Amergós, paraire de Manresa i marit de la seva tia paterna Agnès Amigant, per tal que renunciï en nom seu davant el bisbe de Vic o del

167 Pere Amigant "*clericus tonsuratus civis Minorise, beneficiatus capellanie fundata per Petrus Salvatge, quondam, in altari majori ecclesie Sancti Andree extra muros civitatis predicte*". AHPM m-369, s.f., [20/08/1509].

seu vicari general al dit benefici en favor del seu oncle Lluís Amigant Obiols. Seguidament el trobem compareixent juntament amb el notari Pere Utrolis a l'església de Sant Andreu per aixecar acta notarial davant del seu pare Joan Amigant Obiols, patró del benefici, de la seva renuncia en favor de Lluís Amigant, a la qual cosa òbviament Joan Amigant accedeix. I el tercer acte, el més enigmàtic de tots tres, és la procura que Pere Amigant, com a hereu juntament amb el fill gran de Francesc Serarols dels béns d'Antoni Ferrer, difunt de la vila d'Anglesola i Tàrrega, fa al seu pare Joan Amigant perquè pugui rebre, vendre i alienar aquests béns, que són a Viladordis. Hem de dir que no tenim ni idea de qui era aquest Antoni Ferrer ni per què li havia llegat part dels seus béns. Podem apuntar que potser podria tenir alguna relació amb Caterina, la mare de Pere Amigant de la qual encara no en sabem res. Tanmateix, la interpretació d'aquests tres actes notarials és ben clara: fins aquell moment, Pere Amigant estava encaminat a la vida eclesiàstica segurament per treure rendiment econòmic dels diversos beneficis eclesiàstics dels quals el seu pare n'era el patró. Aquest fet suggereix que o bé inicialment Pere Amigant no havia de ser l'hereu del llinatge o bé el seu pare el va decantar cap a la vida religiosa per obtenir les rendes d'un dels beneficis dels qual era patró mentre sorgia l'oportunitat d'un bon casament. Sigui com sigui, la raó per deixar la vida religiosa és més que probable que fos el casament amb Àngela Seguí.

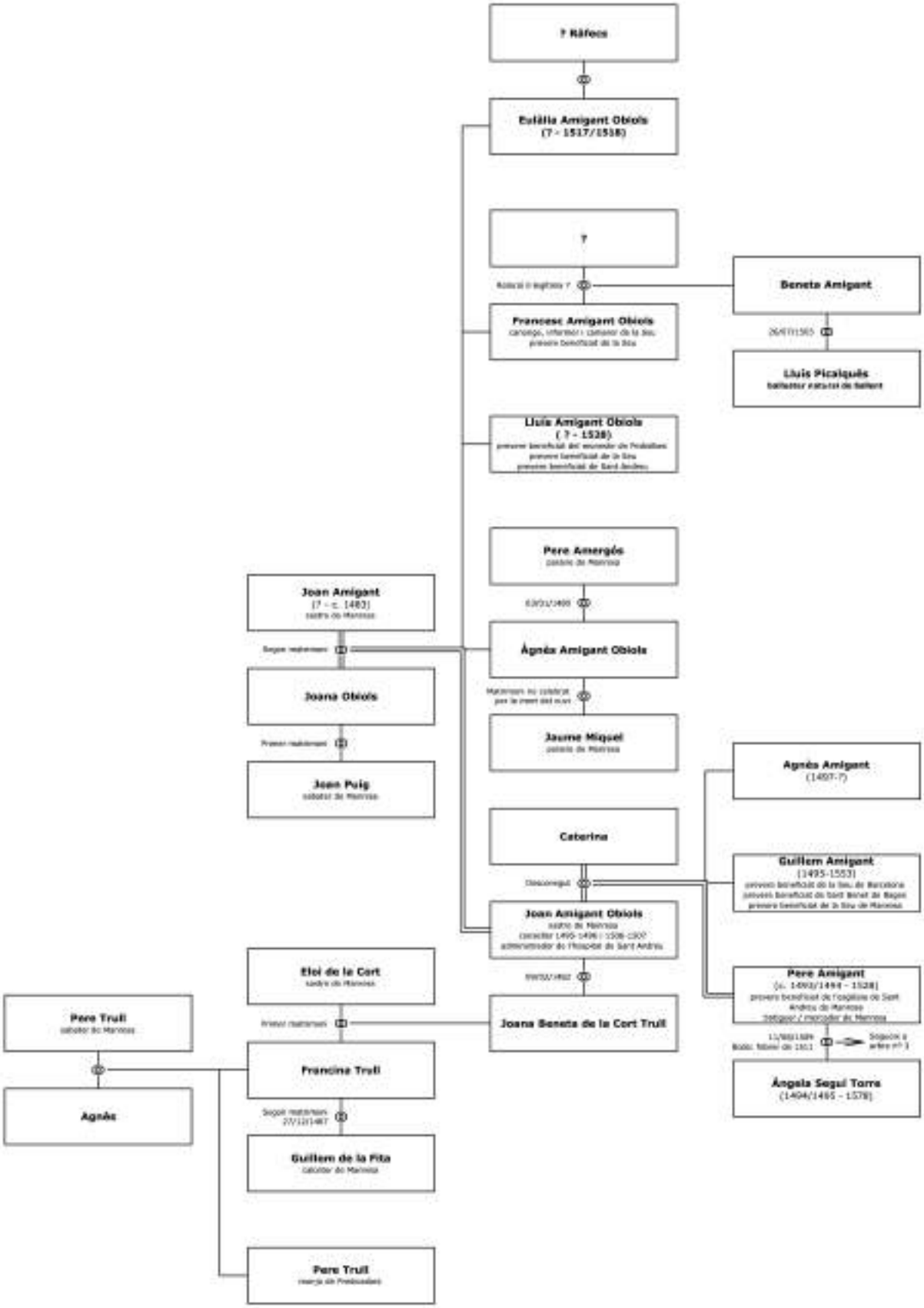

Arbre genealògic nº 2.- Antecedents familiars de Pere Amigant

El matrimoni de Pere Amigant i Àngela Seguí

Havíem deixat l'Àngela Seguí de principis de l'any 1509, quan només tenia catorze anys, convertida en una de les pubilles més riques de Manresa a canvi d'haver pagat l'elevadíssim preu de ser l'única supervivent de la seva família. Per altra banda, Pere Amigant, que també deuria tenir uns quinze anys, havia renunciat aquell mateix estiu a la vida eclesiàstica, a la qual tot just s'havia iniciat amb la tonsura, per esdevenir l'hereu de la família i casar-se amb aquesta rica pubilla. La unió entre el llinatge Amigant i el llinatge Seguí, aquest últim condemnat pel dret civil català a desaparèixer com a tal i fondre's en el primer, semblava una bona solució per ambdues parts. Però a aquella rica adolescent desemparada, malgrat no tenir legalment necessitat de tutors i curadors perquè ja tenia dotze anys i, per tant, era púber[168], li calia un adult que la guiés i la representés en la gestió del seu patrimoni. Així, el 26 de febrer de 1509, Àngela Seguí, que consta com a "*domicella*", és a dir, donzella en el sentit de verge i, per tant, soltera, donava poders a Guerau Calvó, paraire de Manresa i cosí seu[169], per tal que pogués reclamar en nom seu qualsevol crèdit, deute, cens, etc. que li deguessin al seu difunt pare i a ella com a hereva seva[170]. Legalment capacitat gràcies a aquest apoderament, trobem a Guerau Calvó el juliol d'aquell mateix any 1509 cancel·lant un debitori de 18 lliures i 13 sous per una mula que Simeó Seguí havia venut a Pere Rauric, de Vallformosa[171]. No obstant, el gener de 1510, Àngela fa un apoderament molt similar al que gairebé un any abans havia fet al seu cosí en favor del seu futur sogre Joan Amigant[172]. Aquest desplaçament de procuració que va fer Àngela des del seu cosí vers el seu futur sogre es molt probable que respongui als capítols matrimonials entre Pere Amigant i Àngela Seguí, signats el 11 d'agost de 1509[173] i que hom pot trobar transcrits a l'Annex VI. Aquest capítols contenen diversos aspectes que cal destacar. El primer és que Pere és heretat pel seu pare amb 50 lliures, però, a més, el seu oncle Francesc Amigant li complementa amb la donació de 20 ducats, equivalents a 24 lliures[174], i Lluís Amigant, l'altre oncle paternal, li dóna 20 lliures més. Per tant, Pere Amigant comença la seva vida familiar amb un patrimoni de 94 lliures, una quantitat gens desdenyable. De nou constatem aquest interès dels diversos membres de la família per contribuir a la robustesa econòmica dels futur hereu del llinatge Amigant. El

168 Maspons i Anglasell, Francesc. *Nostre dret familiar segons els autors clássichs y les sentencies del antich suprem tribunal de Catalunya.* Llibrería d'Álvar Verdaguer. Barcelona, 1907, p. 235.
169 ASM 77, s.f.,, [11/08/1509].
170 AHPM m-339, s.f., [26/02/1509].
171 AHPM m-339, s.f., [10/07/1509].
172 AHPM m-340, f. 32v, [04/01/1510].
173 ASM V-77, s.f., [11/08/1509].
174 L'equivalència del ducat a 4 sous, és a dir, 1 lliura i 4 diners s'ha extret dels nombrosos actes notarials en què el notari cita l'equivalència entre ducats i lliures.

segon aspecte que cal destacar és que Àngela Seguí aporta en dot tots els béns que té, que consisteixen en dues cases, una al carrer de Sobrerroca i l'altre al carrer de Vilanova, en diverses propietats agràries com horts, vinyes i camps, així com dos censals morts, els quals tenen un preu conjunt de 65 lliures. Tanmateix, també consta que Àngela li aporta els seus deutes, que són diverses pensions de censals morts que ascendeixen anualment a 4 lliures, 5 sous i 4 diners. No obstant, es fa constar que els béns del dot que Àngela aporta al matrimoni són inestimats, és a dir, que no se sap exactament quin preu tenen. I per fer-ne l'estimació, cada part designa dues persones. En el cas de Pere, aquesta funció recau en els seus oncles paternals Francí i Lluís, mentre que Àngela confia en els seus cosins Guerau Calvó i Valentí Benetes. Sigui com sigui, l'escreix que li fa Pere Amigant a la seva futura muller és de 30 lliures, la qual cosa vol dir que, aproximadament, el dot d'Àngela deuria rondar les 60 lliures. Un últim detall interessant que ens aporta l'anàlisi d'aquest capítols matrimonials és el compromís d'esposar-se abans del Nadal d'aquell mateix any 1509 i de celebrar la boda abans d'un any, és a dir, abans de 1510. Com era habitual en tots els capítols, aquests temps es podia escurçar o allargar sempre i quan es fes sota el coneixement d'algunes persones, que en aquest cas van ser el donzell manresà Perot Doneja i del canonge de la Seu Joan Torre. I creiem que aquest temps per esposar-se i fer boda es va allargar fins a principis de 1511, quan els nuvis tenien uns setze o disset anys. La prova documental que ens inclina a pensar-ho és la procura de 3 de febrer de 1511 que Àngela Seguí, que surt citada com a "*sponsa*" i no pas com a "*uxor*", és a dir, esposa en el sentit d'acabada de casar[175], fa al seu marit Pere Amigant, que ja surt citat com a mercader, per reclamar en nom seu qualsevol crèdit, deute, cens, etc. que li deguessin al seu difunt pare i, per tant, a ella com a hereva[176]. Un apoderament similar però encara amb més prerrogatives vers el seu recent marit és fet per Àngela, de nou citada com a "*sponsa*", vuit dies més tard[177]. Per tant, creiem que la boda entre Pere Amigant i Àngela Seguí es va produir a principis de febrer de 1511.

La primera decisió patrimonialment rellevant que va prendre el matrimoni Amigant-Seguí va ser vendre la casa que Simeó Seguí tenia al carrer de Vilanova, juntament amb la pallissa i hort que hi havia a la part del darrere, situats al Camp d'Urgell[178]. El 22 de

175 Aquest detall és important perquè "*sponsa*" tenia el significat de núvia, és a dir, esposa recentment casada. En canvi, la més freqüent denominació d'"*uxor*", és a dir, muller, aplicada a la mateixa Àngela Seguí, ja ens apareix el 22 de març de 511 com es pot veure a AHPM m-341, s.f., [22/03/1511].

176 AHPM m-341, s.f., [03/02/1511].

177 AHPM m-341, s.f., [11/02/1511].

178 Podem situar la casa, l'hort i la pallissa amb força precisió gràcies a les afrontacions. La casa tenia entrada pel carrer de Vilanova, mentre que la pallissa i l'hort donaven a l'actual carrer d'en Cirera (el carrer travesser entre el carrer d'Urgell i la placeta d'en Nebot, és a dir, l'actual Plaça Gispert). "*Ítem vendimus vobis quandam payciam et ortum eidem a parte retro quod et quem nos habemus in civitate Minorise loco vocato lo Camp d'Urgell. Et affrontatur cum vico transverserio a vico d'Urgello ad plateolam d'en Nabot* [...]".

març de 1511, Pere Amigant, com a usufructuari dels béns de la seva muller, venia totes tres propietats, que cal destacar que ja consten al manifest de béns de Simeó Seguí de 1400-1493 (veure l'Annex VI), a Bartomeu Riudor, traginer de Manresa, per 50 lliures[179]. A continuació de la compravenda de la casa sabem la manera com la família Riudor es comprometia a pagar el deute. Per una banda, feia un debitori de 20 lliures que pagaria en metàl·lic de la següent manera: 5 lliures el dia de Pasqua d'aquell any 1511; 5 lliures el dia de Pasqua de l'any 1512; i 10 lliures el dia de Pasqua de l'any 1513. Gràcies a l'anotació marginal sabem que aquest debitori va ser cancel·lat pel matrimoni Amigant-Seguí el 16 de febrer de 1516. Per altra banda, per pagar les 30 lliures restants, la família Riudor venia un censal mort de 30 lliures de propietat i 30 sous de cens anual al matrimoni Amigant-Seguí. De nou, gràcies a les anotacions marginals sabem que el 4 de gener de 1532 aquest censal mort havia estat transmès al monestir del Carme pels fills de Pere Amigant, possiblement per sufragar un aniversari en salvament de la seva ànima. Així mateix, el 9 d'octubre de 1545 els monjos del Carme cancel·laven aquest censal mort, la qual cosa significa que recuperaven les 30 lliures.

Però la casa, la pallissa i l'hort no eren pas els únics béns que Àngela havia heretat del seu pare. El 23 de setembre de 1511, Àngela Seguí, com a hereva de Simeó Seguí i amb permís del seu marit, feia fer inventari dels béns[180] del seu progenitor. La raó de fer fer aquest inventari creiem que cal buscar-la en la voluntat d'Àngela de deixar constància dels béns que havia aportat en dot al matrimoni. El contingut d'aquest inventari, que hem transcrit a l'Annex VII, revela que Simeó Seguí tenia una altra casa al carrer de Sobrerroca i que, a jutjar pel mobles i joies que contenia, segurament era l'immoble on habitava la família en el moment de la seva mort l'any 1508. A més de la casa, Seguí tenia quatre camps, dues vinyes, un hort i un femer. Pel que fa al censals morts que havia comprat, a més d'aquell censal mort de 30 lliures de propietat que li feia la família Riudor i als quals s'hi ha d'afegir les 15 lliures en metàl·lic que encara li devien, la vila de Martorell li'n feia un altre de 55 lliures de propietat i 2 lliures i 15 sous de cens anual. Pel que fa als deutes, Seguí pagava anualment en forma de censos un total 3 lliures, 3 sous i 4 diners per sis censals morts que havia venut al convent del Carme, a diversos beneficis i a les Quotidianes. Així doncs, Àngela Seguí, com a hereva del seu llinatge, es trobava en una posició econòmica excel·lent i per via matrimonial havia unit els seus béns als de l'hereu del llinatge Amigant. Aquest conspicu patrimoni segurament també explica que Pere

AHPM m-341, s.f., [22/03/1501].

179 Ibídem

180 ASM V-70, s.f.

Amigant, que feia pocs anys que havia abandonat la vida eclesiàstica i que, en conseqüència, no havia pogut aprendre cap ofici, es pogués dedicar a fer de mercader. També convé recordar que com a usufructuari del dot de la seva esposa, Pere Amigant podia administrar-lo lliurement. I és en aquesta faceta de mercader dedicat a fer rendir els béns familiars que trobem a Pere Amigant fins a la seva sobtada mort l'any 1528. Les fonts d'ingressos que explotava eren les habituals d'un mercader manresà de principis del segle XVI i de les quals podem posar exemples:

- En l'àmbit vitivinícola el trobem comprant una tina de cinquanta càrregues de capacitat al Mas de la Torre de Sant Benet de Bages[181].
- En l'àmbit de la venda de bestiar podem citar el debitori de 14 florins i mig que Pere Asbert, paraire de Manresa, li fa per la venda d'una mula de pèl negre[182]
- Pel que fa a la gestió de les rendes lligades al deute el trobem comprant a Bernat Casajoana, pagès de Manresa, un censal mort de 8 lliures de propietat i 13 sous de cens que li havia de pagar Salvador Comes, també pagès de Manresa[183]. També trobem el matrimoni Amigant-Seguí endeutar-se a través de la compra a Pere Amergós, paraire i administrador de l'hospital de Sant Andreu, d'un censal mort de 10 lliures de propietat i 10 sous de cens[184]. Relacionat amb aquesta gestió del cobrament de rendes lligades al deute i que alhora constitueix una prova dels llaços familiars en la gestió de la posició econòmica del llinatge podem citar la procura que el matrimoni Amigant-Seguí fa a Guillem Amigant, prevere beneficiat i germà de Pere, per poder cobrar qualsevol deute que tingués el matrimoni en forma de censal mort o violari[185]. Un altre exemple d'apoderament el trobem en el que el matrimoni fa a Ramon Forcada per poder cobrar els diners d'aquell cens que hem vist que la vila de Martorell estava obligada a pagar anualment a Àngela com a hereva del seu pare[186].

Encara que la seva mort prematura va estroncar l'habitual ocupació de càrrecs públics que els membres de l'oligarquia urbana solia protagonitzar, l'any 1521-1522 trobem a Pere Amigant exercint en càrrec de clavari[187], quan encara no havia fet els trenta anys.

181 Valentí Torre, hereu del Mas de la Torre de Sant Benet de Bages ven a Pere Amigant, mercader, una tina de 50 càrregues de capacitat que té al dit Mas. AHPM m-344, s.f., [18/09/1514].
182 AHPM m-345, s.f., [07/12/1515].
183 AHPM m-345, s.f., [28/10/1515].
184 AHPM m-349, s.f., [17/11/1519].
185 AHPM m-370, s.f., [18/03/1516].
186 AHPM m-370, s.f., [10/08/1518].
187 AHPM m-351, f. 132v, [13/07/1521].

Però a més de comptar amb un patrimoni considerable i una prometedora projecció pública, el matrimoni Amigant-Seguí va ser molt fecund. Àngela i Pere van tenir, almenys, quatre fills i tres filles[188]: Francesc, Lluís, Maurici, Gabriel, Àngela, Francesca i Agnès. Tanmateix, la sobtada mort intestada de Pere Amigant a finals d'agost de 1528, quan tenia poc més de trenta-cinc anys, va estroncar el matrimoni i va abocar a Àngela Seguí a la viduïtat i a la gestió del patrimoni familiar després de poc més de disset anys de matrimoni. De fet, el document que ens proveeix tota aquesta informació és en sí mateix una mostra que des del primer moment de quedar-se vídua Àngela Seguí es va posar al capdavant de la gestió dels béns de la família: Miquel Oller, barber de Manresa i Àngela Seguí, com a tutors i curadors dels fills pubills de Pere Amigant assignats pel batlle de Manresa Llorenç Gener en el procés incoat el dia 1 de setembre d'aquell any, fan procura a dos preveres i un paraire de Vic per tal que sol·liciti al bisbe o al seu vicari general que el benefici de Sant Francesc de la Seu de Manresa, del qual Pere Amigant n'era el patró i que vacava per mort natural de Lluís Amigant, recaigués en Guillem Amigant, el germà de Pere Amigant i cunyat d'Àngela Seguí[189]. Aquest document també aporta una altra informació interessant. Com hem dit, en aquest tipus d'actes habitualment es citaven els noms dels fills per ordre de primogenitura i sempre els nens per davant de les nenes. Així doncs, Francesc Amigant Seguí, que acabaria essent canonge i camarer de la Seu com el seu oncle patern homònim, deuria ser el primer fill del matrimoni i no pas Lluís Amigant Seguí, que acabaria esdevenint paraire i l'hereu de la família. El costum de destinar el fill gran a la vida eclesiàstica i el segon fill a l'heretament del patrimoni familiar és poc freqüent perquè no seguia l'ortodòxia de l'època que privilegiava l'heretament en la primogenitura masculina. Potser el fet que els Amigant-Seguí, com hem vist, fossin els patrons de diversos beneficis eclesiàstics a Manresa explica aquest comportament.

Un cop vídua, Àngela Seguí no es va tornar a casar mai més. No li va caldre perquè, a diferència de moltes vídues del seu temps, el seu patrimoni personal li hauria estat més que suficient per viure de renda i dur una vida acomodada malgrat no poder exercir un ofici pel fet de ser dona. Però és que, a més, la bona relació que veurem que va

188 AHPM 4206, s.f., [03/09/1528].

189 Ibídem. "*Noverint universi quod nos, Michael Oller, barbitorisor civis Minorise et Àngela, uxor honorabile Petri Amignat, quondam mercatoris civis dicte civitatis, tutoris et curatoris dati et assignati per honorabili Laurencium Jener, baiulum civitatis predicte per sacra, cesarea et regia magestate, personis et bonis Francisci, Ludovici, Mauricii, Gabielis, Angele, Francisce et Agnetis, filiori et filiari pupillori communum dicto Petro Amigant, quondam ab intestato defuncti, et mihi, dicte Angele, per ut de dicta dacione et assignacione dicte tutele constat per processum in curia baiulie dicte civitatis, incoatum die prima presentis et infrascripti mensis septembris [...]*".
Convé indicar que en l'obra pòstuma de Sarret, traduïda en castellà per ser publicada durant el primer franquisme, hi consta que Àngela era vídua l'any 1527. Sarret Arbós, Joaquim. *San Ignacio de Loyola y la ciudad de Manresa*. Amigos de la historia de Manresa. Manresa, 1956, p. 99.

mantenir amb tots els seus fills, molts dels quals la van premorir i la van fer hereva, li va permetre ésser la usufructuària del patrimoni del seu difunt marit fins al moment de la seva mort. Cal recordar que segons el dret civil català, les vídues podien gaudir de la possessió civilíssima i l'usdefruit dels béns del marit fins el moment que l'hereu (o hereus) universal del difunt no li restituís el dot (i l'escreix, si era el cas). Aquest dret era conegut amb el nom de *tenuta*[190]. Així doncs, aquest paper de matriarca que va desenvolupar Àngela Seguí fins el moment de la seva mort, amb el qual gestionava a voluntat els béns de la família, no hauria d'haver estat necessàriament així si els seus fills haguessin decidit tornar-li el dot. Tampoc no hauria estat el cas si ella hagués decidit casar-se de nou, perquè aleshores ella hauria reclamat el dot i l'escreix als seus fills per poder-lo aportar al nou matrimoni. Per altra banda, el fet que fos declarada tutora i curadora dels seus fills juntament amb Miquel Oller, vol dir que aquesta gestió del patrimoni de la unitat familiar va començar des del mateix moment de la seva viduïtat i implica que decidia sobre els béns paterns de tots els seus fills fins al moment de les seves respectives emancipacions.

Podem posar nombrosos exemples d'aquest paper d'Àngela Seguí com a matriarca que es troba al capdavant de la gestió del patrimoni familiar:

- Apoderaments: el 31 de gener de 1535 apodera Guerau de Comes, prevere habitant de Manresa per tal que reclami els censos que la vila de Martorell li deu per aquell censal mort que tenia com a hereva del seu pare[191]

  El 10 de març d'aquell any fa procura al seu fill Francesc Amigant Seguí, canonge i camarer de la Seu, per tal que pugui cobrar deutes en nom seu i retirar els diners que a favor d'ella li haguessin consignat a la taula de canvis o comuns dipòsits de Barcelona[192]

  El 2 de gener de 1552 fa poders al sabater de Barcelona Antoni Pellisser per tal que revoqui qualsevol altre apoderament anterior que ella hagués fet i que la representi en qualsevol causa de la qual ella fos part davant la Reial Audiència[193]. Aquest document és interessant perquè posa de manifest que deuria tenir un o més plets oberts al màxim òrgan de justícia del país.
- Venda i lloguer de béns immobles: Àngela Seguí i Lluís Amigant venen la carnisseria de la Plaça al calceter de Manresa Bartomeu Malagarriga el 19 de

190 Maspons i Anglasell, Francesc. *Nostre dret familiar segons els autors clássichs y les sentencies del antich suprem tribunal de Catalunya.* Llibrería d'Álvar Verdaguer. Barcelona, 1907, p. 117-119.
191 AHPM m-362, f. 14v, [31/10/1535].
192 AHPM m-362, f. 29v-30r, [10/03/1535].
193 AHPM m-424, s.f., [02/01/1552].

gener de 1540 per un preu de 30 lliures[194]. Recordem que aquest local que ocupava la carnisseria de la Plaça i que en les afrontacions es fa constar que era davant de la peixateria havia pertangut originalment a Lluís Amigant Obiols, qui en el seu testament de 1528 l'havia llegat en usdefruit al seu germà Francesc Amigant Obiols a condició que un cop mort aquest últim la llegués a Pere Amigant, hereu del llinatge. Així, ara la carnisseria pertanyia a Lluís Amigant en qualitat d'hereu del seu pare Pere Amigant i a Àngela com a usufructuària dels béns del seu difunt marit.
El dia de Sant Jordi de 1552 ambdós venen a Jaume Novial, tireter, un hort que tenien al carrer d'en Socarrats (ubicat als actuals carrers de Llussà o de Puigterrà[195]) per 10 lliures i 10 sous[196]
El 30 d'abril de 1558, Àngela Seguí, com a hereva de la seva difunta filla Agnès Amigant Seguí, vídua i hereva del seu marit Maurici Nebot, difunt mercader de Manresa, llogava per un any i 6 lliures a Galceran Pastor, prevere rector de Sant Mateu de Bages, la casa que el difunt matrimoni tenia a la placeta d'en Nebot (l'actual plaça Gispert)[197].

- Compra de béns immobles: ja hem indicat més amunt que, en el moment de la seva mort, el 1553, el prevere beneficiat Guillem Amigant i cunyat d'Àngela Seguí, vivia al final de l'actual carrer d'Amigant, molt probablement a l'edifici que coneixem com el casal dels Amigant i del qual en tenia el domini directe el donzell Bernat Eimeric. El dia 28 de novembre de 1542[198], Bernat Eimeric havia establert a Guillem Amigant aquella "*magna domus*" que tenia al carrer d'en Rigolf per 140 lliures, la qual cosa ens fa pensar, encara que caldria fer una recerca més específica per confirmar-ho, que l'actual casal dels Amigant hauria estat, possiblement des de la baixa edat mitjana, el casal del llinatge noble dels Eimeric a Manresa. Per pagar aquestes 140 lliures, Guillem Amigant havia venut a Bernat Eimeric un censal mort per aquest preu i un cens anual de 140 sous o, el que és el mateix, 7 lliures. En el seu testament, Guillem Amigant llegava la casa al seu nebot Francí Amigant Seguí, canonge i camarer de la Seu, a condició que si el capítol de canonges l'autoritzava a fer testament, pogués disposar-ne lliurement. Però si el capítol no l'autoritzava a fer-ne, aleshores Francí n'era només declarat usufructuari fins a la seva mort i la casa havia de passar aleshores al seu germà Lluís Amigant Seguí o al seu

194 AHPM m-366, f. 41v-42r, [19/01/1540].
195 Valdenebro Manrique, Raquel. *El paisatge de la Manresa medieval a partir de l'estudi de les seves muralles*. Arqueologia medieval: revista catalana d'arqueologia medieval, nº 3, p. 81. Barcelona, 2007.
196 AHPM m-424, s.f., [23/04/1552].
197 AHPM m-430, s.f., [30/4/1558].
198 AHPM m-426, s.f., [04/10/1554].

hereu[199]. Tanmateix, el 4 d'octubre de 1554, Àngela Seguí comprava a Bernat Eimeric aquest censal mort de 140 lliures de propietat i 140 sous de cens que a Eimeric li pagava cada any per Sant Andreu Francí Amigant Seguí com a hereu del ja difunt Guillem Amigant[200]. D'aquesta manera, Àngela Seguí aconseguia que els Amigant tinguessin el domini útil de l'edifici sense haver de pagar als Eimeric els 140 sous de cens anual. No podem afirmar-ho amb rotunditat, però creiem que Àngela Seguí es va traslladar immediatament a la casa, on ja hi vivia Francesc Amigant Seguí. Almenys ambdós vivien al casal dels Amigant en el moment de la mort de Francí Amigant l'any 1566[201] i també va ser l'habitatge on residia Àngela Seguí en el moment de la seva mort l'any 1578[202]. Així doncs, malgrat que Guillem Amigant havia comprat el domini útil del casal dels Amigant als Eimeric, va ser Àngela Seguí qui va fer que la casa esdevingués des de 1554 la nova casa pairal del llinatge Amigant.

- Patronatge de beneficis eclesiàstics: com a hereva del seu pare i usufructuària dels béns del seu marit Àngela Seguí va esdevenir la patrona de diversos beneficis eclesiàstics. Com a hereva del seu pare era patrona del benefici sots invocació de Sant Joan de la Seu de Manresa i com a tal la trobem fent poders a favor d'Andreu Anglada, canonge i sagristà del monestir de Sant Joan de les Abadesses, i del seu fill Francesc Amigant Seguí, canonge i camarer de la Seu, per tal de sol·licitar al bisbe de Vic o al seu vicari general aquest benefici per Pere Anglada Amigant, nét seu (fill de Joan Anglada, mercader de Manresa i d'Àngela Amigant Seguí, filla seva) atès que vacava per la mort del seu últim possessor Bartomeu Anglada[203]. La petició deuria reeixir perquè el gener de 1548 trobem a Joan Anglada, pare de Pere Anglada, renunciar en nom del seu fill a aquest benefici davant Àngela Seguí, la patrona[204]. Pel mateix document sabem que el benefici havia recaigut en el prevere Joan Bru. Tanmateix, Bru va morir poc temps després, perquè el 6 de maig de 1548 Àngela Seguí feia poders al seu gendre Joan Anglada per sol·licitar de nou al bisbe de Vic que el benefici de Sant Joan recaigués en el seu nét Pere Anglada a causa de la mort de Bru[205].

199 Testament de Guillem Amigant, prevere beneficiat de la Seu de Manresa. L'original és a ASM V-77, s.f., [17/05/1553] i una còpia autèntica copiada al llibre de testaments és a AHPM 4128, s.f., [17/05/1553]

200 AHPM m-426, s.f., [04/10/1554].

201 "*I atento que també dit senyor camarer habitava amb la senyora sa mare i aquella feia lo gasto de tot com a senyora i sots domini d'aquella estava i vivia dit camarer en casa*". AHPM m-533, s.f., [27/05/1566].

202 En l'inventari de béns d'Àngela Seguí hi consta que "*Ítem unes cases en les quals és morta dita difunta situades en lo carrer d'en Rigolfes, amb un portal en dit carrer obrint, amb entrades i eixides, amb un hort i amb un altre portal en un carreró qui va a la placeta d'en Escosí*". ASM V-77, s.f., [31/12/1578].

203 AHPM m-397, s.f., [13/11/1546].

204 AHPM m-410, f. 35v, [23/01/1548].

205 AHPM m-410, f. 63v-64r, [06/05/1548].

Cal destacar que el patronatge de beneficis eclesiàstics consta com a dret que ella llega al seu hereu en el primer testament que Àngela va fer[206].

- Compra de deute a través de censals morts: el 26 d'abril de 1559, Àngela Seguí compra a Francesc Cots pare i Francesc Cors fill, pagesos de Sant Martí de Torroella, un censal mort de 40 lliures de propietat i 40 sous de cens al qual aporten fidejussors[207]; el 8 d'abril de 1561, Àngela compra a Francesc Riera, hereu del Mas de la Riera de Santpedor, un censal mort de 80 lliures de preu i 80 sous de pensió. Riera aporta fidejussors i fa constar que s'ha d'endeutar per a poder restituir el dot a Eulàlia, cunyada seva i vídua del seu germà difunt[208]. Dos dies més tard, el 10 d'abril, Francesc Riera fa àpoca per aquestes 80 lliures que ha rebut en metàl·lic de mans d'Àngela Amigant[209].
- Compravenda de bestiar i de blat: el 3 de març de 1561 Bartomeu Santpere i Joan Santpere, pare i fill, pagesos de Camps, fan un debitori de 27 ducats amb fidejussors a Àngela Amigant per una mula de pèl negre que els havia venut i es comprometen a pagar-li en dues meitats, una per Santa Maria d'agost d'aquell any i l'altra abans del 3 de març de 1562[210]; el 29 de març de 1554 Joan Enric, pagès de Salelles, fa debitori de 4 lliures i 18 sous a favor d'Àngela Seguí per set quarteres[211] de blat que ella li havia venut i que es compromet a pagar-li per la festa de Santa Maria propvinent[212].

Així doncs, queda clar que Àngela Seguí, un cop vídua, es va posar al capdavant de la gestió del bast patrimoni familiar. Tal com haurien fet els seus difunts pare i marit, la gestió va consistir en invertint-lo en els àmbits en què qualsevol mercader manresà del segle XVI podia esperar treure'n rèdit: compravenda de bestiar i productes agraris, inversió en béns immobles, obtenció de rendes eclesiàstiques a través del patronatge de beneficis i compravenda de deute en forma de censals morts. A més, com veurem a continuació, va aconseguir que les seves filles premortes la fessin hereva universal (i no pas als seus marits), amb la qual cosa va aconseguir retenir en benefici del llinatge Amigant molts béns que d'altra manera s'haurien dispersat. Cal destacar el fet que aquesta acurada gestió aglutinadora dels béns del llinatge va contribuir al fet que els

206 ASM 122, s.f., [08/06/1558].
207 AHPM m-431, s.f., [26/04/1559].
208 AHPM m-433, s.f., [08/04/1561].
209 AHPM m-433, s.f., [10/04/1561].
210 AHPM m-433, s.f., [03/03/1561].
211 Quartera: mesura d'àrids, de capacitat variable segons les comarques, però aproximada a 70 litres.
212 AHPM m-426, s.f., [29/03/1554].

rebesnéts d'Àngela aconseguissin el títol de nobles[213].

Els fills del matrimoni Amigant-Seguí

Com ja hem dit, el matrimoni Amigant-Seguí va tenir, almenys, set fills. Creiem que Gabriel Amigant Seguí no deuria arribar a l'edat adulta perquè no n'hem trobat cap més informació documental més enllà de la seva existència en el citat document de 1528, quan encara deuria ser un nen.

Francí Amigant Seguí, que com ja hem explicat creiem que va ser el primer fill mascle del matrimoni, va esdevenir canonge i camarer de la Seu. El primer cop que el documentem ocupant ambdós càrrecs dins del capítol és el 10 de març de 1535[214] a través d'un procura que li fa la seva mare per cobrar deutes. Si com creiem, els seus pares s'havien casat el febrer de 1511, Francí Amigant Seguí ja ocupava una posició molt destacada dins del capítol de canonges amb poc més de vint anys, fet que molt probablement respon al poder econòmic de la família. En línia amb aquesta puixança, hem pogut documentar el rendiment econòmic que Francí Amigant treia de la camareria a través de l'arrendament per dos anys i un preu total de 28 lliures i 16 sous de les primícies i dècimes que com a camarer de la Seu tenia sobre la parròquia de Santpedor[215].

Però més enllà d'aquests càrrecs de canonge i camarer, emmarcats dins del clergat regular de l'orde de Sant Agustí que regia la canongia de la Seu, Francí Amigant Seguí també va ocupar càrrecs eclesiàstics dependents del clergat secular. Igual que el seu oncle patern Guillem Amigant (a qui segurament va succeir), Francí va ser rector de la parròquia de Sant Julià d'Altura. I tal com hem explicat que feia el seu oncle, Francí Amigant arrendava per unes considerables 90 lliures anuals tots els drets lligats al càrrec de rector d'aquesta parròquia[216]. Però a més de rector de la parròquia de Sant Julià d'Altura, el fill gran de Pere Amigant i Àngela Seguí també va ser rector de la parròquia de Sant Fruitós de Bages, càrrec que hem documentat que va ocupar, almenys, des de

213 En el present treball ens quedarem en els fills i algun nét d'Àngela Seguí, però Sarret i Arbós va esboçar la genealogia i l'ascens social dels Amigant fins a la desaparició del cognom el 1813 i que es pot trobar a Sarret Arbós, Joaquim. *Història de Manresa. Monumenta historia civitatis Minorisae. Volum V. Història de l'estat polític-social de Manresa.* Imprenta de Sant Josep. Manresa, 1925, p. 201-213.

214 AHPM m-362, f. 29v-30r, [10/03/1535].

215 AHPM m-410, f. 30, [0501/1548].

216 Arrendament per tres anys i 90 lliures anuals del censos, fruits, rendes, dècimes, primícies, esplets, etc. de la parròquia de Sant Julià d'Altura a Pere Cros, rector de la parròquia de Mura. AHPM m-427, s.f., [05/04/1555].

1548[217] fins a 1558[218]. Gràcies a l'arrendament que va fer el 30 d'abril de 1558 dels diversos drets que tenia sobre aquesta parròquia, sabem que anualment rebia 32 lliures per aquest concepte[219]. Així doncs, i només en concepte d'arrendament dels drets que tenia com a rector de les parròquies de Sant Julià d'Altura i Sant Fruitós de Bages, Francí Amigant Seguí cobrava més de 120 lliures anuals. No sabem quins emoluments totals extreia del càrrec de canonge i camarer, però segurament no eren menyspreables. També sabem que Francí Amigant va ser comissari de l'ofici de la Santa Inquisició a Manresa almenys des de 1561 i molt probablement fins a la seva mort[220].

Així doncs, i atesa la riquesa que acumulava anualment Francí Amigant, no és estrany que la seva mort intestada a principis de maig de 1556 desencadenés una disputa legal per la successió dels seus béns entre el capítol de canonges de la Seu de Manresa i la seva mare. El primer episodi del conflicte va ser la negativa per part d'Àngela Seguí de deixar fer l'inventari dels béns del seu fill al capítol de canonges. En efecte, el 13 de maig el capítol havia fet procura a Rafael de Gàver, prior de la Seu i a Joan Novial, canonge, per fer inventari i vendre a l'encant els béns del difunt Francí Amigant[221]. Investits amb aquest poder, el 27 de maig ambdós es van presentar en companyia del notari manresà Maties Passanant a la casa del difunt, que com ja he dit era al cap del carrer d'en Rigolf, amb el següent objectiu: *Nosaltres, elegits e nomenats per lo reverend capítol administradors dels béns que foren del reverend senyor Francí Amigant, canonge i camarer que sia en glòria, amb intestat defunct, som ací per prendre inventari dels béns que foren del dit camarer, amb intestat defunct, segons s'acostuma i es practica en la Seu de Manresa entre nosaltres canonges* [...]. Tanmateix, a la casa ja hi eren Joan Anglada, major de dies, i el seu fill Joan Anglada, com veurem gendre i nét respectivament d'Àngela Seguí. Joan Anglada júnior era el procurador de la seva àvia i va contestar: *Jo, Joan Anglada, menor, a les coses per vostres reverències demanades dic i responc que atento que lo reverend capítol està citat en l'Audiència Real sobre lo present negoci, que allà lo reverend capítol diga i demani lo que serà de justícia, que jo en dit nom i responent per tots, no estam posats en dar lo inventari de res per quant los béns són legítimament de la senyora ma àvia i de mon oncle Lluís Amigant, fill d'aquella, mare i germà del dit quòndam*

217 AHPM m-410, f. 50, [06/04/1548].
218 AHPM m-430, s.f., [30/04/1558].
219 Ibídem. Arrendament per tres anys comptadors des del dia de Sant Joan propvinent i un preu anual de 32 lliures anuals dels censos, dècimes, primícies, esplets, parts, obligacions i altres futurs drets que Francí Amigant, canonge i camarer de la Seu i rector de l'església parroquial de Sant Fruitós de Bages fa a Pere Murat, prevere natural del regne de França.
220 Francí Amigant Seguí surt citat com a canonge i camerer de la Seu i comissari de la Santa Inquisició. AHPM m-433, s.f., [04/12/1561] i AHPM m-437, s.f., [18/05/1565].
221 AHPM m-533, s.f., [13/05/1566].

senyor camarer i d'altres, per ser molts qui pretenen tenir-hi dret com són Maurici Nebot i Àngel Anglada, mare mia, i jo dit responent. I com hi hagués béns del dit senyor camarer, sia en glòria, se pretenen, en son cas i lloc se mostrarà son últim testament. I no mostrant-se o no podent-se mostrar, aleshores, dins lo temps condescent, se'ls darà inventari si de justícia serà vist faedor. I atento que també dit senyor camarer habitava amb la senyora sa mare i aquella feia lo gasto de tot com a senyora i sots domini d'aquella estava i vivia dit camarer en casa, protestant també contra dit reverend capítol de totes coses lícites de protestar, requerint al notari ne lev[e] acte públic i aquell nos sia lliurat sens la present resposta[222].

Així doncs, la situació era clara: Francesc Amigant Seguí s'havia mort sobtadament i, per una part, el capítol de canonges considerava que no havia fet testament i, en conseqüència, el capítol era l'hereu legítim dels seus béns. De l'altra part, Àngela Seguí, mare de Francí Amigant, considerava que el seu fill sí que havia fet testament vàlid i, per tant, havia engegat un plet a la Reial Audiència.

Com passava sovint en aquesta casos, el plet s'acabava resolent en una concòrdia per tal d'evitar un llarg i costós litigi en termes econòmics. Així, "*volent per ço les dites parts fugir i evitar gastos i despeses que en semblants negocis se ofereixen*", el 19 de juny de 1566 es va signar la concòrdia entre ambdues parts[223]. Aquest document, que és una còpia autèntica de la concòrdia i que hom trobarà transcrita a l'Annex VIII, ens aporta més informació sobre el desenvolupament del conflicte i els acords que van posar-hi punt final. El primer detall és que va ser Àngela Seguí qui va iniciar el plet a la Reial Audiència, la qual cosa ens indica que amb més de setanta anys encara continuava essent la matriarca que vetllava incansablement per la defensa dels interessos del llinatge. El segon fet interessant és que Francí Amigant havia demanat el preceptiu permís al capítol per a poder testar i, a més, havia pagat la taxa corresponent per dita llicència. Per tant, Àngela Seguí adduïa aquest fet com l'aquiescència del capítol vers la voluntat del seu fill de testar. Un tercer detall que ens aporta la concòrdia és la intervenció activa dels Eimeric expressada en els següents termes: *[són vingudes les dites parts sobre les coses damunt dites i especificades a la concòrdia] per intervenció d'algunes notables persones i assenyaladament dels nobles senyors don Miquel Eimeric, abat del monestir de Santa Maria de Lavaix, bisbat de Lleida, i don Pedro Eimeric, germà seu*. Per tant, la intercessió dels fills de Bernat d'Eimeric[224] indica una bona relació dels Amigant amb aquesta família

222 AHPM m-533, s.f., [27/05/1566].
223 ASM 122, s.f., [19/06/1566].
224 Ho sabem gràcies al testament de Francesca, muller de Bernat d'Eimeric, en el qual ambdós consten com a marmessors i fills del matrimoni. AHPM 4128, s.f..

noble que va més enllà de l'establiment del casal del carrer d'en Rigolf. Per últim, la concòrdia es va signar entre el capítol de canonges i Àngela Seguí, Lluís Amigant i Àngela Amigant, muller de Joan Anglada. Quan algú moria intestat i algun dels seus progenitors encara era viu, eren cridats a heretar a parts iguals el progenitors i els seus germans[225]. Això explica la presència en la concòrdia pels béns de Francí Amigant d'Àngela Amigant i dels seus dos germans Lluís i Àngela, els dos únics que el 1566 encara vivien. L'acord va consistir en la renúncia per part del capítol de canonges sobre els béns de Francí Amigant Seguí a canvi de 100 lliures que els Amigant els havien de pagar solidàriament abans de Nadal de 1566. Estem segurs que la concòrdia es deuria complir perquè el 3 de març de 1567, Joan Novial, canonge de la Seu i procurador del capítol, reconeix haver rebut els diners i en fa àpoca[226].

Maurici Amigant Seguí també es va dedicar a la vida eclesiàstica, però com hem vist en la generació anterior dels Amigant, va esdevenir prevere beneficiat. Les notícies que en tenim són molt escadusseres[227], però sí que podem afirmar que va ocupar el benefici de Sant Gabriel Arcàngel del monestir de Pedralbes de Barcelona i que el seu germà Lluís Amigant Seguí va ser el seu successor després de morir intestat vers 1555[228].

La vida de l'últim fill mascle del matrimoni Amigant-Seguí que ens queda per veure és la de Lluís Amigant Seguí, que va acabar essent l'hereu del llinatge. A diferència dels seus germans, que molt probablement van ser encaminats cap a la vida eclesiàstica seguint la voluntat dels seus pares, Lluís es va dedicar a la professió de paraire, encara que amb el temps el trobem citat únicament com a mercader[229]. De fet, estem convençuts que poc o molt Lluís Amigant va exercir la professió de paraire, almenys en la seva joventut, perquè hem trobat una treva de l'any 1555[230] en què consta que Joan Guiralt és alumne (*alumpnus*) de Lluís Amigant, la qual cosa indica inequívocament que exercia la professió de paraire i que tenia un aprenent al seu càrrec. Com en altres casos, probablement compaginava la parairia amb el comerç, faceta per la qual rebia la denominació de mercader i a la qual segurament deuria acabar plenament dedicat atesa la major font d'ingressos que suposava. Per no caure en reiteracions innecessàries no ens

225 Maspons i Anglasell, Francesc. *Nostre dret familiar segons els autors clássichs y les sentencies del antich suprem tribunal de Catalunya.* Llibrería d'Álvar Verdaguer. Barcelona, 1907, p. 213.
226 AHPM m-534, s.f., [03/03/1567].
227 AHPM m-378, s.f., [05/11/1546], AHPM m-397, f. 306, [06/11/1546] i AHPM m-427, s.f., [17/02/1555].
228 AHPM m-427, s.f., [17/02/1555].
229 Aquesta qualificació professional simultània de paraire i de mercader arriba a l'extrem que en una venda en què Lluís Amigant actua com a testimoni, és citat primer com a paraire i després com a mercader. AHPM m-423, s.f. [26/11/1551].
230 Treva de sis mesos entre Joan Guiralt, alumne de Lluís Amigant, i Pere [no hi consta el cognom], alumne de Bartomeu Amigó. AHPM m-417, s.f., [08/12/1555].

estendrem en les activitats econòmiques de Lluís Amigant Seguí, que tenim ben documentades. Podem apuntar tanmateix que, tal com feia la seva mare o havien fet el seu pare i els seus avis abans que ell, Lluís treia rendiment del seu capital mitjançant la compravenda de matèries primeres com la llana, la compravenda d'aliments com el blat o l'ordi, la compravenda de bestiar, la compravenda de béns immobles o la compravenda de deute públic privat en forma de censals morts. També cal incloure en les activitats econòmiques, que com hem vist afavorien indirectament el llinatge, el fet de ser patró dels beneficis de Sant Francesc de la Seu i de Sant Andreu de l'església de Sant Andreu de Manresa, els quals li pertanyien com a hereu del seu difunt pare[231].

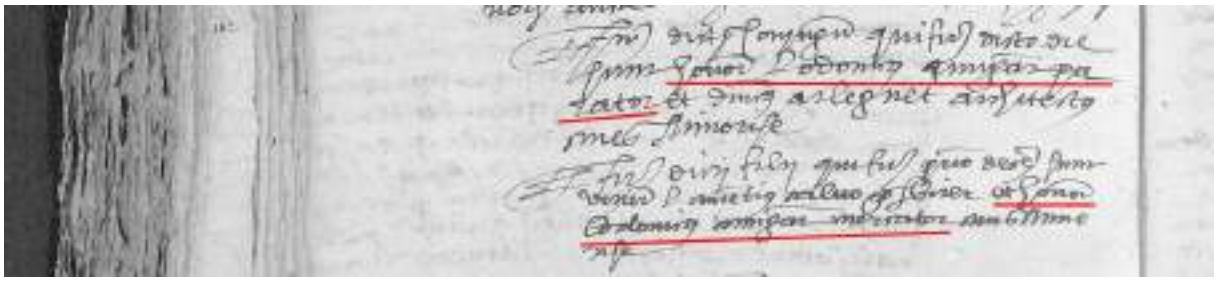

Imatge 5.- Exemple documental extret del manual del notari manresà Antoni Lluís Avellà de 1551 en què Lluís Amigant Seguí (*Lodovicus Amigant*), actuant com a testimoni en una compravenda d'un censal mort, és citat primer com a paraire (*parator*) i just després com a mercader (*mercator*). Font: AHPM m-423, s.f., [26/11/1551].

En línia amb el nivell econòmic del seu llinatge, Lluís Amigant Seguí també va ocupar alguns càrrecs públics. L'any 1553-1554 el trobem essent mostassaf fora ciutat[232], l'any 1557-1558 ocupava el càrrec de sequier[233] i l'any 1569-1570 era conseller[234]. En l'àmbit de gestió de béns privats amb finalitats benèfiques, els anys 1558[235] i 1559[236] el trobem com a administrador de l'hospital de Sant Andreu i de Santa Llúcia. Encara que ens desviem una mica del tema que ens ocupa, creiem que val la pena aturar-nos un moment en el document en què consta que Lluís Amigant era sequier atès que és força curiós: Miquel Gener, fuster de Barcelona, havia de fer baixar pel riu Llobregat diversos troncs de dotze pams de llargada. Tanmateix, una mica abans que arribessin a la resclosa de la Sèquia era evident que calia treure'ls per no fer malbé l'estructura. Per això el fuster barceloní es comprometia davant Lluís Amigant, el sequier, en qualitat de representant de

231 Procura que fa Lluís Amigant, patró dels beneficis de Sant Francesc de la Seu i de Sant Andreu de l'església homònima al seu germà Francí Amigant, canonge i camarer de la Seu, a fi de proposar al bisbe de Vic o al seu vicari general les candidatures a ocupar aquests beneficis que vaquen per la mort de Guillem Amigant, els seu últim possessor. AHPM m-425, s.f., [24/08/1553].
232 AHPM m-425, s.f. [27/11/1553].
233 AHPM m-429, s.f., [11/07/1557].
234 Així consta en el testament de Maurici Amigant, el fill legitimat de Guillem Amigant. ASM V-77, [22/01/1570].
235 AHPM m-430, s.f., [02/12/1558].
236 AHPM m-431, s.f., [26/05/1559].

la ciutat de Manresa, a fer-se càrrec dels eventuals danys que les bigues poguessin fer a la resclosa.

Pel que fa a la seva vida personal, el 10 de desembre de 1545 Lluís Amigant Seguí, que surt citat com a paraire, fermava capítols matrimonials amb Agnès Darnet Cadavall, filla de Joan Darnet, difunt paraire de Manresa, i d'Elisabet Cadavall[237], que encara era viva[238]. El dot que els tutors de la núvia, que eren la seva mare i el prevere beneficiat de la Seu Onofre Darnet, oncle paternal, aportaven al matrimoni és certament impressionant: 300 lliures, 200 de les quals en metàl·lic i 100 lliures en forma d'una casa amb hort en alou al carrer del Born i un camp de mig jornal al Puigberenguer, encara que d'ambdós béns mobles, els tutors se'n reservaven l'usdefruit fins a la seva mort. La boda s'havia de celebrar abans d'un any i així va ser perquè l'àpoca amb què el nuvi reconeixia haver rebut de part dels tutors de la seva muller les 200 lliures en metàl·lic és d'octubre de 1546[239]. Així mateix, l'àpoca amb què Lluís Amigant reconeixia haver rebut les joies promeses en els capítols és del dia 3 de març de 1548[240]. El matrimoni va tenir almenys una filla anomenada Elisabet Amigant Darnet, que va arribar a l'edat adulta i es va casar dues vegades. El 29 de desembre de 1557[241], quan no podia tenir més de dotze anys, Elisabet era compromesa en matrimoni amb Pere Pereferrer, calceter de Manresa, i en algun moment que desconeixem però posterior a 1572[242] i anterior a 1580[243], va contraure segon matrimoni amb Andreu Coll, mercader de Manresa, tal com consta en el seu propi testament[244]. Per la informació que s'extreu d'aquest últim document, sembla que Elisabet Amigant Darnet no va tenir cap fill o si en va tenir, cap no la va sobreviure per fer-lo hereu universal.

No sabem en quin moment Lluís Amigant es va quedar vidu, però podem assegurar que va ser abans de desembre de 1557 perquè en els capítols matrimonials de la seva filla Elisabet ja consta que Agnès Darnet Cadavall era difunta[245]. Així doncs, constituït en viduïtat, Lluís va fermar els capítols del seu segon i últim matrimoni amb Agnès Vives Calvó el 18 de juliol de 1559[246]. La segona muller de Lluís Amigant Seguí era filla de

237 Testament d'Elisabet Cadavall, vídua de Joan Darnet, difunt paraire de Manresa i filla de Toni Cadavall, difunt sabater de Manresa. AHPM 4267, s.f., [18/06/1568] i AHPM 4407, s.f., [01/10/1580].
238 AHPM m-396, f. 188r a 190v, [10/12/1549].
239 AHPM m-397, f. 289v, [16/10/1546].
240 AHPM m-399, f. 60v, [03/03/1548].
241 AHPM 4264, s.f., [29/12/1557].
242 En el testament del seu pare Lluís Amigant Seguí, Elisabet Amigant Darnet surt citada com a Elisabet Pereferrera. ASM 122, s.f., [25/06/1572].
243 En el segon testament d'Elisabet Cadavall, àvia materna d'Elisabet Amigant Darnet, Andreu Coll, mercader de Manresa és designat marmessor. AHPM 4407, s.f., [01/10/1580].
244 AHPM 4405, s.f., [11/11/1609].
245 AHPM 4264, s.f., [29/12/1557].
246 AHPM m-431, s.f., [18/07/1559].

Miquel Vives, paraire i mercader de Manresa, i de Magdalena Calvó, filla de Vicenç Calvó[247], amb la qual Miquel Vives s'havia casat en segones núpcies[248]. El dot de 200 lliures en metàl·lic que Agnès va aportar al matrimoni posen de manifest el poder econòmic dels Vives. Cal deixar clar que en cap cas, tal com va asseverar sense cap fonament l'historiador jesuïta Fidel Fita i Colomer[249], Agnès Vives Calvó no va poder ser una Ínyiga atès que els seus pares es van casar el 1534, onze anys després que el pelegrí de Loiola hagués deixat Manresa. A diferència del primer matrimoni, Lluís Amigant va tenir almenys set fills amb Agnès Vives Calvó: Pere, Maurici, Jaume, Joan, Andreu, Lluís i Maria Anna[250]. Sabem, a més, que en van tenir algun altre que es deuria morir de ben petit, perquè en el primer testament que va fer Agnès Vives i consta que "*elegesc sepultura al meu cors faedora en l'església de Santa Maria de Manresa, en lo vas o túmul de mon marit en lo qual hi ha un fill meu és estat sepultat*"[251]. La vida de tots aquests néts del matrimoni entre Pere Amigant i Àngela Seguí queda fora de l'abast cronològic del nostre estudi. Tanmateix, si hom té interès en saber-ne més detalls, l'obra de Joaquim Sarret i Arbós aporta força informació[252].

Lluís Amigant Seguí va fer testament davant el notari de Manresa Antic Sala el 25 de juny de 1572 i es deuria morir a mitjan juliol d'aquell mateix any perquè la data de publicació del testament és el 21 de juliol de 1572[253]. Aquest document aporta informació molt interessant sobre l'excel·lent relació de Lluís amb la seva mare i la seva muller. En relació a la seva mare, la clàusula en què la fa usufructuària de tots els béns del qual ell és hereu, inclòs el casal del carrer d'en Rigolfes, és prou eloqüent: "*Dexe a la dona na Àngela, mare mia molt amada, lo ple e íntegre usdefruit de totes les coses quals ella avui té i posseeix*". A més, i com que Àngela era vídua del seu marit, l'hereu d'aquest, és a dir Lluís Amigant, l'havia de mantenir[254]. És per això que en el seu testament Lluís Amigant deixa explicitat que a la seva mare "*li sien donades vuit quarteres de forment i quatre càrregues de vi quiscun any*". Aquest llegat ens dóna una idea de quina quantitat de farina

247 Capítols matrimonials entre Miquel Vives, paraire i Elisabet Calvó, filla de Vicenç Calvó, paraire de llana de Manresa, i de Magdalena. AHPM 4219, s.f., [18/07/1534].

248 Com que la vida de Miquel Vives desborda l'objectiu del present treball, deixem constància de diversos documents que poden ser útils en cas que hom vulgui aprofundir en els detalls de la vida del sogre de Lluís Amigant.
Capítols matrimonials de Joana Vives, filla de Miquel Vives, paraire, i d'Agnès, la seva difunta primera muller amb Joan Soler, mercader de Manresa. AHPM m-396, f. 15v a 17r, [28/12/1544].
Testament de Miquel Vives. ASM 5, s.f., [24/12/1546].
Inventari de béns de Miquel Vives, difunt mercader de Manresa. ASM V-101, s.f., [26/06/1556].

249 Vila Cortina, Mireia. *Les Ínyigues. L'entorn femení de Manresa d'Ignasi de Loiola a Manresa*. Zenobita edicions. Manresa, 2019, p. 114 i 210.
La cita original és a Fita Colomer, Fidel. *La Santa Cueva de Manresa. Reseña histórica*. Imprenta de Roca. Manresa, 1872, p. 32.

250 Així consta en el testament de Lluís Amigant Seguí. ASM 122, s.f., [25/06/1572].

251 ASM V-77, s.f, [08/01/1564].

252 Sarret Arbós, Joaquim. *Història de Manresa. Monumenta historia civitatis Minorisae. Volum V. Història de l'estat polític-social de Manresa.* Imprenta de Sant Josep. Manresa, 1925, p. 201-213.

253 ASM 122, s.f., [25/06/1572].

254 Maspons i Anglasell, Francesc. *Nostre dret familiar segons els autors clássichs y les sentencies del antich suprem tribunal de Catalunya.* Llibrería d'Álvar Verdaguer. Barcelona, 1907, p. 115.

de blat (forment) i vi consumia una manresana benestant anualment: si una quartera equivalia a uns 70 litres, 560 litres de farina; si una càrrega equivalia a uns 120 litres, 480 litres de vi[255].

Pel que fa a la relació amb Agnès Vives Calvó, "*caríssima muller mia i per mi molt amada*", el testament també ens indica que Lluís tenia un gran afecte a la seva muller perquè la institueix hereva universal amb poder per a que "*dividesca i partesca entre sos fills mascles i meus comuns per aquells parts i particions que a ella bé li aparà e serà ben vist*". Així doncs, i atès que els fills del matrimoni encara eren petits, Lluís deixava per escrit la seva plena confiança en el criteri de la seva esposa per designar l'hereu del llinatge. Com ja hem dit, no explicarem com es va desenvolupar la vida dels fills d'aquest matrimoni, però sí que cal deixar constància que Agnès Vives Calvó va fer, almenys, tres testaments[256] en els quals va anar variant l'hereu universal en funció de les circumstàncies vitals dels seus fills. Gràcies als llibres parroquials de difunts que va veure Sarret i que malauradament van ser cremats a principis de la Guerra Civil espanyola sabem que Agnès Vives Calvó es va morir al casal del carrer d'en Rigolf el 18 de març de 1595[257].

Com era freqüent a l'època, la descendència femenina del matrimoni entre Pere Amigant i Àngela Seguí va servir per crear llaços familiars amb altres famílies manresanes prominents. Àngela Amigant Seguí, la filla gran del matrimoni, es va casar amb el mercader manresà Joan Anglada[258], pertanyent a un dels llinatge més rics de la ciutat i que anirà apareixent en pagines successives. Malgrat no haguem localitzat els capítols matrimonials ni el seu testament, sí que sabem que un dels seus fills, Pere Anglada Amigant es va dedicar a la vida eclesiàstica i, com hem vist, la seva àvia materna Àngela Seguí el va col·locar al benefici de Sant Joan de la Seu de Manresa perquè n'era la patrona. També és molt probable que fos l'única filla del matrimoni Amigant-Seguí que sobrevisqués a la seva mare.

Francesca Amigant Seguí, la filla mitjana del matrimoni, es va casar en primeres núpcies amb el traginer Francesc Soler. Els Soler eren una família originària del mas Soler de Cererols de la parròquia de Súria establerta a Manresa que s'acabaria enriquint molt. No sabem quan es van casar, però el testament de Francesc Soler, fet el 18 de febrer de

255 El volum d'una quartera i una càrrega variava d'una contrada a l'altra, però hem agafat els volums que indica el diccionari català-valencià-balear.

256 ASM V-77, s.f., [08/01/1564].
AHPM 4344, f. 16r a 19r, [16/08/1588].
AHPM 4346, f. 73r a 76v, [04/03/1595].

257 Sarret Arbós, Joaquim. *Història de Manresa. Monumenta historia civitatis Minorisae. Volum V. Història de l'estat polític-social de Manresa.* Imprenta de Sant Josep. Manresa, 1925, p. 204.

258 Àngela Amigant Seguí surt citada com a muller del mercader Joan Anglada en diversos documents, entre els quals com a marmessora del codicil de la seva mare Àngela Seguí. AHPM 4384, s.f., [02/09/1570].

1545, ens aporta diverses informacions importants[259]. La primera és que reconeix el dot que li havia portat la seva muller Francesca Amigant, que en total era de 100 lliures, 50 en metàl·lic i 50 en forma de penyora de la casa on vivien. El segon detall important és que Francesc fa a Francina usufructuària durant la seva vida dels vestits i vestimentes sempre i quan no es torni a casar. Tanmateix, Francina no és pas usufructuària de la resta de béns del marit, la qual cosa, essent una dona jove, la deuria abocar a un segon matrimoni força immediat. En tercer lloc, Francesc Soler fa hereu universal al seu fill Joan Soler Amigant. No obstant, Francesc fa constar que si el seu fill es mor sense deixar descendència legítima, aleshores ordena que els seus béns siguin destinats a la fundació de diversos aniversaris a la Seu de Manresa, a la parròquia de Súria i al monestir de Montserrat i els diners restants siguin repartits a parts iguals entre els seus germans mascles. Així doncs, aquesta clàusula indica que el matrimoni només havia tingut un fill. Francesc Soler no deuria trigar gaire a morir-se perquè l'inventari de béns, fet fer per Francina Amigant, és del 23 de març de 1545[260] i l'encant de béns és de principis de maig d'aquell mateix any[261]. Per altra banda, sabem del cert que Joan Soler Amigant, que en document consta com a impúber i, per tant, menor de catorze anys[262], era mort el 25 d'abril de 1549[263]. De fet, diversos actes fets davant del notari Miquel Torra l'abril de 1549 ens permeten saber que Francesca Amigant Seguí ja estava casada en aquell moment amb el mercader Pere Corrons i que hi havia hagut una disputa legal entre Francesca i els germans del seu difunt marit que, com en molts altres casos, s'havia resolt amb una concòrdia[264]. Pere Corrons era originari del mas Corrons de Salelles i malgrat la denominació de mercader, la seva professió original era la de paraire. Pere Corrons era un mercader ric amb un pes important dins l'oligarquia manresana coetània. Ho sabem pels abundants documents notarials en què el trobem exercint el comerç (i que no detallarem) i perquè va ser conseller almenys l'any 1547-1548[265] i batlle el trienni 1551-1554[266]. Tanmateix, el matrimoni no deuria durar gaire anys perquè el gener de 1555 ja trobem a Àngela Seguí, mare de Francina Amigant, fen àpoca de restitució del dot a Pere Corrons perquè Francina ja era morta[267]. Àngela Seguí recuperava així els béns de la seva filla perquè aquesta, en el seu testament, fet el 25 de juliol de 1551, i el seu codicil,

259 AHPM 4128, s.f., [18/02/1545].
260 ASM V-70, s.f., [23/03/1545].
261 ASM V-70, s.f., [08/05/1545].
262 Maspons i Anglasell, Francesc. *Nostre dret familiar segons els autors clássichs y les sentencies del antich suprem tribunal de Catalunya.* Llibrería d'Álvar Verdaguer. Barcelona, 1907, p. 246.
263 AHPM m-380, f. 52v, [25/04/1549].
264 AHPM m-380, f. 52v i 53r, [25/04/1549].
265 AHPM m-423, s.f. [06/01/1551].
266 AHPM m-413, s.f. [07/04/1551]; AHPM m-415, s.f. [31/12/1552]; AHPM m-425, s.f. [04/12/1553]; AHPM m-416, s.f. [27/12/1553]).
267 En realitat el document és un capmàs en tota regla entre sogra i gendre pels diversos deutes que es tenien mútuament. AHPM m-427, s.f., [10/01/1555].

fet el 20 de juliol de 1553[268], l'havia declarat hereva universal. Per acabar, podem afegir que llegint el testament de Pere Corrons, i malgrat no ho citi explícitament, no sembla que el matrimoni tingués descendència[269].

Per acabar amb la descendència de Pere Amigant i Àngela Seguí, només ens queda parlar d'Agnès Amigant Seguí, la filla petita. Malgrat no haguem trobat els capítols matrimonials, sabem que Agnès Amigant es va casar amb Maurici Nebot, traginer i posteriorment mercader de Manresa[270]. Sabem que Maurici Nebot encara era viu a principis de 1548[271], però dos anys més tard, el gener de 1550, ja trobem a Agnès Amigant Seguí actuant com a vídua del seu marit. El primer document en què la trobem com a tal és l'apoderament que fa al seu germà Lluís Amigant Seguí per tal que la representi en qualsevol plet que pugui sorgir en qualsevol jurisdicció[272], la qual cosa ens suggereix que Maurici Nebot s'hauria mort a finals de 1549 o principis de 1550. El segon document és la venda, l'estiu de 1550, d'un camp per 30 lliures per a poder pagar la meitat del dot que restava pendent d'abonar a Antiga Nebot, cunyada d'Agnès i germana de Maurici, pel seu matrimoni amb Montserrat Cadavall, pagès de Manresa[273]. En aquest acte Agnès Amigant surt com a usufructuària testamentària dels béns del seu marit i com a tutora i curadora designada pel seu marit, juntament amb Francí Amigant, Joan Torra, Onofre Darnet i Bernat Devesa, dels béns dels seus fills que, com a hereus del seu pare i aquest del seu pare Francesc Nebot, havien de pagar a Antiga Nebot. Desconeixem la data de la mort d'Agnès Amigant Seguí, però quan la seva mare va fer el seu primer testament a principis de juny de 1557, ella ja consta com a difunta[274]. També sabem que Agnès Amigant va fer hereva dels seus béns a la seva mare. Com ja s'ha citat més amunt, l'abril de 1558 Àngela Seguí, com a hereva de la seva filla, que al seu torn tenia els béns del seu marit, lloga per un any i un preu de 6 lliures la casa del seu difunt gendre Maurici Nebot, situada a la placeta d'en Nebot (l'actual plaça Gispert, on sobre la porta del bar Pardal encara hi llueix una rajola antiga que ho certifica), al rector de Sant Mateu de Bages Galceran Pastor[275]. Així doncs, i tal com havia fet la seva germana Francina, Agnès Amigant també havia fet hereva seva la seva mare Àngela Seguí. Per últim cal dir que el matrimoni entre Maurici Nebot i Agnès Amigant va donar almenys dos fills: Maurici Nebot Amigant, que va

268 El mateix plec de paper conté ambdós documents. ASM 122, s.f..
269 AHPM 4128, s.f., [28/02/1557].
270 AHPM m-367, f. 69r, [26/03/1541].
271 AHPM m-410, f. 35v
272 AHPM m-422, s.f., [16/01/1550].
273 AHPM m-341, s.f., [07/07/1550].
274 ASM 122, s.f., [08/06/1557].
275 AHPM m-430, s.f., [30/04/1558].

esdevenir mercader[276] i Jerònima Nebot Amigant[277].

276 AHPM 4384, s.f., [02/09/1570].
277 ASM 122, s.f., [08/06/1557].

Arbre genealògic nº 3.- Descendència del matrimoni entre Pere Amigant i Àngela Seguí Torre

Els últims anys d'Àngela Seguí

Per cloure el capítol dedicat a Pere Amigant i Àngela Seguí ens fixarem en els últims anys de vida de la vídua Amigant. El primer testament que va fer Àngela Seguí Torra va ser el 8 de juny de 1557[278] davant el notari manresà Bernat Torra, el qual hom pot trobar transcrit a l'Annex IX. En realitat sembla un esborrany del testament, perquè hi manquen moltes clàusules que són indicades amb l'abreviació etc. Sarret ens diu que va fer un segon testament el dia 1 de gener de 1563[279] però no l'hem localitzat i creiem que és una dada errònia. La raó és que el 2 de setembre de 1570, Àngela Seguí va fer un codicil[280], que hom trobarà transcrit a l'Annex X, en què es fa constar que "*jo haver fet i fermat mon darrer testament en poder del discret mossèn Bernat Torra, quòndam notari ciutadà de Manresa*". Es podria pensar que aquest darrer testament que cita Àngela Seguí correspon al que Sarret cita del primer de gener de 1563, però el cert és que és impossible perquè el testament del notari Bernat Torra va ser publicat el 15 de setembre de 1558 i, per tant, l'any 1563 ja feia més de quatre anys que el cadàver de Bernat Torra descansava eternament davant la capella de Santa Elena de la Seu[281].

La diferència entre ambdós documents, separats per poc més de tretze anys, era la variació de marmessors, especialment per la defunció del seu fill Francí Amigant Seguí l'any 1566. En ambdós es manté la seva voluntat de ser sepultada davant la capella de la Santíssima Trinitat de la Seu, en el vas on hi havien enterrats els seus pares. Però potser el canvi més notable són els diners que Àngela Seguí vol que es destinin al repòs del seu cos i ànima així com a les deixes pietoses. Si el 1557 només destinava les habituals 10 lliures a la sepultura, trentenari i capdany, l'any 1570 eleva aquesta xifra a 58 lliures. En el codicil també estableix una deixa pietosa de 25 sous a l'hospital de Sant Andreu, cosa que originalment no havia manat. Així mateix, en el codicil institueix un aniversari perpetu a la Seu pel salvament de la seva ànima, pel qual llega 36 lliures. Així doncs, l'increment de capital que Àngela Seguí llegava per a l'enterrament i salvament de l'ànima va passar en només tretze anys de 10 a 94 lliures, una xifra, aquesta última, prou destacable. Aquest fet molt probablement respongués a dos factors: per una banda, molts dels fills d'Àngela s'havien mort i, com hem vist, o bé l'havien instituïda hereva universal o bé li havien assegurat l'usdefruit perpetu dels seus béns. Per altra banda, el fructífer rendiment

278 Ibídem
279 Sarret Arbós, Joaquim. *Història de Manresa. Monumenta historia civitatis Minorisae. Volum V. Història de l'estat polític-social de Manresa.* Imprenta de Sant Josep. Manresa, 1925, p. 203.
280 AHPM 4384, s.f., [02/09/1570].
281 AHPM 4128, s.f., [28/07/1558]. Publicació del testament el 15/09/1558.

econòmic que hem vist que Àngela Seguí treia de les seves propietats, combinat amb la reducció de fills entre els quals repartir el seu patrimoni, segurament explica que pogués destinar molts més diners al salvament de la seva ànima.

No sabem quin dia va morir Àngela Seguí Torra, però sí que sabem que va ser l'any 1578, quan tenia vuitanta-quatre anys. Aquesta dada ens l'aporta l'inventari de béns, que només comprèn els béns mobles de la casa del carrer d'en Rigolf, fet el 31 de desembre de 1578 pel seu nét i marmessor Maurici Nebot[282] i que hom pot trobar transcrit a l'Annex XI. És ben sabut que els inventaris *post-mortem* aporten una fotografia molt exacte del contingut de les cases dels finats i el d'Àngela Seguí no n'és una excepció. Morta "*en unes cases en les quals és morta dita difunta situades en lo carrer d'en Rigolfes*", és a dir, al casal dels Amigant, l'inventari ens permet conèixer les estances que l'edifici tenia en aquell moment. També ens permet saber que la sala principal estava decorada amb tres teles pintades amb motius del diluvi, de la salvació de la mare de Déu i del *memento mori*, és a dir, una representació dels difunts, així com dos escuts cerimonials. Aquesta font fins i tot permet saber el contingut de l'estança on es va morir Àngela Seguí. I una de les coses que més crida l'atenció és l'austeritat dels béns que posseïa l'Àngela octogenària. Sorprèn que la major part de peces de roba que es citin es descriguin com a "*molt usades*" i de color negre, la qual cosa ens fa pensar que fins a la seva mort mantenia el dol i que malgrat la seva riquesa no renovava la roba amb freqüència. També destaca el menjar que Àngela Seguí tenia a la seva cambra de mort, que consistia en "*una capsa de fusta en què hi ha algun poc de codonyat*", "*un pot de mel*" i "*quatre o cinc quartans*[283] *d'olives*". Així doncs, aquest inventari dels béns de la casa d'Àngela Seguí és el document que ens permet tancar la reconstrucció de la seva vida. Una vida que, com hem vist, va patir molts alts i baixos, molts dels quals fins ara inèdits.

282 ASM V-77, s.f., [31/12/1578]. Cal fer notar que encara que en el document estigui datat el 31 de desembre de 1579 i atès que en aquell moment encara es datava seguint l'any de la nativitat, en realitat fos l'últim dia de l'any 1578.
283 Quartà: mesura de grans, de valor variable.

Brianda de Brihuega i Peguera: noble, néta de l'amant de Carles de Viana, monja, esposa i senyora de Vilanova de l'Aguda i d'Olost de Lluçanès

Brianda de Brihuega i de Peguera és citada als processos de canonització, especialment en els de 1595, com una les Ínyigues més fidels juntament amb Àngela Seguí (Amigant), Agnès Claver (Caldoliver) i Miquela Sitjar (Canyelles). No obstant, aquesta adscripció de Brianda al cercle de fidels seguidores ha estat recentment posat en qüestió [284] pel fet que la seva boda amb Pere de Peguera i Vilanova no es va celebrar fins l'any 1523. Atès que en principi fins aquell moment Brianda vivia a Barcelona, és raonable pensar que no entrés en contacte amb el pelegrí de Loiola fins que aquest no va traslladar-s'hi a finals de febrer de 1523. Amb els detalls que sabem de la vida de Brianda de Brihuega i Peguera i que desgranarem a continuació, intentarem portar llum sobre aquest fet i discernir si és possible que Brianda hagués conegut a Ignasi a la capital del Bages l'any 1522.

Un altre aspecte de la biografia de Brianda que cal destacar i que ens interessa especialment per tal de donar una visió àmplia de la societat benestant manresana de l'època és el fet tant ella com el seu marit pertanyien a la baixa noblesa (ambdós descendien de llinatges nobles des d'almenys la baixa Edat Mitjana). De fet, ells dos són els únics membres de la noblesa manresana, que en aquell temps no comptava amb pas més de vuit o deu caps de casa d'aquest estament[285], que segons els processos de canonització es van relacionar amb el pelegrí de Loiola. Hom podria pensar que portar una vida econòmicament resolta gràcies a les rendes provinents dels senyorius que com a membres de la baixa noblesa tenien sota el seu domini garantia una vida despreocupada. No obstant, com veurem, l'existència de Brianda de Brihuega va estar marcada precisament per les imposicions que la pertinença a aquest grup social privilegiat irremissiblement implicaven. El fet d'haver de mantenir el patrimoni del llinatge sovint comportava un sacrifici que sempre i en primer lloc havien d'efectuar les filles cabaleres. Com veurem, aquest va ser el cas de Brianda de Brihuega i Peguera, encara que un nou gir familiar inesperat la va treure de seguida d'aquesta posició.

284 Vila Cortina, Mireia. *Les Ínyigues. L'entorn femení de Manresa d'Ignasi de Loiola a Manresa*. Zenobita edicions. Manresa, 2019, p. 169-171.

285 En el fogatge general de 1553 hi consten els següents caps de casa adscrits a l'estament militar: Jaume Molló, Marc Antoni Llentes i de Gàver, Francesc de Planella, Marc Joan Ricard i de Sorribes, la vídua Gàver (d'Onofre de Gàver), Bernat de Peguera, Francí Mateu, Lluís de Peguera i Pere de Peguera. ACA, Reial Patrimoni, mestre racional, volums, sèrie general, 2598, f. 185r.

Per últim, cal dir que molts detalls biogràfics sobre Brianda els sabem gràcies a l'excel·lent article que l'any 1974 la historiadora Núria Coll Julià, deixeble de Jaume Vicenç Vives, va publicar amb el títol "*Brianda de Vega, amante del príncipe Carlos de Viana, esposa de Berenguer de Peguera; descendencia de este matrimonio*"[286]. En efecte, i gràcies a una admirable i ingent tasca de recerca en fons notarials, en aquest article hi trobem tots els ascendents familiars tant de Brianda com del seu espòs Pere de Peguera. La nostra intenció original era buscar a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona els documents citats per Núria Coll (com que les signatures topogràfiques actuals que fa servir l'AHPB van ser publicades el 2001 i 2003, òbviament aquesta autora no les va fer servir en un article aparegut l'any 1974), però destinar-hi tant temps, per altra banda necessari per a la recerca en els més accessibles arxius manresans, era del tot desaconsellable. Així doncs, quan es citi algun document o dada del qual no se n'aporti la font en la nota a peu de pàgina el lector ha d'interpretar que la font és aquest robustíssim article de Núria Coll. Però aquesta historiadora barcelonina que està a punt d'arribar als cent anys no és pas l'única font que ens ha estat útil alhora de traçar la vida de Brianda de Brihuega. L'obra de Joaquim Sarret i Arbós[287] també aporta dades interessants basades en documents dipositats en arxius manresans[288]. Així mateix, la futura publicació del volum II-B del Nobiliari General català d'Armand de Fluvià, que inclourà els Peguera, confiem que acabi de completar el trencaclosques genealògic d'aquesta família.

Brianda de Vega: àvia materna de Brianda de Brihuega, amant i mare del primer fill mascle del Príncep de Viana

L'àvia materna de Brianda de Brihuega va ser Brianda de Vega[289], la segona amant amb la qual el príncep Carles de Viana va tenir fills. Carles de Viana (1421-1461), primogènit de Navarra, Aragó i Sicília, era fill de Blanca de Navarra i de Joan II el sense Fe, que acabaria essent rei de tots els dominis de la corona d'Aragó en succeir el seu germà Alfons el Magnànim quan aquest es va morir el 1458. Tanmateix, el pare de Carles,

286 Coll Julià, Núria. *Brianda de Vega, amante del príncipe Carlos de Viana, esposa de Berenguer de Peguera; descendencia de este matrimonio. Estudios históricos y documentos de los archivos de protocolos IV.* Barcelona, 1974, p. 239-270.

287 Sarret i Arbós, Joaquim. *Història de Manresa. Monumenta historia civitatis Minorisae. Volum V. Història de l'estat polític-social de Manresa.* Imprenta de Sant Josep. Manresa, 1925, p. 165-200.

288 L'arxiu de la Seu de Manresa conté tres lligalls amb documents pertanyents a la família Peguera aparentment aplegats pel mateix Sarret. Es tracta dels lligalls ASM V-80, ASM 122 i ASM 17 unitat documental 1889.

289 Hi ha certa controvèrsia entre el cognom de l'àvia materna de Brianda de Brihuega. Mentre Núria Coll assegura que sempre la troba citada amb el cognom *de Vega*, la historiografia espanyola l'anomena *de Vaca*. Sigui com sigui, és clar que es tracta de la mateixa persona. El nostre criteri ha estat seguir el parer de la historiadora barcelonina. Tanmateix, si hom té interès en conèixer la genealogia *de Vaca* pot consultar el recent article de Boix Salvador, Juan. *Brianda de Vaca, la amada nuestra de Carlos de Viana*. Príncipe de Viana, any LXXVIII, nº 268, maig – agost de 2017, p. 489.

que era rei consort del regne de Navarra, es casaria en segones núpcies amb Joana Enríquez i d'aquest matrimoni en naixeria Ferran II el Catòlic. Carles de Viana s'havia casat el 30 de setembre de 1439 amb Agnès de Clèves i n'havia quedat vidu el 6 d'abril de 1448. El matrimoni no va tenir fills. No obstant, Carles va tenir descendència amb diverses amants. La primera va ser Maria d'Armendáriz. D'aquesta relació en va néixer l'any 1451 una nena anomenada Anna de Navarra. La segona amant amb qui Carles va tenir fills va ser precisament Brianda de Vega, que l'any 1455 donava a llum a Felip de Navarra i Aragó. Carles encara tindria un tercer fill amb una altra amant durant la seva estada a Sicília l'any 1459 anomenat Joan Alonso d'Aragó[290], que a diferència del seu germà, sembla que patia algun tipus de discapacitat intel·lectual[291].

Els orígens de Brianda de Vega no són pas clars. Núria Coll no els explica més enllà de constatar que era natural del regne de Castella. I no els explica perquè molt probablement no apareixen a la documentació notarial barcelonina. Existeix un article recent que busca els orígens de Brianda de Vega[292]. Tanmateix, el seu autor no fa servir cap font primària per traçar-ne la genealogia. Per treure conclusions es basa en dos estudis genealògics de la segona meitat del segle XVII i un de l'any 2006. Segons aquest autor, Brianda de Vega seria el sisè fill de Nuño Cabeza de Vaca, novè senyor de Fuentehoyuelo, i de Brianda de Vega. Nuño Cabeza de Vaca hauria sigut "*Guarda Mayor*" del rei de Enric IV, és a dir, el cap de la guàrdia personal del rei de Castella[293]. Aquest autor també indica que Brianda de Vega hauria nascut pels volts de l'any 1437 i seria de Mayorga, una localitat del nord de Castella, a mig camí entre Valladolid i Lleó[294]. Seguint la tesi defensada en aquest article, Brianda de Vega (o de Vaca), que es trobava amb el seu pare a la cort castellana, hauria arribat a la cort navarresa a través del seu oncle Pedro Núñez Cabeza de Vaca, que era un dels ambaixadors habituals del rei de Navarra Joan II. Així, acompanyant el seu oncle en un viatge que la primavera de 1453 van fer des de la cort de Castella a la cort navarresa, que en aquell moment era a Saragossa, seria com es van conèixer la jove Brianda de Vega, que deuria tenir uns quinze o setze anys, i el príncep Carles de Viana. Com hem dit, la relació va fructificar amb el naixement de Felip l'any 1455.

290 Miranda Menacho, Vera-Cruz. *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón (1457-1461*). Tesi doctoral feta a la Facultat de Geografia i història de la UB. Barcelona, 2011, p. 495-518.
291 Elipe Soriano, Jaime. Sangre real e *imbecillitas*. La marginación política del obispo de Huesca Juan Alonso de Aragón y Navarra (1459-1526). Revista de História Jerónimo Zurita nº 92, p. 75-93. Institución Fernando el Católico. Saragossa, 2017.
292 Boix Salvador, Juan. *Brianda de Vaca, la amada nuestra de Carlos de Viana*. Príncipe de Viana, any LXXVIII, nº 268, maig – agost de 2017, p. 489-521.
293 Ibídem, p. 497.
294 Ibídem, p. 500.

Però sigui quin sigui el seu origen, la rellevància històrica de Brianda de Vega rau en el fet que va ser la mare del primer fill mascle de Carles de Viana. És ben sabut el paper que el príncep de Viana va tenir en els turbulents esdeveniments que van abocar el Principat de Catalunya a la Guerra Civil (1462-1472)[295]. Però el fet més rellevant és que segons el cronista aragonès del segle XVI Jerónimo Zurita, Carles de Viana, quan ja era a punt de morir, va ser persuadit pels seus consellers per tal que es casés amb Brianda de Vega[296] a fi de proclamar hereu al seu fill Felip de Navarra i Aragó. Carles de Viana ho va refusar i va nomenar hereva a la seva germana Blanca de Navarra. Fent un exercici de història ficció, si Felip de Navarra i Aragó hagués estat legitimat pel casament dels seus progenitors i nomenat hereu del seu pare, el destí que la vida li reservava a ell mateix i a la seva mare hauria estat molt diferent.

Imatge 6.- Anotació il·luminada del dietari de la Generalitat de Catalunya del 13 de setembre de 1461, dia de la mort "Sanct Karles, primogènit d'Aragó e de Sicília". L'interès i estima que vers Carles de Viana tenia la Diputació del General i altres institucions urbanes catalanes arribava fins al punt d'anomenar-lo Sant. Font: Arxiu de la Corona d'Aragó, ACA, Generalitat, sèrie general (N), 7, f. 5r (any 1461).

L'any 1462 va esclatar la Guerra Civil catalana, que durant deu llargs anys va enfrontar el rei d'Aragó Joan II, pare de Carles de Viana, i els pagesos de remença d'una

295 Encara resta per escrire l'obra de referència sobre la Guerra Civil catalana. Tanmateix, la millor obra de síntesi disponible que explica el context que va conduir-hi i com es va desenvolupar, malgrat que tingui un fort component Vicencià, és la de Ryder, Alan. *The Wreck of Catalonia. Civil war in the fifteenth century*. Oxford University Press, 2007. Incomprensiblement, aquesta obra no està traduïda al català.

296 "Túvose en aquellos tiempos por muy cierto que viéndose los privados deste príncipe desamparados de su favor habiendo ellos deseado tanto que reinara por tan peligroso camino y que estaba sin ninguna esperanza de la vida, procuraron de amancillar la verdadera línea de la sucesión y que el príncipe casara con doña Brianda Vaca que estaba en poder de don Hugo de Cardona señor de Belpuch, porque hiciese legítimo a don Phelippe su hijo que se llamaba conde de Beaufort, y el príncipe no quiso dar a ello lugar." Zurita, Jerónimo. Anales de la Corona de Aragón. Lliber XVII, capítol XXIV. Instituto Fernándo el Católico. Saragossa, 2013.

part, contra l'oligarquia urbana del país encapçalada per la Generalitat de Catalunya i el Consell de Cent de Barcelona. En la contesa, Felip d'Aragó i Navarra i la seva mare es van mantenir fidels al bàndol institucional català. Cap al final de la guerra, quan Brianda de Vega tenia uns trenta anys, hauria iniciat una nova relació amorosa, aquest cop amb Berenguer de Peguera i Montbui senyor del castell d'Olost de Lluçanès. Núria Coll ha constatat aquesta relació des d'almenys l'any 1470, que va fructificar un any més tard amb el naixement del segon fill de Brianda: Lucrècia de Peguera i Vega. Però aquell any 1471, a les acaballes de la guerra, Brianda i el seu fill Felip van prendre una decisió transcendental: abandonar Barcelona i passar-se al bàndol del seu avi i "sogre" respectivament, el rei Joan II. La conseqüència immediata de tal decisió va ser la confiscació de béns de Felip. Acabada la guerra, de la qual Joan II el sense Fe en va ser el guanyador, Brianda de Vega i el seu fill Felip es van establir de nou a Barcelona. Felip de Navarra i Aragó, que gairebé des del seu naixement era comte de Beaufort, va ser encaminat a la vida eclesiàstica tal com era habitual en els fills il·legítims de la reialesa. Com a eclesiàstic va ocupar diversos càrrecs, entre els quals: abat de Sant Giovanni degli Eremiti de Palerm, beneficiat a la Bisbal d'Empordà, prior de Sant Pere de Casserres, abat de Sant Miquel de Cuixà i de Sant Martí del Canigó i arquebisbe de Palerm. Tots aquests càrrecs eclesiàstics s'expliquen per la mencionada deserció del bàndol institucional català durant la guerra, que va provocar que Felip sempre fos afavorit primer el seu avi Joan II i després pel fill i successor d'aquest últim Ferran el Catòlic. Felip de Navarra i Aragó va morir el 10 de juliol de 1488 quan capitanejava les milícies aragoneses com a mestre de Montesa (càrrec que havia permutat pel d'arquebisbe de Palerm quatre anys abans) en l'assalt a la ciutat de Baza, en el marc de la guerra que els Reis Catòlics havien iniciat contra el regne de Granada.

Si tornem a la mare de Felip, un cop acabada la Guerra Civil catalana i establerta de nou a Barcelona almenys des de 1473, Brianda va reprendre la seva relació amb Berenguer de Peguera i Montbui. Hom podria pensar que atès que ambdós havien tingut la petita Lucrècia, que en aquell moment tenia uns dos anys, i que havien estat separats per la deserció i posterior sortida de Barcelona, de seguida es casarien i formarien una família. Tanmateix, no és fins a principis de l'any 1477 que Berenguer de Peguera i Brianda de Vega es casen. Cal apuntar que el dot que Brianda de Vega va aportar al matrimoni, que alhora li havia donat el seu fill Felip de Navarra i Aragó, era de 3.300 lliures. Berenguer de Peguera era fill de Bernat de Peguera i Rajadell i de la seva segona

muller Maciana de Montbui. És important fixar-nos en aquest Bernat de Peguera i Rajadell perquè era el besavi matern de Brianda de Brihuega però també era el besavi patern de Pere de Peguera i Vilanova, que seria el marit de Brianda de Brihuega a partir de 1523. Com veurem, el fet de tenir un besavi en comú explica que per casar-se Brianda de Brihuega i Pere de Peguera necessitessin una dispensa eclesiàstica pel tercer grau de consanguinitat que compartien.

En aquest punt convé recapitular per continuar amb la genealogia de Brianda de Brihuega. La seva àvia materna Brianda de Vega havia estat mare fora del matrimoni de Felip de Navarra i Aragó amb Carles de Viana l'any 1455 i de Lucrècia de Peguera i Vega amb Berenguer de Peguera l'any 1471. Amb aquest últim s'hi va acabar casant l'any 1477 i va tenir-hi encara cinc fills més: un fill anomenat Nuri Joan, que seria l'hereu, i quatre filles a més de Lucrècia: Isabel, Damiata, Beatriu i Maciana. Per no fer encara més complexos els antecedents familiars de Brianda de Brihuega només ens centrarem en Damiata de Peguera i Vega, mare de Brianda de Brihuega, i la seva germana Isabel de Peguera i Vega, que acabaria essent senyora de Vilanova de l'Aguda. Hom pot consultar l'article de Núria Coll si vol conèixer l'esdevenidor dels altres fills del matrimoni Peguera-Vega. Per acabar amb l'extraordinària biografia de Brianda de Vega, direm que es va morir entre 1487 i 1492.

Isabel de Peguera i Vega, tia maternal de Brianda de Brihuega, va firmar el 31 de maig de 1498 els capítols matrimonials amb el seu cosí Arnau Guillem de Bellera, que era el senyor de Vilanova de l'Aguda. Per Isabel era el segon matrimoni després d'estar casada molt breument entre octubre de 1492 i maig de 1493 amb el cavaller barceloní Joan Sapila i Saclosa, el qual morí prematurament amb vint-i-cinc anys. Establerts a partir de 1509 en una casa situada a la plaça de Santa Anna de Barcelona, el matrimoni Bellera-Peguera no va tenir fills. Arnau Guillem de Bellera es va morir el juliol de 1511 i va fer hereva universal a la seva muller Isabel de Peguera i Vega. D'aquesta manera el llinatge Peguera passava a posseir la baronia de Vilanova de l'Aguda, un senyoriu que, com explicarem, va acabar a mans de Brianda de Brihuega.

Damiata de Peguera i Vega, mare de Brianda de Brihuega, es va casar vers 1493. L'escollit per la família va ser Ximeno de Brihuega i Sagra, un donzell aragonès originari de Pina d'Ebre, fill del donzell homònim i d'Isabel de Sagra. Ximeno, el pare de Brianda,

havia de ser força més gran que la seva jove esposa perquè per a ell era el tercer matrimoni. Segurament s'havia establert a Barcelona, també a la plaça de Santa Anna, quan va contraure el seu segon matrimoni. El dot que Damiata va aportar va ser de 1.100 lliures en forma de censos i no pas en capital. El matrimoni va tenir dues filles: Isabel i Brianda de Brihuega i Peguera. Gràcies al testament de Damiata, del qual estranyament n'hi havia una còpia en poder del notari manresà Antic Sala i que hom trobarà transcrit en l'Annex XII, sabem que el 13 de desembre de 1500 Brianda de Brihuega tenia uns divuit mesos, la qual cosa ens permet situar el seu naixement pels volts de juny de 1499. La seva germana Isabel havia nascut l'any 1495. El testament de Damiata de Peguera i Vega és un bon exemple de la vida que la baixa noblesa establerta a Barcelona portava al tombant de segle XV: 100 lliures destinades a la sepultura i els serveis funeraris (recordem que a la Manresa de l'època el més habitual era destinar-hi 10 lliures), dotze trentenaris (a Manresa, el més habitual era deixar diners per pagar-ne un), establir marmessor el confessor personal, fer una deixa testamentària per l'escuder i per la "*dida mia*" (qui segurament alletava la petita Brianda d'un any i mig), estar alfabetitzada (detall que sabem perquè llegava un llibre d'hores a la seva germana monja), etc. Damiata de Peguera i Vega es va morir el gener de 1501, i el seu marit Ximeno de Brihuega, el gener de 1506. Del testament de Ximeno en destaca la seva voluntat de manumetre, és a dir, de declarar lliberta una esclava negra que tenia anomenada Juliana i que potser es dedicava a cuidar les dues nenes. Així doncs, amb deu i set anys, quedaven orfes de pare i mare Isabel i Brianda de Brihuega i sota la tutela del cavaller barceloní Bernat Terré Dusay.

Arbre genealògic nº 4.- Antecedents familiars de Brianda de Brihuega i Peguera

Els antecedents familiars de Pere de Peguera i Vilanova

Com hem dit, un dels besavis de Pere de Peguera i Vilanova i de la seva muller Brianda de Brihuega i Peguera eren el mateix home: Bernat de Peguera i Rajadell. Com hem vist, l'avi matern de Brianda de Brihuega era Berenguer de Peguera i Montbui, fill de Bernat de Peguera i Rajadell i de la seva segona muller Maciana de Montbui. En canvi, l'avi patern de Pere de Peguera i Vilanova era Bernat de Peguera i Corbera, també fill de Bernat de Peguera i Rajadell però de la seva primera muller Isabel de Corbera i Foixà. Un dels fills d'aquest matrimoni, Bernat de Peguera i Corbera, es va casar amb Brígida de Peguera, que era filla de Joan de Peguera, senyor de Castelladral. Per assegurar-li les 550 lliures de dot que Brígida portava al matrimoni, el seu pare Joan de Peguera va empenyorar al seu gendre Bernat de Peguera i Corbera el castell de Castelladral "*amb pacte e retenció que si los fruits de dit castel pujaven quscun any a més de vint-i-cinc lliures, que tot lo que muntaria més s'hagués a prendre e comptar en sort de paga de la susdita quantitat de cinc-centes cinquanta lliures*"[297], és a dir, que tots els diners que anualment el nuvi tragués més enllà de 25 lliures de les rendes de Castelladral s'entenia que havien de ser descomptades de les 550 lliures del dot promès. Així, Bernat de Peguera i Corbera i la seva muller Brígida de Peguera es convertien *de facto* en els senyors del terme de Castelladral. A més, per pagar 122 lliures, 2 sous i 6 diners per les quals l'havia empenyorat a Ramon Pinyet, mercader de Cardona, Joan de Peguera ven a la seva filla Beatriu per aquest import la quadra i terme de Valldeperes, situada al terme de Castelladral[298]. El fill i hereu del matrimoni i, per tant, dels seus dominis, va ser Bernat de Peguera i Peguera, que l'any 1500 es va casar amb Jerònima de Vilanova i Corbera. Així, el desembre de 1501 en naixeria el seu primer fill i hereu Pere de Peguera i Vilanova, batejat a la Seu el 24 de desembre d'aquell any[299], qui acabaria esdevenint el marit dos anys més jove de Brianda de Brihuega i Peguera. Sabem que a més de Pere, aquest matrimoni va tenir almenys una altre fill anomenat Lluís, que seria el pare del cèlebre jurisconsult manresà Lluís de Peguera (1540-1610) i que dóna nom a un institut d'ensenyament secundari de la ciutat, i d'una filla anomenada Isabel, batejada a la Seu el 3 de juliol de 1503.

297 ASM 17, Unitat documental 1889, s.f., [02/03/1521].
298 AHPM m-671, s.f., [sense data]. Immediatament després segueix l'àpoca, datada el 05/05/1487.
299 Sarret i Arbós, Joaquim. *Història de Manresa. Monumenta historia civitatis Minorisae. Volum V. Història de l'estat polític-social de Manresa.* Imprenta de Sant Josep. Manresa, 1925, p. 182.

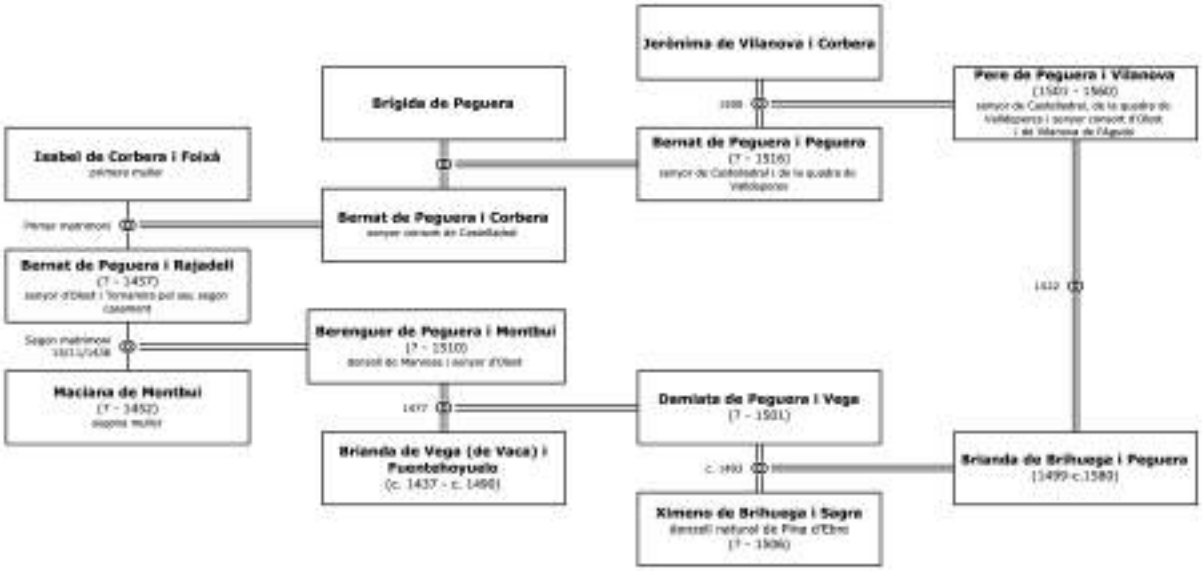

Arbre genealògic nº 5.- Descendència del besavi comú entre Pere de Peguera i Vilanova i Brianda de Brihuega i Peguera

Brianda de Brihuega es fa monja

Havíem deixat les germanes òrfenes Isabel i Brianda de Brihuega i Peguera, encara en edat infantil, sota la tutela del cavaller barceloní Bernat Terré Dusay. Aquest noble es va morir el 1518 i aleshores, atès que Isabel ja tenia vint-i-tres anys i calia casar-la, els oncles materns d'ambdues van prendre una decisió important. En efecte, Nuri Joan i Isabel de Peguera i Vega, oncle i tia materns de les filles de Damiata de Peguera i Vega i Ximeno de Brihuega i Sagra, i atès que la renda dels seus pares no permetia un casament digne per ambdues, van decidir que Brianda, la germana més petita, ingressés al monestir de Montsió de Barcelona. El dia 12 de gener de 1519, Brianda de Brihuega i Peguera cedia a la seva germana gran Isabel tots els drets que tenia sobre dels béns dels seus pares a canvi de rebre una pensió anual de 15 lliures i un import de 100 lliures per pagar l'ingrés en aquest monestir. Així doncs, a principis de 1519, quan tenia dinou anys, Brianda de Brihuega es convertia en monja dominica i ingressava en aquest monestir barceloní, situat a la cantonada dels actuals carrers de Portal de l'Àngel i de Montsió. Cal parar-nos un moment en explicar les vicissituds històriques que va viure aquesta comunitat de monges perquè malgrat tot ha arribat fins a l'actualitat (i, amb les monges, el seu Arxiu). L'any 1882 la comunitat es va vendre el solar del monestir (l'especulació

urbanística no és pas un invent del segle XXI!). Entre 1882 i 1890, l'església, la sala capitular i el claustre del monestir, tots d'estil gòtic, van ser desmuntats i reedificats a la Rambla de Catalunya de Barcelona, on la comunitat va residir fins a la Guerra Civil espanyola. Com a curiositat, cal esmentar que el cèlebre restaurant modernista “Els Quatre Gats”, situat als baixos de la casa Martí, projectada per Josep Puig i Cadafalch, es va construir sobre els solar que va deixar el monestir. L'església gòtica del cenobi encara és avui dia a Rambla Catalunya, 115 i és el temple de la parròquia de Sant Ramon de Penyafort. Instaurada la dictadura, la comunitat es va establir a Esplugues de Llobregat. La sala capitular i la resta de dependències del monestir, excepte l'església, van ser aterrats, i les monges només es van endur el claustre gòtic, que després de ser desmuntat i reedificat de nou encara avui llueix al monestir de les monges de Montsió d'Esplugues. La part de l'arxiu del monestir que ha anat sobrevivint aquests i altres esdeveniments encara es conserva a les dependències del cenobi d'aquesta ciutat del Baix Llobregat. En el curs de la recerca documental que s'ha fet en el present treball ens vam posar en contacte telefònicament amb la comunitat per tal que ens permetessin cercar en el seu arxiu qualsevol informació sobre la vida monàstica de Brianda de Brihuega i Peguera. La priora en funcions Montserrat Salvador García ens va permetre accedir-hi però, tanmateix, la recerca va ser infructuosa atès no hi vam trobar cap document que ens permetés saber la data en què Brianda va abandonar l'antic convent de Montsió de Barcelona.

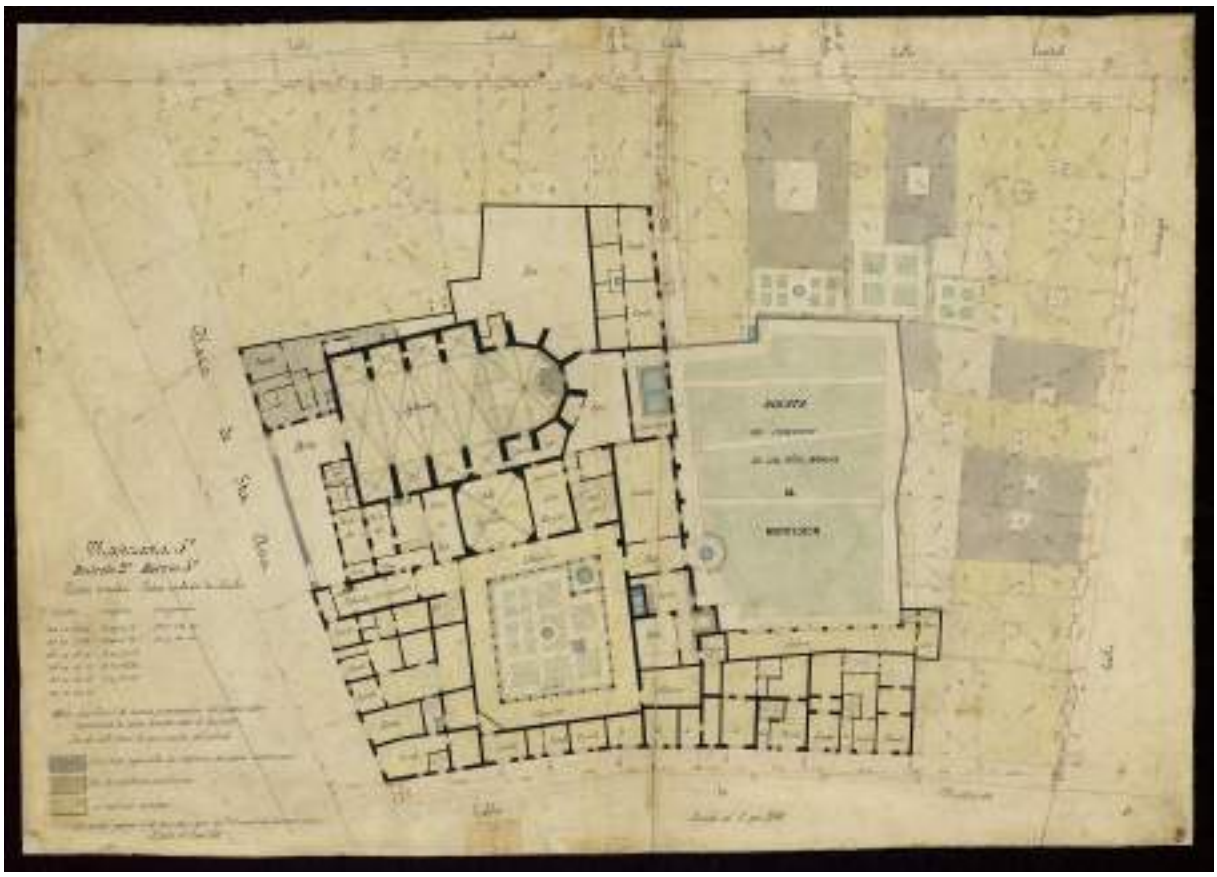

Imatge 7.- Plànol parcial del projecte cartogràfic emprès vers 1860 per l'arquitecte municipal de Barcelona Miquel Garriga i Roca i coneguts com a Quarterons Garriga i Roca. La imatge correspon al quarteró nº48 i s'hi pot veure la ubicació del monestir de Montsió des de 1423 i fins el 1888, emplaçat entre l'actual carrer de Portal de l'Àngel (*Plaza de Santa Ana*) i els carrers de Montsió i Comtal. Font Arxiu Històric de la ciutat de Barcelona AHCB3-334 5D33.

Ja essent monja, els capítols matrimonials entre Isabel, la germana de Brianda, i Pere Àngel Sapila Ferrer, ciutadà honrat de Barcelona, es van signar el 28 de maig de 1519. El dot d'Isabel, fortament incrementat per la renúncia de la seva germana Brianda, va ser de 2.500 lliures, un salt quantitatiu important si tenim en compte que el dot de la seva mare havia estat de 1100 lliures o el de la seva tia materna Isabel de Peguera i Vega de 1.650 lliures. Però com ja hem vist amb la vida d'Àngela Seguí i encara veurem en pàgines successives, al segle XVI la mort es podia fer imprevisiblement present en qualsevol moment. I justament això es va esdevenir amb Isabel de Brihuega i Peguera, que es va morir a finals de 1519 o principis de 1520. Així doncs, la mort de la seva germana gran deixava a Brianda com a única hereva del seu llinatge i l'obligava a abandonar la vida monàstica a Montsió per casar-se amb Pere de Peguera i Vilanova.

Imatge 8.- Aspecte actual de l'església del convent de Montsió de Barcelona, traslladada a la Rambla de Catalunya, 115 de Barcelona entre 1882 i 1890. L'última tramada de la nau i la façana van ser construïdes durant el trasllat en estil neogòtic seguint el projecte de l'arquitecte Joan Martorell Montells. Actualment aquesta església és el temple de la parròquia de Sant Ramon de Penyafort.

Una reflexió sobre Brianda de Brihuega i Sant Ignasi de Loiola

Tant si es van conèixer a Manresa com si no, hi ha un parell d'aspectes en la vida de Brianda i d'Ignasi que criden l'atenció. Existeix una recent biografia no jesuítica que ha intentat aportar llum sobre la fase més desconeguda de la vida de Sant Ignasi, és a dir, els seus primers trenta anys d'existència[300]. L'autor aporta dades (sense citar les fonts perquè es tracta d'un llibre de divulgació) interessants sobre els primers passos d'Ignasi com a membre de la cort dels reis de Castella[301]. A través de Juan Velázquez, "*contador mayor de Hacienda*", és a dir, un dels encarregats de la comptabilitat de la hisenda reial, entre 1505 i 1507 (quan tenia entre catorze i setze anys) Ignasi va entrar a la cort de Ferran el

300 García Hernán, Enrique. *Ignacio de Loyola (Colección Espanyoles eminentes)*. Fundación Juan March. Editorial Taurus. Madird, 2013.
301 Ibídem, p. 27-106.

Catòlic, que governava el regne castellà. Així doncs, sota l'empara de Juan Velázquez, el futur Sant de Loiola va viure a la cort del regne de Castella fins que va decidir abandonar aquella vida per pelegrinar a Jerusalem l'any 1522. Entrant de nou el camp de la història ficció i fins i tot de la novel·la, ens podem imaginar les possibles converses entre Brianda i Ignasi sobre diversos aspectes que tenien en comú. El primer és Felip d'Aragó i Navarra, l'oncle matern de Brianda, que com hem vist, es va morir el 1488 en la batalla de Baza al capdavant de les tropes aragoneses que lluitaven en favor de Ferran el Catòlic. És gairebé impossible pensar que residint a la cort de Castella Ignasi no hagués sentit parlar de Felip d'Aragó i Navarra ni de la protecció que li va brindar Ferran el Catòlic. Però Brianda i Ignasi encara tenien un altre fet històric en comú. L'àvia materna de Brianda va ser l'amant de Carles de Viana i la mare del seu primer fill mascle. Malgrat que Ignasi de Loiola era guipuscoà, el llinatge del qual provenia (*oñacinos* i *gamboínos*) havia pres part activament en la Guerra Civil navarresa (1451-1464), que després de la mort de Blanca de Navarra el 1451, va enfrontar els partidaris d'ocupar el tron del regne a favor del seu espòs castellà Joan II el sense fe (agramontesos) i els partidaris del candidat navarrès (beamontesos), que no era altre que el fill primogènit del matrimoni reial Carles de Viana. Així doncs, ambdós tenien notícia directa de diversos fets històrics recents de gran transcendència.

Però més enllà d'aquests fets rellevants protagonitzats pels seus avantpassats, Brianda i Ignasi segur que parlaven de religió. Totes les biografies del futur Sant convenen que l'estada a Manresa va ser un temps molt important per a ell perquè, atesa las seva formació com a home d'armes, els seus coneixements religiosos eren força limitats. Així doncs, si tal com creiem, Brianda i Ignasi es van conèixer a la capital del Bages, és possible que la seva relació fos molt estreta atesa la formació religiosa que Brianda de Brihuega havia adquirit com a monja del convent de Montsió de Barcelona des de principis de 1519 i l'anhel d'Ignasi per relacionar-se amb persones doctes en temes religiosos.

El matrimoni entre Brianda de Brihuega i Pere de Peguera

No hi ha cap dubte que la boda entre Pere i Brianda es va celebrar a mitjan 1523. Ho sabem del cert perquè la preceptiva dispensa matrimonial per causa de la consanguinitat de tercer grau que tenien i que es conserva a l'Arxiu Diocesà de

Barcelona, és del dia 9 de juny de 1523[302]. Així mateix, també sabem que Pere de Peguera encara estava sota la tutela dels seus tutors i curadors, que eren el duc de Cardona i Lluís de Cardona i Rocabertí, el dia 2 de març de 1521, la qual cosa indica sense cap dubte que no s'havia casat[303]. Per tant, els capítols matrimonials entre Pere i Brianda es van haver de fermar entre març de 1521 i juny de 1523. De fet, i a manca de localitzar aquestes capitulacions (molt probablement signades davant un notari de Barcelona), el procés de dispensa matrimonial que hem citat ens aporta una dada fonamental per sospitar que Brianda vivia a Manresa quan Ignasi va arribar-hi: hi consta que la sol·licitud de dispensa matrimonial, que obligatòriament s'havia de fer davant del Papa, es va cursar a Sant Pere del Vaticà el 2 dels idus d'abril del primer any de pontificat del papa Adrià VI[304], que correspon al dia 12 d'abril de 1522[305]. En el mateix document també hi apareix citada Brianda com a "*mulieris*" de Pere de Peguera, la qual cosa ens indica que en aquella data ja s'haurien signat les capitulacions. Cal dir que el document no ens permet afirmar amb rotunditat que Brianda residís a la capital del Bages quan Ignasi va fer-hi cap, però és molt probable que així fos. Cal recordar que la família paterna de Brianda eren els Peguera de Manresa, i malgrat ser parents llunyans, sabem que el seu llinatge hi mantenia una bona relació. Una bona mostra n'és la procura que el 1495 feia Brígida de Peguera, muller de Bernat de Peguera i Corbera, i les filles d'ambdós Constança i Lucrècia vers Arnau Guillem de Bellera, senyor de Vilanova de l'Aguda i com hem vist oncle maternal de Brianda de Brihuega. L'objecte d'aquest apoderament era confirmar la sentència arbitral que havien concordat amb Caterina, vídua d'Andreu de Peguera i Corbera, que era el difunt germà del seu marit i pare respectivament[306]. Un altre exemple de la relació de la família maternal de Brianda de Brihuega amb Manresa és el testament que va fer davant el notari d'aquesta ciutat Pere Sala el seu oncle Nuri Joan de Peguera i Vega el 6 de juny de 1498[307] quan encara deuria ser molt jove perquè tot just havia estat emancipat. El més rellevant és que se cita a Nuri Joan com a "*fill del magnífic Berenguer de Peguera, donzell a la ciutat de Manresa domiciliat i per ell emancipat, i la noble senyora Brianda, difunta, la seva consort*"[308]. Així doncs, aquesta vinculació de la família maternal de Brianda de Brihuega amb la capital del Bages fa plausible la

302 ADB s.f., [08/06/1523].
Aquest document que hem localitzat surt citat a Creixell Iglesias, Joan. *San Ignacio de Loiola: estudio crítico y documentado de los hechos ignacianos relacionados con Montserrat, Manresa y Barcelona*. Barcelona, 1922, p. 286.

303 "*Et dictus honorabilis Petrus de Peguera dixit que ell és sots tudors e curador del senyor duc de Cardona, que no hi pot respondre e que ho remetrà a sos tudors e curadors [...]*". ASM 17, Unitat documental 1889, s.f., [02/03/1521].

304 "*secundo idus aprilis pontificatus domini Adriani Pape sexti, anno primo*".

305

306 AHPM m-313, s.f., [06/04/1495].

307 ASM V-80, s.f., [06/06/1498].

308 "*filius magnifici domino Berengarii de Peguera, domicelli in civitate Minorise domiciliati et per eium emancipati, et nobilis domine Briande, quondam, eius consortis*". Ibídem

coneixença amb el pelegrí de Loiola que molts testimonis dels processos de canonització asseguraven conèixer del cert.

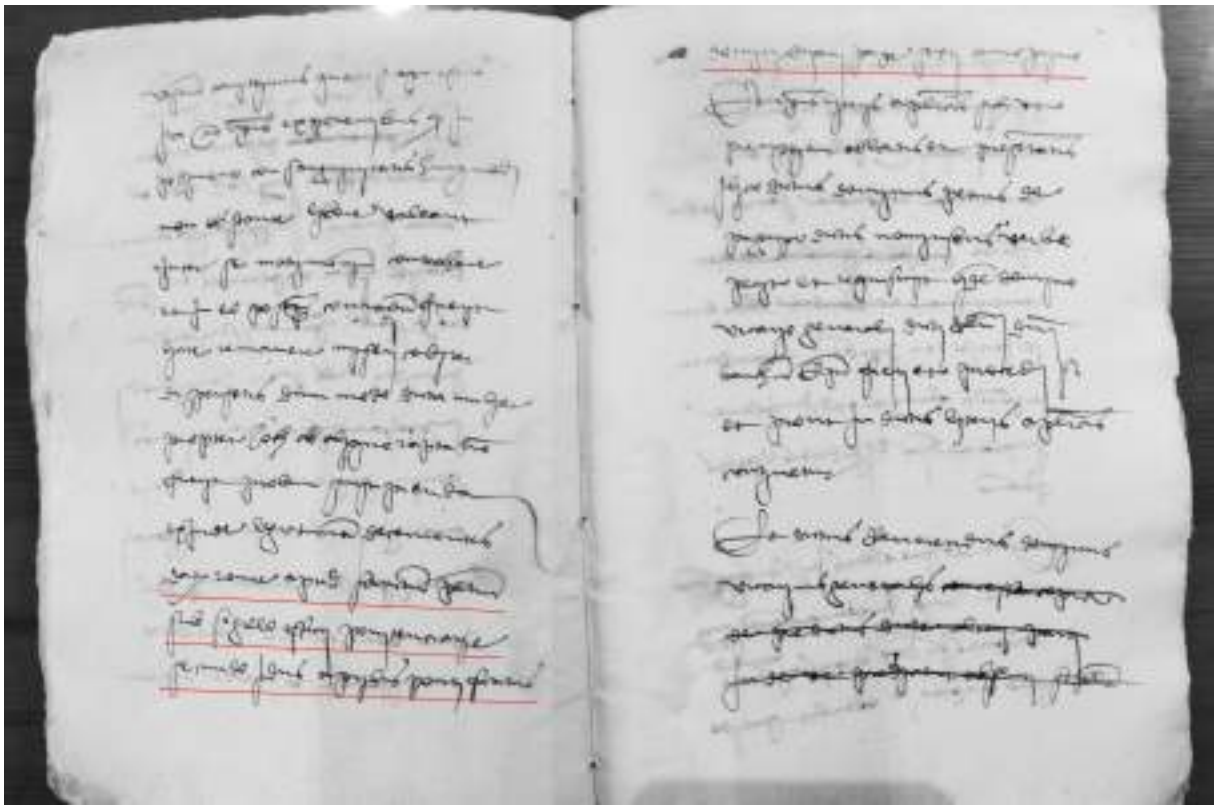

Imatge 9.- Fragment del procés de dispensa matrimonial entre Pere de Peguera i Brianda de Brihuega on ressaltat en vermell hi consta "*datis Rome apud Sanctum Petrum sub sigillo officii penitenciarie secundo idus aprilis pontificatus dominii Adriani Pape sexti anno primo*". Aquesta anotació ens permet saber que la dispensa es va presentar davant del Papa el dos dels idus d'abril del primer any de pontificat d'Adrià VI, és a dir, el 12 d'abril de 1522. Font: ADB, s.f.

Un cop obtinguda la pertinent dispensa matrimonial, la boda entre Pere i Brianda no deuria ser gaire posterior al 9 de juny de 1523. Ho podem afirmar perquè Sarret, que va veure els llibres de baptisme de la Seu abans de la seva destrucció durant la Guerra Civil espanyola, ens diu que Joana de Peguera i Brihuega, la primera filla del matrimoni, va ser batejada el 20 d'abril de 1524[309]. Si suposem que la nena va ser fruit d'una gestació humana normal (trenta-sis setmanes), la seva concepció es deuria produir a finals de juliol de 1523. El matrimoni estava domiciliat a Manresa, a l'edifici que avui coneixem com el casal dels Peguera, a la plaça del Carme[310], que vers 1565 era coneguda amb el nom de

309 Sarret i Arbós, Joaquim. *Història de Manresa. Monumenta historia civitatis Minorisae. Volum V. Història de l'estat polític-social de Manresa.* Imprenta de Sant Josep. Manresa, 1925, p. 182.

310 Queda molt clar en les afrontacions de la venda d'una botiga "*Et terminatur dicta botigia ab occidente cum dicto vico de Sobrerroca, a meridie et ab occidente cum domo mea, et a circio* [...] *vero cum domo nobilis dompno Petri de Pegaria*". AHPM m-387, s.f., [29/08/1556].
"[...] *domo nobilis Petri de Pagaria, que sita est intus presentem civitatem Minorise, iuxta monasterium beate Marie de Carmelo [...]*". AHPm m-423, s.f., [25/06/1551].

“la placeta de mossèn Peguera”[311]. En el moment de la boda Pere de Peguera era el senyor de Castelladral i de la quadra de Valldeperes. Tanmateix, el matrimoni, tant per una banda com per l'altra, aniria ampliant els seus senyorius per via testamentària. El 4 de gener de 1541, el prevere beneficiat de Barcelona i de la Seu de Manresa Miquel Eimeric del Bosc i Sallent, feia hereu universal de tots els seus béns a Pere de Peguera[312]. No sabem quina relació de parentiu tenien ambdós, però sí que sabem que els béns de Miquel Eimeric del Bosc i Sallent no eren gens desdenyables perquè comprenien “*les quadres e rendes constituïdes en lo castell e terme de Calders i en les parròquies de Sant Pere de Viladecavalls, en la vegueria de Manresa e Bages situats, [e] en la vegueria d'Agramunt e en Vilagrassa, Tàrrega e Lleida*”. Eimeric no deuria trigar gaire a morir-se perquè a finals d'abril d'aquell any[313] ja documentem que Pere de Peguera, que consta com a hereu universal del difunt, era possessor d'un dels béns situats a Manresa dels quals la família acabaria traient més profit: el molí de la Tria i de la Porta, també anomenat dels Canonges[314]. Sabem que el molí era mogut per les aigües del Cardener i que estava situat a l'alçada de l'actual pont de la Reforma, en un indret anomenat “*el gorg dels canonges*”[315]. El molí era “*fariner, draper, d'oli i d'esmolar*”, d'aquí que sempre surti citat en plural. Sabem que tenia “*tres moles molents*”[316] i que el preu d'arrendament l'any 1560 eren unes considerables 120 lliures anuals[317]. Un altre dels béns de Miquel Eimeric dels quals Pere de Peguera en va treure profit va ser la casa que el difunt tenia a la Plaça Major de Manresa, de la qual Pere se'n va vendre la botiga dels baixos per 60 lliures l'any 1555[318].

Però l'augment de senyorius més gran que va fer el matrimoni va ser gràcies a Brianda de Brihuega. La seva tia materna Isabel de Peguera i Vega era senyora d'Olost per l'empenyorament d'aquesta baronia que el seu pare li havia fet mentre no rebés la totalitat del dot promès en capitulacions matrimonials l'any 1498 amb Arnau Guillem de Bellera. A més, hem vist que també era senyora de Vilanova de l'Aguda pel seu matrimoni amb de Bellera mentre els successors d'aquest no li paguessin 2.000 lliures. L'any 1539

311 “*subtus ecclesiam monasteri de Carmelo, in loco dicto* la placeta de mossèn Peguera”. AHPM m-437, s.f., [13/08/1565].
312 AHPM 4126, f. 351-352, [04/01/1541].
313 AHPM m-367, f.83v-84r, [28/04/1541].
314 “*molendini vulgo dicti* de la Porta *seu* dels Canonges“. AHPM m-423, s.f., [01/08/1551].
315 “*iuxta flumum Cardonerii retro molendinum nobilis domini don Petri de Pagaria, seu in loco dicto lo gorg del canonges*“. AHPM m-424, s.f., [04/09/1552].
316 AHPM m-367, f.83v-84r, [28/04/1541].
317 Contracte d'arrendament del molí de la Tria que fa Pere de Peguera a Joan Cardona, paraire de Manresa. ASM V-80, s.f., [31/05/1560].
Hem localitzat un altre contracte d'arrendament per cinc anys i 20 lliures anuals que Pere de Peguera fa de “*fargam mean de clavo quam habeo in molendino meo*” a Bernat Vidal, mercader de Manresa. No es cita explícitament però tot sembla indicar que també seria la farga del molí de la Tria. AHPM m-380, f. 65r-66r, [12/05/1549].
318 Venda de la botiga amb un portal i finestra de la casa que Miquel Eimeric del Bosc i Sallent tenia a la Plaça Major de Manresa que Pere de Peguera, com a hereu universal, fa al sabater Francesc Domènec per 60 lliures. AHPM m-386, s.f., [24/11/1555].

Isabel havia donat tots els seus béns al seu germà Nuri Joan de Peguera i Vega sots condició de ser-ne la usufructuària mentre visqués i que si el seu germà no tenia fills, com efectivament es va esdevenir, la seva hereva universal fos la seva germana monja Beatriu de Peguera i Vega o la seva neboda Brianda de Brihuega i Peguera. Així doncs, quan Isabel de Peguera i Vega es va morir el 19 de setembre de 1543[319], els senyorius d'Olost de Lluçanès i de Vilanova de l'Aguda va passar al seu germà Nuri Joan. Tanmateix, l'oncle de Brianda va gaudir-ne poc temps perquè el primer de juny de 1546 feia testament i l'anomenava hereva universal (Beatriu de Peguera i Vega ja s'havia mort). Així doncs, el juliol d'aquell any 1546, mort el seu oncle[320], Brianda de Brihuega i Peguera passava a ser la senyora d'Olost de Lluçanès i de Vilanova de l'Aguda gràcies a la renúncia de l'usdefruit sobre aquest senyoriu que Jerònima Sapila Ferrer, vídua de Nuri Joan, feia a favor de la seva neboda a canvi de rebre 50 lliures anuals. Cal esmentar que després d'aquest increment patrimonial, el matrimoni, a més de viure a Manresa, deuria passar algunes temporades al castell d'Olost de Lluçanès, perquè en un document de 1554 hi consta que "*dictus nobilis don Petrus de Peguera habitationem facio in castro meo d'Olost*"[321].

Com que no hem localitzat cap document que ens permet saber-ho, desconeixem quin era el rendiment econòmic de les rendes de Castelladral, que suposem que va ser la principal font d'ingressos dels primers vint anys del matrimoni Peguera- Brihuega. Tanmateix, si que podem intuir quin va ser l'increment d'ingressos que va suposar l'augment de patrimoni que hem exposat. Per una banda, hem vist que només l'arrendament del molí de la Tria i de la Porta suposaven 120 lliures anuals, i cal suposar, encara que no n'hem trobat evidència documental, que els ingressos provinents dels altres béns que Miquel Eimeric del Bosc i Sallent tenia a Calders, Viladecavalls, Agramunt, Vilagrassa, Tàrrega i Lleida deurien ser sucosos. Per altra banda, les rendes del terme de Vilanova de l'Aguda s'arrendaven per 200 lliures anuals[322]. Així doncs, sabem del cert que aquest increment patrimonial del matrimoni va suposar, almenys, 320 lliures anuals.

De totes maneres, tenim una idea força clara de quines eren les activitats econòmiques a les quals el matrimoni Peguera-Brihuega esmerçava el seu capital abans

319 Núria Coll aporta aquesta data de defunció d'Isabel de Peguera i Vega però nosaltres hem trobat una procura que Brianda de Brihuega fa vers el seu oncle Nuri Joan de Peguera Vega en què consta que el 13 de març de 1543 Isabel de Peguera i Vega ja és difunta. AHPM m-378, s.f., [13/03/1543].

320 Podem afirmar que la mort de Nuri Joan de Peguera i Vega va ser anterior al 20 de juliol de 1546 perquè hem trobat la procura que Jerònima Sapila Ferrer, vídua de Nuri Joan, fa a la seva neboda política Brianda de Brihuega per tal que faci inventari dels béns mobles de la casa que el seu marit tenia a Vilanova de l'Aguda. AHPM m-397, f, 198v, [20/07/1546].

321 AHPM m-385, s.f., [04/04/1554].

322 Indemnitat que Brianda de Brihuega i Pere de Peguera fan a Jaume Plandesans, Joan Anglada, mercaders i Francesc Puig, apotecari, que eren els fidejussors aportats pel matrimoni de l'arrendament de les rendes de Vilanova de l'Aguda durant tres anys i 200 lliures anuals al senyor del terme, que era Nuri Joan de Peguera i Vega. L'acte es va fer davant el notari barceloní Jaume Sastre en data no especificada. AHPM m-378, s.f., [16/05/1546].

d'aquest important augment patrimonial. Més enllà de comprar i vendre propietats agràries[323], desconeixem si per explotar-les o revendre-les, a Pere de Peguera el trobem participant en el lucratiu negoci de l'arrendament de la bolla de plom i segell de cera de la Diputació del General. Ramon de Planella, donzell de la sotsvegueria de Moià, havia arrendat en subhasta la bolla de plom i segell de cera de la ciutat i vegueria de Manresa pel trienni 1527-1530 a raó de 1112 lliures anuals. Com era habitual, i atès aquest elevat import, l'arrendador es repartia l'arrendament amb altres socis capitalistes. En aquest cas, Ramon de Planella hi participava amb 228 lliures (20,5%); Francesc Fiveller, donzell de Barcelona, amb 228 lliures anuals (20,5%); Galceran Rovira, ciutadà de Barcelona, amb 228 lliures anuals (20,5%); Pere de Peguera, donzell de Manresa, amb 228 lliures anuals (4,5%); Pere Joan Canyelles, paraire de Manresa, amb 50 lliures anuals (4,5%); Miquel Prat, paraire i tauler de Santpedor, amb 50 lliures (4,5%); Joan Vila, paraire i tauler de Moià, amb 50 lliures (4,5%); Joan Torre, paraire i tauler de Sallent, amb 50 lliures (4,5%)[324]. Així doncs, aquestes 228 lliures anuals que Pere de Peguera es comprometia a pagar per l'arrendament dels drets sobre la roba de la Generalitat de Catalunya ens dóna una idea del capital mínim de què disposava. Tanmateix, aquesta no va ser pas l'única vegada que Pere de Peguera va arrendar els drets de la bolla. El trienni següent (1530-1533), el mateix Pere de Peguera va ser-ne l'arrendador per un preu de 900 lliures anuals. En aquest cas es va associar amb el donzell manresà Onofre de Gàver "*e tot lo guany que nostre Senyor Déu donarà en lo dit arrendament per lo trienni corrent se té a partir per eguals parts entre los dits mossèn Perot de Peguera e mossèn Onofre de Gàver*"[325]. Aquesta participació consecutiva en l'arrendament de la bolla que va fer Pere de Peguera ens porta a pensar que deuria ser prou lucrativa atès que en el primer trienni hi va invertir 228 lliures anuals i en el segon la xifra va pujar a unes considerables 450 lliures anuals.

323 Pere de Peguera compra a Miquel Bertran, fill i hereu de Miquel Bertran, difunt paraire de Manresa, un camp amb vinya i oliveres al coll de Lomar per un preu de 18 lliures. AHPM m-353, f. 47, [30/03/1524].
Pere de Peguera compra a Joan Sala, fill i hereu de Joan Sala, difunt carnisser de Manresa, un camp amb oliveres al Guix de dues canes d'ampla per un preu de 6 ducats. AHPM m-353, f. 156, [27/08/1524].
Pere de Peguera ven a Antoni Benet Ferrer, paraire de Manresa, un camp al portal de Na Seniosa per un preu de 13 lliures i 4 sous. AHPM m-364, f. 12, [13/01/1537].
Pere de Peguera compra a Jaume Canyelles, mercader de Manresa, un camp amb oliveres a Puigberenguer per un preu de 36 lliures. AHPM m-396, f. 86, [15/04/1545].
Pere de Peguera compra a Jaume Cardona, traginer de Manresa, un camp amb oliveres a la Serra per un preu de 25 lliures i 4 sous. AHPM m-383, s.f., [17/06/1552].
Pere de Peguera ven a Lluís de Peguera, germà seu, un camp amb diversos arbres al cap del Pont Vell per un preu de 36 lliures. AHPM m-387, [12/03/1556].

324 AHPM 4206, s.f., [07/02/1528].

325 ASM V-80, s.f., [24/04/1531].

Pel que fa a la descendència del matrimoni, cal dir que Brianda i Pere van tenir cinc filles i tres fills. De la major part d'aquests vuit fills en tenim coneixement gràcies a Sarret, que va veure'n les partides de naixement[326]. L'absència de rastre notarial de molts d'ells, juntament amb el fet que es bategés amb el mateix nom a dues filles diferents del matrimoni (fet habitual quan un fill moria prematurament), ens fa pensar que molts no deurien arribar a l'edat adulta. El que és segur que és Alexandre de Peguera i Brihuega, del qual curiosament Sarret no n'aporta la seva data de bateig perquè probablement no va néixer a Manresa, va fermar capítols matrimonials amb Àngela Roger i Vilana el 30 de juliol de 1547. En aquests pactes nupcials amb Àngela Roger, que era filla del cavaller barceloní Quirze Pere Roger i d'Elionor Vilana, Pere i Brianda feien hereu al seu fill Alexandre i l'heretaven després de les seves respectives morts del terme de Castelladral, del casal dels Peguera i del molí de la Tria i la Porta per part de Pere de Peguera, i del terme de Vilanova de l'Aguda i del castell d'Olost per part de Brianda de Brihuega. Àngela Roger i Vilana es va morir abans que Alexandre de Peguera perquè Sarret ens diu que aquest va contraure segon matrimoni amb Violant Brunet, també vídua, l'any 1565. No obstant, el matrimoni va durar poc perquè Alexandre va fer testament a Berga el 27 de juliol de 1569 i es va morir a principis de la tardor d'aquell any. Així consta en l'inventari de béns *post-mortem* del 9 de setembre i 6 d'octubre d'aquell any[327].

De l'altre descendent del matrimoni del qual tenim notícia és Berenguer de Peguera i Brigada, que es va casar amb Àngela de Gàver i Planella. El casament es deuria produir pels volts de 1554 perquè en un document en què encara actuen els tutors de la núvia, ella surt citada com a "*sponsa*"[328]. Àngela era filla de Galceran de Gàver, senyor de Sant Mateu de Bages, i d'Elisabet de Planella. Per tant, mitjançant el casament, Berenguer es va convertir en senyor consort d'aquest terme.

Pere de Peguera i Vilanova es va morir entre el 31 de maig i el 30 de juliol de 1560. Ho sabem gràcies a un contracte d'arrendament del molí de la Tria que va fer l'últim dia de maig d'aquell a any a Joan Cardona, paraire de Manresa[329]. En la inscripció lateral d'aquest mateix document del 30 de juliol, Brianda, que surt citada com a vídua de Pere de Peguera, fa àpoca dels 200 ducats anuals pel qual el seu difunt marit havia arrendat el molí a Joan Cardona.

326 Sarret i Arbós, Joaquim. *Història de Manresa. Monumenta historia civitatis Minorisae. Volum V. Història de l'estat polític-social de Manresa.* Imprenta de Sant Josep. Manresa, 1925, p. 182-183.
327 AHPM 4164.
328 AHPM m-385, s.f., [04/04/1554].
329 ASM V-8, s.f., [31/05/1560].

Ja vídua, Brianda potser se'n va anar a viure a Barcelona. De fet, l'any 1564 consta que tant el seu difunt marit com el seu fill i hereu Alexandre eren domiciliats a Barcelona i Manresa[330]. Sigui com sigui, i malgrat ser la usufructuària del casal dels Peguera a la capital bagenca, és possible que Brianda tornés a la seva ciutat natal perquè no en trobem cap rastre documental en els fons notarials manresans. Com hem vist, va sobreviure al seu fill Alexandre i encara la trobem viva l'any 1576 quan dota la seva néta Beatriu de Peguera i Roger en els capítols matrimonials que aquesta fa amb el donzell de Berga Perot de Tord i Roset[331]. Així doncs, podem estar segurs que Brianda de Brihuega i Peguera, a més de ser la néta de l'amant de Carles de Viana, de ser monja del convent Montsió de Barcelona, de conèixer Ignasi de Loiola, de casar-se i tenir almenys vuit fills amb Pere de Peguera i Vilanova, va tenir una llarga vida que la dur a les portes de la vuitantena.

330 AHPM 4267, s.f., [19/06/1564].
331 AHPM 4163, s.f., [13/11/1576].

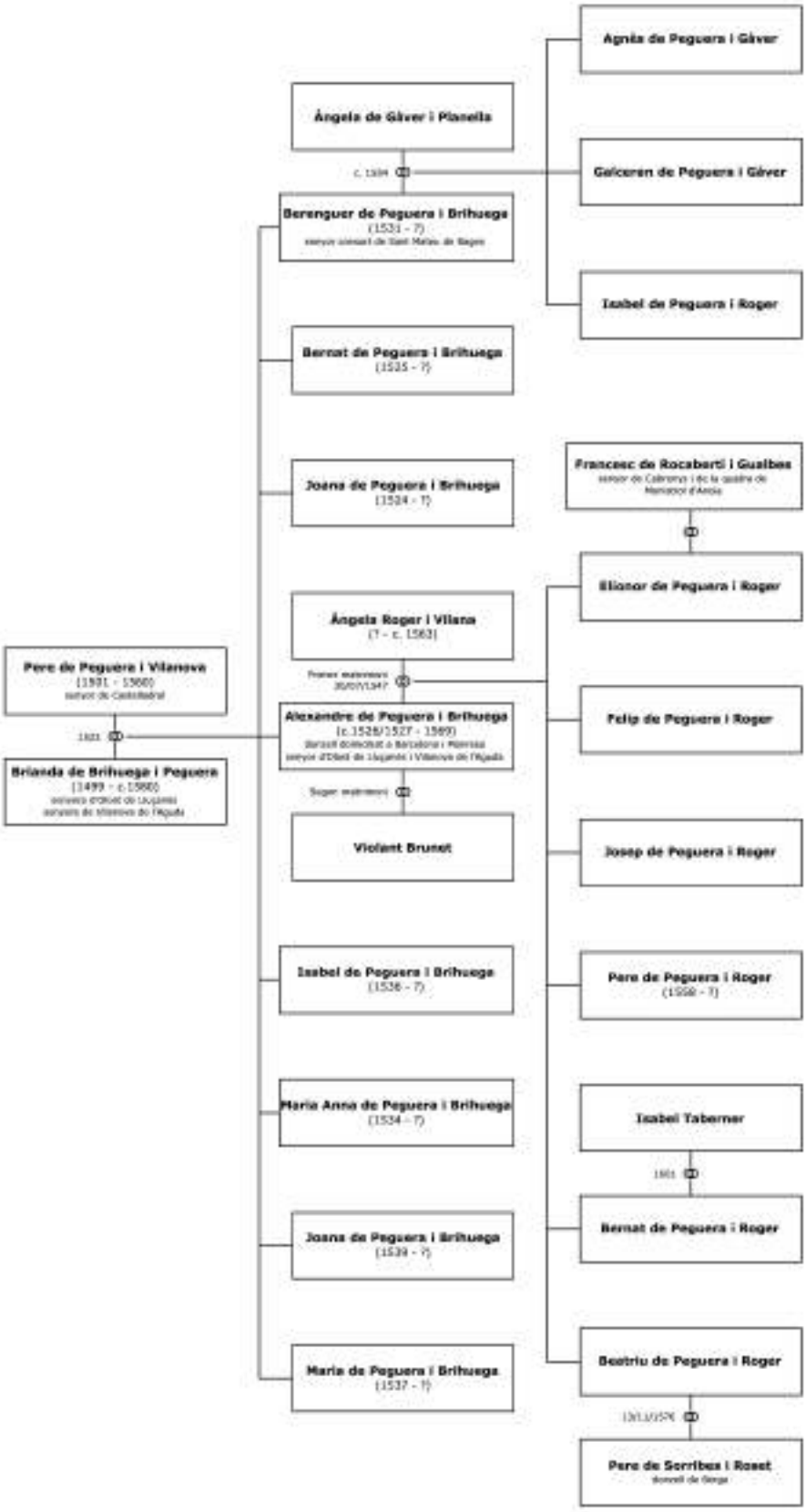

Arbre genealògic nº 6.- Descendència del matrimoni entre Pere de Peguera i Brianda de Brihuega

Brianda de Brihuega, la connexió barcelonina d'Ignasi

Abans de cloure aquest apartat dedicat a Brianda de Brihuega i Peguera, i malgrat que el tema sobrepassi l'àmbit geogràfic manresà del nostre estudi, cal deixar constància del paper que va tenir la nostra protagonista en introduir Ignasi als cercles de la noblesa barcelonina, una noblesa que li va prestar devoció i ajut econòmic a parts iguals. Els lectors més avesats amb la vida d'Ignasi a Barcelona segur que estaran ben familiaritzats amb els noms d'Isabel Roser, Anna de Rocabertí o l'àvia d'aquesta anomenada Elionor Sapila. Recentment s'ha suggerit que aquestes barcelonines, que eren totes de família, havien estat presentades a Ignasi per Agnès Pujol[332]. No obstant, és molt probable que fos Brianda de Brihuega qui els va posar en contacte. I la raó és que Brianda era alhora familiar de totes elles. En efecte, Elionor Ferrer (Sapila) era filla del cavaller barceloní Pere Ferrer i s'havia casat amb Bernat Sever Sapila, ciutadà honrat de Barcelona i destacat dirigent de la ciutat (va ser batlle de Barcelona el 1488[333], cònsol de mar el 1492[334], conseller l'any 1497-1498[335], ambaixador de la ciutat davant el Rei[336], síndic a la Cort general de Montsó de 1510[337] i de 1512[338] i síndic de la Cort de Barcelona de 1519-1520[339]). D'aquest matrimoni en va néixer Pere Àngel Sapila Ferrer, que ja hem vist que va ser el marit d'Isabel de Brihuega, germana de Brianda. A més, una de les germanes de Pere Àngel era Jerònima Sapila Ferrer, que es va casar el 1517 amb Nuri Joan de Peguera, oncle maternal de Brianda. Per últim, com hem dit, Anna de Gualbes (de Rocabertí) era néta d'Elionor Ferrer perquè era filla de Joana Estefania Sapila Ferrer i de Frederic Honorat de Gualbes, cavaller i doctor en dret de Barcelona.

Per altra banda, tal com demostra el cognom Ferrer, Elionor Sapila, muller de Bernat Sever Sapila, i Isabel Roser, muller de mercader barceloní Pere Joan Roser, eren ambdues Ferrer de naixement. De fet, encara hi ha moltes més relacions familiars entre els Sapila, els Ferrer i els Peguera, però com hem dit, totes sobrepassen àmpliament l'objecte de la nostra recerca. Amb aquest apartat només volem deixar constància del paper que deuria tenir Brianda de Brihuega en la introducció del pelegrí de Loiola en els

332 Gil Ambrona, Antonio. *Ignacio de Loyola y las mujeres*. Editorial Cátedra. Madrid, 2017, p. 159.
333 *Manual de Novells Ardits vulgarment apellat Dietari del antich Consell barceloní*. Volum terç. Barcelona, 1894, p. 68.
334 Ibídem, p. 94.
335 Ibídem, p. 144.
336 Ibídem, p. 193.
337 Ibídem, p. 223.
ACA, Generalitat, Sèrie general (N),1001, p. 45r.
338 *Manual de Novells Ardits vulgarment apellat Dietari del antich Consell barceloní*. Volum terç. Barcelona, 1894, p. 234.
ACA, Generalitat, Sèrie general (N),1004, p. 60r.
339 *Manual de Novells Ardits vulgarment apellat Dietari del antich Consell barceloní*. Volum terç. Barcelona, 1894, p. 284.
Probablement no hi va acar participant atès que no consta en el procés comú del protonotari de dita Cort. ACA, Generalitat, Sèrie general (N),1007, 3 p. 58V (a numeració).

cercles de la noblesa barcelonina. Si hom vol ampliar l'abast d'aquestes relacions familiars, l'article de Núria Coll així com l'excel·lent tesi doctoral publicada en forma de llibre de Maria Adela Fargas Peñarrocha sobre les estratègies familiars pel manteniment del poder a principis de l'Edat Moderna[340] són un bon punt d'inici.

340 Fargas Peñarrocha, Maria Adela. *Família i poder a Catalunya, 1516-1626. Les estratègies de consolidació de la classe dirigent*. Fundació Noguera. Barcelona, 1997.

Agnès Pujol Garriguella: l'Ínyiga més fidel

Agnès Pujol va ser sense cap mena de dubte la persona que més estretament es va relacionar amb Ignasi de Loiola. Integrant del cercle més íntim de les Ínyigues, és ben sabut que el favor d'Agnès vers Ignasi va anar més enllà de la seva estada a la capital del Bages i va incloure l'acolliment a la casa que ella tenia a Barcelona les tres vegades que el pelegrí va estar-se a la capital catalana[341] així com el suport econòmic incondicional especialment durant la formació del futur Sant a París. A més, ambdós van mantenir una relació epistolar inusual en Ignasi que no coneixem en gran part per la més que sospitosa desaparició a mans dels jesuïtes de totes les cartes que Agnès va enviar al seu amic. Aquesta relació tan estreta ha portat a la insinuació que l'amor matern-filial que ambdós es professaven per escrit ocultés en realitat una relació sentimental que va perdurar més enllà de l'estada del futur sant a Catalunya[342] i que va arribar fins a tal punt que quan Ignasi es va assabentar per carta de la mort d'Agnès, ocorreguda el 9 d'abril de 1548, aquest escrigués "*que antes que tomase la pluma lo sabía, y rogase por ella y por tuviese encomendado su hijo*"[343]. Justament Joan Sagristà Pujol, l'únic dels dos fills d'Agnès que va arribar a l'edat adulta, és la font canònica de molts fets sobre l'estada d'Ignasi a Manresa i Barcelona. La llegendària arribada del pelegrí a la capital del Bages gràcies a la trobada fortuïta amb Agnès Pasqual i altres tres dones manresanes als afores del monestir de Montserrat són fruit de les diverses declaracions que Joan Sagristà va fer al final de la seva vida[344]. Tanmateix, i tal com ja han apuntat molts altres autors, la fiabilitat de les seves paraules ha de ser posada en dubte. Diverses dades inèdites que hem trobat sobre la vida de la seva mare i que exposarem a continuació refermen la cautela amb què han de ser agafades les declaracions del seu fill i hereu.

341 Les estades d'Ignasi a casa d'Agnès Pasqual a Barcelona queden fora de l'abast del nostre treball. No obstant, convé apuntar dos articles basats en documentació primària que tracten de l'edifici, avui desaparegut, que va estar en disputa entre els predicadors i el jesuïta a principis del segle XVII.
García Miralles, Manuel (O.P.). *La casa de San Ignacio de Loyola en Barcelona*. Analecta Sacra Tarraconensia nº 30.2. Barcelona, 1957, p. 329-341.
García Miralles, Manuel (O.P.). *Dos documentos inéditos sobre la casa de San Ignacio en Barcelona*. Analecta Sacra Tarraconensis nº 36.2. Barcelona, 1963, p. 371-379.

342 Així ho argumenta l'autor Gil Ambrona, Antonio. *Ignacio de Loyola y las mujeres*. Editorial Cátedra. Madrid, 2017.
Basat en una gran quantitat de fonts publicades i tanmateix en molt poca recerca documental, aquest recent obra es centra en les dones amb què Ignasi es va relacionar al llarg de la seva vida. Potser la gran virtut del llibre, més enllà d'estar molt ben escrit, són les coses que l'autor explicita sobre la manera de relacionar-se del Sant amb les dones i que els jesuïtes, que són qui principalment s'han dedicat a biografiar-lo, no s'han atrevit mai a dir pels atàvics tabús que la dona desperta en la Església des de la Contrareforma. També té la virtut de posar per escrit la censura i fins i tot més que probable ocultació i destrucció de documents que els biògrafs jesuïtes han dut a terme fins a temps tant recents com el segle XX. No obstant, des d'un punt de vista científic, el punt més feble és el constant alt grau d'especulació que conté l'obra en certs aspectes i que porta a atribuir a Ignasi creences com l'il·luminisme o el judaisme dels quals no n'existeix cap prova documental.

343 *MI Scripta 2*, p. 79.

344 La principal deposició que va fer Joan Sagristà és de 9 de març de 1582 i es troba a MI Scripta 2, p. 80-96.
Tanmateix, el que Joan Pasqual havia anat explicant a diversos jesuïtes es troba a *MI Scripta 2*, p.77-79 (explicat a Pere Gil i Giovanni Pietro Maffei el 07/07/1578) i *MI Scripta 2*, p. 394-401 (explicat al seu confessor Pere Gil vers 1585).

Imatge 10.- Placa col·locada l'any 1956 a l'actual carrer de Sant Ignasi de Barcelona que recorda la ubicació aproximada on hi havia la casa d'Agnès Pujol Garriguella en què Ignasi es va hostatjar durant les tres estades que va fer a la ciutat entre 1523 i 1527. En època d'Ignasi, la casa era al carrer Cotoners cantonada amb el carrer d'en Febrer. El 1603 va ser comprada pels predicadors després d'una aferrissada pugna econòmica amb els jesuïtes. Durant el setge de Barcelona de 1714 va patir importants destrosses i el març de 1853 va ser completament aterrada durant les obres d'obertura de l'actual carrer de la Princesa.

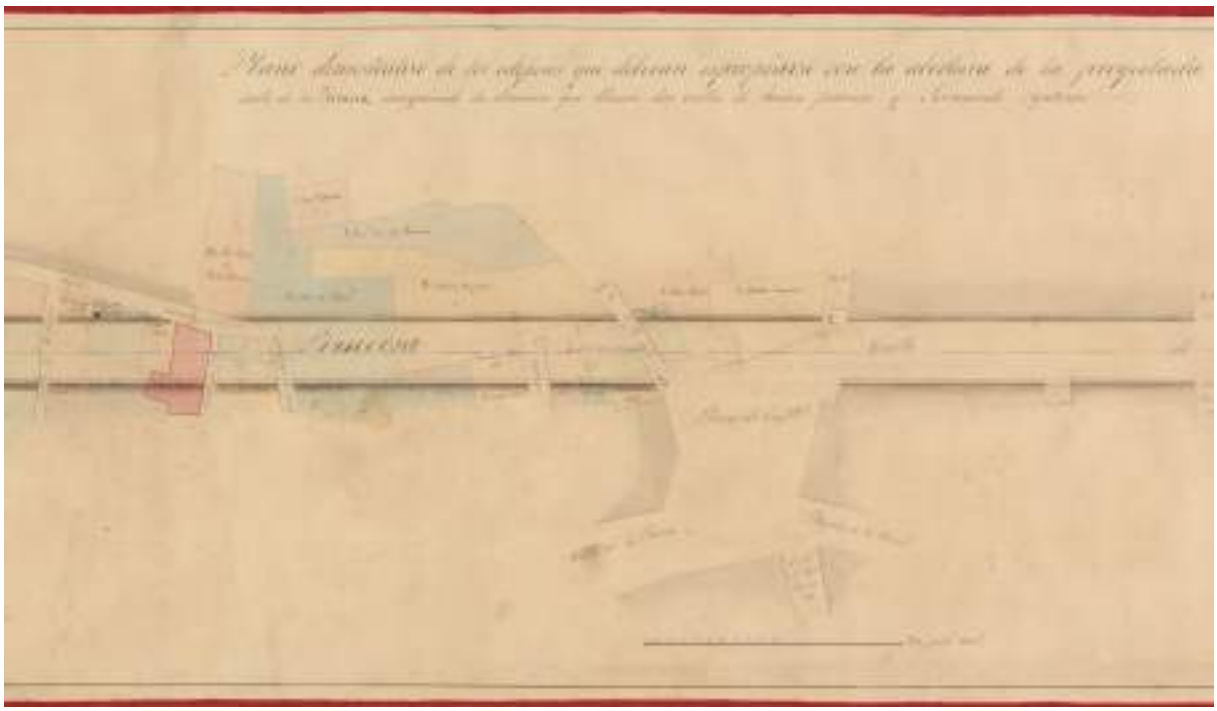

Imatge 11.- Indicació de la casa que Agnès, com a hereva del seu segon marit Pere Pasqual, tenia a Barcelona ressaltada sobre un plànol amb data indeterminada però anterior a 1851 on s'indiquen les expropiacions necessàries per a l'obertura del carrer de la Princesa. Font: Arxiu Històric de Barcelona C02.03, Subcol·lecció de plànols urbans zonals.

Els orígens familiars d'Agnès Pujol Garriguella

Agnès era filla de Pere Pujol, assaonador de Manresa, i de Margarida Garriguella. El matrimoni Pujol-Garriguella era una família molt benestant de la capital del Bages del tombant de segle XV perquè, encara que pugui semblar sorprenent, Pere Pujol era el cap de casa que tenia la cinquena riquesa més alta de tota la ciutat en els manifestos de 1490-1493[345]. Segons el seu manifest, fet el 18 de març de 1493, els béns de Pere Pujol estaven valorats en 521 lliures i 15 sous i els seus deutes eren de només 127 lliures i 10 sous[346]. Aquest manifest es pot trobar transcrit a l'Annex XIII, i per posar-lo en context, cal recordar que la mitjana de riquesa de la ciutat en aquell moment era de 131 lliures[347]. Cal dir que la declaració de Pere Pujol també incloïa els béns de Francesc Garriguella, que sabem que era el seu sogre, la qual cosa explica aquesta riquesa tan considerable. De totes maneres, no hi ha dubte que els pares d'Agnès gaudien d'una posició

345 Torras Serra, Marc. *La crisi del segle XV a Manresa. Una aproximació als llibres de manifests*. Angle editorial. Manresa, 1996, p. 104.
346 AHCM AM-I.171, f. 178v-179v, [18/03/1493].
347 Torras Serra, Marc. *La crisi del segle XV a Manresa. Una aproximació als llibres de manifests*. Angle editorial. Manresa, 1996, p. 104.

econòmicament molt acomodada que es traduïa en la possessió de tres cases, d'una gran quantitat de terres i vinyes així com bótes, mules i demés útils necessaris per a produir vi i conrear la terra. De fet, l'absència de compravenda de béns en els protocols notarials tan típica dels mercaders ens fa pensar que a més de l'ofici d'assaonador, una de les fonts d'ingressos més importants per a la família de Pere Pujol era l'explotació agrària. Tanmateix, i malgrat aquest gran patrimoni, en el manifest crida l'atenció l'absència absoluta de joies i altres objectes de luxe que trobem en manifestos de caps de casa amb una riquesa similar o inferior.

Encara que no hem localitzat els capítols matrimonials, sabem que Margarida Garriguella, mare d'Agnès, va ser la segona muller de Pere Pujol. El 13 de juliol de 1463 Pere havia fermat capítols amb Càndia Ferrer, filla de Pere Ferrer, sastre de Manresa[348]. D'aquests acords en destaca que Pere, del qual no se'n cita la seva professió perquè deuria ser bastant jove, rep del seu pare 100 florins (equivalents a 55 lliures) i que el dot de Càndia és també de 100 florins, una quantitat apreciable si tenim en compte que feia un any que havia esclatat la Guerra Civil catalana (1462-1472). No en tenim la prova documental, però tot sembla indicar que Càndia Ferrer es va morir jove i segurament sense fills. Tampoc no coneixem la data del casament entre Pere Pujol i Margarida Garriguella, però sí que sabem que Margarida era filla de Francesc Garriguella, mercer de Manresa, i de Bartomeua, que en fer el seu testament l'any 1484 ja consta vídua[349]. Un mercer era el menestral que tenia una botiga on hi venia al detall roba i altres complements. A vegades també se'ls anomenava botiguers o mercaders i sempre eren menestrals amb una posició econòmica benestant, sens dubte en línia amb la riquesa dels Pujol. El testament de Bartomeua, àvia materna d'Agnès, ens aporta diverses informacions interessants. Bartomeua nomena marmessor el seu gendre Pere Pujol, la qual cosa indica que el 1484 el matrimoni ja s'havia celebrat. Així mateix, la testadora fa hereva universal a la seva filla Margarida Garriguella, la qual cosa ens indica que segurament la muller de Pere Pujol era la única filla del matrimoni. Aquest heretament universal també explica que en el manifest de 1493 Pere Pujol declari els béns del seu gendre Francesc Garriguella perquè els posseïa com a usufructuari per matrimoni amb Margarida. Per últim, Bartomeua també fa llegats als seus néts i netes, dels quals no se'n especifiquen els noms, la qual cosa ens indica que el matrimoni entre Pere i Margarida ja havia tingut descendència.

348 AHPM 4219, s.f., [13/07/1463].
349 ASM 32, s.f., [16/03/1484].

Pel que fa als antecedents paterns d'Agnès Pujol, constatem que estaven lligats, almenys des de dues generacions prèvies, al negoci de la fabricació del cuir (assaonadors i blanquers). Els avis paterns d'Agnès eren Feliu Pujol, blanquer de Manresa, i Antònia, de la qual en desconeixem el cognom. Gràcies a les dates dels seus respectius testaments sabem que probablement Antònia es va morir molt abans que Feliu, que en el moment de fer-lo, deuria ser ja molt gran perquè fa llegats als seus besnéts[350]. A més de Pere Pujol, el pare d'Agnès, els fills del matrimoni entre Feliu i Antònia van ser almenys Bernat Pujol, blanquer de Manresa i hereu, Benet Pujol, assaonador de pells establert a Barcelona[351] i Beneta.

Si tornem al matrimoni dels pares d'Agnès, a més d'ella, que va ser l'única filla que va arribar a l'edat adulta, Pere Pujol i Margarida Garriguella van tenir, com a mínim, tres fills més: Francí, Pere i Maurici. Francesc Pujol Garriguella va ser paraire i l'hereu de la família. Més endavant ens aturarem una mica a parlar de la seva vida perquè va mantenir una relació extramatrimonial quan segurament ja era vidu que va acabar en un plet entre ell i la seva germana Agnès, que s'havia fet càrrec de la criatura a Barcelona. Pere Pujol Garriguella, malgrat ser un fill cabaler, va aconseguir el capital suficient per ser traginer. I Maurici Pujol Garriguella va esdevenir canonge de la Seu de Manresa a més de rector de la parròquia de Sant Vicenç de Castellet, prevere beneficiat de la capella del Sant Esperit de la Seu[352] i també camarer del monestir de Cornellà de Conflent[353]. Com hem dit en altres ocasions, l'entrada d'un fill a la vida eclesiàstica, i més com a membre del capítol de canonges de la Seu, indica un alt grau de riquesa. Per cloure els antecedents familiars d'Agnès Pujol podem dir que el seu pare Pere Pujol es deuria morir entre 1508 i 1509. El 31 de gener de 1508 encara el trobem rebent un debitori i, en canvi, el 15 de maig de 1509, la seva muller Margarida Garriguella ja consta com a vídua[354]. Pel que fa a Margarida Garriguella, el 19 de novembre de 1524, el seu fill i hereu Francí Pujol ven al vicari general del paborde de la Seu un censal mort de 5 lliures de preu i 5 sous de pensió per pagar l'aniversari que la seva mare havia instituït en testament i que consta que s'ha de celebrar el dia de Santa Magdalena (22 de juliol)[355]. Per tant, podem deduir que la mort

350 Testament d'Antònia, muller de Feliu Pujol, blanquer de Manresa. ASM 37, s.f., [1483; no hi ha ni el dia ni el mes].
Testament de Feliu Pujol, blanquer de Manresa. ASM 26, s.f., [31/10/1502].
351 AHPM m-322, s.f., [07/09/1505].
352 AHPM m-338, s.f., [01/01/1508].
353 AHPM 4206, s.f., [14/06/1528].
354 Debitori de 26 florins que fa Eligi/Eloi Bertran, traginer de Manresa, a favor de Pere Pujol per una mula de pèl falb que li havia venut. AHPM m-338, s.f., [31/01/1508].
Maurici Pujol, canonge de la Seu, li torna a la seva mare Margarida, vídua de Pere Pujol, difunt assaonador, un camp que ella li havia donat. AHPM m-339, s.f., [15/05/1509].
355 AHPM m-353, f. 237, [19/11/1524].

de la mare d'Agnès deuria ocórrer l'estiu de 1524.

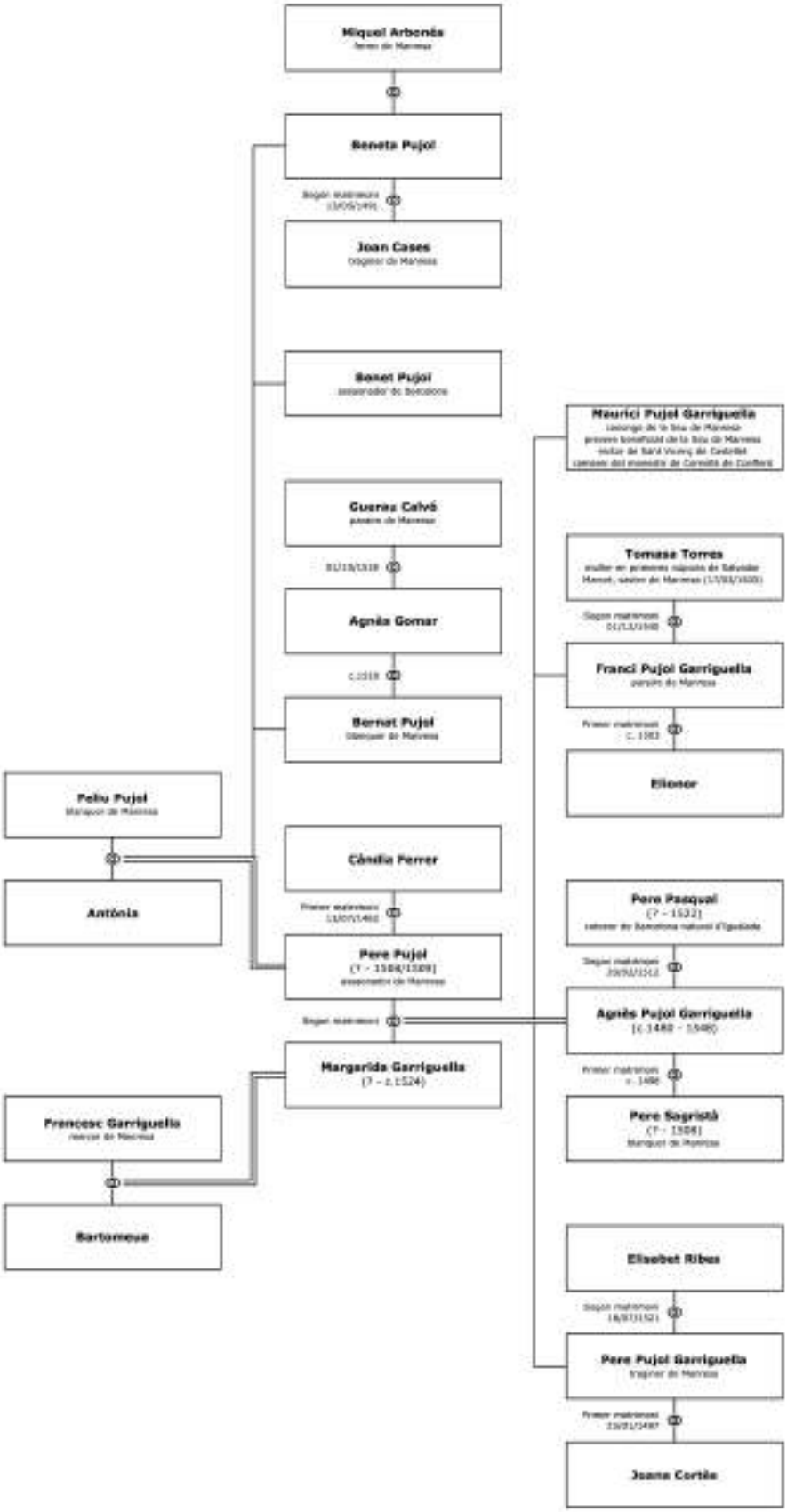

Arbre genealògic nº 7.- Orígens familiars d'Agnès Pujol Garriguella

Sagristana i Pasquala: Agnès Pujol, mare i dues vegades vídua

Desconeixem l'any de naixement de la nostra protagonista. No obstant, si tenim en compte que consta documentalment que Agnès Pujol estava casada amb Pere Sagristà el febrer de 1498[356], podem situar el seu naixement vers 1480. Aquest instrument és la declaració d'àrbitres laudatoris en el plet que s'havia iniciat entre Pere Pujol i el seu gendre Pere Sagristà pel dot d'Agnès. Malgrat que en el document l'espai reservat pel nom d'Agnès estigui en blanc, no hi ha cap dubte que es tracta d'ella atès que les parts litigants són el seu pare i el seu marit. Aquest document també ens indica que la boda deuria fer poc que s'havia celebrat perquè Agnès surt citada com a "*sponsa*". A més, el fet que sogre i gendre entressin en conflicte poc temps després de la boda ens permet intuir les raons de la mala relació que creiem que sempre van mantenir Agnès Pujol i el seu marit Pere Sagristà.

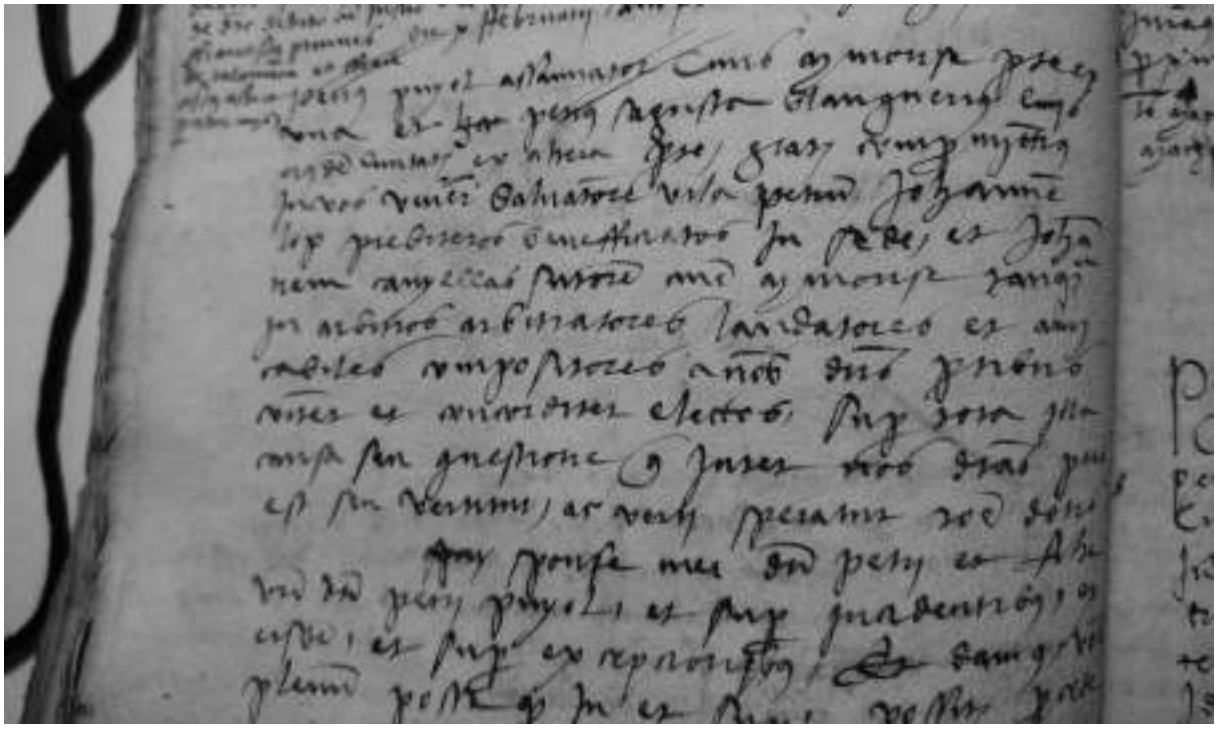

Imatge 12.- Fragment del manual del notari Pere Sala on Pere Pujol, assaonador i Pere Sagristà, blanquer, declaren àrbitres laudatoris pel plet sobre el dot d'Agnès Pujol (en blanc), muller de Sagristà i filla de Pujol. Aquest document demostra que el matrimoni Sagristà-Pujol ja s'havia celebrat el febrer de 1498. Font: AHPM m-316, s.f., [10/02/1498]

356 Designació d'àrbitres en el plet que enfrontava Pere Pujol i Pere Pasqual pel dot d'Agnès Pujol. AHPM m-316, s.f., [10/02/1498].

El primer matrimoni d'Agnès Pujol va durar poc més de deu anys perquè la trobem citada per primer cop com a vídua de Pere Sagristà a finals de novembre de 1508[357]. Per documents que citarem més endavant sabem que el matrimoni havia tingut dos fills: Bartomeu i Joan. Creiem que Joan era el fill petit perquè era un nadó, ja desmamat,[358] un any després de la mort del seu pare. Si considerem que el període de lactància podia durar dos anys i que segons la narració del propi Joan Sagristà, que en la seva declaració de 9 de març de 1582 va dir que quan Ignasi va arribar a Manresa ell tenia quinze anys, tot sembla indicar que Joan Sagristà va néixer vers 1507[359]. Bartomeu, que deuria ser el fill gran i que rebre el mateix nom que el seu avi patern, va morir poc després que el seu pare[360], i segurament havia nascut uns quants anys abans que el seu germà. Cal indicar que la mort de pare i fill molt probablement van ser causa de l'intens i mortífer brot de pesta de 1508, els detalls del qual ja hem exposat quan hem tractat la vida d'Àngela Seguí (veure apartat "Els orígens familiars d'Àngela: els Seguí i els Torre").

Malgrat que hem localitzar diversos documents inèdits que ens permeten conèixer com va ser el primer matrimoni d'Agnès Pujol, malauradament ens manquen documents essencials tant sobre el seu primer marit com sobre el matrimoni. No hem localitzat els capítols matrimonials entre Pere i Agnès, però gràcies a una sentència arbitral que exposarem més endavant sabem que el dot d'Agnès va ser de 35 lliures, 25 lliures de les quals en forma d'un camp a les Tortonyes i 10 lliures en metàl·lic[361]. Tampoc no hem trobat el testament que sabem que Pere Sagristà va fer abans de morir-se, per la qual cosa només podem conèixer detalls sobre el seu origen de manera indirecta. No obstant, sabem que el germà de Pere era el també blanquer Carles Sagristà, cunyat d'Agnès[362], i a través dels capítols matrimonials que Carles va fer amb Coloma Gispert el 1498, sabem que els pares d'ambdós eren Bartomeu Sagristà, capeller de Manresa, i Margarida[363]. El manifest d'aquest menestral dedicat a fer capells, és a dir, allò que avui anomenem barrets, fet el 15 de setembre de 1490[364] i que hom trobarà transcrit a l'Annex XIV, ens

357 AHPM m-338, s.f., [28/11/1508].

358 "*E més nos retenim poder de declarar en la messió del dit pubill [Joan Sagristà] aprés que és estat desmamat*". ASM V-164, s.f., [15/10/1509]. En una rearbitració posterior hi consta "*los dits tudors e curadors compdenam, haien a pagar a la dita Agnès, per raó de la despesa del dit Joan Sagristà, fill seu, ço és, IIII lliures X sous per any, comptant del temps que lo dit pubill és estat desmamat en avant comptadors*". ASM V-164, s.f., [30/11/1509].

359 *MI Scripta 2*, p. 81.
También a *MI F. Narr. 3*, p. 185.

360 "*d'un fill de dit difunt [Pere Sagristà] qui havia nom Bartomeu, lo qual és mort aprés del dit difunt*". Ibídem.

361 ASM V-164, s.f., [15/10/1509].

362 "*et Carolo Sagristà, presenti, blanquerio, cognato meo*". AHPM m-342, s.f., [1512, 31 de maig].

363 Capítols matrimonials entre Carles Sagristà i Coloma Gispert (AHPM 4123, s.f., [06/12/1498]).
La filiació de Carles Sagristà amb Bartomeu Sagristà i Margarida també es constata en l'època de pagament de 5 lliures que el capítol de canonges fa a Carles Sagristà per a la celebració d'un aniversari que la seva mare Margarida, difunta vídua de Bartomeu Sagristà, va llegar en testament. AHPM m-348, s.f., [08/12/1518].

364 AHCM AM-I.171 f. 93v-94r, [15/09/1490].

permet saber que la seva riquesa era de 144 lliures, 13 sous i 6 diners, mentre que els seus deutes pujaven a 18 lliures i 10 sous. Bartomeu Sagristà també apareix com a cap de casa al fogatge de 1495[365], mentre que en el de 1515 ja hi apareix el seu fill Carles[366]. Per tant, Agnès Pujol, malgrat pertànyer a una de les famílies més riques de la Manresa de principis del segle XVI, es va casar, com a filla cabalera que era, amb Pere Sagristà, que probablement també era el fadristern d'una família que comptava amb una riquesa molt poc per sobre de la mitjana de la ciutat. A més de Pere i Carles, sabem que el matrimoni entre Bartomeu Sagristà i Margarida va tenir, almenys dues filles, anomenades Agnès i Damiana. Agnès Sagristà s'havia promès amb Baltasar de la Torre, fill del mas de la Torre de Rajadell de Manresa el 12 de gener de 1485[367], mentre que Damiana Sagristà havia fermat capítols amb Francesc Molins, sabater de Manresa, l'octubre de 1490[368].

Pere Sagristà es deuria morir el novembre de 1508. La seva mort i sobretot el contingut del seu testament, que malgrat no l'haguem localitzat sabem que va fer, va desencadenar una disputa legal entre Agnès Pujol i els tutors i curadors del seu fill Joan (Miquel) Sagristà Pujol[369]. El conflicte va ser provocat pel mateix testament de Pere Sagristà, que va nomenar tutors i curadors dels seus fills el seu germà Carles Sagristà i el seu cunyat Maurici Pujol, canonge de la Seu i germà d'Agnès. Tanmateix, Agnès va ser exclosa de la tutoria i curadoria dels seus fills. Aquesta indiferència vers la seva muller, potser injusta però plenament legal i que ja hem vist que potser tenia origen en la disputa pel dot d'Agnès, va anar encara més enllà: Pere Sagristà només li va llegar cinc lliures i no li va deixar l'usdefruit de tots els seus béns, fet habitual en un matrimoni ben avingut. En aquestes dues decisions del testador podem intuir una mala relació entre els cònjuges o, si més no, la indiferència de Pere sobre la sustentació futura de la seva vídua, a la qual abocava a un segon matrimoni. Així doncs, i un cop transcorregut l'any de plor, la voluntat de Pere Sagristà era que Agnès abandonés la casa del seu difunt marit un cop els tutors dels seus fills li haguessin restituït el dot i l'escreix. A més, el fet de no ser la tutora dels seus fills, excloïa Agnès de la presa de decisions sobre el futur del seu fill.

A nivell factual, coneixem tots aquest detalls per diversos documents. El primer és la designació d'àrbitres laudatoris que van fer Agnès, per una part, i Carles Sagristà i Maurici Pujol per l'altre, el 28 de novembre de 1508. Aquest document és el primer en què

365 ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, sèrie general, 2569, f. 127v.
366 ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, sèrie general, 2968, f. 98r.
367 AHPM 4123, s.f., [12/01/1485].
368 AHPM 708, s.f., [02/10/1490].
369 Joan Sagristà Pujol sempre surt citat amb aquest nom excepte en una ocasió en què se l'anomena "*Johannis Michaelis*". AHPM m-338, s.f. [28/11/1508].

Agnès consta com a vídua, la qual cosa ens porta a suposar que la mort de Pere Sagristà havia ocorregut pocs dies abans. L'àrbitre designat per Agnès Pasqual és Joan de Planxés, doctor en lleis de Manresa, i per part dels tutors, l'arbitri recau en Nadal Pujol, mestre en sacra teologia i prior del monestir del Carme (i del qual desconeixem si era parent d'Agnès i Maurici Pujol). D'aquest protocol en destaca el fet que encara no s'havia iniciat cap plet per cap de les dues parts en cap jurisdicció. Aquesta absència de litigació, encara que prevista, potser expliqui una segona designació d'àrbitres laudatoris entre ambdues parts el 20 d'agost de 1509 en què, aquest cop sí, ja consta que hi havia un plet a la cúria del batlle de Manresa[370]. En aquest cas, l'àrbitre designat per Agnès Pujol és Valentí Ribes, prevere, i Joan Gispert, ciutadà, per part dels tutors. Gairebé un mes més tard, el 19 de setembre, trobem la confirmació expressa de la designació dels àrbitres feta el 20 d'agost en què, a més, es fa constar que la sentència arbitral s'ha de fer en quinze dies i que aquest termini es pot prorrogar quinze dies més[371]. En efecte, el 15 d'octubre de 1509, Valentí Ribes i Joan Gispert van emetre la sentència arbitral, que hom por trobar transcrita a l'Annex XV. El dictamen, d'obligat compliment, va ser condemnatori per als tutors de Joan Sagristà, que es veien obligats a restituir el dot de 35 lliures a Agnès, a pagar-li l'escreix, valorat en 8 lliures i 15 sous, a fer-li efectiva la deixa testamentària de 5 lliures del seu difunt marit, així com a pagar-li la llet que Agnès havia donat al seu fill en dues pagues. Aquesta última condemna és molt interessant perquè referma el convenciment que la mort de Pere Sagristà va ser el novembre de 1508: "*Ítem més pronunciam, sentenciam e declaram que atès se demana la llet que la dita dona ha donat al dit Joan, fill seu, aprés*[372] *emperò de la mort de son marit, e sia just de dit treball sia remunerada, per ço, comptant tot lo temps a raó de VIIII lliures per any, és vist que lo preu suma de VII lliures VII sous [...]*". Si per un any de llet hom havia de pagar 9 lliures (180 sous), això implica que el preu diari per la llet de l'infant era gairebé mig sou (0,49315 sous). Com que els tutors són condemnats a pagar a 7 lliures i 7 sous (147 sous) per la llet que Agnès ha donat a Joan Sagristà després de la mort del seu marit, el càlcul indica que feia tres-cents dies (uns deu mesos) que Pere Pasqual era mort, la qual cosa efectivament situa el seu òbit el novembre de 1508 si comptem des de la designació arbitral de 20 d'agost de 1509. Per últim, aquesta sentència és el document que ens revela un fet absolutament desconegut de la vida d'Agnès Pujol: la fugaç existència d'un segon fill anomenat Bartomeu Sagristà Pujol. El nen no deuria viure gaire anys, però el

370 "*in et super tota illa causa lite et controversia que inter nos, dictis partibus, verbitur un curia bajulie, causis et rationibus in processu contentis*". AHPM m-339, s.f., [20/08/1509].
371 AHPM m-339, s.f., [19/09/1509].
372 Aprés: després.

detall legalment transcendent és que "*és mort aprés del dit difunt [Pere Sagristà]*". Com que Pere Sagristà, pare de Bartomeu, s'havia premort, encara que Bartomeu fos un nen de pocs anys tenia dret a la legítima. No obstant, en morir Bartomeu pocs dies després, la legítima passava a la persona cridada a succeir-lo, que en absència de línia descendent perquè el nen òbviament no havia pogut tenir fills, no era altra que la seva mare Agnès Pujol. Així doncs, els tutors de Joan Sagristà també van ser condemnats a pagar la legítima de Bartomeu, que era un terç dels béns del seu pare. I en aquest punt apareix un altre detall important. Per una banda, com que la legítima no podia ser calculada pels àrbitres perquè no es coneixia el valor dels béns del difunt i, per l'altra, Joan Sagristà ja havia estat desmamat i, per tant, els seus tutors havien de pagar els aliments que li donava la seva mare, ambdós àrbitres laudatoris "*nos retenim temps per a poder dir, corregir, afegir, tolre*[373]*, mudar*[374]*, esmenar-se e totes coses fer d'ací al dia de Sant Andreu primer venidor, e que les parts hagen estar al que nosaltres direm sots les penes e jurament en lo compromès contengut*".

I, efectivament, datada el dia de Sant Andreu, és a dir, el 30 de novembre de 1509, trobem la rearbitració que fan ambdós amigables componedors sobre la legítima de Bartomeu Sagristà Pujol i el cost dels aliments del seu germà Joan Sagristà Pujol[375]. Aquesta rearbitració, la transcripció de la qual és a l'Annex XVI, condemnava els tutors de Joan a pagar anualment a Agnès Pujol 4 lliures i 10 sous en concepte d'aliments. Els tutors també eren condemnats a pagar a Agnès, com a hereva universal del seu difunt fill Bartomeu, la legítima, de la qual, tanmateix, continuava sense especificar-se'n l'import perquè encara no es coneixia "*la vàlua dels béns del dit quòndam Pere Sagristà*". Per últim, i és un punt que constitueix una novetat interessant, Agnès Pujol era condemnada a pagar als tutors del seu fill 3 lliures i 10 sous perquè "*la dita Agnès fos tenguda de fer faena en casa del dit quòndam marit tot l'any del plor e no n'hage fet*".

Així doncs, a finals de 1509 existia la necessitat per ambdues parts de conèixer el valor dels béns de Pere Sagristà. Aquesta és la raó que hi havia darrere del tercer document que ens aporta una gran informació sobre el primer matrimoni d'Agnès Pujol: l'inventari de béns del seu difunt marit i el posterior encant. Ambdós documents, que en realitat formen part d'un mateix plec de paper, han estat transcrits i es poden trobar a l'Annex XVII. L'inventari de béns té la peculiaritat de no estar datat, però, en canvi, consta

373 Tolre / toldre: llevar, en el sentit de traure.
374 Mudar: reemplaçar una cosa o persona per una altra.
375 ASM V-164, s.f., [30/11/1509].

que l'encant es va fer el 13 de març i el 19 d'octubre de 1510. Així doncs, podem situar la confecció de l'inventari de béns abans del març d'aquell any. D'aquest instrument notarial se'n poden extreure diverses informacions interessants més enllà de proveir-nos una imatge exacta del contingut de la llar de la família, la qual cosa ja és de per sí interessant. La primera és que la família Sagristà-Pujol vivia en una casa de lloguer, propietat del traginer Joan Soler, situada al carrer Nou de Sant Miquel, l'actual carrer Nou. És molt probable que aquesta fos la casa on van néixer Bartomeu i Joan Sagristà, dels quals en tenim rastres per objectes com la cervellera (una mena de casc fet de vímet i encoixinat que es posava al cap dels nens que començaven a caminar perquè no es fessin mal en caure) o el bressol. De l'inventari també se'n desprèn que Pere Sagristà tenia pocs béns immobles: una vinya i un hort. En canvi, sí que sembla que es dedicava de ple al seu ofici de blanquer, que deuria ser la principal font d'ingressos de la família, perquè a més de cuiro ja acabat, tenia diverses pells en procés d'adobat així com ganivets específics per escarnar-les i pelar-les. També ens podem fixar amb la dieta que portava el matrimoni, en què destaca, a més dels aliments habituals com eren la farina, l'oli i el vi, la proteïna d'origen animal en forma d'anxoves o de cansalada. Per últim, és molt probable que Pere Sagristà sabés llegir i escriure. Així ens ho fa pensar la presència d'un tinter i d'un llibret d'albarans en l'inventari de béns. Cal destacar que és molt probable que Agnès Pujol també estigués alfabetitzada si tenim en compte la sostinguda correspondència que va mantenir amb Ignasi.

Pel que fa a l'encant dels béns, tal com era habitual, els tutors de Joan Pasqual només es van vendre allò necessari per aconseguir diners en efectiu. Si sumem tots els imports individuals de cada venda obtenim que els tutors van arreplegar 11 lliures, 14 sous i 1 diner. Tanmateix, ja veurem que el pagament a què estaven obligats encara va trigar dos anys a fer-se efectiu.

Abocada a abandonar la llar del seu primer marit després de l'any de plor i apartada de la tutela del seu fill, Agnès Pujol va fermar capítols matrimonials amb Pere Pasqual, cotoner d'Igualada, el 20 de febrer de 1512[376]. Aquest capítols es poden trobar transcrits a l'Annex XVIII. Pere Pasqual era fill de Joan Pasqual, paraire d'Igualada, que en aquella data ja era mort, i de Beatriu, que encara vivia. Com era habitual en aquest tipus d'instruments notarials, no consta que Pere Pasqual s'hagués casat prèviament, cosa que sí que es feia constar sempre en el cas de les dones, però és molt possible que

376 AHPM m-342, s.f., [20/02/1512]. N'existeix una còpia incompleta a AHPM 4123.

així fos. Segons les capitulacions, Agnès es comprometia a portar en dot al matrimoni 55 lliures, 25 de les quals en metàl·lic i les 30 restants en forma del camp a les Tortonyes que el seu pare li havia empenyorat en el dot del primer matrimoni. Aquest increment dotal de 20 lliures respecte el primer matrimoni s'explica per l'increment patrimonial que suposava la suma que els tutors havien estat condemnats a pagar-li. Així mateix, els contraents es comprometien a celebrar les noces abans de Pasqua o Cinquagesma (la festa que avui anomenen segona Pasqua) a ús i costum de Manresa i així deuria fer-se, perquè el 25 d'abril de 1512 ja consten documentalment com a marit i muller[377].

Però malgrat el nou estat civil d'Agnès Pujol, la disputa amb el seu germà Maurici Pujol i el seu antic cunyat Carles Sagristà, encara continuava. El 25 d'abril de 1512, Agnès designava de nou a Valentí Ribes com a àrbitre laudatori, mentre que els tutors de Joan Sagristà designaven també a Joan Gispert[378]. La raó continuava essent la disputa entre les parts sobre "*supnius anni lucrus, per me Agnetem petiti*", i es fixava un termini màxim de 8 dies per tal que resolguessin amb una pròrroga de 8 dies més. Malgrat que no hem trobat el contingut d'aquesta nova rearbitració, sí que hem trobat l'àpoca que Agnès Pujol, ja muller de Pere Pasqual, feia als tutors del seu fill Joan Sagristà el 31 de maig de 1512[379] i que acabava definitivament la llarga disputa entre ambdues parts. En aquest document Agnès reconeix haver rebut de Maurici Pujol i Carles Sagristà el camp de les Tortonyes que el seu pare li havia empenyorat pel dot del seu primer casament, 5 lliures que Pere Sagristà li havia llegat en testament, 7 lliures i 7 sous corresponents a la llet de Joan Sagristà, 8 lliures en concepte de la sustentació d'Agnès a casa del seu difunt marit durant l'any de plor (*anni lucrus*), 4 lliures i 4 sous pels aliments del seu fill durant l'any de plor, així com 8 lliures i 15 sous de l'escreix o augment dotal. Agnès també reconeix que a la suma de tots aquests diners calia restar-hi les 3 lliures i 10 sous a què ella havia estat condemnada a pagar per no haver fet feina a casa del difunt marit durant l'any de plor. No obstant, en el contingut d'aquest instrument notarial hi trobem a faltar dos fets. El primer és que en cap moment no es fa referència a la legítima de Bartomeu Sagristà, de la qual Agnès n'era l'hereva. Com que no hem localitzat aquesta segona rearbitració, intuïm que potser es va permutar per les 8 lliures que Agnès va rebre dels tutors del seu fill en concepte de "*messió*" o despesa durant l'any de plor, que no apareixien en les arbitracions anteriors. Alhora, aquest import de 8 lliures ens dóna una idea objectiva de l'import que li

377 AHPM m-342, s.f., [25/04/1512].
378 Ibídem.
379 AHPM m-32, s.f., [31/05/1512].

calia anualment a una vídua econòmicament benestant per mantenir-se a la Manresa de principis del segle XVI.

Resolt definitivament el litigi que Agnès arrossegava del seu primer matrimoni, és molt probable que s'establís amb el seu nou marit a Barcelona. Ja citat com a cotoner ciutadà de Barcelona i procurador de la seva muller Agnès Pujol, l'any 1517 trobem a Pere Pasqual en la venda que fa del camp de les Tortonyes per 30 lliures al sabater manresà Antoni Dalmau[380]. Tanmateix, per alguna raó que desconeixem i que els protocols notarials no ens han ajudat a dilucidar, Pere Pasqual "*cotoner ciutadà de Barcelona ara habitant en l'església de Sant Marc de la parròquia de Santa Maria de la ciutat de Manresa*" feia el seu testament en aquesta capella el 9 d'octubre de 1521 davant del prevere i notari manresà Lluís Amergós[381]. Els marmessors que designava eren la seva muller Agnès Pujol i el seu cunyat i germà d'Agnès Francí Pujol. Volia ser enterrat al cementiri de la Seu de Manresa, a la qual sepultura llegava les habituals 10 lliures. Llegava 5 sous a la seva mare Beatriu, que encara era viva, al seu germà Joan Pasqual, i a les seves germanes, de les quals no se'n cita el nom. I instituïa hereva universal dels seus béns a la seva muller Agnès Pujol.

Pere Pasqual no va trigar gaire a morir-se, perquè el 8 d'abril de 1522 trobem a Agnès fent l'inventari dels béns del seu difunt segon marit[382], el contingut del qual hom trobarà a l'Annex XIX. Així doncs, tant el fet de viure a Manresa com l'obligatorietat de l'hereu universal del difunt de fer fer inventari de béns en el termini màxim de trenta dies després de l'acceptació de l'herència[383] expliquen la presència Agnès Pujol a la capital del Bages quan Ignasi va arribar-hi. Tanmateix, hi ha un interrogant que l'inventari no resol: què hi feia el matrimoni Pasqual-Pujol vivint a la capella de Sant Marc? Els béns recollits en l'inventari si que ens permet constatar, tanmateix, que el matrimoni hi feia vida des de feia cert temps. La gran quantitat d'estris d'ús quotidià, de roba i fins i tot de joies també ens fa pensar que per alguna raó que desconeixem, el matrimoni s'havia traslladat a Manresa i a la casa del carrer Cotoners de Barcelona només hi haurien quedat els útils de l'obrador, dels quals en trobem ben pocs a Manresa. De fet, en l'inventari no es parla en cap moment dels béns que el difunt tenia a la capital del Principat, però és més que

380 AHPM m-347, s.f., [01/08/1517].
381 El text original, en llatí, és el següent: "*cotonerius civic Barchinone nunc vero habitans in ecclesiam Sancti Marchi parrochie beate Marie civitatis Minorise".* AHPM 4126, f. 155r-156r, [21/10/1521].
382 ASM V-67, s.f., [08/04/1522]. També trobem una còpia traslladada a AHPM 4220, s.f., [08/04/1522].
383 Maspons i Anglasell, Francesc. *Nostre dret familiar segons els autors clássichs y les sentencies del antich suprem tribunal de Catalunya.* Llibrería d'Álvar Verdaguer. Barcelona, 1907, p. 167.

probable que Agnès fes aixecar un inventari d'aquests béns a un notari barceloní. Durant l'època estudiada, el sospitós habitual que motivava l'abandonament de la llar, especialment de les persones amb prou diners per fer-ho, era la pesta. A través del Manual de Novells Ardits sabem que Barcelona va patir un brot infecciós des del 29 de maig fins el 12 de setembre de 1520[384]. L'epidèmia sembla que es començava a repetir, amb menys intensitat, el 7 de juny de 1521, moment en què "*a present la sanitat va alterada en la present Ciutat per causa de alguna contagio de pestilència que de altres lochs seria comanada*", fins el 20 de juliol[385]. La gravetat del brot de 1520 també la podem constatar mitjançant els Dietaris de la Generalitat, que ens informen que el consistori va decretar el seu trasllat a Tarragona o Vilafranca del Penedès (allí on no hi hagués pesta), el 28 de maig de 1520. Establerta a la capital del Baix Penedès, la Diputació del General no es va tornar a reunir de nou a Barcelona fins el 31 d'octubre d'aquell any[386]. Així doncs, podria ser que fugint dels brots de pesta de Barcelona, el matrimoni s'hagués establert a la capella de Sant Marc de Manresa, segurament en un edifici annex a la capella pròpiament dita. Aquesta hipòtesi lligaria amb la deposició que el 20 de maig de 1596, en el marc del procés de canonització, va fer el jesuïta Pere Gil, que va ser el confessor de Joan Sagristà des de 1583 i fins la seva mort set anys més tard[387]. En la seva declaració, Gil explica que el fill d'Agnès Pujol li havia confessat l'any 1585 com havia estat la trobada entre la seva mare i Ignasi: "*Al voltant de l'any 1520, trobant-se la mare de Joan i el dit Joan, d'edat de dotze anys, a l'eremitori de Sant Pau de Manresa a causa de la pesta, un dia que estaven en el camí que va de Montserrat a Manresa, van trobar-se Ignasi, feble, sense capell i pàl·lid, que va demanar indicacions a la seva mare. Va entrar a l'eremitori per entregar-se a la pregària i la seva mare va parlar llargament amb ell. Així és com es van conèixer*"[388]. Més enllà de la probable confusió per part de Joan Sagristà de la capella de Sant Marc amb la capella de Sant Pau, aquesta versió del fill d'Agnès Pujol confirmaria la pesta a Barcelona com la causa per la qual ella i el seu marit s'havien establert a Manresa. També crida l'atenció que aquesta versió, gairebé fil per randa, fos la que posés per escrit el cronista manresà Magí Canyelles vers 1680 en el seu cèlebre llibre "*Descripció de la grandesa de les antiquitats de la ciutat de Manresa*": "*Partís lo patriarca*

384 "*Dimarç XXVIIII. - En aquest dia los venerables canonges y clero de la seu delliberaren fer una professo entorn de la seu per pregaries de la pestilència que es de present en la Ciutat i après quiscun divendres semblant professo fins a tant que nostre senor mirant nos ab los seus ulls de misericòrdia haie revocada la sentencia & levada dita pestilentia, al qual placie exaudir tant prest dites pregaries amen.*"
"*Dimecres XII. - En aquest die a nostre señor Deu plagué que noy hac res del mal de la peste [...].*",.
Manual de Novells Ardits vulgarment apellat Dietari del antich Consell barceloní. Volum terç. Barcelona, 1894, p. 300-306.

385 Ibídem. p. 314 i 317.

386 Dietaris de la Generalitat de Catalunya. Volum I. Barcelona, 1994, p. 355-356.

387 *MI Scripta 2*, p. 395.

388 Traducció del llatí al català extreta de Vila Cortina, Mireia. *Les Ínyigues. L'entorn femení de Manresa d'Ignasi de Loiola a Manresa*. Zenobita edicions. Manresa, 2019, p. 91.

Sant Ignasi de Montserrat i arribà en esta ciutat de Manresa en lo mes de març, any del senyor 1522, anant-se'n dret a l'hospital de Santa Llúcia, i poc antes no arribàs a dit hospital, encontrà a Agnès Pasquala i son fill Joan Pasqual, d'edat dotze anys, los quals s'eren ausentats de la ciutat de Barcelona per raó de la pestilència que hi havia en ella, a la qual preguntà Sant Ignasi on estava l'hospital. I ella, per ser dona molt pia, compassiva i devota, l'hi mostrà i s'oferí fer-li caritat. Est fou lo primer coneixement del Sant que tingué Agnès Pasquala, i la tingués després en esta ciutat de Manresa i la ciutat de Barcelona"[389]. Com que no cita la font, no sabem d'on va traure'n aquesta versió, però sobta el fet que es parli d'Agnès Pujol amb un cert to panegíric.

Per cloure aquest apartat dedicat a Agnès Pujol i els seus dos marits convé indicar que el 2 d'octubre de 1524, la mateixa Agnès i el seu germà Francí Pujol, en qualitat de marmessors del testament de Pere Pasqual, compraven a Joan Besora, hereu del mas Besora de Joncadella, un censal mort de 5 lliures de propietat i 5 sous de cens[390]. Tal com consta en el document, aquests 5 sous havien de servir per pagar l'aniversari perpetu pel qual el difunt havia llegat 10 lliures, la qual cosa indica que segurament els marmessors havien venut un censal mort per 5 lliures a algú altre.

389 Canyelles, Magí. *Descripció de la grandesa y antiquitats de la ciutat de Manresa. Obra inèdita de Magí Canyelles*. Impremta de Anton Esparbé. Manresa, 1896, p. 407.
390 AHPM m-353, f. 188v i 189r, [02/10/1524].

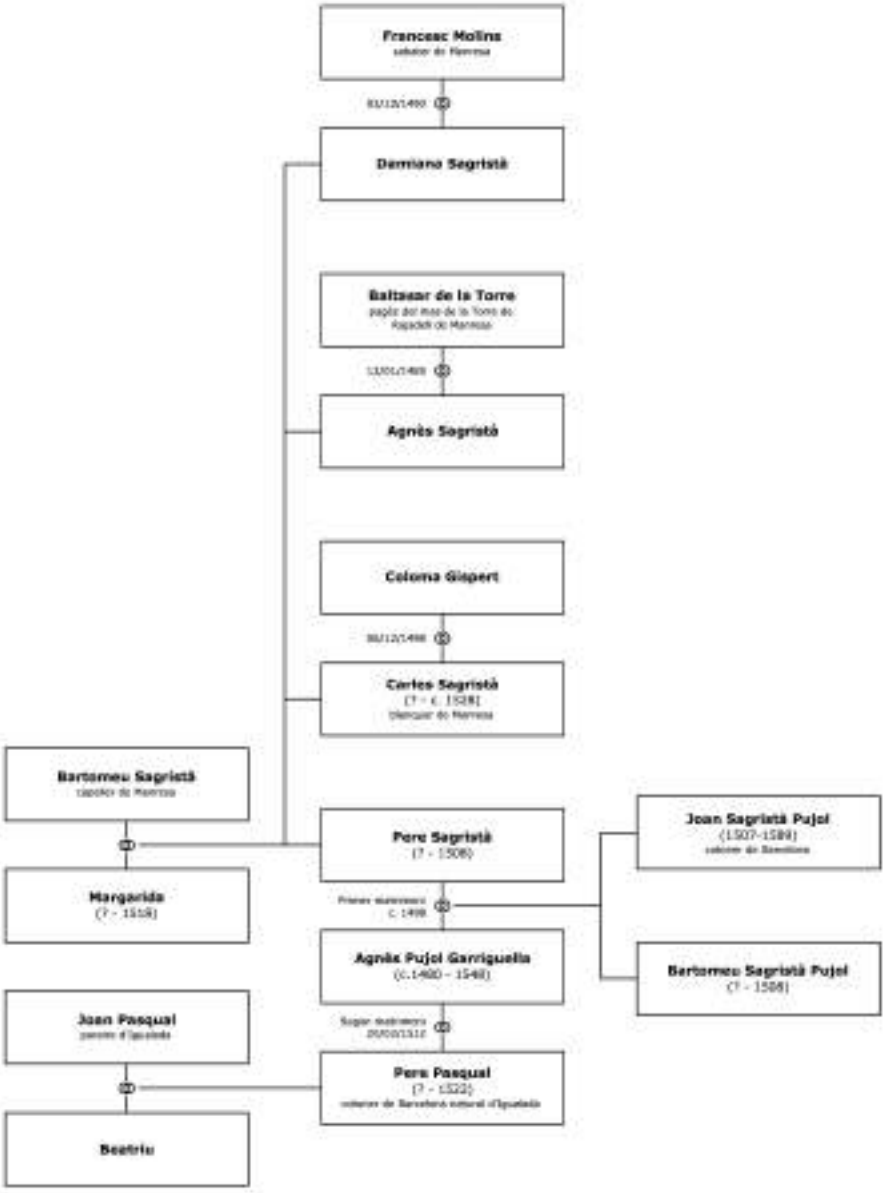

Arbre genealògic nº 8.- Genealogia dels marits d'Agnès Pujol Garriguella i la seva descendència

Joan Sagristà Pujol: un testimoni poc consistent

Com hem dit en començar, és ben sabut i així ha estat remarcat per molts autors que les diverses versions que Joan Sagristà va donar de la relació de la seva mare i d'ell mateix amb Ignasi contenen dades incertes. Sense anar més lluny, aquesta versió exposada al final de l'apartat anterior força desconeguda de com es van conèixer Agnès Pujol, Joan Sagristà i Ignasi de Loiola xoca frontalment amb la versió més difosa i acceptada que el mateix Joan Sagristà va fer per escrit 9 de març de 1582 i que explica

que la trobada va ser als afores del monestir de Montserrat. Però més enllà de l'evident contradicció d'ambdues versions, hi ha diversos fets que documentalment sabem que no van ser en cap cas com les va descriure Joan Pasqual. Sobre la seva procedència familiar, en la declaració de 1582 ens en diu el següent:

"*Jo, Joan Sagristà Pasqual, cotoner, fas fe per virtut desta present lletra, que per a memòria perpètua deixo, com oí contar a ma mare Agnès Pasquala, viuda de segon matrimoni, i al pare Ignasi de Loiola, part de les coses que se segueixen tocants als camins, conversió i vinguda sua a la ciutat de Manresa i a esta de Barcelona, i part d'elles viu i tractí jo mateix amb mos ulls i mes mans.*

Essent jo jove de quinze anys, i estant per patge del arquebisbe, que llavors era de Tarragona, amb un oncle meu, germà de ma dita mare Agnès Pasquala viuda, anomenat Antoni Pujol, el qual servia al dit arquebisbe de mestre de ceremònies i de confessor, per ser home molt docte, de grans prendas; estaba llavors ma mare en la ciutat de Manresa, donant orde a les cobrances i heretats que posseïa de mon pare, anomenat Joan Sagristá, primer marit seu, per a deixar dits béns en cobro i clarícia, per los plets que parents del dit Pasqual, mon pare, li passaven sobre los ja dits bens i sa administració. Tenia ella llavors sa principal casa y habitació amb botiga de l'ofici de cotoner en esta ciutat de Barcelona, la qual li regia en sa ausència un tal Pere Pinos, nebot seu, i Jaume Agramunt, los quals tots dos després són estats mercaders de comanda d'esta ciutat. Est ofici de cotonera i los béns que en Barcelona ella posseïa i administrava los havia tots haguts i heretats per complit testament amb la mort de Bernardí Pasqual, padrastre meu i son segon marit, amb lo qual estigué casada sols quatre anys, havent-ho estat amb mon pare Joan Sagristà sols tretze mesos, que de vuitanta anys que visqué, esa tingué los seixanta viuda. Los quals béns li deixà lo dit Bernardí Pasqual, mon padrastre, sense deixar fill ningú, per a que ella ne fes com a senyora pròpria i legítima heredera a son gust i los donàs a qui bé li paregués o vulgués després de sos dies, amb condició emperò que hagués de tenir i sustentar tot lo temps que ella visqués, la botiga i tracte de son ofici de cotoner com ella, i anomenant-se Pasqual. Los qual béns eran molts i bons, i per heretar-los jo, com fill legítim que so del primer matrimoni de la dita Agnès Pasquala viuda i mare mia, he fet fins ara i fas l'ofici de cotoner i meno del nom de mon pare Joan Sagristà juntament Pasqual, que es lo nom de mon padrastre, per a complir la voluntat i testament seu, pus goso per ell i lo de ma mare de sos béns amb aqueixa condició".

A la vista d'aquesta declaració, podem estar plenament segurs de diverses imprecisions en la declaració escrita de Joan Sagristà:

1.- El seu oncle, el qual suposadament estava al servei de l'arquebisbe de Tarragona, que aleshores era Pere Folc de Cardona, no es deia Antoni sinó Maurici. Hem de dir que la possibilitat que Maurici Pujol Garriguella estigués al servei de l'arquebisbe és, almenys, plausible, encara que una recerca a l'Arxiu Històric Diocesà de Tarragona acabaria de confirmar-ho. El 21 de juliol de 1512, Antoni Soler, canonge de la Seu i procurador de Maurici Pujol, també canonge, renunciava davant del vicari general del paborde de la Seu, en nom del seu principal, al càrrec de canonge i sol·licitava que la canongia que deixava vacant fos donada a Joan Torre, diaca de la Seu i fill de Vicenç Torre i de Francina, tal com així va ser[391]. Així mateix, Maurici Pujol tornava a ser canonge de la Seu de Manresa, a més de camarer del monestir de Cornellà de Conflent, de la diòcesi d'Elna, el juny de 1528[392]. Així doncs, aquest parèntesi en què Maurici Pujol va deixar de ser canonge de la Seu fa possible que l'any 1522 formés part de la cúria de l'arquebisbe de Tarragona.

2.- No és cert que la presència d'Agnès Pujol a Manresa l'any 1522 es degués a donar "*orde a les cobrances i heretats*" del seu primer marit Pere Sagristà, les quals hem vist que ja havien quedat arranjades deu anys abans, sinó que tenien relació directa amb la recent mort del seu segon marit Pere Pasqual i amb l'acceptació de la seva herència. Més enllà d'aquesta confusió, que podria tenir l'origen en el llarg plet que Agnès va mantenir amb els seus tutors, Joan Sagristà tampoc no explica que la seva mare i el seu segon marit ja residien a Manresa des d'almenys l'octubre de 1521, moment en què Pere Pasqual va fer testament.

3.- El primer marit d'Agnès Pujol no es deia Joan, sinó Pere Sagristà; i el segon, no es deia Bernardí, sinó Pere Pasqual. Malgrat la peculiar inclinació de Joan Sagristà per canviar els noms de les persones (a Àngela Amigant (Seguí) l'anomena Paula i a Agnès Claver (Caldoliver) l'anomena Jerònima) costa molt d'entendre que s'equivoqués amb els noms del seu pare i del seu padrastre. En el cas del pare és comprensible perquè es va morir quan ell encara era un nadó de pit, però el cas del padrastre és més difícil de justificar ja ell ja era adolescent quan aquest va traspassar.

391 "*renuncio et cedo in manibus et posse vestri, venerabilis Johannes Torra, canonici et sacriste ac vicari generalis reverendi domino Bernardi Alogàver, Dei gratia prepositi dicte eccelsiam, canonicarum et prebendam quam dicti principalis meus obtinet*". AHPM m-342, s.f., [21/07/1512].

392 AHPM 4206, s.f., [14/06/1528].

4.- El primer matrimoni d'Agnès Pujol no va durar tretze mesos si no deu anys. Així mateix, sabem documentalment que el segon matrimoni d'Agnès va durar gairebé deu anys, fet que contradiu els només quatre anys que va indicar Joan Sagristà.

5.- Agnès Pujol Garriguella no va viure vuitanta anys com va declarar el seu fill. Sabem que Agnès es va morir el 1548. Així docs, si hagués arribat a la vuitantena, el seu naixement s'hauria produït vers 1468, fet altament improbable perquè, com hem dit, segurament havia nascut vers 1480.

6.- És ben cert que Agnès Pujol tenia la casa i negoci de cotoneria de Barcelona perquè el seu segon marit Pere Pasqual l'havia fet hereva universal dels seus béns. Tanmateix, de la lectura d'aquest testament, en llatí, en cap cas se'n despèn que Pere Pasqual imposés a la seva muller la condició que si volia fer hereu el seu únic fill, aquest hagués de prendre el cognom Pasqual i l'ofici de cotoner, una clàusula que, d'altra banda, no hem trobat en cap testament similar. És cert que entre l'atorgament del testament, el 9 d'octubre de 1521, i la mort de Pere Pasqual, segurament ocorreguda a finals de març de 1522, el testador hauria pogut fer un codicil, però certament ambdues condicions adduïdes per Sagristà semblen absurdes. Potser la mala relació que intuïm que van mantenir els progenitors de Joan Sagristà justifiquessin el seu interès per prendre el cognom Pasqual.

Així doncs, totes aquestes imprecisions invaliden el testimoni de Joan Sagristà? Doncs certament no, perquè també constatem alguns fets certs de les seves deposicions. Un exemple de veracitat és Jaume Agramunt, qui segons Joan Sagristà regia el negoci de cotoneria de Barcelona en absència de la seva mare i que es va acabar convertint en mercader. Certament, Jaume Agramunt, que el 12 de juliol de 1528, quan tenia uns vint anys[393] contreia matrimoni amb Elisabet Canyelles (filla de Miquel Canyelles, una de les altres Ínyigues insignes, i de Jaume Canyelles[394]) surt citat com a abaixador, és a dir, que es dedica a abaixar el pèl dels draps de llana amb unes grans tisores de molles i sense punta. Tanmateix, en una procura que Jaume Agramunt fa al seu cunyat Pere Llorenç Canyelles l'any 1548 surt ja citat com a "*mercatorem civem Barchinonem, naturalem presentis civitatis Minorise*"[395]. Per tant, veient que algunes dades aportades per Joan Sagristà són incertes però, en canvi, d'altres s'ajusten als fets documentals. Per tant,

393 El seu pare era Jaume Agramunt, fuster de Manresa, que en el seu testament, fet el 17 d'abril de 1508 fa hereu universal al fill o filla que la seva muller Agnès està gestant. AHPM 4126, f. 49r-50r, [17/04/1508].
394 AHPM m-357, f. 131-133, [12/07/1528].
395 AHPM m-397, f. 122, [26/12/1548].

podem constatar que el contingut de les declaracions que va fer Joan Sagristà Pujol han de ser agafades amb cautela.

La disputa entre Agnès i el seu germà Francí Pujol

Un cop mort el seu segon marit i, com hem vist, actuant com a marmessora de les seves últimes voluntats en relació al repòs de la seva ànima, suposem que Agnès Pujol se'n va anar a viure a la casa que el seu segon marit li havia deixat al carrer Cotoners de Barcelona i en què Ignasi va ser acollit les tres vegades que va fer estada a la capital del Principat. El cert és que més enllà de 1524, Agnès Pujol i el seu fill Joan Sagristà desapareixen gairebé per complet dels registres notarials. Joan Sagristà ens apareix el 1528 llogant per cinc anys a Pere Plandesans, sabater de Manresa, l'hort que com a hereu del seu pare Pere Sagristà tenia a la torre d'en Galceran Andreu per un preu de 3 lliures i 12 sous[396]. Una cosa semblant ens passa amb Agnès Pujol, que no la tornem a trobar en un instrument notarial manresà fins l'any 1534, moment en què és protagonista d'una sentència arbitral d'un plet que l'enfrontava al seu germà Francí Pujol. Convé que ens aturem un moment a comentar aquest document perquè és revelador d'un fet que, com hem vist amb els Amigant, era força freqüent a l'època: els fills fora del matrimoni i la manera com es gestionava.

El dia 1 de juliol de 1534, els àrbitres laudatoris Miquel Eimeric del Bosc i Sallent, prevere beneficiat de la Seu de Manresa i Barcelona, i Francesc Ricard i de Sorribes, donzell domiciliat a la capital del Bages, publicaven la sentencia arbitral que enfrontava Agnès Pujol amb el seu germà Francí[397], que hom trobarà transcrita a l'Annex XX. El motiu de la disputa, iniciat per Agnès Pujol, era la reclamació que li feia al seu germà de la despesa que Agnès havia "*feta a certa mossa que lo dit Francí Pujol li havia recomanada*", cinc lliures que Margarida Garriguella li havia llegat en testament a la seva filla i que Francí no li pagava, així com la llet i els aliments que Joana Savall, la dida que Francí Pujol havia contractar, havia donat a Antoni Joan Pujol, que era "*fill del dit Francí Pujol e de la dita mossa*". Així doncs, amb la lectura de la sentència sabem que Francí Pujol, que segurament deuria ser vidu del seu matrimoni amb Elionor, de la qual sabem que l'any

396 AHPM 4206, s.f., [16/04/1528].
397 ASM 38, s.f. [01/07/1534].

1522 encara era viva[398], havia tingut un fill anomenat Antoni Joan amb una mossa, de la qual no se'n cita el nom però seguint l'accepció d'aquest mot a l'època segurament era jove i soltera. Davant d'aquesta situació, Francí havia demanat a la seva germana que es fes càrrec del menjar de la noia (fer la despesa), prec en el qual intuïm la voluntat de Francí d'apartar la noia de Manresa i fer-la viure a Barcelona, on residia Agnès. A més, Francí va contractar una dida anomenada Joana Savall perquè criés l'infant. No obstant, Agnès havia actuat en aquesta contractació com a fermança, és a dir, com a garantia que si el seu germà no li pagava el servei, ho faria ella. I com que Francí Pujol no podia o no volia pagar a sa germana ni els aliments de la mossa, valorats en nou lliures, ni el llegat testamentari de cinc lliures que li havia fet la seva mare, ni els diners del servei de la dida, valorats en vint-i-tres lliures, quinze sous i vuit diners, ni les quatre lliures i quatre sous dels aliments del nen ja desmamat, Agnès havia iniciat un llarg plet en diverses jurisdiccions, entre les quals la batllia de Manresa i el governador general de Catalunya. També cal destacar que Joan Sagristà actuava com a procurador d'Agnès Pujol i Joana Savall.

El contingut de la sentència donava la raó a Agnès Pujol perquè condemnava al seu germà Francí a pagar-li trenta-sis lliures en concepte de la llet i els aliments donats a l'infant i els costos econòmics que li havien suposats els plets, així com les cinc lliures que Margarida Garriguella, mare d'ambdós, havia llegat en testament a la seva filla. Tanmateix, i atès que Agnès havia actuat de fermança, la sentència l'obligava a pagar-li el servei de dida a Joana Savall, un import que, d'altra banda, ja cobraria del seu germà amb les trenta-sis-lliures a què havia estat condemnat. Per últim, crida l'atenció l'obligació que s'imposava a Francí Pujol de fer-se càrrec del seu fill i "*detraure de mans i poder de la dita Joana Savall, dida d'aquell [Antoni Joan Pujol], e que aquell [Francí Pujol] se n'hage a portar allà on ben vist li serà, e que lo criar i despeses que en aquell se faran, vinguen a tot càrrec del dit Francí Pujol i no s'és de les dites Agnès Pasquala ni Joana Savall*".

Podem estar segurs que la sentència es va complir perquè el 21 de gener de 1535, Francí Pujol, per pagar vint-i-set lliures d'aquesta sentència arbitral, li venia a Gabriel Torre, procurador de la seva germana, un camp que tenia al torrent de Predicadors[399]. Malgrat que es fes en forma de compravenda, és evident que Agnès no va pagar-li al seu germà les vint-i-set lliures que ell li devia, sinó que va rebre el camp sense pagar-li res.

398 Així es dedueix dels capítols matrimonials entre Francí Pujol, paraire, fill de Francí Pujol, paraire de Manresa, i d'Elionor, amb Aldonsa Gener, filla de Llorenç Gener, mercader de Manresa, i de Miquela. AHPM m-352, f. 188r-190r, [11/09/1522].
399 AHPM m-362, f. 8v-9v, [21/01/1535].

A través de diversos documents podem resseguir la vida d'Antoni Joan Pujol. El seu pare Francí Pujol es va casar en segones núpcies amb Tomasa Torres, que primer havia estat muller de Salvador Marcet, difunt sastre de Manresa[400], a finals de 1540 i va fer testament el 28 d'agost de 1546[401]. En la seva última voluntat, Francí Pujol llegava "*a Joan Antoni Pujol, fill natural meu, per amor de Déu*" un camp a Santa Clara, una vinya a les Obagues i dos horts. El testament també conté una pista de la vida que portava el fill il·legítim de Francí Pujol, encara adolescent, que era el de criat de Perot Pujol, nebot del testador establert a Puigcerdà. Així doncs, podem suposar que després de l'enfrontament amb la seva germana Agnès, Francí Pujol va decidir confiar la criança del seu fill il·legítim al seu nebot Perot Pujol. Tanmateix, deu anys després del testament del seu pare, és a dir, el 1556, trobem que Antoni Joan Pujol és mercader habitant de la vila de Palamós. Ho sabem a través de la renuncia a tots els béns del seu pare a canvi que Francesc Pujol Gener, futur notari de Manresa i nét i hereu de Francí Pujol, li pagui 55 lliures a ell mateix o a Joan Sagristà alies Pasqual, cotoner de Barcelona i òbviament fill d'Agnès Pasqual[402].

Una connexió entre Ínyigues

Per cloure aquest apartat dedicat a la vida d'Agnès Pujol Garriguella, convé ressaltar una connexió familiar que tenia amb Agnès Caldoliver (Claver). Hem vist que a més de Francí Pujol, Agnès tenia un altre germà anomenat Pere Pujol, que era traginer. Casat en primeres núpcies amb Joan Cortès, d'aquest matrimoni en va néixer Caterina Pujol Cortès, que en el seu primer matrimoni, pactat en capítols el dia 10 de maig de 1520[403], es va casar amb Andreu Claver, pagès de Manresa, que era germà de Pere Claver, paraire de Manresa i espòs d'Agnès Caldoliver. Cal dir que per Andreu Claver era el segon matrimoni, ja que el 1512 s'havia esposat amb Joana Mas[404]. Així doncs, la neboda d'Agnès Pujol era cunyada d'Agnès Caldoliver. Tanmateix, el matrimoni va durar poc, perquè el 5 de setembre de 1524 trobem que Caterina Pujol va fermar capítols amb Benet Mas, paraire de Manresa[405].

400 Els capítols matrimonials entre Francí Pujol i Tomasa Torres són a AHPM m-366, f. 262-263, [01/12/1540]. En desconeixem la raó, però van fer unes altres capitulacions vuit mesos després que són a AHPM m-367, f. 158r-161r, [01/08/1541].
Els capítols matrimonials entre Salvador Marcet i Tomasa Torres són a AHPM m-322, s.f., [05/05/1505].
401 AHPM 4128, s.f., [08/08/1546].
402 AHPM m-387, f. 338-340, [19/10/1556].
403 Capítols matrimonials entre Andreu Claver i Caterina Pujol Cortès. AHPM m-350, f. 74-75, [10/05/1520].
404 Capítols matrimonials entre Andreu Claver i Joana Mas. AHPM m-342, s.f., [19/07/1512].
405 AHPM m-353, f. 166-167, [05/09/1524].

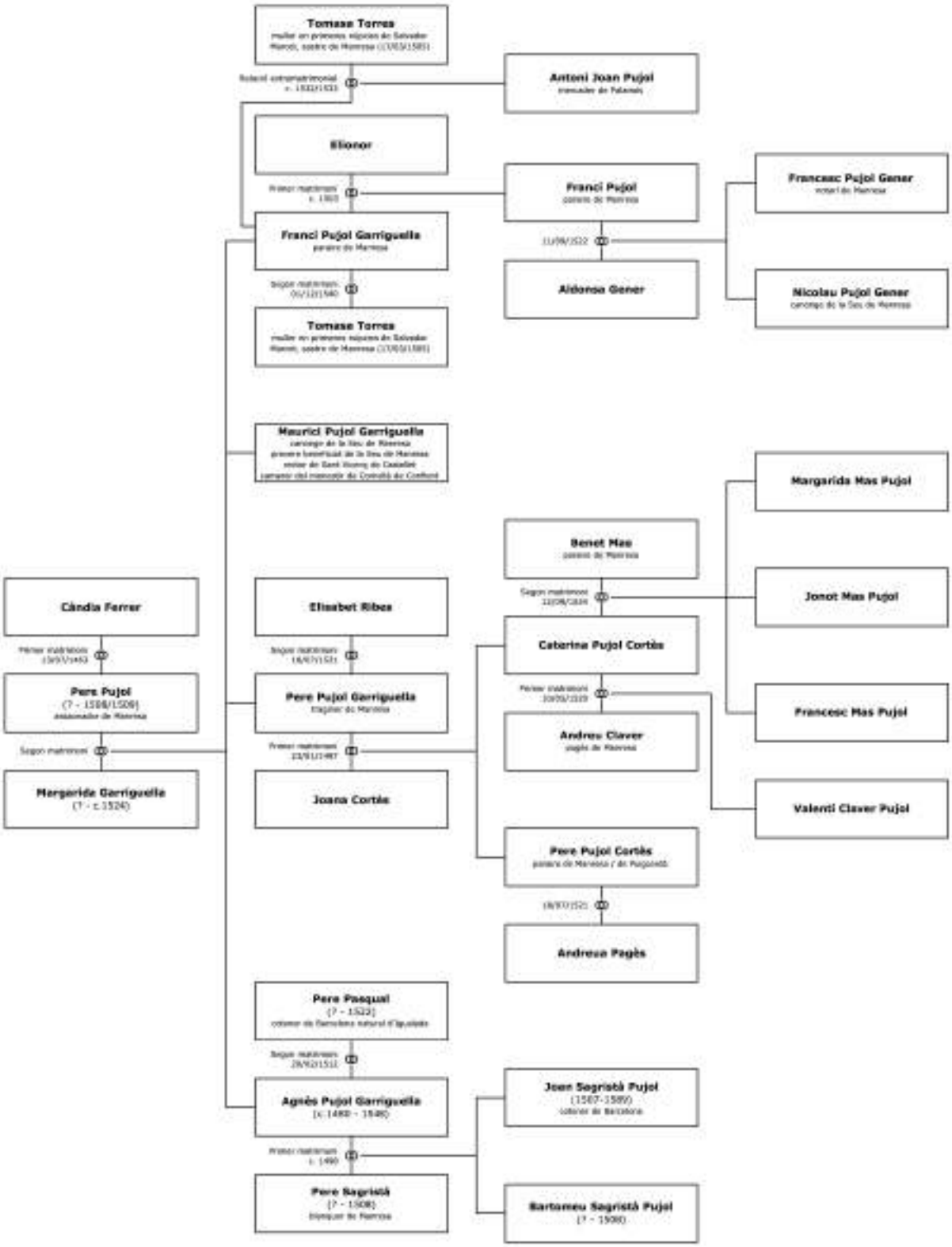

Arbre genealògic nº 9.- Genealogia del matrimoni Pujol-Garriguella fins als besnéts

Els Caldoliver: un doble contacte amb Ignasi

Segons les deposicions de 1595 i 1606, el fuster manresà Pere Caldoliver Bastardes, que va acabaria essent el mestre major de l'obra del monestir de Montserrat, va ser testimoni directe de l'arribada d'Ignasi al cenobi benedictí. Així ho va assegurar l'any 1595 Francesc Capdepòs, fuster de Manresa, que va declarar que "*ell testimoni ha oït dir moltes voltes al pare d'ell testimoni, qui es deia Ramon Capdepòs, fuster, i a mestre Pere Caldoliver, també fuster, mestre major de l'obra de nostra Senyora del monestir de Montserrat, que ells eren i treballaven en lo monestir de Montserrat com arribà lo dit pare Ignasi en dit monestir*"[406]. I va reiterar-ho en el procés de l'any 1606 amb aquestes paraules: "*i en particular ne comptaven meravelles Margarida Capdepòs, madrastra d'ell testimoni, muller que fonc del pare d'ell testimoni, dona d'edat de noranta sis anys qui [a]vui viu, i Pere Caldoliver, fuster major de Montserrat, pare d'una dona que es diu Clavera, i Ramon Capdepòs, pare d'ell testimoni, los quals conegueren i tractaren lo dit pare Ignasi. I en particular se recorda ell testimoni que oí recitar al dit mossèn Oliver, fuster de Montserrat, i a son pare, que ells se trobaven en lo monestir de Montserrat quan hi arribà lo pare Ignasi, i féu allí los primers actes de sa conversió*"[407]. Un segon testimoniatge que referma aquesta versió és el de Caterina, vídua de Francesc Casamitjana, que l'any 1595 va declarar que "*[ella] haver-ho oït dir moltes voltes a la dita Agnès Clavera i a dit mestre Pere Caldoliver, son pare, que deia era en lo monestir de Montserrat quant arribà allí dit pare Ignasi*"[408]. Així mateix, tal com apareix en aquesta última deposició, una de les filles de Pere Caldoliver era Agnès Caldoliver, més coneguda amb com a Agnès Claver pel seu cognom de casada. Encara que l'any 1522 era soltera i adolescent, Agnès Caldoliver apareix sempre en els processos de canonització com una de les integrant més fidels del grup de les Ínyigues, juntament amb Àngela Seguí, Agnès Pujol, Miquela Sitjar i Brianda de Brihuega. Per tant, si fem cas als testimonis, la família Caldoliver va ser una de les que més va tractar Ignasi durant el seu sojorn a la capital del Bages.

406 *MI Scripta 2*, p. 371.
407 Ibídem, p. 717-718.
408 Ibídem, p. 375.

Els Caldoliver, una nissaga de fusters

Pere Caldoliver formava part d'una nissaga de fusters manresans amb origen al mas Caldoliver de Castellgalí, d'on sens dubte provenien els seus avantpassats. Com veurem, els hereus de Pere es van vendre el mas, ja documentat el segle XIV[409], poc després de la seva mort, malgrat que ell ja l'havia empenyorat. Aleshores rònec i avui desaparegut, les terres de la casa pairal d'aquest llinatge, que podem ubicar entre els actuals mas Oller de Manresa, mas Cornet de Castellgalí i mas Enric de la Serra de Sant Salvador de Guardiola, van suposar un important increment en extensió del mas Oller de Manresa[410].

El pare de Pere Caldoliver era el fuster Joan Caldoliver, que en el manifest de 1490 tenia un patrimoni valorat en 244 lliures i 11 sous, mentre que els seus deutes eren de només 25 lliures i 10 sous. Per posar en context el patrimoni d'aquest manifest, que hom trobarà transcrit a l'Annex XXI, cal recordar que la riquesa mitjana dels caps de casa de Manresa segons el manifest de 1490-1493 era de 131 lliures[411]. Com hem vist i encara veurem en altres manifestos de menestrals benestants coetanis, els béns de Joan Caldoliver, entre els quals sobresurt un camp a Puigterrà valorat en 70 lliures, ens fan pensar que, a més de la seva feina de fuster, tenia en els productes agrícoles com el vi una important font d'ingressos. No obstant, també tenim documentada la seva dedicació professional de fuster. El 25 de juliol de 1501, juntament amb el també fuster Berenguer Canyelles, es comprometia davant Francesc de Valls, donzell de Barcelona, a "*cobrir de fusta aquelles cinc arcades de l'hospital de Sant Andreu de la ciutat de Manresa, al raval de la mateixa ciutat, bé i decent, de cairades ben treballades i de bastardes bones, i embotellat, i de perfil encastat i perfilat de fila i de tota clau*" per un preu total de 17 lliures i 10 sous pagadors en dues meitats[412]. Per la magnitud de la feina descrita podem suposar que l'aprenentatge al costat del seu pare deuria ser un factor important per tal que Pere Caldoliver s'acabés convertint en el fuster major de l'obra del monestir de Montserrat uns quants anys més tard.

409 Serra Sellarés, Francesc. *L'Oller del Mas, Dels orígens fins als nostres dies.* Manresa, 2013, p. 27.
410 Ibídem, p. 95, 100 i 152.
411 Torras Serra, Marc. *La crisi del segle XV a Manresa. Una aproximació als llibres de manifests*. Angle editorial. Manresa, 1996, p. 104.
412 El text original en llatí és "*cohopertemus de fusta illa quinque arquades hospitalis Sancti Andrée civitatis Minorise, in suburbio civitatis eiusdem, bene et decenter, da cayrades ben levorades et de bestardes bones e enboteyat et de perfil encastat e perfilat de fila e de tota clau*". AHPM m-319, s.f., [25/07/1501].

La mare de Pere Caldoliver era Bàrbara Bastardes, la primera muller de Joan Caldoliver. A través del seu testament[413], fet el 1494, sabem que el seu germà i marmessor era Antoni Bastardes, traginer de Manresa i hereu del mas Bastardes de Fals[414]. Cal destacar que la cunyada de Bàrbara i segona muller del seu germà Antoni, anomenada Margarida, va ser la impulsora de la construcció de la capella de la Guia. En el seu testament de 1503 hi consta "*Vull i mano que sigui fet un oratori al cap de la Pujada que puja del rial de Cardener venint del monestir de Montserrat al camí que puja a Santa Caterina. Que aquest oratori sigui fet de pedra i de calç, en què s'hi posi la imatge de la verge Maria que té na Garcia, i que sigui fet encontinent després del meu òbit a coneixença dels dits marmessors*"[415]. Així mateix, tot sembla indicar que el nom del carrer de Na Bastardes de Manresa que ha perviscut fins avui dia faria referència a Margarida.

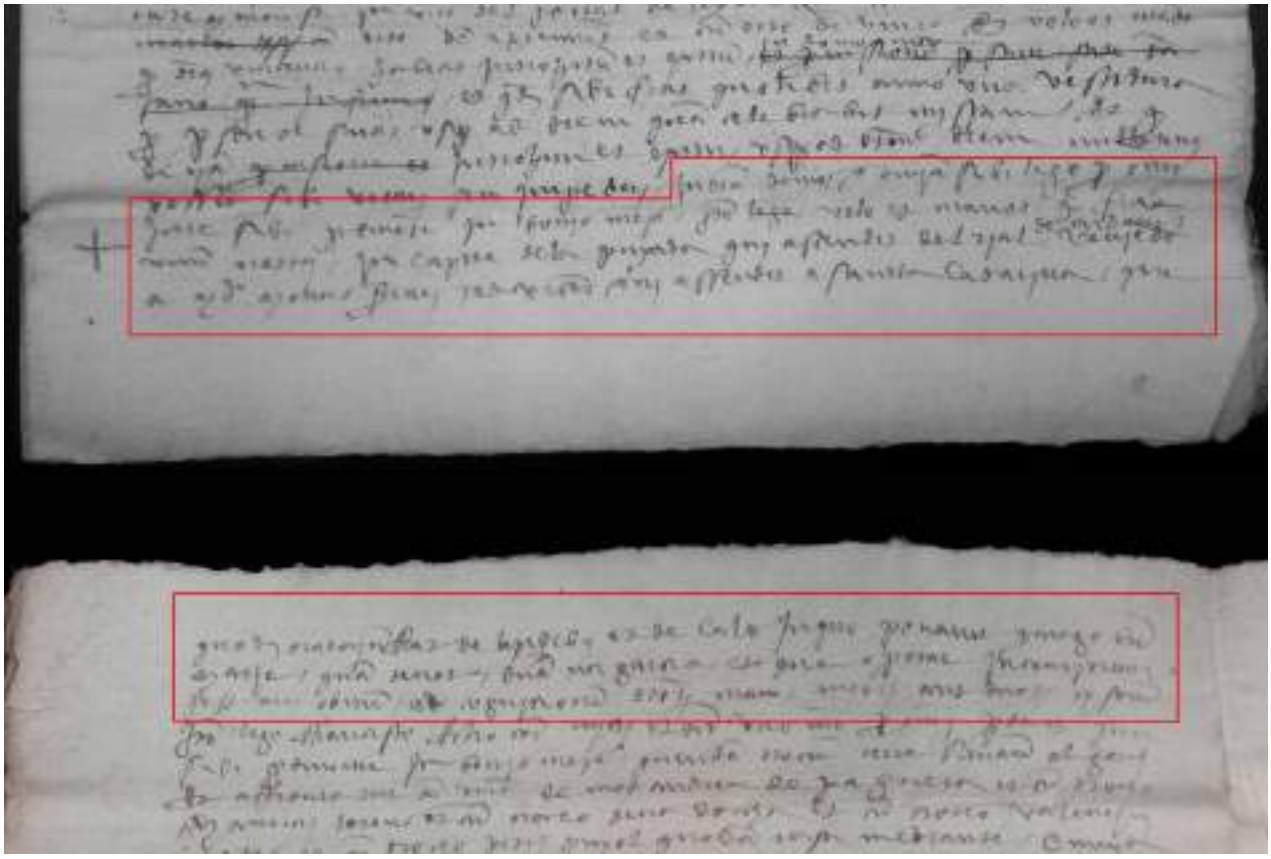

Imatge 13.- Fragment del testament de Margarida, muller d'Antoni Bastardes, on consta la seva voluntat de fer construir la capella de la Guia després de la seva mort. Font: ASM V-162.

413 ASM 32, s.f., [23/08/1494].
414 Testament d'Antoni Bastardes, traginer de Manresa i hereu del mas Bastardes de Fals. AHPM 4126, f. 80v-82r, [23/03/1510].
415 El text original en llatí és "*Ítem volo et mando quo fiat unum oratorio in capite de la puyada qui ascendit del rial de Cardaner veniendo a monasterio Montis Serrato ad vicum qui ascendit a Santa Catarina. Que quod oratorium fiat de lapidibus et de cals in quo ponavit ymago beate Maria quam tenet na Garcia, et quo operut incontinenti post mei obitum a cognicionem dictori marmessori*". ASM V-162, s.f., [16/11/1503].
La ubicació de la capella va portar a Sarret a interpretar que es tracta de la capella de la Guia. Tanmateix, cal dir que Margarida va fer un segon testament l'any 1521 i en aquest instrument no hi apareix la voluntat de construir aquesta capella després de la seva mort, potser perquè ja havia estat construïda. AHPM 4126, f. 182v-183r, [15/01/1521].

El matrimoni Caldoliver-Bastardes va tenir, a més de Pere, almenys un altre fill i dues filles: Galceran, també fuster, establert a Barcelona[416]; Agnès, que es va casar amb Joan de Malagarriga, traginer manresà, l'any 1495[417]; i Violant, que l'any 1505[418] es va casar amb el francès Joan de Leirac i que l'any 1519 consta casada en segones núpcies amb Joan Noves, picapedrer de Manresa[419]. Tanmateix, Bàrbara Bastardes es deuria morir poc després de fer testament, perquè en les capítols matrimonials de la seva filla Agnès amb Joan Malagarriga de gener de 1495, Bàrbara ja hi consta com a difunta. Així doncs, un cop vidu, Joan Caldoliver es va casar de nou amb Eulàlia, de la qual en desconeixem el cognom perquè no n'hem localitzat les capitulacions matrimonials. Tampoc no sabem la data de l'enllaç, però sí que podem assegurar que el 18 de maig de 1495 ja s'havia formalitzat el matrimoni[420]. D'aquest segon matrimoni de Joan Caldoliver en van néixer, almenys, dos fills i una filla: Jaume, que va esdevenir imaginarire, és a dir, escultor d'imatges, establert a Barcelona[421]; Joan, que possiblement va esdevenir monjo del convent de Predicadors de Manresa[422]; i Caterina, casada amb Francí Roig, fuster de Manresa però natural de Sant Mateu de Bages, segons capítols de 1520[423].

Joan Caldoliver es va morir entre el 2 de setembre de 1521 i el 6 de març de 1522. La primera data la traiem de la donació que Joan Caldoliver va fer al seu fill Pere de la casa que tenia al carrer de Sant Miquel (i que ja apareix al manifest de 1490) i de l'heretament que li fa de tots els seus béns sota diverses condicions: que el cuidi, l'alimenti, el vesteixi i el calci fins el dia de la seva mort; que tingui a casa i mantingui fins els catorze anys al seu fill Jaume (que, com hem vist, acabarà essent imaginaire a Barcelona); que tingui a casa el seu altre fill Joan en cas que vulgui ser monjo del convent de Predicadors; que un cop mort, doni a cada fill seu 20 sous; que, un cop mort, destini 5 lliures al salvament de la seva ànima; que li doni 20 lliures a la seva muller Eulàlia en concepte de restitució de dot i escreix; i que pagui tots els deutes que tindrà el dia del seu òbit[424]. Immediatament després d'aquest instrument en ve un altre en què Eulàlia es

416 A més d'aparèixer en el testament de la seva mare, sabem que era fuster ciutadà de Barcelona per la renúncia de tots els drets i accions que pogués tenir sobre l'heretat del seu pare que va fer en favor del seu germà Pere. AHPM m-352, f. 94, [25/04/1522].
417 Capítols matrimonials entre Joan de Malagarriga, traginer, i Agnès Caldoliver. AHPM 708, s.f., [10/01/1495].
418 Capítols matrimonials entre Joan de Leicar, del bisbat de Tula del regne de França, i Violant Caldoliver. AHPM m-322, s.f., [25/02/1505].
419 AHPM m-349, s.f., [31/05/1519].
420 Joan Caldoliver, fuster de Manresa, i la seva muller Eulàlia venen un censal mort de 12 lliures i 10 sous de propietat a Pere Torres alies Ferrer, de Sant Fruitós de Bages. AHPM m-673, s.f., [18/05/1495].
421 Ho sabem a través del testament de Pere Caldoliver, que estableix com a marmessor a “Jaume Caldoliver, imaginaire, germà de part de pare, ciutadà de Barcelona”. ASM 6, s.f., [10/04/1548].
422 AHPM m-351, f. 168r-170r, [02/09/1521].
423 Capítols matrimonials entre Francí Roig, fuster de Manresa, i Caterina Caldoliver. AHPM m-350, f. 199r-200r, [30/11/1520]. L'àpoca de pagament de les 22 lliures del dot que fa Francí Roig a Pere Caldoliver com a hereu del seu pare és a AHPM m-352, f. 58v-59r, [06/03/1522].
424 AHPM m-351, f. 168r-170r, [02/09/1521].

compromet a no pledejar contra el seu fillastre Pere un cop mort el seu marit. Així doncs, malgrat que prengués forma de donació entre vius, aquest instrument de setembre de 1521 era un heretament en tota regla per part de Joan Caldoliver vers el seu fill Pere. Joan Caldoliver no deuria trigar gaire a morir-se perquè el 6 de març de 1522, quan Francí Roig fa àpoca d'haver rebut les 22 lliures del dot de la seva muller Caterina Caldoliver, el fa vers Pere Caldoliver en qualitat d'hereu del seu difunt pare[425]. Podem afegir que el compromís d'Eulàlia, ja vídua de Joan Caldoliver, es deuria complir, perquè el juny de 1524 Pere Caldoliver i la seva primera muller Caterina es venien un camp per 50 lliures per tal de poder pagar les 20 lliures de la restitució del dot i l'escreix a Eulàlia, del qual en fa àpoca immediatament després[426].

425 AHPM m-352, f. 58v-59r, [06/03/1522].
426 AHPM m-353, f. 134r-137v, [25/06/1524].

Arbre genealògic nº 10.- Genealogia dels Caldoliver durant el segle XVI.

Pere Caldoliver Bastardes

Tal com ens ha passat amb altres manresans que van tractar amb Ignasi, ens falten algunes instruments clau per ubicar cronològicament l'existència de Pere Caldoliver. Tanmateix, sí que podem esbossar-ne la seva vida amb bastanta exactitud.

Nascut a la casa del carrer de Sant Miquel que hem vist que li va llegar al seu pare i a la qual ell passaria també tota la seva vida, Pere es va casar amb Caterina. Com que no hem trobat els capítols matrimonials, no sabem la data de l'enllaç ni el cognom de la primera muller de Pere Caldoliver, encara que sospitem que es deia Enveja. Aquesta sospita es basa en una àpoca que Caterina va fer a Joan Enveja, matrasser de Manresa i oncle seu, de cinc lliures que li havia llegat en testament Beatriu, difunta mare de Joan i àvia de Caterina[427]. Tanmateix, com que no s'especifica si l'oncle (*avinculo*) i l'àvia (*avie*) són paternals o maternals, no podem estar segurs que Enveja fos el primer cognom de Caterina. No obstant, en el mateix document queda clar que les cinc lliures van ser llegades per Beatriu "*en adjuntori del meu matrimoni*"[428], la qual cosa situa l'enllaç entre Pere Caldoliver i Caterina poc temps abans de la data d'aquesta àpoca, que és de 25 de juny de 1509.

Del primer matrimoni de Pere amb Caterina en van néixer i van arribar a l'edat adulta Agnès (Claver), de la qual en parlarem més endavant pel seu destacat paper en el cercle de les Ínyigues, Montserrat, fuster de Manresa, Joan Valentí, monjo del monestir del Carme de Manresa, i Elisabet, casada amb Salvador Castell, habitant d'Esparreguera[429].

Tanmateix, en algun moment que desconeixem però posterior a 1527[430], Caterina es va morir i Pere Caldoliver va contraure segon matrimoni amb Aldonsa Sastre Domènec. Per Aldonsa també era el segon matrimoni, ja que el 6 de març de 1524 s'havia casat amb Onofre Bonet, paraire de Manresa[431]. Gràcies a aquestes capitulacions sabem que la segona muller de Pere Caldoliver era filla d'Antoni Sastre, sabater de Tàrrega, i de Francina Domènec. Coneixem el cognom de la mare d'Aldonsa perquè qui la va dotar va ser el seu oncle maternal, el prevere beneficiat de la Seu Jaume Domènec. Cal mencionar que el dot que va rebre Aldonsa en el seu primer matrimoni va ser de 65 lliures, 50 de les

427 AHPM m-339, s.f., [25/06/1509].

428 El text original en llatí diu "*quinque libras Barchinone quas dicta avie mea mihi legavit in suo testamento cum actum fuit Minorise die [en blanc], in adjutorium matrimonii mei*". Ibídem.

429 Així consta en el testament de Pere Caldoliver. ASM 6, s.f., [10/04/1548].

430 En els capítols matrimonials entre Pere Claver i Agnès Caldoliver, fets el 27 de gener de 1527, Caterina, mare d'Agnès, encara consta viva. AHPM m-356, f. 25v-27v, [27/10/1527].

431 Capítols matrimonials entre Onofre Bonet i Aldonsa Sastre. AHPM m-353, f. 27-30, [06/03/1524].

quals aportades pel seu oncle i 15 per llegat testamentari de Joana, difunta muller del donzell manresà Perot Doneja. Com que no hem localitzat els capítols entre Pere Caldoliver i Aldonsa Sastre, no podem saber el dot que aquesta va aportar al segon matrimoni, però tenint en compte les 65 lliures del primer, segur que deuria ser un dot considerable. També convé mencionar que del matrimoni entre Onofre Bonet i Aldonsa Sastre en va néixer Joana Bonet Sastre, que l'any 1541 es va casar amb el paraire Jonot Canyelles[432]. Jonot era fill de l'Ínyiga Miquela Sitjar i el mercader Jaume Canyelles. Per tant, també acabaria existint una connexió familiar, encara que indirecta, entre Agnès Caldoliver i Miquela Sitjar, dues de les seguidores més fidels d'Ignasi a Manresa: la nora de Miquela era germana (per part de pare) d'Agnès.

El matrimoni Caldoliver-Sastre va ser molt prolífic: Lluís, sabater, es va casar amb Joana Tàpies[433]; Pere Màrtir, tireter, va contraure matrimoni amb Antiga Pla[434]; Elisabet, es va casar amb el blanquer manresà Maurici Dalmau[435]; Elionor, va enllaçar-se amb Joan Asbert, assaonador de Manresa[436]; Esperança, es va casar amb l'assaonador Benet Dalmau[437]; Maria Anna, deuria morir-se soltera[438]; i Magdalena, que va fer matrimoni amb Macià Oller, paraire de Manresa[439]. Així doncs, entre ambdós matrimonis, Pere Caldoliver Bastardes va engendrar, com a mínim, onze fills!

Però a més de ser un pare prolífic, Pere Caldoliver també va tenir una projecció pública important. Va ser conseller de la ciutat almenys els exercicis 1532-1533[440], 1540-1541[441], 1543-1544[442] i 1546-1547[443]. A més, l'any 1537, juntament amb el sabater manresà Joan Seguí, havia estat nomenat administrador de la capella de Sant Salvador de les Espases pels consellers i el consell general de la ciutat[444].

432 Capítols matrimonials entre Jonot Canyelles i Joana Bonet. AHPM m-367, f. 211-216, [31/10/1541].
433 Capítols matrimonials entre Lluís Caldoliver i Joana Tàpies. AHPM m-437, s.f., [08/10/1565].
434 Capítols matrimonials entre Pere Màrtir Caldoliver i Antiga Pla. AHPM 4335, f. 167r-170v, [17/10/1585].
435 Capítols matrimonials entre Maurici Dalmau i Elisabet Caldoliver. AHPM m-415, s.f., [04/11/1553].
436 Capítols matrimonials entre Joan Asbert i Elionor Caldoliver. AHPM m-429, s.f., [10/01/1557].
437 Així consta en un testament d'Aldonsa Sastre. ASM 32, s.f., [26/04/1568].
438 En el citat testament que va fer Aldonsa Sastre el 1568 surt citada com a “donzella”, però en canvi no apareix en un altre testament d'Aldonsa fet el 8 d'octubre de 1570, la qual cosa en indica que es deuria morir en el transcurs d'aquests dos anys i mig. AHPM 4263, s.f., [08/10/1570].
439 Testament de Magdalena Caldoliver, vídua de Macià Oller, paraire de Manresa. AHPM 4405, s.f., [17/04/1610].
440 AHPM 4208, s.f., [20/04/1533].
441 AHPM m-366, f. 210v, [03/10/1540] i AHPM m-367, f. 87v [30/04/1541].
442 AHPM m-396, f. 158r, [20/06/1545].
443 AHPM m-397, f. 299v [25/10/1546].
444 AHPM m-364, f. 125r, [21/05/1537].

Una altra faceta de Pere Caldoliver que hem pogut constatar és la seva estreta relació amb el monestir de Montserrat. Encara que no hem localitzat cap document on es digui que era el mestre major de l'obra, sí que n'hem localitzat d'altres que ens fan pensar que, tal com van declarar els testimonis que hem vist al principi, és perfectament possible que ocupés aquest càrrec. El primer instrument és la designació de procurador vers Pere Navarro que fa Pere Caldoliver, fuster de Manresa, que alhora actua com a procurador de Miguel de Pedroche, abat del monestir, per tal que en nom seu pugui cobrar tots els delmes, censos, rendes, etc., als quals el monestir tingués dret en el territori de Manresa[445]. El mateix document, que és de gener de 1537, refereix que la procura original, que preveu que Pere Caldoliver pugui designar substitut, havia estat feta al monestir davant el notari d'Igualada Jaume Honorat Franquesa el primer de gener de 1535 i de la qual n'havia donat fe el notari Marc Franquesa, fill seu. Per tant, des del primer de gener de 1535, Pere Caldoliver era el procurador de l'abat de Montserrat amb facultat per cobrar tots els drets als quals el monestir benedictí tenia dret dins del terme de Manresa.

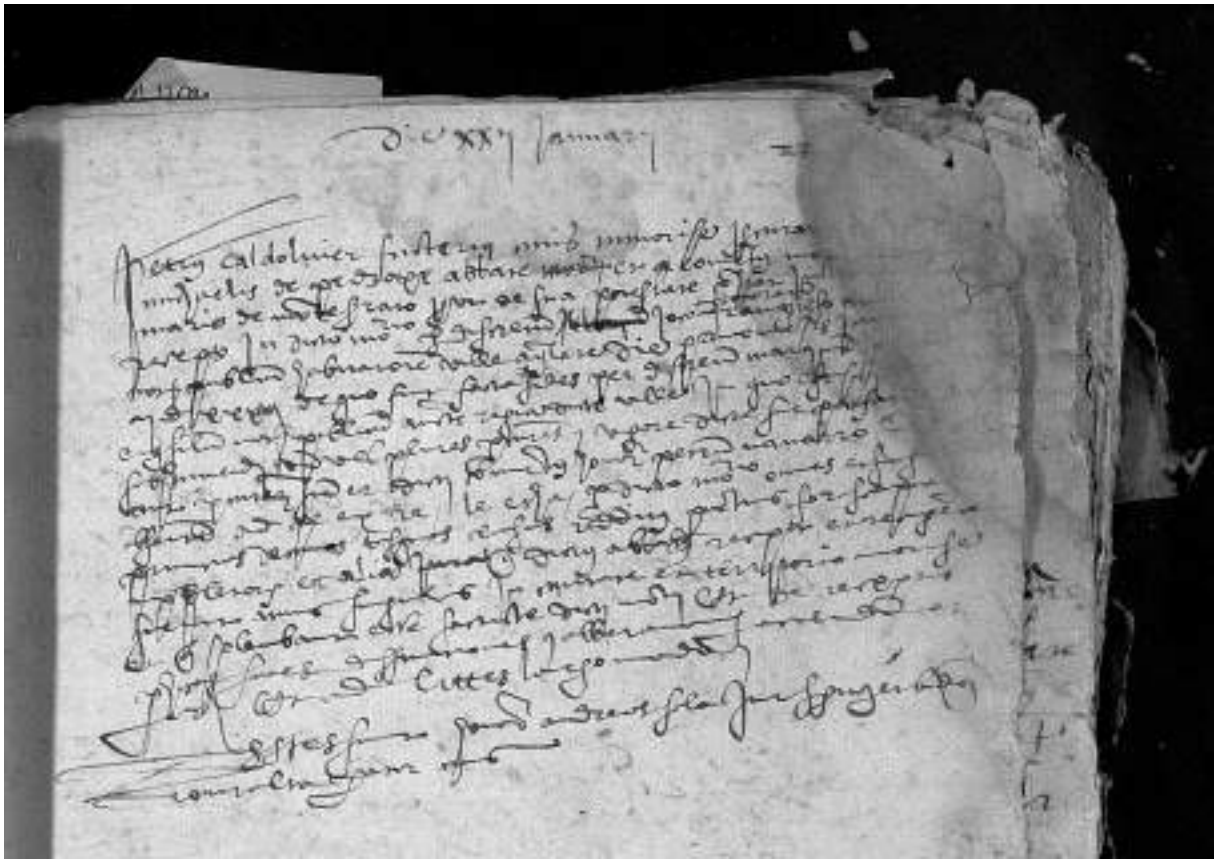

Imatge 14.- Document en què consta que Pere Caldoliver era procurador de Miguel de Pedroche, abat del monestir de Montserrat. Font: AHPM m-364, f. 22 [22/01/1537].

445 Ibídem, f. 22, [22/01/1537].

Hem trobat un segon document que deixa entreveure la relació de Pere Caldoliver amb el cenobi montserratí però que, a causa de la mala lletra que feia poc temps abans de morir-se el notari manresà Joan Sala, ens és inintel·ligible en part[446]. Tanmateix, al principi del document hi consta que Pere Caldoliver actua com a procurador de Martí d'Urgell, monjo de Montserrat, amb el vistiplau de l'abat Miguel de Pedroche. També hi consta que la procura s'havia fet el dia 5 de juliol de 1540 al monestir, on s'havia desplaçat el notari manresà. Per tant, sembla que la relació de Pere Caldoliver amb els monjos del monestir deuria ser fluida i li feien procura en assumptes que es decidien a la capital del Bages.

Però el fet que Pere Caldoliver passava temporades al monestir de Montserrat també es fa patent en els capítols matrimonials de la seva filla Elisabet amb el blanquer Maurici Dalmau, fermats a Manresa el 4 de novembre de 1553[447]. En aquest instrument hi consta que qui dota a la futura esposa és "*Aldonsa, mare de dita Elisabet, en nom propi, e los honorables en Maurici Recs, cotoner, i en Pere Joan Broquetes, ciutadans de Manresa, procuradors del dit mestre Pere Caldoliver, pare de dita Elisabet, legítimament, segons s'aferma, constituïts amb acte pres en lo monestir de nostra Dona de Montserrat, en poder de mossèn Antoni Lluís Avellà, notari real, ciutadà de Manresa, a tres del corrent mes de novembre*". Gràcies a un document que citarem més endavant sabem que aquell mateix dia 3 de novembre, aprofitant que el notari era a Montserrat, on hi havia Pere Caldoliver, ell va vendre's amb carta de gràcia el mas Caldoliver als citats Maurici Recs i Pere Joan Broquetes per 100 lliures[448].

Un últim instrument que reforça la possibilitat que Pere Caldoliver fos el mestre d'obra del monestir és la confiança que van dipositar en ell com a àrbitre en la disputa sobre la construcció de la capella de santa Maria del claustre de la Seu de Manresa. El 11 de novembre de 1540, Joan de Dijon, mestre de cases del regne de França per una banda, i cinc confrares i regents de la confraria de santa Maria del claustre de la Seu de Manresa per l'altra, acordaven que cada part designaria un mestre per determinar si la capella que havia construït Joan de Dijon al claustre de la Seu era "*bene facta*", com pretenia el mestre, o "*imperfecta*", com al·legaven els confrares. Davant la previsible disparitat de criteris dels àrbitres de part, es designava a Pere Caldoliver com a àrbitre neutral i inapel·lable per a determinar si l'obra era "*bene facta vel ne*"[449]. És evident que cap de les dues parts no hauria confiat en el criteri de Pere Caldoliver si, com a

446 AHPM m-366, f. 171r-172r, [12/05/1540].
447 AHPM m-415, s.f., [04/11/1553].
448 AHPM m-415, s.f., [03/04/1565].
449 Ibídem, f. 245, [11/11/1540].

professional, no hagués tingut una experiència contrastada en obres d'aquesta mena, la qual hauria adquirit estant sota el pupil·latge del seu pare i possiblement també essent el mestre major del monestir de Montserrat. No sabem si el fuster manresà va haver d'intervenir en la disputa, però sembla que la capella era "*bene facta*" perquè el primer de desembre d'aquell mateix any 1540 la confraria del claustre de la Seu feien debitori a Joan de Dijon de 9 ducats d'or que els restaven per pagar del salari que li corresponia[450].

Un altre aspecte que convé comentar és la gestió patrimonial que va fer Pere Caldoliver dels seus béns, sovint relacionada amb el fet d'haver engendrat onze fills que van arribar a l'edat adulta. Ja hem dit que Jaume Domènec era l'oncle matern d'Aldonsa Sastre, la segona muller de Pere. En el seu testament[451], Domènec nomenava marmessor al seu nebot polític Pere Caldoliver, al qual declarava donatari de tots els seus béns. Així, el 12 d'abril de 1548, Pere Caldoliver, per a poder pagar el dot de la seva filla Elisabet, la formació del seu fill Lluís i les altres donacions que havia fet el donador, es venia per 85 lliures la casa en alou que el ja difunt Jaume Domènec tenia al carrer d'en Rigolfes, a prop de la Plaça[452]. El comprador de la casa, que per les afrontacions podem ubicar a l'actual casa Fàbregas[453], era Joan Cabrera, prevere beneficiat de la Seu.

Un altre dels béns amb un valor considerable que tenia Pere era el mas Caldoliver de Castellgalí. Ja hem dit que el 3 de novembre de 1553, Pere s'havia venut el mas per 100 lliures a Maurici Recs i Pere Joan Broquetes amb la possibilitat de lluir-lo, és a dir, de recuperar-lo si tornava el capital. Encara que es citi explícitament, creiem que la venda amb carta de gràcia responia a la necessitat econòmica del matrimoni Caldoliver-Sastre per pagar els diversos dots de les seves filles i la formació menestral dels seus fills. En realitat, el document que ens permet saber aquest detall és la venda del mas Caldoliver que va fer l'any 1565, set anys després de la mort de Pere Caldoliver, la seva vídua i hereva universal Aldonsa Sastre[454]. El comprador del mas i les seves terres, que per les afrontacions sembla que eren extenses, va ser Joan Oller, hereu del mas Oller de Manresa, i el preu de venda va ser 157 lliures i 10 sous, de les quals no totes van anar a parar a la vídua perquè va haver de lluir part del mas a Recs i Broquetes. Amb aquesta venda, la casa pairal dels Caldoliver quedava definitivament deslligada del llinatge.

450 Ibídem, f. 261, [01/12/1540].
451 AHPM 4128, s.f., [22/05/1543].
452 AHPM m-410, f. 51v-52v, [12/04/1548].
453 "*Et terminatur dicta domus cum toto orto [...] a meridie [...] partim in vico dicto dels Jueus, ab occidente in domo et orto venerabilis Guillermi Amigant, presbyteri [...], et a circio in dicto vico dicto d'en Rigolfes*". Ibídem.
454 AHPM m-415, s.f., [03/04/1565].

Per cloure aquest capítol dedicat a la biografia de Pere Caldoliver Bastardes, ens resta citar dos instruments notarials que ens aporten detalls interessants. El 10 d'abril de 1548, Pere Caldoliver lliurava al notari manresà Andreu Sala "*una plica de paper closa amb fil de cànem i amb un segell de cera vermella segellada e dins escrita, la qual plica e les coses escrites dins aquella lo dit Pere Caldoliver volgué e digué en presència dels dits testimonis ésser son testament o sa última voluntat*"[455]. El testament clos de Pere Caldoliver, que no hem transcrit perquè està força malmès per l'acció dels xilòfags, ens revela diverses dades. La primera és que el notari fa constar que la publicació del testament va ser el dia 9 d'agost de 1558, la qual cosa ens permet situar la mort de Caldoliver pocs dies abans d'aquesta data, encara que, com veurem, probablement es va morir el març d'aquell any. El segon detall que cal destacar és que la publicació del testament es fa amb "*lo seu cos lliurat a eclesiàstica sepultura en lo monestir de nostra Senyora de Montserrat*". No obstant, la voluntat expressada en el mateix testament per Pere Caldoliver en relació al lloc on volia ser enterrat era que "*sia feta en la claustra de la dita Seu, en lo vas o carner que allí tinc*". Així doncs, el fet que fos finalment soterrat a Montserrat i no pas a la Seu, reforça la possibilitat que, efectivament, Pere Caldoliver hagués estat el mestre major de l'obra del cenobi benedictí. Una tercera informació molt rellevant que ens aporta aquest testament clos és que Pere Caldoliver sabia llegir i escriure perquè hi va fer constar que el text havia estat "*de mà pròpia de mi, dit testador, escrit i segellat [...]*". Per últim, convé dir que Pere Caldoliver feia hereva universal a la seva segona muller Aldonsa Sastre amb la potestat de dividir els seus béns entre els seus fills segons el seu futur criteri. Aquesta confiança del marit vers la seva muller quan el matrimoni tenia fills petits, que ja l'hem constatat en el cas de Lluís Amigant (veure l'apartat "Els fills del matrimoni Amigant-Seguí"), explica perquè Aldonsa Sastre Domènec va fer nombrosos testaments i codicils[456] al llarg de la seva encara llarga vida (encara era viva el 22 de maig de 1588).

455 ASM 6, s.f., [10/04/1548].
456 Esborrany de testament. AHPM 4267, s.f., [10/09/1562].
Testament. ASM 32, s.f., [26/04/1568].
Testament. AHPM 4267, s.f., [08/10/1570].
Testament. ASM 26, s.f., [29/01/1585].
Testament. ASM 26, s.f., [28/09/1585].
Codicil. ASM 26, s.f., [22/05/1588].

Imatge 15.- Estat en què es troba la còpia simple del testament de Pere Caldoliver, raó per la qual no s'ha transcrit. Font: ASM 6, s.f., [10/04/1548].

L'últim document rellevant sobre la vida de Pere Caldoliver és l'inventari de béns *post-mortem* que el 14 i 31 de març de 1558 va fer la seva vídua[457] i que hom trobarà transcrit a l'Annex XXII. Com hem comentat, sembla que Pere s'hauria mort a principis de març de 1558 i no pas a l'agost com fa pensar la data de publicació del seu testament[458]. Desconeixem la causa de la conspícua anomalia que representa fer primer l'inventari i després la publicació del testament, però sembla que la cronologia que defensem és certa perquè el 5 de maig de 1558 Aldonsa Sastre ja surt citada com a vídua de Pere Caldoliver[459]. Un lapsus de l'escrivà alhora d'escriure el mes de la publicació en podria ser la causa.

457 ASM V-70, s.f.

458 Llegint el text sembla clar que la publicació es va fer el 9 d'agost de 1558: "*La qual plica, així com és dit, és lo testament del dit senyer en Pere Caldoliver, és estada oberta e dessegellada après mort de dit testador e lo seu cos lliurat a eclesiàstica sepultura en lo monestir de nostra Senyora de Montserrat e publicada per mi, Antoni Lluís Avellà, notari per lo reverend paborde de dita ciutat i regint l'escrivania pública d'aquella en nom del reverent paborde, i [en] dit nom totes i sengles escriptures en la dita escrivania [custodi]ades en la casa mia pròpia, situada dintre dita ciu[tat de Man]dresa en lo lloc dit la placeta de Galceran Andreu [estripat] de la davallada de la Seu, a nou dies del mes d'agost [de l'an]y de la nativitat de nostre Senyor mil i cinc-cents cinquanta i vuit a instància i requesta de madona Aldonsa, hereva i muller del dit Pere Caldoliver, e presents també per testimonis Antoni Avellà, corredor públic ciutadà de Manresa i Jaume Calsina, blanquer, ciutadans de Manresa, en aquestes coses cridats especialment presos i pregats*". ASM 6, s.f., [10/04/1548].

459 AHPM m-430, s.f., [05/05/1558].

Arbre genealògic nº11.- Descendència de Pere Caldoliver i les seves dues esposes.

Agnès Caldoliver, muller de Pere Claver Prat

Com hem vist, els orígens familiars d'Agnès Caldoliver són clars: era filla de Pere Caldoliver Bastardes i de Caterina, la seva primera muller. Tanmateix, els orígens de Pere Claver Prat són més difusos. Tal com consta en els capítols matrimonials amb Agnès[460], Pere era fill d'Andreu Claver, ciutadà de Manresa, i d'Eulàlia Prat[461], ambdós ja difunts aquell any 1527. No hem trobat ni el testament ni els capítols matrimonials dels pares de Pere Claver, i Andreu Claver tampoc no apareix en el llibre de manifestos de 1490-1493. Això ens fa pensar en un origen forà del pare de Pere. A més, el fet de trobar-lo exercint la professió de serrador[462] i treballador[463], professions que sabem que exercien homes amb pocs recursos econòmics, reforça aquest possible origen forà d'Andreu Claver, qui sap si fins i tot francès o occità. Sigui com sigui, podem afirmar que l'any 1510 el pare de Pere Claver ja era mort. Ho sabem perquè en la compra que juntament amb el seu fill Andreu fa d'un hort al ferrer de Manresa Antoni Ferran per 9 lliures, Eulàlia Prat consta com a vídua d'Andreu Claver, difunt treballador de Manresa[464]. Per pagar aquestes 9 lliures, mare i fill donen als venedors 1 lliura, 3 sous i 5 diners en metàl·lic i, per pagar la resta, els venen un censal mort de 7 lliures, 17 sous i 7 diners. Encara que ens falti context per poder-ne estar segurs, aquest document podria ser una mostra dels orígens més aviat humils dels Claver.

Pel que fa a la descendència, el matrimoni entre Andreu Claver i Eulàlia Prat va tenir, almenys, dos fills i una filla. El germà de Pere Claver es deia Andreu, era treballador, i sabem que es va casar dos cops. El primer, l'any 1512, amb Joana Mas, filla de Pere Mas, natural de Cardona però habitant a Castellgalí[465]. El dot de 25 lliures que va aportar Joana al matrimoni és un indici més de la posició econòmica més aviat modesta dels Claver. L'àpoca de pagament d'aquest dot és del 18 d'octubre de 1512, la qual cosa indica que el matrimoni es va celebrar de seguida[466]. Els capítols del segon matrimoni d'Andreu Claver es va fermar el 10 de maig de 1520 amb Caterina Pujol Cortès[467], neboda d'Agnès Pujol (veure apartat "Una connexió entre Ínyigues"), i en aquest cas el dot va ser de 30 lliures. Andreu Claver, afectat de pesta (*morbo contagioso*), va fer un breu testament el 30

460 AHPM m-356, f. 25v-27v, [27/01/1527].
461 El cognom de la mare de Pere Claver el sabem gràcies als capítols matrimonials entre Andreu Claver, germà de Pere, i Joana Mas. En aquest instrument, l'avi matern d'Andreu (i, per tant, pare d'Eulàlia), que es diu Joan Prat, fa hereu al seu nét un cop ell s'hagi mort. AHPM m-342, s.f., [19/07/1512].
462 Andreu Claver, serrador ciutadà de Manresa, compra una vinya al Coll Manresa a Joan Gomar per 14 lliures. AHPM m-315, s.f., [27/01/1497].
463 AHPM m-340, f. 139r-140r, [17/10/1510].
464 Ibídem
465 AHPM m-342, s.f., [19/07/1512].
466 Ibídem, [18/10/1512]. N'existeix una còpia al llibre de capítols matrimonials de l'escrivania AHPM 4123, s.f., [18/10/1512].
467 AHPM m-350, f. 74-75, [10/05/1520].

d'octubre de 1523 i un codicil el dia següent[468]. Gràcies a ambdós instruments sabem que només va tenir un fill que va arribar a l'edat adulta: Valentí Claver Pujol, al qual va fer hereu universal. A Caterina Pujol la va fer usufructuària de tots els seus béns. Tanmateix, quan encara no feia ni un any de la mort del seu primer marit, Caterina feia capítols matrimonials amb Benet Mas[469], paraire de Manresa, amb el qual va tenir, almenys, dos fills i una filla[470].

La germana de Pere, anomenada Caterina Claver Prat, va fer capítols matrimonials amb Bernat Vinyals, traginer d'origen occità (del bisbat de Comenge), el febrer de 1512, el mateix any que el seu germà Andreu[471]. El dot donat a Caterina per la seva mare i el seu germà Andreu, i que gràcies a l'escreix del futur marit podem valorar en 20 lliures, va consistir en un camp al Guix, una vinya al Pont Nou, una vinya a Queralt (Coll Manresa) i l'estada sense pagar lloguer durant quinze anys o bé a casa del seu difunt pare o bé a casa de l'avi matern Joan Prat. L'origen occità de Bernat Vinyals, juntament amb un dot en forma de propietats i no pas de diners en metàl·lic, són un indici més de la relativa modèstia econòmica dels Claver.

468 AHPM m-372, s.f., [30/10/1523].
469 AHPM m-353, f. 166-167, [05/09/1524].
470 Així es desprèn del testament de Caterina Pujol Cortès. ASM 5, s.f., [11/11/1546].
471 AHPM m-342, s.f., [09/02/1512]. N'hi ha una còpia al llibre de capítols matrimonials de Joan Sala. AHPM 4218, s.f., [09/02/1512].

Arbre genealògic nº 12.- Orígens familiars de Pere Claver Prat

Com hem dit, Pere Claver i Agnès Caldoliver van fermar capítols matrimonials el 27 de gener de 1527, els quals hom trobarà transcrits a l'Annex XXIII. Tenim la sospita que per a Pere potser no era el primer matrimoni. Ens ho fa pensar dos detalls. El primer és que, com hem vist, el seus germans Andreu i Caterina s'havien casat el 1512, quinze anys abans que ell. Podria ben ser que Andreu i Pere es portessin tants anys, però també podria ser que Pere ja s'hagués casat i enviduat. El segon detall que ens porta a sospitar

que per a Pere Claver el matrimoni amb Agnès Caldoliver era el segon, són les 60 lliures del dot. Encara que aquest dot fos en forma d'una casa i 10 lliures en metàl·lic, és una quantitat comparativament molt elevada amb les 25 i 30 lliures de dot que havia obtingut Andreu Claver en els seus dos matrimonis malgrat ser l'hereu. En canvi, si Pere Claver s'havia casat i havia treballat uns quants anys de paraire de draps de llana, aquest temps dedicat a la seva professió podria explicar l'increment d'ingressos. També reforça aquesta hipòtesi el fet que Pere Claver ja estava emancipat en el moment de casar-se amb Agnès. Sigui com sigui, de la lectura dels capítols matrimonials entre Pere i Agnès se'n desprèn clarament que per a Agnès era el seu primer matrimoni. Si suposem que aleshores tenia entre quinze i vint anys, l'edat habitual en què solien ser casades les noies en aquella època, Agnès hauria nascut entre 1507 i 1512. A més, aquesta suposició concordaria amb la hipòtesi que hem expressat que els pares d'Agnès s'haurien casat vers 1509. Per tant, quan Ignasi va arribar a Manresa el març de 1522, Agnès era soltera i no podia tenir més de quinze anys, la qual cosa la situa com l'Ínyiga més jove amb diferència de les que hem estudiat.

El matrimoni Claver-Caldoliver va deixar molt poc rastre en els instruments notarials. Més enllà d'un parell d'instruments en què Pere Claver hi apareix fent treva i un parell més en què actua com a àrbitre laudatori, el seu rastre en els manuals que hem buidat és gairebé inexistent. Una vida dedicada a la parairia, un ofici menestral que a priori no obligava a passar per cal notari tan sovint com un mercader, així com l'absència de fills i la consegüent obligació d'alienar patrimoni per pagar dots i legítimes, podrien ser les causes d'aquesta absència en les fonts notarials. No obstant, una excepció que cal citar és el document de 1557 en què Agnès Claver reconeix al seu marit les obres que ha fet a la casa de la Plaça Major, la qual el seu pare Pere Caldoliver li havia donat en dot i que s'havia convertit en el domicili conjugal[472]. La raó de fer aquest reconeixement d'obres era que quedés constància de la despesa que havia fet Pere per tal de poder reclamar-la en cas de restitució del dot. Cal afegir que fins i tot podem ubicar la casa del matrimoni Claver- Caldoliver a la banda est de la plaça, en un punt indeterminat proper a l'actual baixada del Pòpul, sobre el carrer del Balç[473].

472 AHPM m-429, s.f., [10/03/1557].

473 Així ens ho fa pensar la venda d'una casa situada "*in vico quod transitum non habentem prope descensum a platea publica Minorise ad plateolam Galcerandi Andree*" que fa Lluís Amigant a Galceran Pastor, prevere beneficiat de la Seu. A les afrontacions hi consta que "*Et terminatur dictum hospitium quod vobis vendo ab oriente partim cum domo Mauricii Malet et partum cum domo heredum Michaelis Arleguet et partim cum domo Salvatoris Torrents, a meridie partim cum domo vidue Balthesara et partim cum dicto vico transitum non habentem et partim cum domo Jacobi Gomar, ab occidente partim cum domo Johannis Pardines et partim domo Raphaelis Cardona et partim cum domo Petrii Claver et partim cum domibus de mossèn Çaragoça et partim cum domo honorabilis Bartholomei Malagarriga et partim cum domo Elisabetis Anglada que fuit d'en Vigatà, et a circio partim cum cellario domorius dicti Çaragoça et partim cum quodam païssa quam penes me retineo [...] et partim cum vico vulgo dicto lo carrer d'Avall*".

Com hem dit, el matrimoni entre Pere Claver i Agnès Caldoliver no va tenir fills o, si en va tenir, no van arribar a l'edat adulta. Pere Claver va fer testament a Esparreguera, davant el notari de Martorell Alfons Maynés, el 14 de juliol de 1576. Podem situar la seva mort el novembre de 1579, perquè el 26 de novembre d'aquell any trobem a Agnès Caldoliver, vídua i hereva universal del seu marit, fent aixecar el pertinent inventari de béns, que hom trobarà transcrit a l'Annex XXIV. Malgrat que no haguem tingut temps per intentar localitzar-lo, és molt molt possible que el testament de Pere Claver sigui a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, on es guarden els protocols pertanyents a aquest notari martorellenc. Aquest inventari de béns, com tots els instruments d'aquests tipus, ens forneix una imatge exacte del benestar material del matrimoni Claver-Caldoliver en el moment de la mort de Pere. També cal destacar que Pere Claver tenia, com a propietari, una altra casa situada al carrer d'en Rigolf, l'actual carrer Amigant, la qual aparentment feia servir de celler i magatzem.

Agnès Caldoliver va fer testament el juny de 1570[474]. El seu contingut es pot trobar transcrit a l'Annex XXV. Tanmateix, aquest no seria pas el testament definitiu. El 3 de desembre de 1582, pocs dies abans de morir-se, va fer-ne un altre davant el notari manresà Pere Torras[475], que hom trobarà transcrit a l'Annex XXVI. I quatre dies més tard encara va fer un codicil[476].

El fet de disposar de dos testaments d'Agnès, un abans de ser vídua i un de després, quan ja era hereva universal dels béns de Pere Claver, ens permet fer un anàlisi comparatiu que aporta resultats interessants. El primer és el canvi de marmessors, en què destaca el nomenament de Margarida, muller de Francesc Casamitjana. Aquesta marmessora és qui, tal com hem citat al començament del present apartat, va testificar la relació de Pere i Agnès Caldoliver amb Ignasi en el procés de 1595. Queda clar doncs, que ambdues es coneixien i es tenien confiança. El segon aspecte que destaca de la comparació de testaments és el capital que destina Agnès Caldoliver al salvament de la seva ànima. Si l'any 1570 hi destinava les habituals 10 lliures, que incloïen la sepultura, novena, capdany i trentenari, en el testament de 1582 augmentava la quantitat a 15 lliures i, a més llegava 10 lliures per un aniversari al Carme i 15 lliures per un altre aniversari especial a la Seu. En el codicil, Agnès expressa la voluntat de passar l'aniversari especial de la Seu a aniversari general i per això incrementa el llegat a 40 lliures. Per tant, si l'any

AHPM m41, s.f., [28/02/1559].
474 AHPM 4267, s.f., [19/06/1570].
475 ASM 26, s.f., [03/12/1582].
476 Ibídem, [07/12/1582].

1570 Agnès Caldoliver destinava 10 lliures al repòs de la seva ànima, l'any 1582 aquest llegat havia augmentat fins a les 70 lliures. El fet de disposar dels béns del seu marit explica sens dubte aquest considerable increment. Però el fet de tenir absoluta discrecionalitat sobre un major patrimoni, també s'intueix en els llegats piadosos. Si en el primer testament Agnès no en feia cap, dotze anys més tard llegava 5 lliures al monestir de Montserrat "*per la molta devoció que jo tinc a dita casa*", 2 lliures a la confraria dels Cossos Sants, 5 lliures al monestir del Carme per fer un pal·li a l'altar major, 10 lliures a la seva germana per part de pare Elionor Caldoliver Sastre i 20 lliures a les dues filles de Francesc Molins (del qual en desconeixem la relació amb la testadora). En total, 42 lliures.

Pel que fa a les voluntats de la testadora que es mantenen en ambdós testaments, destaca l'elecció de sepultura davant del retaule de Sant Cristòfol de la Seu, a prop del portal major, que gràcies al segon testament sabem que havia esdevingut la tomba de Pere Claver. L'hereu universal escollit per Agnès també es manté en certa manera. Si l'any 1570 requeia sobre Margarida Caldoliver Palma, filla de Montserrat Caldoliver i Joana Palma, neboda d'Agnès, l'any 1582 requeia sobre les seves dues filles Aldonsa i Eulàlia Miralda Caldoliver, renebodes d'Agnès. Cal fer notar que amb aquesta decisió, Agnès feia passar els béns del seu difunt marit, dels quals n'era l'hereva universal, als descendents de Montserrat Caldoliver, l'únic fill mascle del primer matrimoni del seu pare Pere Caldoliver. En canvi, i en compliment de les clàusules dels capítols matrimonials amb Pere Claver, deixava la meitat del seu dot a Aldonsa Sastre, vídua i hereva universal del seu marit Pere Caldoliver, i si no hi estava legalment obligada, al seu renebot per part de pare Jaume Caldoliver Tàpies.

A causa de la complicada situació familiar que vivien, en la institució d'hereves universal per parts iguals a Aldonsa i Eulàlia Miralda Caldoliver hi intuïm la voluntat d'Agnès d'assegurar el bon camí d'ambdues nenes, que aleshores tenien dotze i nou anys respectivament i que és possible que visquessin a casa seva. Així ens ho fa pensar el text, prou eloqüent, del testament: "*les dites Aldonsa i Eulàlia, nebodes i hereves mies, són donzelles i menors d'edat, que no són per governar a llurs béns ni a elles mateixes i tenen necessitat de govern i de ser ben instituïdes, atès majorment que avui no es sap noves de llur pare, si és mort o viu, com tampoc llur mare habita en la present ciutat* [...]". En aquest instrument, Agnès també designa curadors i administradors d'aquests béns llegats a les seves renebodes al mercader Francesc Casamitjana, al botiguer Marc Vives, al blanquer Benet Dalmau i a Joan Castell, notari d'Esparreguera i possiblement nebot d'Agnès (fill de Salvador Castell i d'Elisabet Caldoliver). A més, en el seu codicil, Agnès imposa a les

seves renebodes la següent condició per ser hereves: "*amb tal pacte e condició que per cas llur mare les se'n volrà amenar de Manresa, o elles volran anar fora de Manresa a viure amb llur mare, sia ipso facto nul·la [la clàusula d'heretament universal], per modo que no vull se'ls done res*". No obstant, podem estar segurs que es va complir la voluntat d'Agnès Caldoliver i les seves renebodes van seguir el camí traçat per la seva bestia. El 10 de novembre de 1587, quan tenia disset anys, Aldonsa Miralda Caldoliver fermava capítols amb el paraire manresà Joan Calafell[477]. Després de rebre'l per part dels curadors i administradors designats per Agnès, Aldonsa "*dóna, constitueix i aporta als dits sogre i marit seus la meitat de la dita universal heretat i béns que foren de la dita Agnès Claver, quòndam tia sua, la qual heretat e béns o meitat a ella pertanyent consisteix en diversos censals, les pensions dels quals prenen suma entre tots de vint-i-quatre lliures, poc més o manco, la qual heretat se ha de dividir entre dites dues germanes [...]*".

Podem estar segurs que la mort d'Agnès Caldoliver es va produir entre el 7 i el 14 de desembre de 1582, dates del codicil i de la publicació del seu testament. Per cloure aquest apartat dedicat al llinatge dels Caldoliver ens queda fer esment de l'inventari de béns d'Agnès Caldoliver[478] i del seu posterior encant[479]. El 17 de desembre, els curadors i administradors dels béns de les seves hereves universals feien l'inventari de béns, que hom trobarà transcrit a l'Annex XXVII, i el dia 21 d'aquell mes es procedia a vendre a l'encant públic tots els béns mobles de la difunta. Més enllà del propi interès que té saber quins eren els béns materials de què disposava en el moment de la seva mort una de les Ínyigues més fidels, l'inventari de béns també ens revela un detall molt interessant. Si comparem l'inventari de béns de Pere Claver amb el de la seva vídua i hereva universal, els quals van ser fets amb només tres anys de diferència, hi ha un detall que ens dóna pistes sobre quina era l'estratègia econòmica de les vídues manresans benestants de l'època. En l'inventari de Pere Claver no hi consta que ell fos propietari de cap censal mort pel qual tingués dret a percebre un cens anual. En canvi, a través de l'inventari d'Agnès Caldoliver, sabem que ella percebia anualment 23 lliures de cens que corresponien a cinc censals morts diferents, que tots junts sumaven unes considerables 230 lliures de propietat (i que juntament amb els diners obtinguts en l'encant de béns són els diners que, com hem vist, s'acabarien partint Aldonsa i Eulàlia Miralda Caldoliver com a hereves universals d'Agnès). Per tant, i encara que no hem buidat els manuals dels diversos

477 AHPM 4336, f. 188v-189v, [10/11/1587].
478 ASM 26, s.f., [17/12/1582].
479 Ibídem, [21/12/1582].

notaris manresans entre 1579 i 1582 per documentar les respectives compravendes, tot sembla indicar que les vídues que rebien els béns dels seus marits com a hereves universals, i atès que no podien treballar, alienaven béns per comprar censals morts i assegurar-se així una renda anual que els permetés viure.

Bernat Roviralta Soler, un prohom de la Manresa del sis-cents

La vida de Bernat Roviralta, més enllà del seu estret contacte amb Ignasi, va ser excepcional en diversos sentits i es pot considerar el paradigma masculí de molts aspectes quotidians de la Manresa benestant del sis-cents. Tots aquests aspectes prototípics els anirem desgranant al llarg de la seva biografia, però cal apuntar-ne aquí, a mode d'introducció, els més interessants.

Bernat Roviralta va ser un claríssim exponent del seu temps d'allò que la historiografia ha definit com l'oligarquia urbana, és a dir, la classe dirigent d'origen menestral que dirigia el municipi des d'almenys la baixa edat mitjana[480]. Tanmateix, aquest control institucional no es circumscrivia només al consell de la ciutat. Com veurem, l'anhel de poder es plasmava en un veritable encadenament (es pot parlar fins i tot d'acaparament) de càrrecs en totes les jurisdiccions possibles als qual un home laic i ric del seu temps podia aspirar. Alhora, l'ocupació d'aquests "*oficis*" implicava una elevada respectabilitat social, una aura gairebé seràfica que en el cas de Bernat Roviralta encara perdurava el 1606, vint anys després de la seva mort.

Els noranta-un anys de vida de Roviralta també són el paradigma de prosperitat econòmica i increment patrimonial constant basat inicialment en el treball menestral de la parairia i el petit comerç i, un cop aconseguit el capital suficient, en l'exercici del comerç a l'engròs sota la denominació de mercader. Aquest capital obria aleshores la porta al mercat de compra de deute públic i privat de grans capitals així com a l'especulació immobiliària. A més, intuïm que l'ocupació reiterada de càrrecs públics tenia una íntima relació amb la prosperitat patrimonial perquè les connexions que hom establia en diverses jurisdiccions durant l'exercici dels càrrecs, tant a la capital del Bages com a Barcelona, és probable que obrissin certes portes que d'altra manera eren molt més hermètiques. No obstat, cal remarcar que Roviralta, malgrat formar part d'un llinatge manresà benestant i partir, en conseqüència, d'una posició familiar privilegiada, no era més que el fill d'un cabaler de família rica. Per tant, la seva prosperitat econòmica es va basar en gran mesura en la seva habilitat personal i en els lligams matrimonials i familiars que va saber teixir.

480 Existeix una doble obra recent centrada exclusivament en l'oligarquia urbana de la capital del Bages que, malgrat les mancances i errors manifestos del seu autor, s'aproxima a aquesta classe dirigent de la ciutat al final de l'Edat Mitjana.
Fynn-Paul, Jeff. *The Rise and Decline of an Iberian Bourgeoisie. Manresa in the later Middle Ages, 1250-1500* Cambridge University Press. Cambridge, 2016. N'existeix la traducció al català. *Auge i declivi d'una burgesia catalana. Manresa a la baixa edat mitjana, 1250-1500*. Zenobita edicions. Manresa, 2017.
Fynn-Paul, Jeff. *Family, Work and Household in late medieva Iberia. A social History of Manresa at the time of the Black Death.* Routledge. Nova York, 2018.

Però no tot van ser flors i violes. La biografia de Bernat Roviralta també esdevé un bon exemple de la implacabilitat del dret civil català. Malgrat haver-se casat tres vegades (l'última quan ja tenia vuitanta-un anys!), no va tenir cap fill mascle al qual transmetre els béns tangibles (el patrimoni) i intangibles (la respectabilitat social que havia aconseguit). A la manca de fills mascles també s'hi va afegir el fet que l'única filla que va arribar a l'edat adulta tampoc no va gaudir d'una bona fecunditat. Encara que sigui història ficció, estem convençuts que en cas d'haver pogut continuar el llinatge per línia masculina, la branca iniciada per Bernat Roviralta hauria pogut esdevenir un dels llinatges destacats de la Manresa dels segles XVII i XVIII, en certa manera tal com va passar amb els Amigant.

Per últim, cal destacar que sense l'exuberant petja que va deixar en els instruments notarials com a conseqüència de la seva activa vida professional i institucional no ens hauria estat possible resseguir la vida de Bernat Roviralta amb tant detall. També convé citar que la breu biografia mai no publicada que Sarret va dedicar al mateix Bernat Roviralta[481] com al seu oncle Francesc Roviralta[482] també ens ha estat d'ajuda sobretot pels documents que l'historiador manresà va poder veure abans de ser destruïts a l'inici de la Guerra Civil espanyola.

Si ens centrem estrictament en l'estreta relació entre el pelegrí guipuscoà i Bernat Roviralta, aquesta ens és coneguda per diverses persones en els testimoniatges de 1595 i 1606. Així ho van declarar en el procés de 1606 el notari manresà Jaume Gomar[483], el també notari manresà Andreu Sala[484] i el cintaire Maurici Cardona[485], que era nebot de Roviralta. Curiosament, alguns deposants també van incloure la segona muller de Roviralta, anomenada Eufrasina Rossella[486], en el grup de les Ínyigues. Cal dir que, contràriament al què s'ha publicat[487], veurem que sí que és molt probable que Rossella fos una integrant del cercle més íntim de dones que van acompanyar Ignasi a Manresa. El fet que encara no fos la muller de Bernat Roviralta segurament explica l'error.

481 L'interès de Sarret per Bernat Roviralta es devia a la suposada possessió per part de Roviralta dels terrenys que esdevindrien la santa Cova. ACBG I-17.
482 ACBG I-16.
483 *MI Scripta 2*, p. 713.
484 Ibídem, p. 726-727.
485 Ibídem, p. 735.
486 Així ho van declarar Elionor, vídua de Mateu Africant, sastre de Manresa, que va dir que Eufrasina "*havia tingut en molta pràctica al dit pare Ignasi*". *MI Scripta 2*, p. 377.
En el procés de 1606 ho van declarar Francesc Puig, prevere beneficiat de la Seu, *MI Scripta 2*, p. 709.
487 Vila Cortina, Mireia. *Les Ínyigues. L'entorn femení de Manresa d'Ignasi de Loiola a Manresa*. Zenobita edicions. Manresa, 2019, p. 182.

La vida de Bernat "*infant e pubill*"

Bernat Roviralta Soler va ser l'únic fill del matrimoni entre Bernat Roviralta, sabater de Manresa, i Agnès Soler. Els capítols matrimonials dels pares de Bernat es van fermar el 6 de setembre de 1493[488] i s'hi fixava el dia de la boda per aquell mateix setembre. Per tant, a menys que Agnès s'hagués casat embarassada o que Bernat hagués nascut setmesó, ambdues coses poc probables, el nostre protagonista no va poder néixer abans de juny de 1494. Remarquem aquest detall perquè, com veurem més endavant, a finals del segle XVI, l'aura de venerabilitat que envoltava el nostre protagonista arribava fins a l'errònia creença popular i institucional que havia viscut cent anys. Tornant als capítols, el dot que Agnès Soler aportava al matrimoni eren unes considerables 65 lliures. Actuant com a fermança de 10 lliures del dot que havien de provenir d'una almoina i cedint l'ús durant cinc anys a la nova parella d'un camp en cas que no les aconseguissin, ens apareix Rafael Soler, mercader de Barcelona i oncle paternal d'Agnès[489]. A diferència del pare d'Agnès Soler, que era el paraire manresà Bernat Planes alies Soler, el qual en el manifest de 1490 declarava un relativament modest patrimoni valorat en 110 lliures, 19 sous i 6 diners i uns deutes per valor de 39 lliures, 7 sous i 2 diners[490], el seu oncle Rafael era un home molt més ric. N'estem segurs perquè en els capítols que va fermar amb Joana Clergue el 19 de juliol de 1516[491], Maurici Clergue, pare de Joana i hereu d'un dels llinatges més rics de la Manresa del cinc-cents, aportava un impressionant dot de 400 lliures. Així doncs, la intervenció de Rafael Soler tant en el casament de la seva neboda Agnès (com en el del seu nebot Bernat Soler[492] uns quants anys més tard) s'explica per la relativa modèstia econòmica de l'avi maternal de Bernat Roviralta Soler. Encara podem ampliar més els antecedents familiars materns de Bernat gràcies al testament de la mare d'Agnès Soler[493]. A través d'aquest instrument sabem que Bernat tenia un oncle anomenat Antoni Soler que era canonge de la Seu, la qual cosa referma la bona posició econòmica d'aquest llinatge. A més, Bernat tenia dues ties: Eulàlia Soler, casada amb el sabater Joan Seguí[494]; i Caterina Soler, casada en primeres núpcies amb el traginer Joan Agramunt[495], i

488 Els capítols matrimonials originals són a AHPM m-311, s.f., [06/09/1493].
N'existeix una còpia al llibre de capítols de l'escrivania pública. AHPM 708, s.f.. [06/09/1493].
489 En aquest capítols no es cita enlloc que Rafael Soler sigui oncle maternal d'Agnès Soler, mare de Bernat Roviralta. Tanmateix, en el casament del germà d'Agnès, anomenat Bernat, sí que hi consta aquesta relació. AHPM 4123, s.f., [01/09/1501].
490 AHCM-A.M.-I 171, f. 27v-28r, [22/08/1490].
491 AHPM 4218, s.f., [19/07/1516].
492 AHPM 4123, s.f., [01/09/1501].
493 ASM 5, s.f., [22/10/1506].
494 AHPM m-343, s.f., [11/02/1513].
N'existeix una còpia al llibre de capítols de l'escrivania pública. AHPM 4218, s.f.. [11/02/1513].
495 No hem trobat els capítols matrimonials però constatem l'enllaç a través de l'àpoca de restitució de dot. AHPM m-338, s.f., [01/12/1508].

en segones amb el paraire Joan Asbert[496].

496 Capítols matrimonials entre Joan Asbert i Caterina Soler. AHPM m-339, s.f., [21/12/1509].

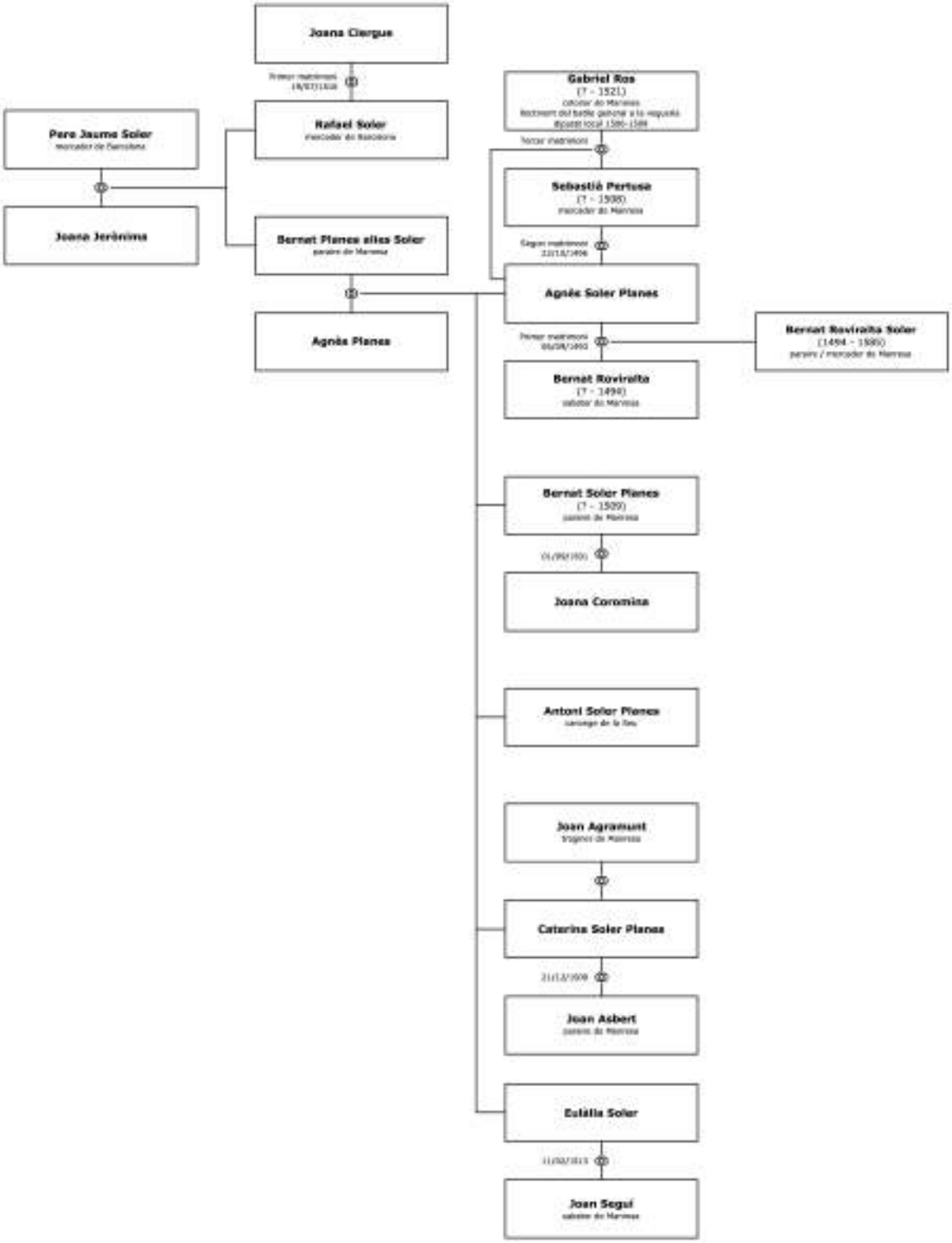

Arbre genealògic nº 13.- Els antecedents familiars materns de Bernat Roviralta Soler

Pel que fa als antecedents paterns del nostre protagonista, sabem que els seus orígens familiars estaven lligats a l'ofici de sabater des d'almenys el seu besavi[497]. Així mateix, és molt probable que el llinatge tingués les seves arrels al mas Roviralta de Rocafort (actualment terme del Pont de Vilomara). Els besavis de Bernat van ser el sabater manresà Bernat Roviralta i Constança, que van tenir, almenys, tres fills: Bernat Roviralta, l'avi del nostre biografiat, que seria l'hereu i continuaria l'ofici de sabater; Joan Roviralta, ferrer; i Pere Roviralta, prevere beneficiat de la Seu. L'avi sabater de Bernat es va casar amb Càndia i el matrimoni va tenir almenys, a més del pare de Bernat, un altre fill anomenat Francesc, que el trobem citat com a botiguer, mercader o veler i que acabaria sent l'hereu[498]. De fet, disposem del manifest tant de Bernat Roviralta avi com del seu fill Francesc. El 17 de desembre de 1490, Bernat Roviralta avi va declarar uns béns valorats en 144 lliures, 11 sous i 6 diners, mentre que els seus deutes eren de 14 lliures, 3 sous i 4 diners[499]. Aquest patrimoni és lleugerament superior a la mitjana de la ciutat, que recordem que era de 131 lliures[500]. Tanmateix, el manifest de Francesc Roviralta, que ja deuria haver estat heretat pel seu pare, és de 424 lliures i 8 sous, mentre que els seus deutes són de 61 lliures i 16 sous[501]. Per tant, a la vista del patrimoni de l'oncle paternal de Bernat Roviralta, podem estar segurs que provenia d'un llinatge ric malgrat que els seu pare fos el fill cabaler. També ens referma aquesta posició econòmica benestant el fet que, com hem esmentat, el besoncle de Bernat fos Pere Roviralta, prevere beneficiat de la Seu de Manresa. Cal dir que, tal com hem vist amb els Amigant, aquells fills mascles encaminats a la vida eclesiàstica sovint acabaven revertint el seu patrimoni a la línia principal del llinatge. Aquest va ser el cas de Pere Roviralta, que en el seu testament va llegar la major part dels béns al seu nebot Francesc Roviralta[502]. També convé que ens fixem en l'altre besoncle de Bernat, el ja citat ferrer manresà Joan Roviralta. Casat amb Joana Oller, filla de mas Oller de Manresa[503], Joan Roviralta va tenir una filla anomenada Agnès Roviralta Oller, la qual es va casar el 1492 amb el cotoner Gabriel Ros[504]. Aquest detall sobrepassaria amb escreix l'anàlisi genealògic que ens ocupa si no fos perquè Gabriel Ros va acabar essent el tercer marit d'Agnès Soler, la mare de Bernat Roviralta. Així, més enllà del fet anecdòtic que Gabriel Ros es casés amb dues dones que eren

497 Testament de Bernat de Roviralta, sabater de Manresa. ASM 37, s.f., [24/06/1461].
498 Ho sabem per una donació d'un camp i una vinya que Francesc Roviralta, veler, fa al seu pare Bernat Roviralta. AHPM m-310, s.f., [16/08/1492].
499 AHCM-A.M.-I 171, f. 140, [17/12/1490].
500 Torras Serra, Marc. *La crisi del segle XV a Manresa. Una aproximació als llibres de manifests*. Angle editorial. Manresa, 1996, p. 104.
501 AHCM-A.M.-I 171, f. 180, [18/03/1493].
502 AHPM 4126, f. 60r-61r, [22/05/1508].
503 AHPM 708, s.f., [20/10/1459].
504 Ibídem, [15/07/1492].

cosines, ens centrarem en ell més endavant perquè va ocupar diversos càrrecs públics molt rellevants i va tenir una estreta relació amb el seu fillastre Bernat Roviralta.

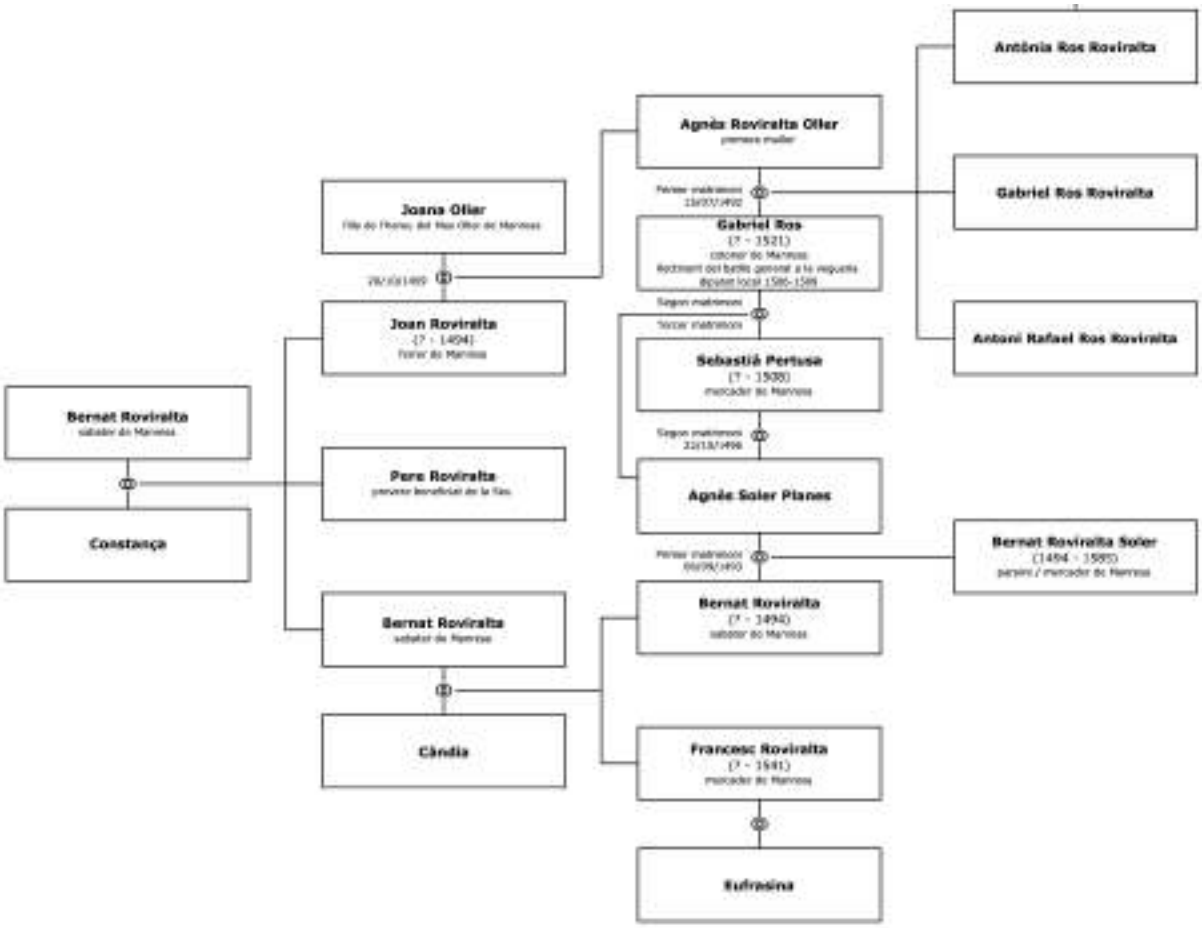

Arbre genealògic nº 14.- Els antecedents familiars paterns de Bernat Roviralta Soler

Vistos els antecedents familiars de Bernat Roviralta, cal que tornem als seus pares perquè el matrimoni entre Bernat Roviralta i Agnès Soler no va acabar de sortir com s'havia previst. Com hem exposat en altre ocasions, la mort era un fet inesperadament quotidià durant l'època que estudiem. I aquest va ser el cas del pare de Bernat. El matrimoni Roviralta-Soler va durar menys d'un any perquè el dia 11 d'agost de 1494 trobem a Agnès Soler fent inventari de béns del seu difunt marit, mort intestat[505]. Aquest instrument, que hom trobarà transcrit a l'Annex XXVIII, és interessant des de diversos punts de vista. El primer aspecte que ens revela és el benestar material de què disposava la família a casa seva, situada a la placeta de Sant Miquel. Aquesta casa, que és on sens dubte va néixer el petit Bernat, així com el seu contingut, constitueix el patrimoni amb què

505 ASM 78, s.f., [11/08/1494].

l'infant encetaria la seva llarga i prolífica vida. El segon detall és que l'agost de 1494 el petit Bernat ja havia nascut perquè hi consta que Agnès Soler "*amb son fill vol fer-se habitació en dita casa*". La presència a l'inventari d'un trencafront, altrament conegut com a cervellera, és a dir, una espècie de gorra de vímet encoixinada que portaven els infants quan començaven a caminar perquè, en caure, no es fessin mal al cap, també ens indica que Bernat Roviralta ja era d'aquest món. La tercera informació que ens forneix l'inventari és la dedicació professional del pare de Bernat a l'ofici de sabater, la qual constatem per l'abundància d'objectes relacionats amb aquesta feina així com per la presència d'una botiga als baixos de la casa. I la quarta dada que ens proveeix aquest instrument notarial, segurament la més interessant, és la dificultat que va tenir la vídua per fer l'inventari a causa dels impediments que li va posar el seu cunyat Francesc Roviralta. El dia 11 d'agost de 1494, Agnès Soler havia començat l'inventari de béns en presència del notari Pere Sala. Com era habitual quan hi havia tants útils, l'inventari es feia en més d'un dia, raó per la qual Agnès havia "*comanat*" la clau de la casa a Francesc Roviralta. Tanmateix, el 23 d'agost, Bernat Soler, pare i procurador de la seva filla Agnès, feia aixecar acta notarial de l'exhortació que feia al sotsbatlle i regent de la batllia i vegueria de Manresa per tal que "*vosaltres, honorables monsenyors lo veguer o lloctinent d'aquell e assessor o jutge, e a cascun de vosaltres, requerint e demanant-vos que per lo deure e oficis, quals dignament regiu e administrau, vos placia fer-los assistència en lo entrar de dita casa, e impartint-los aquella autoritat que de vostros oficis se pertany, e manar a dit Francesc Roviralta, amb los remeis de justícia e proveir encontinent, que dit Roviralta restitue dita clau e los béns ha comanats a fi que dita viuda e son fillet se puxen posentar e repairar*[506] *en dita casa, e puga dita Agnès usar líberament de sa possessió e tenuta e sens empatx*[507] *algú de dit Francesc e altra qualsevol persona*"[508]. Així doncs, en el moment que Agnès Soler li havia entregat la clau de casa del seu difunt marit, el seu cunyat Francesc Roviralta l'havia deixat al carrer i li impedia d'entrar-hi per acabar de fer l'inventari. Amb aquesta actitud intuïm la malèvola voluntat de Francesc Roviralta que Agnès Soler sobrepassés els seixanta dies que la llei preveia per tal que la vídua pogués acabar l'inventari i d'aquesta manera impedir-li el gaudi de la tenuta. Però la jugada no li va sortir bé. El 28 d'agost, Bernat Soler feia aixecar acta notarial de l'entrega que feia a Eufrasina, muller de Francesc Roviralta, que en aquell moment no era a Manresa, de l'acte anterior en què hi constava l'ordre per part del sotsbatlle i sotsveguer que Francesc Roviralta permetés a la

506 Repairar: aixoplugar.
507 Empatx: impediment.
508 AHPM m-673, s.f., [23/08/1494].

vídua l'accés a l'immoble[509]. No obstant, tal com consta en l'inventari i atès que Francesc Roviralta no hi era i no havia retornat la clau, aquell mateix dia Agnès Soler "*entrava en la dita casa del dit son marit amb escala perquè no hi pot entrar per la porta*". El notari continua relatant en llatí que, un cop dins, la vídua va obrir el portal des de dins, van entrar el notari i els testimonis, van comprovar que els béns prèviament inventariats encara hi eren, i que com que restava per inventariar les propietats d'algunes estances que estaven tancades amb un cadenat, pare i filla van haver de trencar-los amb unes tenalles.

La situació entre la mare de Bernat i el seu oncle patern es va reconduir de la manera habitual a l'època. El 16 de setembre d'aquell any 1494 ambdós designaven àrbitres laudatoris per resoldre el plet. El paraire Joan Monjo va ser la persona designada per Roviralta i el també paraire Joan Gener va ser l'escollit per Agnès Soler, de la qual es cita que era la tutora del petit Bernat[510]. La sentència arbitral no deuria trigar gaire a sortir i deuria ser contrària als interessos de Francesc Roviralta, perquè el 15 de novembre es comprometia a pagar 22 lliures a la seva cunyada abans del setembre propvinent que li pertocaven pel seu dot, augment i altres drets que li pertanyien[511]. Així mateix, la concòrdia entre les parts deuria ser palpable, perquè gairebé un any després, el 17 d'octubre de 1495, Agnès Soler feia una àmplia procura al seu cunyat tant en nom seu propi com de la tutoria del seu fill[512].

La disputa que van mantenir el seu oncle i la seva mare pels béns del seu difunt pare va marcar els primers dos anys d'infantesa del petit Bernat. Tanmateix, aquest no deuria ser l'únic trasbals familiar. Un cop recuperat el dot que li havia restituït el seu cunyat Francesc Roviralta, Agnès Soler fermava capítols matrimonials amb el mercader manresà Sebastià Pertusa el dia 22 d'octubre de 1496[513]. Segons el dret civil català de l'època, quan una vídua es casava en segones núpcies perdia la tutela dels fills dels seu anterior matrimoni. Per tant, el segon matrimoni de la mare de Bernat van implicar la pèrdua de la seva custòdia. Encara que no ho haguem pogut constatar documentalment, sospitem que la tutela de Bernat deuria recaure en el seu oncle Francesc Roviralta, amb qui, com veurem, Bernat vivia en el moment en què es va casar per primera vegada. El

509 Ibídem, [28/08/1494].
510 AHPM m-312, s.f., [16/09/1494].
511 Ibídem, [15/11/1494].
512 AHPM m-673, s.f., [17/10/1495].
513 AHPM 4123, s.f., [22/11/1496].

segon matrimoni de la mare d'Agnès Soler va durar fins a l'abril de 1508. El 23 de març d'aquell any Sebastià Pertusa feia testament[514], i a través d'aquest document sabem que el matrimoni havia tingut almenys tres filles anomenades Constança, Agnès i Caterina Pertusa Soler, les quals eren germanes per part de mare de Bernat. Aquest instrument també ens permet saber que Agnès Soler era la segona muller de Pertusa, el qual, a més, havia tingut un fill natural (fora del matrimoni) anomenat Francesc. El mercader no va trigar gaire a morir-se, qui sap si pel virulent brot de pesta que com hem vist va afectar Manresa aquell any (veure l'apartat "Els orígens familiars d'Àngela: els Seguí i els Torre"), perquè el 12 d'abril de 1508 Agnès Soler feia aixecar inventari de béns de la casa i botiga on vivien, al carrer Sobrerroca[515]. El llarg memorial de deutes per roba que Pertusa havia venut a la seva botiga ens dóna una imatge prou exacte del benestar amb què vivia la mare de Bernat. Tanmateix, atès que el seu segon marit no l'havia feta ni hereva universal ni usufructuària dels seus béns, Agnès Soler, que encara deuria ser bastant jove, quedava abocada a un nou matrimoni. Així, en una data que desconeixem però que deuria ser vers l'any 1510 o 1511[516], Agnès Soler es va casar per tercera vegada amb el cotoner manresà Gabriel Ros. Més enllà de l'anècdota ja citada que la primera muller de Ros era la cosina d'Agnès Soler, convé que ens fixem una mica en aquest cotoner manresà per la seva bona relació amb el seu fillastre Bernat Roviralta i la seva presència en diverses institucions.

Gabriel Ros era fill del notari manresà Bernardí Ros i d'Agnès, que primer havia estat muller del sabater manresà Antoni Satorra[517]. La professió del seu pare ens fa pressuposar una posició econòmica benestant de Ros, en línia amb l'ofici de notari. Tanmateix, ens interessa constatar que Gabriel Ros va tenir una projecció pública molt notable, la qual segurament va servir de guia al nostre protagonista. A nivell manresà, Gabriel Ros va ser conseller almenys els anys 1510-1511[518] i 1516-1517[519]. També destaca la seva presència com a síndic de la ciutat de Manresa a la Cort general celebrada per Ferran el Catòlic a la vila de Montsó l'any 1510[520]. En institucions privades

514 AHPM 4126, f. 39r-41r, [23/3/1508].

515 ASM V-73, s.f., [12/04/1508].

516 Hem localitzat la venda d'un censal de 5 lliures de propietat que Gabriel Ros fa a les Quotidianes per un aniversari que la seva difunta muller havia deixar en testament, la qual cosa situa la viduïtat de Ros a finals d'aquell any i impossibilita que el seu matrimoni amb Agnès Soler fos abans d'aquesta data. AHPM m-340, f. 5v-6r, [29/12/1509].
En canvi, en els capítols matrimonials de Bernat Roviralta, firmats el març de 1512, la seva mare Agnès ja consta com a muller de Gabriel Ros. AHPM 4123, s.f., [23/03/1512].

517 Testament d'Agnès, vídua en primeres núpcies d'Antoni Satorra, sabater de Manresa, i en segones de Bernardí Ros, notari de Manresa. ASM 26, s.f., [16/08/1513].
Ibídem. ASM 32, s.f., [20/09/1490].

518 AHPM m-430, f. 159v, [03/12/1510]; AHPM m-341, s.f., [03/02/1511].

519 AHPM m-346, s.f., [30/06/1516].

520 LIV, p. 526.
Cal dir que en la còpia autèntica de l'arxiu de la Diputació que es conserva del procés comú del protonotari d'aquella Cort general hi consta Antoni Serra i no pas Gabriel Ros com a síndic de Manresa. Per alguna raó que desconeixem (potser malaltia o, encara que caldria una major recerca, potser perquè el síndic era escollit entre els quatre consellers de l'exercici en curs [Antoni Serra era

de la capital del Bages el trobem com a administrador de l'hospital de Sant Andreu els anys 1504[521], 1507[522], 1510[523], 1512[524], 1513[525] i 1515[526]. Però a més d'aquesta presència institucional merament manresana, Ros va ocupar diversos càrrecs de jurisdicció reial. Almenys entre 1508 ni segurament fins a la seva mort, ocorreguda a finals de 1520 o principis de 1521, Gabriel Ros va ser el lloctinent del batlle general de Catalunya a la ciutat i vegueria de Manresa i com a tal el trobem fent establiments de terrenys urbans i periurbans de les terres adscrites al patrimoni reial[527]. A més, també va ser batlle de Manresa el trienni 1518-1521[528]. Un altre càrrec que sabem que va ocupar, en aquest cas adscrit a la jurisdicció de la Diputació del General, va ser el de diputat local el trienni 1506-1509[529]. També convé citar que Gabriel Ros tenia un germà (de pare i mare[530]) anomenat Melcior, també cotoner, que vivia a Barcelona[531], la qual cosa li deuria ser molt útil alhora de fer certes gestions pròpies dels diversos càrrecs a la capital del país.

El matrimoni Ros-Soler va tenir almenys un fill anomenat Bernat Gabriel Ros Soler, el qual s'afegia als germanastres Pertusa Soler de Bernat Roviralta que hem vist. Gabriel Ros va fer testament el 9 de novembre de 1520[532] i d'aquesta última voluntat en destaca el nomenament del seu fillastre Bernat Roviralta com a marmessor i com a tutor i curador de tots els fills del testador, tant de Bernat Gabriel Ros Soler com d'Antònia, Rafael i Gabriel Ros Roviralta, fills del primer matrimoni. Podem assegurar que aquesta confiança del padrastre vers el fillastre va ser corresposta, ja que en diverses ocasions hem trobat a Bernat actuant com a tutor dels fills de Gabriel Ros[533]. En el seu testament, el cotoner també va fer usufructuària dels seus béns a la seva muller Agnès Soler, fet que denota una bona relació matrimonial que estalviava a la mare de Bernat un quart matrimoni. No obstant, Agnès Soler no deuria trigar gaire a quedar-se vídua per tercera vegada ja que

conseller l'any 1509-1510 i Ros ho va ser l'any 1510-1511]), finalment deuria ser Ros l'emissari de la ciutat. ACA, Generalitat, Sèrie general (N), 1001, f. 40v, f. 45r., f. 54r, f. 74v i f.153r.

521 AHPM m-321, s.f., [05/07/1504].

522 Inventari de béns d'Elionor, difunta vídua de Pau Casanova, blanquer de Cardona, fet pels administradors de l'hospital de Sant Andreu de Manresa entre els que hi ha Gabriel Ros. ASM V-73, s.f., [03/10/1507].

523 AHPM m-340, f. 47, [09/03/1510].

524 AHPM m-342, s.f., [20/06/1512].

525 AHPM m-343, s.f., [20/05/1513].

526 AHPM m-345, s.f., [21/09/1515].

527 AHPM m-338, s.f., [04/09/1508], AHPM m-341, s.f., [06/01/1511], AHPM m-343, s.f., [14/04/1513], AHPM m-346, s.f., [26/03/1516] i AHPM m-350, f. 163, [02/11/1520].

528 AHPM m-348, s.f., [04/06/1518].

529 ACA,Generalitat, sèrie general, (N)120, f.5 [trienni 1506-1509]).

530 Testament d'Agnès, vídua en primeres núpcies d'Antoni Satorra, sabater de Manresa, i en segones de Bernardí Ros, notari de Manresa. ASM 32, s.f., [20/09/1490].

531 Procura general que fa Melcior Ros, cotoner de Barcelona, al seu germà Gabriel Ros, cotoner de Manresa. AHPM m-319, s.f., [16/05/1502] i AHPM m-320, f. 91r, [09/04/1503].

532 ASM 6, s.f., [09/11/1520].
N'hi ha una còpia al llibre de testaments de l'escrivania. AHPM 4126, f. 180v-182r, [09/11/1520].

533 Alguns exemples: AHPM m-353, f. 122r-123v, [17/06/1524], f. 169r, [08/09/1524], AHPM m-357, f. 158-159, [11/08/1528],

l'inventari de béns del seu tercer difunt marit es va fer el 9 de gener de 1521[534].

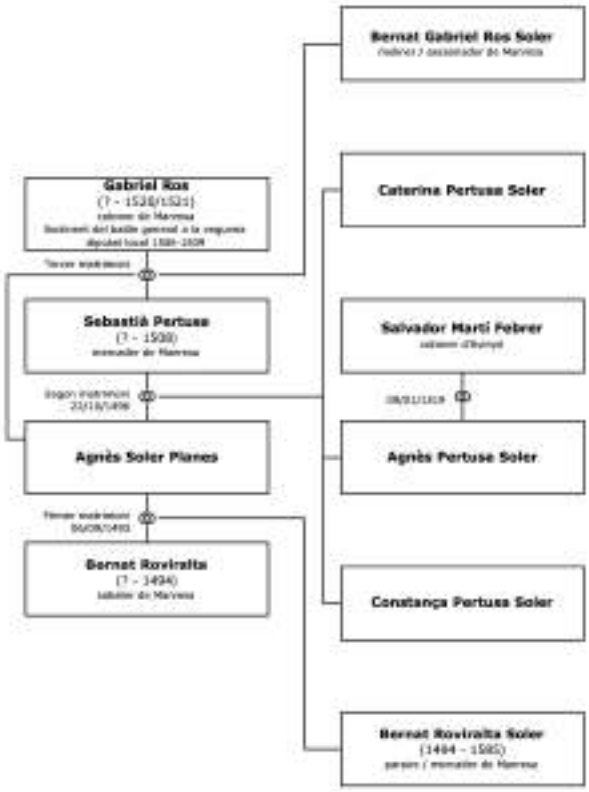

Arbre genealògic nº 15.- Descendència dels tres matrimonis d'Agnès Soler Planes, germanastres de Bernat Roviralta Soler.

El Bernat Roviralta paraire

Tal com Bernat Soler, el seu avi matern, i Francesc Roviralta, el seu oncle patern, Bernat Roviralta va ser encaminat cap a la professió de paraire de draps de llana. En el moment de casar-se, quan tenia uns divuit anys, ja exercia la pairaria. En efecte, el 23 de març de 1512, Bernat Roviralta fermava capítols matrimonials amb Elisabet Pallarès, filla de l'apotecari manresà Jaume Pallarès i de la seva difunta primera muller Antònia[535]. Aquests capítols, que hom pot trobar transcrits a l'Annex XXIX, ens revelen que fins aquell moment és molt probable que Bernat hagués viscut a casa i sota la tutela del seu oncle Francesc, que en un dels pactes "*promet que donarà al dit Bernat Roviralta, nebot seu, cent lliures moneda barcelonesa, les quals li donarà tothora e quant lo dit Bernat Roviralta, nebot seu, no voldrà estar ni habitar amb ell, amb tal pacte que si lo dit Bernat*

534 ASM V-67, s.f., [09/01/1521].
535 AHPM 4123, s.f., [23/03/1512].

mor[ir]à quant que quant sense fills o filles, que tornen al dit donador o a son hereu. E dar-li ha les dites cent lliures en robes o diners". A més d'aquestes cent lliures, Agnès Soler, amb el consentiment del seu tercer marit Gabriel Ros, es comprometia a donar al seu fill tots els drets que tingués sobre l'heretat del seu pare. Pel que fa a la núvia, el seu pare Jaume Pallarès li donava en dot unes modestes 30 lliures. Tanmateix, Elisabet era l'hereva dels béns dels seus avis maternals, l'apotecari o especier manresà Joan Torre i la seva muller Beneta. No obstant, es concordava entre totes les parts que Jaume Pallarès continuaria essent l'usufructuari dels béns dels seus sogres, els avis maternals d'Elisabet, i que els nuvis se n'anirien a viure a casa seva. En altres paraules, Bernat Roviralta se n'aniria a viure a casa del sogre i no gaudiria dels béns de la seva muller fins que Pallarès no es morís, cosa que sabem que va passar onze anys més tard, l'any 1523[536]. Aquesta incertesa sobre el moment de rebre els béns de la seva muller segurament expliquen les relativament modestes 60 lliures amb què es va valorar el dot d'Elisabet Pallarès. Diem modestes perquè intuïm que els béns als quals Elisabet tenia dret eren molt superiors.

La primera muller de Bernat Roviralta era filla de Jaume Pallarès, apotecari manresà amb orígens a Solsona, i d'Antònia Torre, que havien fermat capítols matrimonials el 29 d'abril de 1485[537]. A través del testament de Joan Torre[538], pare d'Antònia i avi maternal d'Elisabet Pallarès, sabem que el matrimoni Pallarès-Torre va tenir, almenys dues filles més: Agnès i Caterina Pallarès Torre. Segons l'ordre de substitució de l'heretament universal disposat en el testament, sabem que Elisabet Pallarès era la més petita de les tres germanes perquè el seu avi va fer hereva universal Agnès, substituïda per Caterina i, si era el cas, substituïda per Elisabet. Per tant, en els deus anys transcorreguts entre 1502, quan Joan Torre va fer testament, i 1512, any de les capitulacions entre Elisabet Pallarès i Bernat Roviralta, s'havien mort sense fills les dues germanes grans d'Elisabet i per això ella va esdevenir l'hereva de tots els béns dels seus avis materns. No obstant, Agnès Pallarès, la germana gran d'Elisabet, havia tingut temps de casar-se amb l'apotecari manresà Gabriel Puig, amb qui va firmar capítols matrimonials el 2 de desembre de 1502[539]. Aquest matrimoni segurament no va tenir fills perquè Agnès es deuria morir poc temps després. Tanmateix, del matrimoni d'Agnès Pallarès amb Gabriel Puig ens n'interessa un fet molt rellevant que posa de manifest les estratègies matrimonials que les famílies benestants utilitzaven quan tenien interès en

536 Testament de Jaume Pallarès, apotecari de Manresa. AHPM m-372, s.f., [19/09/1523].
537 AHPM 4123, s.f., [29/04/1485].
538 ASM 6, s.f., [02/08/1502].
539 AHPM 4123, s.f., [02/12/1502].

fusionar els respectius patrimonis: aquell mateix dia 2 de desembre de 1502, a més d'Agnès Pallarès i Gabriel Puig, també es van fermar capítols matrimonials entre Jaume Pallarès, ja vidu, i Antònia, que era la mare de Gabriel Puig[540], també vídua de l'apotecari manresà Francesc Puig, pare de Gabriel. Pot semblar enrevessat d'entendre, però el mateix dia en què es va concertar el casament dels fills, també es va concertar el casament dels respectius pare i mare, ja vidus, d'ambdós nuvis amb l'únic objectiu de fusionar els respectius patrimonis. Vegem-ho: com hem vist, Agnès Pallarès era l'hereva dels béns del seu difunt avi matern i ho seria dels béns del seu pare Jaume Pallarès quan aquest es morís perquè no tenia cap fill mascle a qui llegar-los. Per altra banda, sabem que Gabriel Puig era l'hereu del seu llinatge, una nissaga d'apotecaris manresans. Així doncs, la unió en matrimoni entre Jaume Pallarès i Antònia (sospitem que es deia Guitardes però no n'estem segurs del tot[541]) reforçava a nivell legal aquest anhel d'unir patrimonis ja que reduïa dràsticament la possibilitat de litigi dels fills cabalers o d'altres familiars directes. Amb ulls actuals sorprèn que els respectius progenitors i sogres del jove matrimoni fossin marit i muller, però certament aquesta era una excel·lent manera d'assegurar que el fill naixedor del jove matrimoni i declarat hereu universal acumulés el patrimoni d'ambdues branques familiars. No obstant, cal dir que en el nostre cas, la cosa no va sortir bé. Com hem vist, Agnès Pallarès es va morir sense haver tingut fills i aleshores Gabriel Puig es va casar en segones núpcies[542]. D'aquesta manera s'estroncava la fusió patrimonial de les nissagues d'apotecaris del Torre, Puig i Pallarès.

540 AHPM 4123, s.f., [02/12/1502].

541 Ens ho fa pensar una renúncia que va fer Jordi Guitardes, mercader de Saragossa i hereu de Maurici Guitardes, difunt pare seu natural de Manresa, a favor d'Antònia, segona muller de Jaume Pallarès, de tots els drets que pogués tenir sobre els béns del notari manresà Jaume Guitardes i la seva muller Constança, així com de Francesc Guitardes, fill d'aquest matrimoni, tots difunts, avi i oncle respectivament. AHPM m-321, s.f., [27/02/1504].

542 El dia de Sant Jordi de 1509, Gabriel Puig feia àpoca de 135 lliures de dot aportat per la seva segona muller, anomenada Aldonsa, que primer havia estat muller d'Antoni Botxés, difunt apotecari de Cardona. AHPM m-339, s.f., [23/04/1509].

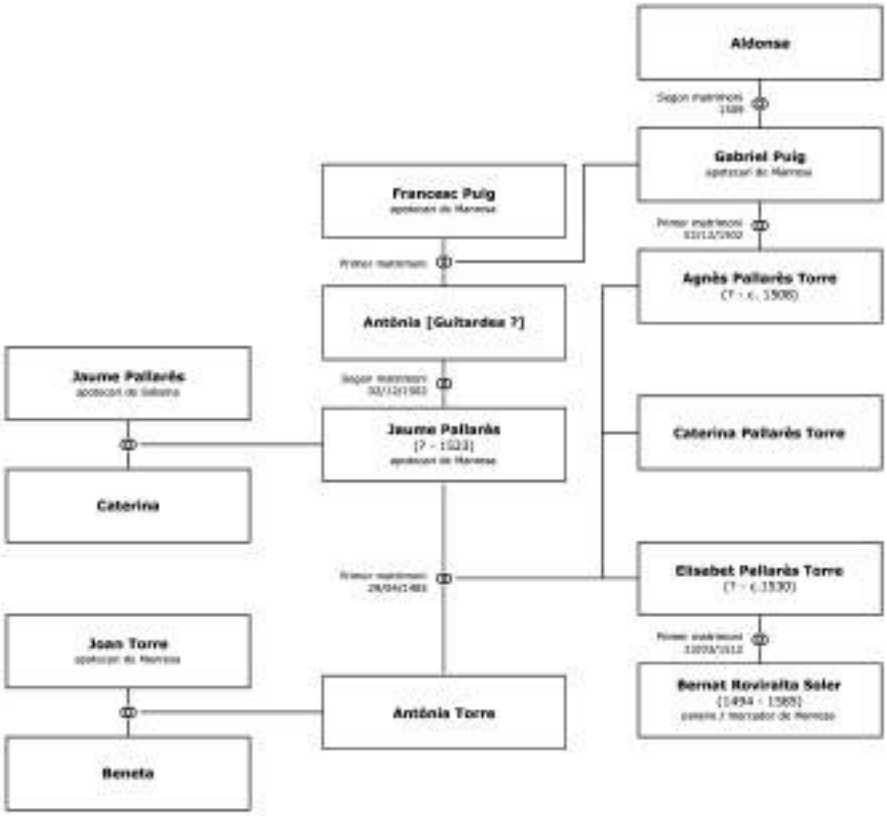

Arbre genealògic nº 16.- Antecedents familiars d'Elisabet Pallarès Torre, primer muller de Bernat Roviralta

Ja constituïts en matrimoni i seguint allò pactat, els joves Bernat i Elisabet se'n van anar a viure amb Jaume Pallarès. Hem de dir que la boda segurament es va dur a terme a finals de 1513, perquè en un instrument de 29 de desembre d'aquell any, Elisabet Pallarès surt citada com a "*sponsa*" i no pas com a "*uxor*"[543]. Com hem vist, segons les capitulacions matrimonials, Francesc Roviralta havia d'entregar aleshores 100 lliures al seu nebot, ja fossin en metàl·lic o en robes per vendre, en concepte de l'heretat que tenia encomanada del seu difunt germà i pare de Bernat. Malgrat el clar compromís adquirit en les capitulacions, es va iniciar un plet entre oncle i nebot. El 20 de gener de 1514, Francesc Roviralta era condemnat per Antoni Soler, canonge de la Seu i Francesc Roviralta, sabater, que malgrat que no se citi deurien ser àrbitres laudatoris, a pagar les 100 lliures en metàl·lic i no pas en robes com pretenia[544]. Tanmateix, el plet no es deuria cloure satisfactòriament perquè hem documentat la declaració d'àrbitres laudatoris en tres ocasions posteriors: el 7 de maig[545], el 3 de juliol[546] i el 7 d'agost de 1514[547]. Sigui com

543 Jaume Pallarès i la seva filla Elisabet, "*sponsa*" de Bernat Roviralta, venen un censal mort de 14 lliures de preu i 14 sous de cens a Lluís Satorra, paraire de Manresa. AHPM m-344, s.f., [29/12/1513].

544 Ibídem, [20/01/1514].

545 Designació d'àrbitres laudatoris en el plet entre Francesc i Bernat Roviralta. Francesc Roviralta designa el notari manresà Joan Vila i Bernat Roviralta l'apotecari manresà Gabriel Puig. Ibídem, [07/05/1514].

546 Designació d'àrbitres laudatoris en el plet entre Francesc i Bernat Roviralta. Ambdós designen el donzell de Vic Perot Montredon. Ibídem, [03/07/1514].

547 Designació d'àrbitres laudatoris en el plet entre Francesc i Bernat Roviralta. Francesc Roviralta designa el notari manresà Joan Vila

sigui, la relació entre oncle i nebot es deuria reconduir perquè el gener de 1515 trobem que Francesc Roviralta feia procura al seu nebot per tal que cobrés diversos deutes que tenia pendents[548].

Pel que fa al règim econòmic de la nova parella, trobem que Bernat Roviralta, a més de la pairaria, es deuria dedicar a l'especulació immobiliària a petita escala. El cas que ens ho demostra sense cap gènere de dubte és la compra el dia 9 de novembre de 1514 de mitja casa al carrer de la Bosseria, la qual es va vendre només onze dies més tard[549]. Tanmateix, les modestes 14 lliures d'aquesta mitja casa posen de manifest el limitat poder adquisitiu que tenia el nostre protagonista i contrasten amb les adquisicions que, com veurem, feia al final de la seva vida. Hem documentat altres compravendes d'immobles i propietats agràries: la compra d'una casa al carrer Talamanca el 30 d'abril de 1518 per 11 lliures[550], la venda juntament amb la seva muller i el seu sogre Jaume Pallarès d'una casa que tenien al carrer d'en Serarols per 16 lliures el març de 1519[551] o la venda d'un hort al carrer d'en Vall per 9 lliures el juny de 1520[552]. Per altra banda, i encara que no els detallarem, tenim documentada també la compravenda de censals morts de quantitats que rondaven les 10 lliures per part del matrimoni Roviralta- Pallarès, la qual cosa ens fa pensar que aquesta també era una font d'ingressos de la parella.

El 18 de setembre de 1523 Jaume Pallarès atorgava testament[553] en què feia hereva universal de tots els seus béns a la seva filla Elisabet. D'aquest breu instrument en destaquen, a més, dos fets curiosos. El primer és que l'apotecari estava afectat per la pesta[554], i el segon és que Pallarès "*leix a n'en Joan Costa, mosso meu, per bons serveis, tots los meus vestits de llana e de lli*". Més enllà de constatar que Pallarès tenia un mosso (algú que tenia contractat i que l'ajudava), del noi en sabem que era originari del bisbat francès de Rodés perquè així consta quan se'l cita com a testimoni de l'acte. Malgrat que no sabem quan es va morir Pallarès, és probable que fos de seguida tenint en compte la infecció que patia. La mort del pare d'Elisabet deuria suposar un salt patrimonial qualitativament rellevant pel matrimoni atès que per via d'usdefruit marital Bernat Roviralta rebia tots els béns de Jaume Pallarès, els quals, com hem vist en les capitulacions

i Bernat Roviralta el canonge de la Seu Antoni Soler. Ibídem, [07/08/1514].
548 AHPM m-345, s.f., [09/01/1515].
549 AHPM m-344, s.f., [09/11/1514] i [20/11/1514].
550 AHPM m-348, s.f., [30/04/1518].
551 AHPM m-349, s.f., [31/03/1519].
552 AHPM m-350, f. 93, [10/06/1520].
553 AHPM m-372, s.f., [18/09/1523].
554 "*detentus morbo contagioso*".

matrimonials, incloïa el patrimoni de l'avi matern d'Elisabet.

Pel que fa a la descendència del matrimoni, Bernat Roviralta i Elisabet Pallarès sembla que només van tenir dues filles que va arribar a l'edat adulta. La més gran, anomenada Antònia Roviralta Pallarès, va fermar capítols amb l'apotecari manresà d'origen targarí Francesc Salvany el 15 de gener de 1531[555]. No obstant, i malgrat que ens falti la prova documental concloent, creiem que Antònia es deuria morir poc temps després del casament, segurament sense fills. Una raó és que el 25 d'octubre de 1533, Francesc Salvany fermava capítols matrimonials amb Elisabet Ferrer, vídua en primeres núpcies de Valentí Noves i filla de Joan Ferrer, paraire de Manresa[556]. Tanmateix, com que en aquests capítols no es detalla a la filiació de Francesc Salvany, no podem assegurar que es tracti del marit d'Antònia Roviralta. No obstant, la segona raó per creure que Antònia es va morir poc després de la boda és que una part del dot aportat per Bernat Roviralta al casament de la seva primera filla és molt semblant al que, com veurem, va donar a Elisabet Roviralta Pallarès, la seva filla petita: una casa situada a la placeta dels Especiers amb tots els estris d'especiaria. Tampoc no ho podem assegurar del cert, però és molt possible que aquesta casa i els estris propis de l'ofici d'especier fossin el llegat de Joan Torre a Elisabet Pallarès. Només la mort prematura i sense fills d'Antònia explicaria que Salvany li hagués retornat el dot al seu sogre i que aquest l'hagués pogut donar disset anys més tard a la seva segona filla.

Sigui com sigui, dels capítols entre Francesc Salvany i Antònia Roviralta en destaca una altra informació molt rellevant de la vida del nostre protagonista: el 15 de gener de 1531 Elisabet Pallarès ja s'havia mort i, per tant, Bernat Roviralta ja era vidu. No sabem en quin moment perquè no hem localitzat els capítols matrimonials, Roviralta es va casar en segones núpcies amb Eufrasina Rossella, que al seu torn era vídua en primeres núpcies d'Antoni Anglada, difunt mercader de Manresa. No obstant, gràcies a la sentència arbitral que va impulsar Bernat Roviralta per reclamar el dot i l'escreix d'Eufrasina Rossella als tutors dels fills del primer matrimoni d'aquesta amb Antoni Anglada, sabem que Roviralta i Rossella ja eren marit i muller a principis de gener de 1534[557]. Aquest instrument, que hom trobarà transcrit a l'Annex XXX, també ens permet saber que Antoni Anglada i Eufrasina Rossella havien fermat capítols matrimonials davant el rector de

555 AHPM m-360, f. 20v-22v, [15/01/1531].
556 AHPM m-361, f. 190v-192v, [25/10/1533].
557 ASM 8, s.f., [23/01/1534].

Santpedor el dia 12 de gener de 1522. Per tant, coneixent aquesta dada, és molt possible que Eufrasina Rossella efectivament entrés en contacte amb Ignasi durant l'estada del pelegrí a la capital del Bages essent tanmateix la muller d'Antoni Anglada i no pas de Bernat Roviralta. També podem afegir que Eufrasina era filla del mercader de Santpedor Maties Rossella, i de Damiana[558]. Gràcies a Sarret, que va poder veure els registres de baptisme de la Seu, coneixem que el matrimoni Roviralta-Rossella va tenir, almenys, una filla anomenada Elionor Roviralta Rossella, que va rebre el baptisme el 10 d'octubre de 1534 a la Seu. No obstant, com que no n'hem trobat cap més rastre documental, creiem que la filla més petita de Roviralta es va morir de jove, possiblement abans d'arribar a l'edat suficient per casar-se.

El Bernat Roviralta mercader i prohom

Més enllà de tots aquest detalls sobre la vida personal del nostre protagonista, és entre 1530 i 1535, és a dir, quan Bernat Roviralta estava a punt d'entrar a la quarantena, que ens comença a aparèixer citat ja com a mercader i no pas com a paraire de draps de llana, malgrat que durant un cert temps veiem que conviuen ambdues qualificacions professionals. Com hem vist, en la sentència arbitral de 1534 apareix sota la denominació de mercader. En canvi, en els també citats capítols matrimonials de la seva filla Antònia de 1531 encara el trobem designat com a paraire de draps de llana. De fet, l'últim cop que el trobem citat com a paraire és el 3 de maig de 1540[559], però tanmateix, el 12 de setembre de 1554, el nostre protagonista participa com a membre de la confraria dels paraires de llana de Manresa en la deliberació que aquest gremi fa a l'església de Sant Miquel per decidir les modificacions necessàries per tal d'obtenir el títol de mestre d'aquest ofici[560]. Així doncs, creiem que la interpretació que fem d'aquesta doble denominació professional, també basant-nos en altres casos documentats però que no exposarem, és que un mercader, mercader de comanda o botiguer era algú qui es dedicava a la venda al detall de teles però que originalment es dedicava a produir-les. Això explicaria que de joves, molts mercaders tinguessin una professió menestral com ara paraires, sastres o velers i que un cop aconseguit el capital suficient, es dediquessin a comprar a altres companys de professió menys pròspers les robes que comercialitzaven en sengles botigues.

558 AHPM m-412, s.f., [10/02/1550].
559 AHPM m-366, f. 120 v, [03/05/1540].
560 AHPM m-416, s.f. [12/09/1554].

Paral·lelament a aquesta activitat econòmica principal, com hem vist en el cas dels Amigant, el capital de què disposaven els permetia invertir en altres negocis com la producció agrària, la compravenda de bestiar, el mercat del deute privat en forma de censals morts o l'especulació immobiliària. Cal dir que comparativament, els mercaders manresans del segle XVI eren econòmicament molt més febles que els seus compatriotes del segle XIV, els quals tenien lucratius negocis internacionals en zones tant llunyanes com Florència, Bordeus, Flandes, etc[561].

Així mateix, l'accés a la professió de mercader per part de Bernat Roviralta coincideix amb una ocupació de càrrecs públics gairebé ininterrompuda. Encara que sigui molt difícil de demostrar documentalment, intuïm que la coincidència temporal entre l'encadenament d'oficis públics en les diverses jurisdiccions que la Manresa de l'època podia oferir i la dedicació professional al comerç no era una mera coincidència. La dedicació als càrrecs públics deuria ser força absorbent i malgrat la remuneració econòmica que implicava, sembla difícil que un menestral dedicat al seu taller pogués tenir temps per compaginar ambdues activitats. En canvi, un mercader que comprava i venia béns però que segurament no es dedicava a la producció, tenia molt més temps lliure. Així, l'encadenament de càrrecs públics suposava un lucratiu complement a l'activitat comercial.

A continuació exposarem cronològicament els oficis públics que hem documentat que va ocupar Bernat Roviralta. No obstant, podria ben ser que abans de 1533 ja n'hagués ocupat:

- 1533-1536: batlle de Manresa[562].
- 1536-1539: diputat local de la col·lecta de Manresa[563].
- 1541-1542: mostassaf dins ciutat[564].
- 1545-1548: diputat local de la col·lecta de Manresa[565].
- 1548-1551: batlle de Manresa[566].
- 1551-1552: conseller en cap[567].

561 La puixança internacional dels mercaders manresans del segle XIV ha estat estudiada i en podem posar diversos exemples. Batlle i Costa, Josep. *Els tretze llibres de la nissaga dels Amargós de Manresa (1299-1438)*. Obra inèdita, p. 47. Batlle i Costa, Josep. *Els Valls, cinc generacions de mercaders manresans*. Revista Dovella nº 124. Manresa, 2018, p. 26-34. Valdenebro i Manrique, Raquel. *Els Andreu, prohoms de la ciutat de Manresa*. Revista Dovella nº 122. Manresa, 2017, p. 5-12.
562 ASM V-70, s.f., [08/08/1534], inventari de béns de Miquel Planes. També ens ho confirma Sarret a ACBG I-17.
563 ACA,Generalitat, sèrie general,(N)16, f.9 [trienni 1539-1542].
564 AHPM m-367, f. 93, [08/05/1541].
565 ACA,Generalitat, sèrie general,(N)128, f.320)
566 AHPM m-399, f. 58-59 [08/04/1548]; AHPM m-380, f. 107 [11/07/1549]; AHPM m-381, s.f. [19/01/1550]; AHPM m-422, s.f. [23/11/1550].
567 AHPM m-413, s.f. [06/10/1551] i [05/12/1551]; AHPM m-423, s.f. [29/07/1551]; AHPM m-383, s.f., [01/04/1552].

- 1552-1553: dipositari[568].
- 1554-1555: mostassaf dins la ciutat[569].
- 1556-1557: dipositari[570].
- 1558-1559: conseller en cap[571].
- 1560-1563: diputat local de la col·lecta de Manresa[572].
- 1566-1567: conseller de cap[573].
- 1585-1586: conseller en cap[574].

Aquesta projecció pública del nostre protagonista la trobem també en el fet que va ser el primer insaculat en la bossa del càrrec d'oïdor de comptes de la Diputació del General de Catalunya el 20 de desembre de 1542[575] i fins el dia de la seva mort. En efecte, el capítol XX de la Cort general feta pel rei Carles I a la vila de Montsó preveia que les ciutats de Manresa i Balaguer poguessin proposar un candidat a la matrícula del càrrec d'oïdor de comptes de la Generalitat[576]. Encara que no en sapiguem la manera d'escollir-lo, que la ciutat de Manresa proposés Bernat Roviralta com a insaculable revela fins a quin punt, amb cinquanta anys, el nostre protagonista gaudia del respecte i confiança de la classe dirigent de la ciutat.

Pel que fa l'ocupació de càrrecs en organitzacions privades, Bernat Roviralta també deuria tenir-hi una projecció considerable perquè va ser administrador de l'hospital de Sant Andreu i Santa Llúcia almenys els anys 1556[577], 1561[578] i 1563[579].

Un altre aspecte que hem pogut documentar de la vida de Bernat Roviralta és la relació que tenia amb persones influents de Barcelona i del Principat a través de les procures que rebia. El fet que fos procurador de personatges com Lluís de Boixadors,

568 AHPM m-414, s.f., [18/09/1552].
569 AHPM m-426, s.f., [04/05/1554].
570 AHPM m-428, s.f., [06/07/1556].
571 AHPM m-430, s.f., [02/10/1558] i [28/11/1558]; AHPM m-431, s.f., [27/04/1559] i [12/02/1559].
572 ACA,Generalitat, sèrie general,(N)133, f.431.
573 AHPM m-534, s.f. [15/05/1567].
574 ACBG I-17, f. 2r.
575 "*A XX del mes de dehembre any MDXXXXII, per effectuació del capítol de la novíssima Cort l'any present celebrada en la vila de Monçó, fou enseculat concordament per la ciutat de Manresa per oydor de comptes mossèn Barnat Roviralta*".
Serra Puig, Eva, (coord.). *El llibre de l'ànima de la Diputació del General de Catalunya (1493-1714).* Memòries de la secció històrico-arqueològica. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, 2016, p. 346.
576 Ibídem, p. 35 i 78.
577 AHPM m-429, s.f., [30/12/1556].
578 AHPM m-433, s.f., [10/05/1561].
579 AHPM m-435, s.f., [27/01/1563] i [23/11/1563].

donzell de Barcelona[580], Bernat de Tord, donzell de Casserres[581], Francesc Fiveller, donzell de Barcelona[582], Carles de Cardona, abat de Santa Maria de l'Estany[583], Francesc de Guimerà, donzell de Barcelona[584] o Joan Bernardino, ardiaca major de Tarragona[585], ens indica que deuria ser algú conegut en els àmbits més nobles i benestants de la societat catalana i mereixedor de prou confiança com per a resoldre els afers que hom tingués a la ciutat de Manresa. Tot indica que les coneixences que Roviralta deuria anar fent durant el desenvolupament dels diversos càrrecs públics, especialment els que tenien una connexió barcelonina important com el de diputat local, s'anaven traduint amb relacions personals amb persones influents.

Però la relació amb Lluís de Boixadors i Francesc Fiveller va anar força més enllà que la simple procura i ens porta a un altre indici de l'ascens social que va aconseguir Bernat Roviralta. Com hem vist, ell va néixer a la casa de la placeta de Sant Miquel i és molt probable que un cop casat se n'anés a viure a la casa de la placeta dels Especiers o dels Apotecaris amb la seva muller i el seu sogre. No obstant, ja vidu d'Elisabet Pallarès, Bernat Roviralta llogava per cinc anys a raó de 5 lliures anuals des del dia de Sant Bernabé (11 de juny) de 1543 la casa amb hort i diverses bótes que Lluís de Boixadors, donzell de Barcelona, tenia a la Plana de Sant Miquel de Manresa (l'actual Plana de l'Om)[586]. El més interessant és que en el manual notarial on consta aquest arrendament apareix immediatament després el debitori que Galceran de Gàver, donzell de Manresa, fa a Lluís de Boixadors i que corresponen als lloguers endarrerits que el seu difunt germà Onofre de Gàver li devia per la casa que ara habitava Bernat Roviralta. Per tant, aquest document ens permet saber que el nostre protagonista s'havia mudat l'any 1543 a una casa on fins aquell moment hi havia viscut un representant destacat de la noblesa manresana, la qual cosa posa de relleu que com a mercader, Roviralta podia aspirar a viure en un habitatge propi de la baixa noblesa.

El nostre protagonista va viure en aquesta casa de la Plana fins a l'agost de 1552. Ho sabem gràcies a l'acta notarial que va fer aixecar el següent llogater, el paraire de

580 Procura que fa Lluís de Boixadors, donzell domiciliat a Barcelona, a favor de Bernat Roviralta, mercader de Manresa, per reclamar tots els deutes que tingui a la ciutat de Manresa. AHPM m-396, f. 89v, [19/04/1545].
581 Procura que fa Bernat de Tord, donzell domiciliat a Casserres, a favor de Bernat Roviralta, mercader de Manresa, per reclamar les rendes i delmes de dos masos de Castellnou de Bages. AHPM m-397, f. 88v-89r, [31/03/1546].
582 Bernat Roviralta és procurador de Francesc Fiveller, donzell domiciliat a Barcelona. AHPM m-397, f. 306v, [06/11/1546].
583 Carles de Cardona, abat de Santa Maria de l'Estany, retira l'apoderament que havia fet vers Bernat Roviralta per perseguir a qualsevol que delinquís dins del seu abacial. AHPM m-415, s.f. [27/01/1553].
584 Bernat Roviralta, com a procurador de Francesc de Guimerà, donzell domiciliat a Barcelona i arrendador de la bolla de la col·lecta de Manresa pel trienni 1545-1548, fa àpoca de 15 lliures al diputat local. AHPM m-415, s.f., [16/03/1553].
585 Bernat Roviralta actua com a procurador de Joan Bernardino, ardiaca major de Tarragona i prevere beneficiat del benefici sots invocació de Sant Miquel del monestir de Serrateix. AHPM m-378, s.f., [12/05/1546].
586 AHPM m-396, f. 88v-89r, [18/04/1545].

llana Magí Navès[587]. Com que la història que conté el document és prou curiosa, convé que ens hi entretinguem un moment. El primer acte que va fer aixecar Navès, seguint les instruccions per carta rebuda de Lluís de Boixadors, consisteix en el reconeixement d'haver rebut per part de Bernat Roviralta la clau de la casa, que contenia els béns següents: "*dues bótes de fusta grossa, l'una de tinguda de setze càrregues i l'altra de deu e mitja càrregues, en lo celler, encercolades que serveixen; ítem setze dogues de tina grossa i una peça de fons de cup; ítem vint-i-quatre dogues de bóta de fusta grossa petita; ítem en l'entrada, sota l'escala, una pica de pedra; ítem un Sant Cristòfol encastat en la paret a mitja escala*". No obstant, Magí Navès també fa aixecar acta notarial al notari perquè: "*mossell notari, jo us requir que em lleveu acte que, com jo he rebuda ara la clau de la present casa de mossèn Boixadors, trob[o] un portal obert de la casa d'en Joan Gallart qui ix en lo hort de la casa de dit Boixadors, lo qual han obert abans que jo prengués la clau de la present casa. I dit Bernat Roviralta, en presència de dit Gallart i de dit Navès, aquí estant, dix que dijous matí proppassat, mudant-se ell a casa de mossèn Fiveller al Born de la present ciutat, veié lo dit portal obert, i demanant a na Gallarda per què lo havien obert, ella li digué com ja n'havia parlat a l'hereu Soler, i així ne doní raó a vos, dit Navès. I dit Navès, responent en açò, dix que ho digué aprés a dit Soler, lo qual li digué no n'havia donat llicència a ningú*". Més enllà de la curiositat que suposa haver de deixar constància d'haver-se trobar una porta oberta (intuïm que per si faltava algun bé dins la casa), el text ens permet saber que el dijous dia 10 d'agost de 1552 el nostre protagonista s'havia traslladat a la casa que Francesc Ramon Fiveller tenia al carrer del Born. Sobre aquesta casa, els instruments notarials en proveeixen una imatge exacta del seu contingut i de qui la va habitar fins l'any 1540. El 12 d'agost d'aquell any, Nicolau Cases, apoderat de Fiveller, feia fer inventari dels béns de la casa i a més feia àpoca d'haver rebut les claus de part de Francesc de Cruïlles, que segurament l'havia habitada fins aquell moment. Gràcies a aquest inventari, que hom trobarà transcrit a l'Annex XXXI, podem saber com era la casa en què a partir de l'agost de 1552 residiria el nostre protagonista i que també havia estat l'habitatge del noble Francesc de Cruïlles, senyor del castell i terme de Rajadell[588]. El més destacable de la casa és sens dubte la capella, una estança que no hem constatat en cap altre habitatge de la ciutat.

Però la relació de Bernat Roviralta amb aquesta casa de Francesc Ramon Fiveller encara aniria més enllà i arribaria al punt que el 8 de maig de 1563 el nostre protagonista

587 AHPM m-414,s.f., [14/08/1552].
588 AHPM m-366, f. 49v, [26/01/1540].

li comprava al donzell barceloní la casa i diversos horts que tenia en alou per unes impressionants 375 lliures[589]. Gràcies a aquesta compravenda sabem que Fiveller tenia aquests béns a Manresa pel testament del seu avi, el mercader manresà i barceloní Perot Miquel, i a través de les afrontacions podem delimitar l'extensió dels horts a la part final dels carrers del Born i carrer Nou[590]. També podem situar amb certa exactitud la casa de Fiveller al Born: era a prop de la cantonada amb el carrer d'Urgell, segurament a l'alçada de l'actual casa Gomis[591].

Aquesta despesa massiva de 375 lliures que el nostre protagonista va fer l'any 1563, quan ja tenia setanta anys, posa de manifest dos aspectes rellevants. El primer és la capacitat econòmica remarcable d'un Bernat Roviralta ja entrat en la senectut. El segon és el propòsit de la despesa, que no era altra que el rendiment econòmic dels béns immobles a través d'allò que avui en diríem especulació immobiliària. En efecte, el primer d'agost d'aquell 1563 trobem al nostre protagonista venent-se la casa del carrer del Born que havia comprat a Francesc Ramon Fiveller al mercader manresà Francesc Calvó per 160 lliures[592]. Hom es pot preguntar on vivia aleshores el nostre protagonista i la seva segona muller Eufrasina Rossella, que apareix citada en el text, i la resposta la dóna el mateix document perquè hi consta que Roviralta "té una altra gran casa al costat"[593]. Pel que fa als solars que havia adquirit a Fiveller, també constatem que l'objectiu era transformar una part important del capital invertit en rendes perpètues a través de censals morts: el 10 d'agost de 1565 Roviralta venia a Pere Marquès i Joan Camon, habitants de Manresa però naturals del bisbat de Caors, regne de França, un hort per un preu de 80 lliures, per les quals immediatament després ambdós compradors li venien un censal mort de 80 sous de cens i 80 lliures de propietat[594]; el 3 d'octubre de 1565 Roviralta venia a Jaume Garriga, paraire de draps de llana de Manresa, un hort per un preu de 43 lliures. Garriga li pagava 13 lliures en efectiu i seguidament li venia un censal mort de 30 sous de cens i 30 lliures de propietat a Roviralta[595]; el 2 de novembre de 1565, Roviralta venia a

589 AHPB 338-40, s.f., [08/05/1563].

590 "*secundo loto designatus terminatur ab oriente partim cum vico vocato carrer Nou et partim cum horto Francisci Sala, paratoris, a meridie cum alio vico cequia mediante, ab occidente cum dicto vico del Born, et a circio in vico qui est iuxta murum dicte civitatis Minorise*".

591 En les afrontacions de la compravenda de 1563 hi consta que la casa termenava a orient (oest) amb el carrer del Born i a occident (est) amb les cases de Joan de Puigdepons, donzell domiciliat a Barcelona i Manresa. El 19 de maig de 1545, Anna Vilana, vídua de Pere de Puigdepons, difunt doctor en drets de Barcelona i mare de Joan de Puigdepons (AHPM m-410, s.f., [22/10/1547]), comprava una casa al carrer d'Urgell que afrontava "cum dicto vico [d'Urgell] et cum domo vestra dicte domina Anna de Puigdepons, et cum patio domus de mossèn Fivaler, domicelli Barchinona [...]". AHPM m-396, f. 127r, [19/05/1545].

592 AHPM m-435, s.f., [01/08/1563].

593 "*unarum altera majori domus ad latus*" i en les afrontacions consta "*cum altera domo mea magna*".

594 AHPM m-347, s.f., [10/08/1565].

595 Ibídem, [02/10/1565].

Joan Oms, pagès de Fals, un hort per 43 lliures, en aquest cas pagades en metàl·lic[596]; el dia 11 de novembre era Joan Rodella qui comprava al nostre protagonista un hort per 25 lliures, que el pagès li pagava venent-li un censal mort de 25 sous de cens i 25 lliures de propietat[597]; el 27 d'abril de 1567 Roviralta venia a Pere Vila, teixidor de draps de lli de Manresa un solar per 25 lliures que Vila li pagava a través d'un censal mort de 25 lliures de cens i 25 lliures de pensió[598].

No ens hi estendrem perquè amb aquesta operació i les diverses compravendes posteriors queda prou clar que en els últims anys de la seva vida Bernat Roviralta ja era un home ric que maldava per invertir el seu capital en rendes perpètues a través de la compravenda de béns mobles. No obstant, tenim documentades altres operacions d'aquest tipus però de capitals més modestos, així com la compra directa de censals morts.

No tenir fills mascles, la maledicció d'un home ric

Si recuperem la seva vida personal, havíem deixat el nostre protagonista acabat de casar en segones núpcies amb Eufrasina Rossella vers 1535, amb qui havia tingut una nena anomenada Elionor Roviralta Rossella que suposem que no va arribar a l'edat adulta. Del primer matrimoni amb Elisabet Pallarès, la seva primera filla Antònia s'havia casat amb l'apotecari Francesc Salvany però s'hauria mort pocs anys més tard. Per tant, quedava per casar Elisabet Roviralta Pallarès. El nuvi escollit va ser el blanquer Bernat Anglada, que era fill de Pere Anglada, del qual sospitem que era germà d'Antoni Anglada, el primer marit d'Eufrasina Rossella. Sigui com sigui, els capítols entre Elisabet Roviralta i Bernat Anglada es van signar el desembre 1548[599] i hom els trobarà transcrits a l'Annex XXXII. En una de les clàusules hi consta que Elisabet tenia aleshores divuit anys, la qual cosa situa el seu naixement vers 1530. La coincidència en el temps entre el naixement de la segona filla de Bernat Roviralta i la mort de la seva primera esposa Elisabet Pallarès ens suggereix que potser la mort de la mare va ser conseqüència del naixement de la filla. Fos així o no, el matrimoni entre Bernat Anglada i Elisabet Roviralta, malgrat durar més de deu anys, va ser molt poc fecund i no va ser cap solució per a la successió del nostre protagonista. El 4 de novembre de 1558 és la primera vegada que documentem que Bernat Anglada era mort. A través d'aquest document sabem que havia fet testament a la

596 AHPM m-533, s.f., [20/11/1565]
597 AHPM m-437, s.f., [11/11/1565].
598 AHPM m-534, s.f., [27/04/1567].
599 AHPM 4219, s.f., [05/12/1548].

vila de Montsó (en desconeixem la raó i creiem que no té relació amb cap Cort general perquè no se'n va celebrar cap aquells anys) i que havia fet tutors de les seves dues filles Jerònima i Anna a Bernat Roviralta, Joan Anglada i a la seva muller Elisabet Roviralta[600]. De Jerònima Anglada Roviralta no en sabem res i no la hem trobat documentada enlloc més, fet que ens porta a pensar que es deuria morir essent una nena. En canvi, Anna Anglada Roviralta va fer testament[601] l'any 1566, quan tenia catorze anys, i creiem que també es deuria morir poc després perquè no n'hem trobat cap més rastre.

Així doncs, el matrimoni de l'única filla viva de Bernat Roviralta tampoc no va obrir cap via per tal que el nostre protagonista pogués llegar els seus béns. No en podem estar convençuts del tot, però sembla que el segon matrimoni de Roviralta amb Eufrasina Rossella, més enllà de la ja citada Elionor de la qual Sarret en va veure la partida de baptisme, tampoc no va tenir més descendència malgrat que, com hem vist, la segona muller de Roviralta encara era viva l'any 1563 i, per tant, el matrimoni ja feia més de trenta anys que durava.

Després de vuit anys de viduïtat, Elisabet Roviralta Pallarès va fermar capítols matrimonials amb el mercader manresà Francesc Vidal el 5 de desembre de 1566[602]. Aquests matrimoni obria la via per tal que Bernat Roviralta tingués un nét mascle a qui llegar els seus béns malgrat que ja no seria un Roviralta si no un Vidal. No obstant, de la lectura del testament que Elisabet Roviralta va fer l'any 1585[603], quan ja era vídua de nou, se'n desprèn que el seu segon matrimoni tampoc no va tenir descendència que la sobrevisqués.

Així doncs, hom podria pensar que amb vuitanta-un anys, el nostre protagonista, que havia ocupat reiteradament tots els càrrecs públics que la Manresa de la seva època podia oferir i que tot i procedir d'una família benestant s'havia enriquit considerablement gràcies al seu talent, ja s'havia fet a la idea de deixar aquest món sense cap fill mascle a qui honrar amb el seu prestigi i llegar el seu considerable patrimoni. No obstant, res més lluny de la realitat: el 14 de maig de 1575, ja entrat en la vuitantena, Bernat Roviralta fermava capitulacions amb Montserrada Vives en el que era el seu tercer matrimoni. El lector podrà pensar que aquesta interpretació que fem del tercer matrimoni de Roviralta

600 AHPM m-430, s.f., [04/11/1558].
601 El testament original és a ASM 32, s.f., [11/08/1566]. N'hi ha una còpia al llibre de testaments de l'escrivania pública. AHPM 4128, s.f.
602 AHPM m-533, s.f., [05/12/1566].
603 ASM 5, s.f., [25/06/1585].

com un acte merament encaminat a tenir un fill mascle a qui llegar els béns és arriscada. Tanmateix, els orígens de la tercera muller del nostre protagonista refermen aquesta intenció purament reproductora que intuïm en la tercera boda de Roviralta. Com hem vist, Elisabet Pallarès i Eufrasina Rossella provenien de famílies riques i benestants. No obstant, Montserrat Vives era filla de Joan Vives, teixidor de draps de llana de Manresa, i de Miquela, i vídua en primeres núpcies de Climent Manjolet, paraire de draps de llana natural de Ripoll. Gràcies als capítols entre ambdós, fermats el 9 de novembre de 1562[604], coneixem els orígens més aviat humils de Montserrada i la professió de criada que havia exercit a casa d'un tal Perot Rovira quan era soltera, que "*per lo que dita Montserrada l'ha servit i és estada en sa casa i servei, i per bons serveis que d'ella té rebuts, per amor de Déu i en remissió de sos pecats i defalliments e per favor e contemplació del present matrimoni*" li donava una vinya a la plana del Pont Nou i estada a ella i al seu futur marit a casa seva, situada al carrer de les Barreres. L'escreix assegurat per Manjolet en les capitulacions era de 30 lliures, la qual cosa situa el dot de Montserrada en 60 lliures, una quantitat mitjana a l'època que denota que la núvia no era pobre de solemnitat però que tampoc no procedia d'una gran família benestant. La data d'aquests capítols també ens permet situar aproximadament la data de naixement de la tercera esposa de Roviralta, que deuria ser entre 1542 i 1547 si prenem com a edat de casament els quinze o vint anys. Per tant, si no estem anem errats, Montserrada Vives rondava la trentena quan es va casar amb un Bernat Roviralta ja octogenari. Tornant al primer matrimoni de Montserrada Vives, sabem que va durar fins a finals de l'any 1569. El 15 de novembre Climent Manjolet feia un breu testament[605] en què declarava Montserrada la seva hereva universal (sembla que el matrimoni no tenia fills) i una setmana més tard trobem a la vídua fent l'inventari de béns del seu primer marit[606]. Els béns del difunt, que es redueixen als atuells habituals d'una casa però que no inclouen pas cap censal mort ni cap propietat en forma de vinya o hort, ens confirmen la posició econòmicament més aviat modesta de la vídua.

De les capitulacions matrimonials entre Bernat Roviralta i Montserrada Vives, que hom trobarà transcrites a l'Annex XXXIII, el fet que més en destaca és que el matrimoni ja era "*en faç de Santa mare Església celebrat i per còpula carnal confirmat*". També destaca el fet que el dot promès per la núvia, que eren 100 lliures, es comprometia a pagar-lo a

604 AHPM 4263, s.f., [09/11/1562].
605 ASM 5, s.f., [15/11/1569].
606 ASM V-67, s.f., [22/11/1569].

partir de transcorregut un any de la data de les capitulacions. Per major seguretat del nostre protagonista, els capítols incloïen el debitori que en feia Montserrada Vives al seu ja marit.

Malauradament, sospitem que el matrimoni Roviralta-Vives no va tenir descendència, encara que no en podem estar del tot segurs perquè malgrat saber que Bernat Roviralta va fer diversos testaments, no n'hem localitzat cap. Per sort, sí que hem trobat l'inventari *post-mortem* i l'encant dels seus béns[607], fet el 2 de desembre de 1585 i el 12 i 21 de desembre del mateix any, respectivament. Hom trobarà transcrit l'inventari de béns a l'Annex XXXIV. Gràcies a aquest instrument podem saber que el nostre protagonista havia fet testament el 18 de març de 1577 i codicil el dia 10 d'octubre de 1581, en ambdós casos davant del notari manresà Jaume Gomar. Pel que fa a l'encant de béns, veient la seva extensió i els diners que van aconseguir els seus marmessors, tot fa suposar que sense cap fill mascle a qui llegar els seus béns, Bernat Roviralta havia decidit invertir-los o bé en el salvament de la seva ànima a través de misses d'aniversaris o bé en la fundació d'una causa pia.

A través de Sarret, que va poder veure el llibre d'òbits de la Seu, sabem que la data de la mort del nostre protagonista va ser el dijous 28 de novembre de 1585, quan ja tenia noranta-un anys i ocupava el càrrec de conseller en cap de la ciutat[608]. La data de la mort de Roviralta també la podem confirmar a través d'una altra font. En el llibre de l'ànima de la Diputació del General, és a dir, el llibre on s'anotaven totes les persones insaculades i on cal recordar que Roviralta hi era matriculat des de desembre de 1542 com a candidat a oïdor de comptes reial proposat per la ciutat de Manresa, hi consta el text següent: "*A XXVII de noembre MDLXXXV, per mort de dit Bernat Roviralta, és ensaculat concordament mossèn Maurici Calvó. A XXVIIII, de dit mes de noembre, perquè dit die de XXVII encara no era mort lo dit Bernat Roviralta, y axí lo dit Maurici Calvó fou ensaculat per error, y aprés és mort lo dit Roviralta, és ensaculat concordament lo dit mossèn Maurici Calvó*"[609].

Els béns que posseïa Bernat Roviralta el dia de la seva mort eren els que cabria esperar en un home de la seva posició social i econòmica. Però més enllà d'una casa en alou al Born, de dos camps, un hort i una vinya d'extensió considerable amb les bótes i demés útils necessaris dedicats a la producció de vi, així com diversos censals morts que li suposaven una ingressos anuals en forma de cens de 9 lliures, hi ha un parell

607 ASM V-71, s.f., [02/12/1585].
608 ACBG I-17, f. 2r.
609 Serra Puig, Eva, (coord.). *El llibre de l'ànima de la Diputació del General de Catalunya (1493-1714).* Memòries de la secció històrico-arqueològica. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, 2016, p. 347.

d'elements que criden l'atenció en el seu inventari de béns. El primer és que la cambra on va morir el nostre protagonista hi havia un oratori, un retaule, diverses imatges de la Verge Maria i un salpasser, l'objecte que servia per aspergir l'aigua beneïda, la qual cosa ens dóna una imatge d'home profundament religiós. Però els altres dos objectes que destaquen d'entre les possessions de Roviralta són "*un llibre gran d'albarans i memòries o records del dit difunt amb cobertes de pergamí*" així com "*un llibre de quart de memòries del dit difunt*". De tots els inventaris que hem buidat per fer aquest treball, el de Bernat Roviralta és l'únic cas en què hi consta que el difunt havia escrit o anotat les seves memòries. Malgrat entrar en el camp de les elucubracions, si prenem per certs els relats dels testimonis dels processos de canonització que confirmen en l'estreta relació que Roviralta i la seva segona muller van mantenir amb Ignasi durant la seva estada a la capital del Bages, és molt possible que el nostre protagonista n'hagués deixat la seva versió.

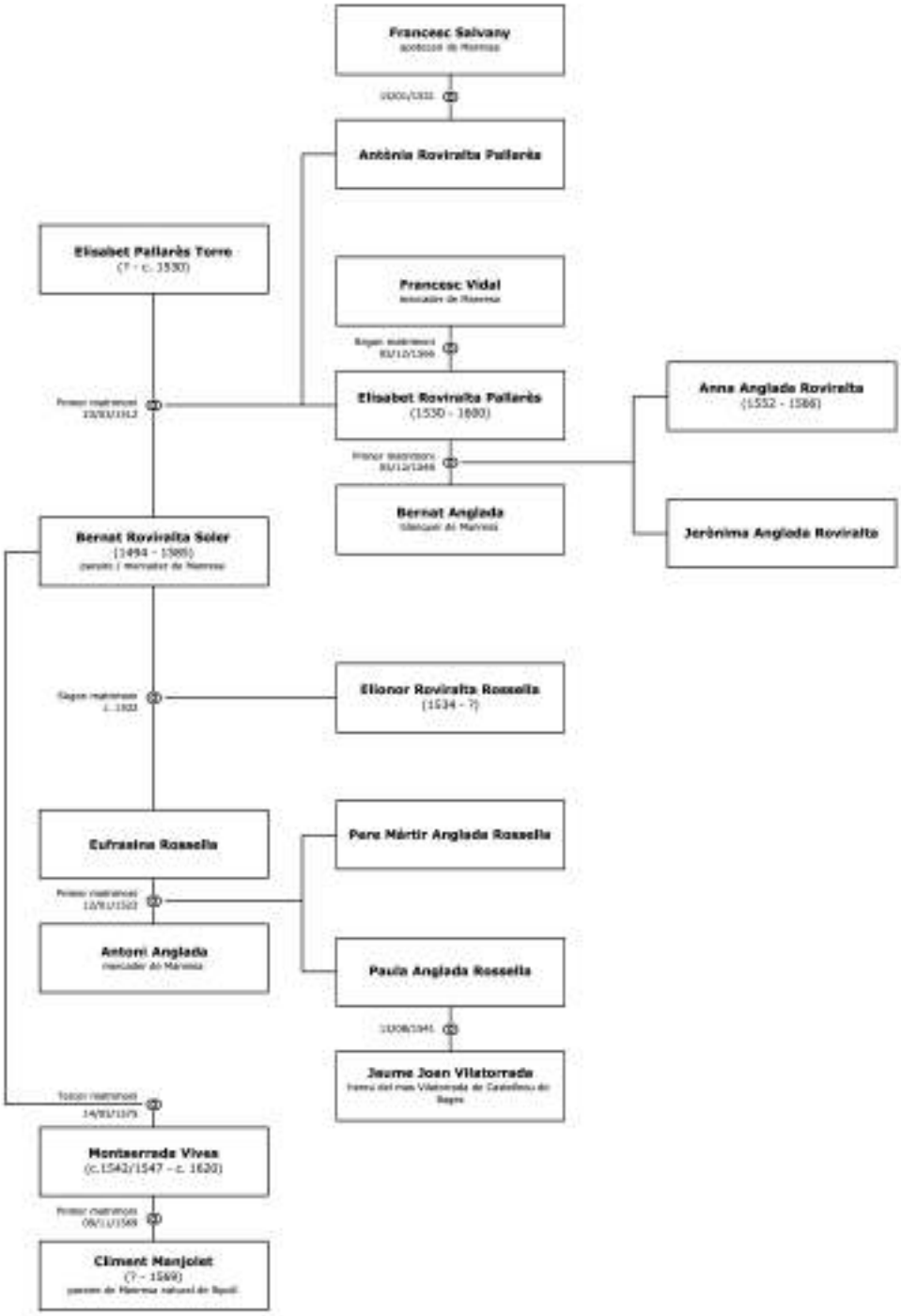

Arbre genealògic nº 17.- Els tres matrimonis de Bernat Roviralta Soler i la seva descendència

La llegenda del prohom centenari

Si encara avui en dia arribar als noranta anys és una efemèride destacable, hom es pot imaginar que a finals del segle XVI encara ho era molt més. Hem vist que Bernat Roviralta i Soler es va morir als noranta-un anys, però el fet de ser tan vell alhora que ric i socialment respectat deuria contribuir a projectar sobre el seu record una fama d'home

centenari que trobem en els processos de canonització i fins i tot en les font municipals. El cas més desaforat és el testimoni de Maurici Cardona Ros, nebot polític de Bernat Roviralta (era fill de Rafael Cardona i d'Antònia Ros, filla de Gabriel Ros i Antònia Roviralta; en realitat ambdós no tenien cap lligam directe de sang), que sobre l'edat del seu oncle va declarar el dia 7 de setembre de 1606 que "*ha oït a dir a mossèn Bernat Roviralta, mercader de la present ciutat, oncle d'ell testimoni, que quant morí era d'edat de cent-i-cinc anys, i morí haurà divuit o vint anys [...]*"[610]. Més ajustada a la realitat va ser la declaració del notari manresà Jaume Gomar aquell mateix dia atès que va declarar: "*i especialment de Bernat Roviralta, mercader d'aquesta ciutat, qui va morir el mes de novembre de 1585 a l'edat de noranta-tres anys, més o menys*"[611]. No obstant, aquesta aura de personatge centenari també la trobem en l'anotació en el llibre d'òbits de la Seu, on gràcies a Sarret sabem que hi deia: "*Avui dijous, dia 28 de novembre de 1585, ha mort Bernat Roviralta, mercader i primer conseller de Manresa, en sa casa del Born, d'edat cent anys*"[612]. Cloem així la vida que hem pogut reconstruir a través dels protocols notarials del que deuria ser un dels manresans més respectats i admirats del seu temps.

610 MI Scripta 2, p. 735.
611 " *et presertim a Bernardo Roviralta, mercatore huius oppidi, qui obiit in mense novembris anni 1585, vel inde circa*". Ibídem, p. 713.
612 ACBG I-17, f. 2r.

Bibliografia

Llibres

- Altés Aguiló, Francesc Xavier. *L'església nova de Montserrat (1560-1591-1992)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1992.
- Brocà de Montagut, Guillem Maria de. *Historia del derecho de Cataluña y especialmente del civil y de la exposición de las instituciones del derecho civil del mismo territorio en relación con el código civil de España y la jurisprudencia*. Edició facsímil. Textos jurídics catalans. Escriptors I / 1. Departament de justícia de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1985.
- Canyelles, Magí. *Descripció de la grandesa y antiquitats de la ciutat de Manresa. Obra inèdita de Magí Canyelles*. Impremta de Anton Esparbé. Manresa, 1896.
- Creixell Iglesias, Joan, S.J. *Residencia y Colegio de San Ignacio en Manresa.* Imprenta y encuadernaciones de San José. Manresa, 1912.
- Creixell Iglesias, Joan, S.J. *San Ignacio de Loyola. Estudio crítico y documentado de los hechos ignacianos relacionados con Montserrat, Manresa y Barcelona.* Subirana. Barcelona, 1922.
- Creixell Iglesias, Joan, S.J. *San Ignacio en Manresa. Reseña histórica de la vida del Santo (1522-1523)*. Tipografía de la viuda de P. Patau. Barcelona, 1914.
- Calveras Santacana, Josep, S.J. *San Ignacio en Montserrat y Manresa a través de los procesos de canonización*. Editorial Librería Religiosa. Barcelona, 1956.
- Fargas Peñarrocha, Maria Adela. *Família i poder a Catalunya, 1516-1626. Les estratègies de consolidació de la classe dirigent*. Fundació Noguera, col·lecció Estudis nº 14. Barcelona, 1997.
- Fynn-Paul, Jeff. *Family, work and hosuehold in the late medieval Iberia. A social history of Manresa at the tome of the Black Deah.* Routledge. Nova York, 2018.
- Fynn-Paul, Jeff. *The rise and decline of an Iberian bourgeoisie. Manresa in the later Middle Ages, 1250-1500*. Cambridge University Press. Cambridge, 2016.
- García Hernán, Henrique. *Ignacio de Loyola (Colección Espanyoles eminentes)*. Fundación Juan March. Editorial Taurus. Madrid, 2013.
- Gil Ambrona, Antonio. *Ignacio de Loyola y las mujeres*. Editorial Cátedra. Madrid, 2017.
- Lop Sebastià, Miquel, S.J. *Relatos Ignacianos. Hablan los testigos*. Ediciones

Mensajero. Bilbao, 2017.

- Martí Miralles, Joan. *Principis del dret successori aplicats a fórmules d'usdefruit vidual i d'herència vitalícia*. Edició facsímil amb introducció de Lluís Puig Ferriol. Textos jurídics catalans. Escriptors I / 2. Departament de justícia de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1985.
- Maspons Anglasell, Francesc. *Qüestions civils estudiades segons nostre dret per Lluís de Peguera i extractades per Francisco Maspons i Anglasell*. Llibreria d'Álvar Verdaguer. Barcelona, 1913.
- Maspons Anglasell, Francesc. *Nostre dret familiar segons els autors clássichs y les sentencies del antich suprem tribunal de Catalunya*. Llibreria d'Álvar Verdaguer. Barcelona, 1907.
- Ryder, Alan. *The Wreck of Catalonia. Civil war in the fifteenth century*. Oxford University Press. Oxford, 2007.
- Sánchez Martínez, Manuel (Ed.). Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña medieval. Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Institució Manuel Milà i Fontanals. Barcelona, 1999.
- Sánchez Martínez, Manuel (Ed.). *La deuda pública en la Cataluña bajomedieval.* Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Institució Manuel Milà i Fontanals. Barcelona, 2009.
- Sarret Arbós, Joaquim. *Història de Manresa. Monumenta historia civitatis Minorisae. Volum V. Història de l'estat polític-social de Manresa.* Imprenta de Sant Josep. Manresa, 1925.
- Serra Puig, Eva (coord.). *El llibre de l'ànima de la Diputació del General de Catalunya (1493-1714).* Memòries de la secció històrico-arqueològica. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, 2016.
- Torras Serra, Marc. *La crisi del segle XV a Manresa. Una aproximació als llibres de manifests*. Angle editorial. Manresa, 1996.

Articles

- Boix Salvador, Juan. *Brianda de Vaca, la amada nuestra de Carlos de Viana*. Príncipe de Viana, año LXXVIII, nº 268, mayo-agosto, p. 487-521. Iruña, 2017.
- Borau Morell, Cristina. *El sistema beneficial de la Barcelona del segle XIV. La conjunció de la religiositat, l'economia i l'art*. Revista Anuario de Estudios

Medievales. Volum 28. Barcelona, 1998, p. 709-728.

- Coll Julià, Núria. *Brianda de Vega, amante de Carlos de Viana, esposa de Berenguer de Peguera; descendencia de este matrimonio*. Estudios históricos y documentos de los archivos de protocolos, nº IV, p. 239-270. Barcelona, 1974.
- de Dalmases Jordana, Cándido, S.J. *Una copia auténtica desconocida de los procesos remisoriales para la canonización de San Ignacio hechos en España. Texto inédito del proceso remisorial de Montserrat (20-22 de septiembre de 1606)*. Analecta sacra tarraconensia, nº 15.1, p. 129-170. Sant Feliu de Guíxols, 1942.
- Elipe Soriano, Jaime. *Sangre real e "imbecillitas". La marginación política del obispo de Huesca Juan Alonso de Aragón y Navarra (1459-1526)*. Revista de História Jerónimo Zurita nº 92, p. 75-93. Institución Fernando el Católico. Saragossa, 2017.
- Fargas Peñarrocha, Maria Adela. *Família i poder a Catalunya, 1516-1626. Les estratègies de consolidació de la classe dirigent*. Butlletí de la Societat catalana d'Estudis Històrics, nº 7, p. 103-114. Barcelona, 1996.
- Fargas Peñarrocha, Maria Adela. *Organització familiar i política de grup a l'època moderna: els Fivaller de Barcelona*. Estudis: revista de Historia Moderna, nº19, p. 131-150. València, 1993.
- Ferrer Alòs, Llorenç. *L'Església com a institució de crèdit: les quotidianes. distribucions de la Seu de Manresa als segles XVIII i XIX.* Revist. Barcelona, a Recerques: història, economia, cultura nº 18. Barcelona, 1986, p. 7-46.
- Galobart Soler, Josep. *El sojorn de la Diputació del General de Catalunya a Manresa de 1530*. Dovella, nº 120, p. 23-31. Manresa, 2017.
- Galobart Soler, Josep. *Notícia sobre el càrrec de diputat local de la Generalitat a la col·lecta de Manresa durant el segle XVI*. Dovella, nº 124, p. 35-43. Manresa, 2018.
- García Miralles, Manuel (O.P.). *Dos documentos inéditos sobre la casa de San Ignacio en Barcelona*. Analecta Sacra Tarraconensia nº 36.2. Barcelona, 1963, p. 371-379.
- García Miralles, Manuel (O.P.). *La casa de San Ignacio en Barcelona*. Analecta Sacra Tarraconensia nº 30.2. Barcelona, 1957, p. 329-341.
- Hernando i Delgado, Josep. *Un tratado sobre la licitud del contrato de compraventa de rentas vitalicias i redimibles ("violaris"). Allegationes iure factae super venditionibus violariorum cum instrumento gratiae. Ramon Saera (siglo XIV).*

Introducción, transcripción y notas. Acta historica et archaeologica mediaevalia, nº 11. Barcelona, 1991, p. 9-74.

- Lalinde Abadía, Jesus. *El problema histórico del heredamiento*. Anuario de historia del derecho español, nº 31, p. 195-234. Madrid, 1961.
- Rafat Selga, Francesc. *Metges, cirurgians i hospitals de Manresa a finals del segle XIII*. Gimbernat: revista catalana de la història de la medecina i de la ciència, volum 13, p. 25-37. Barcelona, 1990.
- Solà Carrió, Francesc de Paula, S.J. *El original del proceso para la canonización de San Ignacio de Loyola, celebrado en Barcelona, Manresa y Montserrat*. Estudios históricos y documentos de los archivos de protocolos. Volum I, p. 9-40. Barcelona, 1948
- Torras Serra, Marc. *El sistema de redacció dels manifests a Barcelona i Manresa a inicis del segle XIV.* Acta historica et archaeologica mediaevalia, nº 22, p. 339-350.
- Torras Serra, Marc. *Els caps de casa de Manresa d'inicis del segle XV*. Butlletí interior de la Societat d'Onomàstica, nº 102, p. 329-342. Barcelona, 2006.
- Torras Serra, Marc. *Els consellers i altres càrrecs municipals de Manresa del segle XV.* Butlletí interior de la Societat d'Onomàstica, número 102, p. 359-374. Barcelona, 2006.
- Torras Serra, Marc. *Els hospitals medievals de Manresa*. Dovella, nº 61, p. 9-14. Manresa, 1998.
- Torras Serra, Marc. *Els noms dels immigrants a la Manresa medieval*. Butlletí interior de la Societat d'Onomàstica, nº 102, p. 343-358. Barcelona, 2006.
- Torras Serra, Marc. *La immigració a la Manresa medieval*. Dovella, nº 58, p. 35-42. Manresa, 1997.
- Torras Serra, Marc. *L'extensió territorial de la vegueria i la batllia de Manresa*. Dovella, nº 47, p. 16-21. Manresa, 1994.
- Torras Serra, Marc. *L'origen del notariat a la ciutat de Manresa (segles XII – XIII)*. Dovella, nº 43-44, p. 17-20. Manresa, 1993.
- Valdenebro Manrique, Raquel. *El paisatge de la Manresa medieval a partir de l'estudi de les seves muralles*. Arqueologia medieval: revista catalana d'arqueologia medieval, nº 3, p. 80-97. Barcelona, 2007.

Annexos

Annex I

Taula dels diversos instruments notarials de l'AHPM i de l'ASM que han estat buidats per fer el present treball

Volums buidats ASM		
Notari	**Signatura**	**Tipus de volum**
Diversos notaris	ASM V-67	Inventaris
	ASM V-68	
	ASM V-69	
	ASM V-70	
	ASM V-71	
	ASM V-73	
Diversos notaris	ASM nº 14	Testments
	ASM 5	
	ASM 6	
	ASM 17 Unitat Documental 1889	
	ASM 26	
	ASM 32	
	ASM 37	
	ASM 84	
	ASM 111	
	ASM 122	
	ASM V-74	
	ASM V-77	
	ASM V-80	
	ASM V-162	
	ASM Unitat Documental 14	
	ASM Unitat Documental 68	
	ASM Unitat Documental 198	
Diversos notaris	ASM nº 15	Capítols matrimonils
	ASM Unitat Documental 140	
	ASM 17 Unitat Documental 1889	
	ASM 27	
	ASM 122	
	ASM V-74	
	ASM V-77	
	ASM V-80	

Volums buidats AHPM		
Notari	**Signatura**	**Tipus de volum**
Pere Vilella	AHPM m-330 (1487-1490)	Manuals
Pere Sala	AHPM m-308 (1490)	Manuals
	AHPM m-310 (1492)	
	AHPM m-311 (1493)	
	AHPM m-312 (1494)	
	AHPM m-313 (1495)	
	AHPM m-314 (1496)	
	AHPM m-315 (1497)	
	AHPM m-316 (1498)	
	AHPM m-317 (1499)	
	AHPM m-318 (1500)	
	AHPM m-319 (1501 – 1502)	
	AHPM m-320 (1503)	
	AHPM m-321 (1504)	
	AHPM m-322 (1505)	
Bernat Satorra	AHPM m-335 (1511)	Manuals
Pere Utrolis	AHPM m-369 (1507-1514)	Manuals
	AHPM m-370 (1515-1518)	
Joan Sala	AHPM 4218	Capítols matrimonials
	AHPM 4219	
	AHPM m-323 (1506)	Manuals
	AHPM m-338 (1508)	
	AHPM m-339 (1509)	
	AHPM m-340 (1510)	
	AHPM m-341 (1511)	
	AHPM m-342 (1512)	
	AHPM m-343 (1513)	
	AHPM m-344 (1514)	
	AHPM m-345 (1515)	
	AHPM m-346 (1516)	
	AHPM m-347 (1517)	
	AHPM m-348 (1518)	
	AHPM m-349 (1519)	
	AHPM m-350 (1520)	
	AHPM m-351 (1521)	
	AHPM m-352 (1522)	
	AHPM m-353 (1524)	
	AHPM m-356 (1528)	
	AHPM m-357 (1529)	
	AHPM m-359 (1531)	
	AHPM m-360 (1532)	
	AHPM m-361 (1533)	
	AHPM m-362 (1535)	
	AHPM m-364 (1537)	
	AHPM m-366 (1540)	
	AHPM m-367 (1541-1542)	
	AHPM 4206 (1526-1529)	Llibre comú
	AHPM 4208 (1532-1534)	
Andreu Sala	AHPM m-396 (1545) AHPM m-397 (1546) AHPM m-399 (1548)	Manuals

Volums buidats AHPM		
Notari	**Signatura**	**Tipus de volum**
Bernat Torra	AHPM m-410 (1547-1548) AHPM m-411 (1549) AHPM m-412 (1550) AHPM m-413 (1551) AHPM m-414 (1552) AHPM m-415 (1553) AHPM m-416 (1554) AHPM m-417 (1555) AHPM m-418 (1557)	Manuals
Miquel Torra	AHPM m-378 (1543-1546) AHPM m-379 (1546-1549) AHPM m-380 (1549) AHPM m-381 (1550) AHPM m-382 (1551) AHPM m-383 (1552) AHPM m-385 (1554) AHPM m-386 (1555) AHPM m-387 (1556) AHPM m-388 (1557)	Manuals
Maties Passanant	AHPM m-533 (1565-1566) AHPM m- 534 (1567)	Manuals
Antoni Lluís Avellà	AHPM m-422 (1550) AHPM m-423 (1551) AHPM m-424 (1552) AHPM m-425 (1553) AHPM m-426 (1554) AHPM m-427 (1555) AHPM m-429 (1557) AHPM m-433 (1561) AHPM m-435 (1563) AHPM m-437 (1565)	Manuals
Antic Sala	AHPM 4267	Testaments
	AHPM 4263, Tom I AHPM 4263, Tom II AHPM 4263, Tom III AHPM 4264, Tom I AHPM 4264, Tom II AHPM 4264, Tom III	Capítols matrimonials
	AHPM 4220	Inventaris
Jaume Gomar	AHPM 4383	Capítols matrimonials
	AHPM 4382	Manuals
Maurici Sala	AHPM m-374	Manuals
Bernat Joan Navès	AHPM 4412	Testaments
	AHPM 4413	
Cristòfol Dalmau	AHPM 4418	Testaments
Escrivania pública de Manresa	AHPM 4126 AHPM 4128	Testaments
	AHPM 708 AHPM 4123	Capítols matrimonials

Annex II

Testament de Pere Llorenç Canyelles, prevere beneficiat de la Seu

(ASM V-162, s.f.)

die sabbati XI mensis maii M D LXXVII

En nom de Déu sia i de la gloriosa verge Maria, mare sua, amén.

Jo, Pere Llorenç Canyelles, prevere en la Seu de Manresa beneficiat, fill legítim i natural de l'honrat en Jaume Canyelles, mercader ciutadà de Manresa, i de madona[613] Miquela, d'aquell muller, ambdós difunts, detengut d'alguna indisposició corporal[614] de la qual tem morir, estant emperò amb tot mon bo e plen seny i sana i ferma loqüela[615] i parla, volent ordenar de mos béns, amb ànimo de testar, lo meu fas i orden testament o darrera voluntat mia. En e amb la qual los meus fas i pos marmessors i d'aquest mon darrer testament o darrera voluntat mia en executors lo conseller en cap o primer de la present ciutat de Manresa lo dia de mon òbit[616] tant quant durarà lo càrrec de la conselleria, i aprés[617] lo qui entrarà en lloc seu, lo venerable Jeroni Solerferran i mossèn[618] Joan Cadavall, preveres en la Seu de Manresa beneficiats i l'honorable mossèn Aleix Pla, mercader ciutadà de Manresa, als quals tots quatre, tres, dos o un en absència dels altres o altre, don plen poder que executen i complesquen lo present meu darrer testament o darrera voluntat mia, sia segons per mi davall[619] trobaran escrit i ordenat.

Primerament i ans de totes coses vull, orden i man que tots los deutes, torts[620] e injúries a restitució de les quals jo sia obligat lo dia de mon òbit, sien pagats breument, sumàriament i de pla, sens estrèpit ni figura de judici[621] segons que dits deutes, torts e injúrie[s] millor se porran provar per àpoques, albarans e altres legítimes proves i documents, la sola veritat del fet atesa.

613 Madona: tractament equivalent a senyora.
614 Detingut de malaltia / Indisposició corporal: impedit per malaltia.
615 Loqüela: llenguatge; exercici de la facultat de parlar.
616 Òbit: defunció.
617 Aprés: després.
618 Mossèn: tractament que s'anteposava al nom o al títol de personatges de categoria social elevada (als sants, als prínceps, prelats, cavallers, clergues, graduats en Dret, etc.)
619 Davall: a part més baixa que l'ocupada per un altre objecte.
620 Tort: cosa malfeta, injusta, no conforme a la veritat o a la bondat; dany causat indegudament.
621 Sense estrèpit o figura de judici: breument i sumària, sense les formalitats del dret.

Elegesc més avant la sepultura al cors[622] meu faedora en la capella de Santa Magdalena construïda dins la Seu de la present ciutat de Manresa, a la part de l'armari que hi ha en la paret vers la capella de Sant Agustí, la qual sepultura i altres solemnitats d'aquella vull sia feta amb la pompa i solemnitat a dits marmessors meus ben vista, per la qual sepultura, misses de terç[623], dia novena[624] i capdany[625] i altres solemnitats d'aquella, vull sien distribuïdes de mos béns per dits marmessors meus sis lliures moneda barcelonesa. E feta dita sepultura i solemnitats d'aquella, si res hi sobrarà, vull que tot sia distribuït en causes pies a coneguda de dits marmessors meus; si res emperò hi faltarà, vull que dels altres béns meus hi sia fet degut compliment[626].

Ítem dels altres béns meus deix i atorc al reverendíssim senyor bisbe de Vic, mon senyor, per dret de superioritat i altrament per tots i qualsevol altres drets que ell pogués demanar i li competissen en mos béns, un morabatí[627] o lo que rebre de dret sia obligar deixar-li. Ítem semblantment, perquè so beneficiat en l'església de Berga, bisbat d'Urgell, deix i atorc al reverendíssim senyor bisbe d'Urgell, mon senyor, per raó de superioritat i reconeixença, don un morabatí o lo que rebre sia obligat deixar-li per raó de domini i superioritat.

Més avant, vull i man que en l'església de Manresa i en l'altar de la capella de Santa Magdalena de dita església, per salut i repòs de l'ànima mia i de mos predecessors i benefactors, encontinent[628] seguit mon òbit me sia celebrat un trentenari[629] de misses vulgarment dites de Sant Amador, per caritat del qual vull sien donats trenta-tres reals[630], ço és un real per caritat de quiscuna[631] missa, e més ultra[632] dita caritat, vull sia donat un real al qui manarà les misses en dita Seu pel treball de beneir[633] dites misses s'hi celebraran.

622 Cors: cos (entès com a cadàver).
623 Missa de terç o de tres: aquella en què, a més del celebrant, actuen altres dos clergues, un dels quals canta l'epístola i l'altre l'evangeli.
624 Novenari o missa de dia novè: exèquies celebrades generalment el novè dia de la defunció.
625 Capdany: ofici funeral que se celebra en l'aniversari d'una defunció.
626 Fer compliment: quantitat que es dóna per acabar de pagar una cosa.
627 Morabetí: el diner o moneda d'or dels almoràvits i la del mateix valor encunyada per Anfós VIII de Castella; sembla que a Barcelona solia tenir l'equivalència de nou sous.
628 Encontinent: tot seguit.
629 Trentenari: sèrie de trenta dies dedicats a una cosa, i principalment sèrie de misses celebrades en trenta dies seguits en sufragi d'algun difunt o difunts.
630 Reial / real / ral: moneda antiga, de diversos valors, que avui encara s'usa com a denominació de l'equivalent a 25 cèntims de pesseta.
631 Quiscun: cada una.
632 Ultra: més enllà (en sentit quantitatiu).
633 Benesir: beneir.

Ítem a llaor[634] i glòria de nostre senyor Jesucrist i per salut i repòs de l'ànima mia i de mos pare i mare i d'altres predecessors i benefactors meus, instituesc i vull que pels canonges i beneficiats de dita església sien celebrades en lo dit altar de la capella de Santa Magdalena de dita església de Manresa cinquanta misses baixes[635] quiscun any perpètuament, les quals vull sien començades a celebrar quiscun any lo primer dia del mes de maig i així quiscun dia fins a tant sien acabades de celebrar; les quals vull sien celebrades après que hauran llevat de nou[636] la missa major que es celebra quiscun dia en dita església, i que dient-se ol prefaci[637] en la dita missa major sia tocat i assenyalat per la celebració de dita missa tocant vuit o deu batallades[638] de l'esquella vedada[639] per a que los qui tindran devoció d'oir dita missa, així parents i amics meus i altres, puguen ésser a oir dita missa, i si acars[640] algú dels qui celebraran aquella missa seran negligents en tocar, vull que aquell dia sia privat de la caritat de dita missa; per caritat de la qual vull que per l'hereu meu o pels marmessors meus portantveus d'hereus davall escrits sien donades cent lliures de comptants[641] o en renda esmerçada[642] a llur coneguda, i en los esmerços que es faran, si acars se seguirà[643] lluïció de dits censals o censal, se tinga de fer sempre particular menció de la celebració de dites misses.

Ítem dels altres béns meus deix i atorc a madona Joana Font, la qual avui està en ma casa i servei meu, l'habitació[644] de les cases que jo avui tinc i habite en lo carrer d'en Valls de la present ciutat tot ol temps de la vida sua natural, estant emperò [en] aquella i volent ella habitar en dita casa; lo qual llegat li fas amb pacte i condició que si ella se trobarà lo dia de mon òbit estiga en ma casa i servei; altrament, vull que lo present llegat sia tingut per no fet i caresca de força i valor; e més amb pacte i condició que ella no puga llogar la dita casa a ninguna persona si ja doncs no era una persona com és son gendre i sa filla o alguna altra persona de bon nom i bona fama, les quals puguen juntament cohabitar amb ella, i no altrament; e més que ella ni los que cohabitaran amb ella no puguen tenir en dita casa taverna, ni hostal, ni cosa altra de tafureria[645]; e si acars contrafaria[646] a ninguna

634 Llaor: lloança.
635 Missa baixa: la que se celebra sense cant.
636 Après que hauran llevat de nou: llevar significa, aixecar-se, acabar; i de nou, recentment. Per tant, en aquest context vol dir acabar recentment, tot seguit.
637 Prefaci: oració d'acció de gràcies que precedeix immediatament al cànon de la missa.
638 Batallada: cop del batall (peça cilíndrica, generalment de ferro o de bronzo, que va penjada dins la cavitat d'una campana o esquella, i batent amb la cabota de son extrem inferior fa sonar la campana) a la campana, i so que aqueix cop produeix.
639 Esquella vedada: nom de certes campanes petites de diverses catedrals (Manresa, Tarragona, etc.).
640 Acars: acàs, per ventura.
641 De comptants: diners en efectiu, en metàl·lic.
642 Esmerçar: invertir, col·locar (diners, béns, etc.).
643 Seguir: produir-se com a efecte o conseqüència d'una cosa.
644 Habitació: acció i efecte d'habitar en un lloc determinat.
645 Tafureria: ofici de tafur; exercici dels jocs prohibits; casa de joc.
646 Contrafer: fer el contrari; obrar contra (una llei, una orde, etc.)

condició o pacte dels sobredits, vull que lo present llegat caresca [de] la sua força i valor i sia tingut per no fet; e la dita habitació de dites cases li deix tot lo temps de la vida sua natural i no més avant[647]; e més vull que en la dita casa li sia deixat un llit de posts i bancs[648] amb una màrfega, dos llençols de drap de casa[649], una flassada mitjancera[650] i un coixí també, tot lo temps de la sua vida natural; après emperò òbit seu, lo dit llegat sia extint i finit i a l'hereu meu aplicat i consolidat, i encontinent seguit l'òbit d'aquella, les dites cases i dit llit sien venuts a l'encant públic[651] com les altres propietats i béns meus, i a la causa pia per mi davall instituïda aplicat i augmentat.

Més avant vull que a la dita madona Joana Font sia pagat tot lo que es trobarà jo li sia deutor per la soldada[652] del temps haurà estat en ma casa conforme trobaran ja amb los comptes escrits de mà mia en un llibre jo porte de comptes.

Tots los altres emperò béns meus mobles e immobles, drets, veus i accions mies, on se vulla que sien i a mi pertanguen i pertànyer puguen, ara o en esdevenidor[653], per qualsevol dret, títol o causa, deix i atorc a nostre senyor Déu, ànima mia i pia causa davall escrita, instituint nostre senyor Déu, ànima mia i causa pia davall escrita a mi hereu universal, volent i ordenant que encontinent seguit mon òbit, los dits marmessors meus prenguen a mans sues, amb benefici d'inventari, tots mos béns així mobles com immobles, i los que en pecúnia de comptants no consistiran, venen a l'encant públic al més donant los preus rebran, i àpoques en fermen de lluïció prometen i per aquell a mos béns obliguen, i que per ço facen qualsevol actes de vendes, i lo que en procedirà esmercen en lloc tuto[654] i segur a censal mort a llur coneguda, i lo precedir de tots mos béns assignen i consignen segons que ara i llavors, amb lo present, jo per aquells, així en preus com en pensions, assigne i consigne a la causa pia que jo, amb lo present, instituesc i funde per a fadrines a maridar davallants[655] de Maurici Canyelles, cotoner ciutadà de Manresa, nebot meu, volent que totes les fadrines davallant i descen[den]ts d'aquell hagen i gaudesquen de dita causa pia, volent que a quiscuna fadrina davallant i descendent de dit Maurici Canyelles, nebot meu, sia consignada per los administradors meus, davall escrits, una anyada de la renda de dita causa pia, i això perpètuament

647 Més avant: major quantitat.
648 Llit de posts i bancs: el format de posts sostingudes per dos banquets.
649 Drap de casa: el de fil, filat en casa, per a fer roba blanca.
650 Mitjancer: de mida mitjana.
651 Vendre a l'encant públic: venda en què es cedeix la mercaderia al més dient; subhastar.
652 Soldada: salari.
653 Esdevenidor: que ha d'esdevenir-se, que ha d'ésser.
654 Tut: segur, exempt de risc.
655 Davallant: descendent, persona procedent d'una altra per procreació directa o indirecta.

mentre es troben fadrines descendents de dit Maurici Canyelles. E si acars en algun temps faltaven, que no es trobassen descendents alguns de dit Maurici Canyelles, nebot meu, vull que la dita renda de dita causa sia consignada en preu i propietat pels administradors davall escrits segons jo, amb lo present, en dit cars aquella consigno a l'hospital de Sant Andreu de la present ciutat de Manresa per subvenció dels pobres malalts de dit hospital, i especialment vull que sia donada de la renda de dita causa pia lo que que serà necessari a un eclesiàstic perquè assistesca allí, les hores necessàries, quant hi haurà algun malalt que estiga mal per ajudar-lo a ben morir.
E més avant vull, orden i man que gaudesquen de la dita causa pia, juntament amb los descendents de dit Maurici Canyelles, nebot meu, les donzelles descen[den]ts de l'honorable mossèn Jaume Agramunt, mercader i de mossèn Jonot Agramunt, també mercader, nebots meus ciutadans de Barcelona; les donzelles descen[den]ts del quòndam[656] en Jaume Cardona, cosin germà[657] meu; les donzelles descendents de Maurici Canyelles, quòndam paraire ciutadà de Manresa, cosin germà meu, del qual és filla única la senyora Elionor Clergue, muller de mossèn Perot Clergue, notari ciutadà de Manresa; e més les donzelles descendents de la senyora Jerònima Sala, muller del discret mossèn Antic Sala, notari ciutadà de Manresa, neboda mia, que en primeres núpcies fou muller de l'honorable mossèn Jeroni Corrons, mercader ciutadà de Manresa; més avant les donzelles descendents d'Antic Sitjar, hereu del mas Fonoll de la parròquia de Joncadella, difunt, i de Joan Sitjar, pagès ciutadà de Manresa, germà seu, cosin germans meus. I declarant-ne intenció, vull i man que totes les donzelles descendents de les predites persones dessús[658] nomenades, fins al quart grau, gaudesquen juntament amb les donzelles descendents del dit Maurici Canyelles, nebot meu, i que a quiscuna sia donada una anyada de la renda de dita causa pia. I si acars se'n casaven dues o moltes així de les predites com de les descendents de dit Maurici Canyelles amb un any, vull que la renda de dita causa pia sia partida igualment entre totes. I si acars hi havia algun any o anys que no hi hagués fadrina a qui es donàs dita renda de dita causa pia, que en tal cars vull que la dita renda d'aquell any o anys sia per los administradors de dita causa pia collida o feta collir per un procurador i aquella sia posada en la caixa de Sant Pere, d'on no sia treta ni llevada si no per esmerç faedor per obs[659] i augment de la dita causa pia. I tot plegat après, ço és la renda, sia consignat a la fadrina o fadrines que s'acertarà[660] que

656 Quòndam: que fou (en el sentit de difunt)
657 Cosin germà: cosí germà; cosí carnal, fill del germà o germana del pare o de la mare.
658 Dessús: damunt.
659 Per obs / per ops / a obs / a ops: per ús i profit.
660 Acertar / encertar: en aquest context té el sentit de coincidir, esdevenir-se una cosa.

es casaran, si serà una, a aquella tota sola i si seran moltes, a totes plegades, car ma intenció i voluntat és que la dita causa pia no vaja endarrerida, ans vull que sempre sia augmentada. I tot temps[661] que es seguirà lluïció d'algun censal o censals vull que lo preu o preus d'aquells sien deposats en la dita caixa de Sant Pere, d'on no puguen ésser llevats si no per esmerços faedors en nom i a obs de dita causa pia en lloc tuto i segur, a coneguda dels davall escrits administradors. E per major declaració, vull, orden i man que totes les donzelles descendents de dit Maurici Canyelles, nebot meu, gaudesquen perpètuament de la dita causa pia. Les descendents emperò de les altres persones per mi dalt anomenades, vull que gaudesquen de dita causa pia tan solament fins a la quarta generació e quart grau de les sobrenomenades i designades persones, i que passada dita quarta generació, que los descendents d'aquelles no pugan gaudir de dita causa pia. Ans bé extintes les dites persones o los descendents d'aquelles fins al dit quart grau o quarta generació, en tal cars, tan solament gaudesquen de dita causa pia les donzelles descendents del dit Maurici Canyelles, nebot meu, i no altres, sempre que aquelles n'hi hauran. I en cars no hi hagués ninguns descendents d'aquell, vull que en tal cars la renda de la causa pia dita sia com dalt és dit de l'hospital de Sant Andreu de la present ciutat. Vull més avant i disponc que gaudesquen i hagen de la renda de la causa pia predita les donzelles següents: *primo* totes les filles d'Aleix Pla, mercader; les filles de [en blanc] Guàrdia, cotoner ciutadà de Manresa, qui està al Pedregar, comunes a ell i [en blanc], quòndam primera muller sua, la qual proceí de la casa del Sitjar o mas Fonoll. Les qual donzelles gaudesquen, elles tan solament, de la renda de dita causa pia i no los descendents d'elles, ni dels seus ni dels sobrenomenats, car ma institució és que elles tan solament n'hagen una anyada. Si a cars s'acertarà que case una sola en un any i si moltes de dites donzelles o de les qui gaudiran de dita causa pia casaran amb un any, se tinga de partir a totes igualment com dalt és ja dit.

Més avant vull que la dita causa pia correga i comence a córrer lo dia de mon òbit i que gaudesquen de la dita causa pia totes les fadrines predites que aleshores casades no seran i ne gaudesquen d'aquella si n'hi haurà de casades abans del dia de mon òbit. E més vull i orden que les primeres dos anyades de la renda de dita causa pia sia posada per dits administradors i posada en dita caixa de Sant Pere, i vull que sien donades a Paula i Esperança, donzelles filles de Joan Cirera, teixidor de lli ciutadà de Manresa, i d'Elisabet, muller sua, ço és a quiscuna d'elles una anyada, la qual vull los sia donada en cars de casament i no altrament. E si acars moren o l'altra d'elles moria abans de casàs,

661 Tot temps: sempre.

vull que aquelles o la part de la que serà morta sien esmerçades en lloc tuto e segur en augment de dita causa pia.
Més avant vull que gaudesquen de dita causa pia Agnès, filla de Pere Torras, notari del present meu testament, i que li sia donada una anyada si casarà sola en lo any, si no, que li sia repartida com a les altres està dit dalt. I per validar dit llegat lo fermo de ma pròpria. Jo, dit Canyelles, vull lo present llegat valega.

Més avant vull, orden i man que la venda o alienació se farà per dits marmessors meus de la una peça de terra de vinya plantada amb alguns arbres d'oliveres en aquella plantada, la qual jo per pur, líber[662] i franc alou tinc en lo territori de la present ciutat de Manresa en lo lloc dit el pont de Rajadell, sia feta i aquella alienada amb pacte i condició que lo adquisidor, ultra lo preu o l'entrada que pagarà, tinga de pagar quiscun any quatre sous de cens que amb terç i fadigació se acostuma de pagar en la present ciutat de Manresa i territori d'aquella, e que de dits quatre sous ne tinga de respondre dos a l'hereu meu o a la dita causa pia i dos a la confraria de la concepció de nostra senyora de les claustres de la Seu de la present ciutat, e que lo domini o alodial senyoria de dita peça de terra sia comuna entre la dita causa pia per mi damunt instituïda i la dita confraria de les claustres de dita Seu de Manresa d'aquí al davant[663]. E per declarar ma intenció, vull que de la alienació, per dits mos marmessors d'aquella faedora, no es tinga de pagar algun terç per lo primer adquisidor. E més avant vull que si acars lo dia de mon òbit en l'hort que jo tinc al Pla i en la vinya que tinc al mas del Pla se trobaven cases d'abelles[664], aquelles sien venudes al encant públic com los altres béns mobles i no puguen ésser venudes juntament amb les propietats.

Elegesc més avant en administradors de dita causa pia, i vull que aquella administren com dalt està contengut, los predits marmessors meus tot lo temps de la vida llur i de l'últim d'aquells, sempre amb lo conseller en cap de dita ciutat. Après emperò òbit de l'últim d'ells, vull sien administradors de dita causa pia i aquella distribuesquen, assignen i consignen com jo dalt tinc ordenat, lo conseller en cap o primer que aleshores i per temps serà de dita ciutat i los protectors de la comunitat dels preveres de la dita església de Manresa, als quals deix i done tal poder qual de dret a semblants administradors se acostume de donar.

662 Líber: lliure.
663 Al davant: indica temps a venir des de cert moment que es pren com a punt de partida.
664 Casa d'abelles: rusc.

Revoque més avant, casso[665] i anul·le i per cassats, anul·lats i revocats vull haver tots i sengles testaments i últimes voluntats mies i per mi fetes i ordenades, encara que en aquelles hi hagués qualsevol paraules derogatòries, car d'aquelles i de les derogatòries d'aquelles, expressament me retir i vull aquesta tots los altres prevalesca. I aquesta és la mia última i darrera voluntat, la qual vull que valega per via de testament, e si no valrà o valer no porrà per via de testament, vull que valega per via de codicil o nuncupatiu testament o de altra qualsevol espècie d'última voluntat que millor de dret tenir i valer puga, de la qual, seguit primer lo dia de l'òbit meu, vull ne sien fets i lliurats a l'hereu, legataris i altres persones qui serà interès, tants trasllats quants ne seran demanats.

Fet i fermat és lo present testament en Manresa, en una cuina de les cases de dit testador, situades en lo carrer dit d'en Valls de la present ciutat de Manresa a XI dies del mes de maig, any de la nativitat de nostre senyor Déu Jesucrist, any mil cinc-cents setanta i set. Sen ╬ yal de mi, Pere Llorenç Canyelles, testador predit, qui aquest meu testament o darrera voluntat lloe i ferm.

Testimonis cridats i per pròpria boca de dit testador pregats són los honorables en Lluís Caldoliver, sabater i Antoni Sala, pagès, ciutadans de Manresa.

Jo dit Canyelles.

Die veneris XII mensis Julii anno annativitate domini M D L XXVII, ad instanctia magnifici Francisci Puig, consiliarii in capite seu primi in ordine anno presenti civitatis Minorise et venerabilis Hieronimi Solerferran et honorabilis Alexii Pla, marmmissorum predictis, fuit publicatum presens testamentum in quodam aula domorum dicti quondam venerabilis Laurencii Canyelles per me Bernardum Joannem Navès, notarii publicum civem Minorise ut substitutum in his discreti Petri Torras, eadem auctoritate connotarii mei civis dicte civitatis a dicta civitatis absente. Presentibus venerabilis Marctire Capdepòs, presbitero ut ceii Minorise habitis et Bartholomeo Clasina, cive dicte civitatis Minorise, pro testiibus.

665 Cassar: anul·lar un acte amb autoritat legal.

Annex III

Inventari dels béns de l'hospital de Santa Llúcia de l'any 1524

ASM V-68, s.f.

Inventarium bonoris hospitalis Sancte Lucie

die VI mensis februarii anno M D XXIIII°

Primo en l'hospital baix foren atrobats[666] les robes següents:

Ítem una màrfega plena de palla amb posts i bancs[667] amb un matalàs i travesser[668].

Ítem altre llit, bancs i posts amb màrfega plena de palla i amb una flassada sotil[669] burella[670].

Ítem altre llit, bancs i posts amb màrfega plena de palla i amb matalàs i travesser.

Ítem altre llit, bancs i posts amb màrfega plena de palla amb matalàs i travesser amb una flassada blava i altra blanca i un llençol.

Ítem una colga[671] plena de palla amb un travesser i una flassada dolenta blava.

Ítem una flassada blanca cardada sotil.

Ítem una altra flassada blava amb listes[672].

Ítem altra flassada blanca de borra[673] amb listes blaves.

Ítem XXXXVII teules noves.

Ítem una flassada grisa bona.

Ítem un llumener[674].

En la cuina

Ítem una taula grossa amb sos capitells[675].

Ítem un banc.

666 Atrobar: trobar.
667 Posts i bancs: fa referència al llit format de posts sostingudes per dos banquets.
668 Travesser: coixí llarg, que va de banda a banda del llit.
669 Sotil: baix de qualitat; de poca vàlua.
670 Burell: de color fosc, com de cendra; intermedi entre negre i blanc.
671 Colga: jaç de fusta, de palla o d'altra matèria, que servia de llit a una o a algunes persones.
672 Llista: ratlla o faixa de color diferent o de relleu, en una tela, especialment en la direcció de l'ordit.
673 Borra: teixit groller de fibra curta de llana, cotó, etc.
674 Llumener: llum format d'un recipient de metall on es posa oli o petroli.
675 Capitell: moble format d'una barra horitzontal sostinguda per quatre cames, i que, en combinació amb un altre d'igual, serveix de suport per sostenir una taula, una caixa, un llit o altra cosa.

Ítem una escudella[676] i una cobertora[677].

Ítem un tros de banquet.

Ítem un bugader[678] gros.

En lo estable

Ítem un banc amb petges[679].

Ítem altre sense petges.

En la cuina del cap de l'escala dalt

Ítem un coster o catinyell.

Ítem una greala[680] pintada.

Ítem una olla d'aram.

Ítem dues posts d'escudeller[681].

Ítem una caixeta petita dolenta.

En la bescambra[682]

Les portes.

En lo menjador

Ítem una taula amb los capitells.

Ítem dos bancs.

Ítem una post de paret[683].

Ítem dos capitells de poste[ra][684].

Al porxo

Ítem una caixota dolenta sense cobertor[685].

Ítem altra caixota dolenta amb cobertor.

676 Escudella: recipient fondo, de forma semiesfèrica o aproximadament semioval, de cabuda variable però inferior a un litre, que serveix per a prendre brou, llet, cafè, te, etc.
677 Cobertora: peça que s'aplica a la boca d'un recipient per a tapar-lo.
678 Bugader: cubell o cossi de terra, de fusta o de metall, on posen la roba per passar bugada.
679 Petge: cadascuna de les barres o peces que en nombre de tres o més serveixen de suport a la part principal i més voluminosa d'un moble, com taula, banc, calaixera, etc.
680 Greal: plat profund.
681 Escudeller: post o pedrís col·locat a certa altura i adossat a la paret de la cuina, per a tenir-hi escudelles, plats, olles i altres atuells.
682 Bescambra: habitació reservada / latrina.
683 Post de paret: peça de fusta o de pedra col·locada horitzontalment adossada a la paret, a la xemeneia o a un armari, per a posar-hi vasos, plats, llibres o altres objectes.
684 Capitell de pastera: pel context, es tracta dels suports (capitell) que permetia aguantar la pastera, és a dir, el recipient de fusta, de fons pla i parets interiors inclinades, dins el qual es pasta la farina per a fer els pans.
685 Cobertor: tapadora d'un recipient.

Ítem uns ferros trencats de foc[686].

Ítem altra caixota dolenta sense cobertor.

En la cambra del cap del menjador

Ítem una pasterota[687] de lleute[688] sens capitells.

Ítem una caixota vella.

En l'altra cambra

Ítem una pasterota dolenta.

Ítem un cove[689].

Ítem una caixa dolenta.

Ítem posts dolent.

En la cambra del mig lo menjador

Ítem un llit posts i banc amb una màrfega plena de palla amb un travesser.

Ítem dues màrfegues esquinçades dolentes, buides, estan amb trossos.

Ítem un matalàs.

Ítem un banc.

En la cambra del dit menjador

Ítem un llit, màrfega, i posts amb bancs, plena de palla.

Ítem un travesser.

Ítem tres flassades, dues blanques, una blava.

Ítem set llençols entre bons i dolents.

Ítem un cofre [il·legible] dins lo qual ha un crucifixi[690].

Ítem una caixa grossa [il·legible] buida.

Ítem un bancal vell.

Ítem una caldera d'aram.

Ítem una paella

Ítem una màrfega en la cambra del mig plena de palla.

686 Ferros (de foc): trespeus per a sostenir la paella o l'olla damunt el foc.
687 Pastera: recipient de fusta, de fons pla i parets interiors inclinades, dins el qual es pasta la farina per a fer els pans.
688 Lleute: llevat; massa fermentada que es mescla amb la pasta de farina per a fer-la fermentar.
689 Cove: recipient gran, de més o menys fondària, més ample de dalt que de baix i fet de vímens o de canyes, que serveix per a diferents usos i especialment per a transportar la roba a rentar o rentada, per a dur fruita, etc.
690 Crucifixi: crucifix.

Et ilico dictus Nicholaus Cases, alter ex regitoribus dicto hospitalis, commanda et davit bona predicti Johannes Carreres. Et dictus Johannes Carreres confesus fuit se tenere in commanda bona predicta et promissit restituere rectores quociens fuerit requisitus sine et absencia dilationis.

Testes fuerunt Franciscus Dalmau, sutor, et Michaelis Codinalonga, barbitori, cives.

Annex IV

Manifest de Simeó Seguí, mercader de Manresa

Liber Manifesti (AHCM AM-I.171, f.46)

[Prima septembris 1490]

Samion Seguí, mercator civis Minorise

Primo una casa situada al carrer de Vilanova. Fa de cens VI diners al paborde	XXXX	ll		s	
Ítem una païssa amb un hort detràs la casa. Fa IIII sous a mossèn infermer.	XV	ll		s	
Ítem una vinya de Queralt. Fa de cens I sou VI diners al paborde	XXXVI	ll		s	
Ítem un camp al Cós. Fa de cens I sou VI diners al paborde	XXXX	ll		s	
Ítem un camp al Torrent. Fa de cens al paborde III sous VI diners e al prior de la Seu VII sous VI diners	XXXXV	ll		s	
Ítem un tros amb oliveres a la Serra. Fa de cens al benifet de Sant Feliu IIII sous	XX	ll		s	
Ítem un tros a l'era d'en Ventaiol. Fa de cens a Sant Benet I diner	LX	ll		s	
Ítem una tina de XXXX somades Ítem un follador de VIII somades Ítem tres bótes de XV sester[s] Ítem un carretell de II portadores	VIIII	ll		s	
Ítem una gerra		ll	I	s	VI
Ítem portadores, II parells		ll	VIII	s	
Ítem forment, X quarteres	IIII	ll	X	s	
Ítem civada, XX quarteres	V	ll		s	
Ítem oli, entorn VIII quarters	II	ll		s	

Ítem palla, entre civada e de forment, XXX canellons					
Ítem fems, XXX càrregues	II	ll		s	
Ítem una corretja d'argent de perles					
Ítem una corretja d'argent, pesa 3 unces		ll	VIII	s	
Ítem anells, tres d'or amb [en blanc]					
Ítem una mula jove	XVI	ll	X	s	
Ítem uns patrenostres de corall, pesen [en blanc]					
Ítem una llança e una espasa	I	ll		s	
Ítem li deuen entre diverses persones que fa compte de haver L lliures. Les altres com los haurà manifestat ho ha.					
Ítem [en blanc]					

Ell fa de censal al prior del Carme XXVI sous VIII diners per LIII lliures X sous	XXVI	ll	XIII	s	VIII
Ítem fa al benifet de mossèn Bernadí de les Verges XV sous per XXX lliures	XV	ll		s	
Ítem un censal a la quotidianes VI sous VIII diners per X lliures	VI	ll	XIII	s	VIII
Ítem fa a Tots Sants V sous per X lliures	V	ll		s	
Ítem fa a Sant Nicolau X sous per X ll	X	ll		s	
Ítem deu entre diverses persones LXIIII lliures	LXIIII	ll			

Annex V

Manifest de Joan Amigant, sastre de Manresa

Liber Manifesti (AHCM AM-I.171 f. 167v-168v)

die XXI madii anno predicto [1492]

Johannes Migant, sartor cives Minorise medio iuramento

Primo una casa situada en la Plaça. Fa de cens VIII sous a mossèn Llop per lo benifet de Santa Anna	LXX	ll		s
Ítem un camp al Pla. Fa de cens XII sous VI diners amb lo que hi ja afegit de Llorenç	XXXXV	ll		s
Ítem un altre tros a la creu de na Guitardes. Fa de cens II sous a Tots Sants	XXV	ll		s
Ítem una vinya a Trullols. Fa al paborde II sous VI diners	XXX	ll		s
Ítem una altra vinya a Queralt. Fa II sous VI diners a Predicadors	XV	ll		s
Ítem una feixeta al cap del Pont Nou. Fa II sous al paborde	V	ll		s
Ítem un erm prop l'Agulla. I sou al comanador	II	ll		s
Ítem un hort a Sant Andreu. Fa a Predicadors II sous	IIII	ll		s
Ítem un erm al Mas del Pla	I	ll		s
Ítem un tros a les Tortonyes. Fa VII sous al benifet de Tots Sants	XXXV	ll		s
Ítem una tina de XXX somades	II	ll	X	s
Ítem un folladoret de VI càrregues	I	ll		s
Ítem una bóta de XIII o XIIII càrregues	II	ll	X	s
Ítem una altra de X càrregues	II	ll		s
Ítem altre de X càrregues, val poc	I	ll	X	s

Ítem dos carretells, un de III càrregues, altre de II carregues		ll	XVI	s		
Ítem pimenteres II pentes		ll	VI	s		
Ítem III parells de portadores		ll	XII	s		
Ítem IIII gerres		ll	VI	s		
Ítem una llança, una espasa		ll	X	s		
Ítem una alcolla farinera és trencada		ll	X	s		
Ítem un cànec bo, altre sotil		ll	VIII	s		
Ítem forment, entorn V quarteres	II	ll	V	s		
Ítem oli, entorn una càrrega	III	ll	XV	s		
Ítem vi, entorn XX càrregues	VII	ll		s		
Ítem vi blanc, entorn I càrrega sotil	I	ll		s		
Ítem cavall quiti, fa suma de XXXX ll	XXXX	ll		s		
Ítem argent, IIII culleres pesen en total III unces?	II	ll	VIII	s		
Ítem una corretja d'argent, pesa I marc	VIII	ll		s		
Ítem anell d'or, valen III lliures	III	ll		s		
Ítem fems, entorn XX càrregues		ll	XIII	s	VIII	d
Ítem la meitat del mulet qui és ja vell	III	ll		s		
Ítem li fan de censal VI sous per VI lliures	VI	ll		s		
Ell fa de censal al Carme XX sous per XX lliures Ítem deu entre diverses persones VIII lliures	XX	ll		s		
E lo dit Llorenç fa censal a les quotidianes X sous per X lliures	X	ll		s		
Ítem fa altres censal als aniversaris X sous per X lliures	X	ll		s		
E més deu a diverses persones XXIII sous	I	ll	III	s		

Annex VI
Capítols matrimonials entre Pere Amigant i Àngela Seguí

(ASM V-77, s.f.)

die XI augusti anno M D VIIII

En nom de nostre senyor Déu.

Sobre lo matrimoni la gràcia divinal[691] mitjançant tractat e convengut que sia fet entre en Pere Amigant ~~mercader~~, fill de l'honorable mestre Joan Amigant, sastre ciutadà de la ciutat de Manresa, e de madona[692] Caterina, quòndam[693] muller d'aquell, d'una part; e n'Àngela, filla del senyer[694] en Simeon Seguí, mercader, e de madona Francesca, muller d'aquell, defunts, de la dita ciutat, de la part altra; són convenguts e concordats los capítols següents:

Primerament, lo dit mestre Joan Amigant, per contemplació[695] del dit matrimoni, lo qual lo dit Pere, fill seu, de consentiment e voluntat sua e d'altres parents e amics seus fa e contracta amb la dita Àngela, promet que li donarà e de present li dóna per tota part heretat legítima e altra qualsevol dret a ell pertanyent en los béns seus cinquanta lliures de moneda barcelonesa. E les quals li donarà tota hora que les volrà a ses voluntats, prometent fer-ne al dit Pere, fill seu, lo qual ha per emancipat, carta de donació larga e bastant, amb obligació de sos béns e amb totes clàusules, renunciacions e jurament necessàries. E així ho jura. E lo dit Pere accepta la dita donació amb referiment de gràcies.

Ítem lo venerable mossèn[696] Francí Amigant, canonge e camarer de la Seu de Manresa, per contemplació del dit matrimoni, lo qual lo dit Pere Amigant, nebot seu, fa i contracta amb la dita Àngela, de consentiment e voluntat del venerable mossèn Joan Torra, canonge e sagristà e vicari del dit mossèn Bernat Almogàver, per la gràcia de Déu pabordre de la dita Seu, promet que donarà e de present dóna al dit Pere Amigant, nebot

691 Divinal: divina.
692 Madona: tractament equivalent a senyora.
693 Quòndam: que fou (en el sentit de difunt).
694 Senyer: sinònim arcaic de senyor.
695 Per contemplació: per consideració.
696 Mossèn: tractament que s'anteposava al nom o al títol de personatges de categoria social elevada (als sants, als prínceps, prelats, cavallers, clergues, graduats en Dret, etc.

seu, vint ducats ~~i cinc lliures moneda barcelonesa, dues tasses d'argent valent cascuna~~[697] ~~dotze lliures~~. E les quals li donarà ~~l'una~~ d'ací a Nadal primer vinent deu ducats e los altres d'ací a Nadal del cinc-cents onze. E los hi donarà a totes ses voluntats, prometent-li'n fer carta de donació. E ho jura. E lo dit Pere Accepta la dita donació amb referiment de gràcies.

Ítem mossèn Lluís Amigant, prevere beneficiat en la dita Seu, per contemplació del dt matrimoni, lo qual lo dit Pere Amigant, nebot seu, fa e contracta amb la dita Àngela, promet que li donarà e de present li dóna vint lliures de moneda barcelonesa. E les quals li donarà tothora[698] que les voldrà, prometent-li'n fer carta de donació largament e bastant, amb obligació de sos béns [e] amb totes clàusules, renunciacions e jurament necessàries. E així ho jura. E lo dit Pere accepta la dita donació amb referiment de gràcies.

Ítem la dita Àngela, de consell e voluntat del senyer en Pere Amergós, onclo, e del venerable mossèn Joan Torra, canonge e sagristà de la dita Seu, e del senyer en Valentí Benetes, blanquer, e Guerau Calvó, paraire, cosín germans[699] seus e d'altres parents e amics seus, promet que pendrà e de present pren per marit lo dit Pere Amigant e portar-li-ha en dot e en nom de dot *primo*[700] tota aquella la qual ella ha en lo carrer de Sobrerroca, la qual afronta amb lo dit carrer, e amb la casa d'en Joan Sala, notari, e amb l'altra casa del dit Sala e amb l'hort detràs[701] del dit Sala, la qual fa de cens al pabordre de Manresa VIII diners. Ítem una altra casa la qual ha en lo carrer de Vilanova, la qual afronta amb la casa dels hereus d'en Jaume Cortès, e amb la casa dels hereus d'en Cadavall, e amb lo dit carrer, e amb lo dit carrer de part detràs e la qual fa de cens [en blanc]. Ítem la païssa e hort que té detràs de dita casa, la qual afronta amb lo dit carrer, e amb l'hort de mossèn Joan Eimeric, e amb l'hort d'en Vicenç Cortès, e amb l'hort dels hereus d'en Cadavall, e fa de cens [en blanc]. Ítem un tros al torrent de Predicadors afronta amb lo dit torrent, e amb lo tros d'en Francesc Torres, e amb lo camí veïnal, e fa de cens a pabordre [en blanc] sous e al prior de la Seu [en blanc] sous. Ítem un altre tros dejús[702] lo colomer d'en Jaffa, e fa de cens al pabordre [en qual], lo qual amb un camí veïnal, e amb lo tros d'en Jacme[703] Salt. Ítem un tros vinya a Queralt fa de cens al pabrodre 1 sou 6 diners. Ítem un altre vinya

697 Cascuna: cada una.
698 Tothora: sempre.
699 Cosí germà / cosín germà: cosí carnal, fill del germà o germana del pare o de la mare.
700 *Primo*: expressió llatina que vol dir primer.
701 Detràs: de darrera.
702 Dejús: davall, dessota.
703 Jacme: forma arcaica del nom Jaume.

a Puigderrà[704] dejús lo tros d'en Joan Salt, sobre la Síquia[705], és en alou. Ítem un tros amb oliveres prop lo mas de la Serra, dessobre[706] lo camí real qui va a Santpedor e té un camí veïnal al costat e fa de cens a mossèn Gomis de Vic IIII sous. Ítem un hort prop los Corrals, afronta amb l'hort d'en Pere Vila, e amb lo del dit mestre Joan Amigant. Ítem un censal mort de pensió de LV sous, de preu de LV lliures, lo qual li fa la universitat[707] de la vila de Martorell a XX d'octubre. Ítem un censal de pensió de deu sous, preu de X lliures que l'hereu del Mas Conangle de la parròquia de Sallent li fa cascun[708] any a [en blanc]. Ítem una païssa al carrer d'en Tresserra, i le fan a en Asbert censal. Ítem més li portarà los altres béns mobles que ella, com hereva de son pare e sa mare, amb les dites cases e trossos ha, té e posseeix. Los quals mobles hajen a esser estimats[709] per dues persones de cada part, ço és, de mossèn Francí e Lluís Amigant per part del dit Pere e del senyer en Calvó e Benetes damunt dits per part d'Àngela. E lo que serà estimat li haje a ser assegurat per lo dit Pere, esdevenidor marit seu. E les quals cases, trossos e censals li porta inestimats, amb los càrrecs que fan *primo* un censal al Carme de pensió de vint-i-sis sous e vuit diners, ara de preu [en blanc]. Ítem al benefici de les Verges altre censal de pensió de XV sous, de preu de [en blanc] lliures. Ítem a Sant Nicolau un censal de pensió de X sous, de preu [en blanc] lliures. Ítem a les Quotidianes de la Seu VI sous VIII diners, de preu [en blanc]. Ítem a Tots Sants V sous, de preu [en blanc] lliures. E per ço li'n obliga sos béns e així ho [jura].

Ítem lo dit Pere Amigant, de consentiment e voluntat dels dits pare seu e d'altres parents i amics seus promet que penrà i de present pren per muller la dita Àngela ensems[710] amb la dita dot per ella a ell portada. E fa-li escreix o donació per noces de trenta lliures a ús i costum de Manresa, la qual dot e escreix li salva e assegura en e sobre sengles béns seus mobles e immobles haguts e per haver, prometent-li'n fer cartes d'espoli [e] prometent-li restituir aquell tothora e quant sia lo lloc restitu[ció] de dot e escreix. E per ço li'n obliga tots sos béns. E així ho jura.

Ítem és emprès[711] entre les dites parts que los dits jóvens[712] s'esposen per paraules de present hàbils i suficients a fer matrimoni d'ací a Nadal primer vinent e solemnitzar lur

704 Puigderrà: forma arcaica del topònim Puigterrà.
705 Síquia: forma arcaica de la Sèquia.
706 Dessobre: sobre.
707 Universitat: corporació rectora d'un conjunt de ciutadans, i especialment Corporació municipal.
708 Cascun: cada un.
709 Estimar: determinar pel càlcul el preu o valor d'una cosa.
710 Ensems: juntament.
711 Emprendre: decidir, resoldre de fer una cosa.
712 Jovens: forma acaica de joves.

matrimoni en faç de santa mare Església d'ací a un any, lo qual temps se puga alergar o acurçar[713] a coneguda del magnífic mossèn Perot Doneja, donzell, e del venerable mossèn Joan Torra, canonge e sagristà de la Seu de Manresa.

Ítem és emprès que les cartes de noces se fassen a ús e costum de Manresa segons serà del present capítols a coneguda del notari qui les rebrà.

Ítem és emprès entre les dites parts que si en los presents capítols eixien[714] i apareixien negunes[715] coses dubtoses, escures[716] o digne d'interpretació, correcció o esmena, que aquelles hagen a ésser corregides e esmenades a coneguda dels dits mossèn Perot Doneja e mossèn Joan Torra, a determinació dels quals les dites parts hagen estar.

Id circo, nos Johannes Amigant, Franciscus Amigant, de consensu dicti Johannes Torra, vicari, Ludovicus Amigant et Petri Amigant, filius dicti Johannes Amigant ex una; et Angela, filia dicti Simeonis Seguí et Francisce, eius uxor, quondam, ex altera; laudamus dicta capitula, promitimus ea attendere et pro his obligamus pars parti nos et bona renunciamus nos Petri et Angela beneficio minoris etatis et omnes actiones et iuris.

Testes Bernardus Ferrer, clericus et Sagismundus Mateu, scutifer habitator Minorise.

713 Acurçar: fer curt, escurçar.
714 Eixir: sortir.
715 Negunes: algunes.
716 Escura: obscura.

Annex VII

Inventari *post-mortem* dels béns de Simeó Seguí

(ASM V-70, s.f.)

Die lune XXIII mensis septembris anno M D XI

Inventarium bonoris Simoenis Seguí, quondam mercatoris civis Minorise

Noverint universi quod cum propter doli maculam omnemque fraudis suspicionem tollendam quelibet heres mortuo illo curis est heres debet facere inventarius id circo, ego, Àngela, uxoris Petri Amigant, mercatoris civis Minorise, filia et heres Simeonis Seguí, quondam mercatoris dicte civitatis, patris mei, de consensu dictum viri mei, facio cum hoch sacratissmo signo cru ╬ cis cum auctoritate honorabilis [en blanc] facio inventariium de bonis suis et facter inventisse bona sequenciam:

Primo una casa al carrer de Sobrerroca, la qual afronta amb l'hort d'en Joan Sala, notari, e amb la casa o hostal del dit Joan Sala, e amb lo dit carrer e amb I altra casa del dit Joan Sala, notari, la qual se té per lo reverend paborde de Manresa a cens de VI diners, dins la qual fou trobada la roba següent:

En l'entrada

Primo[717] dos costers de pi.
Ítem una aixada amb son mànec.
Ítem una aixa.
Ítem un magai[718].
Ítem un ferro de llança e I embut dolent d'oli.
Ítem una caixa sense sòl a manera de bancal[719].
Ítem un cofre ferrat antic.
Ítem un bressol sense sòl.
Ítem una destral amb mànec xica.

717 *Primo*: Llatinisme que vol dir primer.
718 Magall: eina semblant a una aixada estreta, el ferro de la qual té per una banda tall horitzontal i per l'altra escarpell, i serveix per a trencar i remoure la terra aspra i arrancar-ne la brossa o el pedreny.
719 Bancal: banc que servia de caixa, sense respatla.

En la cambra baix

Primo una pastera[720] amb son servador[721].

Ítem una cadira.

Ítem dos parells de pintes de pentinar llana.

Ítem dues escardasses[722] d'escardassar amb son banc.

Ítem un bancal sense sòl.

Ítem un pagès[723] de fust.

Ítem un fogó de pentinar.

Ítem un cove pescater[724].

En lo celler

Primo una tina de tenguda[725] de quaranta càrregues[726].

Ítem un follador[727] de tenguda de dotze càrregues.

Ítem un follador dolent.

Ítem ~~tres~~ una bóta gran de vint càrregues.

Ítem una bóta de setze càrregues.

Ítem una bóta de deu càrregues.

Ítem una boteta de sis càrregues.

Ítem una boteta de carretell[728] de fusta grossa d'una càrrega i mitja.

Ítem un post[729] grossa cairada[730].

Ítem un banc de celler.

Ítem quatre cèrcols[731] vells.

Ítem un carretell d'una portadora.

Ítem una pica oliera.

Ítem una algerra[732] oliera.

Ítem una pimetera[733].

720 Pastera: recipient de fusta, de fons pla i parets interiors inclinades, dins el qual es pasta la farina per a fer els pans.
721 Servador: que serva, és a dir, que sosté o manté una cosa en un determinat estat o posició, fent que no caigui, que no s'afluixi o que no es mogui.
722 Cardassa: carda grossa de ferro.
723 Pagès: braç de fusta giratori articulat al pinte d'una xemeneia, que serveix per a penjar-hi el llum d'oli.
724 Pescater: en aquest context sembla que faci referència a un cove per portar peix.
725 Tinguda: capacitat.
726 Càrrega: unitat de mesura, que té diferents valors segons l'objecte mesurat i segons les comarques, però que en general correspon a la quantitat que pot portar una bèstia.
727 Follador: recipient dins el qual es trepitja el raïm per fer-ne vi.
728 CarreterIl: barril petit, que oscil·la entre un càntir i una càrrega de cabuda i serveix principalment per tenir vi.
729 Post: peça de fusta més ampla que gruixuda.
730 Cairat: quadrat, que té quatre caires.
731 Cèrcol: llenca de ferro o de fusta corbada en forma de cercle amb els dos caps units, que es posa estretament al voltant d'una bóta o altre vaixell per mantenir unides les dogues, i en general a qualsevol cosa les peces de la qual tenen tendència a disgregar-se.
732 Algerra: alfàbia, gerra.
733 Pimentera: vas per a tenir pebre.

En lo menjador

Primo una taula amb sos capitells[734].

Ítem dos bancs.

Ítem un morter de coure amb sa mà, trencat lo cap de la mà.

Ítem dues pintes, una de lli, altra [de] cànem.

Ítem cinc frens de tir[735].

Ítem dos estreps de tir.

Ítem quatre ferros de mul[736].

Ítem un broquer[737].

Ítem un punyal e un falçó[738] dolent.

En la cambra del menjador

Primo una màrfega ~~amb~~ plena de palla amb posts i bancs[739].

Ítem un travesser[740].

Ítem un cobertor[741] de llit o sotpagès dolent.

Ítem un bugader[742].

En la cuina

Ítem uns ferros grans de foc.

Ítem uns ferros xics amb II peus.

Ítem un menador d'ast[743].

Ítem un canal de foc.

Ítem un ast de ferro.

Ítem uns molls[744].

Ítem un forroi[745].

734 Capitell: moble format d'una barra horitzontal sostinguda per quatre cames, i que, en combinació amb un altre d'igual, serveix de suport per sostenir una taula, una caixa, un llit o altra cosa.
735 Fre: instrument de ferro al qual es lliguen les regnes, i que es col loca a la boca de les bèsties cavallines de transport per a subjectar-les i menar-les.
736 Ferro de mul: ferradura de bèstia.
737 Broquer: escut circular que solia esser de fusta encuirada i que en el centre tenia una cassoleta o cavitat on es posava la mà del guerrer per aguantar l'ansa i sostenir el dit escut.
738 Falçó: ganivet molt corbat i petit, que serveix per a veremar o tallar els raïms.
739 Posts i bancs: fa referència a un llit que té les posts sostingudes per banquets de fusta o de ferro.
740 Travesser: coixí llarg, que va de banda a banda del llit.
741 Cobertor: es diu especialment de la peça de tela que serveix per a cobrir els llençols i altre tapament d'un llit.
742 Bugader: cubell o cossi de terra, de fusta o de metall, on posen la roba per passar bugada.
743 Menador d'ast: barra o barres amb mànec que serveixen per a fer voltar l'ast.
744 Molls: Instrument compost de dues fulles de ferro unides per un clau a manera de tisores, però de tal forma que coincideixin de pla els dos extrems d'una i altra, i que serveix per a agafar les brases del foc o altra cosa perillosa d'agafar amb els dits, per a encrespar els cabells, etc.
745 Forroll: pala de ferro que serveix per a remenar el foc i replegar la cendra.

En la cambra devers lo carrer

Primo un llit de màrfega plena de palla amb posts e bancs.

Ítem un bancal davant lo llit amb dos calai[xo]s e clau, no hi ha fons.

Ítem un bancal als peus del llit.

Ítem una caixeta xica.

Ítem un cofre bo d'àlber[746].

Ítem una caixa antiga.

Ítem un llit encaixat.

Ítem una estora.

Ítem un càvec[747].

Ítem un tribò[748].

Ítem una cua de cassa[749].

Ítem uns forrellats[750].

Ítem dos esperons[751].

Ítem dues llimes.

Ítem un cèrcol de ferro.

Ítem un calastró de balança[752].

Ítem un enformador[753].

Ítem unes balances.

Ítem un oratori[754].

Ítem un estable al carrer de Serarols dins la qual [hi] ha quatre cairades.

Ítem una bigua[755] primeta.

Ítem dos llévens[756] de ferro.

Ítem dues sobrepalles en los llits.

Ítem un travesser.

746 Àlber: arbre de l'espècie *Populus alba*. Fa referència a l fusta amb què estava fet el cofre.
747 Càvec: espècie d'aixada que té la fulla ampla de la part posterior i estreta de la part anterior, de manera que resulta de forma trapezial o triangular, i serveix per a cavar.
748 Tribe: barrina grossa de fuster, d'escloper, de selleter, etc.
749 Cassa: instrument compost d'un recipient de metall, relativament profund, unit a un mànec llarg, que serveix per a treure matèria líquida o semilíquida i transportar-la a un altre lloc.
750 Forrellat: barreta de ferro que va subjectada a una porta o finestra per dues argolles i que, fent-se lliscar mitjançant un agafador que hi va adherit, es fica per un dels seus extrems en una argolla o forat que hi ha en el bastiment o a l'altra fulla, i tanca així en fort la porta o finestra.
751 Esperó: instrument de metall compost d'una punxa o una rodeta amb algunes punxes, que es porta a la part posterior de la bota de cavalcar i serveix per a ferir el ventre de la cavalcadura i estimular-la a caminar.
752 Calastró: palanca mòbil que forma part de la balança i que du penjat un plat a cada cap.
753 Enformador: puntacorrent, eina de fuster.
754 Oratori: díptic, tríptic, pintura d'imatges sagrades, etc., que servia de retaulet portàtil davant el qual es feia oració.
755 Bigua: biga.
756 Llévens / lleves: ganxos units per la part superior amb un arc o barreta de ferro, que serveixen per a posar i llevar l'olla del foc, penjant-los o despenjant-los dels clemàstecs.

Ítem una gonella[757] de grana[758] amb mànegues[759] e cos estimada deu lliures[760].

Ítem ~~una gonella~~ unes mànegues de setí folrades de tela.

Ítem un mantell negre mitjancer[761].

Ítem un robó[762] de dona negre.

~~Ítem un mantó de dona negre.~~

Ítem una vànova gran blanca.

Ítem una flassada cardada mitjancera.

Ítem una flassada burella[763] dolenta.

Ítem dos parells de llençols mitjancers de terna tela.

Ítem unes tovalles taulars[764] escacades[765].

Ítem tassa d'argent amb peu, està penyora en poder d'en Cirerencs de Castellgalí per quatre ducats d'or e un pacífic[766].

Ítem una olla gran de coure.

Ítem una olla de coure mitjancera.

Ítem dues olles de coure més petites.

Ítem tres olles de coure més petites.

Ítem una olla d'aram; pesen les olles LCVI lliures[767] VI.

Ítem tres bacins[768] de llautó, un gran e dos mitjancers.

Ítem una bacina[769] de llautó xica.

Ítem dos canelobres de llautó grans.

Ítem un plat d'estany mitjancer.

Ítem dos parells de portadores[770].

Ítem una aradra[771] e un jou de llaurar.

Ítem una rella[772] pesa tres lliures.

757 Gonella: peça de vestit que duien homes i dones, composta de cos i falda més o menys llarga.
758 Grana: Tela tenyida de cotxinilla; excrescència de certes plantes, que, expremuda, dóna un colorant vermell molt estimat en tintoreria.
759 Mànega: màniga.
760 Lliura: moneda antiga que a Catalunya i Mallorca tenia vint sous i a València quinze quinzets o reals.
761 Mitjancer: de mida mitjana.
762 Robó: vesta llarga que cobria els altres vestits.
763 Burell: llana negra o molt fosca de color.
764 Tovalles taulars: estovalles.
765 Escacat: dibuixat o gravat formant un conjunt d'escacs o quadres iguals de grandària, però de diferent color alternadament.
766 Pacífic: moneda d'or barcelonina, encunyada en el segle XV per don Pere de Portugal, que estava en curs encara ben avançat el segle XVI i que valia de 18 a 20 sous barcelonesos.
767 Lliura: unitat de pes que generalment es considera dividida en dotze unces i equival aproximadament a 400 grams.
768 Bací: gibrella o plat fondo de metall per posar-hi aigua o altre líquid.
769 Bacina: gibrella o plat de metall.
770 Portadora: recipient format de dogues de fusta, de forma troncocònica invertida, més alt que ample, amb la boca i fons de forma generalment ovalada i a vegades circular, amb dos agafadors laterals a la part superior, que serveix principalment per a transportar raïm o vi, i també per al tragí d'altres fruites, d'aigua, de terra, etc.
771 Aradra: arada.
772 Rella: peça de ferro tallant per un cap i amb mànec o cua per l'altre, pel qual se subjecta al dental de l'arada, i serveix per a penetrar dins la terra i obrir els solcs.

Ítem una olleta d'aram amb una cua xica.
Ítem dues culleres d'argent amb glan.
Ítem una corretja d'argent amb lo parge[773] violat amb onze platons[774] e quatre cascavells.
Ítem un collar d'argent, hi ha cent grans grossos.
Ítem un anell d'or amb una pedra violada.
Ítem un fil de corall amb uns patents d'argent e amb la pietat esmaltada.
Ítem un cofre d'àlber.
Ítem un matxo estimat deu lliures.
Ítem unes atxes.

Ítem un censal fa la vila de Martorell de pensió de dues lliures quinze sous, preu de cinquanta-cinc lliures a ses cartes.
Ítem un censal fa en Bartomeu Riudor, traginer, de trenta sous per la casa, hort e païssa e vaixella de la casa del carrer de Vilanova.
Ítem deu dit Riudor del preu de dita casa quinze lliures barceloneses. Són les cartes en l'escrivania de Manresa.
Ítem un tros a la Serra amb oliveres.
Ítem un tros al Torrent. És un jornal e mig poc més o menys.
Ítem un tros a l'Era d'en Ventaiol. És tres quarteres [de] sembradura[775] poc més o menys.
Ítem un tros al Cós. És sembradura, II quarteres e mitja.
Ítem una vinya al Coll Manresa.
Ítem una vinya a Puigderrà.
Ítem un hort al carrer d'en Serarols.
Ítem fa de censal al Carme vint-i-sis sous vuit [diners] a reduïts.
Ítem al benefici de les Verges, quinze sous a reduïts.
Ítem un censal a Sant Nicolau de deu sous a reduïts.
Ítem a les Quotidianes sis sous vuit [diners] a reduïts.
Ítem a Tots Sants cinc sous a reduïts.
Ítem sis sous a en Pere Puig.
Ítem un femer al Portal d'en Planeta.
Ítem dues calderes, pesa l'una setze lliures, l'altre divuit lliures.
Ítem un matalàs de llana.

773 Parge: la part de tela o de pell d'una corretja o cinturó.
774 Plató: bolla [cos esfèric] que es posava a una corretja, sia per ornament, sia per servir de fermall.
775 Quartera: mesura agrària corresponent a l'extensió de terra on es pot sembrar una quartera de llavor.

Die XXIII septembris anno M D XI

Et hec ad presens ego, Àngela, uxor Petri Amigant, mercatoris, viro mei, filia Simeonis Seguí, quondam mercatoris Minorise et Francisce, eius uxoris, parentum meos ~~fateo heres~~ quis dictoris parentum meos deius censu fateor inventisse in hereditate dictoris parentum meos.

Testes venerabilis Johannes Torra, sagrista, Petrus Amergós, parator et Valentinus Benetes.

Annex VIII

Còpia autèntica de la sentència arbitral pels béns de Francesc Amigant

(ASM 122, s.f.)

[die decima nona mensis junii anno anativitate domini millessimo quingentessimo sexagessimo sexto]

[Encapçalament en llatí no transcrit perquè es repeteix en català].

En nom de nostre senyor Déu Jesucrist i de la gloriosa verge Maria, mare sua, sia, amén.

Com per raó de l'heretat i béns que foren del reverend mossèn Francí Amigant, quòndam canonge i camarer de l'església de Santa Maria de Manresa, entre lo[s] reverends senyors mossèn Vicenç Gener, per la glòria de Déu pabordre de dita església, Maurici Soler, sagristà, Nicolau Gener, camarer, Rafael de Gàver, Cristòfol Bernat Joan Sala, rector de l'església de Sant Miquel, Pere Amigó, Bartomeu Vinyes, Joan Novial i Montserrat Roca, tots canonges professos reglats de l'orde de Sant Agustí, convocats e congregats en lo cor de la dita església on per estos i consemblants negocis se acostumen convocar i congregar, d'una part, i la senyora Àngela Amigant, vídua relicta de mossèn Pere Amigant, quòndam mercader, mossèn Lluís Amigant, mercader, e la senyora Àngela Anglada, muller de mossèn Joan Anglada, mercader, ciutadans de Manresa, de dits cònjuges Amigants fills, de part altra, se sia mogut i suscitat plet, qüestió i debat en la Real Audiència a relació del magnífic missèr Francesc Sala, doctor del Real Consell, en poder de [en blanc], escrivà de manament de sa Magestat i per ell d'en [en blanc], notari ciutadà de Barcelona, per part de la senyora Àngela Amigant, vídua, mare del dit mossèn Francí Amigant, quòndam canonge i camarer de dita església, pretenent la dita senyora Àngela Amigant, vídua, la dita universal heretat, béns e drets que foren del dit mossèn Francí Amigant, quòndam canonge i camarer fill seu, pertànyer e esguardar-se plenament a la dita Àngela Amigant, vídua mare sua, sots virtut del testament segons ella ofereix fet per lo dit quòndam mossèn Francí Amigant, canonge i camarer de dita església, fill seu, pretenent los dits reverends paborde i canonges tot lo contrari, dient i al·legant la dita universal heretat e béns del dit quòndam mossèn Francí Amigant, canonge i camarer de dita església, a ells i al dit reverend capítol pertànyer i esguardar-se en virtut de la

professió té feta i ésser mort intestat segons assereix, en no obstant haja pagat al dit reverend capítol lo interès que s'acostuma pagar o més d'aquell per la licència de testar que per dit reverend capítol li fonc donada i concedida, puix d'aquella pretenen no haver visat segons s'ofereix, deduint també, pretenent i al·legant *ad iuricem* les dites parts moltes i altres excepcions sobre dites coses segons que en lo procés en dita Real Audiència entre dites parts aportat és més largament contengut, e com per raó de dita lite i causa se sien seguits entre dites parts diversos debots i qüestions, volent per ço les dites parts fugir i evitar gastos i despeses que en semblants negocis se ofereixen, per intervenció d'algunes notables persones i assenyaladament dels nobles senyors don Miquel Eimeric, abat del monestir de Santa Maria de Lavaix, bisbat de Lleida, i don Pedro Eimeric, germà seu, lo bé de dites parts zelants i desitjants, són vingudes les dites parts sobre les coses damunt dites i especificades a la concòrdia, transacció, pacte e avinença davall escrita, i per raó d'aquella són estat fets, fermats e jurats los capítols e pactes següents:

Primerament, los dits senyors reverends paborde, canonges e capítol, de grat i certa ciència llur, per ells i en dita església successors, donen, absolen, difineixen, renuncien, cedeixen, mouen i transfereixen e remeten tots los drets i accions, peticions e demandes a ells i a quiscun d'ells pertanyents i pertànyer devents i podents, ara o en esdevenidor, en l'heretat i béns del dit mossèn Francí Amigant, quòndam canonge e camarer de dita església, tant en los béns mobles com immobles, drets, noms, forces e accions d'aquell que tingués e tenir pogués, ara o en esdevenidor, en qualsevol nom, dret, títol o causa e raons que dir, nomenar i excogitar se poguessen. La qual donació, absolució, difinició, remissió, cessió i renunciació de dits béns i drets fan i fer entenen los dits reverends paborde e canonges a la dita senyora Àngela Amigant, Lluís Amigant i Àngela Anglada, mare i germans del dit quòndam mossèn Francí Amigant, canonge i camarer, respective i als seus perpetualment de les coses damunt dites segons millor se pot dir i entendre a sa e bon enteniment d'ella i d'ells sobredits i dels seus. Amb tal emperò pacte, forma i condició que ells, dits senyora Àngela Amigant, Lluís Amigant i Àngela Anglada, de voluntat i consentiment de mossèn Joan Anglada, sien tinguts i quiscun d'ells *in solidum* sia tingut i obligat en donar e pagar realment e de fer d'ací a la festa de Nadal primer vinent amb dites iguals pagues als reverends paborde, canonges i capítol, cent lliures moneda barcelonesa per raó i ocasió de dites donació, absolució, difinició, renunciació i cessió que dits reverends paborde, canonges i capítol fan als dits Amigants i Anglada

respective. E salvat lo dit pacte e condició, volen e consenten los dits reverends paborde, canonges i capítol la present donació, absolució, difinició, renunciació e cessió sia feta e al·legada amb cessió de drets e accions, clàusula d'insinuació i íntima comissió de les directe[s] accions per constitució de procurador en casa pròpia, clàusula de constitut e translació de domini i altres clàusules útils i necessàries a coneguda del notari davall escrit. Prometent les presents donació, absolució, definició, renunciació e cessió de drets haver sempre per ferma e agradables e contra aquelles no fer ni venir per alguna causa e raó ne aquelles revocar per raó d'ingratitud, inòpia, necessitat o ofensa, renunciant per ço a la llei que donació se puga revocar per raó de les dites coses ne per altre qualsevol causa o raó. E així ho juren en ànimes llurs.

Ítem les dites senyora Àngela Amigant, vídua, Lluís Amigant i Àngela Anglada, mare i fills respective, lloant les dites coses, dites donació, absolució, difinició, renunciació i cessió de drets, accepten amb lo pacte sobredit el qual expressament consenten, convenen e en bona fe prometen que donaran i pagaran, com donar i pagar prometen realment i de fet, als dits reverends paborde, canonges i capítol o a qui ells volran cent lliures moneda barcelonesa amb dues iguals pagues d'ací a la festa de Nadal primer vinent, ço és cinquanta lliures d'ací per tot lo mes de juliol i les restants cinquanta lliures de dit mes de juliol a la festa de Nadal primer vinent. I açò faran sens dilació alguna ni excepció, prometent pagar per salari de procurador dins Manresa cinc sous, i de fora i en altra qualsevol part deu sous, ultra de qual prometen restituir totes missions i despeses que per dites coses s'haguessen de fer. Més avant prometen no fermar de dret ni al·legar guiatge algu[n] sots pena de cent sous, la qual pena, en cars fos comesa, si exigida en lo modo acostumat. I per atendre i complir les sobredites coses, los dits senyora Àngela Amigant, vídua i mossèn Lluís Amigant i Àngela Anglada, mare i fills respective, ne obliguen tots i sengles béns llurs i de cada u d'ells *in solidum* mobles e immobles haguts e per haver en qualsevulla modo e dret privilegiats, amb totes les renunciacions necessàries e especialment amb renunciació del benefici de noves constitucions e partidores accions de l'epístola d'Adrià e consuetud de Barcelona parlant de dos o molts que *in solidum* se obliguen, i amb renunciació de llur propi for, sotmetent-se al for, districte o examen de l'honorable batlle de Manresa o de qualsevol altre oficial, jutge o cort davant del qual o dels quals los ne voldran convenir, amb facultat de variar, obligant-ne per ço tots lurs béns e drets e de cada u d'ells *in solidum*. E així ho juren en ànimes llurs. I lo dit Joan Anglada, mercader marit de la dita senyora Àngela Anglada, a les dites coses predita muller sua

fetes consent com a fetes de sa licència i voluntat.

Ítem és pactat, transigit i concordat entre dites parts per los dits senyora Àngela Amiganta, vídua relicta del dit mossèn Pere Amigant, quòndam, mossèn Lluís Amigant i la senyora Àngela Anglada, de grat i certa ciència lur, donen, cedeixen, mouen i transfereixen als dits reverends paborde, canonges e capítol o en aquell a qui de dret se esguardarà tots e qualsevol censos, terces, lluïsmes e altres qualsevol drets que a ells i a quiscú d'ells los pertangués a pertànyer los pogués per raó i ocasió del canonicat i ofici de cameraria que lo dit quòndam mossèn Francí Amigant obtenia i no altrament ni en altra manera. La qual donació, cessió i transacció de dits censos, lluïsmes, terces i altre qualsevol cosa esguardants als dits canonicat i cameraria tant solament fan i fer entenen així com millor dir se pot e entendre a sa i bon enteniment dels dits reverends paborde, canonges e capítol o d'aquell a qui de dret s'esguardaran amb totes les clàusules necessàries a coneguda del notari davall escrit. Prometent les dites donació, cessió i transacció de dites coses haver-les per fermes e agradables i contra aquelles no fer ni venir per alguna causa o raó amb totes les renunciacions necessàries e amb jurament.

Ítem és tractat, transigit i concordat per i entre dites parts i quiscuna d'elles per son interès renuncien i cedeixen a tots plets i qüestions, causes i controvèrsies fins ací mogudes i sustentades entre dites parts sobre l'heretat i béns del dit quòndam Francí Amigant, canonge e camerer de dita església, i especialment a la dita lite i causa penjant en dita Real Audiència i no altrament, la qual renunciació volen i convenen dites parts *ad vicem* sia feta i ordenada larga i bastant a tota tuïció i seguretat de dites parts, a la qual lite i causa per raó i ocasió de la dita heretat i béns del dit mossèn Francí Amigant, canonge i camerer, quòndam, introduïda i no altrament renuncien e sobre aquella tant solament silenci perpetu imposen e prometen les dites parts l'una a l'altra vicissitudiàriament tenir les dites coses per fermes e agradables i contra aquelles no contrafer ni venir per alguna causa o raó. E així ho juren en ànimes llurs.

Finalment, volen les dites parts que de la present concòrdia, avinença e transacció i dels capítols en aquella contenguts i de quiscun d'ells puguen ésser fetes i lliurades per lo notari davall escrit tantes cartes públiques quantes demanades ne seran per les persones qui hi tindran interès rentadores largament, amb totes clàusules de convencions, promissions, obligacions, renunciacions i altres útils i necessàries, a coneguda del dit i

davall escrit notari, substància emperò del fet en res no mudada.

[no es transcriu tot el clausulat en llatí que segueix]

Actum est hoc in civitate Minorise die decima nona mensis junii anno anativitate domini millessimo quingentessimo sexagessimo sexto. Sig ╬╬╬╬╬╬╬╬╬╬ na Vecencii Gener, Mauricii Soler, Nicholai Gener, Raphaelis de Gàver, Bernardo Joannes Sala, Petri Amigó, Bartholomei Vinyes, Joannes Novial et Montserrati Roca, preposici et canonicaris predictos que hec laudamus, firmamus et iuramus. Sig ╬╬╬ na Angele Amiganta, vidue, Ludovici Amigant et Angele Anglada, predicte, qui hec etiam laudamus, firmamus et iuramus. Sig ╬ num Joannis Anglada, mariti dicte Angele predictis, qui predictis predictori veorem meori factis de voluntate et consensu meis consentio et firmo.

Testes huius res sunt venerabili Mauricius Amigant, presbiter in ecclesia beate Marie Minorise beneficiatus et Bernardus Roviralta, mercator civis Minorise.

Annex IX
Testament d'Àngela Seguí Torre

(ASM 122, s.f.)

Die martis VIII mensis junii anno M D LVIII

En nom de nostre senyor Déu Jesucrist qui per la etc.

Jo, Àngela Amiganta, vídua relicta[776] de l'honorable en Pere Amigant, quòndam[777] mercader ciutadà de Manresa i filla d'en Simeon Seguí i de madona[778] Francesca, muller sua, quòndams, detinguda de malaltia corporal [779] de la qual tem morir, estant emperò en mon bon enteniment, sana memòria i ferma loqüela [780], fas mon testament, en lo qual elegesc marmessors lo reverend mossèn[781] Francí Amigant, canonge i cambrer de Manresa, i Lluís Amigant, fills meus, i madona Àngela Anglada, filla mia, i l'honorable en Joan Canyelles, avui batlle de Manresa, los quals quatre, tres, dos o un en absència o defalliment de l'altre o altres distribuesquen etc.

E primerament vull mos deutes e injúries a restitució de les quals jo sia tinguda sien satisfets etc.

Ítem elegesc la mia sepultura al cos meu faedora[782] en la Seu de Manresa, al vas[783] on jauen[784] mon pare i mare davant la capella de la Trinitat.

Prenc-me de mos béns per la mia ànima deu lliures moneda barcelonesa, de les quals vull me sia fet lo soterrar[785], capdany[786] i trentenari[787] de Sant Amador, tot a coneguda[788] de mos marmessors. I si res hi sobrarà etc. I si res hi faltarà etc.

776 Relicta: deixada per un que és mort.
777 Quòndam: que fou (en el sentit de difunt).
778 Madona: tractament equivalent a senyora.
779 Detingut de malaltia / Indisposició corporal: impedit per malaltia.
780 Loqüela: llenguatge; exercici de la facultat de parlar.
781 Mossèn: tractament que s'anteposava al nom o al títol de personatges de categoria social elevada (als sants, als prínceps, prelats, cavallers, clergues, graduats en Dret, etc.)
782 Faedor: que ha de fer-se o que pot fer-se.
783 Vas: cavitat on se soterren els morts; sepultura.
784 Jaure: reposar un cos mort.
785 Soterrar: enterrament; acció o cerimònia de portar un cadàver al lloc on ha d'esser sepultat.
786 Capdany: aniversari' i de 'ofici funeral que se celebra en l'aniversari d'una defunció'.
787 Trentenari: sèrie de trenta dies dedicats a una cosa, i principalment sèrie de misses celebrades en trenta dies seguits en sufragi d'algun difunt o difunts.
788 A coneguda: a l'arbitri, a la manera de veure o d'apreciar.

Ítem leix[789] a na Jerònima, néta mia, filla de n'Agnès Neboda, quòndam filla mia i d'en Maurici Nebot, quòndam marit seu, cent lliures moneda barcelonesa. I per a elles, fins hi sia pagada íntegrament per mon hereu, vull tingua en penyora[790] e hipotecada[791] tota aquella casa amb la vaixella vinària[792] que és en aquella, la qual jo tinc i posseesc en lo carrer de Sobrerroca de la present ciutat, la qual afronta a sol ixent[793] amb la casa dels hereus de missèr[794] Sala, quòndam, i a mig jorn[795] amb l'hort de dits hereus de missèr Sala, a sol ponent[796] amb la casa d'en Francesc Pertusa, hostaler, i a tramuntana[797] amb lo carrer de Sobrerroca. Amb los pactes següents, ço és, que si ma filla Àngela Anglada volia anar a estar en dita casa li tinga estada en la part que ella volrà i elegirà de les dues parts dels estadants[798] i estar-hi tots los dies de la vida sua de dita filla mia. Morta aquella, la dita part sia i torn a dita Jerònima, néta mia. Ítem amb pacte que la dita Jerònima hage de casar amb voluntat de dits marmessors meus i, si no ho fa, la privo de dit legat[799] i en tal cas fent lo contrari, li leix cinc sous. Ítem amb pacte que si la dita Jerònima moria quant que quant sens fills, un o molts, legítims i naturals de legítim matrimoni procreats a edat perfeta no venints[800], la dita casa sia i torne a l'hereu meu davall[801] escrit. E així vull la dita Jerònima tinga libertat o los marmessors meus, los quals li assigne en administradors en los béns meus li leix, de penre-se la possessió de dita casa sens esser-hi demanat lo escreix meu davall escrit aprés[802] mort mia encontinet[803] i fan los fruits[804] per aquella.

Ítem leix a en Maurici Nebot, nét meu i fill de dita Agnès Neboda, filla mia, tota aquella peça de terra campa[805] que jo tinc i posseesc al lloc dit lo Cós, territori de Manresa, amb los càrrecs que fa segons ses afrontacions és termenada. Amb pacte que si moria sense fills, un o molts, de legítim i carnal matrimoni procreats a edat perfeta no venints, lo dit camp sia i torn a l'hereu meu davall escrit. I així vull lo dit Maurici, o los seus tudors per ell, tinguen libertat de penre's la possessió de dit camp aprés mort mia sens demanar-hi lo hereu meu davall escrit.

789 Leixar: deixar.
790 Penyora: persona o cosa que es posa en poder d'algú com a garantia del pagament d'un deute o del compliment d'una obligació.
791 Hipotecat: eN aquest context té el sentit de empenyorada, és a dir, carregada amb un deute.
792 Vaixella vinària: conjunt de recipients per a contenir vi com ara bótes, folladors, etc.
793 A sol ixent: en aquest context vol dir a l'est.
794 Missèr: tractament equivalent a *mon senyor,* que es donava a persones de molta autoritat i principalment a gent lletrada.
795 A mig jorn: en aquest context vol dir al sud.
796 A sol ponent: en aquest context vol dir a l'oest.
797 A tramuntana: en aquest context vol dir al nord.
798 Estadant: qui està habitualment en un lloc; habitador.
799 Legat: llegat, allò que es llega en testament.
800 A edat perfeta no venints: no arribats a l'edat perfecta, és a dir, fills mort abans d'atènyer la vida adulta que els permenti ser hereus dels seus progenitors.
801 Davall: més avall.
802 Aprés: després.
803 Encontinent: tot seguit, en el temps immediat.
804 Fruits (d'un bé): els productes, allò que se'n treu, els rèdits, a part de la propietat.
805 Terra campa: terra de conreu on no hi ha arbres ni vinya.

Ítem leix al venerable mossèn Francí Amigant, canonge, fill meu, de vida sua tant solament la vinya amb oliveres jo tinc i posseesc en lo terme de Manresa al lloc dit al Coll Manresa segons amb ses afrontacions és termenada. I aprés obte[806] seu vull i man sia dita vinya i pervinga[807] a l'hereu meu davall escrit.

Ítem leix a dita Àngela Anglada, filla mia, la dita estada en la meitat de la dita casa mia tinc a Sobrerroca per a son estar si hi vol estar i no altrament de vida sua tant solament, ço és, dit alt[r]e llegat n'he fet a na Jerònima, néta mia, de dita casa o de les cent lliures ha de tenir sobre ella.

Ítem leix al dit mossèn Francí Amigant, fill meu, de vida sua tant solament, lo penelló[808] jo, o altri per mi, he comprat de l'encant[809] del quòndam mon genre Maurici Nebot, e lo qual ha una bena de ret[810] hi he feta fer. I açò de vida sua tant solament. I aprés obte seu, vull sia i pervingue al dit Maurici Nebot, nét meu, si aleshores viurà. E si no viurà, a sos fills haurà leixats. E si no haurà leixats fills, a la dita Jerònima, néta mia i germana sua.

Ítem leix al dit mossèn Francí Amigant així aquell censal de preu de cent-quaranta lliures i pensió de cent-cinquanta sous que jo he comprat del senyor Bernat Eimeric com altres qualsevol censals jo compraré o esmerçaré[811] sobre qualsevol persones. I açò per a què ell fassa de dits censals, tant en preu com en pensions, lo que jo li he manat i donat cant en confessió que en fes la sua consciència en açò encarregant.

Lo camp emperò jo tinc a l'Era d'en Ventaiol, i lo que tinc al torrent de Predicadors, i lo que tinc al Cós, i lo camp que tinc a l'Era d'en Sala, on mon fill ha fet era i camp amb oliveres jo tinc a la Serra, i tots los altres béns meus mobles e immobles, patronat de beneficis, drets, veus[812] i accions[813] mies, on se vulla que sien i a mi pertanguen i pertànyer puguen, ara o en esdevenidor, leix i atorc a en Lluís Amigant, fill meu, a totes ses voluntats líberament[814] faedores, e ell premort[815], a son hereu universal qui se vulla sia. Amb pacte emperò que ho pugue fer, moure ni intemptar, per ell mateix, ni per sos fills, ni per

806 Obte: òbit, defunció.
807 Pervindre / pervenir: passar a esser propietat d'algú una cosa.
808 Penelló: penell petit. El DCVB diu que un penell és un plomall o banderola amb què s'adornaven els vaixells. Pel context, semblaria que el penelló llegat srria com una bandera petita.
809 Encant: venda en què es cedeix la mercaderia al més dient, subhasta.
810 Bena de ret: una bena és una tira de roba i la ret seria un teixit que no en sabem l'aparença.
811 Esmerçar: mercadejar; comprar o vendre, fer comerç d'una cosa.
812 Veus: ofici, autoritat o jurisdicció que una persona exerceix en representació o substitució d'una altra.
813 Acció: facultat de perseguir en judici els propis drets.
814 Líberament: lliurement.
815 Premort:mort abans que un altre, en aquest cas, que el seu hereu universal.

interposades persones per ell o per ells, plet, qüestió ni demanda en los legats per mi dalt fets, ni traure falcídia[816] d'aquells en ninguna manera. E en cas hi volgués fer ninguna manera de qüestió i demanar-hi res en dits legats, lo privo de dita herència i en tal cas li leix per dret d'institució i legítima maternal i altres drets hi pogués pretendre deu lliures. I tots los dits béns meus, en tal cas, leix i atorc a l'hospital de Manresa i als administradors del dit hospital de Manresa, instituint-los en dit cas a mi hereus universals, los quals administradors puguen i hagen de penre tots los dits béns meus en què fas hereu dit Lluís i aquells ven[d]re a l'encant i lo proceit d'aquells posen en augment de dit hospital i en alimentar los pobres de dit hospital. I per açò, en dit cas, los do tota aquella tal i tanta potestat qual i quanta jo en tinc i porria tenir i concedir.

Aquesta és la mia última voluntat etc.

Testimonis cridats i pregats per dita testadora son los reverends mossèn Onofre Darnet, degà i mossèn Nicolau Fabrés, preveres, i mestre Joan Badies, boter, ciutadans de Manresa.

816 Falcídia: la quarta part dels béns hereditaris, que per dret comú es deixa lliure a l'hereu, permetent-li que pugui disminuir a proporció els llegats quan excedeixen les tres quartes parts de l'herència.

Annex X
Codicil d'Àngela Seguí Torre

(AHPM 4384, s.f.)

Die sabbati secundo mensis septembris anno a nativitate domini millesimo quingentesimo septuagesimo

En nom de Déu sia, amén.

Jo, Àngela Amiganta, vídua muller relicta[817] de l'honorable mossèn[818] Pere Amigant, mercader ciutadà de Manresa, quòndam[819], filla legítima i natural de l'honorable mossèn Simeon Seguí, mercader de la dita ciutat, i de la senyora Francina, d'aquell muller, defuncts[820], detinguda d'alguna indisposició corporal[821] de la qual tem morir i perir[822], estant emperò en mon bon enteniment, íntegra memòria i ferma paraula, atenent i considerant jo haver fet i fermat mon darrer testament en poder del discret mossèn Bernat Torra, quòndam notari ciutadà de Manresa, dia i any en aquell contenguts, sia segons en aquell està disposat e per quant la voluntat de l'home és deambulatòria fins a la fi per la variació és de les coses, e per ço a qui és lícit testar és licit també codicil·lar[823] una i moltes vegades, per ço fas i orden los presents meus codicils, amb los quals revocant los marmessors i executors de ma última voluntat per mi en dit testament elegits elegesc marmessors i de dit testament i d'aquesta mia última voluntat executors los honorables mossèn Joan Anglada, gendre, mossèn Lluís Amigant, fill meu, mercaders ciutadans de Manresa, i la senyora Àngela Anglada, muller de dit mossèn Joan Anglada, filla mia caríssima[824], mossèn Joan Anglada, menor de dies [i] mossèn Maurici Nebot, mercaders ciutadans de Manresa, néts meus, los quals quant més[825] carament puc prenc i a ells done plena facultat que si a mi convindrà[826] morir ans que fassa o ordene altra última voluntat, ells tots tres, dos o un en absència o defecte dels altres o altre qui no hi voldran

817 Relicta: deixat per un que és mort; sobrevivent.
818 Mossèn: tractament que s'anteposava al nom o al títol de personatges de categoria social elevada (als sants, als prínceps, prelats, cavallers, clergues, graduats en Dret, etc.).
819 Quòndam: que fou (en el sentit de difunt).
820 Defunct: difunt.
821 Detingut de malaltia / Indisposició corporal: impedit per malaltia.
822 Perir: deixar d'existir.
823 Codicil·lar: fer codicil.
824 Caríssima: molt cara, és a dir, que inspira gran afecte o estimació.
825 Quant més: en quin major grau.
826 Convindre: ocórrer, sobrevenir.

o no po[d]ran entrevenir[827] lo dit testament per mi com dessús[828] està dit [i] fet, i la present última voluntat executen i complesquen i execute i complesque, sia segons baix trobaran escrit i ordenat.

Elegint la sepultura al cors[829] meu faedora[830] en la Seu de Manresa, de la qual so parroquiana, en lo vas tinc en dita Seu, davant la capella de la Santíssima Trinitat. La qual sepultura vull sia feta a coneguda[831] de dits marmessors meus.

Ítem revocant qualsevol disposició amb dit testament meu hage feta així per la sepultura com per sufragis de l'ànima mia i altres llegats pios[832] per mi en dit testament fets. Prenc amb los presents codicils per l'ànima mia, sepultura faedora i alguns llegats pios davall[833] escrits cinquanta-~~dues~~vuit lliures moneda barcelonesa, de les quals vull me sia feta la sepultura i capadany[834] a tota coneguda de dits marmessors meus.

Ítem deix per amor de Déu a l'hospital de Sant Andreu de la present ciutat de Manresa vint-i-cinc sous.

Ítem a qui seran marmessor meu, per càrrec de marmessoria, cinc sous.

Feta la sepultura i pagats los llegats pios sobredits, si res hi sobrarà, vull ne sien dites misses per l'ànima mia i d'aquells a qui jo sia tinguda i obligada i de tots los feels[835] defuncts encontinent[836] l'òbit[837] meu seguit, lo més prest[838] fer-se pugue, la consciència de dits marmessors meus sobre açò encarregant, los quals vull fassen celebrar dites misses on ben vist los sia. Posem però en fer celebrar aquelles i en tenir-hi compte fins a tant bastaran los diners restaran de dites cinquanta-dues[839] lliures feta ma sepultura i entrevinguen tots tres[840] o la major part d'ells, manant a l'hereu meu que sempre que per

827 Entrevenir: intervenir; prendre part.
828 Dessús: més amunt, anteriorment (en les converses i escrits).
829 Cors: cos.
830 Faedor: que ha de fer-se o que pot fer-se.
831 A coneguda: a l'arbitri, a la manera de veure o d'apreciar.
832 Pio: piadós.
833 Davall: en aquest context té el sentit de més avall, més endavant en el text.
834 Capdany: ofici funeral que se celebra en l'aniversari d'una defunció.
835 Feel: fidel.
836 Encontinent: tot seguit; en el temps immediat.
837 Òbit: mort d'una persona.
838 Prest: dins poc temps, sense tardar.
839 El llegat eren 58 lliures. Atès que el primer cop que aparaiex aquesta quantitat el dos està ratllat i hi consta que són 58 lliures, sembla que citar-ne 52 és un error del notari.
840 Hom parla de tres marmessors quan en realitat són cinc. Creiem que l'error és degut al fet que Joan Anglada, menor de dies i Maurici Nebot, van ser afegits per una nota lateral qual segurament ja estava escrit el codicil i en un principi només es preveia la marmessoria de Joan Amigant, major de dies, Llu´si Amigant Seguí i Àngela Amigant Seguí.

dits marmessors meus ne sia request[841] en qualsevol manera los done dites cinquanta-dues lliures. I a dits marmessors meus done plena facultat que de llur pròpia autoritat les puguen pendre de mos béns.

Ítem dels altres béns meus deix a na Caterina, donzella[842] filla d'en Lluc Picalqués, quòndam natural de la present ciutat, per amor de Déu dotze lliures barceloneses, les quals vull que per mon hereu li sien donades en col·locació de matrimoni i no altrament, de les quals dita Caterina encontinent en matrimoni col·locada pugue fer ses líberes[843] voluntats. Si emperò dita Caterina moria ans que fos en matrimoni col·locada, vull en dit cars[844] que dites dotze lliures sien donades a la filla d'en Francí Picalqués, calceter ciutadà de Manresa, a aquella, ço és, que primer contractarà matrimoni, en cars de col·locació de matrimoni, i no altrament, a totes ses voluntats. Vull emperò, i expressament disposo que de dites dotze lliures sia tingut i obligat pagar mossèn Lluís Amigant, mercader fill i marmessor meu predit o son hereu universal, sens excusa alguna, sis lliures, obligant per ço a dites legatàries respectives per ço tots mos béns presents i esdevenidors, los quals resten sempre obligats a dit llegat no obstant qualsevol disposició i alienació de mos béns així entre vius com en última voluntat de qualsevol manera faedora. Si emperò vivint jo dites donzelles se pagaren-les-el, jo anul·lo lo present llegat.

Ítem a llaor[845] i glòria de nostre senyor Déu i de la gloriosa verge Maria i de tots los Sants del paradís, i en salut i sufragi[846] de l'ànima mia i de tots los feels defuncts, instituesc i funde i vull sia celebrat quiscun[847] any perpètuament, tal dia com jo more o lo dia que aprés[848] més prest se pugue, en la Seu de Manresa un aniversari, qual[849] amb ses misses i oficis i absoltes conforme se acostumen en dita Seu semblants aniversaris celebrar. Per caritat del qual vull i man que mon hereu, encontinent l'òbit meu seguit, done a dits marmessors meus trenta-sis lliures moneda barcelonesa i aquelles per ells sien esmerçades[850] en lloc tuto[851] i segur a censal, i aquell esmerçat, consignen[852] al reverend paborde, canonges i beneficiats de dita Seu de Manresa a obs[853] i per celebració de dit

841 Request: requerit, demanat.
842 Donzella: en aquest context vol dir soltera.
843 Líbera: lliure.
844 Cars: cas.
845 Llaor: lloança.
846 Sufragi: auxili, socors d'orde espiritual, especialment el que s'aplica en favor de les ànimes del purgatori.
847 Quiscun: cada.
848 Aprés: després (posterioritat de temps).
849 Qual: de la manera que.
850 Esmerçar: invertir, col·locar.
851 Tut: segur, exempt de perill.
852 Consignar: destinar (a un fi) una cosa que es dóna, que s'envia, etc.
853 A obs / a ops: per a ús i profit de tal persona o cosa.

aniversari.

Totes les altres coses en lo dit meu testament contengudes resten en sa força i valor segons jo aquelles, amb los presents meus codicils, lloe, aprove i confirme.

E aquesta és la mia última voluntat, la qual vull que valega per dret de codicils o per dret d'aquella última voluntat, la qual millor de dret valer i tenir porrà e de la qual l'òbit meu seguit vull ne sien fets i lliurats tants originals, trasllats i clàusules quants ne seran demanats per les persones que hi tindran interès e al notari davall escrit aparà[854] lliurar-ne.

Fets i fermats los presents codicils en Manresa a dos de setembre any de la nativitat de nostre senyor mil cinc-cents setanta. Sen ╬ yal de mi Àngela Amiganta, codicil·lant predita, qui los predits meus codicils lloe, aprove i ferme.

Testimonis cridats i per dita codicil·lant pregats a la ferma dels presents codicils
són los venerable mossèn Maurici Amigant, prevere beneficiat en la Seu
de Manresa i Joan Albolú, claveter ciutadà de Manresa.

854 Aperèixer: semblar.

Annex XI

Inventari de béns d'Àngela Seguí Torre, vídua de Pere Amigant

(ASM V-77, s.f.)

Inventarium de bonis Angele Amiganta

Inventarium de bonis que fuerunt domine Angele Amiganta, vidue relicte Petri Amigant, quondam botigeris civis Minorise, factis et firmatis per Mauricium Nebot, mercatorem civem Minorise ut donatarium universalem omnium bonorum suorum prout asservit constare instrumento recepto penes Andream Sala notarius Minorise die et a[en blanc] et eciam tenentem et possidentem illius bona eo quia habitabat ipsa cum dicto Nebot.

die XXXI mensis decembris anno a nativitate Domini M D L XXVIIIIº

Noverint universi [en blanc]

En la entrada

Primo[855] un banc de roure sense petges[856] per latrina.

En lo celler

Primo una tina de fusta de tinguda[857] de quaranta càrregues[858] poc més o manco.

Ítem dues bótes de fusta grossa, l'una de set o vuit [càrregues] i l'altra de dotze.

Ítem una pica de pedra.

Ítem tres carretells[859], dos de mitja càrrega i l'altre de tres quarters.

Ítem una gerra de tenir oli amb la boca estreta gran.

Ítem una pica de tenir oli redona[860] que pot tenir dues càrregues.

Ítem un bugader[861] de fusta.

Ítem una caixota de pi al celler molt dolenta.

855 *Primo*: Llatinisme que vol dir primer.
856 Petge: cadascuna de les barres o peces que en nombre de tres o més serveixen de suport a la part principal i més voluminosa d'un moble, com taula, banc, calaixera, etc.
857 Tinguda: grandària, en aquest cas en el sentit de capacitat.
858 Càrrega: Unitat de mesura que té diferents valors segons la contrada. En el cas del vi equival a 121'60 litres.
859 Carretell: barril petit, que oscil·la entre un càntir i una càrrega de cabuda i serveix principalment per tenir vi.
860 Redona: rodona.
861 Bugader: cubell o cossi de terra, de fusta o de metall, on posen la roba per passar bugada.

En la sala de les cases predites

Primo sis cadires de cuiro en les quals n'hi ha una que té la braça[862] espatllada.

Ítem una tela està sobre un portal en la qual hi està pintat un *memento mori*[863].

Ítem una altra tela en la qual hi ha pintat lo diluvi.

Ítem una altra tela en la qual hi està pintada la salvació de nostra Senyora.

Ítem un banc de sala de fusta.

Ítem na rodella[864] tota negra de mossèn[865] Nebot que no sap si és de la dita Amiganta o sua de sa heretat.

Ítem un pavès[866] gran que no sap de qui és.

En una cambra que trau portal en la dita sala i finestra a l'hort

Primo una cadira de cuiro gran conforme les que estan dalt designades.

Ítem una cadira de cuiro rasa.

Ítem una altra cadira baixa de dona amb respatllera.

Ítem un llit encaixat[867] pintat de vermell en lo qual hi ha una màrfega ficada en dit llit.

Ítem un matalàs de pèl.

Ítem un cofre d'àlber[868] amb pany sens clau lo qual està ple de farina, la qual és de dit mossèn Nebot.

Ítem un altre cofre de fusta d'àlber enfront el propdit amb pany sens clau buit.

Ítem un mig cofre de fusta d'àlber sens pany ni clau d'en mossèn Nebot que no sap si són de la sua heretat o dels béns de dita Àngela Amiganta àvia sua.

Ítem una taula de fusta de pi amb amb tornets[869] amb sa tisora[870] de fusta i cadena de ferro.

Ítem un altre taula de fusta de pi amb quatre petges ficats en dita taula.

Ítem en una xemenea[871] que ha en dita cambra hi ha una pala de ferro de foc.

Ítem uns flamascles[872] ficats a la dita xemenea.

Ítem un ferro de foc.

862 Braç / braça: cada una de les peces d'una cadira, sofà o altre moble, destinades a descansar-hi els braços del qui hi seu.
863 Segurament faci referència a una pintura en què es representen els difunts.
864 Rodella: escut circular que es portava amb el braç esquerre per protegir el pit del qui combatia amb espasa.
865 Mossèn: tractament que s'anteposava al nom o al títol de personatges de categoria social elevada (als sants, als prínceps, prelats, cavallers, clergues, graduats en Dret, etc.
866 Pavés: escut oblong i que solia esser tan llarg que cobria bona part del cos.
867 Llit encaixat: el que té cuixeres, és a dir, Cada una de les quatre barres que uneixen els pilars del llit formant el rectangle que sosté les posts o el somier i va clavat amb perns.
868 Àlber: arbre de l'espècie *Salix Alba* apreciat per la seva fusta tova.
869 Tornet: galfó, conjunt de mascle i femella de metall que serveix per a fer girar una porta [una taula plegable en aquest cas].
870 Tisora: taula, llit o cadira que té els petges disposats en la forma d'estisora.
871 Xemenea: xemeneia.
872 Flamascles / clamascles / clemàstecs: cadena d'anelles amples, que va penjada damunt la llar i que a la part inferior porta un o alguns ganxos on es penja l'ansa de la caldera o els llévets de les olles que s'han de posar a escalfar al foc.

Ítem tres quartines de tela pintades de pinzell[873] que estan en la paret de dita cambra.
Ítem tres escambells[874].
Ítem un retaulet petit de fusta en lo qual hi està pintada nostra Senyora amb son fill al braç.
Ítem tres canelobres de llautó d'en mossèn Nebot que no pot dir si són seus o de dita sa àvia.
Ítem un aixaló[875] groc ja molt usat d'en mossèn Nebot que no sap si es dels béns seus o de dita sa àvia.

En la cuina

Primo un tinell[876] de fusta per tenir los cànters ja molt usat i dolent.
Ítem dues caixetes de llautó per tenir en taula d'en mossèn Nebot que no sap sis són sues.
Ítem uns alambins d'aram.
Ítem un[a] olla d'aram mitjancera[877] amb dos anses[878].
Ítem dos ferros de trespeus[879] per tenir olles al foc.
Ítem un ferro per menar[880] l'ast[881] o cavalet[882].
Ítem un llum de ferro gran.
Ítem tres asts de ferro, l'un gran i los dos mitjancers.
Ítem dues paellotes dolentes.
Ítem un escon[883] de fusta en dita cuina.
Ítem una pastera[884] de pi llarga.
Ítem una salinera[885] de fusta.

En la cambra en la qual és morta dita Àngela Amiganta que trau porta en la dita sala i finestra en un cantó

Primo un llit de posts i bancs amb sa màrfega plena de palla, amb un matalàs de pèl.

873 Cortines de tela pintades de pinzell: en aquest context sens dubte vol dir un tapís, tela teixida o pintada que es penjava per ornament.
874 Escambell: seient petit sense braços ni respatller, i a vegades sense petges. Tamboret.
875 Aixaló: teixit de llana que fabricaven a Xaló (Châlons), ciutat de França.
876 Tinell: lleixa, prestatge per a tenir plats, olles i altres atuells.
877 Mitjancera: de mida mitjana.
878 Ansa: nansa.
879 Trespeus: cèrcol de ferro sostingut per tres petges, sota el qual es fa foc i a damunt es col·loca l'olla o la paella on s'ha de coure el menjar.
880 Menar: guiar.
881 Ast: Barra de ferro o de fusta amb la qual aspieden longitudinalment un animal per coure'l fent-lo voltar damunt el foc.
882 Cavallet: suport que aguanta l'ast.
883 Escon / escó: banc llarg i de respatla alta, com el que sol haver-hi a les cuines de pagès, a l'església parroquial, etc.
884 Pastera: recipient de fusta, de fons pla i parets interiors inclinades, dins el qual es pasta la farina per a fer els pans.
885 Salinera: caixó per a tenir sal a la cuina.

Ítem una flassada de llana blanca ja usada.

Ítem quatre llençols de drap de casa[886] dos, i dos de drap de lli de tres teles, ja algun tan usats.

Ítem una tela de llençol de drap de lli ja usada.

Ítem dues coixineres dolentes brodades de seda negra.

Ítem una coixinera dolenta tota blanca amb una sort de[887] pedaços ja dolents.

Ítem una caixa de fusta d'àlber estreta amb pany i clau dins la qual hi ha dos setrills d'oli petits.

Ítem un barralet[888] de vidre guarnit[889] de vímens petit.

Ítem una capsa de fusta en què hi ha algun poc de codonyat.

Ítem una caixa de fusta de pi amb pany i sobrepany[890] a tall de caixa de monja dins la qual hi ha una gonella[891] negra d'estamenya[892] dolenta.

Ítem una altra gonella dolenta negra.

Ítem un hàbit d'estamenya és estat d'en mossèn Nebot que la dita Àngela Amiganta l'ha donada de paraula a Jerònima Avellana.

Ítem una gonella de drap casi pardilla[893].

Ítem altra gonella morada, tota la predita roba molt usada.

Ítem una altra gonellota negra molt dolenta.

Ítem una altra gonella o faldilles blanquinoses molt dolentes.

Ítem un jaquet[894] amb mànegues[895] molt dolent.

Ítem dos mantells[896] d'estamenya molt dolents, l'un ja tot foradat.

Ítem un altre mantell d'en mossèn Nebot lo ha donat a la filla de n'Amiganta per fer-li una roba de dol.

Ítem dos pavès de vímens, l'un dolent, l'altre bo.

Ítem un setial[897] de fusta de pi sens pany ni clau dins lo qual és la roba de Jerònima Avellana.

Ítem una caixa de fusta de pi no molt gran tota llisa amb pany i clau dins la qual hi ha dues

886 Drap de casa: el de fil, filat en casa, per a fer roba blanca.
887 Una sort de: diversos.
888 Barralet: botella petita.
889 Guarnit: fornir una cosa d'aquelles peces o elements que la completen o que serveixen per a la seva defensa, protecció, adorn, etc.
890 Sobrepany: planxa metàl·lica que clou el pany o tancadura i li serveix de reforç.
891 Gonella: peça de vestit que duien homes i dones, composta de cos i falda més o menys llarga.
892 Estamenya: teixit assarjat de llana o estam, que avui sol esser tot negre i serveix per a la confecció de faixes i hàbits religiosos, però que antigament era de diferents colors i servia també per a fer gipons, faldes, cobrellits, mantells, etc.
893 Pardilla: creiem que la paraula és el dimunutiu de parda, el castellanisme que designa el color marró fosc. De fet, més endavant surt aquesta paraula.
894 Jaquet: Jac curt, que no arriba més avall de la cintura.
895 Mànega: mànigа.
896 Mantell: vestidura en forma de capa, subjecta al cap o a les espatlles.
897 Setial: moble o altre objecte destinat a seure-hi.

coixineres, l'una brodada de seda parda i l'altra de ret[898] ja usades.

Ítem un torçaboques[899] ja usat.

Ítem una tela de llençol de drap de drap de casa ja molt usada.

Ítem unes tovalloles les quals se són desfetes per un cosset[900] i mocadors a na Jerònima Avellana.

Ítem altres dues tovalloles de viuda ja usades.

Ítem quatre torçaboques ja usats.

Ítem una tovallola amb listes[901] blaves ja usada.

Ítem una capsa de fusta dins la qual hi ha algunes guarnicions[902] de dita Jerònima Avellana.

Ítem una bormeta de terra amb quatre anses en la qual hi ha un pot de mel.

Ítem un mirall gran trencat.

Ítem en un racó de la dita cambra hi ha quatre o cinc quartans[903] d'olives.

Ítem un cofret petit buit.

Ítem un retaule de guix penjat en la paret en lo qual hi ha pintat lo davallament de la creu.

Ítem alguns papers de Sants a la paret.

En una altra cambra que trau finestra en lo carrer

Primo un llitot dolent de posts i bancs[904] amb una màrfega tota dolenta.

Ítem unes cortines de tela pintades de pinzell que són cinc peces.

Ítem un cofre d'àlber amb pany i clau dins lo qual no hi ha res.

Ítem una taulota llarga amb tisora amb cadena de ferro.

Ítem una pinta de pentinat cànem.

En lo pastador

Primo dues pasteres amb un servador[905].

Ítem un cofre dolent sens pany ni clau tot buit.

Ítem una caixa ferrada[906] molt dolenta.

Ítem [en blanc].

898 Ret: treball de punt de malla.
899 Torçaboques: tovalló.
900 Cosset: la part del vestit que cobreix el tronc d'una persona.
901 Lista / llista: ratlla o faixa de color diferent o de relleu, en una tela, especialment en la direcció de l'ordit.
902 Guarnició: adorn que es posa a certes peces de vestir, a certs mobles, etc., per donar-los més bella parença i més riquesa.
903 Quartà: mesura de grans, de valor variable.
904 Llit de posts i bancs: el format de posts sostingudes per dos banquets.
905 Servador: que serva, és a dir, que sosté o manté una cosa en un determinat estat o posició, fent que no caigui, que no s'afluixi o que no es mogui.
906 Ferrat: guarnit de ferro.

En una altra cambra que trau finestra sobre lo viver[907] i portal a la sala

Primo un llit de camp[908] ras de fusta d'àlber.

Ítem un setial de fusta d'àlber sens pany ni clau buida.

Ítem una caixa de fusta de pi a modo d'estrada[909] larga sens pany ni clau buida.

Ítem una catifa petita ja usada quadrada.

Ítem tres plats d'estany, l'un gran i dos petits.

Ítem una caixa de fusta de noguer petita amb pany i clau.

Ítem unes quartines de filempua[910] amb mostres de teler que son set peces d'en mossèn Nebot que la dita Àngela Amiganta les hi havia donades.

En un estradet

Primo una caixota dolenta sens pany ni clau buida.

Ítem una taulota o taulell amb quatre petges de fusta de pi.

Ítem un carretell de tres quarters dolent.

Ítem unes cases en las quals és morta dita defuncta situades en lo carrer d'en Rigolfes, amb un portal en dit carreró obrint amb entrades i eixides, amb un hort i amb un altre portal en un carreró qui va a la placeta de n'Escosí.

907 Viver: en aquest context creiem que fa referència a l'hort.
908 Llit de camp: el format de cordes o corretges, plegable, per a esser transportat anant de viatge.
909 Estrada: banc amb prestatges o calaixos.
910 Filempua: drap de tela clara i prima que es brodava amb fil o seda com el canemàs i servia per a fer sedassos, tovalloles, cortines, davantllits, etc.

Annex XII
Testament de Damiata de Peguera i Vega

(AHPM 4267, s.f.)

Die domenica XIII mensis decembris anno a nativitate Domini Mº quingentesimo

En nom de Déu sia e de la humil verge Maria, mare sua, amén.

Jo, Damiata, muller del magnífic[911] mossèn[912] Ximeno de Bruyegua, cavaller en la ciutat de Barcelona domiciliat e filla del magnífic mossèn Berenguer de Peguera, donzell, e de la noble dona Brianda de Vegua, muller d'aquell, jatsia[913] detinguda en malaltia de la qual tem morir, estant emperò en ma íntegra memòria e ferma raó, fas e ordon[914] mon darrer testament e darrera voluntat, en lo qual elegeix marmessors meus e d'aquest meu darrer testament executors los magnífics mossèn Berenguer de Peguera, pare, e mossèn Ximeno de Bruegua, caríssim[915] marit, lo noble don Arnau Guillem de Bellera, cunyat, Nuri Joan de Peguera, germà, lo venerable fra Miquel Gornal, de l'orde del monestir de Jesús confessor meu, e la noble dona Isabel de Bellera, germana mia e muller del dit don Arnau Guillem de Bellera, los quals així com carament puc ne sia prec que exequesquen[916] e complesquen aquest meu darrer testament o darrera voluntat així com davall[917] escrit e ordenat. E si per ventura tots los damunt dits entrevenir[918] no hi poran, almenys los cinc, quatre, tres dos o un en absència o defalliment dels altres lo dit testament complescan e exequesquen.

E primerament vull e man que tots los deutes meus sien pagats e totes les injúries a restitució de les quals sia tinguda sien restituïdes de mos béns sumàriament e de pla.

Elegesc la sepultura al cors[919] meu faedora[920] en l'església del monestir de Jesús. E vull que sia vestida de l'hàbit del dit orde de Jesús, suplicant al pare Guàrdia del monestir

911 Magnífic: títol honorífic que es donava a certs jerarques i alts funcionaris.
912 Mossèn: tractament que s'anteposava al nom o al títol de personatges de categoria social elevada (als sants, als prínceps, prelats, cavallers, clergues, graduats en Dret, etc.).
913 Jatsia: encara que; no obstant.
914 Ordonar: ordenar.
915 Car: que inspira gran afecte o estimació.
916 Exequir: executar.
917 Davall: més avall.
918 Entrevenir: intervenir, prendre part.
919 Cors: cos.
920 Faedor: que ha de fer-se o que pot fer-se.

vulla consentir sia vestida del dit hàbit.

Ítem me prenc per l'ànima mia e sepultura e leixes[921] pies davall escrites cent lliures barceloneses, de les quals vull sien donades a l'hospital de Sancta Creu de Barcelona XV lliures.

Ítem vull que sia donat en vestir als frares del monestir de la verge Maria de Jesús una peça de drap[922] d'aquella color que acostumen anar vestits. La qual peça vull sia comprada a coneixença dels marmessors meus e per aquell preu que a ell serà ben vist.

Ítem vull e ordon que en los monestirs dels mendicants, ço és e lo monestir dels frares menors de la verge Maria del Carme de Sanct Agustí e Preicadors, sien dites entre tots los monestirs e per los frares d'aquells per les ànimes del purgatori sis trentenaris[923] de Sanct Amador.

Ítem leix e vull que sien dites altres sis trentenaris de Sanct Amador en la dita església del monestir de la verge Maria de Jesús, en la qual lo meu cors serà soterrat, celebradors per los frares d'aquell per salut de la mia ànima.

Ítem leix a madona Bàrbara, dida mia, quatre lliures e un manto[924] meu negre e un saiet[925] negre e una gonella[926] de drap negre.

Ítem leix a la religiosa na Beatriu, germana mia monja de Sant Pere [de les Puel·les de Barcelona] unes hores[927] que ja té.

Ítem leix a la senyora Matiana, germana mia, una camisa de les mies, la que ella elegirà.

Ítem leix la mia faixa de setí verd a la verge Maria d'Olost per un mantell.

Ítem vull que sia vestit un poble a honor de mossèn en Sanct Onofre.

921 Leixa / lleixa: deixa.
922 Peça de drap: en aquest context vol dir un tros de teixit, de tela.
923 Trentenari: sèrie de trenta dies dedicats a una cosa, i principalment sèrie de misses celebrades en trenta dies seguits en sufragi d'algun difunt o difunts.
924 Manto: mantell.
925 Saiet: saio petit, és a dir, una peça de vestit que cobria el cos des del coll fins més avall de la cintura, i era ampla i sense botons.
926 Gonella: peça de vestit que duien homes i dones, composta de cos i falda més o menys llarga.
927 Llibre d'hores: el que conté l'ofici religiós de les diferents hores canòniques.

Ítem leix a na Bartomeu Basques, escuder meu, cinc lliures per serveis que m'ha fet en aquesta mia malaltia.
Ítem leix a cascun[928] marmessor meu, per càrrecs de marmessoria, vint sous.

Ítem vull que fetes e pagades les leixes damunt dites segons he ordenat, si alguna cosa hi mancarà ultra[929] les dites cent lliures, vull dels altres béns meus sia fet compliment[930]. E si alguna sobrarà de les dites cent lliures, vull sia distribuït per los meus marmessors en aquelles pies coses que ells volran.

Ítem leix lo dit senyor Ximeno de Bruegua, marit meu, senyor potent e usufructuari tot lo temps de la vida sua natural de tots e sengles béns meus, e que no sia tengut donar compte nengú[931] amb condició que haja alimentar mes filles segons llur condició e estat requer, amb pacte emperò que no es puga casar.

Tots los altres béns meus mobles e immobles, on se vulla que sien, haguts e havedors, deix e atorc a na Isabel, d'edat de cinc anys, e a na Brianda, d'edat de un any e mig poc més o menys, filles mies, instituint aquelles a mi hereves universals per iguals parts. E aquelles *ad iudicem* susbtituesc vulgarment e per fideïcomís, e si les dites morren sens fills *id est liberis* de legítim e carnal matrimoni procreats o amb tal infants que no vinguen en edat de fer testament, en tal cars[932] heret lo senyor mossèn Berenguer de Peguera, pare meu, si llavors viurà, amb condició que hage disposar entre mos germans en la manera que ell voldrà. E si no viurà, en tal cars fas hereus sos fills, germans meus, d'aquest matrimoni de la senyora dona Brianda, mare mia, per eguals parts.

Aquesta és la mia darrera voluntat, la qual vull que valgue per dret de testament. Que si valer no porrà per dret de testament, vull que valegue per dret de codicil nuncupatiu o altre darrera voluntat que de dret millor valer porrà.

Actum est hoc Barcinone die terdecima decembris anno a nativitate Domini Millesimi quingentesimo. Sig ╬ num Damate, testaricis predicte, que hec laudo et firmo.

928 Cascú / cascun: cada un.
929 Ultra: a més de.
930 Compliment: quantitat que es dóna per acabar de pagar una cosa.
931 Nengú: en frases negatives vol dir cap.
932 Cars: cas.

Testes vocati et rogati huius testamenti sunt magnificus frater BartholomeusAlamany, miles ordinis de Muntesia et Bramanus Amat, scriptor barchinone.

Annex XIII

Manifest de Pere Pujol, assaonador de Manresa

Liber Manifesti (AHCM AM-I.171 f. 178v-179v)

dicto die (XVIII marcii anno 1493)

Petrus Puyol, assaunator, et bona Francisci Guarriguella, quondam, medio iuramento

Primo un alberc en lo carrer de Sobrerroca. Fa de cens XXVIII sous, al benefici de Sant Llorenç XX sous e al Carme VIII sous	L	ll	s
Ítem un altro alberc a la Plaça. Fa de cens XXV sous a les Quotidianes	XVI	ll	s
Ítem un altro alberc, païssa e estable dejús lo carrer de Sobrerroca. Fa I sou de cens al paborde de la Seu	VI	ll	s
Ítem un tros de terra a Santa Clara, camp ~~e vinya~~. Fa de cens al pabordre una quartera de forment	L	ll	s
Ítem aquí mateix I vinya. Fa de cens al pabordre VII sous	XXXX	ll	s
Ítem una vinya al Grau. Fa de cens I sou al pabordre	XV	ll	s
Ítem una vinya a Trullols en alou	X	ll	s
Ítem I tros al Gorg, són tres jornals. Fa de cens a Sant Benet XXII sous	C	ll	s
Ítem I tros de terra camp a la Serra. Fa dos sous de cens a Sant Benet	XXX	ll	s
Ítem I tros de terra a les Tortonyes, és I jornal. Fa de cens VII sous al pabordre	XXX	ll	s
Ítem I tros de terra al Guix, és I jornal. Fa de cens III sous al pabordre	V	ll	s

Ítem un tros al Puig d'en Muga. Fa de cens VII sous entre lo pabordre e lo prior de la Seu	X	ll		s
Ítem I tros a les Eres, dejús Sant Cristòfol. Fa de cens al pabordre tres sous	II	ll		s
Ítem I tros al coll de Lomar, camp e vinya. Fa de cens VII sous a Tots Sants	XXV	ll		s
Ítem I era fou d'en Pere Satorra. Fa de cens dos sous al benifet de Sant Domingo	XIIII	ll		s
Ítem I hort a Ant Andreu. Fa de cens VII sous a Tots Sants	III	ll		s
Ítem I hort e patis a Puigdarrà. Fa de cens VI sous a Tots Sants	III	ll		s
Ítem I tros a la Pujada, és un jornal. Fa II sous VI diners de cens al pabordre	XXX	ll		s
Ítem I feixa a la Torre d'en Galceran Andreu. Fa XI sous de cens, la qual té gran temps ha	VIII	ll		s

Vaixella

Primo I tina de L càrregues	III	ll	X	s
Ítem I follador de VI càrregues	I	ll	II	s
Ítem una bóta de XXVIII sesters	IIII	ll		s
Ítem una altra bóta de XIIII sesters	II	ll	IIII	s
Ítem una altra bóta de VIII sesters	I	ll	X	s
Ítem una altra bóta de VIII sesters	I	ll	X	s
Ítem una altra bóta de XII sesters	II	ll		s
Ítem dues bótes de sis en set sesters cascuna	II	ll		s
Ítem un carretell de dues portadores		ll	VIII	s
Ítem dos parells de portadores		ll	VIII	s
Ítem vi vermell XXX càrregues	XII	ll		s
Ítem vi blanc IIII càrregues	III	ll	IIII	s
Ítem fems ha en l'estable XXX càrregues	I	ll		s

Ítem una mula negra jove	XIII	ll	IIII	s
Ítem una mula roja vella	IIII	ll	X	s
Ítem un mul petit vell	I	ll		s
Ítem lo arreu de llaurar	I	ll		s
Ítem una rella e una aixada e una destral dolenta		ll	V	s
Ítem li deuen en lo capbreu de les talles cerca de	XX	ll		s
Ell fa de cens a en Joan Torra XXV sous	XXV	ll		s
Ítem més deu a en Francesc Roviralta	XXVII	ll	X	s
Ítem més deu a diverses persones	C	ll		s

Annex XIV

Manifest de Bartomeu Sagristà, capeller de Manresa

Liber Manifesti (AHCM AM-I.171 f. 93v-94r)

[die XV septembris anno 1490]

Bartholomeus Sagristà, capallerius, medio iuramentus

Primo un alberc al carrer Nou. Fa de cens II sous VI diners entre en Botí e lo pabordre	XX	ll		s		
Ítem una vinya a Campredon. És en alou	XXV	ll		s		
Ítem un hort dejús lo Carme. Fa III sous VIIII entre lo pabordre e Preicadors	VI	ll		s		
Ítem unes feixes al Colomer d'en Solà. Fa de cens III sous a Sant Benet	XV	ll		s		
Ítem un tros a la Irla. Fa de cens IIII sous al benifet de Santa Anna	VIII	ll		s		
Ítem una vinya a la Torre d'en Arters. Fa II sous VI diners a la Seu	XV	ll		s		
Ítem una vinya e camp al Pont Nou. Fa de cens al pabrodre III sous e al benifet de Sant Jacme III sous	XXX	ll		s		
Ítem una feixa al cap del Pont Nou vinya. Fa I sou VI diners a Santa Anna	X	ll		s		
Ítem un tros erm a l'Agulla rompuda. Fa VII sous a la Seu e a Santpedor	I	ll		s		
Ítem una bóta de XVI sesters Ítem dues bótes de VIIII sesters Ítem un follador de XII somades	VI	ll		s		
Ítem dos carretells, un de VI portadores, altre una e mitja	I	ll	V	s		
Ítem tres pimenteres mitjanceres		ll	VI	s		
Ítem tres algerres		ll	IIII	s	VI	d

Ítem vi vermell, entorn XII sesters	V	ll	V	s
Ítem ~~forment~~ e mestall, entorn IIII quarteres	I	ll	IIII	s
Ítem oli, entorn II quarteres		ll	X	s
Ítem aïnes, III aixades, una destral		ll	XII	s
Ítem un arc e una copa o platina de l'arc de capeller de poca vàlua	I	ll	XV	s
Ítem palla, entorn XVIII canellons		ll	XII	s

Ell fa de censal al benifet de Vic XVIIII sous per XVIIII lliures	VIIII	ll		s
Ell fa a Vallformosa VII sous VI diners per XV lliures	VII	ll	X	s
Ítem deu a diverses persones II lliures	II	ll		s

Annex XV
Sentència arbitral entre Agnès Pujol i els tutors de Joan Sagristà

(ASM V-164, s.f.)

Sentencia arbitralis lata inter tutores Johannes Sagristà, filii Petri Sagristà, quòndam et Agnetem, uxor dicti Petri Sagristà, quòndam

Jesús, Maria.

Los noms de nostre senyor Déu Jesucrist e de la gloriosa verge Maria, mare sua, humilment invocats.

Nosaltres, Valentí Ribes, prevere e beneficiat en la Seu de Manresa, e Joan Gispert, ciutadà de Manresa, àrbitres e arbitradors e amigables composadors comunament e concordable elegidors, ço és, jo dit Valentí Ribes per part de la viuda na Agnès, muller qui fonc d'en Pere Sagristà, quòndam[933]; e jo, Joan Gispert per part dels tudors[934] e curadors de la persona e béns d'en Joan Sagristà, fill del dit Pere Sagristà, quòndam; e vist primerament lo predit compromès[935] e poder amb decret del magnífic batlle de la present ciutat, en lo qual és, en cas que los predits àrbitres no s'avenguessen, que elegien en tercers lo magnífic mossèn Jaume Tallada, veguer e batlle, e missèr[936] Joan de Planxés, en lleis doctor; e vista l'assignació per nosaltres feta a les dites parts amb que els havem assigant que diguessen e al·legassen tot ço e quant dir e al·legar volguessen; vistes les raons cecun[937] fetes així per part de la dita viuda com per part dels dits tudors; vistes totes e sengles coses que dir e al·legar hagen volgut; havent Déu davant nostres ulls, proceim en promulgar e sentenciar la present nostra sentència en e per la forma següent:

Primerament sentenciam e declaram que atès que la dita Agnès portà en dot e en nom de dot un camp en preu de XXV lliures e X lliures en diners, les quals són devers[938] los pare e mare de dita viuda, per ço en la dita dot *scilencii*[939] a la viuda posam com sia devers ella, e als dits tudors e curadors en aquella restituir absolem amb aquesta nostra sentència.

933 Quòndam: que fou (en el sentit de difunt).
934 Tudor: tutor.
935 Compromès: compromís.
936 Misser: tractament equivalent a *mon senyor,* que es donava a persones de molta autoritat i principalment a gent lletrada.
937 Al DCVB no apareix aquesta accepció, però pel context sembla voler dir *cada un* en referència a cada part.
938 Devers: respecte de.
939 *Stilencii*: sembla una paraula de l'argot jurídic en llatí de la qual en desconeixem el significat.

Més sentenciam e declaram que per quant es loable consuetud que les dones guanyen escreix o augment dotal per sa lloable virginitat, ço és la terça part dels béns, e sia consuetud en la present ciutat de Manresa que prenent íntegrament dit augment han a dar fermances, e prenent la meitat d'aquell és seu e a ses voluntats, e la dita viuda haia elegit la meitat de dit augment, per ço, amb la present nostra sentència arbitram e judicam la dita dona adjudicam la meitat del augment, que pren suma de VIII lliures XV sous, e així sentenciam e los dits tudors e curadors en pagar dita quantitat condepnam.

Ítem més pronunciam, sentenciam e declaram que atès se demana la llet que la dita dona ha donat al dit Joan, fill seu, aprés[940] emperò de la mort de son marit, e sia just de dit treball sia remunerada, per ço, comptant tot lo temps a raó de VIIII lliures per any, és vist que lo preu suma de VII lliures VII sous, e dita quantitat los dits tudors e curadors condepnam e aquesta a la dita dona adjudicam.

Més adjudicam amb aquesta nostra arbitral sentència a la dita dona na Agnès la leixa[941] per son marit feta, de la qual consta en son darrer testament, que pren suma de V lliures. E les dites cinc lliures a la dita dona adjudicam e los dits tudors e curadors condepnam en dar-les a la dita dona.

Ítem més per quant és de justícia que la dona l'any de plor deu haver la messió[942] en los béns e casa del marit, e ella deu retre compte del que ha guanyat a l'hereu de dit difunt, e no haiam hagut temps per poder declarar en dita causa o cap[943], per ço nos retenim lo poder dejús[944] escrit per adjudicar en dita causa o cap o partit[945] de despesa.

Ítem per quant hi ocorre un altre cap o partit de la legítima d'un fill de dit difunt, qui havia nom Bartomeu, lo qual és mort aprés del dit difunt, e per ço de la legítima de dit Bartomeu que ha en los béns de son pare que és dit patrimoni seu, d'aquella a la dita dona adjudicam la legítima que és la terça part, e així la terça part li adjudicam. E per quant no podem saber què és, per ço nos reservam lo temps que baix és escrit per poder declarar. Així ho senteciam.

940 Aprés: després.
941 Leixa: deixa (testamentàra).
942 Messió: despesa, allò que es gasta de diners.
943 Cap: pel context, es podria traduir com a *extrem*.
944 Dejús: davall.
945 Partit: decisió, resolució.

Més avant pronunciam e declaram e a la dita dona adjudicam un saiet[946] de mescla[947] lo qual li fonc donat per consigna, e per ço los dits tudors e curadors condepnam en dar lo dit saiet. E així ho senteciam.
E més nos retenim poder de declarar en la messió del dit pubill aprés que és estat desmamat, en lo temps dejús escrit.

Més avant sentenciam e promulgam que los dits tudors e curadors hagen a pagar la dita dona en dues pagues les sus dites quantitats e altres per nosaltres declaradores, ço és, la meitat a Sant Andreu e l'altra meitat per totes festes de Nadal primer venidores, e açò sots les penes e iurament en lo compromès contengudes.

E més avant condepnam la dita viuda que haia a fer larga e bastant difinició[948] de totes e qualsevol coses que pertangués en haver puga sobre dits béns e heretat per qualsevol títol o raó a coneixença de dit notari, e així mateix els dits tudors en dit nom a la dita vídua[949]. E açò lo dia rebrà la darrera paga. E, per tant, ara per llavors, llavors per ara, los absolem e fem indepnes de totes e qualsevol accions, peticions, etc. sia largament ordenat, etc. que los uns als altres fer poguessen. E tant quant la dita sentencia sap[950] a absolució, absolem, e tant quant sap a condepnació, condepnam, les dites parts e cada una d'aquelles, així per via d'arbitrament com d'amigable composició.

E més promulgam e sentenciam que les dites parts e cada una d'aquelles hagen emologar[951] la dita sentència encontinent[952] los serà publicada. E açò sots les penes que en dit compromès són e jurament en aquell contengut.

E com tot treballant dega ésser de sos treballs remunerat, per ço nosaltres, dits àrbitres nos taxam[953] per nostres treballs que cada un pac al seu àrbitre e les dos parts paguen als tercers, ço és, als àrbitres, a cada u un parell de gallines; e als dits tercers, a cada u, mig ducat; e al notari lo que li tocarà per lo present compromès.

946 Saiet: saió petit, és a dir, una peça de vestit que cobria el cos des del coll fins més avall de la cintura, i era ampla i sense botons.
947 Mescla: teixit fet de fils de diferents classes.
948 Definició: acte de tenir fi o de posar fi, en el sentit de renunciar.
949 A coneixença de: quan algú en tingui coneixement. En aquest cas concret vol dir que la vídua ha de renunciar als drets que tingui sobre l'heretat i dels quals en coneguin l'existència o bé el notari o bé els tutors.
950 Saber: tenir semblança (a tal o tal cosa).
951 Emologar / homologar: estar conforme amb el contingut d'una sentència, especialment arbitral.
952 Encontinent: tot seguit; en el temps immediat.
953 Taxar: assenyalar a una cosa el preu, l'import o el límit que li pertoca.

E per avant porria ésser que en lo present compromès haia algunes coses dúbites e obscures segons que dessús[954] se mostre, per ço nosaltres predits nos retenim temps per poder dir, corregir, afegir, tolre[955], mudar[956], esmenar-se e totes coses fer d'ací al dia de Sant Andreu primer venidor, e que les parts hagen estar al que nosaltres direm sots les penes e jurament en lo compromès contengut.

E volem que de la present sentència s'en puga fer un trasllat[957] e molt etc.

Lata fuit dicta sententia arbitrais pro dictos arbitros et lecti per me Johannis Sala, notari, intus dommus habitacionis Johannes Gispert die XV octobris anno M D VIIII presentibus absentibus. Testes Gabriel Torra, civis et Raphael Buada, paratores, habitator Minorise.

Die XVII precictis mensis et anno, domina Agnès, uxor Petri Sagristà, quondam, emologavit dicta sentencia et omnia in ea contenta, que fuit sibi lecti pro me, dictus notari. Testes venerabili Johannes Bono, presbiter et Johannes Asbert, parator civis Minorise.

Die XVII desembris dicti anno fuit amologata dicta sentencia per duos tutores quod fuit eis lecta. Testes Bernardus Guerau, parator, Johannes Forcada, boterius, cives.

954 Dessús: damunt.
955 Tolre / toldre: llevar, en el sentit de traure.
956 Mudar: reemplaçar una cosa o persona per una altra.
957 Trasllat: còpia.

Annex XVI

Rearbitració entre Agnès Pujol i els tutors de Joan Sagristà

(ASM V-164, s.f.)

Rearbitracio inter tutores Joannes Sagristà et uxor Petri Sagristà, quondam

Jesucrist

En nom de nostre senyor Déu sia e de la sagrada mare madona[958] santa Maria, amen.

Nosaltres, Valentí Ribes, prevere e Joan Gispert, mercader ciutadà de Manresa, àrbitres loadors e amigables composadors; ço és, jo, dit Valentí Ribes, elegit per part de la dona Agnès Sagristana, vídua muller d'en Pere Sagristà, difunt blanquer de la present ciutat e jo, Joan Gispert, mercader, per part del venerable mossèn[959] Maurici Pujol, canonge de la Seu, e del senyer en Carles Sagristà, blanquer ciutadà de la dita ciutat, tudors[960] e curadors assigants per la cort en la persona e béns de Joan, fill de Pere Sagristà, quòndam[961], sobre totes qüestions, peticions e demandes que les dites parts poguessen fer, moure o intemptar l'una contra l'altra sobre les quals per nosaltres, dits àrbitres, és estat ja declarat e sentenciat en totes les altres coses, salvo les dejús[962] escrites.

E primerament, vista la potestat per les dites parts a nosaltres donada i atribuïda, per la qual en nostra arbitral sentència per nosaltres donada i declarada nos havem aturat[963] poder de poder rearbitrar, sentenciar i declarar en les coses davant nosaltres deduïdes[964] i adlegades, a les quals en la nostra sentència, per nosaltres donada, restaven a sentenciar; vist lo temps per nosaltres retengut en poder declarar e rearbitrar en aquelles, e vistes e oïdes les dites parts plenament en tot lo que dir, adlegar, preposar[965] han volgut; sentència rearbitram en e en la forma següent:

958 Madona: tractament equivalent a *senyora,* que s'aplicava a dones d'alta categoria, a reines, a santes i fins a la Verge Maria.
959 Mossèn: tractament que s'anteposava al nom o al títol de personatges de categoria social elevada (als sants, als prínceps, prelats, cavallers, clergues, graduats en Dret, etc.
960 Tudor: tutor.
961 Quòndam: que fou (en el sentit de difunt).
962 Dejús: devall, dessota.
963 Aturar: guardar per a si, reservar-se.
964 Portar: portar (en sentit immaterial).
965 Preposar: proposar.

Primerament sentenciam e declaram: com la dita Agnès fos tenguda de fer faena[966] en casa del dit quòndam marit tot l'any del plor e no n'hage fet, senteciam e declaram, e la dita Agnès condemnam, haia a pagar al dit Joan Sagristà, fill seu, o als dits tutors per lo dit pubill, tres lliures e deu sous barchenonesos, e en açò la condemnan sots les penes aposades[967] en lo compromès[968], les quals se haia a retenir o prendre en compte de les quantitats devall escrites e per nosaltres a ella indicades.

E més avant sentenciam i declaram, e los dits tudors e curadors compdenam, haien a pagar a la dita Agnès, per raó de la despesa del dit Joan Sagristà, fill seu, ço és, IIII lliures X sous per any, comptant del temps que lo dit pubill és estat desmamat en avant comptadors[969]. E los dits tudors en dites quatre lliures i deu sous quiscun[970] any los comdenam, la qual quantitat, la que serà, hagen i sien tinguts de pagar de si per totes festes de Nadal propvenidores.

E més avant sentenciam i declaram, e los dits tudors compdenam, que sien tenguts de pagar a la dita Agnès la legítima del fill del dit Pere Sagristà, quòndam, e de la dita Agnès, apelat[971] Bartomeu, lo qual és sobreviscut aprés[972] la mort de son pare, segons que serà la vàlua dels béns del dit quòndam Pere Sagristà, pare seu. E que lo que serà hagen de pagar a la dita Agnès d'ací a totes festes de Nadal propvenidores.

Ítem pronunciam sentència i declaram que les dites parts hagen a loar[973] i aprovar[974] e emologar[975] la nostra present sentència dins tres dies, sots les penes aposades en lo present compromès.

Ítem en tant com les dites coses saben[976] [a] absolució, absolem, així l'una part com l'altre, e tant com saben a condemnació, les condemnam.

966 Faena: feina.
967 Aposar: imposar.
968 Compromès: compromís.
969 En avant comptadors: en aquest context vol dir a partir del moment en què le nadó va ser deslletat.
970 Quiscun / cascú: cada un.
971 Apelar / apellar: anomenar, designar amb un nom.
972 Aprés: després.
973 Lloar: manifestar aprovació de perfeccions o bones qualitats com a inherents a una persona o cosa.
974 Aprovar: declarar bona una cosa i prestar-hi anuència.
975 Emologar / homologar: estar conforme amb el contingut d'una sentència, especialment arbitral.
976 Saber: tenir semblança (a tal o tal cosa).

Ítem nos adjudicam per salari en treballs de nostre present sentència sengles parells de perdius, pagadores un parell per quiscunes de les parts, les quals nos hagen a pagar d'ací a Nadal primervinent.

Ítem nos aturam poder nosaltres, dits àrbitres, que si en la nostre present sentència eixiran[977] algunes coses fosques o escures[978] o ambigües o dignes d'interpretació, que aquelles tals pugan aclarir, determinar o interpretar dins mig any, e que les dites parts hagen estar al dit nostre [dictàmen], sots les penes posades en lo dit compromès.

Lata fuit dicta rearbitracionis sentencia per dictos Valentinum Ribes et Johannes Gispert, arbitros, in platea constitutis die XXX novembris anno M D VIIII. Testes Melchior Torrablancam de Fals et Johannes Torres, civis Minorise.

Die secunda decembris dicto anno Agnès, uxor Petri Sagristà, quondam, laudavit dictam reabitracionem, etc. Testes Franciscus Roviralta et sutor et Franciscus Asbert, parator, cives.

Die XVII decembris dicto anno fuit emologata per dictos Mauricius Pujol et Carolo Sagristà, tutores. Testes Joannes Forcada et Bernardus Guerau, parator, cives.

977 Eixir: sortir.
978 Escura: obscura, fosca.

Annex XVII

Inventari i encant de béns de Pere Sagristà, difunt blanquer

(ASM V-70, s.f.)

Inventarium bonoris Petri Sagristà, quondam blanqueri

Primo[979] una vinya situada en lo territori de Manresa en lo lloc apelat[980] Campredon. E afronta amb una vinya de Francí Cornet e amb una altra d'en Pere Coma e amb la vinya d'en Bartomeu Castell, quòndam[981], lo torrent mitjançant, e és en alou.

Ítem un hort a la torre d'en Galceran Andreu. E afronta amb una sort de terra d'en Pere Plandesans e amb una sort de terra d'en Jaume Salt jove, e amb una via veïnal. E tes per Sant Benet a cens de III sous.

Ítem en una casa d'en Joan Soler, traginer, situada en lo carrer Nou de Sant Miquel, en què lo dit difunt estava viu, finà sos dies, foren atrobades[982] les robes e béns següents:

Primo en la entrada havia una estrada, o bancal, amb peus de dos calaixos sotil[983].
Ítem un banc de fust sotil.
Ítem la llana e pèl de un matalàs que havien desfet.
Ítem en lo celler una bóta maresa[984] buida.
Ítem un carretell de vi blanc de dues portadores. Lo carretell és d'en Martor.
Ítem en la casa d'en Capdepòs, ha entorn de cinc càrregues de vi vermell en una bóta que ha tenien llogada.

Ítem dalt en la cambra sobre lo dit carrer on lo dit difunt jeia, havia les coses següents:
Primo una estrada de fust vella que era davant lo llit, sotil.
Ítem una caixeta petita buida.
Ítem un mig cofre groc sens pany, buit.
Ítem una caixota vella.

979 *Primo*: Llatinisme que vol dir primer.
980 Apellar: designar amb un nom, anomenar.
981 Quòndam: que fou (en el sentit de difunt).
982 Atrobar: trobar.
983 Sotil: baix de qualitat, de poca vàlua.
984 Bóta maresa: la bóta vinatera ben cuidada i aconduïda.

Ítem una caixa tancada amb sa clau.

Ítem una caixa vella sens clau, buida.

Ítem una tauleta petita de un capitell[985].

Ítem un bancal[986] als peus del llit sotil en que havia quatre coltells[987], l'un d'escarnar[988], e los tres de laborar.

Ítem un altre bancal de dos caixons sotil.

Ítem tres escambells grocs.

Ítem dins la dita caixa qui és tancada, havia lo següent:

Primo un capús[989] de mescla[990].

Ítem dos parells de llençols, ço és, l'un parell és de tres teles e l'altre parell de dues teles.

Ítem una tela de pastar[991].

Ítem una tovallola prima.

Ítem tres camises d'home.

Ítem dues tovalletes[992].

Ítem una tela davantllit[993].

Ítem una gonella[994] verda.

Ítem un robó[995] de mescla.

Ítem una corretja d'argent. E dita gonella, robó e corretja estan penyora en poder del senyor en Miquel Gotvins per 6 lliures e mitja.

Ítem una gonella de blau escrú[996].

Ítem un mantell[997] negre.

Ítem un jaquet[998] negre.

Ítem unes mànegues[999] morades.

Ítem una cota[1000] de verd clar de l'infant.

985 Capitell: moble format d'una barra horitzontal sostinguda per quatre cames, i que, en combinació amb un altre d'igual, serveix de suport per sostenir una taula, una caixa, un llit o altra cosa.
986 Bancal: Banc que servia de caixa, sense respatller.
987 Coltell: ganivet.
988 Escarnar: treure amb una eina de tall la carn dolenta o greixos que duu la pell o cuiro que cal adobar.
989 Capús: Vestit o roba que cobreix el cos, en general, però sobretot la que arriba des del coll fins als peus, llarguera, és a dir, a manera de capa amb capulla, que es duia en els segles XV XVII, principalment en els dols.
990 Mescla: teixit fet de fils de diferents classes.
991 Tela o drap de pastar: cobribanc, tela de llana amb què es cobreix el pa en portar-lo al forn.
992 Tovalleta: estovalles.
993 Davantllit, davallit: volant de roba que anava enganxat al cobrellit i donava la volta a tot el llit fora la part de dalt, arribant fins a terra, perquè no es veiés res de la part inferior.
994 Gonella: peça de vestit que duien homes i dones, composta de cos i falda més o menys llarga.
995 Robó: vesta llarga que cobria els altres vestits.
996 Escrú: aspre, desagradable.
997 Mantell: vestidura en forma de capa, subjecta al cap o a les espatlles.
998 Jaquet: jac curt, que no arriba més avall de la cintura.
999 Mànega: màniga.
1000 Cota: vestit que portaven els homes i les dones i que arribava des del coll fins a prop dels peus.

Ítem entorn dues lliures[1001] de llana negra de reboll[1002].

Ítem un llibret d'albarans.

En la cuina

Primo dos asts[1003] de ferro.

Ítem un ferroll[1004].

Ítem uns ferros de foc.

Ítem una paella d'aram.

Ítem una caldera de terra[1005] de dos cànters[1006] bona.

Ítem una cassa[1007] bona.

Ítem una olleta d'aram petita.

Ítem unes molls[1008] de ferro.

Ítem un pot de terra ~~e un altre potet de terra són~~ pintats.

Ítem una ballesta d'acer amb ses gafes[1009].

Ítem una altra ballesta d'acer. E la dessusdita[1010] està penyora per un pacífic[1011] en poder de Bernat de Navès. Dix en Carles Sagristà que l'una és sua.

Ítem més hi ha cuiram[1012] a part de blanqueria, sis dotzens e dues pells entre bo e sotil.

Ítem quatre peces adobat de blanqueria de corretger[1013].

Ítem un vedell adobat de blanqueria.

Ítem dues pelletes de cabrits pelloses[1014] e una pell de cabra pelosa.

Ítem una mula de pèl falb[1015] és vella.

Ítem divuit quarteres[1016] forment purgat.

Ítem una pastera bona.

Ítem dos sedassos, l'un de seda i l'altre de cerres[1017].

1001Lliura: en aquest context fa referència a una unitat de pes que generalment es considera dividida en dotze unces i equival aproximadament a 400 grams.
1002Rebol: llana curta dels xais.
1003Ast: barra de ferro o de fusta amb la qual aspiden longitudinalment un animal per coure'l fent-lo voltar damunt el foc o dins un forn.
1004Ferroll: pala de ferro que serveix per a remenar el foc i replegar la cendra.
1005Terra: sinònim de terrissa, de terra cuita.
1006Cànter: mesura de líquids, que conté poc més d'onze litres i serveix per mesurar principalment oli i vi.
1007Cassa: instrument compost d'un recipient de metall, relativament profund, unit a un mànec llarg, que serveix per a treure matèria líquida o semilíquida i transportar-la a un altre lloc.
1008Molls: instrument compost de dues fulles de ferro unides per un clau a manera de tisores, però de tal forma que coincideixin de pla els dos extrems d'una i altra, i que serveix per a agafar les brases del foc o altra cosa perillosa d'agafar amb els dits, per a encrespar els cabells, etc.
1009Gafa: ganxo o mordala amb què es tensava la corda de la ballesta per parar aquesta arma.
1010Dessusdit: dit més amunt; dit abans.
1011Pacífic: moneda d'or barcelonina, encunyada en el segle XV per don Pere de Portugal, que estava en curs encara ben avançat el segle XVI i que valia de 18 a 20 sous barcelonesos.
1012Cuiram: conjunt de cuiros d'animal.
1013Corretger: fabricant o venedor de corretges.
1014Pellós, pelós: cobert de pèl.
1015Falb: de color gris fosc.
1016Quartera: mesura d'àrids, de capacitat variable segons les comarques, però aproximada a 70 litres.
1017Cerra: pèl gruixut i aspre, principalment els del porc, de la coa de les bísties cavallines.

Ítem una aixada.

Ítem una destral.

Ítem una falç.

Ítem una caixa en la cuina sotil.

Ítem una post de pastar[1018] gran e altra xica.

Ítem dos cresols[1019], l'un bo, l'altre sotil.

Ítem un rastre[1020] de corall està en penyora a casa d'en Maurici Clergue per nou sous.

Ítem una verge d'or petita està penyora a casa del senyor en Gorvins per cinc sous.

Ítem una caixa que és d'en Baltasar Torres amb pany e sa clau.

Ítem una flassada de llana grossa quasi blanquinós burell[1021].

Ítem un travesser[1022] de ploma.

Ítem unes cobertes[1023] de matalassos.

Ítem un bugader[1024] de terra de dos càrrecs.

Ítem dos cabassos.

Ítem un cove de canya e dos cistellets.

Ítem mitja dotzena d'escudelles de terra.

Ítem ~~mitja dotzena entre~~ tres plats e ~~dues~~ una gresola[1025] o escata.

Ítem un cànter[1026] negre ~~e I de verd~~.

Ítem un saió[1027] de barnadí.

Ítem un gipó[1028] de barnadí.

Ítem I artibanc[1029] antic.

Ítem uns tepins piquats bons.

~~Ítem assenyalador[1030] de cuiram de ferro.~~

Ítem una carta de franquesa[1031] de la lleuda[1032].

Ítem uns librells[1033] de terra negra.

1018Post de pastar: peça de fusta ampla i poc gruixuda que serveix per a pastar la massa del pa.
1019Gresol: recipient de terra refractària, de metall, etc., dins el qual es posa oli i un ble per a fer llum.
1020Rastre: enfilall.
1021Burell: de color fosc, com de cendra; intermedi entre negre i blanc.
1022Travesser: coixí llarg, que va de banda a banda del llit.
1023Coberta de matalàs: segurament faci referència a la funda d'un matalàs.
1024Bugader: cubell o cossi de terra, de fusta o de metall, on posen la roba per passar bugada.
1025Gresola: Llàntia petita.
1026Cànter / Càntir: recipient de terrissa, de metall o de vidre, més ample de dalt que de baix, amb una ansa en la part superior central i dos brocs de diferent gruix, que serveix per tenir aigua o vi i per beure a galet.
1027Saió: peça de vestit que cobria el cos des del coll fins més avall de la cintura, i era ampla i sense botons.
1028Gipó: peça de vestir, amb mànegues, ajustada i cenyida al cos, i que cobreix el tronc des dels muscles fins a la cintura.
1029Arquibanc: banc llarg, amb respatller o sense, que té una o algunes caixes a les quals el seient serveix de tapadora.
1030Assenyalador: instrument per assenyalar.
1031Carta de franquesa: document que indica l'exempció d'un impost, d'un tribut o d'una altra càrrega o obligació.
1032Lleuda: tribut que es pagava per l'entrada de mercaderies dins una vila o altre lloc.
1033Llibrell: recipient de terrissa, a manera de plat gran, de forma troncocònica invertida, més ample que alt, i que serveix per a escurar els plats, rentar-se els peus, posar coses en remull, etc.

Ítem un ducat que la dona muller del dit difunt havia rebuts de vels, el comanà[1034] a sa sogra e mare del dit Pere Sagristà, difunt, valent una lliura quatre sous.

Ítem vint-i-sis lliures de farina que la dita dona muller del dit difunt ha prestades a la muller d'en Jacme[1035] Torra, quòndam.

Ítem més un guant de malla e una cervellera[1036] que havia prestat a en Bernat Soler.
Ítem mig bacó[1037] de cansalada.
Ítem un paller de palla e mig paller.
Ítem un sac de moldre sotil.
~~Ítem unes tovalles amb listes[1038] blaves de drap de casa.~~
Ítem una algerra[1039] de tenir oli e altra de tenir tinta.
Ítem una olla melera[1040] és feç[1041].
Ítem un barril de tenir anxoves.
Ítem una cota de cotonina[1042] del minyó.
Ítem un fercet[1043] de barnadí e una cota.
Ítem una clau de bóta.
Ítem dos coixins de fuixell[1044], un, l'altre de ploma.
Ítem tres agulles de fust.
Ítem una cassola.
Ítem una greixonera[1045].
Ítem un bressol.
Ítem dos cabirons.
Ítem dues coixineres sotils.
Ítem un morter de terra amb lo boix de picar[1046].
Ítem III passadors.

1034Comanar: confiar una cosa a la cura d'algú.
1035Jacme: forma antiga del nom propi Jaume.
1036Cervellera: espècie de gorra voltada d'un coixinet, o feta d'un teixit de vímens, que portaven els infants quan començaven a caminar, perquè en caure no es fessin mal al cap.
1037Bacó: conjunt de tota la cansalada d'un porc.
1038Llista: ratlla o faixa de color diferent o de relleu, en una tela, especialment en la direcció de l'ordit.
1039Algerra: alfàbia, gerra.
1040Melera: que conté mel.
1041Feç / feces: solatges. EN aquest context podem suposar que vol dir que és buida.
1042Cotonina: tela grossera de cotó, teixida generalment a l'encordillada.
1043Fasset / Farset: gonella o peça de roba interior amb què les dones s'abrigaven el cos.
1044Fluixell: pelussa fina o plomissó dels ocells.
1045Greixonera: greixera, recipient pla i de forma llarguera que serveix per a coure guisats greixosos, especialment gallines o galls dindis.
1046Boix de picar: cilindre robust de fusta amb un mànec més prim que el cos, que serveix per picar verticalment i esclafar alguna cosa dins el morter.

Primo tres escambells a en Jaume Canyelles per	VI	s		
Ítem uns ferros de foc a en Guerau Calvó per	III	s	VII	d
Ítem una olleta d'aram a na Coromina per	I	s	VI	d
Ítem una pastera a na Vives per	VII	s	VIII	d
Ítem una cassa a en Pere Correjoles	VI	s		
Ítem un cabàs amb escudelles e plats a en Francí Pujol	IIII	s	VI	d
Ítem un post de pastar a n'Escuder per	I	s	VII	d
Ítem un pot d'especier a en Pere Pujol per	I	s	III	d
Ítem un sac a en Salvador Malagarriga per	I	s	VIIII	d
Ítem unes molls a en Gabriel Cardona	I	s	VIIII	d
Ítem un ast a en Pere Pujol	I	s		
Ítem un forroll a mestre Vinyes	I	s		
Ítem una coberta de matalàs a en Salvador Malagarriga per	III	s	VII	d
Ítem una carbassa a mestre Vinyes			II	d
Ítem una cistella, tres copers, una greixonera a en Padró		s	VIII	d
Ítem un morter e un boix a en Joan Carreres per		s	IIII	d
Ítem una falç a en Morera	I	s		
Ítem una cossola		s	II	d
Ítem una caixeta a en Morera	III	s		
Ítem un mig cofre a en Padró per	VIIII	s		
Ítem un llençol a en Correjoles	IIII	s	II	d
Ítem un llençol a en Joan Carrera	II	s	III	d
Ítem una destral a en Sitjar	II	s		
Ítem un llençol a en Correjoles	VI	s	I	d
Ítem un llençol a en Morera per	II	s	VII	d
Ítem una estrada a mossèn Manel per	X	s		

Die XIII marcii anno M D X

Marchus Serra, locumanis, Johannes Julià, curritoris, renilitse, vendidisse bona predicti personis et preciis predictis. Testes Bartholomeus Vinyes, sirurgicus et Joahannes Rech.

Die XVIIII octobris dicti anni

Primo un mongil de drap de mescla escura a en Ton Sala	III	ll	III	s		
Ítem un manrell a na Cardina, viuda	I	ll	X	s	VII	d
Ítem tres unces e mitja de coralls a en Pere Picalqués, són cinc e set grans	I	ll	V	s	I	d

Et hech a presens dicti Julià renilit ad instanciam dictos tutoris. Testes reverendus frater Natalis Pujol, magister in sacra theologia et Petrus Sobrebals.

Ítem una caixa al senyer en Bernat Porta per			II	s	IIII	d
Ítem un cabàs amb ferramenta a en Vilalta					XI	d
Ítem un gipó a en Pere Rauric			II	s	VI	d
Ítem un cabàs amb sabates velles per a n'Oliveres					IIII	d
Ítem una algerra					VI	d
Ítem un salló a en Rodrígues					II	d
Ítem una caixa a mestre Mateu			III	s	II	d
Ítem un bancal a en Rossinyol			II	s	VII	d
Ítem una estrada sotil a en Rodrígues			IIII	s	VII	d
Ítem una caixa a en Picalqués			III	s		
Ítem una caixa a na Vives			III	s	VI	d
Ítem un cove a na Caldolivera					IIII	d
Ítem una paella a en Joan Torra			III	s		
Ítem dos cabirons a en Bernat Soler					VI	d

Ítem una ballesta al mosso d'en Pujol	I	ll	V	s
Ítem una taula a en Rossinyol			III	s

Testes Marcus Serra et Gabriel Coromina

Annex XVIII
Capítols matrimonials entre Pere Pujol i Agnès Sagristà

(AHPM m-342, s.f.)

Die XX febroarii dicti anni [1512]

En nom de nostre senyor Déu.

Sobre lo matrimoni, la gràcia divinal mitjançant tractat e convengut, que sia fet entre en Pere Pasqual, cotoner, fill del senyer[1047] en Joan Pasqual, quòndam[1048] paraire de la vila de Guolada[1049], e de madona[1050] Beatriu, muller d'aquell, d'una part; e madona Agnès, filla del senyer en Pere Pujol, quòndam assaonador de la ciutat de Manresa, e de madona Margalida, muller d'aquell, que fou dita Agnès [muller] del senyer en Pere Sagristà, quòndam blanquer de la dita ciutat de Manresa, de part altra; són convenguts e concordats los capítols següents:

Primerament, la dita Agnès, de consell e voluntat de la dita mare sua e d'altres parents e amics seus, promet que penrà e de present pren per marit lo dit Pere Pasqual e portar-li-ha en dot e en nom de dot sua cinquanta-cinc lliures, les quals li portarà en aquesta manera, ço és, vint-i-cinc lliures en moneda comptant[1051], e per les trenta lliures li portarà tot aquell tros de terra que ella ha al territori de Manresa, a les Tortonyes, lo qual té un jornal e afronta amb un tros de Pere Anglada, e amb un tros d'en Cucurella, e amb lo torrent. E te's[1052] per lo paborde de Manresa a cens de [en blanc] sous. Lo qual tros, per lo dit quòndam pare seu, li fou mes[1053] en penyora per dites trenta lliures. O li portarà les trenta lliures tothora que[1054] per lo hereu del dit pare seu li seran donades. Les quals trenta lliures li foren donades a ús i costum de Manresa. Les XXV lliures ella té a ses voluntats[1055] e portar-les-hi-ha e dar-les-hi dites XXV liures la meitat a Pasqua i l'altra meitat a Santa Maria d'Agost. E per ço obliga sos béns e així ho jura.

1047Senyer: sinònim arcaic de senyor.
1048Quòndam: que fou (en el sentit de difunt).
1049Guolada: forma arcaica d'Igualada.
1050Madona: tractament equivalent a senyora.
1051Comptant: que es pot comptar a l'acte; en metàl·lic.
1052Te's: contracció de “es té”.
1053Mes: participi del verb metre, sicònim de posar.
1054Tothora que: sempre que.
1055Tenir a ses voluntats: en tot allò que algú vulgui, sense limitació del seu desig [en aquest context, que en pot disposar lliurement perquè són seves].

Ítem lo dit Pere Pasqual, de consell e voluntat de la dita mare sua e d'altres parents e amics seus, promet que penrà e de present pren per muller la dita Agnès ensems[1056] amb la dita dot per ella a ell portada, així com li és portada, e la qual li salva e assegura en e sobre tots e sengles béns seus mobles e immobles, haguts e per haver, on se vulla que sien, prometent-li'n fer carta, la qual fa e ferma larga e bastant. E així ho jura.

Ítem és emprès[1057] entre les dites parts que les esposalles se fassen la festa de Pasqua e les noces d'ací a Cincogesma[1058], lo qual temps se puga alergar o acurçar[1059] a coneguda de[1060] les parts.

Ítem és emprès que les cartes de noces se fassen a ús e costum de Manresa.

Ítem prometen les dites parts que tinran e servaran[1061] los presents capítols e tots e sengles coses en aquells contengudes, sots pena de L lliures, la qual de bon grat se imposen. La qual sia comesa tothora que sia contrafet[1062] e adquisida[1063] la meitat a la part servant los presents capítols e l'altra meitat en aquella cort o oficial qui'n farà l'execució. E per ço ne obliguen l'una part a l'altra e ensems tots llurs béns. E així ho juren.

Id circo, nos dicti Petri Pasual, ex una, et Agnès, ex altera, promitimus predicta attendere sub dicta pena L ll quodequa ut supra. Et pro hiis obligamus partes parti nos et bona renunciamus et iuramus.

Testes honorabili Franciscus Mateu, mercator et Michael Orts, sartor, cives Minorise

1056Ensems: juntament.
1057Emprendre: decidir, resoldre de fer una cosa, en aquest cas per acord entre ambdues parts.
1058Cinquagesma: festa que es celebra set setmanes després de Pasqua florida en memòria de la vinguda de l'Esperit Sant sobre els apòstols.
1059Acurçar: escurçar.
1060A coneguda de: a l'arbitri, a la manera de veure o d'apreciar d'algú.
1061Servaran: guardar, complir, seguir exactament (allò que està prescrit, allò que s'ha promès, allò que és obligació).
1062Contrafer: fer el contrari; obrar contra (una llei, una orde, etc.)
1063Adquirir: adjudicar a algú, fer-lo'n posseïdor.

Annex XIX

Inventari de béns de Pere Pasqual, difunt cotoner

(ASM V-67, s.f.)

Inventarium bonoris Petri Pascasi, quondam cotoneri, recepti pro domina Agnetem, eius uxor.

Die VIII aprilis anno M D XX II

[...]

Noverint universi quod cum propter doli macula evitandam quilibet heres, etc., ego, Agnès, uxor Petri Paschasii, quondam cotoneri civis Barchinona pro nunc habitans in civitate Minorise, cum testamento in scribania recepto die [en blanc], cum auctoritate honorabilis Bernardi Soler, baiuli Minorise per domino Rege, ne ultra veres hereditatis teneari, cum hoch sacratissimo signo cru ╬ cis facio inventarium et fateor invenisse bona sequencia:

Primo[1064] una màrfega ~~plena~~ vella.

Ítem dos matalassos de llana bons.

Ítem dues flassades cardades bones.

Ítem una flassada cardada d'en Pasqual, cunyat d'ella, que té penyora per dos ducats.

Ítem quatre parells de llençols de terna tela cominals[1065].

Ítem quatre tovalloles taulars[1066] entre bones e mitjanceres[1067].

Ítem sis camises de dona entre bones e mitjanceres.

Ítem sis camises d'home mitjanceres i bones.

Ítem un capús[1068] negre d'home bo.

Ítem una robeta[1069] de saia[1070] bona.

Ítem un capús de mescla[1071] ja usat.

Ítem un saio[1072] negre mitjancer.

1064*Primo*: Llatinisme que vol dir primer.
1065Cominal: que no s'alça per damunt el nivell ordinari; que és del tipus corrent o mitjà, que es troba amb més freqüència.
1066Tovallola taular: estovalles.
1067Mitjancer: mitjà, situat en la part equidistant entre dos extrems, sobretot en grossària.
1068Capús: vesta llarguera, a manera de capa amb capulla, que es duia en els segles XV XVII, principalment en els dols.
1069Robeta: aplicat sobretot a la roba fina o a la roba petita, d'infant.
1070Saia: tela prima, feta de diverses matèries i que servia per a fer calces i peces de vestir lleugeres.
1071Mescla: teixit fet de fils de diferents classes.
1072Saio: peça de vestit que cobria el cos des del coll fins més avall de la cintura, i era ampla i sense botons.

Ítem un gipó[1073] de fustany[1074] dolent.

Ítem unes calces[1075] negres de cadins[1076] usades.

Ítem una gorra negra mitjancera.

Ítem un brial[1077] de saia.

Ítem una loba[1078] de saia bona.

Ítem una gonella[1079] morada bona.

Ítem una loba de drap negra bona.

Ítem un mantell[1080] bo.

Ítem un jaquet de contrai[1081] amb gires de vellut.

Ítem una bacina[1082] d'ensabonar.

Ítem un fogó de cuinar.

Ítem una roba de cotó que ha presa d'Antoni Caro de diners que li devia.

Ítem un arc de batre cotó.

Ítem cinc peces de cortines.

Ítem un llit encaixat[1083].

Ítem una màrfega de dos vores.

Ítem un travesser[1084].

Ítem una llàntia.

Ítem una catifa petita.

Ítem un estrador[1085] de dos bancals[1086].

Ítem un tinell[1087] groc amb escaleta.

Ítem un estrador de dos bancals.

Ítem una taula amb capitells[1088].

Ítem dues cadires de fust, una bona, altra dolenta.

1073Gipó: peça de vestir, amb mànegues, ajustada i cenyida al cos, i que cobreix el tronc des dels muscles fins a la cintura.
1074Fustany / fustani: teixit de cotó, gruixut, que solia esser pelut per una cara i servia per a folros, matalassos, coixins, gipons, robes litúrgiques, etc.
1075Calça: peça de vestit que cobria el peu i la cama, ajustant-se al contorn d'aquesta.
1076Cadins: drap de llana teixit a imitació dels teixits anglesos.
1077Brial: vestit de seda o tela rica que portaven les dones en l'edat mitjana i que, lligat a la cintura, arribava fins als peus.
1078Lloba: vesta talar que duien les dones i els homes revestits de certs càrrecs (consellers, jurats, etc.).
1079Gonella: peça de vestit que duien homes i dones, composta de cos i falda més o menys llarga.
1080Mantell: vestidura en forma de capa, subjecta al cap o a les espatlles.
1081Contrai: classe de tela que des del segle XV es fabricava, a imitació dels teixits de Courtrai, i que serví per a fer diversos vestits (entre altres, les gramalles dels consellers).
1082Bacina: gibrella o plat de metall.
1083Llit encaixat: llit que té cuixeres [cada una de les quatre barres que uneixen els pilars del llit formant el rectangle que sosté les posts o el somier] i va clavat amb perns.
1084Travesser: coixí llarg, que va de banda a banda del llit.
1085Estrada: banc amb prestatges o calaixos.
1086Bancal: peça de roba pintada de figures, que servia per cobrir bancs o taules.
1087Tinell: moble format de diversos prestatges superposats, sovint escalonats, amb calaixos o sense, que servia per a tenir-hi la vaixella, botelles i altres atuells dins la sala que servia de menjador.
1088Capitells: moble format d'una barra horitzontal sostinguda per quatre cames, i que, en combinació amb un altre d'igual, serveix de suport per sostenir una taula, una caixa, un llit o altra cosa.

Ítem un guardapols verd amb cinc estaques.

Ítem un drap de pinsel[1089] amb lo senyal del difunt.

Ítem una olla e cobertora[1090] e una librella[1091] de terra.

Ítem quatre gàbies de fust dolentes.

Ítem un escambell[1092] groc e un altre trencat.

Ítem cinc posts e dos bancs de llit[1093].

Ítem un estrador vermell amb dos calaixos.

Ítem un cofre de tomba apedaçat.

Ítem dos bugaders[1094], un bo, l'altre trencat.

Ítem un peu de debanadora[1095].

Ítem una caixa de tenir carbó.

Ítem una pastera i servador[1096] i fenyedor[1097].

Ítem una imatge de nostra dona[1098] de fust.

Ítem un banc.

Ítem una caixota.

Ítem una caixota sense cobertor.

Ítem una pimentera[1099] de dos quarters[1100] i mig.

Ítem una taula de vímens[1101] dolenta.

Ítem una taula.

Ítem un cofre de tenir cotó.

Ítem set sedassos sens sòl[1102].

Ítem una cadira petita dolenta.

Ítem una caixeta per traure cotó a la porta.

Ítem una folregadora.

Ítem una pesada[1103] de llenya poc més o menys.

1089Drap de pinzell: tela pintada.
1090Cobertora: tapadora d'un recipient.
1091Llibrella: recipient de terrissa, a manera de plat gran, de forma troncocònica invertida, més ample que alt, i que serveix per a escurar els plats, rentar-se els peus, posar coses en remull, etc.
1092Escambell: seient petit sense braços ni respatller, i a vegades sense petges.
1093Llit de posts i bancs: el que té les posts [cadascuna de les peces de fusta damunt les quals es posa el matalàs o la màrfega d'un llit] sostingudes per banquets de fusta o de ferro.
1094Bugader: cubell o cossi de terra, de fusta o de metall, on posen la roba per passar bugada.
1095Debanadora: aparell compost d'una mena de gàbia de barretes o canyes, que té forma lleugerament cònica i serveix per a debanar el fil.
1096Servador: que serva, que conserva.
1097Fenyedor: post que té devers un metre de llargària per dos palms d'amplada, i que es posa plana damunt la pastera per a fenyer-hi els pans o coques.
1098Nostra dona: la Verge Maria.
1099Pimentera: vas per a tenir pebre.
1100Quarter: mesura de valor variable.
1101Vimen (i ses variants *vim, vímec, vimen, vímet*): branca de plantes del gènere *Salix,* que és molt flexible i serveix de material per a la fabricació de cistells i altres recipients, de taules, cadires, etc.
1102Sòl: fons d'un atuell o d'un receptacle; la peça o part més baixa, damunt la qual passa o descansa el contingut d'aquell recipient.
1103Pesada: quantitat determinada.

Ítem un aixaló[1104] groc de la forma mitjana.

Ítem tres cobribancals[1105].

Ítem una conca sota el tinell amb peus, foradada.

Ítem una caldera gran de fer bugada.

Ítem una cassa[1106] de buidar la bugada.

Ítem un cànter[1107] d'aram amb dues nanses.

Ítem uns ferros[1108].

Ítem una paella.

Ítem una cassola d'aram petita.

Ítem dues teulatxines[1109] pintades i la una trencada.

Ítem tres bacines[1110] de tinell.

Ítem un canelobre de mig de menjador amb vuit branques.

Ítem sis canelobres de tenir a taula.

Ítem una copeta de llautó d'escalfar la vianda.

Ítem dues bacines planes d'estar a la paret.

Ítem un bací[1111] i una bacineta petita foradada.

Ítem dos parells de coixins amb coixineres listades[1112], les unes negres i les altres de grana[1113].

Ítem un retaulet de la verge Maria.

Ítem dos parells de llençols de bri de cànem.

Ítem un altre parell de llençols.

Ítem vuit tovalles[1114] escacades[1115] grosses no gaire usades.

Ítem cinc tovalloles sens caps.

Ítem quatre coixineres de cotonina[1116].

Ítem vuit torçaboques[1117].

Ítem dos cofres, l'un verd.

1104Aixaló: teixit de llana que fabricaven a Xaló (Châlons), ciutat de França.
1105Cobrebancals: cobribanc, cobertor per tapar un banc.
1106Cassa: instrument compost d'un recipient de metall, relativament profund, unit a un mànec llarg, que serveix per a treure matèria líquida o semilíquida i transportar-la a un altre lloc.
1107Cànter / càntir: recipient de terrissa, format d'un cos més ample de dalt que de baix, que per la part superior central acaba amb un coll i té una ansa a cada costat.
1108Ferros: Trespeus per a sostenir la paella o l'olla damunt el foc.
1109Teulatxina: escut rodó de fusta.
1110Bacina: Gibrella o plat de metall.
1111Bací: gibrella o plat fondo de metall per posar-hi aigua o altre líquid.
1112Llistat: guarnit de llista o llistes [ratlla o faixa de color diferent o de relleu, en una tela, especialment en la direcció de l'ordit].
1113Grana: color vermellós.
1114Tovalles: estovalles.
1115Escacat: dibuixat o gravat formant un conjunt d'escacs o quadres iguals de grandària, però de diferent color alternadament.
1116Cotonina: tela grossera de cotó, teixida generalment a l'encordillada.
1117Torçaboca: tovalló.

Ítem dos cresols[1118].

Ítem una copa d'aram.

Ítem li deu en Joan Malagarriga de Manresa nou lliures barceloneses.

Ítem tres anells d'or, l'un té capmeu[1119].

Ítem dues culleres d'argent.

VIII aprilis M D XXII

Et hech ad presents fatheor ego Agnès, uxor et heres Petri Pascasii, quondam, inventsse protetstatis.

Testes sunt Johannes Fabrés, traginerius et Mathias Pla, cives.

Embus omibus honorabilis Bernardus Soler, baiulus suam predictis pisuit auctoritatis.

Testes Johannes Correioles et Bartholomeus Malagarriga, calsaterius, cives.

1118Cresol / Gresol: recipient de terra refractària, de metall, etc., dins el qual es posa oli i un ble per a fer llum.
1119Capmeu: Camafeu, figura esculpida de relleu damunt una pedra preciosa, generalment de fons obscur.

Annex XX

Sentència arbitral entre Francí Pujol i Agnès Pujol

(ASM 38, s.f.)

Los noms de nostre Senyor i de l'humil verge Maria, mare sua, tot temps[1120] invocats.

Nosaltres, Miquel Eimeric del Bosc i Sallent, prevere en les esglésies de Barcelona i de Manresa beneficiat, i Francesc de Sorribes alies Ricard, donzell castlà[1121] del castell de Calonge en la citat de Manresa domiciliat, àrbitres i arbitradors i amigables composadors comunament elegits entre los honorables en Francí Pujol, ciutadà de Manresa, de la una part, e les dones n'Agnès Pasquala, viuda cotonera, e na Joana Savall, de la part altra, en e sobre tota aquella qüestió i petició i demanda que la dita dona Agnès Pasquala havia feta al dit Francí Pujol, germà seu, sobre la despesa[1122] havia feta a certa mossa que lo dit Francí Pujol li havia recomanada, e sobre un legat de cinc lliures que la dona na Margarida Pujola, mare llur, li havia deixades en son testament, e per raó de la demanda dita Agnès Pasquala e per la Joana Savall feien al dit Francí Pujol de la llet d'un fill del dit Francí Pujol e de la dita mossa anomenat Antoni Joan i aliments d'aquell, lo qual la dita Savall havia criat per comissió del dit Francí Pujol e amb fermança[1123] que la dita Agnès Pasquala, germana sua, li féu, e sobre altres qüestions e peticions e demandes davant nos deduidores[1124] divergents de la dita causa i d'altres davant nos deduides. E vist primerament lo compromís e potestat per les dites parts a nosaltres donada, e vista la porrogació[1125] del dit compromís e poder a nosaltres donat, e vist lo memorial i demanda feta per part de la dita Agnès Pasquala i Joana Savall amb què li demanen la suma de nou lliures per raó de la dita despesa, e més aquelles cinc lliures que la dita Margarida Pujola li dexà en son testament, e més aquelles vint-i-tres lliures quinze sous i vuit diners del salari d'ella, les de la dita Savall, havia d'haver del criar del dit Antoni Joan, e més aquelles quatre lliures quatre sous per raó dels aliments del dit minyó aprés[1126] d'ésser desmamat, e més totes les sumes de les despeses fetes a la cort del honorable batlle de la ciutat de Manresa e davant lo administrador de la plaça dels palols de Barcelona i

1120Tot temps: sempre.
1121Castlà: governador d'un castell feudal.
1122Despesa: l'import d'allò que consumeix algú. En aquest sentit fa referència als aliments.
1123Fermança: Garantia, acte d'obligar-se a una cosa com a garantia per un altre a qui pertoca pròpiament complir-la.
1124Deduir: portar (en sentit immaterial).
1125Porrogació: acció i efecte de prorrogar, és a dri, de diferir, de deixar per a més envant.
1126Aprés: després.

davant lo espectable[1127] governador de Catalunya, e vistes les sentències sobre dites coses, e vist lo memorial donat per part del dit Francí Pujol demanant quatre ducats haver donats a la dita germana per la dita Savall e més cinquanta i nou sous a n'en Gabriel Torra per les despeses i sentències donades per missèr[1128] Joan de Llentes, assessor de l'honorable batlle de la ciutat de Manresa, e vist los altres memorials i demandes fetes per lo dit Francí Pujol, e vist[a] la clàusula del testament de la dita Pujola de les dites cinc lliures e les respostes i reconvencions fetes per part de la dita Agnès Pasquala i aprés del dit Francí Pujol, e vistes e oïdes les dites parts una e moltes vegades en tot ço e quant han volgut dir, al·legar e preposar[1129], e tenint nostre senyor Déu Jesucrist en nostra pensa[1130] e los seus sancts sagrats quatre Evangelis deixar posar les dites parts en bona pau e tranquil·litat e nostres ànimos movents, enseguint així via de dret com amigable composició, sentenciam, pronunciam[1131] e arbitram en la forma e modo del tenor següent:

E primerament pronunciam, sentenciam i declaram e arbitram, e al dit Francí Pujol condemnam a pagar i satisfer a la dita na Agnès Pasquala, germana sua, la suma de trenta i sis lliures, diem XXXVI lliures, i açò a compliment[1132] de la dita llet i aliments a donada i donats la dita Joana Savall al dit Antoni Joan Pujol, fill del dit Francí Pujol, i per totes les despeses així dita Agnès Pasquala i Joana Savall haguéssen fetes en la ciutat de Barcelona davant lo adminstrador dels pallols i a la governació i davant lo batlle de Manresa a consell del magnífic missèr Joan de Llentes, doctor, així per la dita Pasquala com per la dita Savall entre elles i envers i contra dit Francí Pujol, e així compresos los quatre ducats serviren per dita dida i los cinquanta i nou sous ha pagats dit Francí Pujol al dit Gabriel Torra, procurador d'elles dues Pasquala i Savall. E així, a compliment de dita llet i aliments i despès[1133] condemnam al dit Francí Pujol en pagar les dites trenta i sis lliures a la dita Pasqualla i a qui ella volrà, les quals li hage de pagar en dues e iguals pagues, la primera que serà de divuit lliures d'ací a la festa de Nostre Dona[1134] d'agost propvinent del present any de mil i cinc-cents i trenta i quatre, i les altres divuit lliures a compliment de les dites trenta i sis li hage de pagar i satisfer d'ací a la festa de Nadal propvinent que complirem de l'any mil i cinc-cents i trenta i cinc. En les quals trenta i sis lliures lo condemnam li hage de pagar i satsifer a la dita Agnès Pasquala i a qui ella volrà,

1127Espectable: respectable.
1128Missèr: tractament equivalent a *mon senyor,* que es donava a persones de molta autoritat i principalment a gent lletrada usada com a precursor honorífic.
1129Preposar: proposar.
1130Pensa: facultat de pensar.
1131Pronunciar: manifestar-se en tal o tal sentit; declarar la seva decisió.
1132Compliment: quantitat que es dóna per acabar de pagar una cosa.
1133Despès: despesa, allò que es despèn o gasta.
1134Nostra Dona: la Verge Maria.

i sots obligació de persona i béns, i amb escriptura de terç[1135] davant lo magnífic veguer de Barcelona i de sa cort, i amb salari de procurador de debitori per dieta, i amb jurament e amb totes clàusules necessàries que semblants obligacions se acostumen de fer i posar, a tota utilitat de la dita Pasquala i dels seus i de qui ella volrà i açò atès a ella pertànguen per lo que conste a nosaltres ha feta fermança ja satisfeta a dita Joana Savall, i per dites despeses. I en les dites trenta e sis lliures condemnam al dit Francí Pujol en que li'n faja i de present fa carta de debitori amb les clàusules damunt dites, i altres vincles, a coneguda de l'honorable notari davall escrit, e açò fassa, obtinga i serve sots les penes i jurament en lo compromís són contengudes.

Ítem més pronunciam i declaram, e al dit Francí Pujol condemnam, que atès consta a nosaltres del testament i legat en aquell posat per la dita Margarida Pujola de les dites cinc lliures a la dita Pasquala feta, e lo dit Francí Pujol al·lega certes pretencions que li hauria fetes fer aquell, per ço en tal condemnam al dit Francí Pujol en provar i a mostrar causes i realitats veres davant nos dins lo temps de la festa de Nadal propvinent que hage pagat aquelles, altrament lo condemnam ara per llavors i llavors per ara en pagar-li dites cinc lliures a la dita Agnès Pasquala e als seus dins un mes aprés la dita festa de Nadal serà passada, i aquelles li hage de donar largament i bastant i de pla, sens contradicció nenguna. E açò sots les penes i juraments en lo comropmís són contengudes.

Ítem més pronunciam i declaram i arbitram, i a la dita Agnès condemnam, en satisfer i pagar a la dita Joana Savall tot ço i quant hagués d'haver i lo dit Francí Pujol li fos obligat, així per raó de la dita llet i aliments com per les dites despeses hagués fetes, en qualsevol càrrec al dit Francí Pujol, fins a la present jornada. E aquelles vinguen a tal càrrec de la dita Agnès Pasqual i no del dit Francí Pujol. E a la dita Savall condemnam en que no puga demanar res al dit Francí Pujol ni als seus per les dites causes, sinó a la dita Pasquala. E açò fassan i observen [e] tinguen sots les penes i juraments en lo compromís són contenguts en terç, emperò que les despeses que són fetes davant missèr Ribalter se ha fetes, per iguals parts les paguen, etc.

Ítem pronunciam i sentenciam i arbitram i declaram, i al dit Francí Pujol condemnam, que atès a nos consta esser lo dit Antoni Joan fill del dit Francí Pujol, condemnam aquell a se detraure de mans i poder de la dita Joana Savall, dida d'aquell, e que aquell se n'hage a

1135Escriptura de terç: escriptura en la qual, per tal de donar més força al contracte, hom imposava com a pena, a la part que no complís, el pagament d'una tercera part del deute al fisc.

portar allà on ben vist li serà, e que lo criar i despeses que en aquell se faran vinguen a tot càrrec del dit Francí Pujol i no s'és de les dites Agnès Pasquala ni Joana Savall. I açò del dia present que la nostra sentència en amigable composició serà promulgada en avant comptador. E si en poder de la dita Savall volrà, estiga o hi estarà, que sia obligat en por[tar]-li los aliments i despeses dit minyó farà. I açò fassa i obtinga sots les penes i jurament són contengudes.

Ítem més pronunciam sentència i declaram i arbitram e a les dites parts, ço és Agnès Pasquala i Francí Pujol, condemnam que atès i considerant davant nos quiscunes[1136] de les dues parts han donats molts i diversos memorials de moltes pretencions se demanaven l'una part a l'altra, e per quant per a tenir lo temps curt i així per no ésser la dita Agnès Pasquala present, nos retenim temps d'ací a la festa de Nadal propvinent i major desliberació de decernir i declarar per nosaltres aquells i per a posar les dues parts en millor pau i tranquil·litat, a la qual declaració i condemnació, ara per llavors i llavors per ara, condemnam les dites parts en homologar[1137] i observar aquelles. Emperò no entenem per lo dit temps en prejudicar[1138] les coses damunt dites ja declarades ni en l'execució d'aquelles, açò fassen [e] observen sots les penes en jurament en lo compromís són contengudes.

Ítem pronunciam i declaram i arbitram, i a les dites parts i a quiscuna d'aquelles condemnam, fetes hagen les coses damunt dites en fer-se larga i bastant difinició[1139] i absolució sobre dites coses, lasgament i bastant, e per consemblants difinicions se acostumen de fer. E açò fassan [e] observen sots les penes i juraments en lo compromís són contengudes.

Ítem més pronunciam i declaram i arbitram, e a les dites parts condemnam, que en lo que suix[1140] condemnació, condemnam, i lo que suix absolució, obsolem, etc.

Ítem més pronunciam, sentenciam, declaram i arbitram, e a les dues parts condemnam, que si eixien coses inlargues[1141] en aquesta nostra present sentència, que aquelles fossen dignes d'interpretar i de corregir i esmenar, nos retenim temps d'un any primer vinent

1136Quiscuna / cascuna: cada una
1137Homologar: estar conforme amb el contingut d'una sentència, especialment arbitral.
1138Prejudicar: perjudicar.
1139Difinició / definició: acte de tenir fi o de posar fi.
1140Suix: creiem que és una conjugació arcaica de la tercera persona del singular del verb sorgir.
1141Inlarga: mancat de llargueses, de concreció suficient.

comptador del dia de la present nostra sentència l'han en amigable composició serà publicada en avant comptador, a la qual interpretació [e] correcció tinguem d'estar e amb les presents los ne condemnam en açò, sots les penes i juraments en lo compromís contengudes.

Ítem pronunciam, sentenciam i arbitram, i a les dites parts condemnam e a quiscuna d'aquelles, en pagar-nos per nostres salaris i treballs d'aquesta nostra present sentència tres parells de capons, i açò a la festa de Nadal propvinent, e al honorable notari son salari com deu ser salari, quant la present sentència serà publicada. E açò fassen [e] observen sots les penes i juraments són contingudes.

Ítem pronunciam i sentenciam i declaram i arbitram, e a qui sia de les dues parts condemnam, en lloar i homologar aquesta nostra present sentència l'han en amigable composició, i açò dins lo temps de sis dies comptadors aprés que la present serà publicada. E açò fassen [e] observen sots les penes e jurament en lo compromís són contengudes.

Miquel Eimeric del Bosc i Sallent, altre dels àrbitres, *manu propia*.

Francí Ricard de Sorribes, altre dels àrbitres.

Die prima julii anno a nativitate Domini M D XXXIIII lata fuit dicta sentencia pronciacio seu declaracio arbitralis per dictos reverendi et magnifici arbitros [...] in domo magnifici Francisci Ricard y de Sorribes, et predicti reverendo Michaelis del Bosch y Sallent lectis, presente dicto Johannes Sagristà, procurem dictam Pasquala et Savall, absentem, dicto Francisci Pujol presente, me Johannis Sala, notari et presentibus honorabilis Bernardo Roviralta, baiulo et Francisci Gorvins et Carolus Albenàs, consiliariis Minorise de quibus que fuerunt acta Minorise, die et ano predictis. Testetes predicti. Et dicti Johannes Pasqual, dicto nomine, laudavit et emologavit dicta sentencia. Testes predicti.

Et die IIII julii anno predicto M D XXXIIII Franciscus Pujol laudavit et emologavit dictam sentenciam quam havit per lectis. Presente me, Johannes Sala, notari et Johanem Rech, sartore et Petro Prat, hostalerio Minorise.

Annex XXI

Manifest de Joan Caldoliver, fuster de Manresa

Liber Manifesti (AHCM AM-I.171 f. 117v-118v)

[die III desembris anno 1490]

Johannes Caldoliver, fusterius civis Minorise

Primo una casa situada al carrer de Sant Miquel. Fa de cens X sous a Sant Nicolau	XXX	ll		s
Ítem una altra casa al carrer d'en Botí. Fa de cens III sous III diners a en Botí e al pabordre	X	ll		s
Ítem un tros a Puigderrà. Fa de cens VIII sous a mossèn Vila	LXX	ll		s
Ítem un altre tros a les Tortonyes. Fa VI sous VI diners a mossèn Gavís de Vic	XX	ll		s
Ítem una vinya al Pont de Rajadell. Fa de cens III sous III diners al sagristà	XV	ll		s
Ítem una vinya al mas Major. Fa de cens a mossèn Dalmau II sous VI diners	XV	ll		s
Ítem una vinya a Viladordis. Fa III sous a mossèn Trullàs	V	ll		s
Ítem un hort a Puigderrà. Fa de cens III sous a Santa Anna	IIII	ll		s
Ítem una tina de XXX càrregues	III	ll		s
Ítem un follador de III càrregues	I	ll		s
Ítem IIII bótes, la major té X càrregues, l'altre VI, l'altre III càrregues cascuna	IIII	ll		s
Ítem III carretells de I portadora i mitja	I	ll		s
Ítem II gerres		ll	III	s
Ítem II quarters d'oli		ll	X	s
Ítem III portadores		ll	VI	s

Ítem forment, XV quarteres	VI	ll	XV	s
Ítem vi, entorn XVI càrregues	V	ll	XII	s
Ítem vi blanc, IIII portadores i mitja	II	ll	X	s
Ítem dos muls jóvens, l'un de IIII anys, l'altre de mig temps	XXVII	ll	X	s
Ítem II llances, I espasa		ll	XV	s
Ítem aïnes e ferramenta de l'art, estima II lliures X sous	II	ll	X	s
Ítem cabal e diners comptants, en tot XVI lliures	XVI	ll		s
Ítem li deuen en tot IIII lliures que fa compte d'haver	IIII	ll		s
Ell deu entorn VIII lliures	VIII	ll		s
Ítem fa de censal XVII sous VI diners a la capellania de missèr Comes per XXXV lliures	XVII	ll	X	s

Annex XXII

Inventari de béns de Pere Caldoliver, difunt fuster

(ASM V-70, s.f.)

Inventarium bonoris Petri Caldoliver, quondam fusteri

Die lune XIIII mensis martii M D LVIII

Noverint universi quod cum propter doli maculam emitandam beneficium inventarii fuerit aiune indultum idcirco domina Aldunsia Caldolivera, vidua relicta Petri Caldoliver, quondam fusterii Minorise, ~~fuit fecit~~ tenens et possidens bona illius pro suis dotem sequens fecit inventarium in presentia ~~dicti hono~~ Ludovici Caldoliver, heredis asserti ~~Joannis~~ dicti Petri Caldoliver, quondam patris sui cum hoc signo cru ╬ cis de bonis illius euisdem viri sui.

Primo[1142] una casa situada al carrer de Sant Miquel de la present ciutat amb dos portals a la carrera pública obrints, dins la qual trobam los béns mobles següents:

En la entrada

Primo uns ordidors[1143] de cotó.

Ítem uns telers de teixir cotó amb tots sos arreus[1144] per a teixir.

Ítem una salera[1145] de fust.

Ítem ~~dos~~ tres carretell[s][1146] d'una càrrega[1147] buits.

Ítem una bóta maresa[1148] buida sens fons.

Ítem una caixeta buida.

Ítem un torn de debanar[1149] cotó.

1142*Primo*: Llatinisme que vol dir primer.
1143Ordidor: aparell per a ordir.
1144Arreu: Eina o utensili en general, cosa que serveix per un ús determinat.
1145Salera: Caixa de fusta dins la qual es posa la carn i xulla del porc, entre sostres de sal, perquè es conservi sense corrompre's.
1146Carretell: Barril petit, que oscil·la entre un càntir i una càrrega de cabuda i serveix principalment per tenir vi.
1147Càrrega: Unitat de mesura, que té diferents valors segons l'objecte mesurat i segons les comarques, però que en general correspon a la quantitat que pot portar una bèstia.
1148Bóta maresa: La bóta vinatera ben cuidada i aconduïda.
1149Debanar: anar prenent el fil d'una troca o madeixa i enrotllar-lo formant un cabdell, omplint un rodet, etc.

En lo celler

Primo una tina de tenguda de XXX càrregues poc més o manco encercolada[1150].

Ítem una bóta de deu càrregues buida.

Ítem una altra bóta de vuit càrregues on [hi] ha vi que beuen en casa.

Ítem una altra bóta també de fusta grossa buida de tres càrregues.

Ítem tres carretells cadaú de mitja càrrega, l'un ple de vi blanc i los dos buits.

Ítem un banc gran de tina.

Ítem dues escales, l'una gran, l'altra xica.

Hec ad presentis

Testes sunt Franciscus Coromines, fusterius et Franciscus Salt, matracerius[1151] cive Minorise.

Die XXXI mensis marcii M D LVIII

Dicta Aldunsia Caldolivera continuando dictum inventarium dictum inventa bona sequentia

En la sala de dita casa

Primo un tinell[1152] de fusta.

Ítem un parell de bacines[1153] de llautó i una altra de terra.

Ítem dos cànters[1154] d'aram dolents.

Ítem una llanterna[1155].

Ítem un librell[1156].

Ítem una copa d'aram.

Ítem dues cadires de cuiro[1157].

Ítem un cofre d'àlber buit.

Ítem un altre cofre d'àlber també buit.

1150Encercolat: amb cèrcols, és a dir, llenca de ferro o de fusta corbada en forma de cercle amb els dos caps units, que es posa estretament al voltant d'una bóta o altre vaixell per mantenir unides les dogues, i en general a qualsevol cosa les peces de la qual tenen tendència a disgregar-se.

1151Matrasser: fabricant de matalassos.

1152Tinell: tina petita.

1153Bacina: gibrella o plat de metall.

1154Cànter: càntir.

1155Llanterna: fanal; llum en què la flama és defensada contra el vent per parets de metall, de vidre, de banya, etc.

1156Librell: recipient de terrissa, a manera de plat gran, de forma troncocònica invertida, més ample que alt, i que serveix per a escurar els plats, rentar-se els peus, posar coses en remull, etc.

1157Cuiro: cuir.

Ítem una estrada[1158] amb dos calaixos.

Ítem uns aspiells[1159] de debanar llana.

Ítem un tovalloler pintat de verd.

Ítem un Sant Cristòfol.

Ítem una taula ficada a la paret.

Ítem un morter de raure amb sa mà de coure.

Ítem un pitxell[1160] de terra.

En la cuina

Primo dos morters de terra, l'un gran, l'altre xic, amb ses mans de fust.

Ítem dues paelles, la una gran, l'altra xica.

Ítem una olla de coure mitjancera[1161].

Ítem una cassa[1162] d'aram amb cua.

Ítem dues calderes, la una gran, l'altra xica.

Ítem una casseta[1163] d'aram amb cua.

Ítem quatre asts[1164] de ferro entre grans i xics.

Ítem un menador d'ast de ferro.

Ítem uns ferros llévens[1165].

Un bugader[1166] de terra petit.

Ítem quatre llumeners[1167].

Ítem dos escambells[1168] de fust.

Ítem un banquet de fust.

Ítem uns clamascles[1169] de ferro.

Ítem dos sacs, cada un d'una càrrega.

Ítem un escalfador[1170] d'aram.

Ítem dos escalfadors de llit dolents.

1158Estrada: banc amb prestatges o calaixos.
1159Aspiell: debanadora, és a dir, aparell compost d'una mena de gàbia de barretes o canyes, que té forma lleugerament cònica i serveix per a debanar el fil.
1160Pitxell: gerro amb broc per a servir aigua.
1161Mitjancera: mitjana.
1162Cassa: instrument compost d'un recipient de metall, relativament profund, unit a un mànec llarg, que serveix per a treure matèria líquida o semilíquida i transportar-la a un altre lloc.
1163Casseta: cassa petita.
1164Ast: barra de ferro o de fusta amb la qual aspiden longitudinalment un animal per coure'l fent-lo voltar damunt el foc o dins un forn.
1165Ferros: barra de ferro acabada amb un o dos ganxos, que, penjada damunt la llar, serveix per a sostenir l'olla o caldera.
1166Bugader: cubell o cossi de terra, de fusta o de metall, on posen la roba per passar bugada.
1167Llumener: llum de ganxo.
1168Escambell: tamboret.
1169Clemàstec: cadena d'anelles amples, que va penjada damunt la llar i que a la part inferior porta un o alguns ganxos on es penja l'ansa de la caldera o els llévets de les olles que s'han de posar a escalfar al foc.
1170Escalfador: instrument de metall a manera de cassola, amb un mànec llarg, que s'usa com a recipient de caliu i es posa entre els dos llençols del llit per escalfar aquest.

Una sort[1171] de plats i escudelles[1172].

En la cambra del carrer

Primo un llit amb son matalàs i dues flassades blanques i un travesser.

Ítem una altra flassada vermella.

Ítem una altra flassada groga.

Ítem dues flassades altres blanques.

Ítem un llitot amb un traspontí[1173] i travesser.

Ítem un paner[1174] de vímens.

Ítem una gonella[1175] leoda.

Ítem una sort de pedaços.

Ítem un setial[1176] amb pany i clau dins lo qual és lo següent

Primo una sort de pedaços de lli.

Ítem ~~set estovall~~ nou estovalles entre grans i xiques i bones i dolentes.

Ítem una tela de pastar.

Ítem set canes[1177] de torçaboques[1178] en una peça.

Ítem uns eixugamans amb vies blaves.

Ítem cinc llençols entre bons i dolents.

Ítem unes altres estovalles.

Ítem una tela davantllit[1179] amb guarniment de llista[1180].

Ítem uns eixugamans amb vies blaves.

Ítem quatre tovalloles.

Ítem un bancal[1181] bigarrat[1182].

Ítem uns ~~tovalló~~ eixugamans.

Ítem una altra tovallola.

Ítem set coixineres.

Ítem setze torçaboques.

1171Una sort: conjunt de coses d'una mateixa espècie.
1172Escudella: recipient fondo, de forma semiesfèrica o aproximadament semioval, de cabuda variable però inferior a un litre, que serveix per a prendre brou, llet, cafè, te, etc.
1173Traspontí: marfegó o matalàs prim i petit.
1174Paner: recipient fet de vímens, esquerdes de canyes o joncs entreteixits, de forma trococònica invertida, generalment amb una ansa de banda a banda, i que serveix originàriament per a tenir pa i també per a portar fruita, roba, etc.
1175Gonella: peça de vestit que duien homes i dones, composta de cos i falda més o menys llarga.
1176Setial: moble o altre objecte destinat a seure-hi.
1177Cana: mida longitudinal que consta de vuit pams i equival aproximadament a un metre i seixanta centímetres.
1178Torçaboca: tovalló.
1179Davantllit: cortina que cobreix la part inferior del llit, penjant des dels matalassos fins en terra.
1180Llista: ratlla o faixa de color diferent o de relleu, en una tela, especialment en la direcció de l'ordit.
1181Bancal: peça de roba pintada de figures, que servia per cobrir bancs o taules.
1182Bigarrat: que té moltes colors inharmòniques; extremadament variat.

Ítem una coixinera amb alguns serrells de lli.

Ítem dotze torçaboques.

Ítem una capsa de fust amb un bregansis[1183] i algunes quiqualensa [?].

Ítem un cabdell de ferradura blava i blanca.

Ítem ~~dues~~ tres capsetes.

Ítem una caixa ferrada amb alguns llibres estampats i altres escriptures de mà.

Ítem un altre cofre amb dos plats de mèlica[1184], ~~dos~~ un saler de vidre, un setrot[1185] de vidre i un canteret[1186] de vidre.

Ítem dos canelobres de llautó.

Ítem un altre cofre buit.

Ítem dues po[s]ts[1187] de pastar.

Ítem dos ciris de cera.

Ítem una verge Maria ben guarnida i pintada.

Ítem un Jesuset.

Ítem un drap a la paret de pinzell[1188].

Ítem una altra verge Maria [que] penja sobre lo portal.

Ítem un sac d'una quartera[1189].

En la cambra de dalt

Primo un llit encastat amb una coberta[1190] de tela.

Ítem una caixa amb algunes escriptures.

Ítem set coixins de ploma.

Ítem un peu de debaneres[1191] de ferro.

En lo terrat

Primo una algerra de tenir oli buida.

Ítem una pastera amb son servador[1192] i sedàs de cerres[1193].

1183Bergansí: peça de goma, d'os, de metall o d'altra matèria, que posaven penjada amb una cadeneta al coll dels infantons perquè la rosegassin i es facilitàs la dentició.
1184Mèlica: variant de màlica, nom d'una classe de ceràmica procedent de Màlaga.
1185Setrot: gerro per a tenir-hi aigua.
1186Canteret: càntir petit.
1187Posts: en aquest context s'ha d'entendre com les petges o suports que aguantaven la pastera.
1188Drap de pinzell: tela pintada.
1189Quartera: mesura agrària corresponent a l'extensió de terra on es pot sembrar una quartera de llavor.
1190Coberta: flassada de tapar el llit.
1191Debanera: debanadora.
1192Servador: que serva, que sosté o manté una cosa en un determinat estat o posició.
1193Cerra: pèl gruixut i aspre, principalment els del porc, de la coa de les bísties cavallines, etc.

Ítem un embut i ~~Ítem~~ traedor[1194] d'oli.
Ítem una caixa sobre la qual està la pastera.
Ítem un cabàs d'una quartera.
Ítem un embut gran de trascolar i un altre de carretells.

Ítem joies d'or amb dos pedres fines a l'entorn, l'ha posat penyora dita viuda per tres lliures i un sou per necessitat tenia en casa.
Ítem una cullera d'argent.

Ítem una vinya al Mas del Pla amb una albereda d'àlbers. Afronta a sol ixent amb lo camí de Cardona, a mig jorn amb lo camp d'en Nebot, a sol ponent amb la vinya de mestre Martí i a tramuntana amb la vinya d'en Vinyals.

Ítem una vinya i camp situada al Guix, amb oliveres. Afronta amb les honors[1195] del Mas del Guix i amb lo torrent del Guix, i amb un tros d'en Peferrer i amb un tros de camp i vinya dita viuda i son marit han posat penyora a en Maurici Dalmau per lo dot d'Elisabet, filla llur.

Ítem un hortet dins la present ciutat en lo carrer d'en Botí. Afronta a sol ixent amb la casa d'en Galí, a mig jorn amb lo carrer, a sol ponent amb l'hort d'en Pons i a tramuntana amb lo carrer del Carme.

Ítem una estable i païssa[1196] al carrer d'en Burg dins la present ciutat. Afronta amb la casa i hort d'en Bernat Ros i amb lo dit carrer.

Ítem tenen un mas dit Mas Caldoliver en la vegueria de Manresa situat, lo qual ara té penyora en Cornet de Castellgalí per seixanta lliures.

Hec ad presentis confessa fuit invenisse in presentia dicti Ludovici Caldoliver, filii sui promi etc.

Testes sunt Franciscus Pujol et Rafael Oller, cives Minorise.

1194Traedor: instrument per a treure alguna cosa; especialment, recipient amb mànec per a treure oli de les piques.
1195Honors: possessió, finca que es té en arrendament vitalici.
1196Païssa: pallissa.

Annex XXIII

Capítols matrimonials entre Pere Claver i Agnès Caldoliver

(AHPM m-356, f. 25-27v)

Die XXVII Jannuarii [1527]

[Inscripció lateral] Fuit facta copia autenctica in papiro Petro Claver, die VIII marcii M D LVII vigore precepti pro auto Lodovicum Avellà, notarii.

En nom de nostre senyor Déu.

Sobre lo matrimoni, la gràcia divinal mitjançant tractat e convengut, que sia fet entre en Pere Claver, paraire, fill del senyer[1197] n'Andreu Claver, ciutadà de la ciutat de Manresa, e de madona[1198] Eulàlia, muller d'aquell, difunts, de una part; e n'Agnès, filla del senyer en Pere Caldoliver, fuster ciutadà de la dita ciutat, i de madona Caterina, muller d'aquell, de la part altra; són convenguts e concordats los capítols següents:

Primerament, lo senyer en Pere Caldoliver, de consell e voluntat d'alguns parents i amics seus, promet que donarà e de present dóna la dita Agnès, filla sua, al dit Pere Claver per muller, e donar-li ha en dot i en nom de dot, e per tota part heretat legítima i altre qualsevol dret a ella pertanyent en béns de pare i de mare: *primo*[1199] una casa la qual ell ha en la Plaça de la ciutat de Manresa, la qual afronta amb la casa de missèr[1200] Jaume Saragossa, jurista, i amb la dita Plaça, i amb la casa d'en Rafael Cardona, paraire, i té-se[1201] per lo benefici de Sant Miquel de Serrateix a cens de XVIII sous pagadors en la festa de [en blanc]; Ítem un llit encaixat[1202] amb altre llit corredís dins lo llit; Ítem uns clamascles[1203]; Ítem una pastera[1204]; Ítem un cofre; Ítem deu lliures en diners comptants[1205], moneda barcelonesa; i les joies acostumades de donar, en les quals sien compreses qualsevol almoines a ella pertanyents. E les quals deu lliures li darà tothora[1206]

1197Senyer: sinònim arcaic de senyor.
1198Madona: tractament equivalent a senyora.
1199*Primo*: paraula llatina que vol dir primer molt comuna en l'argot notarial utilitzada per designar la primera d'un seguit de coses.
1200Missèr: tractament equivalent a *mon senyor,* que es donava a persones de molta autoritat i principalment a gent lletrada.
1201Te-se: forma arcaïca de “es té”.
1202Llit encaixat: el que té cuixeres, és a dir, cada una de les quatre barres que uneixen els pilars del llit formant el rectangle que sosté les posts o el somier, i va clavat amb perns.
1203Clamascle / clemàstecs: cadena d'anelles amples, que va penjada damunt la llar i que a la part inferior porta un o alguns ganxos on es penja l'ansa de la caldera o els llévets de les olles que s'han de posar a escalfar al foc.
1204Pastera: recipient de fusta, de fons pla i parets interiors inclinades, dins el qual es pasta la farina per a fer els pans.
1205Comptants: diners en efectiu, en metàl·lic.
1206Tothora: sempre.

que les voldrà i la resta, a noces. Les quals coses li dóna a ús e costum de Manresa, prometent-li'n fer carta de donació amb obligació de sos béns haguts e per haver e amb totes clàusules necessàries. E així ho jura. E la dita Agnès accepta la dita donació amb referiment[1207] de gràcies.

Ítem la dita Agnès, de consell e voluntat del dit pare e mare seus e d'altres parents i amics seus, promet que penrà e de present pren per marit lo dit Pere Claver, i portar-li ha en dot i en nom de dot la dita casa i altres béns i deu lliures per lo dit pare seu a ella donades així com li són donades. E aixi ho jura.

Ítem lo dit Pere Claver, de consell i voluntat d'alguns parents i amics seus, promet que penrà i de present pren per muller la dita Agnès, filla del dit Pere Caldoliver, i de la dita muller sua, ensems[1208] amb la dita dot per lo dit pare seu a ella donada. E fa-li escreix o donació per noces de trenta lliures barceloneses a ús e costum de Manresa. La qual dot i escreix li salva e assegura en e sobre tots e sengles béns seus, mobles e immobles, haguts e per haver, on se vulla que sien, prometent-li'n fer carta d'espoli. E així ho jura.

Ítem és emprès[1209] que los dits jóvens[1210] se esposen per paraules de present, aptes e suficients, a fer matrimoni lo dia present, e solemnitzen llur matrimoni en faç de[1211] santa mare Església d'ací a Carnestoltes. Lo qual temps se puga allargar o acurçar[1212] a coneguda del[1213] senyer en Joan ~~Caldoliver~~ Dorca i del senyer en Benet Mas e Macià Prat, ciutadans de Manresa.

Ítem és emprès e prometen les dites parts que tinran o observaran los presents capítols sots pena de XXV lliures barceloneses, la qual de bon grat s'imposen. La qual sia comesa tothora que hi sia contrafet[1214], i adquisida[1215] la meitat a la part servant[1216] los presents capítols, i l'altra a aquella cort qui en farà l'execució, obligant-ne l'una part a l'altra tots llurs béns. E així ho juren.

1207Referiment: acció de referir.
1208Ensems: juntament, al mateix temps.
1209Emprendre: decidir, resoldre de fer una cosa (sia per decisió d'una sola persona, sia per acord entre algunes).
1210Jóvens: joves.
1211En faç de: davant de.
1212Acurçar: escurçar.
1213A coneguda de: a l'arbitri, a la manera de veure o d'apreciar d'algú.
1214Contrafet: contrafacció, acte de contrafer, de contravenir a una disposició legal.
1215Adquisir:adquirir.
1216Servar: guardar, complir, seguir exactament (allò que està prescrit, allò que s'ha promès, allò que és obligació).

Id circo nos, Petrus Claver ex una et Petrus Caldoliver, Agnès, eius filia, laudamus dicta capitula et promittimus ea atendere sub dicta pena que de qua ut supra. Et pro his obligamus pro parte bona, renunci legi pro hi recim penna dorci et eam et iuramus.

Testes Francisci Bastardes, parator et Bernardus Vinyals, traginerius, cives Minorise.

Annex XXIV

Inventari de béns de Pere Claver Prat, difunt paraire

(ASM V-69, s.f.)

Inventarium hereditatem bonorum que fuerunt Petri Claver, quondam paratoris lani civis Minorise, factum per dominam Agnetem, eius uxorem relictam, tenentem et possidentem hereditatem, omina et singula bona res et iura dicti quondam Petri Claver, viri sui, pro suis dote, sponsalitio et nec non heredem universalem eiusdem ab constitutam eius ultimo testamento per eiusdem, Petrum Claver facto, ordinato et firmato in villa Sparagarie, diocesis Barchinona, die decimo quarto mensis Julii anno anativitate Domino M D LXXVI penes discretum Alfonsum Mayners, notario publicum villa Martorelle, dicti diocesis habitationi cum expresa protetstatione quod per huius aditionem inta sua non constintur.

Captum die XXVI novembris anno M D L XXVIIII°

Primo[1217] dins la casa la qual la dita Agnès Clavera té i posseeix en la present ciutat de Manresa, en la plaça pública de dita ciutat, en la qual lo dit quòndam[1218] Pere Claver mentres vivia habitava, trobà dita viuda los béns mobles següents:

En l'entrada

Primo una escala de fusta.

En la rebotiga

Primo un llit de camp[1219] ras de fusta d'àlber amb una màrfega plena de palla.
Ítem una farinera[1220] de fusta de pi amb pany i clau i una pastera[1221].

En la cambra de baix

Primo un llit de camp ras amb màrfega i matalàs i dos llençols usats i dues flassades sotils[1222] i dos coixins.
Ítem una caixa de pi sens pany ni clau buida.

1217*Primo*: Llatinisme que vol dir primer.
1218Quòndam: que fou (en el sentit de difunt).
1219Llit de camp: el format de cordes o corretges, plegable, per a esser transportat anant de viatge.
1220Farinera: recipient on es té depositada i estojada la farina.
1221Pastera: recipient de fusta, de fons pla i parets interiors inclinades, dins el qual es pasta la farina per a fer els pans.
1222Sotil: Baix de qualitat; de poca vàlua.

Ítem un taulell de fusta.

Ítem una escala de collir olives.

Ítem un aspiell[1223] de llana.

Ítem una roda de torn.

Ítem un[a] verga[1224] de ferro per debaneres[1225].

Ítem una destral.

Ítem una soga.

Ítem un sedàs.

En la sala

Primo tres cadires de fusta.

Ítem una taula xica dolenta.

Ítem un pagès[1226] i una salinera[1227] de fusta.

Ítem una caixa dolenta, serveix per tenir roba bruta.

Ítem un escalfador[1228].

Ítem una serra.

Ítem una cassola d'aram.

Ítem dues calderes d'aram, l'una gran i l'altra xica.

Ítem una cassa[1229] d'aram.

Ítem dues paelles, una gran i l'altra xica.

Ítem una olla de coure petita.

Ítem una copeta de llautó per a taula.

Ítem uns clemascles[1230] i unes molls[1231] i una pala i un forroll[1232] de ferro.

Ítem una copa d'aram.

Ítem quatre llumeners[1233].

1223Aspiell: debanadora, és a dir, aparell compost d'una mena de gàbia de barretes o canyes, que té forma lleugerament cònica i serveix per a debanar el fil.
1224Verga: barra prima de metall.
1225Debanera: debanadora; aparell compost d'una mena de gàbia de barretes o canyes, que té forma lleugerament cònica i serveix per a debanar el fil.
1226Pagès: plat de ferro muntat horitzontalment damunt un trespeus, que servia per a posar-hi teies enceses per a il·luminar la sala.
1227Salinera: caixó per a tenir sal a la cuina.
1228Escalfador: instrument de metall a manera de cassola, amb un mànec llarg, que s'usa com a recipient de caliu i es posa entre els dos llençols del llit per escalfar aquest.
1229Cassa: instrument compost d'un recipient de metall, relativament profund, unit a un mànec llarg, que serveix per a treure matèria líquida o semilíquida i transportar-la a un altre lloc.
1230Clamascles / clemàstecs: cadena d'anelles amples, que va penjada damunt la llar i que a la part inferior porta un o alguns ganxos on es penja l'ansa de la caldera o els llévets de les olles que s'han de posar a escalfar al foc.
1231Molls: instrument compost de dues fulles de ferro unides per un clau a manera de tisores, però de tal forma que coincideixin de pla els dos extrems d'una i altra, i que serveix per a agafar les brases del foc o altra cosa perillosa d'agafar amb els dits, per a encrespar els cabells, etc.
1232Forroll: cadascun dels dos ferros que hi ha a la xemeneia, a banda i banda de la llar, per evitar que la llenya s'escampi.
1233Llumener: llum de ganxo.

Ítem dos asts[1234].

Ítem una sort[1235] d'obra de terra[1236] i altra d'obra de vidre, cosa [de] poca vàlua.

Ítem una caixa de pi sens pany ni clau buida.

Ítem dues carabasses.

Ítem dues gerres de terra per oli buides i l'una sens coll i anses[1237].

Ítem altra gerra de terra.

Ítem un escambell[1238].

En la cambra de la sala

Primo un llit de camp ras d'àlber amb màrfega i matalàs i una flassada sotil.

Ítem una caixa de pi sens pany i clau buida.

Ítem una caixa d'àlber amb pany sens clau amb una sort de pedaceria[1239].

Ítem una caixeta molt petita de pi buida.

Ítem un cofre de fusta de pi sens pany ni clau dins lo qual és lo següent:

Primo tres llençols petits i dolents.

Ítem divuit llençols usats.

Ítem tres estovalles sotils.

Ítem unes estovalles bones.

Ítem quatre tovalloles.

Ítem dotze torçaboques[1240].

Ítem tres coixineres.

Ítem vuit camises d'home entre bones i dolentes.

Ítem tres saions[1241] de burell[1242] usats.

Ítem una caixeta per tenir pa.

Ítem una bacina[1243] petita de llautó.

Ítem una espasa.

Ítem un paner de verga[1244].

1234Ast: barra de ferro o de fusta amb la qual aspiden longitudinalment un animal per coure'l fent-lo voltar damunt el foc o dins un forn.
1235Sort: lot; en aquest context sembla que fa referència a peces d'una vaixella.
1236Obra de terra: coses fetes de terra cuita.
1237Ansa: nansa.
1238Escambell: seient petit sense braços ni respatller, i a vegades sense petges.
1239Sort de pedaceria: creiem que vol dir amb un assortit variat de pedaços de roba.
1240Torçaboques: tovalló.
1241Saió: peça de vestit que cobria el cos des del coll fins més avall de la cintura, i era ampla i sense botons.
1242Burell: roba de llana i fil, grossera i de color negre o fosc, que s'usava per fer hàbits, capots i cotes.
1243Bacina: gibrella o plat de metall.
1244Verga: branca o tanyada d'arbre o d'arbust, relativament prima, llisa i neta de fulles.

En la cambra del terrat

Primo un llit de camp ras d'àlber amb màrfega i una flassada dolenta.

Ítem una gerra verda trencada.

Ítem una caixota molt dolenta.

Ítem uns clamascles.

Ítem una cadira de fusta.

Ítem una taula d'àlber sens cisora[1245].

En lo terrat

Primo dues flassades dolentes.

Ítem un coixí.

Ítem un altre coixí.

Ítem un travesser[1246] dolent.

Ítem unes calces[1247] dolentes.

Ítem dues aixades.

Ítem atrobà[1248] tota aquell casal[1249] *de abisus* al cel[1250] amb dos portals obrints en la carrera pública[1251], amb entrades i eixides, drets i pertinences d'aquell, lo qual dit difunt, mentre vivia, havia i posseïa en la dita ciutat de Manresa en lo carrer d'en Ricolf[1252]. E termena amb la casa del senyor Marc Joan Ricard i Sorribes, donzell, amb lo dit carrer i amb la casa d'en Rafael Ros, blanquer, dins la qual atrobà lo següent:

Primo nou portadores[1253] entre bones i dolentes.

Ítem una bóta prima de quatre càrregues[1254].

Ítem una bóta de fusta grossa de sis fites[1255] en set càrregues buida.

1245Cisora / tisora: taula que té els petges disposats en forma de dues peces entrecreuades i unides per un eix comú al voltant del qual es poden moure.

1246Travesser: segurament fa referència a la peça que va d'un costat a l'altre d'un llit travant les peces que van posades en sentit vertical o longitudinal.

1247Calces: peça de vestit que cobria el peu i la cama, ajustant-se al contorn d'aquesta.

1248Atrobar: trobar.

1249Casal: casa deshabitada i mig arruïnada.

1250*De abyssus* al cel: és un formalisme notarial freqüent que es posava quan es parlava d'un bé immoble i que vol dir que aquets bé tenia la propietat des de la terra fins al cel, en contraposició al cas en què un bé immoble només comprenia un o més pisos, però no la totalitat de l'edificació fins a la teulada.

1251Carrera pública: és una manera habitual de denominar la via pública, el carrer.

1252Carrer d'en Ricolf: actual carrer d'Amigant.

1253Portadora: recipient format de dogues de fusta, de forma troncocònica invertida, més alt que ample, amb la boca i fons de forma generalment ovalada i a vegades circular, amb dos agafadors laterals a la part superior, que serveix principalment per a transportar raïm o vi, i també per al tragí d'altres fruites, d'aigua, de terra, etc.

1254Càrrega: unitat de mesura, que té diferents valors segons l'objecte mesurat i segons les comarques, però que en general correspon a la quantitat que pot portar una bèstia.

1255Fita: tallada, porció de cosa tallada. Segurament vulgui dir composta per sis dogues.

Ítem dues bótes de fusta grossa de dotze càrregues quiscuna[1256] buides.

Ítem un carretell[1257] de mitja càrrega i altre d'una càrrega.

Ítem dos bancs de celler[1258].

Ítem divuit cabirons[1259].

Ítem una perxa[1260] d'àlber.

Ítem una biga d'àlber.

Ítem dos carretells dolents.

Ítem cent teules entre bones i dolentes.

1256Quiscun: cada un.
1257Carretell: barril petit, que oscil·la entre un càntir i una càrrega de cabuda i serveix principalment per tenir vi.
1258Banc de celler: creiem que fa referència, per analogia, a un post de fusta muntada damunt cames o fix a la paret, amb forats rodons on posarien les bótes.
1259Cabiró: biga mitjancera o relativament petita, especialment cada una de les que van col·locades de través damunt les jàsseres per sostenir un sostre o teulada.
1260Perxa: peça de llenya llarga i relativament prima.

Annex XXV

Testament d'Agnès Caldoliver, muller de Pere Claver Prat

(AHPM 4267, s.f.)

En nom de Déu i de la gloriosa verge Maria, mare sua, amén.

Com no hi haja cosa més certa que la mort ni més incerta que l'hora d'aquella, per tant, jo Agnès Clavera, muller de Pere Claver, paraire ciutadà de Manresa, filla legítima i natural de Pere Caldoliver, fuster ciutadà de Manresa, i de la dona na Caterina, d'aquell muller, tots difunts, detinguda[1261] de malaltia corporal de la qual tem morir, estant emperò amb molt i plen seny, sana e íntegra memòria, lo meu fas i orden testament i la darrera voluntat. En i amb lo qual los meus fas, pos, elegesc i nomene marmessors i d'aquest meu testament i darrera voluntat executors lo venerable mossèn Miquel Vilella, prevere en la Seu de Manresa beneficiat, i lo dit Pere Claver, marit meu, i Jonot Miralda, tireter ciutadà de Manresa, als quals tots tres, dos o un, en absència o defecte dels altres, done i conferesc ple i bastant poder de complir i executar tot com i quant per mi davall trobaran escrit i ordenat.

Primerament i abans de totes coses vull, orden i man que tots los deutes los quals lo dia de mon òbit[1262] jo deuré sien pagats i totes les injúries a restitució de les quals jo sia tingut i obligat sien esmenades de mos béns, breument, sumàriament i de pla, sens estrèpit ni figura de judici[1263], sinó la veritat del fet atesa, así e segons que dits deutes e injúries millor monstrar i probar-se poran per actes, instruments i altres legítims documents.

Elegint la sepultura al cors meu faedora dins la Seu de Manresa i davant lo retaule de Sanct Cristòfol, que és entrant del portal major de dita Seu, o en altra part, monestir o altra església que al dit marit meu aparà[1264], deixant la facultat de l'elecció de sepultura al dit marit meu.

1261Detenir de malaltia: impedit per malaltia.
1262Òbit: defunció.
1263Sense estrèpit i figura de judici: breument i sumària, sense les formalitats del dret.
1264Aparèixer: semblar.

Prenent-me de mos béns, per la mia ànima, a salva i remissió de mos pecats i defalliments, deu lliures barceloneses, de les quals vull me sia feta la sepultura, novena[1265] i capdany[1266], bé i degudament, a coneguda de dits mos marmessors.

Ítem vull me sia dit i celebrat en la dita església un trentenari[1267] vulgarment dit de Sanct Amador, en la dita Seu de Manresa, per lo qual vull sia donada la caritat acostumada.

Ítem vull me sien dites i celebrades les set misses de repòs, per lo qual sia donada la caritat acostumada. I si fet lo demunt dit de dites deu lliures res y sobrarà, sia tot distribuït en misses i altres pios[1268] sufragis per salut i remei de l'ànima mia. Si res emperò hi faltarà, vull que dels altres béns meus hi sia fet degut compliment[1269].

Ítem per quant lo dit Pere Claver, mon marit, ha fetes algunes obres i millores en la casa, vull y man que aquelles li sien posades conforme i segons són indicades o seran indicades per persones expertes per lo hereu meu davall escrit.

Tots los demés emperò béns meus mobles e immobles, drets, veus i accions mies, on se vulla que sien, i en qualsevol espècie o llinatge consistesquen, i que a ell se pertànguen i especten[1270] i tingueren o espectaran, ara o en faedor, per qualsevol raons o causes que dir i excogitar[1271] se pugan, deix i atorc al dit Pere Claver, marit meu, de vida sua natural tant solament, instituïnt aquell de dita vida sua natural hereu meu universal. Aprés[1272] emperò òbit seu, la dita heretat i béns meus tornen i pertànguen a na Margarida Miralda, neboda mia, filla de Montserrat Caldoliver, fuster germà meu, i muller que és de Joan Miralda, tireter ciutatdà de Manresa, i a sos fills, instituïnt aquella i als dits sos fills en aquelles, és a saber que ella haurà volgut i heretar volran, o bé en aquell que ella haurà fet hereu universal, a mi hereu universal. Si emperò la dita Margarida, neboda mia, a mi hereva no serà, per ço que no volrà o no porà, o a mi hereva serà més morà quant que quant sens infants, o infants *id est liberos*, un o molts, legítims i naturals, de legítim i [car]nal matrimoni procreats, susbstituesc a ella i a mi hereus hereus universals instituesc a u[n] dels fills de Salvador Castell, de la vila d'Esparreguera, bisbat de Barcelona, a en

1265Novenari o missa de dia novè: exèquies celebrades generalment el novè dia de la defunció.
1266Capdany: ofici funeral que se celebra en l'aniversari d'una defunció.
1267Trentenari: sèrie de trenta dies dedicats a una cosa, i principalment sèrie de misses celebrades en trenta dies seguits en sufragi d'algun difunt o difunts.
1268Pio: piadós.
1269Fer compliment: quantitat que es dóna per acabar de pagar una cosa.
1270Espectar: pertocar, pertànyer.
1271Excogitar: trobar o descobrir a força de pensar.
1272Aprés: després.

aquell és a saber que dit Castell haurà volgut i en hereu seu haurà elegit, i a Salvador Vacarissa, de la matexa vila d'Esparreguera, per iguals parts i porcions entre ells divididores, a totes ses voluntats líberament[1273] faedores.
E aquesta és la mia última i darrera voluntat, la qual vull que valega per dret de testament, codicil nuncupatiu o altre espècie d'última voluntat que millor de dret valer i tenir porà, i de la qual l'òbit meu seguit ne sien fets a l'hereu, llegataris i altres qui tindran interès, tants originals testaments, clàusules i transumptes quants ne seran demanats per les parts qui hi tindran interès i altres davall escrit aparà lliurar. Revocant, cassant[1274] i anul·lant en i amb lo present tots i qualsevol testament per mi fet i fermat en poder de qualsevol notari, encara que en aquelles fossen posades qualsevol paraules derogatòries, de les quals paraules derogatòries i de les derogatòries encara d'aquelles, de totes m'he penit[1275] i vull lo meu testament a tots los altres prevaler.

Fet i fermat és estat lo present meu testament i darrera voluntat en les cases de la pròpria habitació de dita testadora, situades en la Plaça pública de la ciutat de Manresa a denou dies del mes de juny, any de la nativitat de nostre Senyor mil cinc-cents setanta. Se ╬ n[y]al de mi, Agnès Clavera, testadora predita, que lo present testament lloe, atorc i ferme.

Testimonis cridats i per boca pròpria de dita testadora presents a la ferma del present testament són lo discret mossèn Celdoni Llobet, notari de la vila de Cardona y Pere Màrtir Capdepòs escrivent en Manresa residint.

1273Líberament: lliurement.
1274Cassar: anul·lar un acte amb autoritat legal.
1275Penit: penedit.

Annex XXVI
Testament d'Agnès Caldoliver, vídua de Pere Claver Prat

(ASM 26, s.f.)

Die 3 decembris 1582
testamentum Agnetis Clavera

Die III ~~novembris~~ desembris 1582

En nom de Déu sia i de la gloriosa verge Maria, mare sua, amén.

Jo, Agnès Clavera, vídua relicta[1276] de Pere Claver, quòndam[1277] paraire ciutadà de Manresa, filla legítima i natural de Pere Caldoliver, quòndam fuster ciutadà de Manresa, i de Caterina, muller d'aquell, ambdós difunts, detenguda de malaltia corporal[1278] de la qual tem morir, estant emperò amb mon bo e ple seny, ferma loqüela[1279] i parla, volent ordenar de mos béns amb ànimo de testar, lo meu fas i orden mon testament o darrera voluntat mia. En e amb lo qual elegesc marmessors i d'aquest meu darrer testament o darrera voluntat mia executors los reverendíssims mossèn[1280] Antoni Lleonart, canonge de la Seu de la present ciutat de Manresa i lo venerable mossèn Pere Màrtir Capdepòs, prevere resident en Manresa, la senyora Magdalena Casamitjana, vídua relicta de l'honorable mossèn Francesc Casamitjana, quòndam mercader ciutadà de Manresa, lo discret mossèn Jonot Castell, notari de la vila d'Esparreguera, nebot meu, als quals tots quatre, tres, dos o un, en absència o defalliment dels altres, done i conferesc plen poder i facultat que si a mi esdevindrà morir abans que jo fasse u orden altre testament, tots quatre, tres dos o un en absència dels altres, executen lo present testament o darrera voluntat mia segons per mi davall trobaran escrit i ordenat.

Primerament i ans de[1281] totes coses vull, orden i man que tots los deutes, torts[1282] e injúries a restitució de les quals jo seré obligada lo die de mon òbit[1283], sien pagats

1276Relicta: deixat per un que és mort; sobrevivent.
1277Quòndam: que fou (en el sentit de difunt).
1278Detingut de malaltia corporal: impedit per malaltia.
1279Loqüela: llenguatge; exercici de la facultat de parlar.
1280Mossèn: tractament que s'anteposava al nom o al títol de personatges de categoria social elevada (als sants, als prínceps, prelats, cavallers, clergues, graduats en Dret, etc.).
1281Ans de: abans de.
1282Tort: cosa malfeta, injusta, no conforme a la veritat o a la bondat; dany causat indegudament.
1283Òbit: defunció.

breument, sumàriament i de pla, sens estrèpit ni figura de judici[1284], la sola veritat del fet atesa.

Elegesc més avant[1285] la sepultura al cors[1286] meu faedora en la església de la present ciutat dins aquella entrant per lo portal major davant la imatge del gloriós Sant Cristòfol, en lo vas o carner[1287] on està sepultat lo cors del dit quòndam Pere Claver, caríssim[1288] marit meu, per la qual vull sia feta amb la solemnitat a dits marmessors meus ben vista. Per la qual sepultura, misses de terç[1289], de novena[1290] i capdany[1291] i altres solemnitats d'aquella me prenc de mos béns, que vull que per dits marmessors meus sien distribuïdes, quinze lliures moneda barcelonesa. E si res hi faltarà, vull que dels altres béns meus hi sia fet degut compliment[1292]. Si res emperò hi sobrarà, vull que tot sia distribuït en misses pies[1293] més avant a llaor[1294] i glòria de nostre senyor Déu.

Per salut i repòs de l'ànima mia instituesc i fundo un aniversari[1295] perpètuament celebrador en l'església del monestir de nostra senyora del Carme de la present ciutat, per lo qual vull sia celebrat en quiscun[1296] any tal dia serà servit jo finesca mos dies, si aquell dia no hi haurà impediment. Si no, lo dia següent que impediment no hi haurà. Per caritat del qual vull sien donades de comptants[1297] deu lliures i aquelles sien esmerçades[1298] en lloc tuto[1299] i segur, a coneguda de dits marmessors meus, per a obs de[1300] celebració de dit aniversari, i sien consignades per dits marmessors meus a dit monestir amb les condicions a ells bé los apareixerà[1301].

Ítem[1302] a llaor i glòria de nostre senyor Déu i per la salut i repòs de la mia ànima, instituesc i fundo i vull que perpètuament sia celebrat un aniversari especial en l'església de Manresa, conforme semblants aniversaris especials se acostumen a celebrar,

1284Sense estrèpit o figura de judici: sense les formalitats del dret.
1285Més avant: major quantitat (aquí en un sentit figuratiu d'importància).
1286Cors: cos.
1287Vas o carner: Sepultura.
1288Caríssim: molt car, és a dir, que inspira gran afecte o estimació.
1289Misses de terç / de tres: aquella en què, a més del celebrant, actuen altres dos clergues, un dels quals canta l'epístola i l'altre l'evangeli.
1290Missa de novena o novenari: exèquies celebrades generalment el novè dia de la defunció.
1291Capdany: ofici funeral que se celebra en l'aniversari d'una defunció.
1292Compliment: quantitat que es dóna per acabar de pagar una cosa.
1293Pio: piadós.
1294Llaor: acte de lloar; lloança.
1295Aniversari: ofici funeral que se celebra cada any.
1296Quiscun: cada un.
1297De comptants: diners en efectiu, en metàl·lic.
1298Esmerçar: invertir.
1299Tut: segur, exempt de perill.
1300Per obs de: per a ús i profit de tal cosa.
1301Aparèixer: semblar.
1302Ítem: també, igualment.

celebrador lo die de mon òbit quiscun any, si impediment no hi haurà, si no lo endemà que no hi haurà impediment, per caritat del qual vull que per mon hereu sien donades quinze lliures moneda barcelonesa, les quals així mateix vull sien esmerçades en lloc tuto i segur, a coneguda de dits marmessors meus, i aquelles tinguen de consignar lo dit censal amb los pactes volran.

Ítem deix a l'església i monestir de nostra senyora de Montserrat cinc lliures moneda barcelonesa per la molta devoció que jo tinc a dita casa, les quals vull sien donades per mon hereu encontinent[1303] seguit mon òbit.

Ítem deix a la confraria dels gloriosos cossos sants de l'església de la present ciutat quaranta sous barcelonesos.

Ítem deix a l'església de nostra senyora del Carme de la present ciutat cinc lliures moneda barcelonesa a obs per fer un pàlit[1304] a l'altar major de dita església, lo qual vull sia fet per dits marmessors meus.

Ítem deix a Elionor Asberta, vídua relicta de [en blanc] Asbert, germana mia, per bona voluntat, deu lliures moneda barcelonesa.

Ítem deix a Aldonsa Molins i a Eulàlia Molins, minyones[1305] filles de Francesc Molins, teixidor de draps de llana ciutadà de Manresa i de [en blanc], muller sua vídua, vint lliures moneda barcelonesa, ço és a quiscuna d'elles deu lliures, les quals vull los sien donades per mon hereu a quiscuna d'elles quan contractaran matrimoni i no abans. I morint l'una d'elles sens casar, vull que totes les vint lliures sien de la que casarà, a ses voluntats[1306]. Si emperò totes dues morien sens casar, vull que totes dites vint lliures tornen a mon hereu.

Ítem vull i man que la meitat de la mia dot sia tornada i donada a Aldonsa Caldolivera, vídua relicta de dit quòndam Pere Caldoliver, pare meu, com hereva i successora universal que és de dit quòndam mon pare i marit seu si per lo vincle que és en los

1303Encontinent: tot seguit; en el temps immedia.
1304Pàlit: pal·li d'altar.
1305Minyona: noia; persona del sexe femení i que no passa de l'adolescència; per extensió, la que passa de l'adolescència però continua fadrina, és a dir, persona jove, en estat de casar-se; des de l'edat de quinze anys aproximadament fins que es casa.
1306A sa voluntat: d'algú: en tot allò que vulgui, sense limitació del seu desig.

capítols matrimonials fets i fermats entre lo dit quòndam mon marit i ell se li pertanyerà de dar. I si acars[1307] no era jo obligada restituir la meitat de dita dot, en tal cars[1308] deix la dita meitat de dita dot, que consisteix en la casa que avui jo habito situada en la Plaça de la present ciutat i en deu lliures en diners, a Jaume Caldoliver, nebot meu, fill de Lluís Caldoliver, sabater ciutadà de Manresa, germà meu, a totes ses voluntats. I si acars la meitat de la dot toca a l'hereu de mon pare, no deixo res a dit Lluís i Jaume Caldoliver, i vull dit llegat d'ell fet sia per no fet en tal cars.

Tots los altres emperò béns meus mobles e immobles, drets, veus i accions mies, on se vulla que sien i me pertanguen i pertanyeran ara o en esdevenidor per qualsevol títol o causa que dir i excogitar[1309] se puguen, deix i atorc a Aldonsa Miralda, donzella d'edat de dotze anys poc més o manco[1310] i a Eulàlia Miralda, d'edat de nou anys poc més o manco, filles legítimes i naturals de Joan Miralda, tireter[1311] ciutadà de Manresa, i de Margarida, neboda mia, muller d'aquell, ambdós vivents, instituint aquelles a mi hereves universals per iguals parts entre elles divididores; si emperò l'una d'elles morirà quant que quant sens fills *id est liberis*, un o molts, de legítim i carnal matrimoni procreats, en tal cars substituesc a la així premorta hereva universal, [e] instituesc a la sobrevivint d'aquelles. E morint totes dues així sens fills *id est liberis*, un o molts, legítims i naturals de legítim i carnal matrimoni procreats, en tal cars substituesc a l'última d'elles, e a mi hereva universal instituesc a la dita Margarida Miralda, mare llur i neboda mia, a totes ses voluntats líberament[1312] faedores. E per quant les dites Aldonsa i Eulàlia, nebodes i hereves mies, són donzelles i menors d'edat, que no són per governar a llurs béns ni a elles mateixes i tenen necessitat de govern i de ser ben instituïdes, atès majorment que avui no es sap noves de llur pare, si és mort o viu, com tampoc llur mare habita en la present ciutat, dóna i assigna en curadors i procuradors dels béns per mi a elles donats als honorables mossèn Francesc Casamitjana, mercader, mossèn Marc Vives, botiguer, i a Benet Dalmau, blanquer, ciutadans de Manresa i a mossèn Joan Castell, notari de la vila d'Esparreguera, los quals prenguen en benefici d'inventari en nom de dites hereves tots mos béns i aquelles regesquen i governen fins a tant dites hereves mies sien en matrimoni col·locades, donant i conferint-los tot aquell poder que a semblants curadors de dret i consuetud[1313] se dóna i acostuma de donar, suplicant al honorable batlle de la

1307Acars: acàs, per ventura, per casualitat.
1308Cars: cas.
1309Excogitar: trobar o descobrir a força de pensar.
1310Manco: menys.
1311Tireter: fabricant o venedor de tiretes, és a dir, tira estreta, sobretot de roba o de pell.
1312Líberament: lliurement.
1313Consuetud: costum; ús inveterat.

present ciutat sia servit de confirmar aquells per la legalitat i confiança que jo d'ells tinc.

Revoque més avant, casso[1314] i anul·lo amb lo present tots i qualsevol testaments, codicils, donacions per causa de mort i altres qualsevol últimes i darreres voluntats per mi fets i fermats, fetes i fermades, en poder de qualsevol notari encara que en aquells hi hagués qualsevol paraules derogatòries de les quals tingués fer menció, car d'aquelles i de les derogatòries de aquelles expressament m'he penit[1315] i vull lo present meu testament a tots los altres ésser preferit i prevaler.

E aquesta és la meva última i darrera voluntat, la qual vull que prevalega per via de testament, e si no volrà valer o valer no porrà per via de testament, vull que valga per via de codicil o nuncupatiu[1316] testament o d'altra qualsevol última i darrera voluntat que millor de dret tenir i valer se puga, de la qual mia testamentària disposició seguir primer lo die de mon òbit, vull ne sien donats tants translats[1317] autèntics quants ne seran demanats per les persones de qui serà interès.

Fet i fermat és lo present meu testament en Manresa a tres dies del mes de desembre, any de la nativitat de nostre senyor Déu Jesucrist mil-cinc cents vuitanta-dos. Sen ╬ yal de mi, Agnès Clavera, testadora predita, que est[1318] meu testament loe[1319] i fermo.

Testimonis cridats i per pròpria boca de dita testadora pregats a la ferma del present testament són mestre Maurici Fadré, manyà i Joan Dam, cotoner, ciutadans de Manresa.

Die XIIII mensis desembris 1582 fuit publicatum in domibus dicte deffuncte instactibus Franciscus Casamitjana, Marcho Vives et Benedicto Dalmau. Presentibus testibus venerabilis Petro Màrtir Capdepòs, presbitero et Joannem Dam, cotonerio et Joannes Cornet, mercatore cive dicte civitatis.

1314Cassar: anul·lar un acte amb autoritat legal.
1315Penit: penedit.
1316Nuncupatiu: fet per nuncupació, és a dir, institució d'hereus per declaració de viva veu davant testimonis.
1317Translats: trasllats, còpies.
1318Est: aquest.
1319Loe: lloo (primera persona del singular del verb lloar).

Annex XXVII

Inventari de béns d'Agnès Caldoliver, vídua de Pere Claver Prat

(ASM 26, s.f.)

Inventarium de bonis Agnetis Clavera per honorabile Franciscus Casamitjana et Marchus Vives, curatores, et Benedictum Dalmau.
Testes predictis Casamitjana, Vives et Dalmau sunt Benedictus Oliveres, agricola, et Johannes Jordana, fusterius.

Die XVII desembris M D LXXXII

En l'entrada

Primo[1320] una copa d'aram petita.

En la sala

Primo una pastera plana.
Ítem un banc.
Ítem una banca[1321] de quatre petges[1322].
Ítem uns clemascles[1323].
Ítem un morter de pedra.

En la cabra

Primo un llit de camp[1324] ras amb dos matalassos i màrfega i dos coixins sens coixineres i plens de ploma.
~~Ítem un cofre ple de roba~~.
Ítem una flassada blanca i dolenta.
Ítem altra flassada ja usada.
Ítem altra flassada tota blanca raonable[1325].
Ítem una cadira de fusta guarnida amb unes cordes d'espart.

1320*Primo*: Llatinisme que vol dir primer.
1321Banca: seient sense respatla.
1322Petge: cadascuna de les barres o peces que en nombre de tres o més serveixen de suport a la part principal i més voluminosa d'un moble, com taula, banc, calaixera, etc.
1323Clamascles / clemàstecs: cadena d'anelles amples, que va penjada damunt la llar i que a la part inferior porta un o alguns ganxos on es penja l'ansa de la caldera o els llévets de les olles que s'han de posar a escalfar al foc.
1324Llit de camp: el format de cordes o corretges, plegable, per a esser transportat anant de viatge.
1325Raonable: fa referència a l'estat de conservació del moble.

Ítem una pollera[1326] de joncs marins i canya.

Ítem un mantell d'estamenya[1327] ja dolent.

Ítem una camisola blanca ja usada.

Tem un jaquet[1328] de burel[1329].

Ítem unes faldielles de burel.

Ítem un hàbit[1330] de contrai[1331] molt dolent.

Ítem un brial[1332] de lli i llana ja usat negre.

Ítem unes altres faldilles amb cos ja molt dolentes.

Ítem un altre brial amb un cos[1333] ja molt dolent.

Ítem un flassadó[1334] ja molt usat.

Ítem un coixinet de tela negra ple de plomes.

Ítem dos coixins plens de ploma i un altre de galta.

Ítem una caldereta d'aram.

Ítem una paelleta de ferro.

Ítem unes llévens[1335] ja dolentes.

Ítem una pala de foc[1336] de ferro.

Ítem un ast[1337] xic i molt dolent.

Ítem una falç raonable.

Ítem un traedor[1338] d'oli d'oli de llauna ben dolent.

Ítem un falçó[1339] ja dolent.

Ítem un trinxet de sabater[1340] ja dolent.

Ítem altre falçó ja dolent.

Ítem un cove dolent amb alguns drapets dolents i alguns ferros dolents i de poca vàlua.

Ítem dos picadors de sal, de fusta[1341].

Ítem tres olletes de tenir mel buides.

1326Pollera: gàbia gran, de canyes, de joncs o de vímens, de forma semiesfèrica, a manera d'un cove desfonat i invertit, que serveix per a guardar-hi els pollets.
1327Estamenya: teixit assarjat de llana o estam, que avui sol esser tot negre i serveix per a la confecció de faixes i hàbits religiosos, però que antigament era de diferents colors i servia també per a fer gipons, faldes, cobrellits, mantells, etc.
1328Jaquet: jac curt, que no arriba més avall de la cintura.
1329Burell: llana negra o molt fosca de color.
1330Hàbit: vestit.
1331Contrai: classe de tela que des del segle XV es fabricava, a imitació dels teixits de Courtrai, i que serví per a fer diversos vestits.
1332Brial: vestit de seda o tela rica que portaven les dones en l'edat mitjana i que, lligat a la cintura, arribava fins als peus.
1333Cos: la part de vestit que cobreix l'ossa, és a dir, el tronc.
1334Flassadó: flassada petita o prima.
1335Llévens / lleves: ganxos units per la part superior amb un arc o barreta de ferro, que serveixen per a posar i llevar l'olla del foc, penjant-los o despenjant-los dels clemàstecs.
1336Pala de foc: la que és tota de ferro i serveix per a treure el foc del fogó o fornal, per a transportar carbó, etc.
1337Ast: barra de ferro o de fusta amb la qual aspiden longitudinalment un animal per coure'l fent-lo voltar damunt el foc o dins un forn.
1338Traedor: instrument per a treure alguna cosa; especialment, recipient amb mànec per a treure oli de les piques.
1339Falçó: eina que té la mateixa forma que una falç, però més petita i de fulla més robusta, i serveix per a segar herba.
1340Trinxet de sabater: eina de sabater, que consisteix en una fulla de ferro o d'acer, sense mànec, amb tall molt esmolat a un cap, que fa escafada, i serveix per a tallar la sola.
1341Picador de sal, de fusta: pel context deuria ser quelcom semblant a una mà de morter per picar la sal.

Ítem un setrill de terra[1342].

Ítem un mig quartà[1343] olier[1344].

Ítem un embut de llauna dolent.

Ítem un bugader[1345] dolent de terra.

Ítem una pedra de rebatre[1346] cardes[1347] de llana.

Ítem un mig quartà amb cercles de ferro.

Ítem mig quarter de terra.

Ítem un altre mig quarter envernissat de terra.

Ítem un barril de tenir anxoves buit.

Ítem una carabassa gran.

Ítem una bossa d'aluda[1348] ja dolenta.

Ítem un come[1349] de canya i verga[1350] ja dolent.

Ítem un barret dolent.

Ítem una librella[1351] envarnissada.

Ítem una caixeta de tenir sal.

Ítem un pagès[1352].

Ítem un bancal[1353] dolent.

Ítem un ~~bastó~~ bordó[1354] ferrat.

Ítem tres mesuretes[1355] de mesurar vi.

Ítem una taleca[1356] de caçar pedius ja dolenta.

Ítem una taula amb quatre petges ja dolenta.

Ítem una cana[1357] de canar[1358] draps.

Ítem un cabàs de tres quartans[1359] ja dolent.

1342Obra de terra: coses fetes de terra cuita; terrissa.
1343Quartà: pel context deuria ser un objecte destinat a contenir líquids.
1344Olier: pertanyent o relatiu a l'oli; que serveix per a tenir oli.
1345Bugader: cubell o cossi de terra, de fusta o de metall, on posen la roba per passar bugada.
1346Rebatre: en aquest context semblaria sinònim d'esmolar.
1347Carda: instrument de paraire, que consisteix en una post amb mànec, folrada de cuiro per una cara i armada d'una multitud de punxes de filferro un poc ganxudes, que serveix per pentinar la llana o el cotó i anar separant la borra de l'estam per tal de facilitar la filatura.
1348Aluda: pell d'ovella o de be, adobada i suavitzada, i que en blanc o colorida s'emprava per fer guants, bosses, folradures de llibre, etc.
1349Come / cóm: recipient rústic on es posa el menjar o abeurall dels animals domèstics, i principalment del porc.
1350Verga: branca o tanyada d'arbre o d'arbust, relativament prima, llisa i neta de fulles.
1351Llibrella: recipient de terrissa, a manera de plat gran, de forma troncocònica invertida, més ample que alt, i que serveix per a escurar els plats, rentar-se els peus, posar coses en remull, etc.
1352Pagès: plat de ferro muntat horitzontalment damunt un trespeus, que servia per a posar-hi teies enceses per a il·luminar la sala.
1353Bancal: drap de fil, de llana o de cotó, que serveix per cobrir la pasta que porten al forn dins la pastereta.
1354Bordó: bastó llarg amb guaspa punxeguda.
1355Mesureta: mesura petita, és a dir, atuell de capacitat coneguda que serveix per a mesurar líquids o àrids.
1356Taleca: bossa a manera de sac, però de tela millor que la d'aquest, destinada a tenir-hi o transportar-hi cereals, llegums o altres coses.
1357Cana: pel context deuria ser un objecte de longitud coneguda que es feia servir per canar la roba.
1358Canar: midar roba.
1359Quartà: unitat de pes o volum.

Ítem un traedor d'oli dolent.

Ítem una tassa ampla en la paret.

Ítem una espasa dolenta.

Ítem amb un espai i en la paret, un potet de vidre.

Ítem una ventosa[1360].

Ítem dues capsetes dolentes.

Ítem cinc corioletes usades.

Ítem una tassa comuna.

Ítem un Sanct guarnit de fetà[1361] esquinçat.

Ítem dos sacs, l'un bo i l'altre dolent.

Ítem una cua[1362].

Ítem un llum ben dolent.

Ítem un ast raonable.

Ítem un escambellet[1363] dolent.

Ítem un cànter[1364] amb una corda, ja dolent.

Ítem una servidoreta[1365] dolenta.

Ítem una caixeta.

Ítem un xaquet[1366] dolent de burell.

Ítem un sacot dolent.

Ítem una corretja.

Ítem dos trossos de pots.

Ítem una pastera[1367] de pastar xica.

Ítem un cofre de fusta de pi sens pany ni clau dins lo qual és lo següent:

Primo una manta[1368] d'estamenya de dona dolenta.

Ítem un llençol de tres teles de drap de casa[1369] bo.

Ítem altre llençol de tres teles de drap de casa ja dolent

Ítem altre llençol de drap de casa de tres teles raonable.

Ítem un llençol de drap de compra[1370] ja apedaçat de dos teles.

1360Ventosa: vas petit de forma acampanada, estret de boca i ample de ventre, que, després de posar-hi dintre estopa encesa, s'aplica a una part del cos per produir-hi una succió i la corresponent irritació local derivativa.
1361Fetà: podria referir-se a tafetà, és a dir, tela fina de seda, llisa i llustrosa.
1362Cua: prolongació més estreta d'un objecte, la qual serveix per a agafar-lo; mènc.
1363Escambell: escambell petir, és a dir, seient petit sense braços ni respatller, i a vegades sense petges.
1364Cànter: càntir.
1365Servidoreta: servidora petita, és a dir, recipient per a servir o presentar coses, sobretot a la taula de menjar.
1366Xaquet: jaqueta.
1367Pastera: recipient de fusta, de fons pla i parets interiors inclinades, dins el qual es pasta la farina per a fer els pans.
1368Manta: mantell, és a dir, vestidura en forma de capa, subjecta al cap o a les espatlles.
1369Drap de casa: el de fil, filat en casa, per a fer roba blanca.
1370Drap de compra: pel context i per oposició al drap de casa, deuria ser aquell comprat en un establiment.

Ítem altre llençol de drap de casa de tres teles ja molt dolent.

Ítem altre llençol de drap de casa de tres teles ja usat.

Ítem altre llençol de drap de casa de tres teles raonable.

Ítem un llençol de drap de compra de dos teles ja usat.

Ítem altre llençol de drap de compra de dos teles ja molt usat.

Ítem un llençol de drap de casa de tres teles raonable.

Ítem un altre llençol de drap de casa de tres teles molt dolent.

Ítem altre llençol de tres teles de drap de casa ja usat.

Ítem altre llençol de drap de casa de tres teles ja usat.

Ítem altre llençol de drap de casa de tres teles molt dolent.

Ítem altre llençol de tres teles de drap de casa raonable.

Ítem un llençol de drap de casa de tres teles bo i casi nou.

Ítem unes estovalles llargues escacades[1371] sens cotó.

Ítem una tela de llençol de drap de compra ja dolenta.

Ítem altra tela de llençol de drap de casa ben dolenta.

Ítem una tovallola de drap de casa ja usada.

Ítem un drap de casa per un saier[1372].

Ítem una coixinera de drap de compra tota lisa.

Ítem altra coxinera amb randa[1373] als costats.

Ítem altra coixinera de galta dolenta.

Ítem altra coixinera amb randa ja usada.

Ítem una tela davantllit[1374] barrada[1375] amb unes listes[1376] blaves dolenta.

Ítem altra tela davantllit amb unes listes de seda de diversos colors ja usada.

Ítem una peça de torçaboques[1377] que hi ha dos torçaboques ja usats.

Ítem altres tres torçaboques de genesta[1378] ja dolentes.

Ítem unes tovalles[1379] de ginesta molt dolenta i tota esquinçada.

Ítem un flascó d'encadús sens tap tot negre.

Ítem una caixa a tall de caixa d'estudiant d'àlber, amb pany i clau, dins la qual és lo següent:

1371Escacat: dibuixat o gravat formant un conjunt d'escacs o quadres iguals de grandària, però de diferent color alternadament.
1372Saier / saiet: saio petit, és a dir, peça de vestit que cobria el cos des del coll fins més avall de la cintura, i era ampla i sense botons.
1373Randa: conjunt de fils entreteixits formant puntes, destinat principalment a adornar vores de vestit o d'altres peces de roba.
1374Davantllit / davallit: peça de roba penjant que cobreix la part inferior del llit, penjant des dels matalassos fins en terra.
1375Barrat: dibuixat a ratlles o barres de diferents colors.
1376Lista / llista: ratlla o faixa de color diferent o de relleu, en una tela, especialment en la direcció de l'ordit.
1377Torçaboques: tovalló.
1378Genesta / ginesta: teixit de fibra de la dita planta, que servia especialment per a fer estovalles.
1379Tovalles: estovalles.

Primo un retorcedor de fil.

Ítem unes tisores petites dolentes.

Ítem altres, més dolentes.

Ítem una cullera de fusta.

Ítem uns talabards[1380] de cuiro i dues corretges d'espasa.

Ítem un picarol de coure trencat.

Ítem dues culleres d'argent xiques i dolentes.

Ítem dos saquets de tenir moneda.

Ítem una sort de draps de li de poca vàlua, tots esquinçats.

Ítem quatre camises de dona, tres raonables i una molt dolenta.

Ítem una caixota de fusta de pi molt dolenta amb dues púes de toca i una ganivetota, tot molt dolent.

Ítem una caixa de pi amb pany i clau, dins la qual hi ha tertze cabdells de fil filat, e a més

Ítem dins dita caixota alguns llibres d'albarans i alguns altres papers de

Ítem una caixa d'àlber amb pany i sobrepany[1381] tota buida.

Ítem un paner de vímens en la qual hi ha quatre fusades xiques de cotó i dos unces i mitja de cotó fluix.

En lo terrat

Primo una caixa dolenta buida.

Ítem dues pales de forn.

Ítem un cove de canya i verga dolent.

Ítem un torn de fer canons[1382] molt dolent.

En una cambra de dalt

Primo un llit de camp ras de fusta d'àlber amb una màrfega plena de palla.

Ítem una casa amb un portal situada en la Plaça de la present ciutat, la qual se té en alou del benefici de s [en blanc] de Serrat, és a cens de XVIII sous. E termena a sol ixent amb la casa d'en Jordana, a mig jorn [en blanc]

1380Talabard: cinyell on va penjada l'espasa.
1381Sobrepany: planxa metàl·lica que clou el pany o tancadura i li serveix de reforç.
1382Fer canones: cabdellar el fil.

Ítem rebia dita difuncta un censal de pensió de cinc lliures que li fa quiscun[1383] any Vicenç Torre, boter ciutadà de Manresa.
Ítem fa en Vilaseca, paraire, altres cinc lliures de censal quiscun any.

Ítem Guitart, qui està a les Codines, tres lliures de pensió de censal.

Ítem fa la viuda Malagarriga cinc lliures de censal quiscun any.

Ítem fa Joan Jordana, fuster, altre censal de pensió anual de cinc lliures.

1383Quiscun: cada un.

Annex XXVIII

Inventari de béns de Bernat Roviralta, difunt sabater de Manresa

(ASM 78, s.f.)

Bernardi Roviralta

Noverint universi quod cum propter doli maculam omnemque fraudis, suspicionem [tollen]dam quelibet mulier mortuo eius viro tenetur facere inventarium, ideo ego Agnes, uxor Bernardi Roviralta, quondam sutoris civis Minorise, ab intestato deffuncti, tenens et possidens universa et singula bona, res et iura ypothecata et obligata, pro meis dote et sponsalicio et aliis iuribus iuxta laudabile constitucionem Cathalonie, ideo cum hoc venerabilis signo cru ╬ cis hic imposito et impresso et cum auctoritate et decreto honorabilis Geraldi de Pagaria, baiuli dicte civitatis pro domino Rege, facio inventarium de bonis dicti quondam viri mei

die XI augusti anno M CCCC LXXXX quarto

Primo una casa situada en la placeta de Sant Miquel, la qual afronta amb la casa d'en Joan Bals, e amb la casa d'en Joan de Torra e amb lo carrer de Sant Miquel. E fa de cens [en blanc], en la qual fou atrobat[1384] lo següent:

Primo en lo menjador, una taula amb sos petges[1385].
Ítem dos bancs amb llurs petges.
Ítem un canelobre de ferro.
Ítem un cofre ferrat antic.
Ítem dues braceres[1386] d'armes ròne[gues?][1387].
Ítem dos paners[1388] de vímet.
Ítem tres flassades blaves amb lists[1389] blanques e verdes.

1384Atrobar: trobar.
1385Petge: cadascuna de les barres o peces que en nombre de tres o més serveixen de suport a la part principal i més voluminosa d'un moble, com taula, banc, calaixera, etc.
1386Bracera: braçal d'armadura.
1387Rònec: tot sol, sense acompanyament d'elements suavitzadors o milloradors.
1388Paner: recipient fet de vímens, esquerdes de canyes o joncs entreteixits, de forma trococònica invertida, generalment amb una ansa de banda a banda, i que serveix originàriament per a tenir pa i també per a portar fruita, roba, etc.
1389List / Llista: ratlla o faixa de color diferent o de relleu, en una tela, especialment en la direcció de l'ordit.

Ítem set llençols de terna tela[1390] entre bons e sotils[1391].

Ítem uns ferros de foc[1392].

Ítem una caldera té un cànter[1393].

Ítem una olla de coure de cinc o sis escudelles[1394].

Ítem una cadira.

Ítem una taula sense petges.

Ítem un banc de tenir los cànters[1395].

Ítem un setrill de terra[1396] e una setrillera de tenir oli.

En la cambra qui ix[1397] al menjador

Primo un llit de posts e bancs[1398] e màrfega plena de palla.

Ítem un travesser[1399] ple de fluixell[1400].

Ítem una flassadota de mescla[1401] sotil.

Ítem un coixí de ploma amb sa coberta[1402].

Ítem un artibanc[1403] davant lo dit l'arc[hibanc] amb pany, dins lo qual havia:

Primo cinc plats de terra.

Ítem un plat de fust.

Ítem dos canterets[1404] e una tassa de vidre.

Ítem quatre escudelles de mèlica[1405].

Ítem un saquet amb monitat.

Ítem unes calces violades sotils.

Ítem dos farcets[1406], un blanc, altre negre sotil.

Ítem una cota[1407] de bruneta[1408] dolenta sotil.

Ítem una altra caixeta amb pany e clau buida.

1390Terna tela: manera antiga de dir de tres teles.
1391Sotil: baix de qualitat; de poca vàlua.
1392Ferros de foc: trespeus per a sostenir la paella o l'olla damunt el foc.
1393Cànter / càntir: mesura de líquids, que conté poc més d'onze litres i serveix per mesurar principalment oli i vi. En aquest context fa referència al volum de la caldera.
1394Escudella: recipient fondo, de forma semiesfèrica o aproximadament semioval, de cabuda variable però inferior a un litre, que serveix per a prendre brou, llet, cafè, te, etc. En aquest cas fa referència al volum de l'olla.
1395Cànter: càntir. En aquest context, i a diferència de l'anterior que era una mesura de líquids, fa referència a l'objecte.
1396Terra: terrissa.
1397Eixir: anar de dins a fora (d'un recinte, habitació, clos o lloc en general).
1398Llit de posts i bancs: el format de posts sostingudes per dos banquets.
1399Travesser: coixí llarg, que va de banda a banda del llit.
1400Fluixell: pelussa fina o plomissó dels ocells
1401Mescla: teixit fet de fils de diferents classes.
1402Coberta: Coberta: segurament faci referència a la coixinera.
1403Artibanc / arquibanc: banc llarg, amb respatla o sense, que té una o algunes caixes a les quals el seient serveix de tapadora.
1404Canteret: càntir petit.
1405Mèlica / Màlica: nom d'una classe de ceràmica procedent de Màlaga.
1406Facet / fasset: gonella o peça de roba interior amb què les dones s'abrigaven el cos.
1407Cota: vestit que portaven els homes i les dones i que arribava des del coll fins a prop dels peus.
1408Bruneta: roba de llana tenyida, generalment de color fosc.

Ítem un cofre ferrat antic. Hi ha farina entorn dos quintars[1409] sis arroves[1410].

Ítem un cofre o banc d'àlber[1411] dins lo qual era lo següent:

Primo unes tovalles[1412] amb listes blaves escacades[1413].

Ítem tres tovalles escacades totes blanques.

Ítem una cullera d'argent.

Ítem dues tovalloles e una toca[1414].

Ítem un plec de tovallons, són vuit peces tots en un tir[1415].

Ítem un tros de tela per a tovalles.

Ítem un tovalló.

Ítem una tela de pastar[1416] esquinçada.

Ítem altra tela semblant.

Ítem una tovallola sense caps.

Ítem dues coixineres.

Ítem uns eixugamans.

Ítem unes tovalles o caps de teles.

Ítem una tela de llençol sotil.

Ítem unes tovalles de genesca[1417] escacades.

Ítem una vànova gran amb mitja rajola.

Ítem altre vànova petita de puntes, diu lo capellà és sua.

Ítem una verga[1418] Maria de terra.

Ítem un reng de patrenostres[1419] de coral són quatre-cents grans[1420].

Ítem una rel de coral[1421] e [il·legible] dos trossos gornits[1422] d'argent.

Ítem una capseta de fust pintada en què ha un fil de patrenostres en què ha vint-i-sis perles. Dix la dita dona que són sues.

Ítem una altra capsa dins la qual havia cinc beatilles[1423] de seda.

Ítem un capell[1424] de seda.

1409Quintar: mesura de pes.
1410Arrova: mesura de pes que és la quarta part d'un quintar.
1411Àlber: arbre de l'espècie *Populus alba* del qual se n'aprofitava la fusta per fer mobles.
1412Tovalles: estovalles.
1413Escacat: dibuixat o gravat formant un conjunt d'escacs o quadres iguals de grandària, però de diferent color alternadament.
1414Toca: peça de roba blanca que cobreix el cap i part dels pits, en la indumentària de dones antigues i de monges.
1415Tir: tirada o llargària d'una cosa, sobretot d'una peça de roba.
1416Tela / drap de pastar: cobribanc, tela de llana amb què es cobreix el pa en portar-lo al forn.
1417Genesca / ginesta: teixit de fibra de la dita planta, que servia especialment per a fer estovalles.
1418Verga: verge.
1419Parenostres: rosari.
1420Gra: cadasscun dels grans o bolletes que formaven uns rosaris.
1421Una rel de coral: l'Expressió “una arrel de corall” fa referència a l'aspecte que té un tros de corall vermell vist per algú que molt probablement no sap d'on provenia aquest animal.
1422Guarnir: adornar.
1423Beatilla: tela clara que duien les dones damunt el cap per anar a les funcions religioses.
1424Capell: peça que serveix per cobrir el cap i que es compon de cofa i de ventalla més o menys ampla.

Ítem tres crueres[1425] e una bena[1426] d'or. Dix la dita dona és seu.

Ítem una gandaia[1427] de seda verda amb una lligadeta d'or amb fulletes.

Ítem dos capells de seda blanc[s].

Ítem altre [capell] violat e una cua. Dix la dita dona és seu.

Ítem un trencafront[1428].

Ítem un cint[1429] de cuiro amb les ferradures trencades.

Ítem quatre beatilles de cotó. Dix la dona son sues.

Ítem un canteret de vidre e un saler de fust. Dix és de la dita dona.

Ítem una camisa de dona de tela prima.

Ítem sis tovalloles nuvials[1430] de la dita dona.

Ítem una estora[1431] en la paret.

Ítem uns quants papers en la paret.

Ítem una tovallola en la paret.

Ítem una caixa petita amb pany e clau dins la qual havia lo que es segueix:

Ítem unes tovalles taulars[1432]. Dix lo senyer en Francesc Roviralta son sues.

Ítem un paner de vímets en [què] havia cotó filat, dues lliures cinc sous.

Ítem unes almarratxes[1433] de vidre.

Ítem una banca[1434].

En lo rebost

Primo un canelobre de ferro antic.

Ítem altre canelobre xic de ferro.

Ítem un aixolet[1435] petit.

Ítem un cove amb una sort de ferro vell.

Ítem una maça de ferro.

Ítem dos puats[1436], un sotil, altre bo.

1425Cruera / croera: desconeixem quin objecte era, però tenia forma de creu, d'aquí el nom.
1426Bena (de vora de roba): llenca que serveix de reforç a una vorera de vestit.
1427Gandaia / gandalla: lligadura de malla de seda o d'altre teixit fi, i a vegades de fil d'or, amb què antigament portaven recollits els cabells les dones, i en certes èpoques els homes.
1428Trencafront: cervellera d'infant, és a dir, una espècie de gorra voltada d'un coixinet, o feta d'un teixit de vímens, que portaven els infants quan començaven a caminar, perquè en caure no es fessin mal al cap.
1429Cint: cinyell, cinturó.
1430Nuvials: pertanyent o relatiu als nuvis.
1431Estora: peça de teixit de llata de palma, d'espart, de jonc o d'altra matèria semblant, destinada principalment a cobrir paviments, parets, baranes de carro.
1432Tovalla taular: estovalles.
1433Almarratxa / amlorratxa: cànter de vidre o de metall amb molts de brocs i sovint amb adorns de diferents colors, que serveix per tenir-hi aigua d'olor, és a dir, alcohol de perfumeria.
1434Banca: seient sense respatlla.
1435Aixol: es por tractar d'una espècie d'aixa, però més peteita, que els fusters feien servir per rebaixar la fusta o d'una aixadeta molt menuda que serveix per entrecavar les hortalisses.
1436Puat: instrument format d'una post a la qual estan fixades perpendicularment moltes pues de metall, en sèries paral·leles, per les quals es fa passar el cànem o el lli per pentinar-lo.

Ítem un maç[1437].

Ítem dos talladors.

Ítem una aixada sense mànec.

Ítem una crucera[1438] de fust.

En la cuina

Primo una alcolla[1439] amb una quartera[1440] de farina ordiosa[1441].

Ítem una caldera foradada gran de dos cànters.

Ítem una pastera[1442] amb son servador[1443], sedàs e raora[1444].

Ítem una cetria[1445].

Ítem uns posts de pastar[1446].

Ítem una paella.

Ítem unas graelles.

Ítem un forroll[1447] e una palleta de la cuina.

Ítem unes molls[1448].

Ítem tres astes[1449], dos xics e un gran.

Ítem un pagès[1450] amb lo peu de pedra.

Ítem un morter de coure amb sa mà.

Ítem uns ferros trencats de foc.

Ítem un escon[1451] de la cuina.

Ítem un banc.

Ítem dotze plats tesos.

Ítem nou escudelles.

Ítem una greixonera[1452].

1437Maç: maça.
1438Crucer: travesser.
1439Alcolla: ancolla, vas en forma d'alfàbia o gerra de terrissa o de vidre.
1440Quartera: mesura d'àrids, de capacitat variable segons les comarques, però aproximada a 70 litres.
1441Ordiós: que conté ordi.
1442Pastera: recipient de fusta, de fons pla i parets interiors inclinades, dins el qual es pasta la farina per a fer els pans.
1443Servador: que serva, és a dir, que sosté, que manté una cosa en un determinat estat o posició, fent que no caigui, que no s'afluixi o que no es mogui.
1444Raora / Rasora: raedora de la pastera, és a dir, paleta de ferro per a separar la pasta de les parets de la pastera i per a tallar els pans abans de coure'ls.
1445Cetria / setrilla: setrill més gros que l'ordinari.
1446Post de pastar: la peça de fusta que serveix per a fènyer els pans o per a posar-los-hi en dur-los al forn o en desenfornar-los.
1447Forroll: pala de ferro que serveix per a remenar el foc i replegar la cendra.
1448Molls: instrument compost de dues fulles de ferro unides per un clau a manera de tisores, però de tal forma que coincideixin de pla els dos extrems d'una i altra, i que serveix per a agafar les brases del foc o altra cosa perillosa d'agafar amb els dits, per a encrespar els cabells, etc.
1449Ast: barra de ferro o de fusta amb la qual aspiden longitudinalment un animal per coure'l fent-lo voltar damunt el foc o dins un forn.
1450Pagès: plat de ferro muntat horitzontalment damunt un trespeus, que servia per a posar-hi teies enceses per a il·luminar la sala.
1451Escon / escó: banc llarg i de respatla alta, com el que sol haver-hi a les cuines de pagès, a l'església parroquial, etc.
1452Greixonera: recipient pla i de forma llarguera que serveix per a coure guisats greixosos, especialment gallines o galls dindis.

Ítem tres talladorets[1453] e un culler[1454].

Ítem una olla de terra.

Ítem unes cetres[1455] de terra.

Ítem un estrígol[1456].

Ítem una raora[1457].

Ítem una senalleta[1458] de comprar.

Ítem una cistella e dos setrills, un de terra e altre de vidre.

Ítem un drap de pastar sotil.

Ítem un giponot[1459].

En la cambra qui ix en la cuina

Primo un llit de posts e bancs amb màrfega plena de palla.

Ítem un travesser amb coberta de cotonina[1460] ple de ploma e fluixell.

Ítem una estora entorn del llit.

Ítem un oratori[1461] de fust amb la imatge de Sant Miquel amb un faró de vidre.

Ítem una olla gran de coure de terró[1462] de setze en divuit escudelles.

Ítem tres olles de coure, dites de feses, de terró de vuit en nou escudelles.

Ítem quatre olles de coure de terró de quatre en cinc escudelles cascuna[1463].

Ítem una olla de coure xica d'una escudella.

Ítem una olla de coure de cinc en sis escudelles oscada[1464].

Ítem dos canelobrets de llautó.

Ítem una conca[1465] gran o mitjancera[1466] foradada.

Ítem dues bacines[1467], una gran, altra xica.

Ítem tres bacins[1468] de barber.

Ítem quatre bacinets petits.

1453Tallador: plat on se tallava i en què se servia la carn, el peix o altres viandes sòlides.
1454Culler: cullera grossa, generalment de forma semiesfèrica, que serveix per a escudellar la sopa i per a remenar l'olla.
1455Cetra / setra: recipient de terrissa, de vidre o de metall, amb ansa a un costat i broc curt a l'altre, que serveix per a treure i abocar aigua, vi o altre líquid.
1456Estrígol / estríjol: raspall de ferro, fixat a un mànec de fusta, que serveix per a netejar el pèl de les bèsties cavallines o bovines.
1457Raora: ralladora, instrument per a rallar pa, formatge, etc.
1458Senalla: recipient fet de palma o d'espart, més ample de boca que de baix, quasi tan alt com ample de boca, que serveix per a contenir i transportar terra, fems, comestibles, etc.
1459Gipó: peça de vestir, amb mànegues, ajustada i cenyida al cos, i que cobreix el tronc des dels muscles fins a la cintura.
1460Cotonina: tela grossera de cotó, teixida generalment a l'encordillada.
1461Oratori: díptic, tríptic, pintura d'imatges sagrades, etc., que servia de retaulet portàtil davant el qual es feia oració.
1462Terró / torró: vidre que ha vessat del gresol i s'ha barrejat amb la cendra del forn.
1463Cascú: cada un.
1464Oscat: que té osques.
1465Conca: recipient gran, a manera de gibrell, destinat a tenir aigua per a escurar els plats, rentar els peus o la roba, etc.
1466Mitjancer: mitjà, situat en la part equidistant entre dos extrems, sobretot en grossària.
1467Bacina: gibrella o plat de metall.
1468Bací: gibrella o plat fondo de metall per posar-hi aigua o altre líquid.

Ítem una cassa[1469] amb cua[1470].

Ítem un artibanc als peus del llit amb pany i clau en què havia un pot de terra.

Ítem una capsa gran redona.

Ítem una estrada[1471] groga nova amb dos calaixos sens panys e claus.

Ítem unes sabates de dona.

Ítem uns tapins[1472] de la dita dona.

Ítem un mig cofre de la dita dona dins lo qual no havia res.

Ítem un altre artibanc antic d'àlber buit.

Ítem un cofre tot pla d'àlber sens pany ni clau.

Ítem un brial[1473] blanc de cotonina.

Ítem unes faldetes[1474] del dit drap de la dita dona.

Ítem un robó[1475] morat de grana enrivetat de vellut negre de la dita dona.

Ítem una gonella[1476] de grana folrada de tela verda.

Ítem una gonella de rosa seca[1477] de la dita dona ja usada.

Ítem una gonella morada.

Ítem un mantell[1478] negre.

Ítem un capús[1479] de bruneta passamanat[1480] de veta lleonada[1481].

Ítem un jaquet[1482] de dona de bruneta.

Ítem un saió[1483] de blau escur[1484] amb mànegues[1485].

Ítem un saió morat sense mànegues.

Ítem un gipó de drap[1486] vermell o cadís[1487] amb mitges mànegues e collar[1488] de grana.

Ítem un robó de bruneta de la dita dona.

Ítem una cogulla[1489] de bruneta.

1469Cassa: instrument compost d'un recipient de metall, relativament profund, unit a un mànec llarg, que serveix per a treure matèria líquida o semilíquida i transportar-la a un altre lloc.
1470Cua: mànec.
1471Estrada: banc amb prestatges o calaixos.
1472Tapí: sandàlia que duien principalment les dones i que era de tela fina amb una grossa sola de suro posada entre altres dues de cuiro.
1473Brial: vestit de seda o tela rica que portaven les dones en l'edat mitjana i que, lligat a la cintura, arribava fins als peus.
1474Faldetes: faldilla de dona.
1475Robó: vestit llarg que cobria els altres vestits.
1476Gonella: Peça de vestit que duien homes i dones, composta de cos i falda més o menys llarga.
1477Rosa seca: creiem que fa referència al color de la gonella, d'un rosa pàl·lid.
1478Mantell: vestidura en forma de capa, subjecta al cap o a les espatlles.
1479Capús: vesta llarguera, a manera de capa amb capulla, que es duia en els segles XV XVII, principalment en els dols.
1480Passamanar: adornar amb passamaneria, és a dir, amb teixit en forma de cinta que serveix per a guarnir i adornar vestits.
1481Lleonat: color groc rogenc.
1482Jaquet: jac curt, que no arriba més avall de la cintura.
1483Saió: peça de vestit que cobria el cos des del coll fins més avall de la cintura, i era ampla i sense botons.
1484Escur: forma antiga d'obscur, és a dir, fosc.
1485Mànega: màniga.
1486Drap: roba o teixit de qualsevol mena.
1487Cadís / Cadins: drap de llana teixit a imitació dels teixits anglesos.
1488Collar: la part d'un vestit més pròxima al coll o que servia per a abrigar o adornar el coll.
1489Cogulla: capulla, cobricap cònic.

Ítem unes calces[1490] verdes sotils e unes mànegues de cotonina d'home.

Ítem un cove dolent.

En l'algorfa[1491]

Primo una caixa gran antiga.

Ítem un coixinet.

Ítem uns telers amb ses taules e dos telerons e picalques[1492] de la dita dona.

Ítem vint posts llargues.

Ítem unes beaces[1493] velles.

Ítem cinc quartans[1494] d'ordi.

Ítem vuit quartans de civada.

Ítem una banca.

Ítem un bancot amb tres petges.

Ítem en una cambra qui ix en l'algorfa, una caixa antiga amb pany sens clau.

Ítem una barra de cortina.

En l'entrada

Primo una pica de pedra per tenir oli.

Ítem uns alambins.

Ítem una taula amb los petges qui se tenen.

Ítem una altra taula o tros de post.

Ítem uns armaris antics.

Ítem una llança llarga amb ferre[1495].

Ítem dues algerres[1496] de tenir tinta.

Ítem un follador[1497] petit.

Ítem un cove de tenir formes[1498].

Ítem un cànter de terra.

Ítem una destral.

1490Calça: peça de vestit que cobria el peu i la cama, ajustant-se al contorn d'aquesta i que es deia gairebé sempre en plural.
1491Algorfa: Sala o terrat en el pis més amunter de les cases.
1492Picalca: cadascun dels dos llistons situats en la part inferior del teler de mà i que el teixidor fa baixar alternativament pitjant-los amb els peus, produint amb aquest moviment la pujada i baixada dels lliços.
1493Beaces: conjunt de dues bosses unides per damunt amb una corretja o llatra que es posa sobre l'esquena d'una bístia, de manera que pengi una bossa a cada costat de l'animal.
1494Quartà: mesura de grans, de valor variable: a certes regions equival a la dotzava part de la quartera; a d'altres és la quarta part de la quartera; a altres llocs és la tercera part de quartera.
1495Ferre: forma antiga de ferro, aquí entès com la punta de la llança.
1496Algerra: gerra.
1497Follador: recipient dins el qual es trepitja el raïm per fer-ne vi.
1498Forma: atès l'ofici de sabater del difunt, creiem que fa referència a la forma de sabata, és a dir, a la peça de fusta que serveix de motlle en la fabricació de sabates.

Ítem una post de pastar.

Ítem una caldereta xica foradada.

Ítem cent quinze parells de formes entre grans e xiques e bones e dolentes.

Ítem un tallabarces[1499] sense mànec.

Ítem un llibre de pregamins[1500].

Ítem un xorrac[1501].

Ítem un caneguet sense mànec.

Ítem una caixa gran antiga en què havia llibrots del bollatí e de [en blanc].

Ítem un sacot.

Ítem un torn de debanar cotó amb la pua.

Ítem en la botigua[1502]

Primo un artibancot llarg en què no ha res.

Ítem un altre artibanc amb pany e clau en que ha dinou parells d'empenes[1503] de sabata tallades e acabades e d'acabar.

Ítem un oixeu de tallar.

Ítem tres covenets[1504], en l'un ha troçots de vires[1505].

Ítem un bancal de seure.

Ítem uns armariots.

Ítem una estorota[1506] de sabater.

Ítem unes tesores[1507].

Ítem una garra[1508] de cuiro.

Ítem un altre covenet amb cuiros.

En lo celler

Primo una tina de vint-i-cinc en trenta càrregues[1509].

Ítem un follador de cinc o sis càrregues.

1499Tallabarda / tallabarder: podall reforçat per a tallar bardisses.
1500Pregamí: forma antiga de pergamí.
1501Xorrac: forma antiga de xerrac, és a dir, instrument consistent en una fulla d'acer que té una vora dentada i va fixada per un extrem a un mànec, i serveix per a serrar.
1502Botigua: forma antiga de botiga, és a dir, espai que servia d'obrador i de punt de venda.
1503Empena: peça de cuiro que forma la part principal d'una sabata, que cobreix tot el voltant del peu i va cosida o clavada a la sola.
1504Covenet: cove.
1505Vira: trosset estret de sola que els sabaters posen al voltant de la planta o del franc de la sabata.
1506Estorota: segurament faci referència a una estoa atrotinada.
1507Tesora: estisora.
1508Garra: entre assaonadors de pells i boters, la part de cuiro que cobria el peu de l'animal i que en els bóts de vi o d'oli pot servir de boca per a omplir-los o buidar-los.
1509Càrrega: unitat de mesura, que té diferents valors segons l'objecte mesurat i segons les comarques, però que en general correspon a la quantitat que pot portar una bístia.

Ítem dues bótes grans, cascuna de dotze càrregues. L'una és per servir, l'altre no.
Ítem un carretell[1510] gran de tres portadores[1511].
Ítem un carregot.
Ítem una pimentera[1512].
Ítem altre carretell de dues portadores, estar-hi vinagre.
Ítem altre carretell dix és de n'Anglada, hi ha vinagre.

Ítem una vinya en lo territori de Manresa, al lloc apelat[1513] la Barsa. Afronta amb la vinya dels hereus d'en Joan Roviralta e amb la vinya dels hereus d'en Plandesans e amb la vinya d'en Cornet.

Ítem altre vinya a la Talaia. Afronta amb en Joan Soler e amb n'Asbert e amb la Síquia. Hi ha cinc bucs[1514] e un tros de bosc.

Ítem un hort a Sant Marc. Afronta amb lo torrent e amb lo riu e amb l'hort d'en Sobrebals e amb lo d'en Francí Canet.

Ítem unes feixes a les Roques dels Asens. Afronta amb [el] tros d'en Valldaura e amb lo camí veïnal qui va a font de Fans.

Ítem un hort al càrrec de Santa Maria. Afronta amb l'hort de n'Antoni Gomar e amb l'hort d'en Rafael Canyelles e amb l'hort dels hereus d'en Jacme[1515] Prats.

Ítem un mantó[1516] negre del dit difunt.

Et hec ad presens etc.
protestans etc.

Testes Franciscus Puig, sutor, Marchus Serra, sutores, et Bartholomeus Marquès.

1510Carretell: barril petit, que oscil·la entre un càntir i una càrrega de cabuda i serveix principalment per tenir vi.
1511Portadora: recipient format de dogues de fusta, de forma troncocònica invertida, més alt que ample, amb la boca i fons de forma generalment ovalada i a vegades circular, amb dos agafadors laterals a la part superior, que serveix principalment per a transportar raïm o vi, i també per al tragí d'altres fruites, d'aigua, de terra, etc.
1512Pimentera: Vas per a tenir pebre.
1513Apelar / apellar: designar amb un nom, anomenar.
1514Buc: conjunt de les parets que limiten una escala, una cisterna, etc.
1515Jacme: forma antiga del nom propi Jaume.
1516Mantó: mantell.

Et die XXIIII augusti anno predicto, dicta domina Agnès dicit se invenisse in dicta hereditate bona sequencia quo peciit in presenti inventario, et sunt ea que secuitut:

Primo quatre quarteres e mitja de mestall[1517] ordiós bé brocós.
Ítem tres portadores, té les en Francesc Roviralta.
Ítem una establa situada en lo carrerró qui no passa prop lo dit alberg[1518], la qual afronta amb la casa de mossèn[1519] Ribes e amb la casa d'en Joan Roviralta, quòndam, e amb l'establa del dit Joan Roviralta e amb lo carrer. En la qual havia una sort[1520] de fems, quasi cinquanta somades[1521].
Ítem hi havia una escala de fust gran.

Et hec ad presens etc.
protestans etc.

Testes Johannes Soler, traginerius et Bernardus Pujol, assaonator, cives.

Die prima octobris anno predicro, dicta Agnès, uxor dicti Bernardi Roviralta, quondam, dicit se invenire bona sequencia in dicta hereditate, et quod erant dicti quondam viri sui, et quo peciit et requisivit in presenti inventario continuati et sunt quo secuitut:

Primo cinc quarteres de forment[1522] acoromullades[1523] les quals té lo senyer en Francesc Roviralta, que les ha preses de la ciutat per lo instat del delme que havia instat lo dit quòndam marit seu.
Ítem una quartera de civada que té dit Roviralta de la dita ciutat per los sacs.
Ítem una quartera de civada que era romasa a casa del capellà mossèn Pere Roviralta, ara té la lo dit Francesc.
Ítem un cabàs amb les aïnes[1524] de la sabateria era romasa a casa del dit capellà, té ho ara lo dit Francesc.
Ítem dos parells de cordona negres e tres parells d'empenes de sabates de dona e tres

1517Mestall: mescla de diferents espècies de cereals, especialment de blat i sègol o de blat i ordi, o de cereal i llegum, sobretot de blat i faves.
1518Alberg: fins a finals del segle XV era el nom que rebien les cases.
1519Mossèn: tractament que s'anteposava al nom o al títol de personatges de categoria social elevada.
1520Sort: conjunt de coses d'una mateixa espècie.
1521Somada: càrrega d'un animal de bast, la qual és equivalent a tres quintars.
1522Forment: blat de la millor casta.
1523Acoromullar: acumular, posar en gran quantitat.
1524Aïna: instrument de treball d'un ofici o professió.

parells de soles tallades per aquells, té ho lo dit Francesc.
Ítem dos cànecs, te'ls lo dit Francesc.
Ítem un taulell de tallat amb un coltell[1525].
Ítem un ase que ha venut dit Francesc Roviralta per cinquanta ous, [que] eren deguts per lo dit ase a aquell, de qui era estat vint sous, la resta s'ha retingut dit Francesc Roviralta, qui són trenta sous.
Ítem vint parells de sabates d'home e tres parells de dona, són a Calaf, a casa d'en Gomar. Falten les de dona.
Ítem que ha collides en la vinya e veremades dues càrregues de verema e unes portadores rases.
Ítem ha collides nous, sis quartans.
Ítem un gipó e un saió de bruneta e tres camises del dit son marit, té ho lo dit Francesc.
Ítem un mantó de bruneta, té'l lo dit Francesc.

Et hec etc. Protestans etc.

Testes Johannes Vilarubí, labrator, Petrus Moner, parator et Anthonius Coromina, sutor, cives.

Die jonis XXVIII mensis augusti anno M CCCC L XXXXIIII in presencia mei, Petri Sala, notari et testes venerabilis Bernardus Soler, parator pannoris lane civis Minorise, pater et coniuncta persona et ut procurator ut asservit domine Agnetis, uxor Bernardi Roviralta, quondam sutoris civis Minorise, dixit et exposivit coram testes et pro me notari continuari peciit et requisivit hec vel similia verba: com ell e la dita sa filla haguéssen comanada[1526] la clau de la casa del dit Bernat Roviralta, quòndam, amb tota la roba inventariada per la dita sa filla del dit quòndam marit seu, segons apar[1527] en l'inventari per mi, dit notari, près e testificat al senyer en Francesc Roviralta, botiguer, e ara, com han demanada dita clau, ell dit Francesc no l'ha volguda dar ne tornar a la dita dona, qui amb son fill vol fer-se habitació en dita casa. E tenint e posseïnt dits béns per raó de son dot, així com ha començat[1528], per tant requerí a mi, dit notari, li continuàs[1529] com la dita sa filla, entrava en la dita casa del dit son marit amb escala perquè no hi pot entrar per la porta. *Et sic de facto venit dicta domina Agnès, filia dictum Bernardi Soler, uxori dictum Bernardi Roviralta,*

1525Coltell: ganivet.
1526Comanar: encarregar, confiar una cosa a la cura d'algú.
1527Aparèixer: mostrar-se com a veritat.
1528Començar: trobar-se a la primera part.
1529Continuar: escriure; anotar, apuntar.

quondam, que erexit dictam scalam quam detulerunt ibidem ad fenestarm domus dictum Bernardi Roviralta, quondam, site in platola Sancti Michaelis, et pro dictam scalam, dicta mulier ascendit ad dictam fenestram et introhivit in dicta domo. Et ilico descendit ad jamias portalis majoris dicta domus et eas aprovit. Et illis aplis dictum Bernardus Soler et Agnès, eius filia, requisiverunt me, dicti notari, et testes infrascriptis quaris intrarem una cum ipsis et testis in ipsa domo, et cum originali inventario pro eandem dominam Agnetem recepti de dictis bonis dicte domus comprobareut si dicat bona sunt in dicta domo. Et habito per me dicto inventario introvinentes in ipsam domo fuit inventa quedam camera quo exit in coquina, clausa cum clave, et quedam pujador que asscendit aula gorfa. Et habiti pro eosdem patrem et filiam ibidam tanallis fuit processum ad amotrendum los panys a dicta camera et pujador. Et his pacti fuit pro eos processum ad comprobandum au dictam bona inventariata pro eam foreut in dicta domo. Et de verbo ad verbum lecti dicto inventario et recognitis dictos bonis fuerunt inventa mulla bona defficere in dicta domo videlicet omina illa in quibus en lo. Ítem ante in margine fuit per me factum signum de eo, per me, notari.

Et hec etc. Et de licis etc.

Testes Johannes Soler, traginerius et Bernardus Pujol, blanquerius, cives.

Die prima octobris anno M CCC LXXXXIIII

Notum sit cunctis quod cum propter doli maculam evitandam omnemque fraudis, suspicionem tollendam quilibet tutor qui datus est pro curiam persone et bonis alicinus pupilli tenetut et debet facetur inventarium de bonis dicte tutele, ideo ego Agnès, uxor Bernardi Roviralta, quondam sutoris civis Minorise ab intestato deffincto, tutrix data et assignata pro honrabilis baiulum Minorise persone et benis Bernardi Roviralta, impuberis filii communis mihi et dicto quondam viro meo, facto inventarium cum hoc venerabilis signo cru ╬ cis hic imposito et impresso. Et cum auctoritate et decreto honorabilis baiuli dicte civitatis Minorise pro domino Rege. Et fateor invenisse in dicta hereditate dictum pupilli, heredis dictum quondam patris sui ab intestato deffuncti. Et fateor invenisse bona sequencia:

primo una casa *ut in alio.*

Testes Johanne Vilarubí, labrator, Petrus Moner, parator et Anthonius Coromins, sutor, cives.

Annex XXIX

Capítols matrimonials entre Bernat Roviralta i Elisabet Pallarès

(AHPM 4123, s.f.)

[Inscripció lateral] Petrus Torras notarium regente scribania vigere precepti pro honorabilis baiulum sibi factis ad instanctiam Elisabetis Vidala filie dicti Roviralta die 20 februarii 1586.

Noverint universi quod nos Agnes, uxor Gabrielis Ros, cotonerii civis minorise, quod primo sui uxor Bernardi Roviralta, quondam sutoris civis dicte civitatis, Bernardus Roviralta, parator, eius filius, Franciscus Roviralta, mercator civis dicte civitatis, parte ex una; Et Jacobus Pallares, apothecarius civis dicte civitatis, et Elisabetis, eius filia, et domine Anthonie, quondam eius uxoris, parte ex altera. Attendentes nos dictem partes quod pretextu matrimonii de adjutorio fierii conventi inter nos, dictos Bernardum Roviralta et Elisabet, filia dicti Jacobi Pallares, fuerunt inter, nos dictas, partes in eta conventa et concordata capitula subscripta.

En nom de nostre Senyor Déu.

Sobre lo matrimoni la gràcia divinal mitjançant, tractat i convengut que sia fet entre en Bernat Roviralta, paraire, fill del senyer en Bernat Roviralta, quòndam[1530] sabater ciutadà de la ciutat de Manresa, e de madona[1531] Agnès, muller d'aquell, ara muller del senyer[1532] en Gabriel Ros, cotoner ciutadà de la dita ciutat, de una part; E na Elisabet, filla del senyer en Jaume Pallarès, apotecari ciutadà de la dita ciutat de Manresa, e de madona Antònia, quòndam muller d'aquell, de la part altra; són convenguts e concordats los capítols següents:

Primerament, lo senyer en Jaume Pallarès, de consell e voluntat d'alguns parents e amics seus, promet que ara e de present dóna la dita filla sua per muller al dit Bernat Roviralta, e donar-li ha en dot e en nom de dot e per tota part heretat legítima e altre qualsevol dret a ella pertanyent en los béns seus, trenta lliures de moneda barcelonesa, les quals li donarà

1530Quòndam: que fou (en el sentit de difunt).
1531Madona: tractament equivalent a *senyora,* que s'aplicava a dones d'alta categoria, a reines, a santes i fins a la Verge Maria.
1532Senyer: sinònim arcaic de *senyor.*

tothora[1533] que les volrà, a ús e costum de Manresa, i per ço li'n obliga sos béns e així ho jura.

Ítem la dita Elisabet, de consell e voluntat del dit pare seu e d'altres parents e amics seus, promet que penrà e de present pren per marit lo dit Bernat Roviralta, e portar-li ha en dot e en nom de dot les dites trenta lliures per lo dit pare seu a ella donades. E més li portarà en dot tots los béns que ella té com hereva del senyer en Joan Torra, quòndam especier, e Beneta, muller sua, quòndam, avi i àvia seus, així mobles com immobles, en qualsevulla espècie sien e així ho jura.

Ítem madona Agnès, mare del dit Bernat Roviralta, de consentiment del dit Gabriel Ros, marit seu, per contemplació del dit matrimoni lo qual lo dit Bernat, fill seu, fa e contracte amb la dita Elisabet, promet que donarà e de present dóna al dit Bernat, fill seu, tot dret e ço e quant a ella pertany en e sobre l'heretat del dit quòndam marit seu, ara del dit [marit], tant per raó de l'escreix, l'any de plor o per altre qualsevol raó o causa, e així ho jura. E lo dit Gabriel Ros, marit seu, hi constent e així ho jura.

Ítem lo senyer en Francesc Roviralta, mercader ciutadà de la dita ciutat, onclo paternal del dit Bernat Roviralta, per contemplació del dit matrimoni lo qual lo dit Bernat, nebot seu, amb voluntat e consentiment seu fa e contracta amb la dita Elisabet, promet que donarà al dit Bernat Roviralta, nebot seu, cent lliures moneda barcelonesa, les quals li donarà tothora e quant lo dit Bernat Roviralta, nebot seu, no voldrà estar ni habitar amb ell, amb tal pacte que si lo dit Bernat morà quant que quant sense fills o filles, que tornen al dit donador o a son hereu. E dar-li ha les dites cent lliures en robes o diners, a coneguda de mossèn Antoni Soler, canonge, e Francesc Roviralta, sabater. E per ço li n'obliga sos béns e lo dit Bernat accepta la dita donació amb referiment de gràcies.

Ítem lo dit Bernat Roviralta, de consell e voluntat de la dita mare sua e d'altres parents e amics seus, promet que penrà e de present pren per muller la dita Elisabet ensems[1534] amb la dita dot per lo dit pare seu a ella donada e per ella a ell constituïda. E fa-li escreix e donació per noces de trenta lliures a ús e costum de Manresa, lo qual dot e escreix li salva e assegura en e sobre tots e sengles béns seus, així mobles com immobles, haguts e per haver, on se vulla que siguin, prometent-li restituir aquella tothora e quant sia lloc restitució

1533Tothora: sempre.
1534Ensems: juntament.

de dot. E per ço li'n obliga sos béns e així ho jura.
Ítem es emprès[1535] e concordat entre les dites parts que lo dit Jaume Pallarès, tots los dies de la vida sua natural, sigui senyor e usufructuari dels béns de la dita Elisabet, filla seva, tant dels que li pertanyen per la successió dels dits Joan Torra e Beneta, quòndam avi e àvia de la dita Elisabet, com dels quals ell li dóna, com dels que ell hi aporta e té a ses voluntats. E aprés[1536] mort sua, l'usdefruit e los béns de la dita Elisabet e dels que li dóna, sia finit e a ella adquisit[1537], retenint-se emperò que dels altres béns que ell se té puga fer a ses voluntats. E més és emprès que tots ensems, ço és lo dit Jaume Pallarès, Bernat Roviralta i Elisabet muller esdevenidora sua, tots ensems estiguen e habiten, visquen dels béns de la dita heretat qui era del dit Joan Torra e muller sua. E en açò consenten los dits Bernat Roviralta e Elisabet, esdevenidora muller sua. E lo dit Jaume Pallarès ame[1538] los dits Bernat e Elisabet, filla sua, segons de bon pare se pertany amar sos cars[1539] fills, e los dits Bernat e Elisabet honren lo dit Jaume Pallarès segons se pertany de bons fills honrar lur car pare. E més és concordat que si los dits Jaume Pallarès e los dits Bernat e Elisabet, filla sua, no es podien concordar, que en tal cas lo dit Jaume Pallarès puga traure de casa los dits Bernat e Elisabet, filla sua.

Ítem és emprès que si la dita Elisabet moria sense fills d'ella e del dit Bernat procreats e lo dit Bernat havia d'eixir de l'heretat, que en tal cas la dita Elisabet li assegura e li asigna sobre los seus béns cinquanta lliures barceloneses, e açò fa de consentiment d'alguns parents e amics seus. E així les pugue haver lo dit Bernat sens contract[1540] algu[n].

Ítem és concordat que la dita Elisabet, tot temps[1541] que sia requesta, de consetiment del dit Bernat, esdevenidor marit seu, lo qual ara per llavors hi consent, hagi a difinir[1542] a tot dret que li pertanga pertànyer puxa en los béns del dit pare seu, salvat dret de vincle, e la qual fa e ferma.

Ítem és concordat entre les dites parts que lo dit Jaume Pallarès, dels béns e de la heretat de la dita filla sua, que era d'en Joan Torra, quòndam, e de sa muller, hage de vestir la dita filla sua segons se pertany e lo grau seu ho requer, a bé e honra de tots. E en açò

1535Emprendre: decidir, resoldre de fer una cosa.
1536Aprés: després (posterioritat de temps).
1537Adquisir: adquirir, adjudicar a algú, fer-lo'n posseïdor.
1538Amar: tenir amor, estimar.
1539Car: que inspira gran afecte o estimació.
1540Contracte: contracte; en aquest context vol dir sense necessitat d'arribar a un acord perquè la transacció seria automàtica.
1541Tot temps: sempre.
1542Difinir: definir; posar fi.

consenten la dita Elisabet e lo dit Bernat, esdevenidor marit seu.

Ítem és emprès que los dits jóvens[1543] s'esposen per paraules de present, hàbils e suficients, a fer matrimoni d'ací a Pasca[1544], e solemnitzen lur matrimoni en fas de sancta mare Església d'ací a santa Maria d'agost, lo qual temps es puga alergar o acurçar[1545] a coneguda de dos, un de cada part, ço és del senyer en Gabriel Ros per part del dit Bernat, e del senyer en Joan Soler per part del dit Jaume Pallarès.

Ítem és emprès que les cartes de noces se fassan a ús e costum de Manresa, segons seria d'ests[1546] presents capítols, a coneguda del notari qui les rebrà.

Ítem és emprès entre les dites parts, e prometen l'una part a l'altra, que tindran e servaran[1547] los presents capítols e totes e sengles coses en aquells e cascun[1548] d'aquells contengudes, e contra aquells ne algú d'aquells no faran ni vindran sots pena de 100 lliures barceloneses, la qual de bon grat s'imposen, la qual sia comesa tothora que hi sia contrafet[1549], adquirida la meitat a la part servant los presents capítols e l'altra meitat a aquella cort e oficial qui en farà l'execució. E per ço obliguen l'una part a l'altra e endesemps tots e sengles béns lurs e de cascun dels mobles e immobles, haguts e per haver, e així ho juren.

[...] Minorise, die vicesima tercia mensis marcii anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo duodecimo. Sig╬num Agnetis, uxor Gabrielis Ros. Sig╬num Bernardus Roviralta, eius filius. Sig╬num Franciscus Roviralta. Sig╬num Jacobi Pallares. Sig╬num Elisabetis, eius filie predictoris qui hec facimus, firmamus et iuramus. Sig╬num Gabrielis Ros, predicti, qui predictis per dicta uxor meam factis et firmatis consencio eaque laudo et firmo.

Testes huius sunt Gabriel Boldó, ville Solsone, et Michaelis Dalmau, civis minorise, paratores panorum lane.

1543Jóvens: joves.
1544Pasca: Pàsqua.
1545Acurçar: escurçar; disminuir la duració d'alguna cosa.
1546Est: aquest.
1547Servar: guardar, complir, seguir exactament (allò que està prescrit, allò que s'ha promès, allò que és obligació).
1548Cascun: cada un.
1549Contrafer: fer el contrari; obrar contra (una llei, una orde, etc.).

Annex XXX

Sentència arbitral entre els tutors dels fills d'Antoni Anglada, difunt mercader de Manresa, i Eufrasina Rossella, vídua i ara muller de Bernat Roviralta

(ASM 8, s.f.)

Jesucrist

En nom de nostre senyor Déu Jesucrist, amén.

Nosaltres, Joan Solsona e Lluís Andreu Vilana, doctors en dret, àrbitres en via de dret en pronunciar e arbitradors en proceir e colligir[1550] communament e concorda elegits per e entre lo venerable mossèn[1551] Bartomeu Anglada, prevere beneficiat en la Seu de Manresa, e Joan Anglada, mercader de dita ciutat, tudors[1552] e en son cars e loc curadors d'en Pere Màrtir e Paula, fills de l'honorable n'Antoni Anglada, quòndam[1553] mercader de dita ciutat, en pupil·lar[1554] edat constituïts, d'una part; E lo honorable en Bernat Roviralta, mercader de dita ciutat e la dona Eufrasina, muller sua, mare de dits pubills, que en primeres núpcies fonc muller del dit Antoni Anglada, quòndam, de la part altra; vist lo compromís per les dites parts en nos fermat en la dita ciutat de Manresa, en poder del discret en Joan Sala, notari de dita ciutat, dia e any en aquell contengut, del qual nos és estada feta fe per en Joan Rovira, notari i escrivà del Senyor, e la potestat en aquell a nos atribuïda, inseguint[1555] juxta[1556] forma del dit compromís en pronunciar la via de dret, pronunciam sentència, loam e declaram en la forma e manera següents:

Primerament, vista la petició e demanda feta per lo dit Bernat Roviralta e Eufrasina, muller sua, demanant ésser-li pagada la dot per ella al dit quòndam Antoni Anglada en temps de ses núpcies constituïda, la qual fonc seixanta lliures barceloneses e més lo creix o donació per noces per lo dit quòndam marit seu a ella promès, lo qual pren suma de trenta lliures segons que de dita constitució dotal e creix consta en los capítols matrimonials, fets i fermats entre dits cònjuges en la vila de Santpedor, en poder del discret mossèn Mateu

1550Colligir: recollir.
1551Mossèn: tractament que s'anteposava al nom o al títol de personatges de categoria social elevada (als sants, als prínceps, prelats, cavallers, clergues, graduats en Dret, etc.
1552Tudor: tutor.
1553Quòndam: que fou (en el sentit de difunt).
1554Pupil·lar: propi de la persona menor.
1555Inseguir: perseguir.
1556Juxta: segons.

Cura, rector e notari públic de dita vila a XII dies del mes de gener any M D XXII, atenent e considerant de les dites seixanta lliures en los dits capítols constituïdes ésser-ne estades pagades realment e de fet cinquanta lliures de dita moneda, dic cinquanta lliures, pronuciam, sentenciam, loam e declaram e los dits pubills e o los dits mossèn Bartomeu Anglada e Joan Anglada, tudors d'aquells, condemnam a restituir, dar e pagar realment i de fet, dins trenta dies aprés[1557] de la promulgació de la present nostra arbitral sentència, comptadors a la dita Eufrasina o a altra qualsevol persona tenint plen poder d'aquella les dites cinquanta lliures, les quals se prova realment ésser estades pagades e satisfetes. E més considerant que en via de dret lo creix o donació per noces deu en molta part haver esguard[1558] a la vera solució de la dot per servar[1559] la igualtat de dret requisida, pronunciam e declaram e los dits pubills e o los dits tudors en nom d'aquells condemnam en donar e pagar dins lo termini dessús[1560] dit vint-i-cinc lliures barceloneses, dic vint-i-cinc lliures, les quals són la meitat de la part de dot realment pagada per lo dit creix e altres qualsevol drets, volents e declarants que sia en opinió de la dita Eufrasina de prendre tot lo dit creix íntegrament, e si li plaurà puixa prendre la meitat d'aquell, entès emperò e declarat que si li parrà[1561] prendre tot lo dit creix de les vint-i-cinc lliures íntegrament, sia obligada en donar bona e suficient caució de restituir aquell aprés mort sua als dits pubills, hereus o successors llurs. Si emperò voldrà e elegirà prendre la meitat del dit creix, que serien dotze lliures i deu sous, aquelles li sien donades dins lo dit termini e d'aquells no tinga ne obligada sia a prestar caució alguna, ans aquelles li admetran en tal cars a totes ses voluntats líberament faedores. En lo restant emperò de la dita dot com aquella rebra no sia estada pagada al pare de dits infants, los absolem, remetent e refermant l'exacció d'aquella a la dita Eufrasina. Més avant, com a nosaltres legítimament consta que un robó[1562] de contrai[1563] negre qui avui és en poder dels tudors de dits pubills sia estat pagat e satisfet per la dona na Maciana Rossella, mare de dita Eufrasina, e donar a la dita Eufrasina per son ús condemnam los dits tudors en restituir realment i de fet lo dit robó o la vàlua d'aquell a la dita Eufrasina. E per quant al present no es prova lo dit Antoni Anglada haver rebudes de la dita dot més de quaranta-cinc lliures, e s'hage qüestió sobre la solució de les cinc lliures, les quals plenament nos prova sien estades pagades, sentenciam e declaram que sia deferit[1564] jurament a la dita Eufrasina e a la dona na

1557Aprés: després.
1558Esguard: consideració, esment a veure les coses; atenció.
1559Servar: guardar, complir, seguir exactament (allò que està prescrit, allò que s'ha promès, allò que és obligació).
1560Dessús: damunt.
1561Aparer / aparèixer: semblar.
1562Robó: vesta llarga que cobria els altres vestits.
1563Contrai: classe de tela que des del segle XV es fabricava, a imitació dels teixits de Courtrai, i que serví per a fer diversos vestits.
1564Deferir: sotmetre una cosa a l'autoritat o jurisdicció d'un altre.

Ponsa, la qual se pretén ésser entrevinguda en dita solució de dites cinc lliures. E lo dit jurament e deposició, en lo temps per nos dejús[1565] reservat per interpretar e corregir la present sentència, serà fet compliment de justícia. Entretant emperò no sien obligats dits tudors a la solució de les dites cinc lliures.

En les altres emperò demandes per los dits Bernat Roviralta e Eufrasina, muller sua, ço és de la llet donada al dit Pere Màrtir, any de plor, fratis e altres qualsevol coses que la dita Eufrasina pogués demanar als dits pubills o llurs tudors per drets e respectes conformes a justícia, los nosaltres, ànimos movents, a la dita Eufrasina e Bernat Roviralta imposam perpetu silenci, així que aquells altra vegada demanar no pugan en juí[1566] ne fora d'aquell, sots es penes en lo compromís convengudes.

Ítem declaram e pronunciam, e les dites parts condemnam, en fer i fermar, satisfetes les dites quantitats l'una part a l'altra, larga e bastant difinició e absolució de les dites coses demanades.

Ítem declaram e les dites parts condemnam, en loar, aservar[1567] e homologar[1568] nostra present sentència dins tres dies aprés que aquella los serà intimada, sots les penes en lo compromís convengudes.

Ítem per salari de la present sentència nos adjudicam dos parells de perdius. E en quant la present sentència sap condemnació, condemnam, e en quant absolució, absolem les dites parts sots les penes del compromís, reservant-nos més avant temps de tres mesos en lo qual pugam la present nostra sentència interpretar, corregir e esmerçar a nostra coneguda.
[...] Part en llatí no transcrita

Die XXVI januarii dicti anno Johannes Anglada, dicto nomine, laudavit et amologavit dicta sentencia. Testes Mauriciu Rec et Michael Martor, cives.

Die XXVII juanuarii dicti anno dicti Bernardus Roviralta et Eufrasina, eius uxor, laudarunt et emologarunt dicta sentencia. Testes Raphael Serra et Johannes Moner, sutores civis Minorise.

1565Dejús: davall, dessota.
1566Juí: judici.
1567Aservar / observar: guardar, seguir exactament (allò que està prescrit per llei, manament, estatut, reglament, etc.).
1568Homologar: estar conforme amb el contingut d'una sentència, especialment arbitral.

Annex XXXI

Inventari de béns de la casa de Francesc Ramon Fiveller al Born

(ASM V-68, s.f.)

Inventarium domus magnifici Francisci Raymundi Fivaller, domicelli, site in vico del Born civitatis Monorise

Primo en la porta major, clau i tancadura de colp[1569].

Ítem un anell[1570].

En la entrada, una pica d'oli i una escala, les portes dolentes.

En la ~~menjador~~ sala major

Primo una taula gran amb sos capitells[1571] dolenta.

Ítem un parador[1572] de vidre dolent.

Ítem un retaulet de Sant Cristòfol.

Itme un llancer[1573].

Ítem un pavés[1574].

Ítem un canelobre de ferro a la sala.

Ítem un drap dolent de cortina[1575] tot esquinçat.

En la cambra de la sala i del carrer

Primo en la porta, pany i forrellat i balda de dins.

Ítem tres caixes ferrades buides.

Ítem un lligador[1576].

Ítem un llit de posts[1577] i màrfega dolenta.

Ítem unes cortines de tela dolentes amb senyal d'ocell al sobrecell i a les altres peces una donzella.

1569Colp: cop
1570Anell: cércol de metall o d'altra matèria resistent, que sol servir per subjectar o mantenir lligada qualsevol cosa.
1571Capitell: moble format d'una barra horitzontal sostinguda per quatre cames, i que, en combinació amb un altre d'igual, serveix de suport per sostenir una taula, una caixa, un llit o altra cosa.
1572Parador: armari amb prestatges per a tenir-hi vaixella o altres coses.
1573Llancer: moble destinat a guardar-hi les llances.
1574Pavés: escut oblong i que solia esser tan llarg que cobria bona part del cos.
1575Cortina: tapís, tela teixida o pintada que es penjava per ornament.
1576Lligador: cordell, fil o altra cosa amb què es lliga quelcom.
1577Llit de posts: el que té les dites peces, és a dir, fustes més amples que gruixudes.

En la recambra[1578] sobre la gran

Primo les portes, a l'una forrellat i pany i balda i en l'altra porta, sols balda.

Ítem a la finestra, balda en les portes.

Ítem un llit llit de post dolent amb colga[1579] dolenta i a la paret una estoca[1580].

En l'altra cambra del carrer

Primo les portes amb forrellat i pany i balda de dins.

Ítem les portes de la finestra dolentes i forrellades.

En la capella

Primo lo altar amb cobertor[1581] sens estovalles[1582].

Ítem dos canelobres de tenir llum en lo altar de ferro.

Ítem altres dos de fust baix per tenir ciris grossos.

Ítem un pellís[1583] dolent amb una creu al mig vermella i groga.

Ítem per retaule, una imatge de nostra dona[1584].

Ítem un crucifix xic trencat.

Ítem un altre canelobre de ferro.

Ítem un faristol xic per cantar.

En la cambra més prop la capella

Primo les portes amb balda.

Ítem dues caixes ferrades buides.

Ítem un llit de posts [i] colga, dolents.

Ítem unes estora[1585] dolenta.

Ítem en l'altra porta qui ix a la sala, forrelat i pany.

En la recambra

Primo les portes amb anell i baldó[1586].

1578Recambra: cambra situada al costat d'una altra de major, i destinada a dormir-hi, a vestir-s'hi, a guardar-hi robes o joiells, etc.
1579Colga: jaç de fusta, de palla o d'altra matèria, que servia de llit a una o a algunes persones.
1580Estoca / Toca: peça de roba blanca que cobreix el cap i part dels pits, en la indumentària de dones antigues i de monges.
1581Cobertor: peça de tela de drap, de pell, etc., que s'estén damunt un moble per tapar-lo o perquè faci més goig de veure.
1582Estovalles / Tovalles: una peça de roba, generalment de lli o cotó, que es posa damunt un altar.
1583Pellís: tros de drap.
1584Nostra dona: la Verge Maria senyora nostra
1585Estora: peça de teixit de llata de palma, d'espart, de jonc o d'altra matèria semblant, destinada principalment a cobrir paviments.
1586Baldó: peça de ferro o de fusta que serveix per travar un pany, una porta o una finestra.

En la cuina

Primo les portes amb forrellat.

Ítem un torn de clamascles[1587].

En la cambra qui mira al pati

Primo les portes amb forrellat i pany i balda.

Ilem les portes de la finestra.

En lo pastador

Primo les portes amb forrellat i pany.

Ítem una caixa ferrada.

Ítem dos capitells.

En la algorfa[1588]

Primo al muntat les portes amb forrellat i pany.

En lo pati

Primo les portes amb forrellat i pany sens clau.

Ítem una pica[1589] foradada.

Ítem altra piqueta xica.

Die XII augusti M D XXXX

Nicolaus Cases, cotonerius, procurator magnifici Fivaler ut constat in scribanie die, dicto nomine confiteo vobis domino Francisco de Cruïlles, domino castri de Rayadel restitutionis mihi clave domus dicto principalis mei et bona in dicta [il·legible]. Et ideo facto apoca de recepto. Testes Vicencius Calvó et Bernardus Casanova, boterius, cives Minorise.

1587Clamascles / Clemàstecs: cadena d'anelles amples, que va penjada damunt la llar i que a la part inferior porta un o alguns ganxos on es penja l'ansa de la caldera o els llévets de les olles que s'han de posar a escalfar al foc.

1588Algorfa: terrat.

1589Pica: peça de pedra o de terrissa, més gran que de grossària manual, que té una concavitat destinada a rebre i contenir aigua o un altre líquid que hagi de servir per a rentar, amerar, banyar-s'hi, abeurar animals, etc.

Annex XXXII
Capítols matrimonials entre Bernat Anglada i Elisabet Roviralta

(AHPM 4219, s.f.)

[Anotació lateral] Copiam per Petrum Torras
regentem scribania publicam
ad instanciam marmissorum
testamenti Bernardi Roviralta
die 14 aplirilis 1586.

Die mercurii V mensis decembris anno Mº Dº XXXXVIII

In Dei momine, noverint univeri quod nos Bernardus Anglada, blanquerius civis Minorise, filius Petrus Anglada, mercatoris civis dicta civitatis, et Magdalene, eius uxor, defunctoris, ex una; Et nos Bernardi Roviralta, mercator dicte civitatis et Elisabet, domicella filia dicti honorabilis Bernardi Roviralta, et Elisabetis, illius prime uxoris quondam, partibus ex altera; [...]

En nom de nostre senyor Déu Jesucrist i de la gloriosa verge Maria, mare sua, amén.

Tractat és estat i mitjançant la gràcia de l'Esperit Sant concordat que matrimoni sia fet per i entre en Bernat Anglada, blanquer de Manresa, fill dels honorables en Pere Anglada, mercader, i de na Magdalena, muller sua, de la ciutat de Manresa, defuncts, de una part; I na Elisabet, donzella, filla de l'honorable en Bernat Roviralta, mercader ciutadà de [Man]resa, vivint, i de na Elisabet, quòndam primera muller sua, de part altra; de e sobre el qual matrimoni son estats pactats, concordats i avinguts els capítols devall escrits, pactes i convencions en aquells contenguts i contengudes.

E primerament, lo dit honorable en Bernat Roviral[ta], per esguard i contemplació del present matrimoni, lo qua[l] dita Elisabet, donzella filla sua fa e contracte e, ho fa i contractar deu, de voluntat i exprés consentiment seus i d'alguns parents i amics seus, amb lo dit Bernat Anglada, Déu volent esdevenidor marit seu, e altrament per tota, ço és a saber, part heretat i legítima sua paternal i maternal i suplement d'aquella, e per la part a

ella tocant en lo creix[1590] o donació per noces, per lo dit Bernat Roviralta, son pare, fet a dita Elisabet, mare sua, e per ell estipulat als fills de dit matrimoni, e per tots altres drets a ella pertanyents o pertànyer devents en la heretat i béns dels dits pare i mare seus, e per altres qualsevol drets, títols e causes, dóna e per títol de donació pura perfeta simple e irrevocable que es diu entre vius, consent i atorgue a la dita Elisabet, filla sua:

Primo una casa situada a la placeta dels Especiers amb sa botiga d'especiaria, la qual fa dos censos o càrrecs següents: *primo* a Sant Miquel de Serrateix, catorze sous pagadors quiscun any a [en blanc], Ítem a Sant Nicolau de la Seu de Manresa dotze sous pagadors [en blanc], Ítem al monestir del Carme de Manresa set sous i mig, Ítem al benefici de Sant [en blanc], lo qual té mossèn Maurici Sala, cinc sous, Ítem al benefici de Sant [en blanc], lo qual obté ara mossèn Perot Canyelles, quatre sous, Ítem a mossèr Far de Vacarisses quatre sous, Ítem al rector de Rocafort cinc sous pagadors [en blanc], Ítem al batlle general [en blanc].

Ítem li dóna tots los mobles que en dita casa són, que són els següents: *primo*, en la botiga, cent quatre pots de terra[1591] grans; Ítem vuitanta i sis pots mitjancers[1592]; Ítem vint-i-quatre gerres amb nanses; Ítem caixons de fusta pintats, trenta dos; Ítem capses brocades[1593], seixanta-sis; Ítem capses verdes i vermelles, trenta tres; Ítem pots de vidre, píndoles i pólvores[1594], noranta dos; Ítem capses rodones de perat[1595], cinc; Ítem capses rodones més xiques, cinc; Ítem una caixa gran amb clau; Ítem una estrada[1596] de dos calaixos; Ítem dos taulells, un amb tirants, l'altre amb portes; Ítem un banc; Ítem una alfàbia[1597] gran; Ítem un morter de marbre per fer ungüents; Ítem una encorporadora amb mà i cobertor[1598]; Ítem maces[1599], seixanta-dues; Ítem ampolles planes, quatre; Ítem un morter de coure gran, pesa cent vuitanta lliures[1600]; Ítem tres mans de morter de ferro grans; Ítem un fogó de ferro gran; Ítem una roda amb la verga de ferro de fer ciris; Ítem un espatuler amb sis espàtules; Ítem una premsa de sucs; Ítem un tamís gran amb tela; Ítem les portes de la botiga, ambdues amb barres i la xica amb clau; Ítem un marbre de quatre pams, l'ha de donar en Soler especier; Ítem una pica amb clau; Ítem quatre pots de vidre

1590Creix: escreix, augment.
1591Terra: terrissa.
1592Mitjancer: de mida mitjana.
1593Brocat: teixit de seda amb or o argent.
1594Pólvora: substància sòlida reduïda a partícules molt fines, a pols.
1595Perat: confitura de peres amb sucre.
1596Estrada: banc amb prestatges o calaixos.
1597Alfàbia: vas gran de terra cuita o de pedra, envernissat per dins i a vegades per defora, amb la part d'enmig molt més ampla que la de baix i que la superior, sense coll o amb coll molt curt, i sense nanses o amb nanses molt petites.
1598Cobertora: tapadora d'un recipient.
1599Maça: instrument compost d'una peça de fusta o d'altra matèria dura, massissa i relativament voluminosa, que per un cap té una prolongació més prima que serveix de mànec o agafador; serveix per a diferents usos, principalment per a produir una pressió o percussió feixuga.
1600Lliura: unitat de pes que generalment es considera dividida en dotze unces i equival aproximadament a 400 grams. Així doncs, 180 lliures equivalen a uns 72 quilograms.

grans, dos sencers. En la cambra del cap de l'escala un llit encaixat; Ítem en l'altra cambra un cofre, tres caixes velles, dues algerr[es][1601] trocades. En la cambra del cap de l'escala, una estrada i una colga[1602]; Ítem una pedra de mars de quatre pams; Ítem un taulell de triar avella[r][1603] molt ample; Ítem un fogó d'obrar cera; Ítem unes balances; Ítem dos capses rodones; Ítem un morter de coure, pesa trenta tres lliures i mitja[1604]; Ítem un perol gran per fer torron[s] amb dos nances; Ítem un perol rodó gran; Ítem dos perols d'obrar cera; Ítem una cassa[1605] d'aram amb cua[1606] de ferro; Ítem una olla de fer aiguardent amb sos canons; Ítem unes balances molt grans amb son calastró[1607], guarnides[1608]; Ítem un bací[1609] de llautó gran; Ítem una olla de coure; Ítem cinc o sis bacines[1610] de llautó de la botiga, entre bones i dolentes; Ítem dues raoles[1611] de llautó, l'una amb sis brocs i l'altra amb vuit per la botiga; Ítem tres neulers, dos per fer ne[u]les de pasta i l'altre de sucre; també [il·legible] motlles de fer coses de cera. Ítem en la cuina de dita casa una taula vella i un ba[nc]; Ítem un fogó de ferro reixat gran; Ítem un colador de cera d'aram gran. Ítem en l'alg[ol]fa[1612] de dita casa dues caixotes sense cobertor i una colga de llit desfeta i una banca[1613] de quatre petges[1614] i una altra de xica dolenta. En la cambra de la cuina més alta dos caixotes i un escon[1615] xic i un altre marbre de més de quatre pams. Ítem en la botiga lo torn pintat que cobra la porta.

Ítem li dóna tota aquella casa dita d'en Vigatà, situada a la davallada d'en Marfà, la qual fa de cens al benefici de Sant Salvador de Serrateix onze sous cada any pagadors [en blanc]. Ítem fa l'arcada davant la casa al batlle general sis diners cada any pagadors [en blanc].

Ítem li dóna els mobles que en aquella són, i són els següents: *primo*, una tina de fusta, té quaranta càrregues[1616]; Ítem un follador[1617] de fusta de tenguda[1618] de divuit càrregues; Ítem una pica de pedra de tenir oli amb sa tancadura; Ítem tres bótes de fusta, una de vuit càrregues, altra de set i altra de quatre càrregues; Ítem un cobertor de fusta pel follador;

1601Algerra: alfàbia, gerra.
1602Colga: jaç de fusta, de palla o d'altra matèria, que servia de llit a una o a algunes persones.
1603Avellar: conjunt de rusc d'avella. Pel context sembla que faria referència a la cera dels ruscs.
1604Equivalen a uns tretze quilos i mig.
1605Cassa: instrument compost d'un recipient de metall, relativament profund, unit a un mànec llarg, que serveix per a treure matèria líquida o semilíquida i transportar-la a un altre lloc.
1606Cua: mànec.
1607Calastró: palanca mòbil que forma part de la balança i que du penjat un plat a cada cap.
1608Guarnir: en aquest context vol dir amb tots els elements necessaris per a funcionar.
1609Bací: gibrella o plat fondo de metall per posar-hi aigua o altre líquid.
1610Bacina: gibrella o plat de metall.
1611Raola: rasadora de mesures grans.
1612Algorfa: terrat.
1613Banca: seient sense respatla.
1614Petge: cadascuna de les barres o peces que en nombre de tres o més serveixen de suport a la part principal i més voluminosa d'un moble, com taula, banc, calaixera, etc.
1615Escon / escó: banc llarg i de respatla alta, com el que sol haver-hi a les cuines de pagès, a l'església parroquial, etc.
1616Càrrega: unitat de mesura de líquids.
1617Follador: fonyador, recipient dins el qual es trepitja el raïm per fer-ne vi.
1618Tenguda: tinguda, grandària.

Ítem en l'entrada de dita casa, tres alambins de fer aiguardent encastats; Ítem un gran armari amb sis istàncies[1619] amb ses portes; Ítem un taulell gran; Ítem alt en lo primer sostre uns altres armaris en la paret; Ítem alt un molinet de pedra i una caixota sense cobertor.
Ítem li dóna una vinya que té al mas del Pla, amb un erm, la qual té per lo camarer de Manresa a cens de [en blanc] cada any pagadors [en blanc].
Ítem li dóna tot aquell camp amb oliveres situat al Puig de Sant Bartomeu, lo qual se té per lo monestir de Sant Pau a cens de tres sous i mig cada any pagadors a Santa Maria d'agost.
Ítem li dóna un camp al Pèlag franc de delme el qual se té per lo benefici de l'Alba a cens de sinc sous i és obligat a fer cremar tant com nostre Senyor està al moniment[1620] el dijous i divendres Sant sis ciris grossos de sèu[1621] d'una lliura i un real[1622] en cap a les Quotidianes.
Ítem una païssa i estable que és davant casa don Pedro de Paguera en la present ciutat, la qual fa de cens al benefici de Tots Sants sis diners i és a saber que per obrar dita estable, en Jaume Pallarès i sa filla Elisabet i dit Bernat Roviralta, son gendre, prengueren un censal de vuit sous de pensió cada any pagadors a les Quotidianes de la Seu de Manresa segons que dit Roviralta donador així ho aferma.

Elisabet, filla sua, de totes i sengles coses demunt dites, amb sos càrrecs i de les joies acostumades donar en Manresa, així com millor dir es pot a sa i bon entendre d'ella i dels seus, amb pacte emperò i condició que se reté l'usdefruit tot lo temps de la sua vida natural del de dalt de la dita casa d'en Vigatà i que hi puga obrar en aquella les obres a ell ben vistes, així com del dit camp del Pèlag, Ítem de la païssa i estable, se reté que tots ne puguen usufructuar juntament. E més ab pacte i condició que morint dita Elisabet amb infants, un o molts, legítims i naturals *id est liberis*, pugui fer a ses voluntats de tots i sengles coses dessús[1623] donades. Si emperò dita Elisabet moria quant que quant sens dits infants, ço que Déu no vulla, en dit cas pugue testar e altrament fe[r] a ses voluntats de la meitat de dites coses donades, e la restant meitat sia, torna i pervin[ga] a dit Bernat Roviralta, donador, si aleshores viu[rà]. E si no viurà, a son hereu universal o a qui havia volgut o ordenat de paraula entre vius o amb testament o en altre qualsevol manera. E

1619Istància: estança. En aquest context fa referència als compartiments de l'armari.
1620Moniment: monument; altar més o menys adornat que es disposa en les esglésies per a exposar-hi durant el Dijous i Divendres Sant l'urna que representa el sepulcre de Jesucrist.
1621Sèu: greix fos dels animals remugants, que serveix per a fer-ne candeles.
1622Real: reial o ral, moneda antiga, de diversos valors.
1623Dessús: damunt.

així, amb dits pactes, condicions i retencions fa la dita e present donació amb extracció de drets, promissió[1624] de tradició de possessió, cessió de drets, clàusula, constitut, largament. Prometent la dita e present donació haver per ferma i agradable i contra aquella no fer, ne venir, ne aquella revocar o infringir per raó d'ingratitud, inòpia o ofensa, ne per altra qualsevol raó o causa, renunciant a la llei o dret disposant que dites i semblants donacions se poden revocar o infringir per dites i altres causes o raons. E així ho jura. E la dita Elisabet, donzella, la dita e present donació accepte amb los pactes, vincles, condicions i retencions demunt dites, als quals expressament consent i aquells promet i jura atendre i complir com en aquells se conté, amb referiment de moltes gràcies i besament de mans.

Ítem la dita Elisabet, donzella, fent açò amb voluntat i exprés consentiment del dit Bernat Roviralta, pare seu, i d'altres parents seus, dóna, constitueix i aporta en dot, per dot i en nom de dot sua al dit Bernat Anglada, Déu volent esdevenidor marit seu, les dites coses, totes i sengles, que damunt en lo precedent capítol li son estades donades per lo dit pare seu inestimades e com a cosa dotal inestimada, en dot constituïda. Volent i expressament consentint dita Elisabet, donzella, que lo dit Bernat Anglada, Déu volent esdevenidor marit seu, en virtut de la present constitució dotal, hage, tinga e posseesca les dites coses dotals que a ell de present se constitueixen en lo modo i forma predits, e que en puxa atorgar àpoques de rebut. E que los fruits o casi fruits qui en procediran fassa dit Déu volent esdevendior marit seu seus propis per los càrrecs del present matrimoni suportadors tostemps[1625] durant dit matrimoni entre ells. Finit emperò aquell, e en tot cas que a restitució de dita dota sia lloc, hage i cobre i haver i cobrar puxen dita Elisabet i los seus del dit Bernat Anglada i dels seus les dites coses dotals, la qual cosntitució dotal fa la dita Elisabet al dit Bernat Anglada, Déu volent esdevenidor marit seu, amb cessió de drets largament. Prometent dita constitució dotal haver per ferma i agradable, e contra aquella no fer, ne venir per raó alguna o causa. E així ho jura. En virtut del qual jurament aferma[1626] ésser menor de vint-i-cinc anys, major de divuit anys. Promet per ço no contravenir i per raó de sa menor edat restitució amb íntegre demanant, ne per altra qualsevol rao o causa.

1624Promissió: promesa.
1625Tostemps: sempre.
1626Afermar: assegurar, declarar que una cosa és vera.

Ítem lo dit Bernat Anglada, fent açò amb voluntat i exprés consentiment del venerable mossèn Andreu Anglada, canonge i sagristà de Sant Joan de le Abadesses, i de l'honorable en Joan Anglada, mercader, germans seus, i d'altres parents i amics seus, fa i ferma carta dotal i d'espoli a la dita Elisabet, donzella, Déu volent esdevenidora muller sua, de totes i sengles coses damunt dites inestimades e així com damunt en los precedents capítols són estades designades e li s´n estades constituïdes i aportades per dot i en dom de dot sua. De e per les quals li fa per pacte exprés creix o donació per noces de seixanta lliures moneda barcelonesa, les qual[s] coses en dot constituïdes i les dites sexanta lliures li salve i assegura en e sobre tots i sengles béns seus, mobles e immobles, haguts i per haver. Prometent les dites coses que en dot inestimadament li són estades constituïdes com a cosa dotal inestimada conservar e aquelles en tot cas que a restitució de dita dot i creix sia lloc restituir i tornar a la dita Elisabet i als seus sens dilació i excusa alguna, amb restitució de totes despeses largament. Les quals seixanta lliures, juntament amb les altres coses a ella per lo dit pare donades, e per ella en dot constituïdes, hage, tinga i posseesca dita Elisabet tot lo temps de la vida esta[nt] amb marit, e sens marit amb infant, e sens infant, e sens empatx[1627] ni contradicció d'alguna persona o persones, e d'aquelles seixanta lliures fassa a totes ses voluntats sens haver-ne de restituir res de dites seixanta lliures. E per les dites coses, totes i sengles, atendre i complir, tenir i observar li n'obliga tots i sengles béns seus, mobles e immobles, haguts i per haver, amb totes renunciacions necessàries dèbites[1628] i pertanyents. E així ho jura.

Ítem la dita Elisabet, donzella, tenint-se per contenta de les dites coses damunt en lo capítol primer de la donació contengudes a ella per lo dit pare seu donades, encontinent[1629] aquelles hage hagudes i rebudes e o per ella lo dit Bernat Anglada, Deú volent esdevenidor marit seu, promet fer i fermar, e ara per llavors fa i ferma, de consentiment de dit Bernat Anglada, larga i bastant fi, absolució, difinició[1630] e remissió al dit pare seu de tota part heretat i legítima sua paternal i maternal i suplement d'aquella e de tot altre dret a ella pertanenyent o pertànyer devent, ara o en esdevenidor, en l'heretat i béns dels dits pare i mare seus per qualsevol drets, títols o causes que dir, nomenar e excogitar[1631] se puguen en qualsevol manera, la qual fi, absolució, difinició i remissió vol sia ordenada largament i bastant a tota tuïció[1632] i seguretat del dit pare seu i dels seus

1627Empatx: obstacle, impediment.
1628Dèbit: degut.
1629Encontinent: tot seguit, immediatamnet.
1630Difinició: definició, és a dir, acte de posar fi.
1631Excogitar: trobar o descobrir a força de pensar.
1632Tuïció: protecció.

amb totes clàusules necessàries i oportunes a coneguda del notari dels presents capítols. E així ho jura i dit Bernat Anglada hi consent.

Ítem lo dit Bernat Anglada d'una part e la dita Elisabet, donzella, de part altra, sots pena i arres de cinquanta lliures barceloneses, la qual pena graciosament s'imposen, de la qual, etc., convenen i prometen l'una part a l'altra e endesemps[1633], que faran i contractaran entre ells matrimoni per paaules de present, aptes e suficients, a contractar matrimoni, ço és espesalles, per tot lo die present, e aprés[1634] solemnitzaran aquell en faç de santa mare Església, benedicció eclesiàstica rebent, d'ací a Nadal primervinent, e que entretant no consentiran en altre matrimoni ne res faran ne diran perquè lo present matrimoni no vingués a son degut efecte i acabament. E perquè ne sien segurs ne donen per fermances l'una part a l'altre, ço és dit Bernat Anglada, per sa part, lo honorable en Joan Anglada, germà seu, i la dita Elisabet, per sa part, lo dit Bernat Roviralta, pare seu, les quals fermances accepten lo càrrec de dita fermança i convenen i prometen que senmps amb los principals i seus, ells volen ésser tinguts i obligats a la solució de dita pena en cas que fos comesa. E per ço atendre e complir, tenir i observar, ne obliguen l'una part a l'altra, e així los principals com les fermances, tots i sengles béns llurs i de cada ú d'ells *insolidum*, amb totes renunciacions necessàries dèbites i pertanyents. E així ho juren.

Volent emperò les dites parts que los temps desús dits de fer esposalles i bodes se puguen alergar o acurçar[1635] una i moltes vegades a coneguda del magnífic mestre Joan Baíllo, metge en Manresa populat.

Finalment, volen les dites parts que dels presents capítols i quiscú[1636] d'aquells sien fetes i dictades una i moltes cartes, etc.

Testes sunt Jacobus Johannes Vilatorrada, Rapahel Soler, mercatores et Jacobus Cardona, cives Minorise.

[...] Segueix tot un articulat en llatí que no transcrivim.

1633Endesemps: ensemps, juntament; al mateix temps.
1634Aprés: després.
1635Acurçar: escurçar.
1636Quiscú: cada un.

Annex XXXIII

Capítols matrimonials entre Bernat Roviralta i Montserrada Vives

(AHPM 4382, s.f.)

Die sabbati XIIII mensis maii anno a nativitate Domini M D LXXV

En nom de nostre senyor Déu Jesucrist i de la gloriosíssima i humil verge Maria, mare sua i Senyora nostra, amén.

Per raó i causa del matrimoni la divina gràcia mediant en faç de Santa mare Església celebrat i per còpula carnal confirmat per i entre lo honorable mossèn[1637] Bernat Roviralta, mercader ciutadà de Manresa, fill legítim i natural de l'honorable en Bernat Roviralta, sabater ciutadà de Manresa, i de la dona na Agnès, d'aquell muller, defuncts, d'una part; i la senyora Montserrada Roviralta, que en primeres núpcies és estada muller d'en Climent Manjolet, paraire ciutadà de Manresa, filla dels honrats en Joan Vives, teixidor de llana ciutadà de Manresa, i de na Miquela, muller sua, vivents[1638], de la part altra; per i entre dites parts són estats pactats, fermats i firmats los capítols i pactes següents:

Primerament, la dita Montserrada Roviralta, faent açò amb voluntat i consell del dit son pare i d'altres parents seus, de grat i certa ciència, dona, constitueix i aporta en dot, per dot i en nom de dot sua al dit mossèn Bernat Roviralta, marit seu, cent lliures moneda barcelonesa, les quals li promet donar i pagar dins un any del dia present en avant comptador, volent i consentint que lo dit son marit, en virtut de la present constitució dotal, hage, tinga i posseesca la dita sua dot i los fruits d'aquella seus pròpis fassa constant entre ells lo present matrimoni per los càrrecs de aquell suportadors. Finit emperò lo dit matrimoni i altrament en tot cars[1639] i lloc que restitució de dot hage lloc, hagen i cobren ella i los seus salva i segura la propietat de la dita sua dot, sens empatx[1640] ni contradicció d'ell o dels seus, prometent i jurant corporalment i solemne que la present constitucó dotal i totes coses en ella contengudes haurà sempre fermes i agradables i contra aquelles no farà o vindrà per alguna causa o raó.

1637Mossèn: tractament que s'anteposava al nom o al títol de personatges de categoria social elevada (als sants, als prínceps, prelats, cavallers, clergues, graduats en Dret, etc.).
1638Vivents: que són vius.
1639Cars: cas.
1640Empatx: obstacle, impediment.

Ítem lo dit mossèn Bernat Roviralta de grat i certa ciència, fa i ferma carta dotal i d'espoli a la dita senyora Montserrada, muller sua, de les dites cent lliures per ella a ell en dot constituïdes i aportades, les quals li salva i assegure en i sobre tots i sengles béns seus, haguts i per haver, i les quals li promet retituir i tornar en tot cars i lloc que restitució de dot hage lloc, sens dilació, excepció o excusa alguna, amb restitució i esmena de tots danys, interessos i despese que per ço a la dita sa muller ne convinga fer o suportar, sobre los qulas vol i consent sien creguts ella i los seus de llur plana i simple paraula sens altre genero de dubtes. Per ço atendre i complir ogliga a la dita sa muller tots i sengles béns seus, haguts i per haver, amb les renunciacions necessàries i jurament, llargament.

Ítem la dita senyora Montserrada Roviralta fa i ferma carta de debitori al dit mossèn Bernat Roviralta, marit seu, de les dites cent lliures per ella a ell en dot constituïdes i aportades, les quals promet donar i pagar en lo terme i forma en la precendent constitució dotal expressos[1641] sens dilació u excusa alguna, amb restitució i esmena de tots danys, interessos i despeses que per ço al dit son marit ne convinga fer o suportar, sobre los quals vol i consent sien creguts all i los seus de llur simple paraula sens altre llinatge de dubtes. E per ço atendre i complir li n'obliga tots i sengles béns seus, haguts i per haver, amb totes accions necessàries i jurament, llargament.

Volen i consenten dites parts que dels presents capítols i quiscú[1642] d'aquells ne sien fetes i tretes una i moltes cartes i còpies i tantes quant sien mester[1643] amb los pactes, paccions[1644], estipulacions, obligacions de béns, renunciacions de drets, juraments i altres clàusules i cauteles en semblants posar acostumades i al notari davall escrit ben vistes, substància emperò del fet en res no mudada.

Et ideo nos dictas partes [en blanc]

Fuerunt firmata et iurata [part en llatí no transcrita] *die sabbati decimo quarto mensis maii anno a nativitate Domini M D LXXV, presentibus testibus honorabilis Balthazare Vilatorrada, mercatore, et Johanne Tapies, hortolano, civibus Minorise.*

1641Expressos: expressada.
1642Quiscú: cada un.
1643Mester: menester, necessari.
1644Pacció: pacte.

Annex XXXIV

Inventari de béns de Bernat Roviralta, difunt mercader

(ASM V-71, s.f.)

Inventarium bonorum que fuerunt honrabilis Bernardi Roviralta, mercatoris civis Minorise, factus pro reverendo domino Hieronimum Cardona, presbiterum in ecclesia Minorise beneficiatum et ad presentis decanum Minorise et Bagiarum, honorabilis Bernardum Ros, mercatorem majorem dies, discretum Jacobi Gomar, notari cives, et Montserratam Roviralta, vidua relicta dicti Bernardo Roviralta, et Elisabets Vidala, vidua relicta honorabili Francisci Vidal, quondam mercatoris, manumissores et executores testamento eiusdem Bernardi Roviralta, quod fecit apud discretum Jacobum Gomar, notari Minorise, die XVIII mensis martii 1577 gerentes [il·legible] causarum per dictum testator ad heredum institutorum Bernardis Ros funt electus eius codicillis factis in posse dicti Gomar die X octobris 1581.

Roviralta

Die II mensis Decembris M D L XXX V

In Dei nomine noverint universi quo nun propter doli macculam evitandum omminem quis framdis suspiccionem tellemdam bebefitium inventarii sil a inte indultum quo maxime utidebent qui rei aliene entam gerumt feri bonorum ad memstrationem susprunt id eneo nos Hieronimus Cardona, presbyter in ecclesia Minorise beneficiatus et ad presentis decanus Minorise et Bagiarus, Bernardus Ros, civis Minorise major dieris, Jacobus Gomar, notari cives Minorise, Montserrata Roviralta, vidua relicta honorabilis Bernardi Roviralta, quondam mercatoris civis Minorise et Elisabet Vidala, vidua relicta honorabilis Francisci Vidal, quondam mercatoris civis Minorise, marmissores et exequtores unraum Illustrissimo et admodum Reverendo domino Michaele de Aymeric, abbate monasterii beate Maries de Lavaix ordinis cistercieri cum hec actu et apudci cum late absenti, testamenti seu ultime voluntatis dicti quondam honrabili Bernardi Roviralta, mercatoris civis Minorise, quis utes serrarum, causarum pro eisdem honorabili Bernardi Roviralta cum suo ultimo testamento, quod fecit condicit et firmarut Minorise apud discretum Jacobum Gomar, notari publicum civem Minorise die decimaoctava mensis martii anno anativitate domino millesimo quingentesimo septuagesimo septimo, datis conssignati

utrusque, nos, dicti Hieronimus Cardona, Jacobi Gomar, Montserrata Roviralta et Elisabet Vidala in e termino precalendato testamento eiusdem honorabili Bernardi Roviralta et ego, dictus Bernardis Ros, quet cum quibusdam codicillis pro eiusdem honorabili Bernardum Roviralta, quos fecitet ordinatut apud eiusdem discretum Jacobum Gomar, notari civem Minorise die decima mensis octobris anno anativitate domino millesimo quingentestimo octuagesimo primo, ne bona que fuerunt dicti quondam honrabili Bernardi Roviralta oculari veleamt ulcomode seu deixeriri de bonis, rebus, creditis, iuribus et quis nominibus hereditatis eisdem honrabili Bernardi Roviralta cum solitis protestationibus et salvitatibus assuetis competentis orbis facientibis inventarium presentis inventarium facimius premisso nos veneris cru ╬ cis quod habit ex ordimusine pritimpium et finem die secunda mensis decembris anno a nativitate domino M D L XXX V inet sub forma sequanti

Primo unes cases amb dos portals fora en la carrera publica obrints, amb entrades i eixides, drets i pertinences d'aquelles, situades en lo carrer del Born, dins les quals són trobats los mobles següents. Les quals afronten a sol ixent amb lo dit carrer del Born, a mig jorn amb una casa dels hereus i successors de Francesc Calvó, quòndam, a ponent amb la casa de la senyora Jerònima Fabrés, succeïnt a mossèn Joan de Puigdepons, son pare, i a tramuntana amb la casa i hort d'Elisabet Estapera, vídua.

Ítem una peça de terra campa de tinguda de una quartera i mitja de sembradura poc més o manco situada en lo territori de Manresa en lo lloc nomenat lo Pujolet del Cors o d'en Galceran Andreu, la qual afronta la honor de Francesc Monjo, amb una peça de terra dels hereus de mossèn Bernat Torra, difunt notari, i amb las honors de mossèn Joan Magí Calvó, notari, la qual està sembrada de forment.

Ítem tota aquella peça de terra campa amb oliveres en aquella plantades de tinguda de sis quarteres de sembradura, situada en lo territori de Manresa en lo lloc dit al camp de bon jornal, la qual termena amb lo camí real qui va a la vila de Santpedor, amb un boscarró d'alzines de mossèn Casamitjana i amb un camp de Jeroni Lairac ara d'en Novial, i amb un camp de mossèn Maurici Nebot i amb un camp de Perot Ferrer mitjançant lo rec de la Sèquia.

Ítem tot aquell hort clos de parets situat en lo territori de Manresa al peu de Puiderrà, lo qual termena amb dos parts amb les carreres públiques i amb un hort d'en Homs, pagès, i

amb un hort de Maurici Planes i amb un altre hort de Perot Planes, calceter ciutedà de Manresa.

Ítem tota aquella peça de terra de vinya plantada amb una feixa de terra d'oliveres plantada de tinguda de tres jornals de llauradura poc més o manco situada en lo territori de Manresa en lo lloc dit a Trullols, la qual termena a sol ixent amb una placeta de terra de vinya plantada de mossèn Francesc Pujol i una altra de Maurici Fadré, amb una peça de terra de la viuda Torrequintana, amb una vinya de Francesc Sala i amb una vinya dels hereus d'Esteve Gallart, difunt traginer, i amb una vinya de Gaspar Dalmau, blanquer.

Dins la qual casa, en lo primer lloc designada, sons trobats los mobles següents:

En la entrada

Primo una pica de pedra de tenir oli tota rodona, buida, amb son cobertor.
Ítem una pica de tenir oli quadrada amb son cobertor.

En la estable

Primo una tina de fusta de tinguda de seixanta o setanta càrregues amb una bella aixeta de coure.
Ítem una escala de collir olives.

En lo celler

Primo una bóta de fusta grossa de tinguda[1645] de disset càrregues poc més o manco buida.
Ítem una altra bóta de fusta grossa de tinguda d'onze càrregues amb dues o tres càrregues de vi vermell.
Ítem una altra bóta de fusta grossa de tinguda de nou càrregues buida.
Ítem altra bóta de fusta grossa de tinguda de quatre càrregues plena de vi claret.
Ítem dos bancs de celler grans.
Ítem un embut de fusta gran ja dolent.
Ítem dos embuts d'aram per omplir carretells.
Ítem dos gerres de terra roja de tenir olives.

1645Tinguda: capacitat.

En un altre celler prop del carrer

Primo un follador de sis càrregues de fusta grossa esgavellats.

Ítem sis portadores.

Ítem una bóta de dues càrregues de fusta prima buida.

Ítem un carretell d'una càrrega i mitja buida.

Ítem dos carretells quiscún d'una càrrega buit.

Ítem dos carretellons de tres o quatre quarteres plens de vi blanc.

Ítem altre carretell de quatre quarters buit.

Ítem dos flascos[1646] de fusta per portar vi als treballadors.

En la cuina

Ítem una olla de coure gran, pesa onze lliures i mitja.

Ítem altra olla de coura mitjancera, pesa sis lliures i mitja.

Ítem altra olla de coure més petita, pesa cinc lliures.

Ítem altra olla de coure amb un fil de ferro a la vora, pesa quatre lliures i nou unces.

Ítem altra olla de coure més petita, pesa quatre lliures.

Ítem altra olla més petita, pesa tres lliures i dos unces.

Ítem un morter de coure petit amb sa mà de coure, pesa entre tot set lliures i mitja.

Ítem altre morter de coure major amb sa mà, també de coure, pesa entre tot onze lliures i mitja.

Ítem dos bacinetes petites de llautó.

Ítem tres canelobres de llautó, l'una per cremar oli, les altres d'argent.

Ítem dos bacines de llautó, l'una pla i l'altro fondo.

Ítem unes fonts o caldereta de llautó trencada.

Ítem una cassola o greixonera[1647] d'aram amb cua[1648].

Ítem un gerro d'estany.

Ítem un plat d'estany.

Ítem unes paelles.

Ítem un escalfador[1649] d'aram.

Ítem uns almolls[1650].

Ítem uns ferros lévens[1651].

1646Flasco: vas petit de coll estret, fet de vidre, porcellana, metall o cuiro, per a tenir-hi líquids o pólvores.
1647Greixonera: recipient semblant a una cassola gran, amb un broc per on raja el greix quan el couen.
1648Cua: mànec.
1649Escalfador: instrument de metall a manera de cassola, amb un mànec llarg, que s'usa com a recipient de caliu i es posa entre els dos llençols del llit per escalfar aquest.
1650Almolls: tenalles planes per agafar carbó o brases.
1651Llévens: ganxos units per la part superior amb un arc o barreta de ferro, que serveixen per a posar i llevar l'olla del foc, penjant-los

Ítem un fogó d'aram.

Ítem una caixa d'aram.

Ítem una caixa de llautó esclafada.

Ítem una caixa d'aram dolenta.

Ítem una torradora de castanyes d'aram.

Ítem una llanterna de ferro.

Ítem un canegó.

Ítem dues olletes d'aram, una amb cua i l'altra sens cua.

Ítem una coladora[1652] d'aram.

Ítem un perol d'aram amb anses[1653].

Ítem una caldera d'aram petita.

Ítem una sort d'obra terra, talladors i cullers de fust.

Ítem una pastera ja vella amb tres posts de pastar amb son servador i dos sedassos.

Ítem unes estisorotes dolentes.

Ítem un pagès[1654] de fusta.

Ítem dos asts de ferro.

Ítem un perolet d'aram per fer confitures.

En la sala

Primo un tinell[1655] de fusta dolent.

Ítem dos canters d'aram.

Ítem una cenla gran de llautó, falta-li un pla i una ansa.

Ítem una taula de noguer amb sa tisora[1656].

Ítem una altra taula petita.

Ítem un banc de sala.

Ítem dues cadires de cuir.

Ítem tres enfustaments de cadires de cuir.

En la cambra que hi ha u[na] finestra al pati on morí lo quòndam mossèn Roviralta

Primo un oratori en lo qual hi ha pintat la imatge de Sant Jeroni.

Ítem altre retaule o oratori de fusta en lo qual està pintat a la una part nostre Senyor

o despenjant-los dels clemàstecs.

1652Coladora: colador.

1653Anses: nances.

1654Pagès: braç de fusta giratori articulat al pinte d'una xemeneia, que serveix per a penjar-hi el llum d'oli.

1655Tinell: tina petita, és a dir, recipient de poca alçada, fet de fusta i modernament de metall, que serveix per a tenir aigua, per a fer bugada, per a rentar, per a banyar-se, etc.

1656Tisora: dispositiu format de dues peces entrecreuades i unides per un eix comú al voltant del qual es poden moure.

Jesucrist i a l'altra part nostra Senyora amb son fill.

Ítem altre retrato de nostra Senyora amb son fill.

Ítem la salutació de nostra Senyora en una tela.

Ítem un salpasser[1657] de cambra d'obra de terra[1658].

Ítem un tampó de plom amb son peu.

Ítem una pinta d'ivori.

Ítem un bas d'antorxa.

Ítem una veramea? de paper.

Ítem un mirall.

Ítem dues cadires de cuir rases.

Ítem altres dues amb respatlleres.

Ítem dos escambells.

Ítem un cofre de fusta d'àlber amb son pany i clau dins lo qual és la roba següent:

Primo sis lliures i quatre unces de fil filat de bri de lli bugadejat[1659].

Ítem vint lliures i nou unces de fil d'estopa de lli.

Ítem una lliura i una unça de filera.

Ítem una albúrnia[1660] de terra verda.

Ítem una fruitera d'obra de Pisa.

Ítem dos paneres de verga[1661].

Ítem dues cistelletes petites.

Ítem un cofret pintat petit dins lo qual hi ha dotze lliures i nou unces de lli pentinat fluix.

Ítem una caixa plana amb calaixons diu la viuda és sua, dins la qual és lo següent:

Primo cinc culleres d'argent totes llises, pesen [en blanc].

Ítem dues coixineres grans i dos xiques amb ret[1662] sobreposat usades.

Ítem dues coixineres de cotomina[1663] usades.

Ítem altra coixinera petita de cotonina.

Ítem una tovallola amb los caps de ret sobreposats vella.

Ítem un sobrecap[1664] llis vell i usat.

Ítem un asortit de pedaços.

Ítem una capsa d'aram per tenir salses rodona.

1657Salpasser: objecte que serveix per a fer les aspersions d'aigua beneita.
1658Obra de terra: terrissa.
1659Bugadejar: fer molt neta una cosa.
1660Albúrnia: vas de terrissa, de forma ordinàriament cilíndrica i de diverses grossàries, per tenir-hi líquids.
1661Verga: barra prima de metall.
1662Ret: treball de punt de malla.
1663Cotonina: tela grossera de cotó, teixida generalment a l'encordillada.
1664Sobrecap: cobrecap.

Ítem dos parelles de calcetes de lli i un parell de peücs.

Ítem set benes de ret.

Ítem una capsa de fusta i de peces de moneda.

Ítem un setial[1665] de fusta de pi amb dos calaixos damunt del qual hi ha un traspontí[1666], dins de los quals calaixos hi ha:

Primo dos gipons del dit difunt, l'un de lli i l'altre de cotonina.

Ítem dues camises de lli, una de bri de lli, noves.

Ítem cinc camises d'home usades.

Ítem cinc camises de dona, serveixen per la vídua.

Ítem set estovalloles de bri de cànem escalades[1667] ja usades.

Ítem tretze toçaboques[1668] escalats i usats.

Ítem quatre tovalloles usades.

Ítem un calçador de banya.

Ítem un llit de camp[1669] ras de fusta d'àlber amb tres matalassos; una màrfega; dos de llana fina i l'un de llana sarda; una màrfega; dos llençols de drap de casa de tres teles; tres flassades, l'una vermella amb llistes negres, l'altra groga i l'altra blanca; dos coixins de fluixell[1670].

En la cambreta

Primo un llit amb posts i bancs i màrfega, un llençol, dues flassades dolentes i un coixí ple de ploma.

Ítem una alabarda[1671].

Ítem una caixa de pi amb pany sens clau amb vint-i-sis fusades de fil de lli.

Ítem una caixeta petita amb pany i clau dins la qual hi ha diverses escriptures i un llibre gran d'albarans i memòries o records del dit difunt amb cobertes de pergamí.

Ítem una carta de pergamí feta en Barcelona a 8 de maig 1563 e closa per mossèn Onofre Rialp, notari de Barcelona en lloc de mossèn Francesc Solsona, contenint en efecte venda feta per mossèn Francesc Ramon Fivaller, donzell en Barcelona domiciliat, al dit mossèn Bernat Roviralta de les cases sobredesignades i d'un hort clos de paret en dita venda signat per preu de 372 lliures sous.

1665Setial: moble o altre objecte destinat a seure-hi.
1666Traspontí: marfegó o matalàs prim i petit.
1667Escalat: tenyit d'un mateix color, però de diferents tons.
1668Torçaboques: tovallons.
1669Llit de camp: llit format de cordes o corretges, plegable, per a esser transportat anant de viatge.
1670Fluixell: pelussa fina o plomissó dels ocells.
1671Alabarda: arma de tall i punta, consistent en una fulla de devers 30 cm. de llargària que a la part inferior duu a una banda una fulla com de destral o mitjalluna, i a l'altra banda una punta recta o corbada cap avall, i va ficada al cap d'un mànec de 10 o 12 pams de llarg.

Ítem altra carta escrita en pergamí feta en Barcelona a 30 d'octubre de dit any 1563 closa per dit mossèn Solsona, notari de Barcelona, contenint en efecte àpoca feta per dit mossèn Fivaller al dit difunt del preu de dita venda.
Ítem una carta testament d'Agnès, muller de Gabriel Puig, escrita en pergamí feta en lo castell de Claramunt a 29 de agost 1508 clos per mossèn Joan Silvestre, notari vicari de l'església de Claramunt.
Ítem lo testament d'Elisabet Roviralta, escrit en pergamí, fet en lo monestir de Serrateix a 23 de juliol de 1530, clos per Fabinet Planes, monjo i sagristà i notari del dit monestir.
Ítem los capítols matrimonials matrimonials de Jaume Pallarès, apotecari, i d'Antònia, filla de Joan Torra, i de Beneta, muller sua, quòndams, fets en Manresa a 29 d'abril any 1485, closos per mossèn Pere Sala, notari de Manresa.
Ítem los capítols matrimonials de dit mossèn Bernat Roviralta i de la senyora Elisabet, primera muller sua, escrits en paper, fets en Manresa a 23 de març de 1512, clos per mossèn Joan Sala, notari de Manresa.
Ítem dues cartes molt velles, escrites en pergamí, contenint venda de censos.
Ítem una donació feta per Tomàs Solà, apotecari i Francesca, muller sua, a Joan Torra, apotecari de Manresa, escrita en pergamí.
Ítem altra carta contenint en efecte l'absolució del delme del camp de la torre d'en Galceran Andreu.
Ítem altra carta ja rosegada de venda feta per Gabriel Artigues, ciutadà de Barcelona, a Tomàs Solà, apotecari ciutedà de Manresa, d'un tros de terra a Bufalvents.
Ítem una carta de pergamí amb un segell pendent feta en Manresa a XXV de maig 1529, és adjudicació feta del dit difunt del camp de bon jornal.
Ítem un llibre de quart de memòries del dit difunt.

En la cambra del mig

Primo un lit de camp ras amb màrfega i un matalàs de pèl, dos llençols de drap de casa de tres teles, una flassada blanca molt usada i una borrassa[1672] damunt.
Ítem una caixa llarga de fusta de pi amb pany i clau buida.
Ítem un mig cofre de fusta de [en blanc].
Ítem una espasa dolenta.
Ítem una rodella[1673].
Ítem dos sacs de moldre grans.

1672Borrassa: flassada grollera de cotó, que serveix de tapall de llit en les cases de pagès.
1673Rodella: escut circular que es portava amb el braç esquerre per protegir el pit del qui combatia amb espasa.

En la cambra devers lo carrer

Primo un llit de camp ras amb una màrfega amb dos matalassos, l'un de pèl, l'altre de llana serena.

Ítem unes cortines de drap de compra amb deu benes de ret.

Altra cortina amb cinc benes.

Ítem una vànova ja dolenta.

Ítem dos flassades dolentes vermelles.

Ítem un mig cofre de fusta d'àlber amb pany i clau dins lo qual es la roba següent:

Ítem un pavelló[1674] de tela amb unes benes de tall ja usat amb sa camisola, amb son pom daurat.

Ítem altra tela davantllit[1675] amb ret sobreposat amb flocadura[1676].

Ítem altra tela davantllit amb una bena sobreposada.

Ítem un llençol de drap de compra ja usat.

Ítem tres llençols de estopa de cànem de tres teles bons.

Ítem dos llençols de bri de lli nous de tres teles.

Ítem quatre llençols usats.

Ítem dues teles de llençol.

Ítem un reboster[1677] amb les armes de Portugal i de Castella.

Ítem un drap de ras[1678] molt dolent.

Ítem un setial de fusta de pi dins lo qual és lo següent:

Primo un capú[s] d'anar a cavall dolent.

Ítem un cofre de fusta d'àlber sens pany ni clau dins lo qual és la roba següent:

Primo una capa d'estamenya.

Ítem uns saragüeles[1679] negres.

Ítem un saio[1680] de contrai[1681] usat.

Ítem una gonella negra ja usada.

Ítem uns saragüeles i unes mitges calces de cordellats[1682] blancs.

1674Pavelló: conjunt de peces de tela penjades d'un punt central, a manera de tenda de campanya, destinat a cobrir i adornar un llit, un altar, un sagrari, etc.
1675Davantllit: cortina que cobreix la part inferior del llit, penjant des dels matalassos fins en terra.
1676Flocadura: conjunt de fils o cordons que pengen com a adorn de la vora d'un vestit, cortina, coixí o altra peça de tela o pell.
1677Reboster: drap quadrat amb les armes del senyor, que es posava damunt les atzembles quan anaven de camí o servia de parament de balcons i finestres en dies de festa.
1678Drap de ras: teixit de seda procedent de la ciutat d'Arràs, al nord de França.
1679Saragüells: calçons amples, que no arriben més avall dels genolls; els portaven els llauradors de la part meridional de Catalunya i de tot el País Valencià.
1680Saio: peça de vestit que cobria el cos des del coll fins més avall de la cintura, i era ampla i sense botons.
1681Contrai: classe de tela que des del segle XV es fabricava, a imitació dels teixits de Courtrai, i que serví per a fer diversos vestits (entre altres, les gramalles dels concellers).
1682Cordellat: drap de llana filada a casa, que formava uns regruixos a manera de cordons i servia per a fer peces de vestit de tota mena.

Ítem una caixa sens pany ni clau serveix per tenir fauna.

Ítem un cofre d'àlber amb pany i clau dins lo qual és la roba següent:

Primo una gorra de contrai forrada de grana bona.

Ítem tres ciris blancs.

Ítem dos ventalls de palma, l'un gran, l'altre xic.

Ítem un brial[1683] de xamellot[1684] carmesí dolent.

Ítem una roba de drap blanquí usada.

Ítem una casaca[1685] de raixa[1686] vella.

Ítem un mantó[1687] de raixa guarnit de vellut.

Ítem una gramalla de conseller de grana folrada de vellut negre sens caperó[1688], servia per lo ofici de conseller.

Ítem un oratori de paper guarnit de fusta de [il·legible] de nostra Senyora.

Ítem una cortina de tela.

Ítem una capa de pastor.

Ítem tres plats d'obra de mèlica[1689] grans.

En la cambra damunt del terrat

Ítem una capota[1690] dolenta.

Ítem una màrfega dolenta.

En una altra cambra

Primo una taula gran amb sos capitells[1691].

Ítem tres coixins de drap de ras[1692] plens de palla.

Ítem dinou lliures d'estopa de lli que no és filat.

Ítem un mantell d'estam[1693] ja usat.

Ítem una destral.

Ítem quinze quarteres[1694] de civada.

1683Brial: vestit de seda o tela rica que portaven les dones en l'edat mitjana i que, lligat a la cintura, arribava fins als peus.
1684Xamellot: teixit de llana mesclada amb pèl de camell o de cabra.
1685Casaca: peça de vestit, a manera de jac llarguer ajustat al cos i amb volada de falda a la part posterior.
1686Raixa: tela de bona qualitat, que apareix documentada des del segle XVI fins al XVIII.
1687Mantó: mantell.
1688Caperó: cobricap que s'usava antigament, que era alt i acabat en punta, i a vegades s'estenia per avall formant una espècie de capeta que cobria les espatles i l'esquena.
1689Mèlica / Màlica: nom d'una classe de ceràmica procedent de Màlaga.
1690Capota: capa dolenta o malgarbada.
1691Capitells: moble format d'una barra horitzontal sostinguda per quatre cames, i que, en combinació amb un altre d'igual, serveix de suport per sostenir una taula, una caixa, un llit o altra cosa.
1692Drap de ras: tela de seda lluenta.
1693Estam: fil de llana pentinada; la flor de la llana; tela que se'n fa.
1694Quartera: mesura d'àrids, de capacitat variable segons les comarques, però aproximada a 70 litres.

Ítem un paller de palla.
Ítem vuit gallines i un gall.

En lo terrat

Primo un pom de [il·legible].
Ítem un travesser esquinçat.
Ítem un raspall.
Ítem unes estisores.
Ítem un saler de vidre.
Ítem rebia dit difunt mentre vivia un censal de pensió de vint-i-quatre sous i de preu de vint-i-quatre lliures que li feien los hereus de Joan Revella, quòndam pagès ciutadà de Manresa, amb especial obligació d'unes cases situades prop lo monestir de Predicadors.

Ítem altre censal de pensió de vint-i-quatre sous i preu de vint-i-quatre lliures que li fa la vídua Vives amb especial obligació de les cases situades prop lo monestir de Predicadors.

Ítem altre censal de pensió de vint-i-tres sous i preu de vint-i-tres lliures que fan los hereus de Pere Vila, teixidor, amb especial obligació d'une[s] cases situades prop lo dit monestir.

Ítem altre censal de vint-i-quatre sous i de preu de vint-i-quatre lliures que fa la vídua Lledona amb especial obligació d'unes cases situades prop dit monestir.

Ítem altre censal que fa en Ginebreda, traginer, de pensió de trenta sous amb especial obligació d'unes cases situades prop dit monestir.

Ítem altre censal de quinze sous que fa la vídua Vives amb especial obligació d'unes cases situades prop dit monestir.

Ítem altre censal de pensió de vint sous que fa Pere Bòria, mestre de cases, amb especial obligació d'unes cases situades al carrer de la Canaleta.

Ítem altre censal de pensió de vint sous que fa Joan Bosc, mestre de cases, amb especial obligació d'unes cases situades prop lo dit lloc.

Hec igitur et non alia bona inventarius in hereditate predicti quondam honorabili Bernardi Roviralta quo ad presenti protestando quo sude cetero aliqua alia bona ad dictam hereditatem qualiter cunius spectantia invventre poterimus monea in presenti inventario add quigetap poneis sede caddi et approm faciemus seu aliud faciemus quod quidem est actium et firmatium Minorise die secunda mensis decembris anno anativitate domino millesimo quingentesimo octuagesimo quinto Sig ╪╪╪╪╪ na nostrum Hieronimi Cardona, Bernardi Ros, Jacobi Gomar, Montserrate Roviralta et Elisabetis Vidala confritrentium et iurantium predicti qui hec laudamus et firmamus.

Testes hinis retsinit Bernardus Ros, caligarius minor dies et Franciscus Ros, parator pannorum lane cives Minorise.